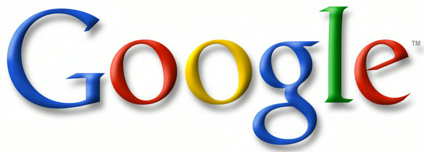
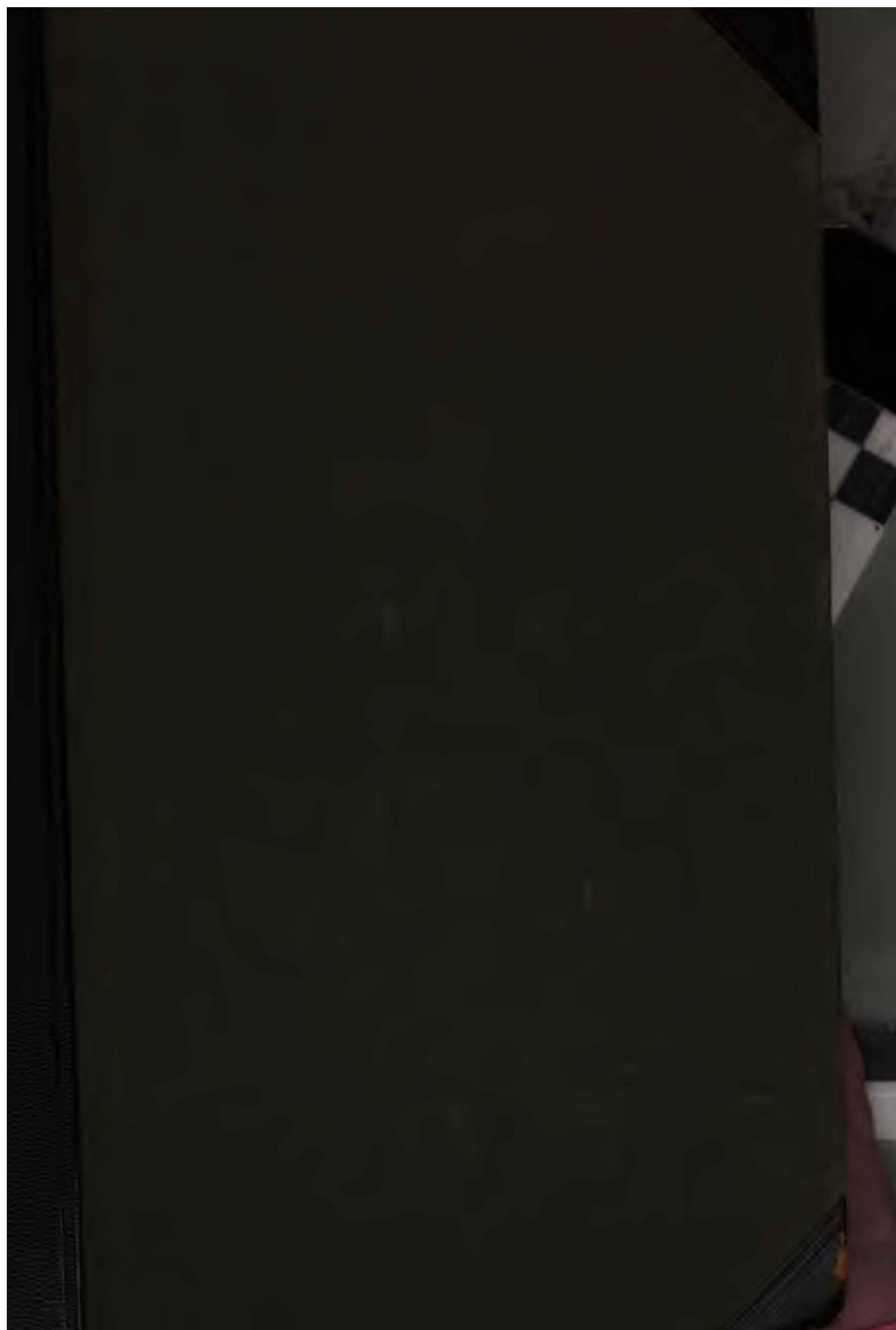
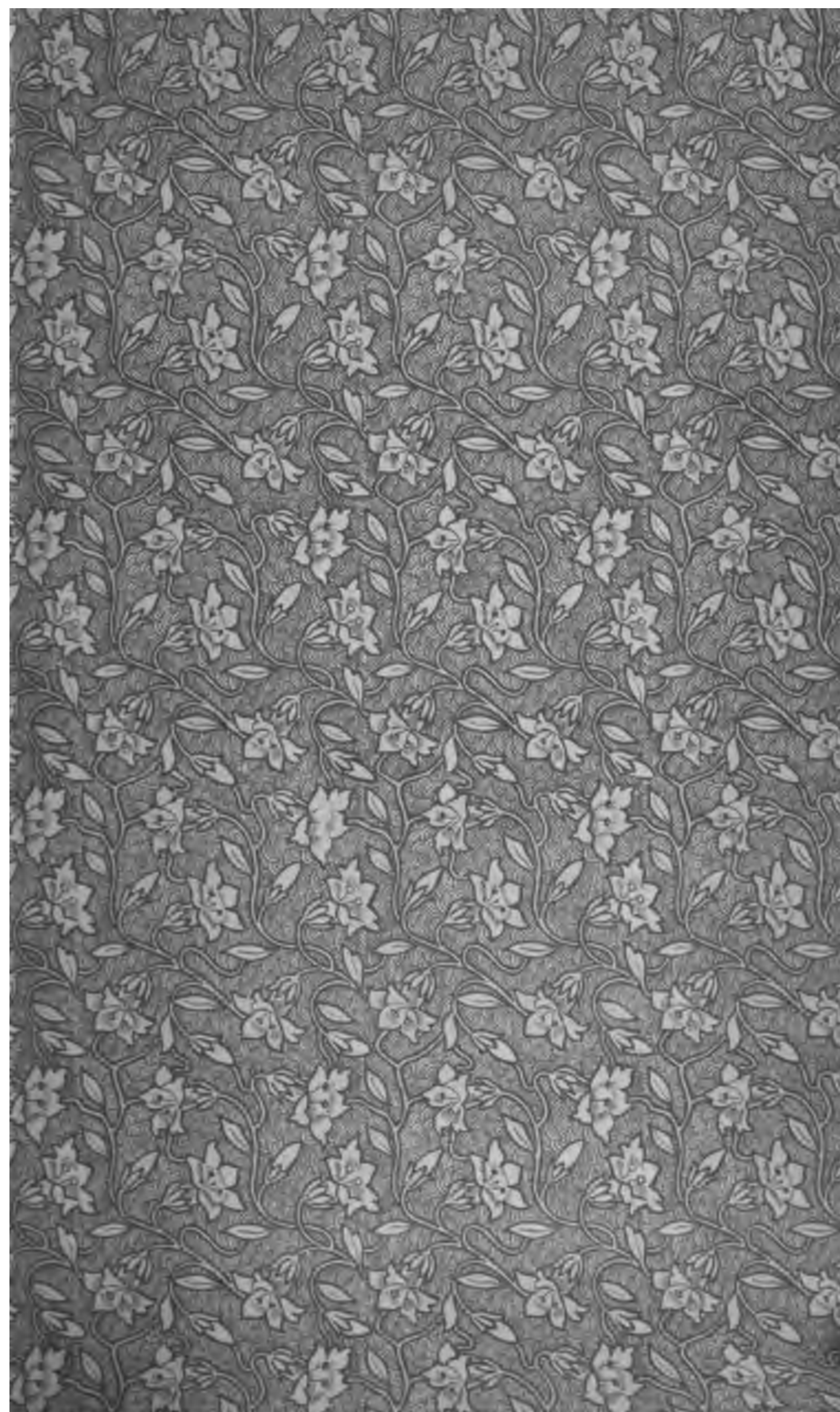

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

DĚJEPIS

MĚSTA PRAHY.

SEPSAL

VÁCSLAV VLADIVOJ TOMEK.

DÍL III.

DRUHÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.

NÁKLADEM KNIHKUPECTVÍ FR. ŘIVNÁČE

(ANTONÍNA ŘIVNÁČE.)

1893.

PŘIPOMENUTÍ
K PRVNÍMU VYDÁNÍ.

Jako při díle druhém, vzrostla mi látka historická i při spisování této části díla proti rozvržení takovou měrou, že jsem ani nyní konce vytknutého knize třetí dějin Pražských dosáhnouti nemohl, leč by byl tento díl III obdržel tloušťku docela nepřiměřeně velikou. Nechtěje vypravování příběhů skracovati, poněvadž podrobné líčení jest právě účelem dějepisu místního, musil jsem oddíl III knihy této, naznačený ve přímluvě k dílu předešlému, rozděliti na oddíly dva. Jeden, obsahující dějiny od smrti císaře Karla až do smrti krále Václava IV (1378—1419), zavírá svazek zde čtenářstvu podávaný. Druhý, dle čísla oddíl IV, bude obsahovati příběhy Pražské ve válce náboženské za krále Sigmunda (1419—1436), a vyjde

v díle IV, do něhož musil jsem odložiti také přehledný popis úředníků a důstojníků světských i duchovních z doby, o které jedná tato kniha. Pro hojnost zpráv nesrovnale větší než v době starší, vypsané v knize I a II díla tohoto, bude i tento popis zaujímati mnohem více místa než onen, který přidán jest k dílu prvnímu.

V PRAZE dne 22. května 1875.

W. W. Tomek.

OBSAH.

ODDÍL TŘETÍ.

Dějiny od smrti císaře Karla až do smrti krale Václava IV (1378 - 1419.)

B. Dvůr královský
a správa zemská v Praze.

Panování císaře Karla IV bylo šťastné a slavné pro Prahu zvláště z té příčiny, že po dlouhém opuštění za ustavičného těkání krále Jana po cizích zemích jím konečně zas navrácena byla městu oživující ozdoba stálého bytování dvoru královského. Obnovili se tedy v Praze časové Otakara II a Václava II, ano i ještě převýšeni jsou potud, že Karel s mocí koruny české spojil také lesk důstojenství císařského a potáhl tudy do svého královského sídla také střed říše německé. Ukázali jsme již při vypravování zevnějších příběhů jeho času, kterak neminul téměř rok, aby ti neb oni z kurfirstů a z jiných knížat německých, světských i duchovních, nebyli přijeli do Prahy za svými záležitostmi s četným komonstvem a skvostnou úpravou. Někteří i častěji a stáleji přebývali v Praze, jakož vévodové saští, Ruprecht falckrabí Rýnský, též purkrabí Magdeburští. Někteří měli k tomu své domy v Praze, jak oznámeno o vévodách saských a markrabích míšenských. Též král danský a král Kazimír polský přijížděli osobně do Prahy, a poselstva přicházela z Němec, z Italie, z Francouz, z Uher; což všecko přispívalo jak k oslavě tak k bohatství města. Krom Paříže a Avignona, pokud se odtamtud papežové přičiněním Karlovým nepřestěhovali zpět do Říma, nebylo jiného města, které se tehdáž v tom spůsobu mohlo rovnati Praze. Sláva ta pak nepominula s živobytím Karlovým, nýbrž s velkou část potrvala ještě za delší čas panování syna jeho Václava; o čemž dále při vypravování jeho příběhu bude ukázáno.

Zde potřebí jest, když jsme se seznámili s poměry a se spůsobem života vlastního lidu městského v Praze, promluviti o tom také, z jakých osob skládal se dvůr královský, jakožto zvláštní, důležitá třída obyvatelstva, buď stále buď aspoň jistými časy tu přebývající.

Dle povahy moci panovnické, jaká byla původem a vyvinutím svým ve stoletích dřevních, byly při dvoře královském služby k veřejné správě i zase k osobě a domácímu hospodářství panovníka a rodiny jeho se vztahující na mnoze spolu spojeny, však při některých důstojenstvích více, při jiných méně; pročež počal se již ve 14. století činiti rozdíl mezi nejvyššími úřady dvorskými a zemskými, který také v tom záležel, že úřadové se správou veřejnou zacházející více než pouze dvorští musili se spravovati zemskými zákony, to jest zákony mezi králem a sněmem usnešenými, a byli potud z úřadování svého sněmům odpovědni.

V tom spůsobu pokládali se za *úředníky zemské* onoho času výslovně nejvyšší úředníci, kteří zasedali na zemském soudě, o jehož zřízení, pokud k naší věci potřeba, mluvili jsme již v díle předešlém. Úředníci tito byli nejvyšší komorník, nejvyšší sudí a nejvyšší písař zemský. První dva z těchto úřadů byly za císaře Karla i za krále Vácslava IV dle obyčeje vždy osazovány osobami z vysokého panstva českého. Nejvyšším *komorníkem* byl při začátku panování Karla IV Jošt z Rosenberka (1347—1352), po něm Jan z Wartenberka a z Veselé (1353—1356), potom Čeněk z Lipého (1356—1363), opět Beneš z Wartenberka a z Veselé (1365—1368) a tak potom více pánů po sobě; za krále Vácslava zůstali nejdéle v tomto úřadě pan Jindřich z Dubé řečený Škopek (1381—1392) a později syn jeho Aleš Škopek z Dubé od roku 1403 až do smrti téhož krále i o něco déle. Ouřad nejvyššího *sudí zemského* zastával od posledních let krále Jana (1343) pan Ondřej z Dubé, a po něm za času císaře Karla i krále Vácslava až do roku 1394 druhý Ondřej z Dubé, nejspíš syn onoho, slavný právník a skladatel díla o řádu práva zemského. Nástupcem jeho byl po některé přestávce pan Hynek

Berka z Dubé a z Hohensteina (1396—1397), na jehož místo nastoupil po některém čase pan Bohuslav ze Šwamberka čili z Krasikova (1398—1399), ale úřadoval jen asi dvě léta, po kterých předchůdce jeho opět se navrátil k úřadu a zůstal v něm odtud až do roku 1417. Nejvyšším *písařem zemským*, kterýžto úřad za starších časů obyčejné zastávaly osoby duchovní, byl i za Karla IV ještě probošt Pražský Jindřich, po něm Štěpán kanovník Pražský (1348—1382), syn někdejšího písaře zemského Štěpána z Tetína, který co synovec Jana probošta Wyšehradského byl v poboční příbuznosti s rodinou královskou. Za krále Václava však nastoupil po smrtí Štěpána šlechtic Beneš z Choustníka v tento úřad, po němž se již duchovnímu stavu více nedostal, nýbrž zastáván byl vždy některým pánem neb zemanem. V létech 1396 až 1398, a po krátké přestávce opět aspoň od roku 1400 až 1402 byl písařem zemským pan Smil Flaška z Pardubic, jinak z Richmburka, proslulý co spisovatel. Roku však 1409 obdržel úřad tento rodilý Pražan Mikuláš Augustinův, řečený jinak z Egerberka a z Okoře, předtím písař urbury královské, o němž jsme již na jiném místě mluvili. Po něm nastoupil roku 1417 slovutný Mikuláš z Lobkovic, rodu zemanského. Tomuto říkali Mikulaj Chudý, onomu Bohatý.

Nejvyšší úředníci soudu zemského nebyli však úřadem svým povinni stále přebývati v Praze; postačovalo, když byli přítomni čtyrykrát v roce v obyčejné časy zasedání soudu, totiž v každé suché dni. Jindy úřadovali toliko náměstkové jejich, totiž *místokomorník*, *místosudí* a *místopísař zemský*. Tito rovněž čtyrykrát za rok o suchých dnech před začetím soudu velikého zasedali na menším soudě zemském, jehož přísedícími byli mimo ně *místopurkrabí Pražský*, zvláštní zřízenec čili *úředník královny české*, *úředník probošta Vyšehradského a úředník podkomořího;* zapisovatelem pak byl *menší písař* čili písař menších desk. Mimo časy soudů vedli tři náměstkové prvé řečení úřad svůj stále při dskách zemských, majíce každodenně své úřední hodiny, a vedlé nich byl tudíž vždy starosta komorničí, který vydával komorníky na půhony a k ji-

ným potřebám soudním. Místokomorník přijímal hlavně platy za výkony úřední; místosudí nařizoval, co mělo býti psáno do desk; místopísař byl hlavním skladatelem zápisů, však jen do větších desk tak zvaných; menší desky spravoval vedlé něho písař menší. Oběma k rukoum byli ingrossatorové, píšící na čisto.

Místokomorníci a místosudí byli, pokud se dá souditi ze zachovaných jmen jejich, veskrz osoby stavu zemanského, a tak též větším dílem i *místopísaři* již od počátku panování Karla IV. Posloupnost těchto jest známa z názvů kněh za jich úřadování psaných, ježto se knihy tyto dle nich jmenovaly. První nám dle jména známé jsou knihy Zdislavovy, počínající se od roku 1320. Ty spravoval Zdislav z Dobré, jinak z Horky (1354), ač nebyli-li dva Zdislavové těchto jmen od sebe rozdílných, ježto knihy pod tím názvem sáhaly až do roku 1355. Po Zdislavovi následovali Přisňák z Poříčí (1356—1364), Jan Dačický (1361—1369), Oldřich původu neznámého (1371—1379), Prokop ze Sobětic (1380—1384), Václav z Kralovic, jinak z Dolánek (1385—1391), Mikuláš jinak neznámý (1391—1399), vesměs jak se zdá stavu zemanského. Teprv po Mikulášovi stal se místopísařem zemským, jak nejspíš jindy za staršího času bylo obyčejné, duchovní, totiž Štěpán kanovník sv. Jiří a později kanovník Pražský (1400—1404), po něm pak Pražský rodič Mauritius čili Mařík Kačer, zeť zámožného cihelníka Novoměstského Hanuše Terkléře (1404—1408). Nástupcem jeho byl Václav, neznámého rodu (1409—1413), po němž nastoupil Matěj z Chřenova (1414—1419), který byl roku 1408, jak se zdá, písařem desk menších. Také toto menší písařství zastávali za času krále Václava, jak se zdá, větším dílem zemané, někdy však snad také osoby stavu městského, jakož ku př. od roku 1415 Ondráček z Klatov. Z ingrossatorů při dskách připomíná se téhož roku jakýsi Bartoloměj ze Slaného. I komorníci, totiž poslové soudní k půhonům, bývali z menších rodů zemanských.

Místo, ve kterém se nacházely stolice soudu zemského, a ve kterém se úřadovalo při dskách, bylo až do času císaře

Karla na hradě Pražském v královském paláci; odtud však bylo buď již za pozdějšího panování jeho buď za prvního času panování Václavova přeneseno do Starého města Pražského, do domu proti kostelu sv. Jiljí (č. 241), o němž jsme jinde již pověděli. Stalo se to nejspíš následováním příkladu cud krajských, jejichžto sídly již za prvních let panování Karlova také nebyly hrady jako za starších časů, nýbrž města hrazená. Nepokoje v zemi za času sporů mezi králem Václavem a jednotou panskou zdá se že byly příčinou změny v tom, následkem které již roku 1401 dsky zase nebyly chovány v onom domě, než jinde někde, až teprv roku 1412 s vůlí královou obec Staroměstská koupila dům ten od Mikuláše z Egerberka, tehdejšího nejvyššího písaře, a král ustanovil znovu, aby se soudové zemští v něm konali a desky zemské v něm spravovaly potom a na vždy. [1])

S nejvyšším soudem zemským stál v uzkém spojení úřad nejvyššího *purkrabí Pražského*, který již nebyl jako za

[1]) „Domus tabularum terrae ac nobilis viri Benessii Chussnyk protonotarii tabularum terrae regni Boemiae“ nazývá se dům tento ponejprv roku 1385. Ale o starším ještě chování desk v něm svědčí zpráva následující v *Actis consistorii* z roku 1386 *str. 69:* Item anno domini Mccclxxxvi indictione ꝛc. hora quasi vesperorum in majori civitate Pragensi in *curia olim domini Stephani* in camera Wenceslai vicenotarii tabularum terrae regni Boemiae dominus Martinus dictus Scriba, compraesentatus ad ecclesiam in Hospozin, petivit humiliter dictum Wenceslaum vicenotarium, ut amore Dei et justitiae daret sibi extractum cujusdam intabulationis factae ante xl. vel. l. annos, facientis pro causa super ecclesia in Hospozin, offerens se satisfacturum pro laboribus ipsius. Qui Wenceslaus respondit, quod paratus esset sibi dare hujusmodi extractum, si haberet tabulas foris, sed quia clauduntur et non aperiuntur nisi in IIII temporibus, ideo mandavit, ut usque ad IIII tempora proxime futura exspectet. Super pro petiit instrumentum. Praesentibus domino Wenceslao de Kowarzowicz milite et Hrziebczone camerario tabularum et aliis pluribus ꝛc. Dům, ve kterém se tu úřaduje při dskách (na Starém městě č. 241), nazývá se „curia olim domini Stephani“; není pak pochybnosti, že se tímto panem Štěpánem rozumí předešlý písař zemský, kanovník Štěpán, zemřelý r. 1382, jemuž ten dům bezpochyby rovněž tak náležel jako r. 1385 nástupci jeho Benešovi z Choustníka; z čehož se dá souditi, že se v něm již za jeho času, tedy před r. 1382, úřadovalo.

starších časů pouhým županem Pražským a představeným hradu Pražského; nýbrž v té míře jak se soud zemský vztahoval na celou zemi, netoliko na kraj Pražský, byl on vykonavatelem rozsudků jeho v celé zemi, pokud bylo k tomu potřeba moci branné, a tudy představeným všech purkrabí hradů královských, kteříž chovali branný lid na hradech k účelům veřejné bezpečnosti. Při saudě samém pečoval nejvyšší purkrabí o zachování pokoje a pořádku, ku kterémuž cíli bylo omřížení lavic soudních osazeno jeho strážnými, aby nikdo jiný nevcházel dovnitř, než komu to příslušelo. Nejvyšší purkrabí měl za tou příčinou již také místo na soudě, a to na králově místě, jestliže král sám nebyl přítomen; u přítomnosti krále měl při něm státi s holí. Pod opatrováním jeho byla vězení na hradě Pražském. Též náleželo mu býti smírčím mezi zemany, kteříž by se koli k němů obrátili v rozepřích mezi sebou. Když by jich srovnati nemohl, měl mezi nimi zaručiti zachování míru a dále na soud je odkázati.

Jakožto jeden z nejpřednějších úřadů při správě zemské byl úřad nejvyššího purkrabí osazován vždy muži z nejpřednějších rodů panských. Za císaře Karla následovali v něm po sobě Hynek mladší Berka z Dubé (1346—1350), Vilém z Landšteina (1350—1355) a Jan z Wartenberka odjinud z Veselé (1356—1378); za krále Václava Petr z Wartenberka sezením na Kosti (1381—1386), Otto z Bergova a na Bílině (1388—1394), Purkart řečený Strnad z Janovic (1394—1395), Jindřich z Rosenberka (1396—1397), Jindřich ze Hradce (1398), opět Jindřich z Rosenberka (1400—1403), Jan Krušina z Lichtenburka (1403—1407), Lacek z Kravař (1408—1411), Jan ze Hradce (1412—1413), posledně Čeněk z Wartenberka (1414—1420).

Sídlem úřadu purkrabského byl zvláštní dům purkrabstvím nazvaný na hradě Pražském. Nejvyšší purkrabí však rovněž jako úředníci nejvyšší při soudě zemském nebýval vždy v Praze, jsa krom jiných potřeb povinen též jen v časy soudů přebývati v úřadě, a to sice po čas zasedání jak soudu velikého tak menšího. Jindy zastával jeho místo podpurkrabí čili *místopurkrabí* (subpurgravius, vicepurgravius),

vždy některý zeman, jejž nejvyšší purkrabí sám k sobě přijal. Za Hynka Berky z Dubé jmenuje se místopurkrabím jakýsi Vaněk (1350), za Jana z Wartenberka jakýsi Beneš (1369), po něm Hanuš (1370—1373), potom slovutný rytíř Aleš z Malikovic (1376), Petr z Dubnic, jinak z Dublevic (1377—1378), konečně jakýsi Zbyněk (1379—1380). Za nejvyššího purkrabí Petra z Wartenberka byli dva podpurkrabí zároveň, jeden jménem Buzek (1380—1388), druhý Zachariáš čili Zachař ze Všeradic sezením na Chrustěnicích, jinak z Vinařec (1380—1386); dvojí pak takové místopurkrabství zůstalo i potom některý čas v obyčeji. Za purkrabství totiž Otty z Bergova byl místopurkrabím Tíma z Litvinova (1388—1392) a vedlé něho Martin, tuším z Kročihlavé (1388—1392), potom Jan Psík ze Studeněvsi (1392—1393) a Lvík z Úlic (1394); za Purkarta Strnada z Janovic Mikuláš jinak Mikšík (1394—1395) a Kuneš z Olbramovic (1394—1395); Jindřicha z Rosenberka místopurkrabím byl Diviš z Talmberka za obojího purkrabství jeho (1396—1398, 1400—1402), mezitím za krátkého úřadování Jana z Hradce Vilém z Poděhus (1398). Za pozdějších let panování krále Václava byl nejdelší čas místopurkrabím Vikéř z Jenišovic, jinak z Myšlína (1406—1420), jehož druhem byl roku 1409 Ješek z Rotšteina.

Místopurkrabí zasedal, jak již podotčeno, mezi menšími úředníky na menším soudě zemském; mimo to předsedal svými časy také soudu městskému na Hradčanech, jakožto správce statků purkrabských, ku kterým náleželo toto město. V tomto úřadě dával se však také někdy zastupovati jinou osobou, jakož nacházíme roku 1383, když jakýsi Otík předsedal soudu Hradčanskému za místopurkrabství Zachaře z Vinařce a Buzka, též roku 1388, kdež jmenují se několikkrát Svach a Zdeněk, „nežto miesto purkrabie Tiemy na súdě seděli“. Byli to nejspíš též zemané, ve službě místopurkrabímu podřízení.

V domě purkrabském vedl dohled *vrátný* stále ustanovený (portulanus purgravii). Takovým byl Svach Šerka roku 1374 a jakýsi Mikeš roku 1416. Byl také *písař* při úřadě purkrabském (notarius purgravii). Roku 1415 jmenuje se v té

službě jakýsi Vavřinec jinak Laurin. A v létech 1376—1389 připomíná se Zdich služebník purkrabí hradu Pražského (familiaris, servitor burggravii), jenž vězně hlídá *(qui captivos servat).*

Připomenuli jsme již na jiném místě, že za císaře Karla IV bylo také *purkrabství Vyšehradské* zase obnoveno, které dávný čas předtím bylo zaniklo. Prvním purkrabím, o němž se děje zmínka, byl Dětřich z Portic, dosazený roku 1360, synovec biskupa Mindenského téhož jména. Později byl purkrabím Vyšehradským měšťan Pražský Olbram Menhartovic (1373—1380) z čelného městského rodu nám známého, po něm zeman Chval z Kostelce, řečený ze Rzavého (1382—1387). Nástupcem jeho byl Bušek ze Šwamberka (1388). Později připomínají se jakýsi Sekyra (1399) a slovutný Racek řečený Kobyla ze Dvorce (1410—1415). Jako nejvyšší purkrabí měl také purkrabí Vyšehradský svého náměstka čili *místopurkrabí.*

Od soudu zemského byl rozdílný soud dvorský, ku kterému příslušeli předné služebníci čili manové královští s manskými statky svými, pře o odúmrti, o dlužní listy a o jiné některé věci. Představený jeho byl nejvyšší *sudí dvorský*, jak za císaře Karla tak za krále Václava vždy osoba stavu panského, vedlé něhož místosudí a písař desk dvorských, k tomu soudu náležejících, bývali obyčejně zemané. Za krále Václava byl však také měšťan Malostranský Sezema z Hořešovic písařem dvorských desk (1389—1408), a stal se později i místosudím dvorským (1412—1419).

Hlavním správcem důchodů královských byl *podkomoří*, o jehož úřadě, poněvadž vykonával také práva královská nad městy, mluvili jsme již na jiném místě. Ukázáno tam také, kterak v úřadě tom páni, zemané i měšťané Pražští se spolu střídali. Pověděno též o úřadě *hofrychtéře* měst královských, který vždy zastávali měšťané Pražští. Královský podkomoří měl pravidelně ku pomoci písaře, který někdy zastával jeho místo, rovněž osobu stavu městského. Takovým byl za podkomořího Sigmunda Hulera Mikuláš Augustinův, který se stal potom na čas sám podkomořím místo něho (1403—1404). Za

jeho úřadování byl *písařem podkomořího* Děpolt Geuman (1404), roku 1417 Jan z Pořešína.

Důchody královské z urbury čili ze stříbrných dolů a ražení peněz spravoval nejvyšší *mincmistr* neboli *správce urbury* (urborarius), jehož obyčejným sídlem byla však Hora Kutná. I tento úřad, jako podkomořství, byl řízen brzy od šlechticů, brzy od měšťanů. Po Rotlevích Janovi a Martinovi, měšťanech Pražských, kteří jím vládli, pokud známo, 14 let (1370—1383), následoval šlechtic Kunat Kapléř ze Sulevic (1386—1388), později Petr z Píska (1395—1396), jak se zdá soused Písecký, potom také osoba stavu duchovního, Konrad z Vechty, zvolený tehdáž biskup Verdenský (1401—1405), s přetržkou za času zajetí krále Václava, kdež na čas byl mincmistrem Oldřich z Hradce (1403). Po Konradovi z Vechty nastoupil „opatrný" Petr ze Svojšína řečený Zmrzlík (ersamer, lobsamer, circumspectus), a setrval v úřadě až do smrti krále Václava (1406—1419), muž jak se zdá rodu prostého, snad městského, který však již roku 1407 byl v držení zámku Orlika, koupeného po Sigmundovi Hulerovi, a povznesl se mezi přednější osoby stavu zemanského.

Vedlé mincmistra účastnil se ve správě urbury také *písař urburní* (notarius urbariae in Montibus Kuthnis), zdá se, že ne co podřízený jemu, nýbrž co spolupřihližitel. V úřadě tomto proslul od roku 1401 Mikuláš Augustinův často již jmenovaný, který jej spravoval více let ještě, když se byl stal také nejvyšším písařem zemským, a teprv roku 1412 vedlé Petra Zmrzlíka co mincmistra učinil z něho poslední počet. Po něm nastoupil Mikuláš z Lobkovic.

Od správy jiných korunních statků a důchodů byla oddělena správa lesů, kterouž vedl nejvyšší *lovčí* čili *lesní* královský (forestarius silvarum regalium, forestarius regni Boemiae). To byl úřad pro zemany, ve kterém krom prodejů dříví měli na péči také řízení lovů pro rozkoš královskou. Za pozdějších let panování Karla IV, který byl milovníkem lesů „co nemalé ozdoby království českého", byl nejvyšším lesním Ctibor z Fuchsberka spolu co purkrabí Dobřišský (1367—1378), za

krále Václava, náruživějšího milovníka lovů, zalíbený jemu Jíra z Roztok jinak z Rožmitála, purkrabí na Hrádku Křivoklátě (1380—1383), po něm Ctibor Tlam z Drastu (1385), Sulek panoše z Chlistova (před r. 1396), nejdéle pak Filipp Laut z Dědic (1396—1412), konečně zase zvláštní milostník králův Janek řečený Sádlo ze Smilkova a z Kostelce, jinak ze Smržova (1417—1419). — Roku 1417 připomíná se Hanuš z Lužné co *strážný lesů královských*, nejspíš nejvyššímu lovčímu podřízený.

Pod úřadem podkomořího nejspíše stál tak zvaný *strážný* čili *pojezdný silnic* (custos stratarum regni Boemiae, strosreiter). Takovými nazývají se Jan Malý (1384—1392), měšťan Novoměstský, Ondřej z Plzně, dosazený k úřadu tomu králem Václavem roku 1393, později Křištan opět měšťan Novoměstský (1405—1407). Povinnost jejich byla dohlížeti na obchodníky, aby zboží svého nevozili aneb koňů a dobytka nevodili ze země po cestách zakázaných, obcházejíce clo královské.[2]) Rovněž stál pod úřadem podkomořího zvláštní úředník nad cly, tak zvaný nejvyšší *písař cel královských* (protonotarius thelonei regalis, thelonearius major), jemuž byli podřízeni výběrčí neboli písaři cel, jak jinde, tak jmenovitě také ve branách Pražských.

Rozdílný jak od nejvyššího komorníka zemského tak od královského podkomoří byl *mistr komory královské*, také komorníkem komory královy nazývaný, to jest jakýsi hlavní pokladník při dvoře, který přijímal čisté důchody ode všech jiných úředníků je spravujících a řídil vydání z nich ku potřebám dvoru královského nebo k jakýmkoli jiným dle rozkazů krále samého. Důležitý tento úřad byl svěřován vždy mužům, kteří požívali zvláštní důvěry panovníkovy, obyčejně z rodů vznešených. Za císaře Karla IV spravovali jej předně pan Zbyněk Zajíc z Hasenburka (1348—1361), po něm Tíma z Koldic (1361—1380); za krále Václava Purkart řečený Strnad z Janovic a z Winterberka (1390—1397), později Be-

[2]) Palackého *Formelb. II. 138.*

než z Choustníka (1409). [3]) Vedlé mistra komory byl spoluředitelem tohoto úřadu *písař komory královské* (notarius camerae regis, kamerschreiber), který zase měl k ruce místopísaře (vicenotarius camerae regalis, kamerschreiber). Také písařství toto bylo důležitým úřadem při dvoře. Za nejdelší čas panování Karla IV (1351—1374) spravoval je častěji jmenovaný zeman Pavel z Jenšteina, otec potomního arcibiskupa Jana z Jenšteina. Za krále Václava jmenují se v něm po sobě Ondřej řečený Křik (Clamor, 1393), Adam (1394) a Mikuláš (1404) jinak neznámí, potom Jakub farář Beraunský (1410), jakýsi Václav (1414) a konečně kněz Mikuláš farář Písecký (1418—1419). Co místopísaři připomínají se Bohuněk (1398), Jan Koleso (1416) a Wácslav z Bítova (1417).

Mistru komory královské byl nejspíš podřízen zvláštní *písař stavební* (notarius aedificiorum regis), *písař mlýnů králových* a snad více podobných služeb. [4])

Vrchní řízení nejdůležitějších věcí státních, jak domácích tak zvláště také zahraničných, pokud bylo při něm potřeba písma neb vyjednávání, šlo nejvíce rukama nejvyššího *kancléře dvorského*. Byl to úřad vyžadující jak velkou zkušenost státnickou tak také zvláštní důvěru královu. Až do času krále Jana zastávali jej asi ode sta let vždy proboštové Vyšehradští, a odtud zůstal jim titul kancléřů i na potomní časy, ač již skutečně v úřadě tom nebývali. Nicméně zůstávalo kancléřství i za panování Karla IV a Václava IV vždy v rukou vyššího duchovenstva; a poněvadž k zaměstnání jeho náležely netoliko záležitosti země české, nýbrž i celého panství českého a rodu královského, na mnoze i záležitosti říše německé, nebyli ani

[3]) Mistr komory královské (camerae regiae magister) nazývají se mezi tím časem také Hašek ze Zvířetic (1354—1359), Bušek z Wilhartic (1355), Jindřich z Lemberka (1364); což jinak těžko jest sobě vyložiti, nežli že to snad byli pouzí náměstkové. — Roku 1417 nazývá se Jan ze Smilkova řečený Sádlo správcem vydání královských (provisor expensarum regalium), což zdá se znamenati týž ouřad mistra komory královské.

[4]) Johannes notarius aedificiorum regis (1395). Sdenko notarius molendinorum domini regis (1416—1417).

vždy rodilí Čechové v tom úřadě. Prvním kancléřem Karla IV byl, pokud nám známo, Mikuláš probošt Pražský, který však zemřel již roku 1350, po něm Břetislav biskup Vratislavský ve Slezsku (1352). Po tomto následoval jiný Slezák, Jan ze Středy (Johannes de Novo foro), asi od roku 1354, který již prvé, jsa kanovníkem Vratislavským a Olomouckým, sloužil králi Janovi, potom pak Karlovi co důvěrný tajemník, muž vysoce vzdělaný, milovník starých klassiků latinských. Roku 1354 stal se biskupem Litomyšlským a roku 1364 biskupem Olomouckým, setrval však v úřadě kancléřském až do smrti své roku 1380, tedy po nejdelší čas panování Karlova i ještě v začátcích Václavových. Nástupcem jeho stal se mladý ještě arcibiskup Pražský Jan z Jenšteina,[5]) který však již po čtyrech létech musil odstoupiti pro neshodu s králem (1384). Na jeho místě stal se kancléřem předešlý podkomoří Hanek Brunonův probošt Lebuský, zvolený později (1386) za biskupa Kaminského v Pomoří, jenž úřad ten spravoval nepřetržitě až do roku 1393. V měsíci Březnu 1394 nacházíme na jeho místě Václava řečeného Králíka z Buřenic, děkana Vyšehradského a titulovaného patriarchu Antiochenského, zvláštního milostníka krále Václava: v Srpnu a v Září toho roku byl však Hanek opět kancléřem, nepochybně následkem změny ve věcech spůsobené zajetím a zase vybavením krále Václava mezi tímto časem. Další příběhy potom spůsobily, že se stal roku 1395 kancléřem Albrecht arcibiskup Magdeburský, později však zase Hanek (1396), až konečně po nějakém krátkém čase (1396 nebo 1397) odevzdal král úřad tento opět Václavovi z Buřenic. Následkem povýšení jeho mezitím z děkana za probošta Vyšehradského bylo kancléřství náhodou ještě jednou zase spojeno s tímto duchovním důstojenstvím. Václav z Buřenic zůstal kancléřem, jak se zdá, i když se roku 1412 stal biskupem Olomouckým, až do smrti své roku 1416. Po něm nastoupil v důstojenství toto, jak se zdá, předešlý jeho nejvyšší písař Jan z Bamberka, nazývaný zkrátka mistr Hána.

[5]) Byl kancléřem již 31 Ledna 1380. Wiz Acta consist. 1380 p. 10.

Nejvyšší písař kanceláře dvorské, jinak nejvyšší písař králův (protonotarius regis, protonotarius cancellariae domini regis) byl přední pomocník kancléřův. I to byl úřad, ku kterému bylo potřeba velké zběhlosti ve věcech státních a v písemnictví. I ten pak zastávaly ještě obyčejně osoby duchovní. Bývali pak vždy neb aspoň obyčejně dva nejvyšší písaři. Při sklonku panování Karla IV jmenuje se nejvyšším písařem při kanceláři Jaroslav z Weitmile (1376—1377), který se za svého úřadování ještě dal zapsati do matriky právníků v učení Pražském. Za krále Václava úřadovali co nejvyšší písaři vedlé sebe Vlachník z Weitmile, nejspíše s Jaroslavem příbuzný (1388—1398), kanovník Pražský, Vratislavský a Litoměřický, později (od roku 1396) probošt Litoměřický, a Martin kanovník Pražský a Olomoucký (1382), po něm pak František z Jevíčka (1389—1406), kanovník Vyšehradský, později Pražský a konečně probošt Boleslavský, který se v posledním roce svého úřadování (1406) nazývá i kancléřem, buď nevlastně, buď z nějaké zvláštní příčiny. Po Vlachníkovi z Weitmile byl nejvyšším písařem vedlé Františka z Jevíčka a déle ještě (1398—1412) Jakub kustos a později děkan (1410) Vyšehradský; vedlé nich pak obou nastoupil roku 1405 již také Jan z Bamberka, což snad tak bylo, že tehdáž probošt František pro nějakou příčinu zastával místo nejvyššího kancléře, tak že bylo potřeba ještě jednoho nejvyššího písaře. Jan z Bamberka čili mistr Hána byl, jak se zdá, stavu světského, a vedlé něho stal se roku 1412 po Jakubovi děkanu Vyšehradském druhým nejvyšším písařem ještě jeden laik, známý nám doktor Jan z Weilburka, předtím nejvyšší písař Staroměstský, který v úřadě tom byl až do smrti krále Václava. Mistr Hána nazývá se roku 1417 kancléřem, z čehož soudíme, že nastoupil v kancléřství po smrti Václava z Buřenic. I on přečkal krále Václava.

Samo sebau se rozumí, že kancelář královská zaměstnávala menších písařů více, kterých jména toliko řídčeji se připomínají. Mezi nimi nacházejí se již záhy a hustěji osoby stavu městského vedlé duchovních. Tak se připomíná již za

císaře Karla písař dvoru královského (curiae regiae notarius, scriptor regis) Leubel měšťan Staroměstský (1349—1351), jiní tři písaři, Linhart (1356), Jakub, který měl syna Jana (1365), a Hašek (1370) rodu neznámého, potom Petr z Javorníka (notarius in cancellaria imperatoris, 1374): za krále Václava jakýsi Václav písař dvorský (notarius curiae 1385) jinak neznámý, později Hanušek písař králův (schreiber des kunigs), pastorek měšťana Staroměstského Henzla z Bělé (1401), též Adam z Čejkova (1415) a jakýsi Herbort (1417). Ze jmen jest viděti, že byli mezi nimi Čechové a Němci bez rozdílu. Zvláštní jakýsi úkol v kanceláři královské měl tak zvaný *katedrál* dvoru královského čili písař kathedralný. Takovým byl roku 1407 jakýsi Valentin; výtečným pak krále Václava katedrálem (scriptor cathedralis egregius regis Wenceslai) nazývá se také Mikuláš Návara, jinak Čber (1413—1418), který byl r. 1416 konšelem Novoměstským, maje dům na rohu Štěpánské ulice (č. 610) proti faře Svatoštěpánské. Důležitý byl také úřad *registratora* (registrator literarum regalium), jejž spravoval r. 1384 Beneš kanovník Olomoucký, později (1398) jakýsi Petr. *Ingrossatorem* listů královských (ingrossator literarum regalium), totiž který psal listy královské na čisto, jmenuje se roku 1398 jakýsi Ludvík z Hartperka.

Ku kanceláři královské náleželi nepochybně také *poslové* čili listonoši královští (cursores, nuncii, latores literarum domini regis). Takovými byli za krále Václava Blažej Mníšek (1399—1413), Tomáš Hersinger (1412—1417), Václav Lotrian (před r. 1419) a jakýsi Křištan (1418), z nichž první dva byli sousedy na Novém, druzí na Starém městě.

Mimo kancelář dvorskou měl král také bezprostředně k ruce své důvěrné čili tajné písaře, *sekretáře* (geheimschreiber), kteří pocházejíce ze stavů rozličných náleželi vesměs mezi vznešenější dvořany jeho. Takovým sekretářem byl Karlovi IV Jan ze Středy (1351), prvé než se stal nejvyšším kancléřem. Později připomíná se co tajný písař Karlův (unser heimelicher schreiber) Jindřich z Wesela (von Wesel), jejž roku 1359 poslal s jakýmsi poselstvím na Rýn. Král Václav

měl co sekretáře pana Tímu z Koldic (1381), Mikuláše z Jevíčka (1397), Jana Náze (1399), později výše zmíněného Jana Sádlo ze Smržova a z Újezdce, jinak z Kostelce, zároveň purkrabí na Bělé, kterému zůstalo i jméno Jan Sekretář, vedlé něho pak také Zdeňka z Labouně, děkana Všech Svatých na hradě Pražském (1410).

Mezi nejvyšší důstojenství při dvoře královském náleželi od starodávna úřadové nejvyššího hofmistra, nejvyššího maršálka, nejvyššího číšníka a stolníka království českého, kteří vesměs byli osazováni jen osobami z nejvyššího panstva. Za císaře Karla byl nejvyšším *hofmistrem* pan Petr z Janovic (1364), po něm Petr z Wartenberka na Kosti (1369—1378). Za krále Václava následovali po sobě v tom úřadě Konrad Krajíř z Krajku a na Landšteině (1380—1385), Jindřich Škopek z Dubé (1385—1395), který byl zároveň nejvyšším komorníkem, Beneš Škopek z Dubé (1396), Hanuš kníže Opavské (1397), Heřman z Choustníka (1400—1402), Břeněk ze Skály a ze Švihova (1403); dále Jan Krušina z Lichtenburka (1403—1407), Lacek z Kravař (1407—1411) a Jan mladší z Hradce (1412—1416), kteřížto tři páni po sobě byli zároveň purkrabími Pražskými, posledně Jindřich z Elsterberka (1419). Druzí tři řečení úřadové byli však toho času již dědiční; nejvyššími *maršálky* byli totiž páni z Lipé, nejvyššími *číšníky* páni z Wartenberka, nejvyššími *stolníky* čili truksasy páni Zajícové z Hasenburka. Císař Karel měl kromě hofmistra království českého také zvláštního hofmistra císařského čili říšského německého *(magister curiae imperialis)* při dvoře svém, za kterýmžto úřadem přebýval v Praze Purkart purkrabí Magdeburský v létech 1355 až 1366.

Úřadové tito, vztahující se prvotně k službám při domácnosti královské, totiž při osobě královĕ, při konnicích, sklepích a kuchyni královské, bývali jindy důležití proto, že mužové, kteří je zastávali, jsouce skoro pořád okolo osoby panovníka, bývali obyčejně první v radách jeho a při vyřizování všelijakých poselství a úkolů důležitých. Tato důležitost časem pominula, zvláště při úřadech, které se staly dědičnými, ježto

osobní důvěra králova nemohla se státi rovněž dědičnou, nýbrž klonila se dle okolností obyčejně více k osobám jiným, buď kteří stáli v jiných vysokých úřadech, buď kterých postavení bylo třeba nižší. Císař Karel, jakožto duch veliký, méně potřeboval spravovati se cizí radou, a mohl se spíše spokojiti slyšením každého úředníka v oboru jeho úřední činnosti. Za syna jeho, krále Václava IV, jevil se více než předtím vplyv jistých osob při dvoře, kteří byli stálou raddou královou a bývali již také nazýváni *raddami královskými* (consiliarii regis). Byli to pak jen s malou část mužové v nejvyšších úřadech stojící, vedlé nich mnozí poněkud níže postavení, jak z panstva, tak z duchovenstva, ze zemanů, ano i z osob stavu městského, teprv nově do stavu zemanského povýšených. Výslovně nazývají se raddami královými během panování Václavova: Tima z Koldic, zároveň královský sekretář (1381); kardinal Pileus de Prata, kterého král Václav, když v poselství od papeže meškal v Čechách (1380), přijal mezi knížata a raddy své s týdenním platem 20 hřiven stříbra, což však jen krátký čas trvalo; zeman Chval ze Řepného, purkrabí Vyšehradský (1385); Beneš z Choustníka, nejvyšší písař zemský (1385); pan Mikuláš Zajíc z Hasenburka, nejvyšší truksas (1386); Václav z Buřenic, patriarcha Antiochenský co nejvyšší kancléř dvorský (1412); Jan biskup Lubecký, později Olomoucký (1396—1399), který se podobně jako předtím kardinal Pileus nazýval knížetem a raddou; Mikuláš z Prahy, jinak z Egerberka (1408 až 1413, co písař úroků), později co písař zemský; pan Albrecht z Koldic (1407); Šulek probošt Chotěšovský (1407); Bohuše komendor Manětínský řádu rytířů Svatojanských; Jakub farář Berounský, písař komorní (1412). Bylo jich však mnohem více, o kterých toliko nemáme zpráv docela určitých.

Nejvyšší truksas, nejvyšší číšník a nejvyšší maršálek, kteří touto změnou věcí pozbyli svého někdejšího vplyvu na vrchní řízení záležitostí vládních, nevykonávali během času také vlastních povinností úřadů svých při dvoře královském již pravidelně sami, leč při některých zvláště slavných pří-

ležitostech, tak že se úřadové jejich stali větším dílem jen čestnými názvy. Obyčejnými řediteli služeb k úřadům těmto náležejících byli na předním místě náměstkové řečených tří nejvyšších úředníků, obyčejně osoby stavu zemanského.

Náměstkem truksasa čili stolníka byl *mistr kuchyně královské* (magister coquinae), kterýmžto názvem někdy také nejvyšší stolník sám se znamenal. Takovýmto mistrem kuchyně nazývá se za císaře Karla IV Jindřich Zigelheim, purkrabí v Perně (1355—1365); za krále Václava rytíř Jindřich Kolman z Křikavy (1384—1414) a po něm Hájek z Hodětína (1416), prvé královský podkomoří. Úředníkovi tomuto byl k ruce *písař kuchyně královské* (notarius coquinae, protonotarius coquinae), který zaznamenával a účtoval veliká vydání při kuchyni a někdy také jiná vydání, kdež pak nazýván byl také vůbec písařem vydání královských (notarius expensarum regalium). Bylo to místo, jak jsme již při starší době ukázali, dobře placené; zastávali pak je osoby stavu duchovního a někdy také městského nevšední vážnosti. Za císaře Karla byl písařem kuchyně Jindřich Náz (1376), o jehož jmění a potomstvu mluvili jsme při vypisování čelnějších měšťanských rodů v Praze. Za krále Václava následovali po sobě v témž písařství Václav syn Kolmanův ze Stříbra, kanovník Vyšehradský a správce kaple sv. Michala pod Vyšehradem i farář v Novém Kolíně, od roku pak 1383 kanovník Pražský (1380—1388), vedlé něhož první čas byl písařem jiných vydání královských Jan řečený Vepřek (Porcellus), též kanovník Vyšehradský (1382); později Petr z Holešova, perkmistr hor vinničných (1396) a tudy nepochybně měšťan Pražský (1396—1405); konečně mistr Zdeněk z Labouně (od roku 1402), potomní sekretář králův a děkan Všech Svatých.

Rozumí se samo sebou, že mistru a písaři kuchyně byli podřízeni *kuchaři* královští, kterých vždy bylo několik. Všichni, kterých jména známe ze času krále Václava IV, byli sousedé Pražští, majíce domy v tom neb onom městě. Připomínají se totiž Petr čili Pešík, usedlý na Hradčanech, Hanuš na Novém městě, obadva roku 1389, Jörgel (1400), též na Novém městě,

později Franěk (1414) na Malé straně, Ondřej Tryzna (1411—1417) a Strýc (1419) na Starém, Vácslav Panoška (1416—1418) na Novém městě.

Zvláštní byl služebník při dvoře, který měl na péči stolní nádobí, totiž mísky, jemuž se říkalo *šislěř* (collector scutellarum, scutellator). Bratroň Čapek, soused Hradčanský, byl šisléřem císaře Karla (collector scutellarum domini imperatoris, 1370), Bartoloměj Okropil na Starém městě za času krále Vácslava (1412—1417). Také byli zvláštní *špižíři* královští (spizierius domini regis), tedy správci špižíren dvorských, rovněž Pražští sousedé. Líček (1389), Tomáš (1405—1410), Pavel (1407—1408), Jan Špic (1416) připomínají se svými časy.

Náměstkem nejvyššího číšníka byl *podčeší.* Takovým zdá se že byl pan Boček z Kunštatu, pán na Poděbradech (1358) za času nejvyššího číšníka (supremus pincerna, archipincerna) Vaňka z Wartenberka (1352—1361). Pozdější podčeší nejsou nám známi, snad protože se znamenají jménem číšník neboli šenk (pincerna), což byl název také pouhých služebníků, kteří nalévali při tabuli královské. I těchto bylo, jako kuchařů, vždy několik stejným časem, a byli také větším dílem sousedy Pražskými. Připomínají se pod názvem tím za císaře Karla jakýsi Oldřich (1360) a jakýsi Pešek Hlavně (1362); za krále Vácslava Michal otec kanovníka Pražského Jakuba (1381), Vácslav z Oujezda (1388—1399), Jindřich Myslík (1395), Petr Mouček (1399—1411), Tomáš Mnišek (1409), Aleš (1414—1417), Dětřich Kro (1414—1417), Ješín (1416). Mikuláš Štuk ze Strašnic (1418), Bartoš (1418) a Beba (1419).

Také nejvyšší maršálek měl svého náměstka, jenž obyčejně sám nazýván byl též maršálkem, někdy však vlastněji *podmaršalčím* (submarschalcus). V úřadě tomto jmenují se Tíma z Koldic (1348), Bušek z Wilhartic (1355—1356), Jan Bílý z Lucemburka (1360), jakýsi Bohuslav (1369), slovutný Jan Čúch ze Zásady na Lobkovicích a Navarově (1380—1399), vedlé něhož však také jakýsi Kozel nazývá se maršálkem královým (1389), jak se zdá nevlastně; slovutný Valentin

z Chodče (1406—1411), Slavibor řečený Vrš z Modřejovic (1415—1418), konečně Kolman (1418) a Pecman (1418). Jim byl podřízen *marštaléř*, to jest nepochybně bezpostředný dozorce nad konnicemi královskými, a snad také *kočí královští* (vectores). Kočím někdy císaře Karla nazývá se roku 1360 Konrad čili Kunc; krále Václava vozili kočí r. 1390 jakýsi Prokop, později po více let Janek (1395—1410).

Nejvyšší hofmistr měl dohled na pořádek ve službě dvorské vůbec, zvláště však, jak se zdá, nad posluhou při samé osobě královĕ a v pokojích královských. Služebníci k tomu ustanovení nazývali se *komorníky* (camerarii, servitores, camerlingi). I mezi těmito nacházejí se vážení a zámožní sousedé Pražští, jako ku př. Pešl syn Jakuba Frenclova Velflovice, který byl komorníkem císaře Karla (1370—1373), nebo Nicek komorník krále Václava IV, který byl spolu perkmistrem hor vinničných (1394). Na Novém městě Pražském měli domy své Vilém Kepka (1400), Jan Řitka (1413), Mikuláš Nedvídek (1418), též Dybl (1402), veskrze služebníci krále Václava. Jiní byli zemané, jako Matěj z Kunratic (1389), Hanuš z Heřmanic (1392), Štěpán z Martinic řečený Poduška (1396), Vrš mladší ze Všetat (1413).

Do třídy těchto služebníků náležel asi také *drastník*, to jest správce šatnice královy, a *pradlí*, dozorce nad prádlem; rovněž holič čili *bradíř* (barvierius) a poněkud také *lazebník* králův. Císaře Karla IV holil jakýsi Waikl, který byl živ ještě r. 1383; krále Václava lazebníkem jmenuje se Jan Holba, majetník lázně na Poříčí (č. 1248) na břehu Vltavy v rohu proti Starému městu (1395—1407). Také byli hudebníci dvorští, totiž *píštci* a *trubači*; též *heroltové*, co znatelé šlechtických znaků a rytířských obyčejů, tudy pořadatelé turnajů a jiných slavností. Měli svého nejvyššího, který se nazýval *králem heroltů* (rex heraldorum).[6] Pro zasmání měl již král Václav IV také šaška dvorského (mimus) dle tehdejšího obyčeje.[7]

[6]) Viz Palackého *Formelb. II. 114.*

[7]) Viz Chron. univ. Prag. u Höflera k roku 1393 pag. 14, kdežto však místo *mimus* stojí chybně minis.

Neposledními ve službě při dvoře královském byli *vrátní* (portulani, janitores), kterých vždy bývalo několik, každý při jiných vratech obydlí královského. Tak se ku př. roku 1415 nazývá jakýsi Vaněk vrátným vrat železných hradu Pražského (Wanyko portulanus portae ferreae castri Pragensis), roku 1373 zase jakýsi Uher vrátným synů císařových (portulanus puerorum domini imperatoris), kteří, dle toho soudíc, byli chováni pospolu v jedné části královského paláce. Prostě co vrátní královští připomínají se za panování Václava IV Dětřich (1383—1400), Hotovec (1390), Křesťánek (1390—1393), Habart Vrták (1398), Jakub (1405—1413), Mikuláš Němec (1407), Pavel z Předměřic (1410), Martin Tas (1413), Hřebík (1413), Janek jednooký (1414), Vítek (1414), Bartoš řečený Kamprle (1414), Martinek z Kopisti (1415—1419). Skoro všichni tito vyskytují se co majitelé domů mezi měšťany Pražskými. Dětřich svrchuřečený byl jedním ze znamenitějších sousedů i konšelů Novoměstských, později také slovutným nazývaný; syn jeho Pavel Dětřichovic stal se důležitou osobou v dějinách Pražských, jak na svém místě bude vypravováno. Někteří byli stavu zemanského, jakož Habart Vrták, který se nazývá také panošem královým, a Janek jednooký (Janko monoculus cliens de curia regis). Bezpostředným představeným vrátných byl *nejvyšší vrátný* (supremus portulanus domini regis). Takovým byl roku 1395 Vok z Waldšteina, roku 1413 jakýsi Hyncík Kempl.

Rozdílný od vrátných byl domovník (domesticus), jinak *hospodář dvoru královského* (hospes curiae regalis), totiž dohližitel nad stavením, nad potřebnými opravami a nad čistotou v domě. Takovým byl roku 1399 Šimon, spolu perkmistr hor vinničných, tedy měšťan Pražský. Roku 1416 nazývá se Vilém z Bohušic domovníkem hradu Pražského, roku pak 1414 byl Petr z Netvořic, soused Staroměstský, hospodářem čili domovníkem dvoru králova blíž sv. Benedikta (1414), v němž král Václav časem svým přebýval.

Krom toho byli také *hlídači* (custodes domini regis), jak na branách hradu Pražského, tak k jiným potřebám.

Hlídačem lvů neb také *levmistrem* (custos leonum, magister leonis) při dvoře královském nazývá se v létech 1395—1397 Matěj soused Hradčanský, později Novoměstský; z čehož viděti jest, že již král Václav IV dal chovati lvy pro znamenitost v nějakém zvěřinci na hradě Pražském.[*])

K vojenským účelům vztahovaly se služby *parkanéře* (parchanerius), mistra *brníře* (harnaschmeister) a *puškáře* králova. Konrad mistr puškář krále Václava (magister pixidum, pixidarius domini regis) připomíná se v létech 1383—1386, což jest nejstarší nám známé svědectví o užívání prachu v Čechách. Později (1401) jmenuje se Beneš puškář králův. Za jeho času byl parkanéřem jakýsi František (1401), brnířem královým jakýsi Štěpán (1404—1408).

Bylo však, jak jsme již při starší době pověděli, také více služebníků takových při dvoře královském, kteří neměli určitých, výhradných úkolů, nýbrž přijati byli do služby dvorské povšechně, tak že se jich užívalo dle potřeby buď k tomu buď k onomu, v radách, ve poselstvích, ve vojenství, ve správě důchodů, v domácnosti královė. Ti nazývali se vůbec *dvořany* (*familiares*, domestici) neb i účastníky stolu královského (*commensales* domini regis). Někteří z nich došli časem jmenovitých úřadů nebo důstojenství při dvoře; jiní zůstávali stáleji pouhými dvořany. Takový byl ku př. Jan z Milheima (1391—1395), známý co zakladatel kaple Betlemské, takový později Jan Žižka z Trocnova (1419), jednooký, což připouští možnost, že byl on Jankem vrátným výše zmíněným, ač neměl-li král Václav dva jednooké panoše téhož křestného jména stejným časem při dvoře svém. Také osoby stavu městského bývali přijímáni do této třídy služebníků královských.

Podobný byl stav *kaplanů dvorských*, což byly zase osoby duchovní, přijaté do služby dvorské k rozličným účelům, jakožto písaři, zpovědníci, almužníci, však s týmž příznakem

[*]) Z názvů custos *leonum* r. 1395, custos *quondam leonis* de curia regali r. 1396, a magister *leonis* r. 1397 dá se souditi, že bylo lvů někdy více, později jen jeden.

jako světští dvořané, že bývali účastni stolu královského, někteří každodenně.

K nim řadili se také *lékaři královští* (medicus, physicus domini regis), dílem stavu světského, dílem duchovního, kterých obyčejně bylo několik zároveň. Lékaři císaře Karla IV byli jakýsi Jan (1354—1360), Baltazar z Tuscie, který byl spolu professorem na universitě (1357), Fridrich (1360) a Meingot (1360), později Jan z Hradce kanovník Pražský (1374, 1375), krom toho také ranhojič jménem Jan (1373). Za krále Václava jmenují se jakýsi Hanuš usedlý na Starém městě (1389), slavný mistr Albik z Uničova (1396—1404), vyznamenaný názvem nejvyššího lékaře dvoru královského (regalis aulae nostrae physicus supremus), mistr Jan Šindel (1409) [*]) a mistr Konrad kanovník Vyšehradský (1416), vedlé nich pak také zase ranhojič mistr Jan (1406).

Za příslušníky dvoru královského pokládali se konečně také od starodávna řemeslníci a umělci i obchodníci, kteří pracovali pro dvůr neb dodávali potřeby k němu, jsouce k tomu stále ustanoveni; pročež nazývali se královskými. Tak byli *královskými malíři* za císaře Karla mistr Dětřich (1348—1359), Mikuláš Wurmser (1360), za krále Václava Ješek (1382—1392) a Kunc (1405); královskými *illuminatory* Mikuláš (1392), František (1397), Václav (1409), Jan (1410—1419). Jakýsi Hening, bezpochyby krasopisec, nazývá se roku 1399 *krinternistou* královým, jakýsi Jan roku 1353 *puléřem* císaře Karla (pollitor lapidum, pulierer imperatoris). Známe již královské *apotekáře* Angela z Florencie a sestřence jeho Ludvíka; též královské *hodináře* Martina (1361—1364) a Mi-

*) O něm se nachází zmínka v listině vložené do knihy vinničné od r. 1508 fol. 117, kdež jej král Václav nazývá Johannes Andreae de Gaudentino, magister in artibus et in medicina professus, physicus noster, osvobozuje mu vinnici jeho na hoře Petříně, později tak zvané Hynkovské, od platů povinných. Dle současných zápisů v knize Staroměstské měl mistr Jan Šindel vinnici tuto v létech 1405 až 1412. V zápisech těchto jmenuje se bray též Johannes Andreae de Gaudentino, bray Johannes Ssindel; z čehož právě totožnost vysvitá.

kuláše (1408). Vedlé Ludvíka z Florencie byl později ještě druhý královský apotekář Kuneš (1408—1416). Královskými *zlatníky* nazývají se Hanuš z Kolína (1373), později jiný Hanuš (1411) a Frycek (1419), královským *tesařem* Vavřinec z Lochkova (1399), královským *kovářem* Franěk (1353), *kamenníkem* jakýsi mistr Petr (1403), *pekařem* Petr Křeček (1407), *rybářem* Václav Medulan (1402), *ptáčníkem* Mařík (1411), *vinničníkem* Jakub (1415). Za císaře Karla žil ještě Jindřich Kwek, někdy *krejčí* krále Jana (1355). Karla IV krejčím jmenuje se jakýsi Jan; za krále Václava byl královským krejčím nejprvé Hlušek soused Novoměstský (1388—1392), později jakýsi Jakeš (1414). Veskrz byli tito živnostníci měšťané Pražští.

Zvláštní dvořanstvo své pro sebe měla *královna*. V čele jeho stál hofmistr králové (magister curiae reginae), vedlé něhož hofmistryně nad posluhou ženskou. Jiní důstojníci vyšší byli jako při dvoře královĕ maršálek, mistr kuchyně, mistr komory a kancléř králové. Pod jich dohledem stáli nižší služebníci a zřízenci: komorníci (camerarii, cubicularii), písař kuchyně, kuchaři a číšníci čili šenkové, vrátní, špižíř, kočí a jiní. Též měla královna své dvořany (familiares) vůbec tak zvané i své kaplany dvorské. Jako při dvoře královĕ tak i tu v těchto službách stýkali se páni a zemané, duchovní i měšťané, zastávajíce místa vyšší neb nižší, jak se ku kterému stavu hodilo.

Jednotlivé osoby v těchto službách stojící jsou nám známy teprw ze času třetí manželky císaře Karla IV, *Anny Svídnické*, jejímž *hofmistrem* jmenuje se Pešek z Janovic (1360), *hofmistryní* Buda ovdovělá hraběnka z Orlamünda (1355), *mistrem komory* Tíma z Koldic (1360). Císařovna *Alžběta*, čtvrtá manželka Karlova, která byla živa ještě delší čas za panování pastorka svého Václava, měla za hofmistra šlechtice neznámého rodu jménem Herše (1372, 1373), potom Zdeňka z Waldšteina (1377). Hofmistryně její byla paní Ofka Nevhlasová, vdova (před r. 1380), *mistry kuchyně* Martin kanovník Olomoucký (1375—1381) a Prokop kněz, který se roku 1388

stal farářem v Benešově, *kancléřem* Hynek probošt Lančický, kanovník u sv. Jiljí (1378—1379). Připomínají se též dva *komorníci* její Vavřinec (1377) a Jakub (1379), *písař* Oldřich farář Jílovský (1370), *kuchař* Smil (1391—1392), Mareš *špižíř* (1374—1378), sousedé Novoměstští, *šenk* Matěj (1382), *kočí* Jan (1394), *vrátní* Havel a Petr, obadva r. 1372. Roku 1376 jmenuje se Vácslav syn pana Jana řečeného Mazlíka dvořenínem císařovny Alžběty, tehdáž v jistém poselství od ní. Ješík na Starém městě byl *ševcem* císařové roku 1364. Z komonstva královny *Johanny*, první manželky Vácslavovy, jmenují se toliko hofmistři Jindřich Škopek z Dubé (1379—1380) a Markvart neznámého rodu (1381), komorník Sudivoj (1393) a *vrátný* Vavřinec Židek (1386—1388), nepochybně křtěný Žid, poněvadž se takovým říkalo Židkové. Za druhé manželky Vácslavovy *Žofie* byli hofmistry králové Jíra z Roztok (1393—1400), rytíř jakýsi Bořivoj (1400), slovutný Mikuláš z Ořecha (1400) a posledně Jan řečený Kyjata ze Zásady (1418—1419). *Maršálkem* jmenuje se Mikuláš z Tuhance (1415—1419), *mistrem komory* králové slovutný rytíř Bušek řečený Calta z Kamenné hory (1404), mistrem kuchyně Mikuláš Kněževeský (1399), a *písařem kuchyně* Tomášek (1397—1398), majetník domu na Novém městě, *kancléři mistr* Štěpán (1400—1404) a Sigmund kanovník Pražský (1415—1418). Mezi *kaplany* královny Žofie náleželi mistr Jan Hus (1410) co zpovědník její, později Petr farář Metličanský (1419). Z nižších sluhů připomínají se komorníci Hanuš (1408—1412), Hroch (1411) a Jakub (1417), kuchař Mikuláš (1419), šenkové Petr Očko (před r. 1416), Bartoš z Čemína a Petr Kočvára panoše z Ledče (1417), vrátní Kliment (1417) a Jiří. Kunc soused Staroměstský byl před rokem 1406 *krejčím* Žofiiným.

Hlavním bydlem dvoru královského byl za času císaře Karla tak jako za starších králů českých hrad Pražský, nádherně od něho k tomu účelu obnovený a upravený. Krom rodiny královské bydlili tu však jen dvořané, kteří konali osobně a každodenně služby své při dvoře, z úředníků pak zemských a dvorských jen ti, kteří jako ku př. nejvyšší purkrabí a ná-

městek jeho byli ke hradu vázáni svou povinností. Pro všecky úředníky, důstojníky a služebníky dvoru královského nestačilo místo v něm; pročež bydlili ve vlastních domích svých jak na Hradčanech neb na Malé straně, co částech města hradu nejbližších, tak dílem i na Starém a na Novém městě. Za příčinou pak častého zaměstnání u dvora, na soudě zemském i na sněmích měli také četní páni a zemané domy své v Praze ku přebývání, jak jest již v místopise dle příležitosti pověděno. Král Václav IV zalíbil si, jako někdy děd jeho král Jan, přebývati sám také ve městě, k čemuž měl nejprvé na Starém městě dvory své u sv. Benedikta a u černého orla, k tomu též dům Hankův blíž onoho, později na Novém městě dvůr Zderazský, a pro královnu Žofii od roku 1413 dům někdy Jošta markrabí moravského na rynku Staroměstském (č. 930). Následkem toho táhlo se úřednictvo a služebnictvo dvorské ještě víc než předtím do dolejšího města, kupujíc sobě domy zvláště na blízce těchto dvorů královských; čímž dvůr a panstvo i měšťanstvo po celé Praze hustě se spolu stýkali.

C. Duchovenstvo.

1.

Přehled a počet duchovenstva.

K oučelům správy duchovní dělila se Praha v celé rozsáhlosti, které dosáhla za císaře Karla IV, na 44 *farních osad.* Z těchto připadalo 18 na Staré, 12 na Nové město Pražské, 1 na Vyšehrad, 2 na Menší město, 8 na ostatní část Malé strany, 2 na Hradčany a na Pohořelec, 1 na hrad Pražský.

Farní kostely Staroměstské byly, jak jsme je jmenovali již ve starší době: 1. kostel sv. Mikuláše, 2. panny Marie před Týnem, 3. sv. Kříže většího, 4. sv. Haštala, 5. sv. Benedikta, 6. sv. Havla, 7. sv. Michala, 8. sv. Linharta, 9. Matky boží na Louži, 10. sv. Jiljí, 11. sv. Martina ve zdi, 12. sv.

Filippa a Jakuba, 13. sv. Štěpána ve zdi, 14. sv. Kříže menšího, 15. sv. Ondřeje, 16. sv. Jana na Zábradlí, 17. sv. Martina menšího, 18. sv. Valentina. Objem těchto osad byl velmi nestejný. Rozsáhlejší byly ve východní polovici města, jakož osady sv. Kříže většího, sv. Haštala, sv. Havla, též Týnská a Svatomikulášská, nejmenší v západní straně blíž břehu Vltavy, jako sv. Štěpána, sv. Kříže menšího, sv. Ondřeje, sv. Jana. Jediná osada sv. Martina ve zdi přesahovala hranice Starého města, jakož i po založení Nového města Pražského zůstal při ní starodávný újezd sv. Martina vedlé zahrady židovské. [10])

Na Novém městě byly farní kostely: 19. sv. Klimenta a 20. sv. Petra na Poříčí, 21. sv. Jindřicha, 22. sv. Štěpána, 23. sv. Michala v Opatovicích, 24. sv. Vojtěcha v Jirchářích, 25. sv. Vácslava na Zderaze, 26. sv. Jana křtitele v Podskalí, 27. sv. Antonina čili Ondřeje, 28. sv. Mikuláše v Podskalí, na který při založení kláštera Slovanského přenesena byla farní práva blízkého starodávného kostela sv. Kosmy a Damiana, 29. sv. Vojtěcha v Podskalí a 30. sv. Jana na Bojišti. Skoro celá vlastně nová část města tohoto, totiž od Poříčí až k velkému rynku Novoměstskému a k ulici Svinské (nyní Ječné) byla přivtělena k dvěma farám sv. Jindřicha a sv. Štěpána, mezi kterými byl hranicí Koňský trh celou délkou svou. K ostatním desíti farám náležely větším dílem starší části Nového města.

Obyvatelstvo hory Vyšehradské a podhradí Vyšehradského příslušelo k 31. faře Psářské.

V Menším městě Pražském byla hlavní fara městská (parochia civitatis) 32. sv. Mikuláše, menšího objemu 33. fara sv. Michala pod hradem; prostranství pak mimo město, teprv novou zdí Karla IV s největší část obehnané, zaujímaly osady 34. sv. Petra na ostrově toho jména, 35. sv. Prokopa, 36. sv. Maří Magdaleny, 37. sv. Jana křtitele, 38. sv. Jana evangelisty, jejíž kostel stál již za zdí právě řečenou, jakož též

[10]) Okolo roku 1407 stalo se narovnání o meze této fary s farou sv. Štěpána na Novém městě v ten spůsob, že nynější Široká ulice ustanovena za hranici, a sice s prodloužením, kterým vbíhá do Karlova náměstí vedlé radnice Novoměstské.

39. Kostel sv. Jakuba na Újezdě; dále 40. sv. Vavřince pod Petřínem a 41. sv. Jana v Oboře.

Na Hradčanech byl farní kostel 42. sv. Benedikta; na Pohořelci 43. sv. Vojtěcha; hrad Pražský pak byl osadou 44. sv. Víta.

Kostel sv. Víta byl však, jakožto sídlo arcibiskupství Pražského, zároveň *kollegiatným*, tak též na Starém městě kostel sv. Jiljí, a mimo to měla Praha ještě tři *kollegiatné kostely*, které nebyly spolu farními, 1. kostel sv. Petra na Vyšehradě, 2. Všech Svatých na hradě Pražském a 3. sv. Apollinaříše na Novém městě.

Dále bylo v Praze ještě 27 menších kostelů čili *kaplí*, ve kterých se konaly služby boží, ku kterým však nepříslušela duchovní správa. Takové byly na Starém městě: 1. kaple sv. Víta, Václava a Vojtěcha v radnici Staroměstské, 2. kaple Všech Svatých v domě Olbramovském, 3. kaple sv. Šimona a Judy ve špitále Bohuslavově, 4. sv. Bernarda (prvotně sv. Maří Magdaleny) v Jerusalemě, 5. sv. Mláďátek v Betlemě; na Novém městě: 6. kaple ve špitále proti sv. Ambroži, 7. kostel sv. Petra na Strouze, snad před časy farní, ježto se při něm nacházel hřbitov, 8. kaple Božího těla prostřed rynku, a do roku 1387 9. kaple sv. Michala, pokud totiž nebyla přivtělena k novému klášteru Caelestinskému; na Vyšehradě: 10. starožitná kaple sv. Klimenta, 11. kaple sv. Petra, 12. Božího těla, 13. sv. Maří Magdaleny, 14. sv. Martina, 15. sv. Vavřince, 16. sv. Kříže, 17. sv. Jana stětí; pod Vyšehradem pak 18. kaple sv. Markéty, 19. sv. Hippolyta a 20. kaple při špitále pokory panny Marie; na Malé straně kostelíky 21. sv. Václava, 22. sv. Martina, 23. sv. Ondřeje, 24. sv. Vavřince na Petříně a 25. kaple sv. Antonína v domě arcibiskupové; na hradě Pražském 26. kaple panny Marie na paláci královském; na Hradčanech konečně 27. kaple při špitále sv. Antonína a sv. Alžběty.

Vedlé těchto všech kostelů a kaplí, větším dílem duchovenstvem světským spravovaných, nacházelo se pak v Praze a v nejbližším okolí jejím 18 mužských a 7 ženských *klášterů*.

Mužské byly: 1. klášter Břevnovský řádu sv. Benedikta s dvěma kostely, sv. Vojtěcha a sv. Benedikta, a s kaplí panny Marie. 2. Strahovský řádu Praemonstratského s kostelem panny Marie. 3. sv. Ambrože řádu sv. Benedikta s liturgií Mediolanskou. 4. Slovanský klášter rovněž řádu sv. Benedikta s kostelem sv. Jeronyma a s přivtěleným starším sv. Kosmy a Damiana. 5. klášter sv. Karla kanovníků řeholných pravidla sv. Augustina. 6. Matky boží konec mosta křížovníků Svatojanských, k němuž byly přivtěleny farní kostely sv. Prokopa na Oujezdě a sv. Jana na Bojišti. 7. sv. Benedikta rytířů německých s farním kostelem toho jména. 8. klášter Zderazský křížovníků hrobu božího s kostelem sv. Petra a s přivtěleným farním kostelem sv. Vácslava na Zderaze. 9. špitál sv. Františka křížovníků s červenou hvězdou s kostelem sv. Ducha, 10. klášter Kartouský s kostelem panny Marie, 11. malý klášter Caelestinů s kostelem čili někdejší kaplí sv. Michala pod Vyšehradem. 12. Servitů s kostelem panny Marie. 13. klášter sv. Františka řádu menších bratří pravidla přísnějšího s kostelem sv. panny Barbory, 14. sv. Jakuba menších bratří pravidla obecného. 15. sv. Klimenta řádu sv. Dominika s kostelem téhož jména a kaplemi sv. Vincentia a sv. Bartoloměje, 16. sv. Kříže většího řádu bratří kajících s kostelem farním toho jména, 17. panny Marie Sněžné Karmelitánů a 18. sv. Tomáše poustevníků řehole sv. Augustina. K tomu sluší připomenouti také dvůr kláštera Plaského na Petříně s kostelem.

Kláštery panenské byly: 1. sv. Jiří na hradě Pražském a 2. sv. Ducha na Starém městě, obadva řádu sv. Benedikta, 3. sv. Anny na Starém městě a 4. sv. Anny na Malé straně, řádu sv. Dominika, 5. klášter sv. Františka, jinak Aneščin, řádu sv. Kláry, 6. klášter sv. Kateřiny pravidla sv. Augustina a 7. sv. Maří Magdaleny sester kajících řádu sv. Augustina, s farním kostelem toho jména.

Konání služeb božích při těchto kostelích a kaplích, kterých jsme tu vypočtli sto a jeden, zaneprazdňovalo v onom čase mnohem větší počet duchovních, než jest nyní v obyčeji jak v Čechách tak daleko široko v zemích okolních.

O samotném kostele metropolitním svatého Víta udává se v paměti souvěké,[11]) že při něm v časích před náboženskou válkou bylo asi 300 duchovních, což se s velkou část dá do podrobna vypočísti. Krom arcibiskupa byli totiž představenými kostela sv. Víta probošt a děkan. Vedlé nich skládala se kapitula z 32 kanovníků s celými, dvou s polovičnými praebendami a vždy ještě několika bez praebend. Arcibiskup, probošt, děkan a každý kanovník s celou praebendou měl svého vikáře; bylo tedy vikářů 34. Dále byl císařem Karlem zřízen sbor 24 mansionářů (12 větších a 12 menších) k říkání hodinek a konání služeb božích v kůru panny Marie. Bylo při kostele též 12 kněží žaltářníků čili psalteristů, založených císařem Karlem roku 1360, několik zpovědníků čili poenitentiářů, pokud známo aspoň tři, farář, střídník, dva kazatelé, zvláštní kněz ředitel varhan (organista) a několik jiných podobných služebníků kostela stavu duchovního. Skoro pak všechny oltáře v kostele metropolitním měly své zvláštní kněze oltářníky, někteří i po dvou o po třech, tak totiž, že při 88 oltářích, co jsme jich vypočtli na jiném místě při popise kostela, bylo zřízeno 82 oltářníků. To již činí dohromady 198 osob duchovních zde určitě udaných, krom několika více, o kterých tak určitě nevíme. Přidáme-li k tomu ještě akolyty, kterých dle úředních popisů bývalo za času krále Václava pro kostel Pražský vysvěceno každý rok asi 35, kteří však nejspíš obyčejně déle než rok sloužili při kostele pod názvem žáků kůrních (clerici chorales), nedíc nic o dvanácti bonifantech starodávného založení, obdržíme dobře asi 250 duchovních, tedy bez mála počet výše udaný.

O kostele Vyšehradském praví jeden spisovatel z druhé polovice 15. století,[12]) že při něm bývalo někdy 350 duchovních. Počet tento jest vysoko přehnaný;[13]) ze zpráv souvěkých však víme, že se kapitula Vyšehradská skládala z probošta, děkana, 19 druhých kanovníků s praebendami a

[11]) Palackého Documenta 639.
[12]) Prokop písař u Höflera p. 68.
[13]) Asi jako počet duchovních při kostele Pražském, jejž on udává na 500.

[illegible] bez praebend. Při nich bylo tolik též vikářů, tedy 21, zvláštní sakristan, zvláštní kantor, 10 kněží choralistů, krom toho více jiných duchovních nižšího postavení; též připomíná se 15 kněží oltářníků, což činí 69 osob duchovních na jisto známých. Však jisté jest, že byl skutečný počet jich značně větší, poněvadž zprávy zachované o duchovenstvu Vyšehradském jsou větším dílem jen nahodilé zmínky. Jmenovitě byl počet oltářníků bezpochyby větší než 15, poněvadž oltářů samých známe 32 a není ani ten počet ouplný. Akolytů bývalo pro kostel Vyšehradský svěceno ročně asi 13. Spolu s nimi nebude mnoho počítáno, že se při kostele tom nacházelo asi 100 osob duchovních.

Té velikosti nedosahoval počet duchovenstva při ostatních třech kostelích kollegiatných v Praze: nicméně byl dosti znamenitý. Při kostele Všech Svatých na hradě Pražském byl probošt, děkan, 11 kanovníků, 10 vikářů neboli služebníků (ministri) a zvláštní sakristan, což jest 24 osob duchovních, nebylo-li jich ještě o několik více. U sv. Apollinaříše byl probošt, děkan a devět kanovníků, snad že tolik též vikářů, sakristan a kněz zvoník, což by činilo 24 osob. U sv. Jiljí bylo krom probošta a děkana, pokud s jistotou známo, osm kanovníků, a připomínají se též vikáři a choralisté, kterých obojích dohromady skrovně můžeme počítati 12. K tomu byl tu farář, aspoň jeden střídník farářův, kazatel, kněz sakristan, kněz zvoník a 14 oltářníků, což činí 41 osob. Bylo tedy při těchto třech kostelích kollegiatných dohromady asi 89 duchovních, nepočítajíc ani akolytů, kterých musil též býti některý počet.

Při farních kostelích nemáme o duchovenstvu zpráv dostatečných k složení ouplného popisu; nicméně jest z nich viděti, že i tu byl počet duchovních mnohem větší než dle míry našeho věku. Krom faráře nacházíme při jednotlivých kostelích farních jednoho, dva neb i tři střídníky čili vikáře, kněze sakristana, kazatele, kněze kantora, kněze varhanníka, kněze zvoníka a několik akolytů. Všech těchto služeb nebylo

při kostele každém, než bezpochyby jen ve větších a bohatších osadách. Poněvadž však víme o nich jen z nahodilých zmínek, bylo duchovních, kteří v těchto službách stáli, na každý spůsob mnohem více, než o kterých se zmínky takové zachovaly. Nicméně dá se i ze zmínek těch napočítati při všech farních kostelích Pražských dohromady 107 osob duchovních, k službám těm ustanovených; [11]) souditi pak se dá, že jich bylo skutečně asi ještě jednou tolik, nepočítajíc ani akolytů. Mimo to pak měl skoro každý farní kostel také některý počet oltářníků, jakožto správců jednotlivých oltářů. Čas Karla IV a Václava IV byl v zakládání nových oltářů a zřizování stálých oltářníků při nich obzvláště pilný, tak že duchovních tohoto stavu skoro do posledních let krále posledně řečeného pořád přibývalo. V jediném kostele Týnském bylo při sklonku toho času, pokud nám známo, již 22 oltářníků, v kostele sv.

[11]) Listinně připomínají se *střídníci tři* zároveň spolu při kostele sv. Benedikta, *po dvou* u sv Mikuláše na Starém městě, v Týně, u Matky boží na Louži, u sv. Jilji, u sv. Michala na Novém městě; *po jednom* u sv. Haštala, sv. Havla, sv. Linharta, sv. Martina většího, sv. Štěpána ve zdi, sv. Jana na Zábradlí, sv. Valentina, sv. Klimenta, sv. Petra, sv. Jindřicha, sv. Štěpána na Rybníčku, sv. Vojtěcha pod Zderazem, sv. Jana v Podskalí, sv. Vojtěcha v Podskali, sv. Mikuláše na Malé straně, sv. Michala pod hradem, sv. Jana evangelisty na Újezdě, sv. Vavřince pod Petřínem a sv. Jana v Oboře. Když ale v tak malých osadách, jako čtyrech posledně jmenovaných byli střídníci, dá se mysliti, že asi nebylo žádného farního kostela bez střídníků, a když u sv. Benedikta byli tři střídníci, bylo jich ku př. v Týně a u sv. Mikuláše snad také tolik ne-li více, a kostely u dvou střídnících také sotva náležely mezi výjimky. *Sakristanové* připomínají se v Týně, u sv. Ducha, u sv. Kříže většího, u sv. Haštala, u sv. Benedikta, u sv. Havla, kdež vedlé něho také *podsakristan* (subsacrista), u sv. Michala, u sv. Linharta, u Matky boží na Louži, u sv. Jilji, u sv. Štěpána a u sv. Jindřicha na Novém městě, u sv. Mikuláše na Malé straně; *kazatel* (praedicator) u sv. Mikuláše na Starém městě, v Týně, u sv. Kříže většího, u sv. Haštala, Havla, Michala, Linharta, na Louži, Jilji, Valentina, Petra, Jindřicha, Štěpána (Novoměstského) a u sv. Mikuláše na Malé straně; *kantor* u sv. Mikuláše na Starém městě a u sv. Kříže většího; *varhanník* u sv. Mikuláše na Starém městě; *zvoník* u sv. Jilji, sv. Jana na Zábradlí, sv. Jana v Podskalí a u sv. Benedikta na Hradčanech; *akolytové* dva jen u Matky boží na Louži.

Mikuláše na Starém měst 16, u sv. Linharta 11, u sv. Michala na Starém městě 10, u sv. Havla 9; celkem dá se ze zachovaných, i v tom nezcela úplných zpráv ve všech farních kostelích dohromady napočítati 105 oltářníků. Jako pak tyto oltáře, měly také špitálské a jiné samostatné kaple, kterých jsme výše napočítali 28, každá svého vlastního kněze za správce, a při některé bylo ustanoveno i několik duchovních, tak zejména při kapli Betlemské mimo prvního kazatele co správce ještě druhý kazatel a jeden oltářník, při špitále proti sv. Ambroži krom správce jeden oltářník, při špitále pokory panny Marie pod Vyšehradem krom správce čili představeného (praepositus) dva kněží kaplani (capellani); což činí dohromady 33 osob duchovních.

Co se týče duchovenstva řeholního, schází nám všeliká možnost. souditi o tom na základě zpráv listinných, jak velký byl asi jeho počet v Praze; nebude však zajisté přehnáno, nýbrž spíše málo, když položíme, že každý z 18 klášterů mužských měl ve průměru asi 20 členů v něm stále přebývajících,[15]) což by činilo osob 360. K tomu jest připočísti řeholníky, kteří byli přikázáni ke správě klášterů ženských svého řádu, jakož i duchovní světské. kteří dílem konali služby boží v kostelích takovýchto klášterů. Tak měly kláštery sv. Ducha, sv. Anny na Starém městě, sv. Anny na Malé straně, sv. Kateřiny a sv. Maří Magdaleny každý probošta, klášter sv. Anny na Starém městě mimo to také jednoho kaplana svého řádu. V kostele sv. Ducha byli dále dva oltářníci a kazatel z duchovenstva světského: v kostele pak sv. Jiří na hradě Pražském byli ku konání služeb božích od starodávna zřízeni tak zvaní kanovníci téhož kostela, kterých bylo. jak již na jiném místě pověděno. devět; ti pak za času krále Václava měli již také své vikáře. v počtu aspoň osm: což vše činí zase 26 osob duchovních

[15]) Klášter Kartouský byl zakladací listinou ustanoven pro převora a 24 bratří. Opat a konvent kláštera Cistercienského ve Skalici byli darovací listinou krále Václava IV r. 1400 zavázáni. chovati v témž klášteře 50 kněží svého řádu. Viz *Pelzel. Wenz. IV. Urkdb. 74.*

Když sečteme všecky zde uvedené počty, zakládající se dílem na jistotě, dílem na velké ku pravdě podobnosti,[16]) vypadne nám ouhrnek 1178 osob, do kterého však nejsou vpočteni duchovní v rozličných službách při dvoře královském stojící, též kteří pracovali v kancelářích úřadu arcibiskupského neb jiná místa zastávali při osobě arcibiskupově, jakož i kteří se co písaři neb co advokati zanášeli hlavně řízením záležitostí právních. Musí se sice vážiti, že častěji několik duchovních beneficií bylo spojeno v jedněch rukou, čímž s počtu osob něco sejde; ale s druhé strany bývalo zase často, že faráři neb jiní beneficiati pro rozličné příčiny nekonali sami svého úřadu, nýbrž zřizovali k němu náměstky buď stálé buď pro jednotlivé případnosti, k čemuž vždy zase byl pohotově některý počet duchovních, nemajících žádného jistého beneficia. Pročež bezpochyby nemineme se mnoho s pravdou, když přijmeme, že okrouhlým počtem přebývalo v Praze stále aspoň 1200 osob duchovních.

2.

Statky a důchody duchovenstva.

a) Arcibiskupství Pražské.

Velikému počtu duchovenstva Pražského bylo nadání jeho statky zemskými a důchody rozličného druhu velikostí svou více než přiměřeno, což jest věc podrobného vylíčení hodná, poněvadž bohatství toto působilo u velké míře na tehdejší stav věcí církevních. Nejbohatší bylo od starodávna nadání někdejšího biskupství a již *arcibiskupství* Pražského.

Po změnách, které se v něm zběhly v době prvé minulé, rozkládalo se jmění arcibiskupské na statcích zemských za

[16]) Totiž 250 duchovních při kostele sv. Víta, 100 při kostele Vyšehradském, 89 při ostatních třech kostelích kollegiatných, 213 farářů, střídníků a jiných ustanovených při kostelích farních, 105 oltářníků v kostelích farních, 33 duchovních při kaplích, 360 řeholníků a 28 ustanovených při klášteřích panenských.

pozdějších časů arcibiskupa Arnošta v nejrozličnějších krajinách země české, pokud známo, v 17 větších neb menších skupeních čili obvodech, nazývaných dle hradů neb měst neb jiných sídel, z kterých byly spravovány. Správní sídla tato byla: 1. *Praha*, 2. *Roudnice*, 3. *Supíhora*, 4. *Český Brod*, 5. *Zerčice*, 6. *Běchaře*, 7. *Štěpanov*, 8. *Křivsoudov*, 9. *Heralec*, 10. *Řečice*, 11. *Chýnov*, 12. *Týn Vltavský*, 13. *Příbram*, 14. *Rožmitál*, 15. *Rokycany*, 16. *Týn Horšův*, 17. *Heištein*. Druhý arcibiskup Pražský, Jan Očko z Vlašimě přikoupil k tomu ještě 18. *Helfenburk*.

K obvodu *Pražskému* náležela ves *Kyje*, asi míli cesty od Prahy na východ s menší blízkou vsí *Hostovici*; západně od Prahy vesnice *Okovice* u Veleslavína, větší část *Zbuzan*, *Chrašťany*, *Dušníky* a dále za lesy v té straně *Železná*; ves *Neratovice* na Labi pod Labským Kostelcem; k tomu v Praze samé *ostrov sv. Petra* pod mostem a osm domů poplatných na mostě blíž domu arcibiskupského na Malé straně.

Roudnice byla vždy nejoblíbenějším venkovským sídlem arcibiskupů. Arnošt arcibiskup dal město toto ohraditi zdí; Jan Očko vystavil tam Nové město proti hradu v místech, kde prvé byly vinnice; při hradě pak dostavil věž a obnovil v něm nákladně všecky komnaty. Ku panství Roudnickému náleželo krom města, pokud známo, 24 vesnic, ležících větším dílem v okolí hory Řipu [17]) a blíž Roudnice jak na levém tak na pravém břehu Labe.[18]) dílem však také ve vzdálí něco větším, jakož malá ves *Mířejovice* na Labi proti Veltrusům a *Vtelno* východně od Mělníka.

[17]) Břiza, Straškov, Černoušek. Vodochody.

[18]) Na levém břehu: Hněvice, Radčice, Záluží, Kozlovice, Dobřní (Dobřín). Židovice, Robce (Hrobce): na pravém: Brzany (Brzánky), Kyškovice, Črněves (Čerňoves), Lounky, Vyšetín (asi kde nyní myslivna podobného jména za lesem Borem u Čerňovsi), Vrbice. — Do blízkého okolí Roudnice připadala také vesnice Omězín, nyní zmizelá, a čtyry jiné vesnice arcibiskupské, kterých jmen neznáme, ježto jsou ve starém urbáři arcibiskupském pro částečné zetlení několika listů nečitedlná. Jedna z nich byly nejspíš Hracholusky u samé Roudnice. Také některé příjmy z Litoměřic a z Mostu uvodí se v urbáři

Ke hradu *Helfenburku* blíž Ouštka v kraji Litoměřickém náleželo městečko *Hoštka* i aspoň 13 vesnic, ležících různo hlavně v okolí Ouštka, Levína i v krajině odtud na východ až k Dubému. [19])

Zboží *Zerčické* nacházelo se v krajině pěkně položené blíž Doubravice nedaleko Mladé Boleslavě, totiž starodávný biskupský dvůr *Zerčice* s třemi vsemi k němu příslušnými.[20]) Zboží *Běchařské* pak leželo něco dále odtud u Kopidlna se čtyrmi vsemi. [21])

Brod Český čili *biskupův* byl podobně jako Roudnice obezděn za arcibiskupa Arnošta, který v něm založil také špitál pro chudé a nemocné. Odtamtud spravovalo se, pokud známo, 15 vesnic, z nichž toliko čtyry uvodí se z nejbližšího okolí města tohoto;[22]) z ostatních leželo různo několik u Černého Kostelce, [23]) u Zásmuk a Janovic uhléřských,[24]) několik blíž Kolína, [25]) několik neznámo kde. [26])

V největším objemu a nejhoušť pohromadě rozkládaly se statky arcibiskupské v jihovýchodní čtvrti země české. Zde příslušelo předně ke zboží *Štěpanovskému* v krajině nedaleko od Vlašimě na východ město *Štěpanov* a 11 vesnic v jeho okolí;[27]) odtud hned něco dále na jih náleželo k arcibiskupství městečko *Křivsoudov* s 10 vesnicemi; [28]) v malém pak

[19]) Načkovice, Kalovice, Robeč, Strachaly. Blížvedly, Hubiny (u Robče) a druhé Hubiny (čili Hubenov u Liběchova), Tubaň. Mošnice, Pavlice, Dřevice (Dřevčice?).
[20]) Zerčice, Kobylníky, Čížovice, jinak Čížová (nyní Čížovka u Března).
[21]) Vesce, Běchaře (Běchary), Budčeves, Kamensko (kde nyní rybník řečený Kamenský).
[22]) Nová ves, Břežany, Liblice, Bylany.
[23]) Kozojedy, Štilce (Ščilice), Oplany.
[24]) Bohuňovice. Onomyšl a Nepomyšl.
[25]) Zibohlavy, Radovesice.
[26]) Villa Chrast, villa Slawicz, Nova curia.
[27]) Dalkovice, Lhota, Nesmiřice, Hulice. Sontice, Kalná, Dubějovice Kehlov, Javorník, Mnichovice, Chlum.
[28]) Chrastovice (nyní samota u Křivsoudova), Lhota, Černčice, Strojetice, Borovnice, Lhota Volova čili za řekou (ultra flumen), Budčice Březina, Čejetice, Laziště.

vzdálí jižně od Křivsoudova počínalo se velké panství *Řečické*, největší ze všech, dosahujíc částečně až ke hranicům moravským. K němu náležela čtyry města: *Řečice* (červená čili biskupova), *Pelhřimov*, *Vyskytná*, *Rychnov* a neméně než 89 vesnic v jich okolí. [29])

V nevelkém vzdálí od tohoto rozsáhlého zboží na východ blíž Německého Brodu ležely statky příslušící k zámku *Heralci*, 22 vesnic,[30]) západně pak stranou k Táboru zboží *Chýnovské*, totiž starodávný někdy župní hrad *Chýnov* s městečkem pod ním a s 12 vesnicemi. [31])

[29]) V okolí Řečice: Poříčí (blíž Želiva), Chřelovice, Jiřice, Košetice, Rovný, Vitovice (Výtonice?), Milotice, Outěchovice, Zahrádka, Pýškov, Lipice, Bitětice, Bačovice, Těchoraz, Těchorázek, Pobystřice, Lhotka (Lhota Michalova, u Služátek?), Služetice (nyní Služátky), Chvojnov, Lhota farářova (Lhota dotis, totiž faráře Chvojenského, který tam měl jeden lán), Onšovice, Rybník (Rybnik major) Kletečná, Milotice (blíž Rybníka), Dehtáře, Brtná, Svépravice, Popelištná, Zmišovice — V okolí Pelhřimova: Hodějovice, Krasikovice, Poříčí (nyní mlýn), Radětín, starý Pelhřimov, Čakovice, Dubovice, Stanovice, Čížkov, Lestkovice, Nová Církvice (čili Cerekvice, Nova Catholica, Nova plantatio), Moraveč, Lidmaň česká, Lidmaň německá, Markvarce, Myslov, Skrýšov, Pavlov, Nemojov, Zajíčkov, Putimov, Proseč, Řemenov, Chvalov, Olešná česká, Olešná německá. — V okolí Rychnova: Korček (nyní myslivna blíž Sázavy), Sázava, Lešov, Čejkov, Chrastov, Řeřenčice, Rohožná, Nová Církvice Rynšova (nyní Dolní Cerekvice), Těšenov, Cajly (Cejly), Mirošov, Hojkov, Borysov (nyní Boršov), Miličov. — V okolí Vyskytné: Kamenička (nyní Kameníčko), Branšov (Branišov), Střítež, Strměchy, Rybníček, Zachotín, Žirov, Rousinov, Hojkovec (na Želivce u Bříště). — K tomu Budikov za Humpolcem v stranu půlnoční, Petrkov západně od Humpolce a polohy nejisté Lhotka spálená (Lhotka cremata), Jistebník, Ostřetice, Huntov, Mednice, Lhota Vítkova (Lhota Witkonis), Větrov a Slaviboř.

[30]) Heralec čili Herarec, Ousobí, Chvalkov, Dobrohostov, Studénka (Mückenbrunn?), Skorkov, Velišov, Pavlov, Mikulášovo, Slavnič, Dubí, Zdislavice, Boňkov, Dědouchov, Bezděkov (Bezděkov minor), Hlavňov, Čakanov, Bratroňov, Krásná hora, Kojkovice, Březinka, Žďár.

[31]) Totiž v nejbližším okolí Chýnova: Nová ves (jinak Bor), Záhostice, Bítov, Stranov (jinak Hrotný, místo nyní neznámé), Lažany, Kladruby, Zborovice (nyní neznámé), Chotčiny, Mašovice, Vřesce; ve větším pak vzdáli Blánice v stranu k Vožici, a Lžín v krajině mezi Soběslaví a Řečicí Kardašovou. Krom toho byla k městečku Chýnovu přivtělena ves pustá Borovice.

Zboží *Vltavsko-Týnské* táhlo se do délky hlavně po pravém břehu řeky Vltavy v krajině blíž Bechyně, též někdy statku biskupského, začínajíc na té straně řeky asi míli nad Týnem, a končíc se asi dvě míle cesty pod ním nedaleko od Bernartic.[32]) Náleželo k němu však také několik míst na levém břehu Vltavy v též krajině[33]) a několik míst vzdálenějších u Vodňan,[34]) u Veselí[35]) i až u Lomnice[36]) v kraji Budějovickém. Nejdůležitějším místem bylo město *Týn* nad Vltavou, jinak *Týn Bechyňský*. Vesnic příslušných bylo 32.

Na levé straně Vltavy rozprostíralo se zboží *Příbramské* v krajině od hory Třemešné a od lesů Dobřišských dílem až k řece, někde ve větší souvislosti, jinde zase toliko různo ležícími osadami, které ve směru jižním zabíhaly do krajin nynějšího panství Orlického až za Mirovice i až za Mirotice, a nedaleko pod Orlíkem přeskakovaly také přes Vltavu na břeh východní. Všech osad bylo 49, mezi nimi město *Příbram* se starodávnými stříbrnými doly.[37]) Také náleželo ke správě

[32]) Nad Týnem: Předčice, Kníževklady, Požiřence, Hroznějovice a vzdáleněji od řeky Zvozdná (Hvozdná), Záhoří a snad také Čejevice (nyní neznámé). Pod Týnem: Hosty, Kolimiřice, Doubrava, Dražice, Smoleč, Slavčice (Slabčice), Nemějice, Olešná, Podolí, Leveč (nyní neznámý), Chřenovice, a vzdáleněji až za Bernartici Bilina, Jestřebice a Kolišov.

[33]) Ves na druhé straně řeky proti Týnu (villa ex alia parte fluminis civitatis, nyní Malá strana), Bohunice a Zvirkovice, tudíž nedaleko, a Tutleky nedaleko Zvíkova.

[34]) Vstrpy, Čičenice.

[35]) Mažice, Borkovice, a snad také Kdýšice polohy neznámé.

[36]) Kletce, Spolí.

[37]) Osady tyto byly krom Příbramě: Oseč, Orlov, Laz (Laz penes oppidum, nyní Lazec), Kozičín, Tisová, Bohutín, Laz (Laz dolní), Narysov (v urbáři psáno: Naryssyrov), Namnice, Chrast, Poříčí větší, Poříčí menší, Kamenný větší, Kamenný menší, Ostrovec (nyní Ostrov), Životice, Přelipsko (nyní neznámé), Radětice, Konětopy, Zdoviz (nyní neznámá), Zavřice, Žežice, Brod, Dubno, Dušníky, Rosejovice, Oubenice, Drevníky, Smolotely, Těchnice, Kozárovice, Stražiště (u Březnice), Plíškovice (u Mirovic), Rastely, Horosedly, Pohoří, Krsice, Rakovice (u Čimelic), Ostrovec menší, Dědovice (u Vltavy, blíž Zvíkova), Radobytce (u Mirotic), Jarotice, Bořice, Malčice, Podolí, Vadkovice; na pravé straně Vltavy Lašovice a Kosobudy, Kozičín, Tisová, Horosedly a Krsice připomínají se co příslušné k biskupství již r. 1298 v Lib. Erect. X 154.

Příbramské šest vesnic, z nichž vybírávali se úředníci kanceláře arcibiskupské, totiž *Višňová* a *Ostrov* v krajině mezi Příbramí a Dobříší, a *Líchov*, *Čalun*, *Skřivel* a *Osov* u Hostomic.

S panstvím Příbramským hraničilo na západě *Rožmitálské*, teprv od arcibiskupa Arnošta směnou nabyté, k němuž náleželo město *Rožmitál* s devíti vsemi v blízkém okolí [38]) a osmi různo ležícími dílem stranou ke Blovicům a k Nepomuku, dílem u Blatné a u Milína.[39]

K obvodu *Rokycanskému* náleželo znamenité město tohoto jména se čtyrmi vesnicemi v jeho okolí.[40] Arcibiskup Arnošt založil tam klášter kanovníků řeholných sv. Augustina.

O trojím panství *Horšovo-Týnském*, *Heršteinském* a *Supíhorském* nemáme zpráv tak podrobných, abychom mohli položně udati jich příslušenství,[41] a nemůžeme zcela jistiti, nenáleželo-li sem tam ještě něco více k arcibiskupství mimo uvedených zde 15 obvodů. Již však z toho, co jest tuto uvedeno, jde se sečtou v Čechách 329 osad vesnických a dílem městských náležejících k arcibiskupství, a dobře se může sou-

[38] Sedlice, Věšín, Bukova, Sedlice, Sedlice, Hoděmyšl, Skuhrov, Vševiły, Prečevily, Hudčice, Bělá, Březnice.

[39] Ke Blovicům: Mítov, Mešov, Čížkov, Předín a snad také Kyprov, nyní neznámý; u Blatné Chlum; u Milína Laz, nyní Lazsko a Lešetice.

[40] Nahryby, Lechov, Ořiešť, Kamenný, Borek.

[41] Hlavní dvě zřídla, z kterýchž se nám jeví rozsáhlost statků arcibiskupských ve druhé polovici 14. století, jsou: 1. registřík berniční z roku 1379, 2. urbář arcibiskupství z posledního desítiletí 14. věku, oba chované v arcibiskupské bibliothece v Praze. Popisy statků jsou však v obou těchto pamětech nezúplné. Obadva obsahují toliko zboží Štěpánovské, Křivsoudovské, Řečické, Chýnovské, Vltavsko-Týnské, Příbramské a Rožmitálské; registřík berní krom toho také Benátecké, které se v urbáři nenachází, urbář naproti tomu zas také zboží Roudnické (smíšené se Ženklavským a Bechyňským), Helfenburské a Brodské (smíšené s Rokycanským), které v registříku scházejí. Obvod Pražský, Supíhora, Horšův Týn a Heršteín scházejí v obou; máme o třech posledně jmenovaných jen zmínky povšechné, hlavně u Beneše z Weitmile (381) a v *Series archiepiscoporum Pragensium* (438, 444); o obvodu Pražském pak podrobnější zprávy v jiném registříku arcibiskupském z roku 1382 chovaném v archivu kapituly Pražské (sign. G. III.), který poskytuje také některých jiných důležitých doplňků a vysvětlení.

diti, že jich všechněch, totiž i s těmi, kterých podrobně neznáme, bylo aspoň něco přes 400.[42])

Mimo statky tyto všecky ležící v Čechách náleželo však k arcibiskupství také na Moravě město *Kojetín* nedaleko Kroměříže, neznámo, s jak velkým příslušenstvím.[43]) Roku pak 1373 přidal císař Karel IV k arcibiskupství také město *Luhe* v hořejším Falci na řece Nabě ležící s okršlkem jeho a jmenovité s 13 lány lesa tamže.[44])

V osadách popsaných v urbáři arcibiskupství Pražského z konce 14. století, ve kterém však schází zboží Pražské, Horšovo-Týnské, Heršteinské a Supíhorské, uvodí se 2352 lánů neb zemí čili usedlostí poddaných, z kterých odváděl se určitý plat roční do komory arcibiskupovy.[45]) Platu tohoto dá se z urbáře téhož sečísti ročně 2403 kopy grošů českých; do čehož nejsou však počteni rozliční jiní platové peněžití od poddaných, jakož od podsedků (subsides), od krčem, od mlýnů, od rybářů, od jednotlivých zahrad, luk, lesů neb porostlin zanechaných poddaným na čas k užívání, výplaty v penězích

[42]) Totiž netoliko s těmi, které náležely k Supíhoře, k Horšovu Týnu a k Heršteinu, nýbrž i se zřením k tomu, že nám také osady náležející k obvodům Roudnickému, Helfenburskému a Pražskému nejsou všecky známy. Registřík totiž berniční a urbář, o kterých jsme se výše zmínili, uchylují se od sebe při každém obvodě tím spůsobem, že v registříku uvedeno jest něco více míst než v urbáři, což se povšechně dá vyložiti z rozdílného účelu jednoho a druhého popisu. Rozdíl ten jest tak znamenitý, že v sedmi obvodech, které jsou obsaženy v popisích obou, urbář uvodí 172, rejstřík 233 os..d, tedy o 61, to jest bez mála o jednu třetinu více. Bylo li v témž poměru také v obvodech Roudnickém, Helfenburském a Brodském asi o třetinu více osad, než co se jich uvodí v urbáři, tedy místo 60 asi 80, vzrostl by nám již tím počet sečtených vsí ze 329 na 349.

[43]) Počet pokladníkův z roku 1382 fol. 14.

[44]) *Pelzel. Karl IV. Urkundb. 307. Oppidum Lu* uvodí se také v počtu pokladníka z roku 1382 f. 15.

[45]) Není to však docela úplný počet jich, protože urbář nacházející se v arcibiskupské bibliothece jest s některou část zetlelý, tak že se popis několika vesnic na panství Roudnickém nemůže již čísti. Z té samé příčiny neznáme také již určitě roku, ve kterém urbář ten byl sepsán; v nadpise, kde to stálo udáno, lze již jenom čísti: *nonagesim* — — to jest tisíc tři sta devadesát a neznámo kolikátého ještě.

za některé dávky v plodinách neb za roboty, též dávky peněžité od některých řemeslníků ve městech na arcibiskupství, jakož od řezníků, od pekařů, od kovářů, od krejčích, od ševců. Tyto menší příjmy činily z řečených panství v urbáři uvedených 281 kop grošů, tedy platy z lánů s nimi dohromady 2684 kop. Když připočteme k tomu 54 kop půlletně, tedy 108 kop ročně ze statků obvodu Pražského a 184 kopy z Kojetína, které vykazuje počet pokladníka arcibiskupova z r. 1382, vystoupí nám summa ona bez mála na 3000 (totiž 2976) kop, a když i skrovně ceniti budeme scházející přitom zboží Herarecké (se 174 lány dle rejstříku berničního z roku 1379), Horšovo-Týnské, Herštéinské a Supíhorské, shledáme, že peněžitý příjem od poddaných na všech statcích arcibiskupství značně tuto summu převyšoval.

K tomu byly příspěvkem znamenitým dávky v plodinách rozličného druhu; kterýchžto uvodí se v urbáři, sečtouc je z rozličných panství dohromady, předně v obilí 329 korců pšenice, 307 korců žita, 931 korců ovsa, 114 vozů a 60 snopů slámy, dále konopí (ze zboží Roudnického) 9 korců, cibule dvě kopy pletní, koudele (z Roudnicka a z Řečicka) 744 obláčů neb žemní (svazků).[46] 3806 kur a 11320 vajec (čili 188 kop a 40 vajec), 333½ kamene loje od řezníků ve městech na arcibiskupství, 123 liber vosku od rychtářů v Řečici, v Pelhřimově, ve Vyskytné a v Nové Církvici, 22 kop ptáčků ze vsi Načkovic u Helfenburka a jiných něco takových zvláštností.

Rovněž tak rozmanité byly roboty sedlské na panstvích arcibiskupství. Nejobyčejnější byly práce v polích a v lukách, orání, vláčení a klizení o žních, sečení a sušení sena i otavy, dílem také dovážení sklizeného obilí a píce do dvorů panských, též chodění na honbu, někde také práce zahradnické a na chmelnicích, trhání lnu a konopí, kopání řepy, konečně rozličné dovozy, zvláště dovážení dřev, kamene a vápna k stavení na zámcích, na dvořích nebo i na mlýnech a na jezích panských. Na panství Vltavsko-Týnském vozili jmenovitě také dříví po-

[46] *Obláč* a *žemně* říkalo se na Řečicku, *svazek* na Roudnicku.

třebné pro dvůr arcibiskupův v Praze z lesů k řece ku plavení. Při všem byl ustanoven buď jistý počet dní v roce nebo počet vozů nebo jinak určitý úkol. Jen s některou část byly roboty vykoupeny za určitý plat ročně.

Urbář nepodává popisu vlastního jmění panského na statcích arcibiskupství, než leda nahodile o některých částkách jeho se zmiňuje; že však bylo veliké, vychází na jevo již z obyčejných povinností robotních; všude musily býti četné dvory panské s polemi a lukami, na kterých právě lid poddaný konal svou určitou povinnost. Výslovně připomínají se dvory poplužní v Zerčicích, v Liblicích u Brodu, v Kyjích na cestě od Brodu ku Praze, v Rožmitále, ve Služeticích na panství Řečickém, vinnice u Litoměřic, mlýn panský řečený Hřídelík u Blížvedl; lesy větší neb menší rozsáhlosti na všecch panstvích,[47]) též rybníky, v jichž zakládání byla veliká pilnost v Čechách za času Karla IV. Píše se výslovně o arcibiskupu Arnoštovi, že mnoho rybníků nově zdělal s velikým nákladem, zejména u Kyj, u Rokycan, u Horšova Týna, u Příbramě, u Řečice, u Zerčic a u Chýnova.[48]) V urbáři děje se zmínka o dvou rybnících u Zerčic řečených na Ptačsku. Jak veliké byly peněžité důchody neb jiné užitky z tohoto panského jmění, nedá se na číslo ustanoviti.

Znamenitým důchodem arcibiskupovým byl také *biskupský desátek* čili tak zvané dymné (decimales, *fumales*), to jest jistý poplatek roční ze všech usedlostí nebo příbytků z celé dioecezí, skrovný sice u vyměření na jednotlivce, ale výdatný při velkém počtu povinných. Poplatek ten vybírali od lidí dle pravidla faráři, a odváděli jej děkanům, tito pak dále arcibiskupu. Nemáme sice žádných úplných počtů z něho; skrovně však může se počítati aspoň na 200 kop ročně.[49])

[47]) Pod určitými názvy les *Žďárec* u Borku blíž Rokycan, lesy *Bělá* a *Bukovice* u Milotic, *Lipná* a *Jedlina* u Dehtář na Řečicku, *Semeteč* u Týna na Vltavě.

[48]) *Beneš z Weitmile 380.*

[49]) Desátek z pěti děkanství v někdejších třech župách Litoměřické, Bílinské a Děčinské byl od biskupů postoupen od dávna opatům

Některá část užitků z arcibiskupství odpadala ovšem na vychování úředníků, kteří vedli správu statků. Mezi těmito drželi první místo na panstvích *purkrabí*, jichž bylo tolik, kolik bylo větších správních obvodů na statcích arcibiskupství. [50]) Purkrabí byl vrchním ředitelem jednohokaždého takového obvodu čili panství, maje k ruce, ne-li všude aspoň na některých panstvích, svého místopurkrabí, rovněž písaře a jiné služebníky. [51]) Pod jeho opatrováním byl přede vším hrad, na němž měl obyčejné sídlo své; jemu příslušelo řízení všelikých věcí vojenských a vykonávání všeliké moci, kterou měl arcibiskup nad svými poddanými, jmenovitě také jistá část

Břevnovským. Dle urbáře kláštera Břevnovského z roku 1406 činil příjem z něho ročně 12½ kopy, ač se nedostával opatovi celý, nýbrž dle zvláštní umluvy s děkany každý z nich odváděl 2½ kopy. Když ostatních děkanství, z kterých bral desátek arcibiskup, bylo 48, činil by příjem z těchto dle téhož poměru 120 kop. Byl však nejspíš mnohem větší. Nebo v počtu pokladníkově z roku 1382 uvodí se o děkanu Horšovském, že odvedl dymného 6 hřiven 16 grošů, to jest 6 kop a 40 grošů, děkan pak Dvorský 3½ kopy. V témž počtu uvodí se však také 48 kop 20 grošů dymného od několika klášterů, jejichž opatové nebo proboštové odváděli je ze statků svých přímo bez prostřednictví děkanů, totiž od klášterů Pomuckého, Plaského, Milevského, Tepelského, Chotěšovského a Roudnického. To již činí s oněmi 120 kopami 168 kop 20 gr. Podobně však odváděli dymné také jiní klášterové bezpochyby sami; nebo počet onen pokladníkův není, co se dymného týče, úplný, nýbrž obsahuje jen tyto zlomky zde udané.

[50]) Roku 1378 jmenuje se Henslinus purgravius in *Broda Boemicali*, roku 1405 slovutný Jan ze Zruče purkrabí tamže, roku 1379 a 1382 [illegible] purkrabí *Rožmitálský*, roku 1382 Aleš a roku 1400 Jan Cha[illegible] purkrabí *Chýnovský*, roku 1379 jest řeč o písaři purkrabí v *Týně* na Vltavě, roku pak 1382 jmenuje se purkrabí tamější Jezo[illegible]. Téhož roku uvodí se purkrabí *Příbramský* Hensl, *Herarecký* [illegible] Čachovec, *Řečhařský* Bohanec a *Kojetinský* na Moravě [illegible] roku [illegible] jmenuje se Jan ze Sobětic purkrabím v *Týně* [illegible]. V urbáři pak i v registříku berním jest na všech panstvích [illegible] o purkrabích, a není příčiny domnívati se, žeby pravidelně bylo [illegible] několik panství podřízeno jednomu purkrabí. Na panství [illegible] připomíná se v urbáři také vlastní purkrabí *Rychnovský*, [illegible] in Rychnov, jménem Majnuš.

[51]) [illegible] roku 1379 připomíná se Ottico *viceburgravius* in [illegible] Welio *notarius burgravii* in Tyn.

moci soudní, zvláště péče o vykonání rozsudků, pokud k tomu nestačila moc rychtářů městských nebo vesnických. Správu hospodářství polního vedli vládaři (villici, procuratores), kterých na větších panstvích bylo více než jeden.[52]) Nad lesy pak byli lesní (forestarii)[53]) a hajní (silvani, custodes silvarum).[54])

Zvláštní druh služebníků arcibiskupových na panstvích jeho byli tak zvaní *nápravníci* čili nápravci (provisionarii),

[52]) Výslovně připomínají se *villici* na Roudnicku a na Příbramsku v urbáři, a v Rožmitále v registříku berním, *procurator* na zboží Křivsoudovském v urbáři. Z nápisu „*in procuratione Dywissii*" v registříku berním nad částí vsí na panství Vltavsko-Týnském dá se souditi, že panství toto bylo rozděleno na dvoje vládařství. Tento *Diwissius villicus* připomíná se také v počtu pokladníkově r. 1382.

[53]) *Lesní* připomínají se dílem v urbáři, dílem v registříku berním na panství Štěpanovském (Bohuněk, 1379), Řečickém (Jessek forestarius Rzecziczensis 1379), Vltavsko-Týnském (Hašek 1379), Chýnovském (Václav Mašovec 1379) a Příbramském (Velislav 1379).

[54]) *Hajní* se připomínají v týchž dvou zřídlech: na *Roudnicku* 2 (v Kyškovicích a v Záluží), na *Helfenbursku* 1 (v Načkovicích), na zboží *Rokycanském* 1 (v Borku, qui custodit silvam, quae dicitur Zdyarcz et piscinam), na *Štěpanovském* 3 (v Dalkovicích, v Javorníku jménem Konieř, v Keblově jménem Jakub), na *Křivsoudovském* 3 (ve Lhotě, v Borovnici jménem Svatoň, v Lazišti jménem Mařan), na *Řečickém* 16 (v Miloticích, qui custodit silvas Byela et Bukowicz, v Zahrádce v Dehtářích, qui custodit silvas Lypnam et Gedlinam cum aliis, jménem Mikeš, v Čakovicích jménem Ješek, v Moravči, v Myslově jménem Jakub, v Putimově, v Proseči jménem Hřebec, v Olešné české jménem Přibek, v Sázavě, v Čejkově jménem Ondřej, v Těšenově, v Hojkově 2, Velen a Slavek, ve Vyskytné a v Rousinově, jménem Hošek), na *Heraleckém* 3 (v menším Bezděkově Jakub, v Březince Tomáš, v Kojkovicích Mareš), na *Chýnovském* 7 (v Záhosticích dva, z nichž jeden jménem Salavec, ve Hrotném Vítek, v Lažanech Mareš z Chýnova, v Kladrubích, v Mašovicích Vachen a v Blánici Prokop), na *Vltavsko Týnském* 8 (na Hroznějovicích, v Týně silvanus silvae Semetecz, v Hostech, v Kolimiřicích, ve Smolči, v Olešné, v Podolí, v Bohunicích), na *Příbramském* 6 (v Oseči Mílek, v Laze Mikeš, v Kozičině Jan, v Konětopích Mikuláš, v Drevnicích, v Horosedlech Valešek), na *Rožmitálském* 5 (ve Vševilích Ondřej, v Mitově, v Přešíně Tůma, v Čížkově Martin Klemák, v Lešeticích Buzek). Jména hajných zde uvedená jsou všecka z registříku berního, tedy z roku 1379, toliko Slavek v Hojkově jmenuje se i tam i také v urbáři.

totiž kteří měli povinnost ke službám vojenským a měli za to k užívání, obyčejně doživotnímu, jednotlivé menší vsi nebo, což mnohem častěji bývalo, po jednom, po dvou nebo po více lánech, které slouly jejich nápravou neb výsluhou (provisio, servitium). Mnozí z nich byli stavu šlechtického. Roku 1379 připomíná se branných takových služebníků na panstvích obsažených v berním registříku arcibiskupství 65, v pozdějším urbáři z konce 14. století 82. Z těchto uvodí se výslovně 23, kteří sloužili se samostřílem (cum balista), jeden s dvěma samostříly (cum duabus balistis), 9 s kopím (cum lancea, cum hasta), dva s helmem (cum galea), tři každý s dvěma helmy (cum duabus galeis) a tři s koněm (cum simplici equo).[55] —

[55]) Na *Roudnicku* jmenuje se v urbáři v *Bříze* šest nápravníků. Matěj, Dybař, Kuthan, Václav a Naček, kteří sloužili každý se samostřílem, a každý měl za to 2½ země, Kuthan k tomu ještě jednu zemi, z které platil jako poddaní té vsi, a sirotci Zmrzlíkovi, kteří nesloužili, majíce též 2½ lánu, nejspíš pro služby otce svého; ve *Straškově* dva nápravníci, každý se samostřílem, začež každý měl tři dědictví čili usedlosti; ve *Vodochodech* Jan Svěš, mající 5 zemí, s dvěma samostříly, sirotci Lyscovi, Jan Chalupa jinak Přech a Romának, mající každý 2½ dědictví, každý s jedním samostřílem, krom řečených sirotků, kteří nesloužili; ve *Vrbicích* Jan se samostřílem maje 5 čtvrti (5 quartalia); v *Miřejovicích* jeden nápravník, mající dvě země a krčmu; ve *Vtelně* „pan Jindřich“, který měl za výsluhu 9 kop platu z té vsi; ve *Vesci* Mareš, měl 1½ dědictví, k tomu ½ dědictví, z které platil. — Na zboží *Běchařském* ve *Běchařích* nápravník Sloták se samostřílem, maje 2 lány, z kterých sloužil, a dva, z kterých platil, ve dvoře *Chrasti* u této vsi jistý vládyka z Vesce s dvěma lány; v *Kamensku* nápravník Kalamář, který měl 3 čtvrti a polnosti řečené *Kaliště*, též jisté louky a porostliny. — Na zboží *Helfenburském* měl dle urbáře v *Blíževedlích* rytíř Soběhrd jeden lán, v *Hoštce* sirotci Hřivcovi jeden lán, sloužíce se samostřílem. — Na *Štěpanovsku* byli nápravníci v *Dalkovicích* roku 1379 pan Epík s jedním lánem, v *Kalné* r. 1379 Vaněk s jedním lánem, v *Keblové* dle urbáře jeden nápravník s třemi lány, v *Javorníce* r. 1379 Mladota s jedním lánem, dle urbáře Jimram s dvěma lány, ve *Mnichovicích* r. 1379 Havel s dvěma lány, Bothen s 1½ lánem, dle urbáře Hencl a Pešík každý s dvěma lány. — Na zboží *Křivsoudovském* v *Černčicích* dle urbáře Hrdek s dvěma lány, v *Budčicích* nápravník s třemi lány, v *Čejeticích* roku 1379 vdova „paně Přišňákova“ s dvěma lány. — Na panství *Řečickém* v *Chřelovicích* dle urbáře Jenšík s dvěma lány, sloužil se samostřílem, Jeník s jed-

Podobnými výsluhami byli nadáni také purkrabí a jiní výše jmenovaní úředníci a služebníci na panstvích, jmenovitě také hajní, kteříž mívali obyčejně každý půl lánu, některý také

ním, Vilém též s jedním lánem; v *Jiřicích* r. 1379 Adam se 4 lány, které i dle urbáře byly nápravou za službu s helmem; v *Outěchovicích* roku 1379 náprava Vlčkova, vedlé něhož měl Mikšík panoše 20 jiter výsluhy; v *Pýškově* rokn 1379 Ondřej nápravník se 4 lány, které po něm dle urbáře měla vdova jeho, za službu se samostřílem; v *Lipicích* roku 1379 Kyjík s jedním lánem, který byl nápravou také dle urbáře; v *Bitěticích* r. 1379 Kyjík starý s 2¹/₂ lánu, tamže dle urbáře Niklík s dvěma lány, sloužil se samostřílem; v *Těchorázku* roku 1379 Hluma starý, dle urbáře pak Držek, se 4 lány, služba s kopím; v *Pobystřicích* roku 1379 Mareš panoše, dle urbáře Jan Rak s 1 lánem, služba se samostřílem; ve *Lhotě Michalově* dle urbáře Milota s ¹/₂ lánem a s jedním podsedkem, služba s kopím; v *Služeticích* r. 1379 Jindřich s ⁵/₄ lánu; ve *Chvojnově* r. 1379 Jan a Adam každý s jedním lánem, též dle urbáře dva nápravníci s dvěma lány, jeden krom toho, jménem Podvlacký, s jedním podsedkem, sloužíce každý s jednoduchým koněm; v *Onšovicích* r. 1379 Vančok s jedním lánem; v *Rybnice* roku 1379 Udimský s 3¹/₂ lánu, kteráž náprava jeví se v urbáři rozdělena na dvé, 2¹/₂ lánu držela vdova Peršteinova, sloužíc s kopím, 1 lán Beneš; v *Kletečné* r. 1379 týž Ješek Udimský s 3 lány; ve *Svépravicích* r. 1379 Přech s 6 lány, které po něm dle urbáře drželi synové jeho, sloužíce s dvěma helmy, tesař hradský 3 lány, které dle urbáře měl nápravník jménem Čistý, slouže s kopím, a panoše Zdeněk 1 lán, jejž měl dle urbáře Matěj Němeček a sloužil s koněm; v *Popelištné* r. 1379 i dle urbáře Řemenec s jedním lánem, r. 1379 Oneš s 3¹/₄ lánem, slouže s kopím, dle urbáře Ušák s třemi lány; ve *Zmišovicích* r. 1379 Markvart, dle urbáře Mareš s jedním lánem; v *Krasikovicích* r. 1379 i dle urbáře Oldřich Hluma, sloužící s kopím, s dvěma lány, a dle urbáře Markýš, sloužící s kopím, se šesti lány; v *Poříčí* měl nápravník dvůr se vším příslušenstvím, a sloužil s helmem; roku 1379 byl v držení té nápravy jakýsi pan Pavel; v *Radětíně* měl r. 1379 nápravu jednoho lánu jakýsi Ouhoř (Anquilla) a po něm dle urbáře vdova jeho (vidua Vhorzonis), jinou nápravu jednoho lánu dle urbáře Oldřich Hluma již výše jmenovaný; v *Stanovicích* měl r. 1379 Hojek dva lány, dle urbáře Henl jeden lán, slouže s kopím, a Jaroslav jedno popluží a mlýn, slouže se samostřílem; v *Moravčí* měli roku 1379 nápravu rytíř Oldřich a bratr jeho Přibík, vedlé nich pak Dobec 3 lány; dle urbáře byli nápravníci tři, z nichž dva, Bonec a Oldřich z Buřenic, měli po 6 hřivnách a sloužili každý s dvěma helmy, třetí Dobec výše zmíněný bral tam za službu toliko 56 grošů; v *Markvarcích* měl roku 1379 Dobec dva lány, Vítek 1 lán a ³/₄, v urbáři uvodí

celý lán ve vesnici blíž místa své služby; podobně také v některých místech rychtáři čili šoltové, včelaři a rybáři panští,

se náprava dvou lánů bez jmenování držitele; *Pavlov* byl roku 1379 nápravou Vlkovou, dle urbáře náležely tam k nápravě dva lány, z nichž z jednoho platil držitel ročně 64 grošů; v *Putimově* byl roku 1379 nápravník Ouhoř (Anquilla) výše řečený s jedním lánem, dle urbáře po něm jeho vdova; v *Rychnově* byl r. 1379 nápravník Herman s $1\frac{1}{2}$ lánem; v *Nové Církvici Rynšové* Přisňák; v *Cajlech* dle urbáře Havel z Kostelce s dvěma lány, z kterých platil ročně 32 grošů; v *Mirošově* dle urbáře Oldřich Hluma s dvěma lány; v *Miličově* roku 1379 Oneš se 4 lány, Herman Vlček s ostatkem, jak se zdá, s větší částí vsi; ve *Stříteži* rokn 1379 Oneš s dvěma lány; *Zachotín* byl nápravou téhož (?) Onše purkrabí Vlašimského (na soukromém statku arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě); *Ostřetice* byly roku 1379 nápravou Mikuláše písaře „pana Hrocha“, *Huntov* Jaroslava, *Lhota Vítkova* Vlčkova. — Na zboží *Heraleckém* měl roku 1379 v *Čakanově* Tomec dva lány, v *Krásné hoře* Bušen dva lány a jedno kolo mlýnské. — Na zboží *Chýnovském*: v *Bítově* roku 1379 nápravník Staněk, dle urbáře později Mareš s dvěma lány, slouže se samostřílem; v *Lužanech* roku 1379 Dluhák s dvěma lány, dle urbáře nápravník s $4\frac{1}{2}$ lánem a s porostlinami i s dymným, v *Mašovicích* dle urbáře Václav s dvěma lány, slouže se samostřílem. — Na zboží *Vltavsko-Týnském* v *Požířenci* roku 1379 náprava jednoho lánu, kterou dle urbáře držel nápravník Jan; ve *Zvoedné* náprava tří lánů, kterou r. 1379 držel Radslav; v *Podolí* dle urbáře nápravník Bronec s $1\frac{3}{4}$ lánu, který vedlé jiné služby hlídal také lesy; v *Tutlecích* roku 1379 Slavata, dle urbáře Filip s dvěma lány; v *Mažicích* r. 1379 náprava jakéhos pana Sezemy, v *Boskovicích* téhož; ve *Kdýšicích* náprava Mikulášova, jenž sloužil se samostřílem, maje tři lány již roku 1379 i později dle urbáře. — Na *Příbramsku*: v *Oseči* r. 1379 nápravník Hrdoň; ve *Chrasti* roku 1379 Mika s polovicí lánu a 3 jitry a Diviš s 1 lánem třemi jitry, kteréž obojí ($1\frac{1}{2}$ lánu a 6 jiter) byly nápravou také dle urbáře; v *Poříčí* r. 1379 Pešík nápravník, dle urbáře náprava dvou lánů, služba se samostřílem; v *Životicích* a v *Přelipsku* r. 1379 náprava rytíře Přibislava; ve *Smolotelích* a v *Kozárovicích* náprava Jechnice čili Těchnice; v *Rastelích* dle urbáře Mikuláš nápravník s $1\frac{1}{2}$ lánem, slouže se samostřílem; v *Pohoří* týž s $\frac{1}{2}$ lánem; v *Krsicích* r. 1379 náprava pana Ješka Kekule, později Sudy. — Na panství *Rožmitálském*: v *Sedlci* roku 1379 Oldřich, dle urbáře Oneš s dvěma lány, slouže se samostřílem; v *Pročevilích* dle urbáře Václav Silník s 1 lánem, slouže s kopím; v *Hudčicích* r. 1379 náprava Oldřichova jednoho lánu, která se uvodí též v urbáři bez jména držitele. — Na zboží *Rokycanském* byli dva nápravníci v *Újezdě*, jeden jménem Třetí, druhý Martin, každý maje dva lány. — V registříku berním

tesaři sloužící na hradech, vrátní a hlídači hradští.[56]) Úředníci měli však také rozličné jiné příjmy, purkrabí jmenovitě také podíl z pokut penĕžitých na soudech.

Krom vydržování úřednictva a služebnictva tohoto působilo arcibiskupům ostatně mnoho vydání také stavění a opravování na hradech. Ač přitom částečně poddaní povinni byli pomáhati dovozem a staviva poskytovaly větším dílem vlastní statky; píše se nicméně o arcibiskupu Janovi z Jenšteina, že vydal na stavby takové na Supíhoře 1500 kop, na Helfenburce 500, na Týně Horšově a na Heršteině rovněž do 500, na Příbrami do 300, na Křivsoudově do sta kop grošů.[57])

Nad purkrabími a jinými úředníky jednotlivých panství stáli vyšší úředníci arcibiskupovi při dvoře jeho v Praze, který se skládal z četného, dílem šlechtického komonstva a ve zřízení svém poněkud podobal se dvoru královskému. Jako král, měl také arcibiskup svého *podkomořího* (subcamerarius),

i v urbáři, psaných latinsky, užívá se o tomto poměru pokaždé názvu *provisionarius, provisio;* český název *nápravník* nacházíme v *Archivu českém I. 186,* kdež se praví o nápravníku v Újezdě u Rokycan. Roku pak 1387 čte se v *Actis consistorii 93:* Boczko *naprawczo* domini archiepiscopi.

[56]) O hlídačích *(vigiles castri)* jest řeč na Roudnicku, na Štěpanovsku, Křivsoudovsku, Řečicku, Týnsku i Příbramsku. Na Roudnicku měli 6 zemí v *Dobřením,* 12 dědictví ve *Vesci;* na Štěpanovsku osm hlídačů každý po půl lánu v *Javornice;* na panství Křivsoudovském 5½ lánu při městě *Křivsoudově* spolu s tesařem hradským; na Řečicku 3¾ lánu ve *Stříteži* a 8 lánů ve *Zmišovicích,* kdež jimi bylo poděleno hlídačů 16, tak že každý měl ½ lánu; na panství Vltavsko-Týnském 6 lánů v *Čejevicích;* na Příbramsku jest jen zmínka o jednom hlídači, bydlícím ve *Příbrami* v ulici Dubenské. Při *Čejevicích* vypisují se v urbáři (fol. 45) povinnosti hlídačů oněch následujícím spůsobem: Villa Czeyewycz habet sex laneos: quilibet solvit annuatim tres fertones; quos laneos vigiles habent pro servitio, et serviunt: primo omni nocte debent quatuor vigiles vigilare; item debent ligna sufficientia ad coquinam secare et aquam ad eandem pro necessitate portare; item tenentur ligna ad magnam stubam secare et eandem calefacere: item tenentur braseum pro necessitate castri mollere, et cerevisiam juvare braxare; item tenenter ligna juvare secare in silva et eadem super currum ponere; item tenentur pratum sub villa falcare, secare et ad locum suum deducere.

[57]) *Series archiep. 444.*

který sázel rychtáře a konšely ve městech na arcibiskupství, jezdil po panstvích přihlížeje ku konání spravedlivosti a vykonával soudní moc ve větších věcech, pokud totiž byla vyhražena arcibiskupu jakožto vrchnosti. Za pozdějších let arcibiskupa Jana Očka zastával úřad tento Mikuláš z Borotína (1376—1379); později připomíná se roku 1415 Jan ze Sobětic co podkomoří arcibiskupství a zároveň co purkrabí na Týně Horšově. [58])

Jiní vyšší úředníci dvoru arcibiskupova byli: *hofmistr*, *maršálek*, *pokladník*, *kancléř*, *správce* (? prokurator). První dva z těchto úřadů zastávali, jak se zdá, vždycky šlechtici. *Hofmistrem* byl roku 1368 Jaroš řečený Lacenbok, později (1374—1379) urozený a statečný rytíř Jan Bolec, jinak Jan Kluk ze Všenor, po něm rytíř Něpr z Raupova (1380—1393). *Maršálky* byli Mikuláš z Borotína, předtím podkomoří (1380), Fridrich Čachovec (1383), předtím (1382) nebo zároveň purkrabí Herarecký, Oldřich z Hostivic (1403), Oldřich Šváb ze Švábenic (1414). Úřad *pokladníka* (thesaurarius, notarius thesauri curiae Pragensis) zastávaly vždy osoby stavu duchovního, [59]) tak též úřad *kancléře* (cancellarius domini archiepiscopi.) [60]) Světského stavu naproti tomu bývali *správci* čili prokuratoři, [61]) vedlé kterých měli povinnosti příbuzné *mistr*

[58]) Mám za to, že totožný s podkomořím byl nejvyšší komorník (summus camerarius) arcibiskupův.

[59]) Roman farář Staroplzenský (1252). Fridrich probošt z Wolframskirchu (1367), Jindřich kanovník Pražský (asi roku 1369), Přibislav arcijahen Horšovo-Týnský (1377—1380), Václav probošt Míšenský (1392—1407), Adam farář Nehvizdský (?—1401).

[60]) Bohuta kanovník Pražský (1349), Dětleb (1358), později farář u sv. Mikuláše na Starém městě, bratr Záviše (frater Zawissius), od něhož složen jest počet často zmíněný z roku 1382, to jest vlastně od sv. Havla toho roku do sv. Jiří 1383.

[61]) Co vlastně k úřadu tomuto náleželo, není docela jasno. Roku 1368 jmenuje se Henslinus *procurator curiae* archiepiscopalis *(lib. confirm. E. 5.)*, v listině pak arcibiskupa Arnošta nedatované čte se o něm, kterak jel pro víno k stolu arcibiskupovu do Rakous (cum discretus vir Henczlinus, procurator curiae nostrae archiepiscopalis, ostensor praesentium, vina nostra pro usibus mensae nostrae in Austria comparata versus Bohemiam sumptibus et expensis nostris deducat).

kuchyně (magister coquinae),[62]) *číšník* (pincerna),[63]) *sklepník* (celerarius vini),[64]) *špižír* (promtuarius)[65]) a *pícník*.[66]) Kancléři arcibiskupovu bylo ku pomoci snad několik *písařů* (notarius domini archiepiscopi); tak též měl pokladník a snad také někteří jiní z uvedených úředníků zvláštní písaře k ruce své.[67]) Mimo to bylo při dvoře arcibiskupově vždy něco osob stavu zemanského, kteří se nazývali *panoši* (clientes), *rytíři* (milites) neb *dvořany* (familiares) arcibiskupovými,[68]) tak též

Týž připomíná se co procurator curiae archiepiscopalis ještě r. 1378 *(Acta consist. 179)*; když se pak r. 1380 jmenuje Henslinus *pincerna vini* in curia archiepiscopali Pragensi, jest ku pravdě podobno, že se míní týž, ač jindy zase *pincerna* byl jiný než *procurator*. Roku 1381 jmenuje se Wenceslaus Stodola *procurator archiepiscopatus*, r. 1384 Johannes, roku 1392 famosus Wenceslaus *provisor bonorum* archiepiscopatus Pragensis, quondam notarius tabularum terrae, což snad jest tentýž úřad, kdež pak by se dalo souditi, že s úřadem tím byla spojena dohlídka nad hospodářstvím na panstvích arcibiskupských, tedy nad *vládaři* (villici), kteří se také nazývali *procuratores*.

[62]) Takovými jmenují se Thomas plebanus in Chiska (1376), Johannes de Nuremberg (1383), Hanco (1399), Niczko (1386), Johannes (1389).

[63]) Bernhardus (1381), Henslinus (1384), Benczo (1386), Antonius (1409).

[64]) Nicolaus celerarius vini curiae Pragensis (1373).

[65]) Johannes Hoppa (1380), Hanussius dictus Grosserpan (1402).

[66]) Girsa distributor pabuli (1392).

[67]) V létech 1373 až 1404 jmenuje se častěji Jindřich z Onolcpacha dioecezí Wircburské, příjmím Kovadlo (Henricus incus) notarius thesauri, notarius camerae archiepiscopi; roku 1386 byl konšelem a purkmistrem Malostranským. Roku 1404 uvodí se čtyři synové jeho, z nichž jeden Jan byl kanovníkem Vyšehradským. Od tohoto Jindřicha písaře komory arcibiskupovy složen jest registřík berní r. 1379, výše častěji dokládaný.

[68]) Neplach miles domini archiepiscopi de Ostrov (1373—1381), Bartholomaeus cliens, familiaris domini archiepiscopi (1373), Alsso de Slaticz miles, familiaris (1381), Hanussius Kabath miles, familiaris (1381), Sudko miles (1382), Bernhardus de Tekendorf cliens (1382—1385), strenuus miles Nicolaus de Vimberg, domini archiepiscopi miles familiaris continuus et commensalis (1384), Sdenco Byeskowczo miles domini archiepiscopi (1385), Johannes de Praga familiaris (1396), Hrzek z Brodec, panoše Pražského biskupstwie (1398), Sigismundus miles, familiaris domini archiepiscopi (1408), Stephanus Awerbach, familiaris (1417), Raczko Zak familiaris, Racek z Kojšic (1418—1424).

zase osoby stavu duchovního, kteří se nazývali jeho *kaplany.* [69]) v podobných službách a poměrech jako dvořané a kaplani při dvoře královském. Též připomínají se *vrátní* (portulani), *kuchaři* a rozliční řemeslníci arcibiskupovi. [70])

b) Kostel Pražský.

Důchody osob duchovních sloužících při metropolitním kostele na hradě Pražském byly dle rozličných stupňů důstojenství jejich velmi rozdílné.

Své zvláštní statky pro sebe měl od starodávna *probošt* Pražský. K tomu náleželo předně město *Volyně* v kraji Prachenském s dvadceti vsemi v též krajině; [71]) zadruhé 30 jiných vsí neb částí vsí v rozličných krajinách různo ležících; totiž předně v objemu Prahy samé část vsi *Obory* a dům s vinnicí a s osmi městišti poplatnými *na Újezdě* na Malé straně; v blízkém okolí Pražském větší neb menší zboží v *Butovicích*, ve *Stodůlkách*, v *Nučicích*, v *Dehnicích*, v *Ovenci*, v *Šárce*, v *Sedlci „za Babou"*, a na pravé straně Vltavy v *Branice*, v *Krči* a v *Čimicích* u Bohnic; západně od Prahy *Hostouň*; blíž Slaného *Olšany*, *Libovice*, *Ješín* a část *Hobšovic*; na Vltavě pod Prahou *Nelahozeves* s podacím kostelním, *Lobček*, *Vepřek* s podacím, *Dědibaby* a *Dušníky*; v krajině u Roudnice a Budyně *Kleneč*, jiné *Dušníky* a něco v *Nížebozích* a v *Lounkách;*

[69]) Wenceslaus clericus, domini archiepiscopi familiaris commensalis, elemosinarius (1373, 1374), Ulricus Tulinger plebanus in Rziedhoscz capellanus domesticus commensalis (1376—1378), Hinco, Placho capellani (1379), Petrus de Tyn capellanus (1411), Johannes de Praga capellanus archiepiscopi (1416).

[70]) Stehlico sartor domini archiepiscopi 1381), Cunsso sartor domini archiepiscopi (1386—1408), Marsso carnifex curiae Pragensis (1387), Petrus barbitonsor archiepiscopi (1407—1417).

[71]) Totiž: Nišovice, Radčí, Marčovice, Kakovice, Litochovice, Přechovice, Strunkovice (severně od Volyně), Zbudovice, Zechovice, Starov Nuzin, Horsedly, Žár velký (nyní Žďár), Vlkonice (které se někdy předtím nazývaly Bojice), Nespice, Budkov, Radšov, Žirec, Buk (jihovýchodně od Winterberka) a Peklov (neznámé polohy).

Rudeč u Kostelce nad Labem, *Semice* za Mochovem; částka vsi *Čistce* blíž Poříčí nad Sázavou; konečně ves *Střechov* nedaleko arcibiskupova zboží Štěpanovského blíž řeky Sázavy.

Dle urbáře sepsaného někdy na začátku 15. století [72]) měl probošt ze zboží Volynského ročně 140 kop pevného platu od poddaných, nepočítaje v to krčem, tržného, které se vybíralo ve Volyni každý týden, a jiných důchodů nahodilých; z ostatních různých statků scházelo se ročně, pokud známo z udání nezcela ouplných, 228 kop 28 grošů peněžitého platu. Krom toho uvodí urbář co dávky v plodinách 222 korců pšenice, 290 korců ovsa, 600 kur, 16 kop vajec, 15 beránků, 15 husí, 15 sýrů a z Lounek lososa za půl kopy. V Braníce měl probošt výton čili clo z dříví plaveného ku Praze na Vltavě. Roboty poddaných na všech statcích cenily se dobře na 100 kop grošů.

K panskému hospodářství náležely dvě popluží u Volyně s lukami, s rybníky a s mnohými lesy; v Stodůlkách dvoje popluží s lukami, s lesy; v Ovenci dvůr s jedním poplužím, s rybníkem a se zahradami; v Šárce dvůr s půldruhým poplužím, s vinnicí a s lesy; v Čimicích dvůr s půldruhým poplužím, s vinnicí, s rybníkem a s lesy; v Hostouni dvě popluží s lukami a se zahradami; v Hobšovicích a v Ješíně luka; v Nelahozevsi dvě popluží s lesy, mlýn o osmi kolích; v Dědibabích dvě popluží; v Semicích dvě popluží, luka, lesy, vinnice a jezero rybné; v Čistci luka a lesy. K hájení této majetnosti nacházelo se na proboštství šest tvrzí; z nichž obzvláště dobrá a pěkná byla tvrz ve Volyni; druhé byly v Stodůlkách, v Hostouni, v Nelahozevsi, v Dědibabích, v Semicích. Tvrze tyto byly sídla purkrabí neb jiných úředníků proboštových, [73]) krom kterých měl probošt také 16 manů (feudales,

[72]) V rukopise archivu kapitulního *S. I. fol. 1—4.*

[73]) Roku 1382 jmenuje se v *Actis consist. 284:* Bohunco cliens, procurator et purchravius domini Petri praepositi Pragensis; roku 1418 v pamětní knize Staroměstské 27: Jan dictus Ssarka et Jan Kolovrat, officiales domini praepositi Pragensis.

omagiales) ve službě své, rozdělených po jednotlivých vesnicích. [74])

Jak ukázáno již při starší době, byly povinnosti ku kapitule z toho jmění proboštství Pražského ponejprv roku 1328 obráceny v určitou summu peněz, kterou měl probošt vypláceti každoročně, tehdáž 100 hřiven; což však bylo umluveno jen na čas živobytí probošta Držislava. Po jeho smrti musila se v tom státi změna, následkem které již roku 1350 nacházíme summu tuto zvýšenu na 160, [75]) později pak na 180 hřiven čili 192 kop grošů Pražských. [76])

Statky, které náležely *kapitule* rozdílně a neodvisle od probošta, dělily se jak od starodávna na *praebendy* a na *obediencí*.

Praebend bylo 32 celých a dvě poloviční. [77]) Celé praebendy, dle pořádku, jak se cenily od nejlepších k nejmenším, byly následující:

1. v *Holubicích* nedaleko Budče, kdež roku 1406 Václav z Radče co držitel založil rybník znamenitým nákladem, [78])

[74]) Totiž po dvou ve Stodůlkách, v Dehnicích, v Nelahozevsi; po jednom v Šárce, v Branice, v Čimicích, v Libovicích, v Dědibabích, ve Vepřku, v Klenči, v Dušnicích u Budyně, v Semicích, v Čistci. Šárecký man povinen byl hlídati lesy; z Dehnických jeden vařil pivo pro dům proboštův; o Bránickém praví se v urbáři: Item theloneum in Multauia, quod dicitur wyton, et ad hoc est institutus unus omagialis, qui excidit lingna, wytyna (čti: vytíná; odtud název *výton*). Item ibidem omagialis tenetur solvere omni die dominico 14 picaria, quae laborantur in Volyna.

[75]) Viz: *Statuta ecclesiae Pragensis* vydaná od Dudíka, 428.

[76]) Dle urbáře fol. 4.

[77]) Dle popisů dvou v rukopise archivu kapituly Pražské *S. I.* Bylo to 25 praebend starodávných, 3 založené od biskupa Jana r. 1340, jedna tak zvaná praebenda královská a tři praebendy, které byly přivtěleny ku proboštstvím Litoměřickému, Boleslavskému a nepochybně taktéž Mělnickému. O proboštství Litoměřickém, že s ním byla jedna praebenda Pražská stále spojena, jest svědectví v *Lib. confirm. r. 1358 A. 7*, o Boleslavském listina daná před rokem 1360, ve které se výslovně praví, že nadal praebendu a k němu přivtělil „císař" Karel (tedy po roce 1355). O Mělnickém soudím z popisů praebend výše připomenutých.

[78]) Listina v archivu kapitulním.

a kdež roku potomního 1407 připomíná se slovutný muž Mareš co nápravník jeho;[79])

2. v *Studcích* (u Nimburka) a v *Středoklucích* (na cestě od Prahy k Slanému);

3. v *Slatině* (východně od Slaného?), v *Horce* (u Benátek)[80]) a v *Nebušicích* (u Prahy za Šárkou);

4. ve *Ctiněvsi* (pod Řipem), v *Zátvoře* (blíž Chlumína) a v *Sobíně* (u Prahy západně od Motola) s dvěma služebníky neboli nápravníky;

5. v *Kobylisích* (u Prahy za Libní);

6. v *Líbeznicích* (na cestě od Prahy k Mělníku);

7. v *Nehvizdkách* (severně od Ouvalu);[81])

8. ve *Kbelích* (východně od Prahy),[82]) *Chabřích*, *Mratíně* u (Měšic) a *Sobíně;*

9. ve *Mcelích* (v Boleslavsku);

10. v *Kojeticích* (za Líbeznici na cestě k Mělníku) a ve *Vrbicích* (mezi Poděbrady a Městcem);

11. v *Horněticích* (nyní Horňatkách blíž Lobkovic) a v *Mastýřovicích* (v Litoměřicku u Hoštky);

12. ve *Větrušicích* a *Radíčevsi* (obojí u Žatce);

13. v *Oujezdci* (nejisto v kterém);

14. v *Sovinicích* čili Soběnicích (mezi Litoměřici a Ouštkem) a v *Travčicích* (blíž Terezína);

15. v *Poštovicích* za Velvary (blíž Zlonic);

16. v *Paběnicích* (u Prahy blíž Kunratic), praebenda královská;[83])

[79]) *Lib. erect. V. 146.*

[80]) Roku 1380 vykonával Beneš z Weitmile držitel této praebendy právo podací „in *minori* Horka“ (lib. conf. D. 29), což ukazuje na Horku u Benátek.

[81]) Curia in *parvo* Nehvizd, que fuit canonicorum Pragensium, r. 1421 v *Lib. miscell. 1110* ɔc.

[82]) Curia in Kbel, quae fuit magistri Brodae canonici Pragensis, r. 1421 tamže.

[83]) Poczieticz et Pabgenicz. Připomínají se v dodatku k urbáři Rosenberskému fol. 62, kdež určitě naznačuje se: villa Pabienicz „prope Pragam“.

17. ve *Přílepích* (na cestě k Velvarům za Horoměřici) a v *Bukole* (za Veltrusy);

18. ve *Kbelích* a ve *Vrbicích* u Mšena (jižně od Budyně);

19. v *Jesenici* a v *Nupakách* (blíž Průhonic) jižně od Prahy;

20. v *Zeměchách* u Velvar;

21. v *Třeboradicích* (severovýchodně od Prahy za Prosíkem);

22. v *Hořanech* (nejisto kterých);

23. ve *Vysočanech* (u Žatce?) a v *Nedvězí* (?—u Říčan); [84])

24. v *Malém Krči* (in Krč minori, nyní horním) u Prahy;

25. v *Jesenici*;

26. v Postřižíně (blíž Chvatěrub) a v *Chrasti* (neznámo které);

27. na zboží nejmenovaném praebenda proboštа Mělnického;

28. ve *Zloníně* (za Líbeznici na cestě k Mělníku);

29. ve *Zloníně* témž praebenda druhá;

30. ve *Zlatníkách* (od Prahy k Jílovému), praebenda přivtělená ku proboštství Litoměřickému;

31. v *Račiněvsi* (u Roudnice), praebenda přivtělená ku proboštství Boleslavskému;

32. v *Bělokách* (u Středokluk) a v *Sobíně* (již výše zmíněném, západně od Motola).

Polovičné praebendy byly:

1. v *Bykoši* (u Suchomasl jižně od Berouna), a

2. ve *Straškově* (pod Řipem). [85]) Rozkládaly se tedy statky k těmto praebendám náležející, pokud známo, aspoň ve 52 rozličných vesnicích.

[84]) Píše se v týchž popisích Medmecz, Medenicz, Medwiez, Nedwesi.

[85]) V popisích rukopisu kapituly Pražské *S. I.* jsou udány summy ročního příjmu jednékaždé z těchto praebend. Činí dohromady 654 kop 16 gr. Největší praebenda, Holubická, cení se na 47 kop ročně; čtyry jiné na 30 neb více, deset na 20 neb více, šestnáct na 10 neb více, jedna toliko na 6 kop; polovičné pak dvě praebendy každá na 8 kop. Při tomto cenění, učiněném za příčinou vypočtení papežského desátku, jest však základ příliš nízký, jak vysvítá z toho,

Zvláštní statky své mimo praebendy kanovnické měli podobně jako probošt druzí tři tak zvaní praelati kostela Pražského, totiž děkan, arcijahen Pražský a scholastikus. K *děkanství* jmenovitě náležely vsi *Polírady* a *Záryby* u Labského Kostelce (1371), *Sedlčanky* u Čelákovic, *Kucharky* (v stranu ku Karlšteinu, blíž Chotče) a *Župa* (ves polohy neznámé), k tomu les *Černý háj* s porostlinami řečenými *Lom* u Chraštic pod Orlíkem v župě Bozenské, 1152 korců výměry, jejž dal císař Karel k děkanství roku 1356 směnou za ves *Mořinku*, přivtělenou tehdáž ku purkrabství Karlšteinskému. — Zboží *arcijahenství* Pražského bylo ještě o něco rozsáhlejší, ač není nám o něm více povědomo, nežli že příslušely k němu *Popovičky* jižně od Prahy za Kunratici s podacím kostelním. — *Scholastikus* měl vesnice *Mirovice* (u Třeboradic) a *Kuří* (u Říčan) s 10 kopami a $34^1/_2$ gr. platu ročního od lidí poddaných krom 121 kur a něco přes 3 kopy vajec, s dvěma dvory poplužními (v každé vsi jeden), s rybníky, potoky, lukami, robotami, též v *Hrlejově* (mezi Slaným a Smečnem) dvůr poplužní s dvěma lány, něco v *Radovesicích* (neznámo kterých) [86]) a v *Korycanech* (u Chlumína) a platy některé v *Středoklucích;* krom toho jisté příjmy, které mu přicházely co *kancléři kapitulnímu*. [87])

O statcích, které co společné jmění kapituly (bez probošta) náležely k *obediencím*, totiž které byly odevzdány jednotlivým členům kapituly ke správě za jistý užitek, nemáme žádných zpráv ouplnějších; předce však ze zmínek nahodilých jest známo aspoň 27 vesnic, které buď celé buď po částkách

že v týchž popisích cení se dle téhož základu roční příjem proboštství toliko na 300 kop. Že jsou polovičné praebendy ceněny výše než nejmenší praebenda celá pochází odtud, že se tu počítají jen příjmy ze zemských statků; k celým praebendám však náležely příjmy ještě jiné, kterých poloviční praebendati neměli.

[86]) Radoves, v rukopise *S. I. 26.*

[87]) Item scholasticus Pragensis est cancellarius capituli, et habet omnia emolumenta sigilli, praví se tamže. — V popisích svrchu zmíněných cení se roční příjmy děkanství na 36, arcijahenství na 42, scholastrie na 24 kop, patrně zase velmi nízko.

náležely k tomuto druhu jmění kapitulního při začátku 15. století. Pocházejíce z rozličných, větším dílem starodávných nadání, rozkládaly se tyto obediencí po nejrozličnějších krajinách země české. Nejvíce bylo jich ve krajině severozápadně od Prahy k Rakovníku, k Slanému a Roudnici neb ještě dále, totiž nejblíže pod Prahou *Ounětice* blíž Levého Hradce, více na západ *Tuchoměřice*, *Kněževes* a *Kněževíska*, u Velvar pět dvorů kmecích v *Hospozíně* (od r. 1349), *Tuchlovice* západně od Kladna. za Slaným *Páleč*, u Mšena blíž Budyně *Vrbice*, za Rakovníkem v stranu jihozápadní *Čistá*. V krajinách na východě od Prahy měla kapitula co obediencí v bližším okolí dvůr s vinnicí v *Michli*, do roku 1349 pět dvorů kmecích v *Kuřím* u Říčan, které však řečeného roku byly postoupeny scholastikovi k jeho tamějšímu zboží směnou za pět dvorů výše řečených v Hospozíně, *Odolenu vodu* (nyní Vodolku) v straně k Mělníku, blíže odtamtudž *Třeboradice* a východněji od nich ke Brandýsu *Svrčovice*, v krajině nedaleko Mladé Boleslavě *Ouherce* a jiné dvě vsi nyní neznámé,[88]) blíž Brodu českého *Žhery*, u Kutnéhory *Pněvice*, u Paké *Okrouhly*, u Opočna ve Hradecku dvě vesnice, *Mokrou* a *Čánku*, konečně *Hněvkovice* a *Chlistovice* u Ledče v kraji Čáslavském. V jiných krajinách: *Lounín* u Tmaně za Berounem, *Lažanky* u Blatné v Prachensku a *Bohumilice* mezi Volyní a Vimperkem.

Mezi nejdůležitější jiné společné důchody kapituly Pražské náležel od starodávna, totiž od času knížete Bořivoje II, příjem z *Týna* na Starém městě Pražském, a neznámo od kterého pozdějšího času výtěžek ze *stříbrných dolů*, které měla kapitula u Kutnéhory. Týn býval, jak již na jiném místě zmíněno, se clem a se vším jiným příslušenstvím pronajímán. Roku 1402 ku příkladu pronajala jej kapitula měšťanu Pražskému Janovi Vidoltovi z Mackova na tři léta za 180 kop groše a 36 liber pepře ročně. O dolích u Hory svědčí smlouva zavřená od kapituly roku 1363 s měšťanem tamějším Kunclem Kutnarovým kterou on a tovaryšstvo jeho vzali na se ote-

[88]) Píše se v listině od roku 1404 nesrozumitedlně: Kochlicz, Bethowa

vření jisté šachty za 300 kop grošů. Roku 1403 měla kapitula o hranice těchto dolů při s klášterem Sedleckým, kteráž se srovnala roku 1407 výrokem ubrmanským Diviše opata Břevnovského v ten spůsob, aby kapitula a klášter všechněch dolů svých na půl míle od Hory po čtyry léta užívali společně na polovic, po kterémžto čase měl opat vypověditi dále, zdali by mělo přitom zůstati na vždy. Také náležely ke společným těmto důchodům *oféry*, co se jich přes celý rok sešlo v kostele Pražském, ač tak, že se dělili o ně každou neděli toliko kanovníci, kteří byli přítomni službám božím.

Kromě kapituly mělo také ostatní, jí podřízené duchovenstvo při kostele Pražském větším dílem svá zvláštní pevná nadání.

Kustos předně měl z darování biskupa Jana roku 1301 vždy ještě faru *Řečickou* na panství arcibiskupském a příjmy ze čtyr vesnic v tamějším okolí. [89]) K starodávnému nadání *sakristovu* náleželo zboží u *Tmaně* za Berounem, v *Lysolajích* a v *Předbojích*, neznámo pak od jak dávna dvůr s dědinami v *Modřanech* (1356), který býval postupován právem zákupním; též příslušelo k jeho úřadu zboží ve *Velikévsi* (na pravé straně Vltavy pod Prahou) s povinností k opatřování z něho dvanácti *bonifantů* potřebami života. I *subsakristovi* dostalo se roku 1370 nadání půl lánu v *Konicích* (nejisto kterých). *Farář* pak kostela sv. Víta čili *hrobník sv. Vojtěcha* měl obyčejné tehdáž důchody farní a mimo to nadání oltáře sv. Vojtěcha. Neznámo jest, jaké stálé příjmy měl *kantor*, též zpovědníci čili *poenitentiáři* kostela Pražského. Z *kazatelů* dvou, založených Kateřinou vdovou Kunata Kaplíře ze Sulevic, měl první prvotně 10 kop platu, k čemuž přidány od zakladatelky později roku 1402 ještě tři kopy ročně na *Slavošově* v kraji Čáslavském. Druhý, jejž založila roku 1402, byl nadán 10 kopami platu též na *Slavošově* a dvěma kopama z měšce čili komory arcibiskupovy.

[89]) V rukopise *S. I. fol. 6* praví se: de custodia Pragensi prope Rzeczicz in 4 villis et de camera domini archiepiscopi 80 sxg.

Podobně byli nadáni buďto statky buďto platy věčnými na statcích také všichni *oltářové* v kostele sv. Víta, při kterých byli stálí oltářníci, tak sice, že pevný roční příjem oltářníka jen z platů takovýchto nebo z ročních platů poddaných lidí na statcích, nehledě k jiným vedlejším požitkům ze statků, po odražení toho, co z nadání oltáře povinen byl odváděti k jiným účelům, činil v průměru asi 12 kop, při mnohých však počet tento značně převyšoval. Všecko nám známé nadání oltářů v kostele sv. Víta toho času činilo, počítajíc jen čistý příjem pro oltářníky, ročně mnohem více než 900 kop grošů Pražských. [90])

[90]) Rukopis archivu kapituly Pražské *S. I.* obsahuje dva popisy těchto nadání, jeden asi z let 1368 až 1373, druhý asi z roku 1414, které se dají dílem dotvrditi, dílem doplniti z jiných pramenů, zvláště z listin téhož archivu a z knih *erectionum*. Podám zde stručného přehledu nadání jednotlivých oltářů v témž pořádku, jak jsou uvedeny při popise kostela sv. Víta na str. 84 svazku II. tohoto díla:

1. *Oltář velký sv. Víta;* měl mlýn ve vsi nejmenované blíž Slaného se 7 kopami platu.

2. *sv. Kateřiny ve mříži;* z nového nadání od r. 1409 tři oltářníci; první, sv. Kateřiny a Hedviky, měl 6 kop 2 gr. ve *Lhotě Vidlákově* (blíž Poříčí nad Sázavou, 6 kop na domě Mauricia Machuty v Menším městě Pražském, 80 grošů v *Měcholupích* (míli od Prahy za Strašnici) a 6 kop ve *Strkovicích* u Žatce, dohromady 19 kop 40 gr., břemeno 4½ kopy, zbývalo 15 kop 10 grošů; druhý, sv. Kateřiny a Lucie, ve *Lhotě Vidlákově* 8 kop, v *Lochynicích* (u Hradce Králové) 4 kopy 3 gr. s lesy a panstvím, ve *Měcholupích* 3 kopy 40 gr., v *Tuchorazi* (u Českého Brodu) 3 kopy 10 gr., činí 18 kop 53 gr., břemeno 6 kop 20 gr., zbývá 12 kop 33 gr.; třetí, sv. Kateřiny a sv. Krištofa v *Malíkovicích* západně od Slaného) 6 kop, v *Tuchorazi* 6 kop 50 gr, v *Postupicích* (za Benešovem) 2 kopy, činí 14 kop 50 gr., břemeno 6 kop 10 gr., zbývá 8 kop 40 gr. K tomu přibyl oltářníkovi sv. Kateřiny a Lucie roku 1415 plat 6 kop, však s jistým břemenem, na *Zbynicích* (u Sušic), a oltářníkovi sv. Kateřiny a Krištofa roku 1412 3 kopy platu na *Sovinicích* (u Žitenic v Litoměřicku) s dvory kmecími, poli, lukami a vší zvolí.

3. Veliký *oltář p. Marie* měl dva oltářníky; každý měl 10 kop platu ročního po zapravení břemen. Náležela k němu ves *Ptič* (severozápadně od Dušník za Motolem), 10 kop ve *Světci* (Swieczecz), 5 kop v *Bělokách* (u Středokluk), 1 kopa v *Popovicích*, 100 gr. v *Třebochovicích*, dvě hřivny lehké ve *Vrbicích*, 6 kop ve *Drahonicích*

Naproti tomu byli *vikářové* kanovníků odkázáni hlavně na příjmy nahodilé, ač ne nepatrné, z tak zvaných každodenních podělování, majíce ročního platu stálého toliko po dvou kopách, každý z měšce kanovníka, za kterého konal službu v kostele. Větší příjmy určité měli toliko vikářové arci-

(mezi Strakonicí a Vodňany), kteréžto jsou roku 1376 přeneseny na *Domanice* (u Strakonic), *Chrašťany* (u Netolic) a na jeden lán v *Zálezlích* (u Volyně).

4. *sv. Ludvíka*, 5. *sv. Mikuláše*, 6. *Mláďátek;* u oltářů těchto sloužili mansionáři, kteří měli své zvláštní nadání.

7. *sv. Václava za dveřmi:* dvě popluži v *Máslovicích*, 14 kop platů a vinnice.

8. *sv. Benedikta:* 10 kop 2 gr. a 52 kur ve *Dřísích* (u Labského Kostelce); břemeno 1 kopa; zbývá 9 kop 2 gr.

9. *sv. Barbory:* v *Pnětlukách* $10\frac{1}{2}$ kopy; břemeno $2\frac{1}{2}$ kopy; zbývá 8 kop.

10. *sv. Prokopa:* ve *Zlonině* (u Líbeznic, stranou od Prahy k Mělníku) 12 hřiven, u měšťanů 2 kopy; břemeno 4 kopy; zbývá 10 kop 48 gr.

11. *nanebevzetí panny Marie:* 12 kop, z nichž 42 gr. na domě na Pohořelci, 1 kopa na domě na Malé straně, 2 kopy na statcích slovutného Hynka z Konecchlumí (od r. 1419).

12. *sv. Cyrilla a Methudia:* 11 kop 11 gr. v *Kochánkách* (u Benátek), 1 kopu v *Unhošti;* břemeno 4 kopy, zbývá 8 kop 11 gr.

13. *sv. Blažeje:* 16 kop ve *Vraňanech* (u Veltrus), 6 hřiven v *Kocířovicích* (u Mnichovic v Kouřimsku), činí 22 kop 24 gr. Břemeno $8\frac{1}{2}$ kopy; zbývá 13 kop 54 gr.

14. *sv. Filipa a Jakuba:* z nadání knížete Jana Zhořeleckého 26 kop na 6 vsech (Goglaw majori et minori, Botkow, Derb, Lindeberg, Bagancz) v dioecezi Míšenské.

15. *sv. Doroty:* 5 hřiven v *Dřevčicích* (u Brandýsa), 5 hřiven 6 gr. v *Hospozíně* (u Velvar), 1 kopu v *Statenicích* (za Horoměřici za Šárkou); činí 11 kop 46 gr. Břemeno 3 kopy; zbývá 8 kop 46 gr.

16. *sv. Matouše:* 11 kop 6 grošů v *Osuchyni* (nyní Nesuchyně za Rakovníkem). Břemeno $3\frac{1}{2}$ kopy; zbývá 7 kop 36 gr.

17. *sv. Jana a Pavla:* 3 kopy v *Miletících* (za Velvary), 4 hřivny ve *Skalkách*, 2 kopy ve vsech nejmenovaných, darovaných jakýmsi panem Buškem; činí 9 kop 12 gr. (po odražení břemen).

17. *sv. Trojice* za velkým oltářem: 11 kop 17 gr. v *Třebnicích* (nejisto kterých) a 1 kopu na lázni děkanově; činí 12 kop 17 gr. Břemeno 8 kop; zbývají toliko 4 kopy 17 gr.

19. *sv. Alžběty:* 10 kop 18 gr. v *Krči*, 6 kop v *Radovesících* (? — in Radowes). Břemeno 40 gr.; zbývá 14 kop 38 gr.

biskupa a praelatů, totiž *vikář arcibiskupův* 10 kop ročně, *vikář proboštův* 20 kop z *Veltěž* u Klecan, *děkanův* 5 kop v *Bykoši* u Berouna a v *Čeradicích* u Panenského Týnce, *scholastikův* 6 kop. Vikářům a oltářníkům společně náležela také desátá

20. *sv. Mikuláše a sv. Ludmily*: 2 kopy v *Dřevčicích* (u Jenšteina v straně k Labskému Kostelci), 4 kopy v *Dolanech* (kterých?), 1 kopu v *Statenicích* (za Horoměřici), 1 kopu v *Neveklově* (za Jílovým), 1 kopu v *Třebízi* (za Slaným k Panenskému Týnci). Činí 9 kop: břemeno 2 kopy; zbývá 7 kop.

21. *sv. Vojtěcha a Doroty*: ves *Přílepy* (v stranu k Berounu) 12 kop platu z hradu a města *Kostelce* nad Labem a 1½ lánu ve vsi *Sulicích* (u Jílového); počítalo se peněžitého ročního příjmu po sražení břemen 18 kop.

22. *sv. Brikcí*: 8 gr. in *Rzicz* (Bziezi?), 1 kopu na domě Hostašově, 1 kopu na domě Mikulcově, 1 hřivnu v *Unhošti*. Činí 11 kop 4 gr. Břemeno 2 kopy 6 gr.; zbývá 8 kop 58 gr.

23. *sv. Stanislava*: 11 kop v *Malešicích*, 2 kopy v *Byšicích* (u Mělníka); činí 13 kop.

24. *sv. Erharda a Otilie*: od r. 1375 22 kop v *Biskupicích* (u Čáslavě); břemeno 10 kop 30 gr.; zbývá 11 kop 30 gr. Prvotním nadáním (r. 1367) byla ves *Dubčany* u Žatce s 22 kopami platu.

25. *navštívení panny Marie*: 10 kop na zboží *Vlašimském*, 10 kop ve *Chvatlinách* (u Zásmuk); činí 20 kop; břemeno 4 kopy; zbývá 16 kop.

26. *sv. Antonína*: 11 kop 24 gr. ve *Rpetech* (u Hořovic), 8 kop 45 gr. v *Lounině* (u Tmaně); činí 20 kop 19 gr. Břemeno 11 kop 50 gr.; zbývá 8 kop 29 gr.

27. *sv. Háty*: habet in Moravia in villa 12 sxg. (sic).

28. *sv. Materna*: 45 kop v *Žehrovicích* (? — in Zerowicz) u Kladna; břemeno 28 kop; zbývá 17 kop.

29. *sv. Ondřeje i Štěpána*: 8 kop v *Zeměchách* (u Velvar), 4 kopy 30 gr. ve *Kbelích* blíž Kutnéhory, 1 kopu ve *Svídné* (? in Swidna) a 1 kopu „in Stebna (Sdebna) prope Licenburgam"; činí 14 kop 30 gr. Břemeno 7 zlatých, tedy asi 1 kopa 10 gr.; zbývá 13 kop 20 gr.

30. *sv. Anny*: 11 kop v *Žaboklikách* (u Žatce), 37 kop v *Radošovicích* (u Říčan?); činí 48 kop. Břemeno 34 kop, z čehož 20 kop jeptiškám u sv. Františka; zbývá 14 kop.

31. *početi panny Marie a sv. Jeronyma*: nadání neznámé.

32. *sv. Maří Magdaleny*: v *Bérunicích* (mezi Poděbrady a Chlumcem u Dlouhopolska) a v jiné vsi nejmenované 18 kop.

33. *sv. Petra a Pavla*: 8 kop 44 gr. ve *Lhotě* u Veselé (pánů z Wartenberka, blíž Lomnice), v *Sovinicích* (u Rožďalovic v Boleslavště) 3 kopy 20 gr. Činí 12 kop 4 gr.

34. *sv. Moudrosti*: 20 kop ve *Klích* (za Obříství), v *Bělokách* (u Středokluk) a v *Nedvězí* (u Říčan). Břemeno 2 kopy; zbývá 18 kop.

část příjmu ze *stříbrných dolů* kapituly, což jim za staré právo stvrzeno jest statuty Arnoštovými roku 1350.

Žaltářníci (clerici psalteristae), založení roku 1360 císařem Karlem IV, měli nepochybně jisté nadání své hned od počátku,

35. *sv. Simona a Judy:* 24 kop ve *Křečhoři* (u Kolína); břemeno 7 kop; zbývá 17 kop.

36. *Matky boží zvěstování i Všech Svatých*, při kterémžto oltáři byli čtyři kněži, jeden totiž vlastní oltářník a tři jemu pomocní: 12 kop 55 gr. v *Unhošti*, 6 kop 48 kr. v *Kotopekách* (u Hořovic) na dvořích kmecích s plným panstvím, vyjma roboty, kury a vejce, 72 gr. na dvoře poplužním tamže, 2 kopy v *Drozdově* (u Žebráka), 3 kopy v *Suchémdole* (nejisto kterém), 3 kopy v *Křivousích* a *Bukole* (nedaleko Veltrus), 1 kopu na masném krámě Mikuláše Chrasta na Malé straně; činí 30 kop 55 gr. Břemeno 18 kop 14 gr., v němž jest však obsaženo po 3 kopách ročně každému z tří kněží pomocných; zbývá pro hlavního oltářníka 12 kop 51 grošů. K tomu dům ve hradě Pražském ku přebývání pro všecky čtyry kněží.

37. *sv. Sylvestra:* 18 kop v *Jesenici*; břemeno 9 kop; zbývá též 9 kop.

38. *sv. Vavřince:* 15 kop v *Běrunicích* (u Dlouhopolska), 13 kop v *Řisutech* (západně od Slaného) a 3 kopy v *Téchlovicích* (či v Téchonicích?); činí 31 kop. Břemeno 7 kop; zbývá 24 kop.

39. *sv. Ondřeje*, oltář vikářů, neměl, jak se zdá, žádného zvláštního nadání.

40. *sv. Jana evangelisty* čili Jana a Bartoloměje; bez nadání.

41. *sv. Kříže* u kaple Svatováclavské, jak se zdá, též bez nadání.

42. *sv. Václava* v kapli téhož jména: ves *Mirotín* u Deštné (blíž Soběslavě) a *Radim německý* (nejisté polohy) ves celou krom dvoru jednoho panoše, též dvůr poplužní s poplužím o čtyrech lánech v *Radlici* kraje Kouřimského blíž Černého Kostelce.

43. *sv. Michala*, oltář starého nadání měl dva oltářníky; jeden měl dvě hřivny v *Předbojích* (u Líbeznic pod Prahou na pravém břehu Vltavy), 6 hřiven v *Hornéticích*, 1 kopu na masných krámích; činí 9 kop 32 gr., břímě 3 zlaté, zbývá 9 kop; druhý 9 kop 45 gr. „in Czranczek retro Rakownik“ s břemenem 3 kop; zbývá 6 kop 45 gr. V jakém však poměru k tomu bylo nadání novější téhož oltáře Hanušem Kapléřem roku 1402, není dosti jasné. K tomuto nadání náleželo 11 kop ve *Vtelně* (u Mosta), 6 kop ve *Hřivicích* blíž Liběšic v Žatecku) a 2 kopy ve velkém *Lipně* (tamže).

44. *sv. Urbana a Cecilie:* 16 kop 15 gr. v *Donině* u Panenského Týnce a 8 kop v *Řešicích* nedaleko Kornhauzu; činí 24 kop 15 gr.; od toho břímě 6 kop 4 gr., zbývá 18 kop 11 gr.

45. *sv. Sigmunda:* na tento oltář vykázal dle Beneše z Weitmile (p. 395) císař Karel 1000 zlatých k zakoupení platů, což mohlo činiti asi 18 kop ročně.

ku kterému později král Václav IV přidal znamenitou summu 64 kop ročně na městě Slaném (1396). *Bonifantové* měli své opatření z důchodů *Velikévsi*, jak jest o tom výše zmíněno;

46. *nanebevzetí panny Marie*: 8 kop v *Dubicích*, *Záleslích* a *Stebně* na Labi blíž Ousti.

47. *sv. Vojtěcha* nad hrobem jeho: 11 kop na *Vrbicích* u Poděbrad, 1 kopu na jistém domě na Pohořelci, 44 grošů v *Příbojích* a snad ještě jiné některé příjmy, jak se zdá bez všelikých břemen; oltář tento náležel k nadání faráře sv. Víta.

48. *sv. Ducha* oltář poenitentiářů: 6 kop 14 gr. v *Moravanech*, 7 kop 24 gr. (k tomu 12 kur a 340 vajec) ve velkém *Jenči*, 3 kopy v *Jenčicích* (u Třebenic), činí 16 kop; břímě 2 kopy; zbývá 16 kop 38 gr. pro oltářníka. Mimo to znělo prvotní nadání téhož oltáře roku 1408 na 3 kopy 10 gr. v *Kařezi* (blíž Zbiroha), 2 kopy v *Pořičanech* (u Českého Brodu), 1 kopu v *Žehrovicích* (u Kladna) a 1 kopu na domě Bláby řezníka na Hradčanech, dohromady 7 kop 10 gr. pro poenitentiáře kostela Pražského, kteréžto nadání bylo potom r. 1411 přeneseno na *Jenčice*, *Děčany* (u Třebévlic) a *Ptíč*, přitom pak o 2 kopy 23 gr. 4 kury a kopu vajec rozmnoženo.

49. *zvěstování panny Marie:* 10 kop na domě Matěje koláře na Malé straně a na dvoře téhož v *Unhošti* dle zakladací listiny r. 1409, k čemuž však dle úmyslu zakladatele, téhož Matěje koláře, mělo ještě přidáno býti 6 kop platu odjinud, dohromady tedy 16 kop.

50. *sv. Anešky*: 9 hřiven (a 36 kur) v *Hodově* (u Ouvalu) a 4 hřivny bez groše (i 5 kop vajec) v *Nedvězí* (nedaleko Škvorce), činí 13 kop 51 gr. Břímě 2 kopy; zbývá 11 kop 51 gr.

51. *sv. Marty:* 26 kop v *Martiněvsi* (u Budyně); břímě 7 kop; zbývá 19 kop.

52. *obětování panny Marie*: 10 kop v *Jiřetíně* a 8 kop ve *Rvenicích* (u Mosta), činí 18 kop.

53. *sv Václava, Prokopa i Erasma*: 20 kop „in villa Zyrzicz"; břímě 4 kopy; zbývá 16 kop.

54. *nanebevzetí a zvěstování panny Marie*: 15 kop na vsech *Chachově (?)*, *Mokrouši* a *Tımakově* za Rokycany.

55. *sv. Ducha a sv. andělů i apoštolů:* 15 kop tamže.

56. *sv. dědiců českých*: 15 kop tamže.

57. *sv. Jana křtitele a Jana evangelisty*: 12 kop na tvrzi a dvoru poplužním v *Nedvědicích* (pod horou Milešovskou) a 2 kopy v *Třebívlicích* (blíž Dlažkovic v též krajině); činí 14 kop.

58. *sv. Kateřiny a Kunigundy*: 6 hřiven ve *Velence* (u Sadské), 2½ kopy v *Třebízi* (mezi Slaným a Panenským Týncem) a 3 kopy 20 gr. v *Beřkovicích*; činí 12 kop 14 gr. Břímě 2 kopy 6 gr; zbývá 10 kop 8 gr.

59. *sv. Jakuba a Krištofa*: 19 kop ve *Svrčovicích* (za Vinoři blíž Brandýsa); břímě 7 kop; zbývá 12 kop.

jiné žákovstvo chudé při kostele čili *kůrní žáci* dostávali toliko něco oděvu a stravy; oděv jmenovitě z důchodů vsi *Libkovic* v okolí Řípu, kterých požíval vikář arcibiskupův se závazkem k opatřování třidceti duchovních těchto, každého jednou sukní

60. *sv. 10.000 rytířů*: 2 kopy v *Drahonicích* a 8 kop bez 1 zlatého v *Netřebicích* u Nimburka; činí asi 9 kop 43 gr. Břímě 55 gr.; zbývá 8 kop 53 gr.

61. *sv. Mikuláše a Ludmily*: nadání totožné s novým oltářem téhož jména pod číslem 20.

62. *sv. Diviše*: 4 hřivny v *Břisťanech* (u Zlonic), 4 kopy v *Domicích (?)*, 2 kopy 40 gr. v *Suchémdole* (kterém?), 4 kopy 45 grošů v *Hrlejově* (u Slaného), 6 kop ve *Vepřci* (u Veltrus), 70 gr. v *Radčicích (?)*; činí 22 kop 51 gr. Břímě 7 kop 15 gr.; zbývá 15 kop 36 gr.

63. *sv. Markéty*: 4 kopy v *Hrnčířích* (za Kunratici jižně od Prahy); 4 kopy v *Třebochovicích*, 4 kopy v *Beřkovicích* a 2 kopy v *Otvojicích* (u Minic od Prahy k Velvarům); činí 14 kop; k tomu v *Hrnčířích* a v *Třebochovicích* také po louce. Břemeno 10 kop; zbývají 4 kopy a řečené dvě louky.

64. *sv. Kateřiny a sv. Mikuláše*: 6 kop v *Kamenném Újezdě* blíž Chrasti (západně od Blovic), 5 kop v *Ouněticích* (tamže) a 1 kopu ve *Lhotě* (neznámo které); činí 12 kop.

65. *sv. Tomáše*: 2 kopy na domích v *újezdě sv. Martina* na Novém městě Pražském, 26 gr. v *Berouně* a 3 kopy za duši Přibíka (neznámého); činí 5 kop 26 gr.

66. *Všech Svatých*: dva oltářníci; jeden měl 8 kop 30 gr., druhý 8 kop v *Dražkově (?)* a v *Zátvoře* (u Chlumína).

67. *sv. Mauritia*: měl desátky z trojího popluží, nepraví se kde.

68. *sv. Kosmy a Damiana*: 3 kopy 20 gr. v *Jesenici*, 3 kopy 10 gr. na mlýně a lukách (nepraví se kterých); činí 6 kop 40 gr.; břímě 50 gr.; zbývá 5 kop 50 gr.

69. *sv. Martina*: nadání neznámé; oltářníkem byl jeden z vikářů kanovnících.

70. *sv. Gotharda*: 9 kop 45 gr. ve *Větrušicích* (u Klecan na pravém břehu Vltavy?) a 2 kopy v *Třebízi* (mezi Slaným a Panenským Týncem); činí 11 kop 45 gr.; břímě 36 gr.; zbývá 11 kop 9 gr.

71. *sv. Kateřiny ve mříži* (starého kostela): 3 kopy; břímě $\frac{1}{2}$ kopy, zbývalo $2\frac{1}{2}$ kopy.

72. *sv. evangelistů*: nadání neznámé.

73. *sv. Matěje*: nadání neznámé.

74. *sv. Maří Magdaleny* (v starém kostele): nadání totožné s novým oltářem téhož jména pod číslem 32.

75. *sv. Petra a Pavla*: 6 hřiven na obedienci v *Tuchlovicích* (u Kladna), 2 kopy ve vsi nejmenované u Hory Kutné a 1 kopu na domě Albinovském na Malé straně; činí 9 kop 24 gr.

na leto a jednou sukní a kápí na zimu. K obědu a k večeři chodili dílem střídavě ku praelatům kostela.

Znamenitým přídavkem k výročním důchodům kanovníků i jiného duchovenstva kostela Pražského byly příjmy jejich ze zmíněných již každodenních *podělování* distributiones quotidianae, portiones. K tomu náležely hlavně úroky z oškarů

76. *ar. Kamenice*: 3 kopy ve *Počaplích* u Litoměřic a 3 kopy ve *Zbynicích* u Sušic bez břemene: činí 6 kop.

77. *ar.* [illegible] načátí neznámé.

78. *praeb. Marie Sněžné*: 4 kopy na masných krámích (nevpraví se kterých), [illegible] kopy v *Čeradicích* u Žatce, 1 kopa na domě Hromádově čili Hrachově neznámém, 4 kopy 48 gr. ve *Třebenicích* mezi Mnichovem, Sobesláví a Mělníkem a 2 kopy 55 gr. ve *Dvorcích*: činí 12 kop 43 gr. Břímě 7 kop: zbývá 5 kop 43 gr.

79. *ar.* [illegible] jeruzalémé kostela: načátí neznámé.

80. *ar.* [illegible] [illegible] kop ve *Sezemicích* čili Horoměřic severozápadně od Prahy, 4 kopy v *Lažanech* na Vltavě pod Levým Hradcem, [illegible] kopy ve *Klecích*, 2 kopy v *Lidicích* k Slanému, západně od Středokluk, 2 kopy na obci Menšího města Pražského: činí 17 kop, břímě 3 kopy: zbývá 14 kop.

81. *ar. Bartoloměje a Jana* načátí neznámé srov. 40.

82. *ar.* [illegible] *a ar. Erasma*: [illegible] kop v [illegible] v Litoměřicku u Liběšic a jinde, 2 kopy v *Mšecích* u Velvar, 3 kopy [illegible], 2 kopy v *Hospozíně* u Velvar, 3 kopy [illegible] gr. v *Libčevsi* a *Mašicích* východně od Řípu, 7 kop [illegible]: činí 27 kop [illegible] gr.; břímě 10 kop 30 gr.: zbývá 16 kop 40 gr.

83. *ar. Šebestiána a Zikmunda*: 22 kop ve *Štětkovicích* [illegible] [illegible] [illegible].

84. [illegible] [illegible] kop v *Solanech* v Litoměřicku u Doksanů(?); břímě [illegible] gr.: zbývá [illegible] kop 36 gr.

85. [illegible] [illegible] kop ve *Bohušovicích* (u [illegible]) [illegible] čili Branćovice a 3 kop 52 gr. [illegible] kop 52 gr.

86. [illegible] [illegible] kop ve vsi nejmenované, 2 kopy ve městě: [illegible].

87. [illegible] [illegible] kop v *Nehvizdech* u Velvar, 3 kop v *Mal*[illegible] u Slaného, [illegible] kopy v [illegible] [illegible] kop 36 gr.; břímě 3 kopy: zbývá [illegible].

88. [illegible] [illegible] v *Hospozíně* u Velvar [illegible] kopy v *Pavlicích* [illegible].

na zádušní mše při rozličných oltářích v kostele Pražském, které se dle nadání dělily pokaždé ve výroční den, když se služby za zemřelé konaly; však také některé jiné důchody, jakož co probošt ročně vyplácel kapitule, i také něco z užitku některých obediencí. Tak ku př. celý plat z obediencí v Odolené vodě byl rozdělován v adventě každý den, na který nepřipadalo jiné nějaké podělování; odkudž obediencí tato nazývala se adventní (*obedientia adventualis*). Z podobné příčiny byly Ouherce jmenovány obediencí postní (*quadragesimalis*).

Jako z oféry, náležely podíly také z těchto důchodů jen osobám, které se v den podělování účastnily osobně přítomností svou ustanovených služeb božích. Krom kanovníků, mezi které počítal se přitom také děkan, ne však probošt ani jiný z praelatů, leč byl-li zároveň praebendovaným kanovníkem, náležely podíly prvotně jen vikářům; ale časem připouštěli se k nim také oltářníci, a zvyk ten byl schválen již roku 1350 statuty arcibiskupa Arnošta, ač tak, že toliko oltářům panny Marie v kůru mansionářů, sv. Kosmy a Damiana, sv. Jakuba většího, Sylvestra papeže, sv. Prokopa a sv. Marty přiřčeno jest právo k tomu beze všeho břemene; jiným však 33 oltářníkům uloženo jest za to přispívati jednou až dvěma kopama ročně ze svých nadání do společné pokladnice, což se obracovalo též na podělování vikářů a oltářníků; pro budoucnost pak ustanoveno za pravidlo, že měly od každého nově založeného oltáře odváděny býti dvě kopy za užívání téhož práva, aniž volno bylo jeho se odříci. [91])

[91]) Z řečených 33 oltářů starších měly platiti po jedné kopě: 1. oltář kaple sv. Michala, 2. sv. Václava, 3. sv. Jana a Pavla, 4. sv. Ludmily, 5. sv. Barbory, 6. sv. Kateřiny a Kunigundy, 7. sv. čtyr doktorů a sv. Erazima, 8. sv. Lukáše, 9. sv. 10.000 rytířů, 10. sv. Diviše, 11. sv. Markéty, 12. p. Marie Sněžné, 13. sv. Trojice, 14. sv. Gotharda, 15. sv. Jana křtitele, 16. sv. Tomáše, 17. sv. Petra apoštola, 18. sv. Doroty, 19. 20. dva oltářníci kaple Všech Svatých; půl druhé kopy: 21. oltář sv. Brikci; po dvou kopách: 22. sv. Vavřince, 23. sv. Martina, 24. Božího těla, 25. sv. Stanislava, 26. sv. Krisogona, 27. sv. Maří Magdaleny, 28. sv. Kateřiny ve mříži, 29. sv. Alžběty, 30. sv. Štěpána mučenníka, 31. sv. Blažeje v kapitule, 32. sv. Bartoloměje, 33. sv. Bernarda.

Jak veliký počet kanovníků nalezl, buď kanovníka, buď vikáři neb oltářníku neb čímkoli jiným osobám, náleželo jednotně za každou summu, co v něm a tom bylo ustanoveno. Obecně ustanovovaly se statuty Arnoštovými, že měla z nadání zádušních čtvrtá část připadati služebníkům kostela, to jest vikářům a oltářníkům, a tak též z obecnice v obecné vůli. Podíly kanovníků byly i dle pravidla tuto i dle obyčeje větší; příjmy pak z ostatních pročiselstva náležely jen jim výhradně. Některá nadání pamatovala také větším podílem na děkana, na kantora neb i jiné hodnosti a služby.

Důchody ustanovené k tomuto každodennímu podělování množily se při kostele Pražském během 14. a začátku 15. století ustavičně, zvláště za příčinou zakládání vždy nových a nových oltářů. Roku 1404 byl složen rejstřík jich (*registrum distributionum ecclesiae Pragensis*), který se dosud zachoval v archivu kapitulním. Z něho objevuje se summa 971 kop a 33 grošů, která po odražení některých outrat a podílů nižších služebníků při kostele, jakož kostelníků, hlídačů, bab atd. obracována byla tehdáž ku podělování. V pozdějších létech potom až do roku 1419 summa tato ještě znamenitě vzrostla novými nadáními.

Podobným způsobem jako penězi bylo také zařízeno podělování *chlebem bílým*, jehož účastni byli rovněž kanovníci, vikáři a oltářníci.

Dle staršího příkladu bratrstva praelátů a kanovníků zřídili v neznámém čase během 14. století také *vikáři a oltářníci* čili *služebníci* (ministri) kostela Pražského *bratrstvo* mezi sebou, které časem nabylo svého zvláštního jmění. K tomu náležela jmenovitě část vesnice *Doubravičky* u Bezna v kraji Boleslavském z pozůstalého jmění panoše Petra Bratroše z Horky, jinak z Dubnice, který vydav se na pouť k svatému hrobu a do jiných míst zámořských, na cestě této zemřel v Konstantinopoli. Bylť před odjezdem svým odkázal svou část oné vsi příteli svému Václavovi z Radče, děkanu sv. Apollinaříše; ten pak po jeho smrti daroval ji bratrstvu právě řečenému (1383) s povinností k vykonávání služeb zádušních za

Bratroše při oltáři bratrstva v kostele Pražském.[92]) Zdá se, že toto darování vzbudilo závist kanovníků a bylo hlavní příčinou pře mezi kapitulou a bratrstvem, ve které se tomuto upíralo právo stávání jeho a kladly se překážky postavení oltáře bratrstva v novém kostele Pražském místo starého dřevěného oltáře, který stával prvé v kostele starém. V rozepři této učinil výpověd arcibiskup Olbram roku 1398, kterou bratrstvo jakožto dávno již stávající jest stvrzeno a dovoleno jemu nový oltář sobě postaviti a při něm mše zádušní, zejména za Petra Bratroše konati, však s tím ustanovením, aby příjmy bratrstva, což by jich budoucně jemu přibylo z odkazů, darů neb jiným spůsobem, děleny byly mezi kanovníky, vikáře i oltářníky týmž obyčejem jako při každém jiném podělování.[93])

Zvláštní své jmění měl také sbor *mansionářů*, zřízený Karlem IV při kostele Pražském. Prvotní nadání jeho roku 1343 záleželo ve vesnicích *Černilově* a *Jasené* v kraji Hradeckém, koupených Karlem tehdáž markrabím moravským od pana Hynka z Náchoda, *Zlonicích* za Slaným, kteréž koupil Karel od měšťana Pražského Oty suken kraječe, a vsi *Lhotě* koupené rovněž jím od Raimunda z Kostomlat, kteréžto čtyry vsi přinášely 198 kop stálého ročního platu. Karel přidal k tomu brzo potom 25 kop platu ročního ze vsi *Bratronic*, náležející ku královskému hradu Křivoklátu, a přivtělil ke sboru nově zřízenému roku 1346 kapli *sv. Vavřince v Přerově* na Moravě s příslušenstvím jejím, totiž se vsemi *Popovici* u Kroměžíře a *Popovičky* u Přerova, dvěma dvory ve *Vinařích* a v *Popovicích*, lesy, rybníky a dvěma krčmami v předměstí Přerovském. Pro velkou vzdálenost Černilova a Jasené od Prahy Karel IV učinil již roku 1353 směnu o tyto dvě vsi takovou, že dal za ně mansionářům prvé řečenou ves *Bratronice* v podkrají lesů Křivoklátských, ves *Žilinu* tamže, *Krupou* (nedaleko Krušovic) a *Olešnou* za Rakovníkem. Později prodali mansionáři sami vesnice moravské Popovice a Popovičky i s krčmami

[92]) Viz v díle II. str. 84.
[93]) *Liber fraternitatis ecclesiae*, v archivu kapitulním.

v podměstí Přerovském za 180 kop kapitule Kroměžířské, a koupili sobě ze stržených peněz 15 kop a 40 grošů platu na vsech *Zádražďanech* v okolí Bydžovském a *Semčicích* blíž Mladé Boleslavě. Rozmnoženo bylo nadání mansionářů mezitím 10 kopami na vsi *Minicích*, které darovala královna Anna roku 1352 na památku syna svého Václava, udělením vsi *Chleb* u Nimburka od krále Karla na zádušní mši při třech oltářích nad hrobem královským v kůru panny Marie (1353), koupí vsi *Okrouhel* v kraji Hradeckém (blíž Bělehradu) r. 1392, darováním dvoru poplužního v *Lysolajích* za Podbabím u Prahy od biskupa Nazaretského Heřmana, který mansionáři roku 1370 prodali za 43 kop a za roční plat 5 kop právem zákupním, dále rozličnými platy, dílem koupenými dílem darovanými, na rozličném zboží venkovském neb na domích Pražských, kterých se dá spočísti celkem 24 kop a 33 grošů.

Všeliké tyto důchody, pokud záležely v určitých peněžitých platech, byly mezi mansionáře děleny na způsob tak zvaného každodenního podělování, totiž tak, že kdo nebyl přítomen při službě kostelní, pozbyl podílu toho dne. Přitom byl podíl mansionáře vetšího dvakrát tak velký jako menšího. *Praecentor* pak čili představený sboru měl krom podílu svého také všecky požitky vycházející ze statků krom stálých platů. [94])

Ke jmění duchovenstva kostela Pražského sluší ještě připočísti *domy* určené jemu ku přebývání. Prvotní společné bydlení kanovníků v kapitulním domě bylo sice již dávno přestalo. Toliko *děkan* podržel vždy své stálé sídlo v děkanském domě (část č. 39) blíž samého kostela; *probošt* pak sídlil ve velkém domě svém na Malé straně v ulici Strahovské. Během času však nabyla kapitula více domů ve hradě a na Hradčanech větším dílem odkázáním k účelu tomu, aby kanovníci v nich sídlili, tak že aspoň někteří z nich, kteří nejochotněji zachovávali stalé sídlo při kostele, měli ku požívání každý svůj dům pro sebe. Domů takových bylo, pokud nám známo, čtrnáct, jeden již roku 1375 ve hradě Pražském blízko brány vnitřní

[94]) *Census mansionariorum* v Dobnerových Monumentech III, 299.

proti kostelu, [95]) jeden rovněž na hradě v pořadí domů mezi mosty, [96]) jiných osm na rynku Hradčanském, z nichž čtyři stály v pořadí posavadních domů kanovnických na půlnoční straně rynku, dva na straně západní, dva na jižní, jiné dva v ulici ku Pohořelci, jeden v pokoutní ulici ke Brusce a jeden za zadní branou hradskou blíž mostu. Pokud známo, byly všecky odkázány od jednotlivých kanovníků neb jiných kněží při kostele Pražském. [97])

Z ostatního duchovenstva měli od starodávna zvláštní domy své *sakristan* (č. 41) a *farář sv. Víta*, obadva ve hradě Pražském blízko samého kostela. Tamže byl také starodávný refektář čili *obecnice*, ve které přebývali žáci kůrní (část č. 38) a blízko ní jeden dům darovaný k stavbě nového kostela (domus fabricae ecclesiae, část č. 39), jiný *zvoníků* (část č. 38) a jiný *kamenníků* kostela (č. 34). Někdejší kapitulní dům za palácem královským stal se s část společným bydlištěm *mansionářů* (č. 2); ve starodávném pak domě *arcibiskupově* vedlé kostela (č. 48) přebýval *vikář* jeho, a za ním při zdi hradské bylo popřáno bydlo *bábám* kostela Pražského, v počtu šesti. Krom toho nadány byly během času také mnohé oltáře domy ku přebývání svých *oltářníků*. Tak nejprvé hned roku 1305

[95]) Viz *Základy* sc. *IV. 120 č. 1. z.*

[96]) Viz tamže 129 pod **

[97]) Totiž dům v mezimostí hradském od kanovníka Ondřeje z Benešova r. 1417; číslo 61 od Jana Šišky, oltářníka sv. Blažeje, r. 1373 pro kanovníka, kterého dosazoval král; číslo 139 od Petra Všeroba arcijahna Horšovského, zemřelého r. 1407; část čísla 67 od známého letopisce Beneše Krabice z Weitmile, kanovníka Pražského a arcijahna Žateckého roku 1374; jiná část téhož čísla od Jakla oltářníka sv. Moudrosti r. 1392; čís. 66 od Ctibora arcijahna Litoměřického; část č. 68 od Přibislava arcijahna Horšovského r. 1377; část č. 185 po kanovníkovi Janovi Názovi; část č. 184 od kanovníka Martina Hispana; část č. 181 od arcijahna Hradeckého Adama z Nežetic pro budoucí arcijahny Hradecké, a jak se zdá jiná část téhož čísla (viz v *Základech* na str. 147 č. 181 g.) od téhož Adama z Nežetic pro kanovníka, který by měl praebendu Kbelskou: konečně část č. 57 od mistra Mikuláše ze Stojčína. O domě za zadní branou hradskou nevíme, kým byl darován.

oltář sv. Sylvestra, k němuž zakladatel jeho biskup Jan daroval dům vedlé samého refektáře právě řečeného (část č. 39), později pak během 14. a začátku 15. století, pokud nám známo, ještě čtyryadvacet jiných oltářů. Větším dílem byly to domy ležící na Hradčanech, několik však ve hradě a dva dole na Malé straně Pražské.[98]) Také *poenitentiáři* kostela Pražského měli dům na Hradčanech (č. 60) na rynku z odkazu děkana Vratvoje (1374); v neznámém pak místě také *rikář scholastikův.*

[98]) Totiž ve hradě dům oltáře sv. Šťastného a Zbožného (část č. 11) darovaný roku 1375, dům čtyr kněží oltáře zvěstování panny Marie v kapli sv. Šimona a Judy (č. 36) roku 1401, domy oltáře sv. Jana křtitele (č. 40) a oltáře sv. Filippa a Jakuba (řečený *ad Utinam*, v mezimostí) darováni neznámého a dva domy oltářníků nejmenovaných vně hradu za zadní branou hradskou. Na Hradčanech dům oltáře sv. Kateřiny a Kunigundy (část č. 69), darovaný r. 1357; sv. Šimona a Judy (část č. 56) r. 1362; sv. Erasma a čtyr doktorů (část č. 69) před r. 1364; sv. Doroty a sv. Tomáše Kantuarienského (část č. 181) r. 1385; sv. Maří Magdaleny (část č. 180) r. 1383; sv. Anny (Malostranské čís. 226) r. 1399; dále oltářů sv. Prokopa (část č 185), sv. Benedikta (část č. 57), sv. Kateřiny dva domy (část č. 181), sv. Moudrosti část č. 180), dvou oltářů sv. Petra a Pavla a sv. Václava na hrobě dům na dvě polovice mezi oltářníky rozdělený (část č. 71), dům oltáře svatých dědiců českých (č. 103), dům oltáře 10.000 mučenníků kdesi blíž příkopu hradského (viz Základy IV, 141) a dům jednoho oltáře nejmenovaného (část č. 56), jehožto času darování neznáme: konečně domy oltářů sv. Kříže, sv. Bernarda i Apollinaříše a sv. Klimenta, neznámé polohy. Na Malé straně ve městě dům oltáře sv. Tomáše apoštola bliž fary sv. Michala pod hradem, a v Nebovidech na Újezdě dům oltáře navštívení panny Marie. O některých domích kanovníků a oltářníků, kteří nejsou odjinud známi, čerpáme zprávu z popisu všech domů náležejících ku kostelu Pražskému učiněného roku 1486 a obsaženého v rukopise archivu kapituly Pražské G. XXV. Tam zejména o domích za zadní branou hradskou stojí psáno: Post portam castri inferiorem sunt tres domus; una est in medio domorum canonici, aliae duae sunt altaristarum. A opět: Sub castro post portam inferiorem sub monasterio St. Georgii circa pontem sunt tres domunculae (sic); duae sunt extremae altaristarum; sed quae jacet in medio, est unius canonici. Hoc dedit Frana. Omnes sunt destructae propter fossata. — Tamže se o domu oltáře 10.000 mučenníků: Altare decem millia marthet domum in Hradczano, super fossato prima.

Správu jmění kapitulního, pokud nepříslušela jednotlivým držitelům důstojenství, praebend a obediencí, vedl sbor kanovníků ve shromážděních svých, jichžto svolávání a řízení příslušelo děkanu. *Děkan* směl však menší věci také nařizovati sám, a bylo-li k tomu potřeba vydání peněz, mohl až do jedné kopy vydati z peněz společných v dorozumění s kanovníky, kteří by právě byli přítomni v kostele. Pokladníkem byl *sakrista*, a peníze kapituly chovaly se v sakristii. Měla-li kapitula nebo jednotliví členové její neb jiné osoby ku kostelu Pražskému přináležející nějakou při o jmění s jinými osobami, náleželo k úřadu *probošta* Pražského, aby je hájil. K vedení věcí svých před soudem měla kapitula ve službě své placeného *syndika* a *písaře*. [99])

c) Kostel Vyšehradský.

Nadání kostela Vyšehradského zůstalo bez mnohých proměn v tom stavu, ve kterém jsme je shledali již ve třináctém století.

Jmění náležející ku *proboštství* popisuje nám nejúplněji listina císaře Karla IV z roku 1356 stvrzující práva a privilegia téhož proboštství. V ní uvodí se zejména 41 vesnic, které buď celé buď částečně k němu náležely: předně staré zboží Žitenické u Litoměřic, totiž *Žitenice*, dvojí *Lbín*, *Malešov*, *Kamýk*, *Břežany* (u Budyně), část *předměstí Litoměřického*, kdež probošt měl také podací *kaple sv. Petra*, a část vsi *Kopist;* různé vsi v krajině od Prahy k Slanému a k Mělníku, totiž *Hoholice* s přívozem (přes Vltavu), *Vojkovice* u Veltrus s rybníky, v *Stativnicích* dvůr poplužní s platy, lukami a porostlinami, *Buděhostice* (u Velvar), *Zakolany*, *Velvary* (?), *Štědřík* (? neznámé polohy); blíž Mladé Boleslavě *Vojetice* s dvorem a platy, též kaple *sv. Vojtěcha ve Mladé Boleslavi;* v okolí Pražském zvonici v *Modřanech*, a něco dále na vysočině k jihu

[99]) Viz *Statuta ecclesiae Pragensis* vydaná Dudíkem v *Archiv für österreichische Geschichte* svazek 37 r. 1867 pag. 426, 430, 437.

1. v *Tomicích*,

2. v *Dunicích*,

3. v *Blažejovicích* a ve *Vraninci*,

4. v *Snětí*,

5. v *Ježově*, *Rapoticích* a v *Královicích* (u Koloděj v kraji Kouřimském),

6. v *Lokti*,

7. v *Syrové*,

8. v *Třiteži*,

9. v *Píšti* se čtyrmi lidmi a s podacím v *Modřanech* u Prahy i s lesem tudíž a s dvorem v *Rostylech*,

10. v *Hořicích* a *Hroznéticích*,

11. v *Přísece* (a v *Bašti*),

12. v *Brzoticích* a 13. v *Děkanovicích*; tři v blízkém okolí Prahy, totiž

14. v *Šešovicích*,

15. ve *Vršovicích* a *Lhotě*, ku které náleželo také něco polí v *Nuslích*, a

16. v *Líbeznicích* a v *Bašti*; dvě v krajině u Českého Brodu, totiž

17. ve *Chroustoklatech*, a

18. v *Lipanech*; ostatní v rozličných krajinách vzdálenějších, totiž

19. praebenda *Žatecká* s dědinami v *Korečku*, *Siřejovicích*, *Měchelupích*, *Holedči*, *Holedečku* a *Blažimi*,

20. *Sušická*,

21. *Žitomiřská*,

22. *Heřmaňská*, a

23. *Mýtská*, ku kterýmžto byly přivtěleny farní kostely v Žatci, v Sušici, v Žitomiři, v Heřmani v kraji Prachenském a nepochybně také v Mytě, tím spůsobem, že kanovník, který byl držitelem praebendy, dosazoval ku kostelu tomu faráře čili náměstka svého, ten pak byl povinen odvaděti jemu ustanovený plat z požitků kostela. Takovým spůsobem platil farář

[illegible] 10 kop, farář Sušický 24 kop ročně.

Praelatové kostela Vyšehradského, totiž *děkan*, *kustos* a *scholastik*, měli po jedné z těchto praebend, mimo to pak každý také statky k svému úřadu náležející, o kterých jest při starší době pověděno. K nadání kustosství náležela také vesnice *Kosoř* stranou od Radotína (u Zbraslavě) (1384).

O obediencích kapituly Vyšehradské nepotřebí opakovati, co při starší době pověděno. Z těch, o které byla pře zmíněná mezi proboštem a kapitulou, zdá se že kapitula předce něco ztratila, jakož zejména ves *Zakolany*, která, ač náležela k nadání kostela v Budči a tedy k obedienci, jmenuje se mezi statky proboštství ve stvrzovací listině Karlově (1356) a nejmenuje se později mezi statky dle výpovědi arcibiskupa Jana r. 1376 kapitule navrácenými.

Některé nevelké zmenšení této části jmění svého utrpěla kapitula prodáním domu na Starém městě v nynější ulici Bartolomějské (č. 310) za 100 kop grošů roku 1361 z potřeby nákladu na přestavění vodovodu ze studánky Jezerky na Vyšehrad. Jiným způsobem byl již prvé odcizen od kapituly špitál Týnský čili stavení jeho (potomní fara Týnská), pronajmutím totiž právem zákupným, a rovněž oujezd Svatomartinský, z něhož podržela kapitula toliko podací kostela sv. Martina ve zdi na Starém městě Pražském mimo 3 kopy ročního platu pro scholastika a 26 grošů pro děkana.

Jedinou novou obediencí, které nabyla kapitula toho času, byl oltář založený Janem místopísařem Nového města Pražského s ročním příjmem 10 kop grošů ve vsi *Loděnicích*, který dle odkazu jeho měl udělován býti na způsob obediencí.

O jiném nějakém rozmnožení statků náležejících k obediencím nenacházíme žádné jisté zprávy, leč toliko o některých směnách, které se o ně staly. Tak ku př. za postoupení kostela sv. Kosmy a Damiana na Skalce, jejž Karel IV přivtělil k novému klášteru Slovanskému, a za kostel čili kapli panny Marie na Trávníčku, při němž založen jest klášter Servitů, dostala kapitula v náhradu podací kostela ve *Chroustoklatech* u Českého Brodu a kaple *sv. Mikuláše* v předměstí ve *Vožicích* (1368). Okolo roku 1383 postoupila kapitula panu

Oldřichovi z Hradce dědictví svého ve městě Řečici směnou za statky v *Buku* u Hradce Jindřichova, které nesly 20 kop platu ročního; roku pak 1388 stala se směna s klášterem Kartauským u Prahy o šest kop platu jeho ve *Dvorcích* nad Podolím za tři kopy platu kapituly ve Hlubočerpích s jistými výjimkami.

O nadání *oltářů* a kaplí v kostele kapitulním a jiných na Vyšehradě o sobě stojících jsou zprávy příliš zlomkovité, tak že šíře o nich jednati nelze. K starodávnému oltáři sv. Gereona odkázal roku 1350 kanovník Werner 8 kop platu v *Ovčářích* u Kostelce na Labi. Část nadání nových tří oltářů sv. Ducha, sv. Martina a sv. Tomáše, které se ponejprv připomínají téhož roku (1350), záležela ve čtyřech kopách platu ve *Vřeskovicích* v někdejším kraji Klatovském. Oltář sv. Prokopa měl kopu platu na jednom domě v *Slaném*, kteráž odtud roku 1404 přenesena na dvůr poplužní s dvěma popluží mi v *Jílovém*. K oltaři sv. Barbory odkázal Petr Bolek z Todně roku 1405 30 grošů platu ročního na jednom lánu v Todni v kraji Budějovickém. Toť vše, o čem se zachovaly paměti písemné.

Vikáři a oltářníci kostela Vyšehradského měli podobně jako Pražští *bratrstvo* mezi sebou, které se připomíná ponejprv roku 1366. Také bratrstvo toto nabylo časem zvláštního jmění, záležejícího větším dílem v platech.

d) Kostely kollegiatné sv. Jiljí, Všech Svatých a sv. Apollinaříše.

Velikému nadání kostela Pražského neb Vyšehradského nerovnaly se statky a důchody ostatních tří kollegiatných kostelů v Praze; nicméně však, hledíc k menšímu počtu duchovních osob při nich, byly vždy znamenité.

Starodávné statky kapituly sv. *Jiljí* předně nacházely se větším dílem v sousedství statku biskupství Pražského, od kterých, jak se zdá, byly odloučeny darováním od biskupů, této kapituly zakladatelů a opravců. Tak jmenovitě z desíti

praebend, vykázaných pro probošta, pro děkana a pro osm kanovníků, mělo pět zboží své v sousedství biskupského zboží Heraleckého v krajině mezi Heralcem a Německým Brodem, totiž vesnice 1. *Kojetín*, 2. *Radňov*, 3. *Michalovice*, 4. *Bezděkov*, 5. *Lhotu*. Jiné čtyry praebendy byly nevelmi daleko odtud u Ledče, totiž 6. ves *Hradec* s *Květinovem*, 7. 8. 9. ves *Olešná*, kterážto byla mezi tři praebendy rozdělena. Desátá byla praebenda *Příbramská*. K některé z těchto praebend náleželo také zboží v *Hovorčevsi* u Měšic v krajině od Prahy k Brandýsu. Ve Příbrami, městě arcibiskupském, byl farní kostel přivtělen ku praebendě dle něho nazvané (biskupem Janem roku 1310), tak též v Hradci kostel farní ku praebendě toho jména, tak že faráři těchto kostelů, od držitelů praebend jmenovaní, byli považováni toliko za stálé jejich náměstky (perpetuus vicarius). [3])

V témž poměru stál k děkanství sv. Jiljí kostel na *Krásnéhoře* v blízkém sousedství praebend výše jmenovaných v krajině na západě od Německého Brodu. Farář kostela toho byl povinen odváděti děkanu ročního platu šest kop grošů Pražských.

Méně jest známo o jmění *proboštství* Svatojilského. K němu příslušelo podací kostela v *Zebíně* u Jičína.

Z *obediencí* kapituly připomínají se vsi *Věštany* mezi Trmici a Teplicí v kraji Litoměřickém (1373), *Jeseník* v Boleslavště nedaleko Nimburka (1380) a *Kuchaře veliké* stranou od Prahy ku Karlšteinu.

Kapitula kaple královské *Všech Svatých* na hradě Pražském měla krom proboštství a děkanství jedenáct praebend kanovnických, vesměs bohatších než byly skoro všecky praebendy u sv. Jiljí. Prvotním nadáním svým roku 1339 Karel, tehdáž jistě markrabě moravský, daroval k ní městečko Rousinov a vsi Letonice a Lužany na Moravě, z nichžto důchod roční počítal se na 130 hřiven po 64 groších Pražských, v Čechách pak vsi Prusice, Komořice a Vežerty v kraji Kouřimském,

[3]) Hovorčeves jmenuje se co k praebendě náležející v *Actis consistorii* r. 1379 (pag. 283).

Hodkovice při Vltavě nad Prahou a Družec i tuším Chýnice v krajině západní od Prahy s důchodem rovněž tak velkým.[4]) K tomu kapitula později nabyla statků různo ležících v rozličných krajinách země, z nichž připomínají se v pamětech nahodilých ves *Přítočno* s *Dolany* u Ounoště v kraji Rakovnickém, kterou daroval kapitule brzy po založení jejím kněz Jan ze Chrudimě z duchovenstva kostela Pražského, koupenou za 285 kop a 44 groše od pana Jana z Dražic; ves *Horosedly* za Rakovníkem; *Tvršice* u Žatce, kdež kapitula roku 1378 vysadila dědictví své 5 lánů právem zákupním; konečně městečko *Vladislavice* za Sázavou blíž Konopiště s podacím kostelním a s rychtou nad městečkem i vsemi okolními. Kapitula vysadila tuto rychtu rovněž právem zákupním roku 1408 spolu s třemi lány polí, s místem prostranným k vystavení domu, se čtyrmi rybníky a s lesem, který měl čtyry lány výměry, na hoře blíž řečeného městečka. Ze statků těchto naznačuje se ves Hodkovice již za prvních let po založení kapituly co příslušenství jedné praebendy.[5]) Děkanovi náležela ves Chýnice a též Chrast na Sázavě nedaleko hradu Kostelce s podacím kostelním. Co bezpochyby obzvlášť náleželo ku proboštství, není nám nic s jistotou povědomo.

Kapitula *sv. Apollinaříše*, která byla císařem Karlem přenesena ze Sadské na horu Větrnou na Novém městě Pražském, podržela starodávné nadání své, které měla ve předešlém sídle, vyjma toliko farní kostel v Sadské, který arcibiskup Arnošt přivtělil ku klášteru kanovníků řeholných řádu sv. Augustina, nově při něm založenému (1362). Po smrti arcibiskupa Arnošta zdvihla kapitula žalobu na to u nástupce jeho arcibiskupa Jana, ale poddala se potom přátelskému rozsudku jeho (1367), a odřekla se všelikých práv na kostel ten, ujištěna jsouc toliko, že co jinak náleželo děkanovi, kapitule neb kanovníkům jedno-

[4]) Z register Vatikánských propůjčil mi listinu o tom pan Nováček. Jmenuje se tam ves Chrynce v kraji Pražském; což vykládám si za Chýnici, kteréžto ves i s blízkými Zbuzany a Chrášťany i nyní náleží ku kapitule Všech Svatých.
[5]) V [illegible]

tlivým a služebníkům kostela jejich v Sadské samé a v okolí, mělo jim zůstati, totiž platy a dávky, luka, lesy, pole orná i neorná, domy, dvory neb jakékoli jiné jmění. Později učinila kapitula směnu s klášterem Sadským o některou část tohoto majetku (1375). Postoupila totiž řeholníkům polí, kterých užívali děkan, školmistr, sakristan a vikář proboštův, se čtyrmi chalupami, s dvorem děkanským, s lukou a s důchodem 90 grošů, a přijala za to od nich ves *Opočnici* východně od Nimburka u Městce s platem 11 kop a 15 grošů z též vsi.

Velká část statků kapituly nacházela se pro onen původ její právě také v nevelkém vzdálí od Sadské. V *Sadské* samé byla jedna z devíti praebend sv. Apollinaříše. V krajině odtud ku Kouřimi a k Českému Brodu náležela ves *Hořany* ke třem praebendám, *Třebovl* k jedné, *Kšely* ke dvěma, z nichž k jedné byl přivtělen farní kostel v *Bydžově*. Ve větším vzdálí od druhých měly dvé praebendy za příslušenství své ves *Roudníky* u Trmic v kraji Litoměřickém.

Také *probošt* měl něco luk u *Sadské*, mimo to ves *Hrádek* u Čelákovic a blíž odtud ku Praze ves *Sotalice* (u Chval) s dvorem poplužním o půldruhém poplužÍ a s lidmi poplatnými a robotnými, též půlnočně od Prahy v *Ouněticích* dvůr poplužní s chmelnicí. O Sotalice byla však okolo roku 1407 zdvihána pře od kapituly, která tvrdila, že jest ves ta její obediencí.

K děkanství náležela ves *Semněvice* nedaleko Horšova Týna v kraji Klatovském.

Obediencími byly vesnice *Češov* a *Vrsce* u Kopidlna, *Ledčice* mezi Slapy a Knínem a *Skalice*, tuším u Jemniště. Ve vsi posledně řečené měla kapitula dvůr poplužní a 10 kop bez 40 gr. platu ročního, 57 kur, 5 kop vajec a roboty při žni od lidí poddaných. Také náležel kapitule dvůr s dvěma poplatníky v *Přistoupimi* a ves *Toušice* v stranu k Zásmukům.[*]

[*] Zprávy tyto o kostele sv. Apollinaříše jsou čerpány nejvíce z několika listin u Pešiny (*Phosphorus septicornis* pag. 27 sc.) a z nahodilých zmínek sem tam v *Actis consistorii* a *libris confirmationum*, též z registříků desátkových.

e) Kostely farní.

O nadání farních kostelů Pražských a důchodech správců jejich máme zprávy velmi nedostatečné. Jen při málokterých připomínají se jmenovitě statky na zemi neb jiné jmění nemovité co část nadání faráře, ač možné jest, že nadání takových bylo značně více nám neznámých, zvláště ze staršího času pocházejících. Tak náležela faráři od *sv. Mikuláše* na Starém městě *vinnice* za branou Horskou na hoře za nynější Kanalskou zahradou. [7]) Pro faráře *sv. Havla* byla roku 1374 koupena ves *Dalov* nedaleko hradu Šternberka na Sázavě za 194 kop grošů. [8]) Ku kostelu *sv. Klimenta* na Poříčí náležela *sladovna* nedaleko něho (č. 1244) a dvě *vinničky* koupené v létech 1375 a 1381 v krajině za někdejší Svinskou branou. Kostel *sv. Mikuláše* na Malé straně měl dvůr poplužní v *Ořeše* (1398) a jiný v *Hrnčířích* za Kunratici (1401); kostel *sv. Jakuba* na Újezdě *vinnici* a $1\frac{1}{2}$ korce *pole;* kostel *sv. Benedikta* na Hradčanech dvůr poplužní, jinak nápravu, kdesi v blízkém okolí. [9]) Toť vše, čeho se dovídáme ze zachovaných pamětí.

Obyčejněji zdá se, že nadání farářů záleželo v ročních platech na domích nebo na statcích zemských, ač i o těch máme zprávy jen zlomkovité, větším dílem toliko z knih Erectionum, které se teprv rokem 1358 začínají, z nichž tudy zvídáme jen o platech během času přibylých, nikoli o prvotních nadáních, ježto všecka byla původu staršího.

Krom těchto nadání základních měli však správci kostelů farních také jistou dávku řečenou *dymné* (fumales), která jak se zdá podobně jako dymné biskupovo zastávala desátek a odváděla se z každého domu v osadě. Od ní rozdílné byly jiné určité dávky každoroční, placené od osadníků, kterým se říkalo vůbec *farní práva* (jura parochialia). [10]) Důležitým příjmem

[7]) Viz díl II. 281.
[8]) Viz tamže 434.
[9]) *Lib. antiquae civit. Prag. miscellaneus* fol. 1110 sc.
[10]) Zmínky o těchto dávkách nacházejí se hlavně v *Liber visitationum*, o dymném zvláště ku př. na listě 33 při kostele sv. Jakuba na Újezdě.

farářovým byly dále *oféry* o jistých svátcích, jakož zvláště o posvícení a o pouti (dies patroni), k jichž odvádění pokládali se všichni osadníci za povinné v míře obyčeje, též jiné příležitostné sbírky (oblagia), které byly ve zvyku, a sbírky do měšečku při nedělních službách božích (oblationes ad sacculum).[11]) Něco také činily podíly ustanovené pro faráře zakládacími listinami na rozličné zádušní mše, které se odbývaly od kněží oltářníků při rozličných oltářích ve farním kostele.

Že příjem roční z dymného, z práv farních a z ofér byl znamenitý, dá se poněkud souditi z některých případností, když byla část té neb oné osady ze zvláštních příčin z odvádění práv těch vyjmuta a ustanovena za to pro faráře náhrada. Při založení kláštera sv. Ducha ku př. (roku 1346), když musilo více domů býti strženo, aby se nabylo místa k stavení, vedl stížnost farář od sv. Kříže většího, v jehož osadě ležely, na ujmu důchodů jemu z toho přicházející, a musili mu zakladatelé kláštera v náhradu za to vykázati 5 hřiven stříbra ročně. Poněvadž řečenému faráři tím sotva ubylo více než desátá část jeho osady, musí se za to míti, že roční důchod z těchto dávek činil při tom kostele aspoň 50 hřiven.

K tomu přicházely také jisté požitky z pohřbů (funerales), ježto dle zvyklosti všecky rozličné látky upotřebené k ozdobení pohřbu, často drahé, a vosk ze svíček, co nedohořely, připadal faráři. O jiných důchodech více, které nebyly dovoleny, ale vybíraly se nicméně na zápor, promluvíme na jiném místě.

Ačkoli dle toho, co dotud pověděno, nelze nám udati, jak velký byl ouhrnek ročních příjmů jednohokaždého faráře v Praze, nicméně máme aspoň jistou pamět, z níž jest viděti, které fary byly bohatší a které chudší, i v jakém asi poměru mezi sebou. Jsou to rejstříky desátků papežských z druhé polovice 14. a ze začátku 15. století, v nichž obsaženo jest, kolik se takového desátku odvádělo od kterého kostela, a to sice ze stálých jeho ročních platů dle jistého mírného měřítka, totiž po odražení všelikých břemen.

[11]) Zmínka v *Monum. univ. Prag. III. 403* k roku 1403.

Dle toho byly nejbohatší dvě fary v Praze Svatomikulášská a Týnská na Starém městě; nebo z jediných těchto dvou kostelů odvádělo se desátku papežského po 6 kopách ročně. Po nich nejblíže platil 3 kopy kostel sv. Mikuláše na Malé straně; dvě kopy a 48 grošů farář Svatohavelský; po dvou kopách farářové od sv. Michala na Starém městě a od sv. Valentina; více než kopu v pořádku za sebou farářové sv. Jiljí (1 kopu 48 gr.), Matky boží na Louži (1 k. 36 gr.), sv. Benedikta na Starém městě (1 k. 36 gr.), sv. Kříže většího (1 k. 30 gr.), sv. Linharta (1 k. 30 gr.), sv. Víta (1 k. 24 gr.), sv. Martina ve zdi (1 k. 12 gr.) a sv. Petra na ostrově (1 k. 12 gr.); zrovna kopu farář sv. Haštala; ostatní všichni méně než kopu.[17] [illegible] některé kostely, které z rozličných příčin desátku neplatily a proto v rejstřících těch se neuvodí.[18] Dle porovnání desátku rovnaly se všecky bohatší fary Pražské, jak jsou nahoře uvedeny, co do výšky příjmů svých dobře prebendám kanovnickým, ano některé i vyšším důstojenstvím při kostele Týnském, sv. Mikuláše na Starém městě i několik [illegible] [illegible] se to také s příčinou častějších, ve kterých farářové [illegible] kostelů směnou za faru svou nabyli kanovnictví [illegible] neb i proboštství při jiných kostelích.

[17] [illegible] 48 gr. sv. Štěpána ve zdi a sv. Jana Odraného; 40 gr. sv. Štěpána a sv. [illegible] na Novém městě; 32 gr. sv. Jana na Zi[illegible]; 30 gr. sv. Filipa a Jakuba, sv. Klimenta na Poříči, sv. Petra [illegible] a sv. Mikuláše pod hradem Pražským; 24 gr. sv. Michala v [illegible] sv. Václava na Zderaze, sv. Jana křtitele na Újezdě sv. [illegible] pod [illegible] a sv. Jana v Oboře; 18 gr. sv. Vojtěcha v [illegible] sv. Jakuba na Újezdě a sv. Benedikta na Hradčanech [illegible] gr. sv. [illegible] sv. Ondřeje na Starém městě a sv. Mar[illegible] 8 gr. sv. Prokopa na Malé straně a sv. Vojtěcha v Pod[illegible] [illegible] gr. sv. Jana v Podskalí a sv. Mikuláše v Podskali; 4 gr [illegible]

[18] [illegible] v [illegible] rejstříku kostelové sv. Antonína v [illegible] sv. Jana na Bojišti, sv. Maří Magdaleny a sv. Vojtěcha [illegible] sv. Benedikta na Starém městě, a sv. Jin[illegible] sv. Štěpána na Novém městě jmenují se v rejstřících z let [illegible] platu, toliko v rejstříku složeném asi [illegible] poznamenanými; v tomto pak rejstříku poslední [illegible] také kostel sv. Prokopa na Malé straně, který [illegible] jest pominut mlčením.

Nadání kněží *oltářníků* při jednotlivých oltářích ve farních kostelích záleželo skoro veskrze v ročních platech, kteréž se k tomu cíli jednaly na domích, na mlýnech, na lázních, na masných krámích neb jakýchkoli jiných staveních v Praze, na vinnicích v okolí Pražském nebo zhusta také na vzdálenějších statcích venkovských. Nejobyčejněji činil roční plat oltářníka ve starším čase, zejména ještě za času císaře Karla IV osm kop, dle pozdějších nadání, za času panování Václava IV, 10 kop grošů, počítajíc, co oltářníkovi samému zůstalo po odražení břemen, to jest po odvedení toho, co mu dle nadání bylo uloženo vypláceti jiným osobám, zejména při výročních pamětech zakladatelů. Obyčejně byl tedy důchod oltářníka ve farním kostele menší než při oltářích v kostele metropolitním. Byli však také, ač zřídka, oltářníci s menším nadáním než dle pravidla, jakož i takoví, kteří neměli platu založeného, než brali jej pouze z ruky čili z komory zakladatele (ex camera).

Podobně byli nadáni také kaplani čili správci *kaplí* o sobě stojících, totiž obyčejně též ročními platy. Krom toho mívali však oféry, a výjimečně při některých kaplích se také pochovávalo, i měl z toho kaplan pohřebné. Při zakládání novějších kaplí musila se však za tento příjem učiniti náhrada faráři, v jehož osadě kaple ležela, aby neutrpěl žádné ujmy. Též odváděl se obyčejně čtvrtý díl oféry faráři.

O opatření *kazatelů*, *střídníků* a jiných duchovních, kteří pod dohledem a řízením faráře spravovali rozličné služby v kostelích farních, jest nám z toho času příliš málo povědomo.

f) Kláštery.

Znamenitým jměním nemovitým a jinými hojnými důchody vládlo duchovenstvo řeholní; mezi nímž vynikaly v tom nad jiné zvláště kláštery nejstaršího nadání řádu sv. Benedikta v Břevnové a řádu Praemonstratského na Strahově.

1. O jmění kláštera *Břevnovského* dává nám nejlepší popis z toho času *urbář* složený roku 1406 z rozkazu opata Di-

više. Shledáváme z něho, že podstata nemovité majetnosti kláštera zůstávala celkem ta sama jako v době starší, ač předce s některými sem tam změnami. Zdá se pak přitom, že se statky klášteru náležející co do hospodářské správy dělily na sedm obvodů.

K prvnímu náležely statky nejblíž samého kláštera ležící, totiž vesnice *Břevnov*, *Ruzyně*, *Žepy*, *Třebonice*, polovice *Jinočan*, polovice *Zbuzan*, *Liboc*, *Veleslavín*; něco vzdálenější v krajině na levém břehu Vltavy pod Prahou *Svrkyně* (nedaleko Okoře), *Hole* a *Újezdec*; ještě dále u Velvar větší část vesnice *Nabdína*, *Bratrkovice*, *Tmaň* a *Kamenice* celé, konečně půl vsi *Třebovízka*, čímž rozumí se snad Třebíz za Slaným na silnici k Lounům. Ve vesnicích těchto měl klášter sedm dvorů, ku kterým byl poddaný lid povinen rozličnými robotami, jmenovitě o žních; totiž dvůr před samým klášterem řečený Týn čili *Týnek*, dle něhož se nazývá nynější osada Týnka, s dvěma rádly čili poplužími, dvůr v Ruzyni s tvrzí a s pěti poplužími, dvůr řečený *Mirešice* u Zbuzan s třemi poplužími, a dvorové v Holích, v Újezdci, v Bratrkovicích s tvrzí a s dvěma poplužími, konečně dvůr v Třebovízku. Statky poddaných dělily se větším dílem na usedlosti, kterých bylo dohromady 188, však rozličné výměry; v Břevnově a ve Veleslavíně počítalo se toliko dle dvorů čili městišť poddaných lidí; byly však ve Břevnově také tři panské zahrady a jedna chmelnice, postoupené čtyřem obyvatelům proti obyčejným platům a povinnostem. Opatovi sloužilo deset *nápravníků* s výsluhami v těchto vsech, jeden ve Břevnově, jeden v Žepích, jeden v Jinočanech, dva ve Veleslavíně a po jednom v Liboci, ve Svrkyni, v Tmani, v Kamenici a v Třebovízku. Každý měl za výsluhu jednu neb více usedlostí, které byly osvobozeny od platů a robot; Veleslavinští měli po dvou lánech, Svrkyňský sedm usedlostí. [14]) Platy poddaných činily ročně

[14]) V urbáři roku 1406 jmenují se nápravníci tito: ve Břevnově Bradáč, v Žepích Mařík Hrabiše, v Jinočanech Staněk, v Liboci Pastorek, ve Veleslavíně Budček a Valouš, ve Svrkyni Pavel, ve Tmani Albert, v Kamenici Bedřich, ve Třebovízku Jan Hruška.

244 kop a 1 groš, 87½ korce ovsa, 876 kur, 84 kop a 38 vajec, 59½ husi; z Kamenice krom toho 5 grošů a dva peníze o vánocech pod jménem pocty. Libočtí neplatili ničeho, ale měli robotu, vytahovati dříví z vody, které se ze zboží Kosteleckého plavilo pro klášter po Vltavě, a rovnati je v hromady na břehu, nepochybně na Oujezdě pod Petřínem, kdež měl klášter k tomu své městiště. Při klášteře Břevnovském byl vnitř jeho ohrady *kostel farní sv. Benedikta*, k jehož osadě náležely vesnice Břevnov, Veleslavín a Týnec; [15]) jiné farní kostely byly v Liboci, ve Svrkyni a v Nabdíně; při všech náleželo opatovi právo podací. Libocký pak byl roku 1396 ku klášteru dokonce přivtělen udělením papežským.

Roku 1373 byly Pavlovi panošovi, nápravníku Svrkyňskému, prodány dvě usedlosti ve Svrkyni právem zákupním a okolo téhož času asi, za opata Oldřicha, také dvůr poplužní v Oujezdci. Pavlův dědic Vítek ze Svrkyně prodal tento dvůr s povolením opata Diviše roku 1404 poddaným lidem v Oujezdci týmž právem za roční plat sedmi kop grošů. Od opata Diviše prodána jest r. 1401 ves Kamenice Alžbětě manželce Bořivojově ze Všeradic na čas života jejího za 110 kop, a podobně, jak se zdá někdy po složení urbáře (1406), také tvrz ve Bratrkovicích se vsí Bratrkovici i s Nabdínem zemanovi Petrovi z Trkova na čas jeho života a jeho choti; kterážto smlouva později změněna jest roku 1419 postoupením jemu vsi Přerova za dvě ony vsi též na čas jeho života a jeho manželky.

V urbáři neuvodí se stará ves *Kuromrtvice*, nyní zašlá, z blízkého okolí kláštera, snad že toto jméno již tehdáž přišlo v zapomenutí; rovněž *Libčice* na Vltavě pod Levým Hradcem a *Žehrovice*, *Loděnice*, *Neutomice* i *Buděhostice*, které nejspíš do té doby byly již přestaly náležeti klášteru. Výše Levého Hradce náležely některý čas také *Roztoky* klášteru Břevnovskému, ale byly zase prodány měšťanu Pražskému Reinhartovi z Remeše (před r. 1387). V bližším okolí kláštera byla ne-

[15]) Srov. díl II. 266; o osadě pak sv. Benedikta *Lib. visit. 1380. 38.*

dlouho před složením urbáře (1404) vesnice *Zlýčín* nedaleko Žep od kláštera prodána právem zákupním Mauriciovi z Prahy, místopísaři desk zemských, za 98 kop Pražských.

Druhý obvod hospodářské správy kláštera Břevnovského nacházel se v krajině blíž Litoměřic, kdež náležely klášteru vesnice *Hrdly* s dvorem poplužním a dvěma rádly, část *Dolánek*, část *Travčic* a *Počaply* ves celá, vše v meziříčí činěném Ohří a Labem blíž stoku jich, a část vesnice *Bohoušovic* při samé řece Ohři na levém břehu jejím. Ve vsech těchto bylo 49½ sedlských usedlostí, které odváděly klášteru 45 kop a 10 grošů platu, 215 kur, 17 husí, 17 kůzlat a 31 sýrů, z Počap také 16 kop vajec, a konali robotu o žních; Hrdelští krom toho sekali seno, prali o střihali ovce. V Počaplích byl také velký mlýn, který odváděl 11 kop ročně, a v Labi několik ostrovů, z nichž platilo šest poddaných, kteří jich užívali, 3 kopy a 8 gr. Vrchnosti náležel tudíž ve Počaplích také přívoz přes Labe s velikým prámem. V Dolánkách byl nápravník, který držel 2½ usedlosti; v Počaplích pak farní kostel, jehož podací příslušelo opatovi. Ve druhé polovici 14. století byl dvůr Hrdelský se svým příslušenstvím pronajat Čeňkovi z Lipan, purkrabí na Lichtenburce, na čas jeho života; kterýžto před smrtí svou odkázal klášteru všecko movité jmění své zanechané na tom dvoře, ježto se cenilo dobře za 300 kop grošů, polovici opatu, polovici převoru a konventu Břevnovskému (1380).

Blíž tohoto zboží Hrdelského měli opat a klášter také kostel v *Chocebuzi* za Labem blíž Štětí, biskupem Janem IV Dražickým úplně ku klášteru přivtělený, měli *clo se soli* v Litoměřicích, a ze starodávného darování od biskupů také biskupský desátek čili *dymné* ze tří někdejších žup čili z pěti děkanství, na které se již dělily, *Litoměřického*, *Lipského*, *Austského*, *Bílinského* a *Třebenického*. Dle urbáře byl poplatek tento vybírán od děkanů, a každý z nich odváděl opatovi půl třetí kopy, ouhrnkem tedy 12½ kopy ročně; sám poplatek činil mnohem více: co se však sešlo přes půltřetí kopy, podržel děkan odměnou; měl pak opat na vůli, vybírati sám

poplatek ten od jednotlivých farářů, kdyby uznal v tom lepší prospěch. [16])

K třetímu správnímu obvodu počítaly se statky kláštera ležící různo blíž středu země české na pravé straně řeky Vltavy mezi Labem s jedné a Sázavou řekou s druhé strany. To bylo předně v rovině blíž vtoku Vltavy do Labe nad Mělníkem městečko *Chlumín*, koupené nedlouho před složením urbáře, snad zrovna roku 1406, od Velflovice Jana syna Meinlova, s vesnicemi nedaleko něho ležícími *Újezdcem* (nyní Oujezd), *Slatinou* vsí zašlou, která hraničila s Korycany, a *Libiší*; [17]) v okolí Sadské v někdejší župě Poděbradské vsi *Vikaň*, *Břístev*, *Vesce*, *Přerov*, [18]) *Mračenice*, menší část *Hradištka* a celé *Třebestovice*; v okolí Prahy *Michel*. O Chlumíně a důchodech z něho pověděli jsme již při jiné příležitosti, též o cle čili přívoze tamějším přes Labe. [19]) Dědiny k městečku tomuto jakož i k blízkému Oujezdci náležející dělily se na lány, jichž bylo ouhrnkem $34^1/_2$; ostatní jmenované vsi krom Libiše a Přerova, o kterých nemáme popisu, čítaly 106 usedlostí. Roční odvod ze všech lánů a usedlostí i také z domů a krčem ve Chlumíně a z přívozu tamějšího činil 252 kop 13 grošů, 357 kur, 148 kop a 43 vajec, k tomu 4 groše jménem pocty z Hradištka. Ve Mračenicích byl nápravník, který držel výsluhou dva lány. Vrchnost měla ve Slatině dvůr s dvěma

[16]) Smlouva mezi opatem Divišem a děkanem Oustským o vybírání desátku pod těmito právě výminkami zavřená roku 1401 nachází se v *Aktech konsistoře* toho roku pag. 53.

[17]) Tato ves se uvodí v urbáři v popise přehledném, který podán jest hned na prvních dvou listech; v širším popise jednotlivých vesnic jest však pominuta.

[18]) Přerov jest v urbáři jmenován jen mimochodem při Mračenicích, že totiž Mračeničtí robotovali ke dvoru Přerovskému.

[19]) Viz v díle II. 429. Třidcet vesnic, které ku přívozu tomuto odváděly kury, vejce a sýry, jmenuje se v urbáři, totiž Horňátky, Černkov (nyní Čenkov), Odolenova voda, Oužice, Lobček, Kozominy, Veltrusy, Dušníky, Hostín, Bukol, Němčice (?), Doměky (?), Zálezlice, Dřínov, Kopeč, Kořicany, Břežany, Postřižín, Znojčice, Zátvoří (?), Střechov (?), Služany (?), Dědibaby, Vojkovice, Lužec, Kozárovice, Zátvor, Dušníky (druhé), Oujezdec, Slatina.

poplužími a velký rybník, při jehož založení roku 1402 potopila se část polí Korycanských, pročež učiněna náhrada poddaným tamějším kapituly Vyšehradské postoupením jiných polí u výměru dvojnásobném; v Libiši dvůr s dvěma poplužími; ve Břístvi dvůr s třemi poplužími a s lukami; v Přerově tvrz, dvě popluží, lesy a porostliny, luka, vinnici a tři rybníky; v Třebestovicích dvůr s tvrzí, s dvěma poplužími a s lukami; v Michli dva dvory, jeden se dvěma, druhý s jedním poplužím; tamže jindy také porostliny, hraničící s lesy Chodovskými a Kunratickými, 45 korců výměry, které však klášter již roku 1348 prodal právem zákupním proboštovi a konventu kláštera Zderazského, majetníkům Chodova.

Za opata Diviše byly vsi Mračenice a Třebestovice i s dvory tamějšími, též dvůr ve Břístvi, však jen se dvěma třetinami příslušenství, doživotně pronajaty spůsobem tehdáž oblíbeným; Mračenice totiž roku 1397 zemanu Janovi Hradištkovi a Janofretě manželce jeho, dvůr Břístevský roku 1401 Bohuslavovi ze Sedlčanek a choti jeho Elšce, Třebestovice r. 1406 panoši Václavovi Kraterovi. Roku pak 1419, jak již výše řečeno, postoupen jest Přerov Petrovi z Trkova směnou za najaté jemu předtím vesnice Bratrkovice a Nabdín rovněž na čas doživotní.

V urbáři neuvodí se *Vraný* a *Skochovice*, vsi na pravém břehu Vltavy za Zbraslaví ležící, jakož i *Trnová* na protější straně Vltavy tamže, ač náležely klášteru Břevnovskému ještě roku 1398, ve kterém stalo se narovnání o hranice jejich s klášterem Zbraslavským. Trnová sice byla od roku 1367 postoupena právem zákupním měšťanu Pražskému Václavovi Albertovu za roční plat 10 kop. Mimo to měl klášter v obvodě tomto také něco statku ve *Veltěžích* na pravém břehu Vltavy pod Prahou u Zdib, kdež roku 1408 opat Diviš postoupil dvou kop platu ročního oltáři sv. Markéty u sv. Haštala na Starém městě Pražském směnou za jiný plat v Kořicanech.

Podací právo měl opat v obvodě tomto při farních kostelích ve Chlumíně, v Libiši, v Břístvi, ve Vraném i s filialným kostelem ve Zvoli a v Trnové. Kostel Břístevský byl pak tak jako Chocebuzský biskupem Janem IV přivtělen ku klášteru,

tak že důchody jeho náležely opatovi, farář pak byl toliko stálým náměstkem jeho a měl z nich své vykázané opatření. Od starodávna náleželo klášteru také podací kaple *sv. Jiří ve staré Kouřimi* a vzdálenějšího farního kostela ve *Chrudimi*, jehožto farář jmenovitě odváděl ročně 120 liber vosku. I tento farní kostel byl přivtělen ku klášteru r. 1379 z moci biskupa Litomyšlského Alberta.

Čtvrtým obvodem bylo zboží Kostelecké, to jest ves *Kostelec* na pravém břehu Vltavy proti hradu Orlíku a blízké vsi tamže *Zahrádka*, *Zábrodí* (nyní zašlé u Přilepova), *Slavoňov*, *Radvanov*, *Žebrákov*, dále v krajině na protější straně Vltavy *Chraštičky*,[20]) *Předičko* (polohy nyní neznámé) a částka vsi *Rakovic* (u Čimelic).[21]) Na těchto statcích měl klášter dvě popluží v Kostelci a dvůr s jedním poplužím ve Slavoňově, mimo to lesy, z nichž plavilo se dříví po Vltavě ku Praze. V Kostelci byl farní kostel, jehož podací náleželo opatovi. Kostelec, Zahrádka a Slavoňov byly rozděleny v lány, ostatní vesnice v usedlosti. Celkem bylo lánů 33, usedlostí též 33; z nichž odvádělo se ročně 64 kop 49 grošů platu, 293 kur, 68½ věrtele žita, 123 věrtel ovsa, obilí toto dílem pod jménem desátku, dílem za užívání lesů od lidí. Roboty záležely jako jinde v práci o žních a o seně; Radvanovští pomáhali také dopravovati dříví k plavení po řece; Rakovičtí chodili na hon.

O *Ždákově* u Orlíka a o vsech doleji pod krajinou touto na pravé straně Vltavy ležících, *Hluboké* a *Křepenicích*, které ještě ve 14. století náležely klášteru, neděje se žádná zmínka v urbáři. *Kvasejovice*[22]) u Prčice uvodí se, však bez popisu.

Páté bylo zboží Nezamyslické, to jest co klášter držel ještě té doby z oujezdu v župě Prachenské darovaného knížetem Břetislavem I; nebo znamenitá část oujezdu toho octla se

[20]) Psány jednou *villa Krasice*, podruhé *Hradsisze*. Srov. o této vsi díl I. str. 433.

[21]) Psáno v urbáři: *Raczkowicze*.

[22]) Psány *Wayssowice* tota villa, podobně jak i v listině z roku 1045 v Erbenových regestech 44: *Waysovice*.

zatím neznámým nám spůsobem v rukou jiných.[23]) V urbá vypočítávají se *Nezamyslice*, *Hajná*, *Hydčice velké*, *Hydči malé*, *Domoraz* a *Žichovice* vsi celé pohromadě ležící, a ně vzdáleněji od nich část *Podmokel* východně od Sušice, a ješ dále *Olešovice* (nyní Volišov) a *Stanikov* západně od toho města, k tomu clo v *Hartmanicích*, kteréžto místo, jak se zd nazývalo se za staršího času Březnice. V Nezamyslicích b farní kostel, přivtělený zároveň s Chocebuzským a Břístevský ku klášteru od biskupa Jana Dražického; opat měl tam dvůr, zřízený jak se zdá pro něj ku přebývání, k němuž n ležela čtyry rádla; též byl dvůr poplužní v Žichovicích, vš propůjčený poddaným za roční plat; u Olešovic náležel kl šteru les. Polnosti sedlské byly vesměs rozděleny v lány, jic bylo všech $68^5/_6$, každý lán o sedmdesáti korcích. Na ře Otavě byly mlýny, v Hydčicích o čtyřech kolích, v Žichovicí o dvou, v Olešovicích snad o jednom, v Stanikově o dv kolích mlecích a o dvou k ryžování zlata, však opuštěný.[24] Příjem od poddaných z toho zboží činil 73 kop 3 gr. pla ročního, 6 kop 59 gr. útrat na odbývání soudů, 413 kur 22 kop i 6 vajec. Roboty záležely, vyjma Podmokly, Olešovi a Stanikov, v dovozích, a jen v Hajné a v obou Hydčicí také v několika dnech práce o žních. Z obojích byla dopuště výplata, která činila úhrnem 8 kop a 24 gr. ročně. Podm kelští, Stanikovští a Olešovičtí byli povinni spravovati ces v lese do Bavor, na které měl klášter clo v Hartmanicí každý třetí týden. Opat Diviš praví, že když on byl faráře v Nezamyslicích (do roku 1385), činilo toto clo pět kop groš

Ve vzdálí ode všech statků dotud vypočtených náleže klášteru Břevnovskému v západní polovici země české pode kostelů v *Kostelci* na Mži jinak *sv. Jiří u Týnce* (sever západně od Rokycan) a v *Nečtinách*, kteréž se oba uvodí v u báři: neznámé jinak zboží v Loketsku, kdež roku 1389 sl

[23]) Tak nacházely se Kanice již roku 1384 v držení Pavla z Vimperl sezením tehdáž na blízkém Frymburce.

[24]) V urbáři praví se: Item molendinum cum duabus rotis molarib et duabus rotis pro auro, desertus (sic) est.

dovník Pražský Schramm přijal od opata a kláštera jistou roli ležící vedlé polností dvoru jeho v *Neydeku* za roční plat 30 gr. do vůle jejich; též plat roční osmi kop ve Měňanech u Litně za Karlšteinem, jejž koupil opat Diviš roku 1393; což však obojí v urbáři se nepřipomíná.

Zbývá nám ještě pověděti o rozsáhlém *oujezdě Polickém* při východní hranici zemské z někdejšího pomezního hvozdu dobytém, ve kterém, jak již o starší době vypravováno, vznikla dvě nová proboštství, Polické a Broumovské, ku klášteru Břevnovskému přivtělená. Pod správou rozdílných dvou proboštů byla také krajina rozdělena na dva obvody čili dvoje panství, mezi nimiž ostré hřebeny *Stěn* byly přirozenou hranicí.

Na panství *Polickém* bylo dle urbáře krom městečka *Police* 21 vesnic, totiž *Ledhuje*, *Suchdol*, *Hlavňov*, *Bukovice*, *Pěkov*, *Bodašín*, *Lachov*, *Dědová*, *Žďár* s *Bavorovem*, *Medhuje*, *Maršov* dvojí, řekou Medhují rozdělený, *Petrovice*, *Petrovičky*, dvojí *Dřevíč* (velká a malá čili hořejší a dolejší), *Bezděkov*, *Radešov*, *Bělá*, *Srbská velká* čili nízká a částka vsi *Srbské malé* čili vysoké.

V Polici samé měl klášter tři dvory se čtyrmi poplužími, jichž polnosti souvisely s poplužími dvou jiných dvorů, jednoho totiž v Ledhuji, druhého v Bukovici. Krom toho byly dvory v Suchémdole, v Radešově, v Bezděkově, v Petrovicích a v samotě *na Homoli* za Petrovičky. Dvůr na Homoli byl však roku 1404 postoupen na čas života panu Bavorovi z Hustiřan odjinud z Neznašova, dvůr Petrovický o půltřetím lánu propůjčen jednomu z Petrovických sedláků, jménem Vackovi, dvůr Suchodolský o jednom popluží obyvatelům té vsi vespolek za plat určitý. Klášteru náležela také vápennice v Polici vystavená r. 1306 od opata Bavora, tamže lázeň a mlýn při samém stavení klášterním čili proboštství, též mlýn v Ledhuji, krom toho lesy rozsáhlé, spravované zvláštním lesním (forestarius).

Všecky polnosti vesnic na Policku byly řádně vyměřeny v lány, kterých bylo celkem 96; Petrovickým byla propůjčena také luka v oudolí pod Kozím hřbetem, též Radešovským jedna louka, jednomu Žďárskému vrch řečený *Vlčinec*, Pěkov-

ským pak hora řečená Bodašín, totiž nade vsí stranou ke vsi Bodašínu. Toliko Police městečko nemělo žádných lánů, než toliko pastviště stranou ke Žďáru a horu řečenou tehdáž *Tonišovu* (nynější, jak se zdá, Havlatku); obyvatelé živili se hlavně řemesly, zvláště jak se zdá soukennictvím; dle urbáře bylo ve městě 6 kovářů a 12 řezníků, platících vrchnosti ze svých řemesel.

Na bystrých potocích horských bylo v krajině mnoho mlýnů. Krom klášterského v Polici samé měla vrchnost ještě jeden mlýn v Ledhuji a prvotně nejspíš také mlýn ve Žďáře a jeden mlýn v Srbské, kteréžto v čas urbáře byly již prodány právem zákupním. Jiné mlýny poddaným náležející nacházely se v Suchémdole, ve Hlavňově, v Bukovici, v Pěkově, v Dědové, v Maršově, Radešově (mlýn Mezihořský) a v Srbské; z nichž Hlavňovský a Bukovický náležely obcem těchto dvou vesnic i s některými polnostmi k nim příslušnými. V několika vesnicích Polických, zejména v Pěkově, v Lachově, v Dědové a Srbské velké byly dědiční rychtáři čili šoltové, kteří byli klášteru povinni podobnými službami jako jinde nápravníci; toliko Srbský platil místo služby 16 grošů ročně.

Roční příjem proboštství Polického od poddaných činil 64 kop 2 gr. a 11 peněz platu, 389$^2/_3$ kur, 21 kop a 1 vejce, 357$^1/_2$ korce rozličného obilí, dílem pšenice, dílem žita a ovsa, 12 kamenů loje a 12 slaniny od řezníků Polických, 20$^1/_2$ vepřových kýt z Maršova a housku vánoční stojící za groš od Vacka, který držel dvůr v Petrovicích. Z těchto platů odvádělo se opatovi dle urbáře toliko 30 kop 28 gr. 10 peněz, 94 kur, 8 kop 17 vajec a 2 korce půl věrtele ovsa; ostatek tedy nejspíš zůstával proboštovi. Při skrovnějších platech než jinde měli měšťané a sedláci na Policku poněkud větší a rozličnější roboty, totiž z každého lánu orati 24 záhonů třikrát v roce, dvakrát na ozimi, jednou na jaři; o žních pracovati každý hospodář dva dni a dovézti všecko obilí do stodol, sušiti a skládati seno, na hon choditi dle potřeby, spravovati mosty a lávky; kteří pak měli koně, voziti seno do kláštera, o vánocích přivézti tamže po jednom voze dříví, mlýnské kameny

a jiné potřeby voziti do panského mlýna v Polici, též kameny k vápennici Polické a dříví ke stavbám. Maršovští a Lachovští byli od všelikých robot těchto osvobozeni; za to však platili více než jiné vsi v obilí a krom toho jisté výkupné za robotu o žních, což bylo dopuštěno také Suchodolským a v malé Srbské. Výkupné toto za roboty činilo ouhrnkem 5 kop 47 gr. a 8 peněz ročně.

Všem poddaným bylo dopuštěno užívání panských lesů za jistý plat lesnému, totiž kolik kdo měl koní, z každého $1\frac{1}{2}$ groše, vértel ovsa a osm kur ročně; kdo však měl víc nežli čtyry koně, platil vždy jen za čtyry.

Na celém panství byl jen jeden farní kostel v Polici, přivtělený ku klášteru jak se zdá hned od prvního založení, na každý spůsob od starodávna.

Za času opata Oldřicha (1367—1380) byly vesnice ležící na pravé straně řeky Medhuje, totiž Maršov menší, Petrovice, Petrovičky a obojí Dřevíč postoupeny na čas života zemanovi jakémusi Janovi Kdulincovi a manželce jeho Bonuši. Po smrti Bonuše vykoupil je od Kdulince slovutný panoše Jindřich z Popovic, bratr tehdejšího probošta Polického Petra, a vyžádal za to svolení opata Diviše roku 1390, aby týž probošt Petr požíval těch vsí pro sebe na čas svého života. Neznámým spůsobem byl se také Bodašín dostal v cizí ruce, pana Matěje Salavy z Lípy totiž, sezením na Skalách čili Katzenšteině, kterýž prodal ves tuto Mikulášovi Gusenerovi, fojtu Broumovskému. Od tohoto koupil ji však zase opat Diviš. V čas složení urbáře byl i Bodašín i vsi prvé řečené zase v bezpostředném držení kláštera.

Na panství *Broumovském* čili na východní straně Stěn bylo město *Broumov* toho času již obejmuto zdmi a mělo přičiněním opata Předbora privilegium od krále Karla IV z roku 1348, jímž prohlášeno bylo za rovné v právích a ctech s městy královskými Hradcem nad Labem i Kladskem. Okolo něho táhly se po potocích do délky vesnice německé klášteru náležející, kterých bylo tehdáž 13, totiž *Voitsdorf*, *Haipmensdorf* (Heitmánkovice), *Rupersdorf* (Ruprechtice), *Hainzdorf*, *Her-*

mansdorf (Heřmánkovice), *Krosdorf*, *Rosenthal*, *Šonov*, *Ottendorf*, *Pertoldsdorf* (Božanov), *Mertensdorf* (Martinkovice), *Waikersdorf* (Křinice) a *Ditterspach*.

Ku proboštství náležely toliko dva dvory, jeden u Broumova, jeden u Martinkovic, však každý o dvou poplužích, jimiž skoro bezpostředně spolu hraničily. Též náležely vrchnosti dva mlýny na řece Stenavě, jeden pod klášterem, jeden doleji pod městem, rovněž lázeň v podměstí, valcha při mlýně hořejším, jiná valcha v Heinzendorfě a dva brusy v Heřmánkovicích.

Poměrně byly vesnice na straně Broumovské mnohem větší než na Polické, tak že čítaly dohromady něco přes 154 lánů. V Božanově byly dva mlýny, v Šonově, v Ottendorfě, v Heřmánkovicích po jednom o dvou kolech, v Martinkovicích, ve Křinici, v Dittersbachu, v Heinzendorfě a v Ruprechticích o jednom kole. Dědiční rychtáři čili šolcové byli po všech vsech bez výjimky. Prvotně byli povinni sloužiti klášteru vojensky každý s jedním koněm; později byla za to ustanovena výplata, která dle urbáře činila ode všech dohromady 8 kop ročně.

Město Broumov tak jako Police nemělo žádných svých lánů; obyvatelstvo živilo se řemesly a obchody. Nad jiné kvetlo soukennictví. Bylo 25 štoků čili krámů soukennických, ze kterých se platilo vrchnosti, podobně též z rámů soukennických. Urbář uvodí tak též platy roční z 11 krámů masných, z 13 lavic chlebných a ze čtyr lavic ševcovských. Z každého domu ve městě platilo se vrchnosti ročně toliko po dvou penězích, ale obec celá platila ročně 40 kop grošů.

Celý důchod z panství Broumovského činil 235 kop a $40^1/_2$ groše platu peněžitého, 26 kop a 36 vajec, 18 korců pšenice, 263 korců žita a $27^1/_8$ ovsa, 274 sýrů, sladů na 126 várek od mlýnů Broumovských, 118 kýt vepřových, 22 kamenů loje od řezníků a několik menších dávek. Roboty byly: orati čtyry dni ročně z každého lánu (z čehož byla výplata půldruhého groše za den) a dovézti do kláštera rovněž z každého lánu dva vozy dříví. Také na Broumovsku užívali poddaní pan-

ských lesů za poplatek řečený lesné, totiž za každého koně, s nímž se do lesa jezdilo, ročně po dvou groších, po půl korci ovsa a jednom kuřeti.

Farní kostely nacházely se v Broumově, v Heřmánkovicích, v Šonově, v Martinkovicích a v Božanově. Fara Broumovská byla přivtělena ku klášteru, a byla osazována spolubratry z řádu; k ostatním musili býti dosazováni kněží světští; však podací právo náleželo opatovi.

Jen asi dvě míle vzdálí od hranic oujezdu Polického náležely klášteru Břevnovskému dvě vsi blíž Skalice nad Úpou, *Šeřeč* a *Provodov*, ve Provodově dvůr s dvěma poplužími a nade vsí touto staropamátný kostel *sv. Václava na Dobeníně* na cestě do Kladska pod Brankou, jejž roku 1396 papež Bonifacius IX zároveň s Libockým dokonce přivtělil ku klášteru. Vzdáleněji od jiných statků svých měl klášter v tehdejším kraji Hradeckém (nyní Jičínském) čtyry kopy ročního důchodu ve *Zlívě* u Kopidlna darováním od Buzka Zlivského roku 1372; rovněž pak ve kraji Hradeckém ves *Blšany*, nyní zašlou, tuším blízko Chvaletic u Labského Týnce, s dvorem poplužním o jednom rádle a s 11 dvory kmecími, z nichž byl roční plat 4 kop 8 gr. a 4 peněz, 11 kur a dvou korců ovsa. Vesnice tato byla za času opata Oldřicha pronajata jakési panně Anešce, potom roku 1393 Alšovi z Bychor za roční plat čtyr kop, pokaždé na čas života, a poslednější tento pronájem roku 1398 přenesen na manželku Alšovu Elšku z Dolan. [25])

Jak jest jinde již zmíněno, měl klášter *na Starém městě Pražském* dům proti Jerusalemu (č. 310), koupený opatem Divišem roku 1398 za 150 kop grošů, a *na Malé straně* na *Újezdě* jisté městiště. čili dle urbáře dva dvory (č. 468, 469)

[25]) *Dobner. Monum. VI. 115. 129.* Při smlouvě r. 1393 jsou rukojmi Hereš z Bychor, Markvart z Veltrub, Hereš ze Chvaletic; při smlouvě s Elškou Dolanskou r. 1398 Aleš a Hereš bratří z Bychor a Kuňata ze Studence. Bychory a Veltruby leží za Labem u Kolína, Chvaletice mezi Labským Týncem a Přeloučí, Dolany jižně od Kolína. Studencem se nepochybně rozumí ves někdejší, dle níž se nazývá Studenecký rybník u Kačiny. Musí se souditi, že Blšany neboli Plšany, jak se píší v urbáři, ležely také v té krajině.

na skládání dříví. Urbář mimo to uvodí dům kováře na Malé straně, který platil dvě kopy ročně, a jeden z masných krámů na Starém městě, který platil půl druhé kopy.

Mimo všecko toto rozsáhlé zboží v Čechách bylo ku klášteru Břevnovskému přivtěleno také *proboštství Rejhradské* na Moravě, ku kterému náleželo městečko *Rejhrad* nedaleko Brna s kostelem farním, dům v Brně na hoře sv. Petra a 14 vesnic, totiž v nejbližším okolí Rejhradu *Holasice*, *Opatovice*, *Rejhradec*, *Dunajec*, *Rybešovice*, *Loučka*, *Popovice*, *Čeledice* a *Sobotovice*, v některém pak vzdálí západně od Brna *Ostrvačice*, *Domašov*, *Hluboký*, *Radeškov* a *Přibislavice*. Na tomto statku nacházelo se devět dvorů poplužních, v Rejhradě, v Holasicích, v Opatovicích, v Rejhradci, v Dunajci, v Rybešovicích, v Sobotovicích, v Ostrvačicích, každý se dvěma poplužími, a v Popovicích s jedním poplužím, u Hlubokého mnoho lánů lesa. Mimo to náležely k Rejhradu četné vinnice u Hustopeče, u Želešic a Židlochovic. Důchod roční, co jen opatovi se odvádělo ze zboží tohoto, činil 86 kop 24 gr. a 8 peněz, 61 korců pšenice a 61 korců ovsa.

Sečtouce všecky zde uvedené stálé roční platy a hledíce přitom na proboštstvích Polickém a Rejhradském jen k vlastnímu důchodu opatovu, jak jest vytčen v urbáři, obdržíme summu přesahující 1070 kop grošů.

Vedlé těchto příjmů, kterými vládl opat dle svého uznání dílem k své vlastní potřebě dílem ku potřebám kláštera vůbec, byly některé jiné, ustanovené ku přilepšení toliko bratřím čili konventu kláštera Břevnovského, jimž říkalo se *pittancí* (pittantia). K tomu náleželo předně 21 kop platu a 104 kury v *Pálečku* za Slaným a 18 grošů z jisté zahrady tamže, kterýžto statek koupil klášter roku 1349, prodav naproti tomu 10 hřiven příjmu ročního ve vsi *Máslovicích* na Vltavě proti Libčicům pod Roztoky; 10 kop platu v *Brnikách* za Černým Kostelcem; 13 kop a 16 gr. ve *Zdibích* na silnici od Prahy k Veltrusům; 9 kop 26 gr. ve *Veltěžích* nedaleko Zdib; 9 kop 5 grošů, 6 kur a 30 vajec ve *Měňanech* za Berounem; 4 kopy v *Jíckovicích* na zboží Kosteleckém proti Orlíku; jedna kopa v *Krati-*

nicích vsi neznámé polohy; 10 kop *z lázně na Poříčí* v Praze a 4 kopy z některých domů tamže; kopa platu od obce menšího města Pražského; k tomu ustanovené roční dávky od některých kostelů přivtělených ku klášteru neb ku podacímu jeho náležejících, totiž od *Chrudimského* 4 kopy, od *Nezamyslického* 2 kopy, tolikéž od *Chocebuzského*, kopa od kostela v *Břístvi*, kopa z *Kostelce*, kopa z *Nečtin*; od probošta *Rejhradského* kopa a 28 grošů, od faráře tamže 32 grošů, od probošta *Polic-kého* kopa 4 gr., od faráře 32 gr.; od probošta *Broumovského* dvé kopy; konečně od kláštera *Zderazského* z některých vesnic jeho neznámo z jakého práva půl kopy; což vše činí 100 kop a 11 grošů čili dle urbáře po odražení některých břemen 96 kop a 25 grošů.

Od této pittancí konventu byla ještě zase rozdílná *pittancí nemocnice* klášterské, totiž příjmy vykázané ku přilepšení bratřím nemocným. Dle popisu jich učiněného v urbáři z rozkazu opata r. 1406 náleželo k tomu 23 kop platu ročního ze *Zličína*, 4 kopy z *Přemyšlan* u Veltěž, 4 kopy 16 gr. ze *Smilovic* na Vltavě za Kuínem, 3 kopy z domu *na Budyni* (č. 888) na Starém městě Pražském, dvě kopy a 8 gr. z domu *Šárkova*, tuším na Hradčanech, a 4 kopy z vinnice měšťana Malostranského Haužvy, ouhrnkem 40 kop a 24 grošů. Krom toho dával *farář sv. Benedikta* uvnitř ohrady klášterské čtyrykrát za rok po 4 lotech šafránu, dvou librách kmínu a jedné libře pepře.

2. Také klášter *Strahovský* má starý urbář, složený roku 1410 z nařízení opata Petra z Čachrova, z něhož poznáváme rozsáhlost tehdejších jeho statků a požitky z nich vycházející. Dá se z něho souditi, že bylo osm obvodů těchto statků, z nichž každý spravován byl zvláštním úředníkem hospodářským (procurator, provisor).

K prvnímu náleželo zboží nejblíže Strahova samého ležící, a to předně *dvůr poplužní* u samého kláštera s polnostmi na širckém hřbetě *Petřína*, které však během času byly znamenitě zmenšeny, jednak kamennými lomy starodávnými, jednak později zakládáním vinnic dle zákona císaře Karla. Bylo

šest vinnic, k jichž založení opatové postoupili země z onoho popluží větším dílem jednotlivým měšťanům Pražským, kteří za to dle onoho zákona byli jim povinni odváděním vinného desátku. Nejstarší byla zdělána roku 1367, poslední před složením urbáře roku 1409. Jednu vinnici, jak se zdá též nového založení, měl klášter sám za dvorem svým poplužním na Petříně, krom toho pak pět vinnic starších na svahu hory Strahovské k městu, o jichž položení mluvili jsme již na jiném místě. [26]) Pod vinnicemi těmito náležela klášteru Strahovskému hořejší část vsi *Obory* na Malé straně Pražské s 20 městišti, jichž obyvatelé platili ročně 7 kop a 34 grošů, a někteří krom toho pracovali jeden neb dva dni ročně na chmelnici klášterské· Tamž byl také *pivovár* pronajatý roku 1400 právem zákupním za 4 kopy platu ročního. Podobně jako klášter Břevnovský měli také mniši Strahovští jakousi chalupu a městiště při ní u řeky Vltavy ke skládání dříví nedaleko kláštera Kartouského, s druhé pak strany kláštera tohoto vedlé cesty zahrádku, posledněji ve vinnici zdělanou, kterou držel měšťan Malostranský Ondřej olejník toliko za dva groše ročně.

Nejbližší ves mimo hradby Pražské ležící, která náležela klášteru, byly *Třešovice*. Tam bylo 18 městišť s polemi, jichž držitelé, jsouce, jak je urbář nazývá, „věčnými jich dědici" (diediczones perpetui), neměli žádných platů ku klášteru, ale povinni byli robotami ke zvláštním potřebám opata a kláštera. Jim totiž slušelo, konati všecky potřebné práce ke zdělání vinnice tak zvané kustosské (vinea custodialis) tudíž u Třešovic; skliditi každý rok všecko obilí na polích okolo kláštera, zejména na Petříně; na sedm mil vzdálí konati poselství s dopisy opatovými na statky klášterské a dovážeti řeholníky na vozích svých, když který vypraven byl na faru neb na dvůr náležející klášteru, v témž vzdálí; voziti z Prahy do kláštera sůl, lůj, sádlo, slanečky, víno v soudcích o vědře nebo půlvědře; pomáhati čeledi klášterské vytahovati dříví z řeky, když se připlavilo z lesů kláštera z tak zvaného Záchlumí; slámu

[26]) Viz dílu II. str. 106.

pro hosty neb jiné potřeby kláštera přivážeti ze dvorů; ovce stříhati a práti dvakrát do roka. V čas urbáře a nepochybně dávno předtím nebylo však již kolik městišť tolik obyvatelů; nýbrž spojeno bylo větším dílem po několika městištích a tudy také po několika robotách v jedněch rukou. Dva větší dvory tímto spůsobem povstalé, dvůr někdy *Valšův* o 5 robotách a dvůr *Krichův*, totiž zlatníka Staroměstského Václava Řeka jinak Kricha (Graecus) o 2 robotách spadly po vyměření držitelů na klášter (dvůr Krichův zejména roku 1381), a zůstaly odtud pod vlastní jeho správou, což činilo celé jedno popluží, ač jen malé dle urbáře. Ke dvorům těm náležely dvě vinnice, které spolu s nimi připadly klášteru, nazývány jsouce i potom vinnicí Valšovou a vinnicí Krichovou. Týmž asi spůsobem, totiž nejspíš dalšími odúmrtmi, vzrostlo později vlastní hospodářství kláštera ještě více, tak že se roku 1437 počítalo ke dvoru klášterskému v Třešovicích půl druhého pluhu rolí, k tomu i něco luk a lesa,[27]) starodávní pak dědici Třešovičtí tudy skoro celkem zmizeli.[28])

K polím, na nichž klidili Třešovičtí pro klášter, nejspíš náležela někdy také část prostranství, na kterém po vystavení nové zdi Karlovy okolo Malé strany Pražské vznikla nová osada řečená *Pohořelec*. Klášter podělil polnostmi v těch místech ležícími již za živobytí císaře Karla 6 osadníků k vystavení na nich domů na místě nynějšího náměstí Pohořeleckého, a vydal jim na to list roku 1382, dle kterého platili ročně ku klášteru po 40 groších, a tolik též i k tomu dvě kury platila jedna chalupa s dvěma korci role nedaleko odtudž. Za zdí Karlovou objímající Pohořelec měl klášter ještě jednu vinnici na straně půlnoční, řečenou *Bruskou*, a při ní chmelnici. Za Třešovici pak již poněkud u větším vzdálí náleželo klášteru

[27]) *Archiv český I. 511.*

[28]) Urbář r. 1410 jmenuje již osm držebností v Třešovicích a mezi těmi také co dvě dvůr Valšův a dvůr Krichův. Druzi držitelé byli dva sousedé Pražští, Václav Cvik s pěti a Bláha z Hradčan s dvěma robotami. Po jedné robotě a tedy také po jednom jen městišti měli; Kozel, Václav Novák, Matěj z Pohořelce a Jílek.

něco polí v *Šárce* na dvou místech, u *starého mlýna* a pod *Vraní horou*, propůjčeno blízkým obyvatelům celkem za 44 grošů ročné; mimo to však také louka a hojnost lesů.

V *Motole* byly tři usedlosti, které úročily klášteru ročně 5 kop 28 grošů a 16 kur; v *Košířích* jeden úročník a ve *Hlubočerpích* dva, kteří měli zvláštní povinnost dodávati hrnce do kláštera, každý měsíc dohromady v ceně tří grošů.

Celoroční příjem z těchto míst nejblíže kláštera jemu náležejících činilo všeho všudy 17 kop 48 gr. a 18 kur, hrnců nepočítajíc.

Požitečnější byl druhý obvod hospodářství Strahovského, ku kterému náležely v krajině nejbližší za Šárkou vsi *Horoměřice* a *Nebušice*, něco dále blíž cesty k Slanému *Kněževéska* a část *Kněževsi*, a více stranou k Berounu *Chýně*, *Ouhonice*, část *Holonoh* nedaleko odtudž, vsi nyní zašlé, a *Oujezdec* (nyní Oujezd) Vysoký. Ves posledně řečenou obdržel klášter teprv roku 1409 směnou od abatyše Svatojirské za půl vsi *Podmokel* v krajině za Poděbrady. K vlastnímu hospodářství kláštera náležel v Horoměřicích dvůr s třemi poplužími, se zahradou hned vedlé dvoru nedávno založenou, čtyry malé rybníky, lesy *na Strážišti* a *na Chocholi*, které hlídal Ojíř tuším nápravník, maje za to 2 lány a čtvrt k užívání bez platu; v Nebušicích dvůr s dvěma poplužími, se zahradami, s lukami a lesy příslušnými; v Kněževésce dvůr s dvěma poplužími a s dvěma usedlostmi krom toho k němu přivtělenými, s dvěma háji a lukou pode vsí; v Chýni tvrz pěkná a pevná uprostřed vod, totiž šesti rybníky obejmutá, dvůr s dvěma poplužími, se zahradou krásnou ovocnou a s třemi rybníky svrchu nepočítanými, které byly ve dvoře a v zahradě; k tomu hojná luka pěkného sena, lesa asi s jeden lán; v Úhonicích dvůr s třemi poplužími, lesa 15 lánů a 7 jiter, na dvanáct hájů rozděleného, kterým se říkalo *Modrá hora*, *Líčná hora*, *Hanebník*, *Turnová*, *Újezd*, *Zahrádka*, *ve Svislech*, *hora od Hostina*, *Katovka*, *Závorná*, *na Senném*, *na Kosti*, k tomu luk pět, nazvaných *Holonožská*, *pod Kamenem*, *nade mlýnem*, *pode Ptíčem* a *pode vsí* pod Úhonici, kromě tří jiných, které

byly ponechány poddaným za plat do vůle opatovy, *Obchoditá, Vojslavka* a *pod Hanebníkem*.

Poddaní v těchto vsech drželi něco přes 62 lánů a 46½ usedlosti, jak která ves byla rozdělena. V Holonozích byl mlýn řečený *pod Kozím*, též ve Kněževésce mlýn; z nichž se z obou platilo; v Ouhonicích krčma vysazená právem zákupným, v Kněževésce též krčma; v Oujezdci rychta dědičná se svobodným lánem, jejíž držitel sloužil na koni při každé vojenské výpravě Poddaní odváděli ročně 127 kop 30½ gr. v penězích, 440 kur, 61 kop a 50 vajec, krom toho Újezdečtí 35 korců ovsa. Tito byli prosti všech robot; druzí naproti tomu robotovali o žních a na lukách; Ouhoničtí a Chýnští měli také orání, Chýnští krom toho sázení zelenin v tamějších zahradách panských; Chýnští, Horoměřičtí a v Kněževésce prali a střihali ovce; Horoměřičtí, v Kněževésce a Ouhoničtí chodili na hon, ač s tím ustanovením v Horoměřicích, že kdo chytil zajíce, obdržel za něj půl groše; Ouhoničtí konečně povinni byli také voziti obilí do kláštera aneb do dvora v Ouhonicích.

V čas složení urbáře byly lány v Kněževsi propůjčeny Václavovi z Milostína do života, a dvůr v Nebušicích i se vsí měšťanu Pražskému Mikulášovi od tří králů do jistých let za roční plat 14 kop. Některý čas pak předtím nacházela se Chýně v doživotním držení zemana řečeného Zdeňka z Chýně, který rozmnožil pole a luka tamějších dvorů přikoupením několika usedlostí sedlských.

Třetím obvodem bylo zboží Pátecké, ku kterému náležely vesnice *Pátek, Radonice, Stradonice* a *Olenice*, ležící nedaleko od sebe v pěkném údolí řeky Ohře, Olenice na půlnoční ostatní tři na jižní straně řeky, něco pak dále odtud na jih *Peruc, Vrbno* a *Hřivčice*. Klášter měl na tomto zboží dva dvory poplužní, jeden v Pátku se dvěma, druhý v Olenicích se třemi poplužími dobrými, při dvoře Olenickém chmelnici a druhou ve Hřivčicích, dvoje sady na ostrovích řeky Ohře u Olenic a u Pátka, a třetí nověji zdělaný v háji u Radonic, hojnost luk, háje u Radonic, u Pátka za řekou Ohří, u Hřivčic a porostliny nad Stradonici i na stráni táhnoucí se od

Peruce až ke Chrastínu; tři rybníky mezi Pátkem a Stradonici a čtvrtý u Hřivčic; též mlýn velký u Pátka, který se pronajímal s povinností semletí všeho obilí pro potřebu dvorů v Pátku a v Olenicích beze vší záplaty. Všech sedm vesnic bylo rozděleno v lány, kterých bylo ouhrnem 107 rozličné výměry, v Peruci totiž po 60 korcích, v Pátku po 72, v Radonicích a ve Hřivčicích po 82, v Olenicích až po 96. Také byly všecky tyto vsi vysazeny právem zákupným, Peruc však celkem již od r. 1319 propůjčena dědičnému rychtáři, který odváděl klášteru ročně 37 kop a 58 grošů v penězích, 34 korců pšenice, 34 žita a 34 ječmene; v ostatních měli poddaní čili kmeti smlouvu přímo s vrchností. Tři obce na pravém břehu řeky Ohře, Pátek, Radonice a Stradonice, měly krom toho společné pastviště v rozsáhlosti čtyr lánů s drahami k němu vedoucími, podobně Hřivčice jeden lán pastvišť na vrchu řečeném *Bětín* s drahami pro dobytek a svobodnou pastvu na stráních. Radoničtí měli také část lesa čili porostlin řečených *Bělošín* na hoře Bětíně, k tomu s devět jiter louky, udělané z někdejší panské chmelnice u Olenic. V Pátku byla krčma prodaná právem zákupním za jednu kopu ročního platu, v každé pak ze čtyr vesnic v oudolí Ohře také několik podsedků, podělených menšími polnostmi. Ročního platu odvádělo se z celého tohoto zboží, pojímajíc v to i Peruc, 183 kop 12 grošů 2 peníze, 387 kur, 61 kop a 50 vajec, 150 korců pšenice, 173 žita, 173 ječmene a 36 věrtel konopí. Pátečtí, Radoničtí, Stradoničtí a Oleničtí konali také roboty o žních, byli povinni dovážeti dřeva a proutí na jezy při mlýně Páteckém, též něco obilí neb mouky do kláštera na Strahov, Pátečtí, Radoničtí a Stradoničtí také po jednom voze sena z luk do dvorů Páteckého neb Olenického. Vrbenští pomáhali rovněž voziti dřeva na jez Pátecký; toliko Hřivčičtí byli všech robot prosti, platíce po 6 groších z lánu za práci o žni. Podsedkové měli menší ruční robotu na polích i na lukách, Stradoničtí a Oleničtí také praní a střihání ovec.

Jindy měl klášter také dvůr ve *Tršicích* u Žatce, kamž prvotně rychtář Perucký odváděl svou dávku roční v obilí.

V urbáři však se již neděje o něm zmínka, než toliko o blízké vsi *Staňkovicích*, kde klášter polí svých byl postoupil lidem poplatným a bral ročně 24 kop grošů. Část jich drželi již roku 1350 někteří měšťané Žatečtí.[29]) Opatovi náleželo podací farní kostela v Staňkovicích, jehož duchovní správce odváděl klášteru ročně 49 grošů. Dále na západ ve kraji Žateckém náležely klášteru 3 lány a čtvrt ve vesnici *Běsně* (jihovýchodně od Podbořan), z nichž bral ročně dvě kopy a 1 groš platu. Nejdále pak při pomezí severním země české byl ve předměstí *Mostu* mlýn na řece Bělině, jehož držitelé dle listiny z roku 1323 odváděli klášteru ročně 12 beček soli.

Východně od zboží Páteckého náležela klášteru Strahovskému hora *Říp* s podacím starodávného farního kostela sv. Jiří na temeni jejím a se vsí *Mnetěší* i částí vsi *Vračkova* pod samým Řipem na jižním jeho oupatí. Ve Mnetěši byla tvrz obejmutá příkopem a při ní dvůr poplužní s dvěma poplužími. Za Labem odtud dále na východ měl klášter čtyry lidi poplatné v *Štětí* proti Počaplům a v *Želizech* u Liběchova dvě kopy platu ročního na svobodném dvoře někdy Mikuláše Pátka, od něhož plat ten koupen byl klášteru roku 1360. Jižněji pak náležely klášteru blíž Velvar ves *Křevice* západně od tohoto města ležící s dvorem poplužním s jedním poplužím a s lukami, na jihu pak od Velvar část *Bučiny* a 10 usedlostí s dvěma lukama v *Zeměchách*. Dědiny v Bučině, půl třetího lánu po 60 korcích, byly roku 1350 propůjčeny nápravníku Vácslavovi synu Alšovu z Velvar, který krom ročního platu dvou kop a 40 grošů povinen byl sloužiti klášteru v každé potřebě se samostřílem. Celé toto zboží přinášelo klášteru ročně 47 kop 50 grošů, 304 kury, 41 kop a 10 vajec. Mnetěšští skládali se ročně na koupení jednoho telete, které se odvádělo vrchnosti. Ve Mnetěši, v Křevicích a v Zeměchách robotovali také o seně. Všecky vsi tohoto obvodu krom podílu v Bučině dělily se na usedlosti, a měly právo české.

[29]) *Pelzel, Karel IV. 78.*

Jiné bylo zboží blíž ku Praze, však na pravé straně Vltavy ležící, totiž v *Sedlci* u Zdib dvůr s dvěma poplužími, s vinnicí a lesem a s šesti usedlostmi kmecími i čtyrmi podsedky; v *Chabřích* ves celá, dvůr poplužní s dvěma popluží, s jednou lukou, dvěma háji, třemi rybníky a s pastvinami přiměřenými; v malém pak vzdálí odtud ke straně východní třetí dvůr v *Tryskovicích* u Třeboradic, někdy kapituly Pražské, s třemi poplužími, při něm tvrz obehnaná příkopem, rybník a tři chalupy mlatců. V jinou stranu od Prahy, totiž za Zbraslaví na Vltavě, měl klášter městečko *Štěchovice* a při něm dvůr o jednom skrovném popluží, však s hojnými lesy, třemi lukami a dvěma mlýny poplatnými, hořejším o třech a dolejším o osmi složeních. Platy poddaných na tomto zboží činily 36 kop 59 grošů, 80 kur a 11 kop vajec.

Ve větším vzdálí od Prahy ve východní polovici země české měl klášter Strahovský zvláštní obvod hospodářství svého v blízkém okolí Kolína, totiž proti Kolínu za Labem vesnice *Ovčáry*, *Chrašťany* u *Ovčár*, nyní zašlé, *Lhotu jestřebí* čili velkou, *Lhotku* nedaleko odtudž a *Němčice* (Nunčice?), k tomu dva lidi poplatné v *Sendražicích*, kteří drželi tři čtvrti lánu polí Ovčárských; západně pak od Kolina ves *Břežany* nedaleko Plaňan. Všecky tyto vsi byly rozděleny v lány, ač některé byly vysazeny právem zákupním, jiné právem českým. Všech lánů bylo 111, z nichž čtyry a čtvrt ve Lhotě v čas urbáře byly pusty, některé pak ve Chrašťanech písčité a neúrodné. Mimo to měli Lhotští půl lánu, Ovčárští tři čtvrti lánu za občiznu. Těmto dán byl také k užívání les řečený *Horka*, Chrasťanským pak zase louka o 32 jitřích vedlé ostrova řečeného *Luh*. V Ovčářích, v Němčicích, Lhotě jestřebí a Břežanech byly poplatné krčmy. Vrchnost měla jediný dvůr poplužní o jednom popluží ve Lhotce, na kterém přebýval úředník spravující toto zboží, při něm les, několik rybníků, šestero luk a rozsáhlé pastviny. Jiný dvůr býval ve Lhotě jestřebí, jehož polnosti s tři lány byly však v čase před složením urbáře postoupeny poddaným pod plat. Roční příjem od poddaných činil v penězích 136 kop 3 gr., 300 kur, 10 kop a

16 vajec, k tomu z Ovčár toliko 75 korců ječmene, 75 ovsa a 25 vértel konopí. Robotu měli jen Lhotečtí, klidíce a orajíce při dvoře tamějším, a Ovčárští, chodíce na hon. V Ovčářích byl farní kostel, jehož podací náleželo opatovi. Některý čas byl dvůr ve Lhotce i se vsí v doživotním držení zemana jakéhos Vítka z Turovic, který zakládaje rybník zatopil něco polí k té vsi náležejících, dobře tři lány.

Nejdále od kláštera ležely dva obvody zboží Strahovského v jižních krajinách země české. K jednomu náležely čtyry vesnice blíž Pacova v kraji Bechyňském, totiž *Chyška*, *Bratřetice* jinak Schunebrunn (nyní Bratřice), *Utěšovice* čili Gutenbrunn (nyní Outěchovice) a *Vinklantice* (nyní Viklantice). Měly dohromady 55³/₄ lánu, z nichž 5³/₄ v Chyšce a dva v Utěšovicích byly v čas urbáře pusté, pročež opat a konvent roku 1412, chtíce přivábiti spíše k nim osadníky, udělili všem čtyrem vesnicím privilegium na svobodné odkazování poslední volí. V Chyšce náležel klášteru dvůr poplužní se čtyrmi lány polí, dva mlýny a lesa asi 15 lánů, jiný pak dvůr též se čtyrmi lány byl příslušenstvím dědičné rychty tudíž, kterou v čas urbáře držel jakýsi Jan Rubáš do dvou životů, totiž svého a své manželky, k tomu též ves Viklantice. Rovněž byl dvůr panský v Chyšce i s vesnicí Bratřetici postoupen doživotně Petrovi faráři v Chyšce. Platy poddaných činily ročně 37 kop 17 gr. a 8 peněz, 4 kury a 40 vajec. V Chyšce náleželo opatovi také podací kostelní.

Druhý obvod ještě dále na jihu ležící byl v krajině mezi Krumlovem a Rosenberkem, dosti rozsáhlý totiž a souvislý újezd, řečený *Záchlumí*, v němž nacházelo se neméně než 18 vesnic, zejména *Súš*, *Buči*, *Tisovka*, *Nahořany*, *Světlý velký*, *Světlý malý*, *Dětošín*, *Sveraz*, *Březi*, *Záhoří*, *Veleslavice*, *Podolí*, *Hajmin*, *Lštínek*, *Slubice*, *Skubice*, *Vadkov*, vše na levé straně řeky Vltavy, a *Záton* na pravé straně. Veskrz byly to vesnice skrovné rozsáhlosti; neb držely celkem jen 68¹/₄ lánu polí. Příjem z nich ročně vycházející činil 87 kop 11 gr. a 9 peněz, 3 kury, dvě kopy vajec a 138 čtvrtní ovsa. V Zátoně byl panský dvůr, ve kterém nepochybně sídlil úředník klá-

štera; jiný dvůr u Veleslavic s půldruhým lánem polí byl teprv roku 1407 pronajat právem zákupním. U Sveraze bylo asi 10 lánů lesa, z něhož plavilo se dříví ku Praze po Vltavě. V též vsi nacházel se jediný farní kostel v tom oujezdě; podací jeho náleželo klášteru.

Sečtouce všechny zde uvedené počty, shledáme, že celý peněžitý příjem ze zboží kláštera Strahovského činil ročně 700 kop bez několika grošů, nepočítajíc však pittancí konventu, poněvadž o ní v urbáři není zpráva.

K bohatství dvou těchto starodávných klášterů, Břevnovského a Strahovského, nedají se nikterak přirovnati statky a důchody klášterů dvou řádů sv. Benedikta založených nově císařem Karlem IV, sv. Ambrože totiž a Slovanského.

3. O klášteru *sv. Ambrože* na Novém městě Pražském se zvláštní liturgií Mediolanskou máme krom toho zprávy docela nedostatečné. Souvěký letopisec Beneš z Weitmile praví nám toliko o založení jeho roku 1354, že jej král Karel nadal statky a důchody dostatečně. Z jiných pamětí zachovaných jen pořídku víme, že náležel opatu a konventu blíž Prahy dvůr v *Olšanech* se zahradou při něm a prvotně také se všemi rolemi a vrchy přede zdmi Novoměstskými od jižního svahu hory Vítkovy, nyní Žižkova, až k silnici vedoucí z Koňské brány mimo nynější zahrady Pštrosovou a Kanalskou, na kterých však brzy, zejména již roku 1359 počaly se dělati vinnice, a opat a konvent měli z nich toliko desátek vína dle zákona císaře Karla. [30]) Vzdáleněji od Prahy měl klášter sv. Ambrože podací kostelní v *Semilkovicích* u Obřístvi (1363) a nepochybně tedy také nějaké zboží v té krajině. Při samém klášteře svém měli mniši velkou zahradu, při jejíž zdi král Vácslav IV roku 1382 udělil městiště podél ulice Dlážděné ševci Bláhovi Švikovi k založení nové řady domů. Švik postoupil místa k tomu po částkách jiným sousedům, kteří mu pak byli zavázáni ročním poplatkem z půdy. Majetnicí tohoto práva stala se později panna Petra z Říčan, kteráž roku 1397

[30]) Srov. díl II. 281, 282.

celý ten plat, 14 kop bez dvou grošů, odkázala k pittancí konventu sv. Ambrože. Kolik činil roční důchod opata sv. Ambrože, nedá se ovšem ze zpráv těchto kusých nikterak souditi.

4. Hojnější zprávy zachovaly se o klášteře *Slovanském.*[31]) Tomuto daroval Karel IV hned zakladací listinu roku 1347 16 hřiven ročního důchodu z *masných krámů* Malostranských, jehož se však později shledalo toliko 13 kop a 4 groše; čtyry hřivny platu, jejž měl prvé farní kostel *sv. Kosmy a Damiana na Skalce*, odtud ku klášteru přivtělený; ve vsi *Jenči* na cestě od Prahy k Unhošti 33 hřiven čili 35 kop a 12 grošů důchodu ročního a dvůr poplužní s poplužím a se čtyrmi hřivnami příjmu ve vsi *Valově*, tuším někde na blízku v té krajině, kdež však již není místa toho jména. Zdá se, že v darování tomto byl zahrnut dvůr s pěti lány rolí v Jenči, jejž Karel IV koupil k tomu cíli od písaře svého Leubla měšťana Pražského, a dvůr ve Valově s třemi lány někdy Heřmana Westfala, rovněž Karlem IV koupený; kteréžto dva dvory náležející pod šos Menšího města Pražského konšelé téhož města roku 1349 k žádosti králově osvobodili ode všech berní městských. Karel IV daroval k svému novému založení dále roku 1349 celý roční plat vycházející komoře královské z města *Kouřimě*, který činil 12 lehkých hřiven neboli 11 kop a 12 grošů; téhož roku plat z *masných krámů* Novoměstských, kterých bylo v krátkém čase potom 100, z každého krámu po lehké hřivně čili 56 groších, což tedy činilo ročně 93 kop 20 grošů; konečně dvě vsi v krajině za Knínem nedaleko řeky Vltavy, ježto jedna z nich sloula *Lhota Stajická*, nedávno předtím založená blíž starší vsi Kobylník, druhá *Lhota Milo-*

[31]) Hlavně v rukopisném díle z první polovice 18. století, nadepsaném: *Chronicon monasterii Slavorum ordinis S. Benedicti in Emaus et ad S. Nicolaum*, které složil jeden ze mnichů Benediktinů u sv. Mikuláše na Starém městě, a které se nyní chová v bibliothece kláštera Břevnovského. Z četných listin k dílu tomuto přidaných, které z rukopisu tohoto vydal Pelzel ve svém Životě Karla IV, některé posud se nacházejí v bibliothece university Pražské v originalích.

stina či snad Milhostina, vzala od kláštera časem jméno *Lhoty Slovanské.* Při ní bylo osm lánů lesa, o němž nerozumím dobře, zdali náležel klášteru plným jměním čili toliko k užívání určitě odměřenému pozdější listinou Karla IV z roku 1353, dle které měl klášter z osmi lánů lesa královského pod horou řečenou *Bořivoj* porážeti ročně toliko s čtyry prámy dřev, každý prám po 60 vořích a vor po 6 dřevích čili kládách.

Karel IV přidal k svému nadání dále roku 1350 desátek vína z *vinnice Martina Junošova* měšťana Pražského na Petříně, který slušel dotud komoře královské; o dvě léta pak později daroval klášteru obě vsi Mořiny, hořejší a dolejší, čili *Mořinu* a *Mořinku*, u Karlšteina, z nichž první držela 30, druhá 18 poplatných lánů, odvádějících ročně po jedné hřivně těžké a 8 kurách, ouhrnkem tedy 52 kop 8 grošů a 376 kur. Ještě pak roku 1355 přidal klášteru jeden dvůr a dvě kopy příjmu ve Valově, dva dvory s dvéma poplužími a 25 hřiven příjmu v Jenči, dvůr ve vsi *Doubravici*, nejisto které, s jedním poplužím a dvůr v *Okrouhlích*, tuším u Mělníka, s vinnicí, s dvěma rybníky, lesy, lukami a pastvinami, k tomu 6 *masných krámů* na Starém městě.

O Okrouhlích jsou dvě listiny z let 1359 a 1360, v nichž starší držitel tamějšího dvoru Johel Junošův praví, že byl dvůr ten dán od císaře klášteru Slovanskému směnou za zboží v hořejší Mořině; což jak se vlastně mělo, není jasné. Skutečně však prodali opat a konvent vesnici Mořinku velmi brzy za dvě stě kop grošů děkanu kostela Pražského, od něhož vyměnil ji zase pro sebe císař Karel roku 1356, jak jest již na jiném místě pověděno, ke hradu Karlšteinu. Též pak potom král zavřel směnu o Mořinu s klášterem Slovanským v ten spůsob, že za ves tuto celou a k tomu nádavek 230 kop grošů postoupil opatu a konventu dvou vsí v sousedství starších jejich statků za Knínem, ježto slouly *Lhota Kuncmanova* dle předešlého držitele Kuncmana Hohenstollen, měšťana Knínského (nyní Lhota střední), a *Lhota Martinova* rovněž dle předešlého držitele toho jména (nyní Lhota hořejší). Ve Lhotě Kuncmanově byl dvůr s dvěma poplužími, ve Lhotě Martinové

druhý s jedním poplužím, k tomu lesy, porostliny, luka, rybářství, mlýny a jiné příslušenství. Na tuto směnu dán byl list císaře Karla a jiný syna jeho Vácslava stejného dne, 31 Října roku 1365.

Mniší Slované rozšířili později zboží své za Kunínem ještě také přikoupením sobě jisté části lesa korunního za 65 kop grošů k zorání a k rozdělení v lány, z nichž měli odváděti obyčejný plat lesnímu královskému na Kamýce (1378). Koupený tento háj ležel mezi starším lesem kláštera Slovanského a lesem křížovníků s červenou hvězdou, tedy nejpodobněji mezi Slovanskou Lhotou a Borotici. Neznámým způsobem nabyl klášter také vsi *Tuhaně* za Labem blíž Obříství, za kterou roku 1400 vyměnil sobě od měšťana Pražského Jana Seidla dvůr poplužní v *Čakovicích* za Libní se dvěma popluž ími, s lukami, s krčmou a kovářem. V též pak vesnici v Čakovicích koupil potom roku 1409 opat Pavel druhý dvůr s dvěma poplužími, s tvrzí, rybníkem a s podacím kostelním od zemana Herše Masáka ze Vrutic směnou za dvůr s pěti lány v Jenči a za dvůr s popluž ím v Doubravici, vykoupiv zároveň plat roční 43 kop, jejž měl dotud měšťan Pražský Kašpar Čotr na tomto dvoře Čakovickém.

Mimo to vše měli řeholníci slovanští při klášteře svém v Praze velkou zahradu, která jim co do většího dílu způsobením císaře Karla byla postoupena od Johannitů,[32]) jíž potom část obrátili k vystavení vápennice a nových domů v Podskalí, klášteru poplatných. Dle dvou zaznamenání z let 1385 a 1391 činily platy z domů těchto 10 kop 16 grošů.[33])

Pokud se dají sečísti určité peněžité platy ze všeho zde uvedeného, činily ročně 308 kop 8 grošů; jest to však summa neúplná.[34])

[32]) Listina na to z roku 1360.
[33]) Wiz *Základy II. 329, 333.*
[34]) Počítám 13 kop 4 gr. z masných krámů Malostranských, 93 kopy 20 gr. z Novoměstských, 4 kopy platu kostela sv. Kosmy a Damiana, 11 kop 12 gr. od města Kouřimě; z Jenče 35 kop 12 gr a 26 kop 40 gr. uvedených v listinách z let 1347 a 1355; z Valova 7 kop dle

5. Klášteru kanovníků řeholných na *Karlově* dal Karel IV hned při založení roku 1350 předně 41 lehkých hřiven čili 38 kop a 16 grošů ročního důchodu z komorního platu svého z města *Kouřimě* a desátek ze cla ve městě *Bělé* pod Bezdězem; k tomu pak přivtěleny jsou ku klášteru brzy potom dva bohaté farní kostely, totiž kostel pod hradem *Bezdězem* z udělení Karla samého a kostel v *Lysé* (1355) od královny Anny, třetí manželky Karlovy. Ku kostelu Bezdězskému náležela mezi jiným vesnice *Zbiny*, řečená tehdáž německy Ludwigsdorf, nedaleko Dokez, darovaná k němu roku 1293 králem Vácslavem II; ku kostelu v Lysé hojné statky s lidmi poplatnými a s desátky rozličného spůsobu v Lysé samé i v okolí. Poněvadž byl roku 1336 král Jan udělil Habartovi faráři Bezdězskému úřad berního písaře v župách Litoměřické a Boleslavské, kdykoli by berně zemská byla uložena, zdá se, že úřad tento pokládán byl i potom za stálé příslušenství této fary. Podobně později Karel IV propůjčil úřad almužníka při dvoře svém královském v Čechách opatům Karlovským navždy.

Z dobrodinců, které klášter získal později, zasluhuje zvláštní zmínku Vok z Waldšteina, jenž roku 1392 založil každodenní zpívanou mši ke cti panny Marie v kostele sv. Karla a nadal k ní část vsi hořejší *Brenné* (nejisto zdali za Jilemnici

vysazení této vsi právem zákupním r. 1405; z domů Podskalských 10 kop 16 grošů; ze Lhot Kunemanovy a Martinovy aspoň 50 kop 8 grošů, ježto tolik činily platy z Mořiny a Mořinky, za které obě Lhoty byly vyměněny (totiž za Mořinu a nádavek 230 kop, kdežto za 200 kop byli Slované prodali Mořinku); z dvoru Heršova v Čakovicích asi 58 kop (poněvadž dali za něj dvůr v Jenči, který dle smlouvy zákupní z roku 1395 přinášel platu 10 kop, a dvůr Doubravický, který nesl 4 kopy, k tomu pak vykoupili 43 kop platu od Čotra). Do toho scházejí platy ze Lhoty Stajické, o níž jen víme, že byla Karlem IV koupena za 50 kop, ze Lhoty Slovanské, z Okrouhel a z druhého dvoru Čakovického vyměněného za Tuhaň, o nichž nemáme zprávy, též užitek z vápennice v Podskalí a z osmi masných krámů Staroměstských. Tyto však nejspíš byly od kláštera zase prodány, poněvadž mezi majetníky masných krámů Staroměstských od začátku 15. století již opata a konventu nenacházíme. (Srovnej *Základy I. 134 sc.*)

čili u Zákup) s 20 kopami platu a s robotami. Též Kristina Podvinská měštka Pražská, která darovala klášteru podací kostela v *Prosíku* a dvůr poplužní ve *Vysočanech* za Libní v ten spůsob, aby byl vždy jeden z řeholníků správcem onoho kostela a choval čtyry jiné bratry při sobě na faře k rozmnožení chvály boží (1407). Opat Karlovský později, roku 1416, podacího Prosíckého zase postoupil dceři Kristinině Marketě Čotrové, čímž s celého tohoto nadání sešlo, ježto řečeného roku dosazen byl k faře kněz světský. Krom jiných podobných nadání menších měli řeholníci také některé statky na zemi, o nichž nezachovala se paměť, jakým spůsobem jich nabyli; tak jmenovitě jisté zboží v *Bašti* za Zdiby stranou od Prahy k Mělníku a podací kostelní nepochybně též s některým zbožím v *Teplišovicích* za řekou Sázavou v krajině mezi Benešovem a Šternberkem. Roku 1407 směnil klášter zboží ono v Bašti s měšťanem Pražským Kašparem Čotrem za jiné statky v *Pračích* za Záběhlici na Botíči a v *Tehově* za Říčany pomocí měšťana Žebráckého Bohuslava co dobrodince, který propůjčil klášteru 170 kop na doplacení této směny za doživotní úrok 19 kop a některé mše za duši svou.

Z neouplných těchto zpráv nedá se vypočísti roční důchod opatův; dá se však souditi, že nebyl menší než opata Slovanského, ježto obadva platívali rovně velký desátek papežský.

6. Mnohem větším bohatstvím slynulo převorství čili kommenda řádu Johannitů v Praze na Malé straně u *Matky boží konec mosta*. Statky jeho rozkládaly se podobně jako majetnost kláštera Břevnovského nebo Strahovského po velmi rozličných krajinách země české, jsouce snad podobně rozděleny asi na osm neb více obvodů správy hospodářské.

V Praze samé bylo hned od prvního zakladatele, krále Vladislava II (okolo r. 1159), darováno klášteru prostranství při řece Vltavě *mezi čtyrmi cestami* ležící, to jest část Oujezda pod Petřínem od nás jinde vyznačená (II. 126), kdež krom rozsáhlé zahrady a mlýna při klášteře (č. 489) i dvojí lázně, jedné v potomním Menším městě (č. 286) a druhé tak zvané hořejší (č. 470?), povstaly časem četné domy klášteru poplatné

vsi *Hoštice* a *Klíčany*, též *Sluhy*, ač tato ves nepřipomíná se v držení kláštera leč do roku 1270; ve směru východním od Prahy blíž k Nehvizdům *Šestajovice* tvrz s dvorem poplužním a se vsí, *Horušany* s dvorem poplužním a *Tlustovousy* tvrz s dvorem poplužním, rybníky a jiným příslušenstvím; o něco dále odtud blíž Běchovic na cestě ke Brodu Českému vesnice *jezd* (již před r. 1309); blíže pak ku Praze za Michlí vesnice *Chodov* a *Litochleby*, kdež klášter roku 1348 přijal část lesa od opata Břevnovského a roku 1349 něco rolí od jedné z praebend Vyšehradských právem zákupním, les onen za jednu kopu, role za čtyry kopy platu ročního. Z tohoto zboží byly Klíčany roku 1417 prodány na čas života dvěma zemanům Maršovi z Ledečka a Michalovi Skálovi z Němčic, odjinud ze Žlunic; podobně okolo téhož času Hoštice Hanuškovi synu Jana Mezříčského a manželce jeho Dorotě; Tlustovousy též roku 1417 Ondřejovi Kancléřovic, měšťanu Novoměstskému, na pět let za roční plat 45 kop; a Újezd již před rokem 1401 Martinovi Rotlevovi z Koloděj, který s povolením kláštera roku tohoto přenesl postoupení ono na sestry Alžbětu a Dorotu z Waldšteina, rovněž na čas jich životů. Peněžitý roční důchod z této vesnice činil 33 kop a 45 grošů.

Ve větším vzdálí od Prahy ve východní polovici země české měl klášter Zderazský od roku 1294 mlýn ve městě *Nimburce* a od neznámého času tamže jistý špitál s kaplí sv. Jana, k němuž náležel dvůr poplužní s polemi, lukami, pastvinami a jiným příslušenstvím, v též pak krajině něco dále na východ vsi *Chrčice* za Labským Týncem, *Sloveč* za Králové Městcem a *Chotěšice* odtud na půlnoc stranou ku Kopidlnu. Posledně řečené dvě vsi byly roku 1375 pronajaty panu Albertovi z Waldšteina za 20 kop grošů ročně; Chrčice pak roku 1417 prodány do života Maršovi z Ledečka a Michalovi Skálovi zároveň s Klíčany. O zboží v Nimburce měl však klášter již roku 1385 při s jakýmsi knězem Mikulášem oltářníkem, snad správcem špitálu svrchu zmíněného; i ač officialem soudu arcibiskupského bylo proboštu a konventu dáno za právo, přišlo později roku 1413 k narovnání s rychtářem, konšely

a celou obcí města Nimburka, kterou špitál a kaple sv. Jana i dvůr poplužní a mlýny se vším příslušenstvím postoupeny jsou městu na vždy s vymíněním klášteru toliko šesti kop platu ročně.

Zvláštním zbožím pro sebe bylo příslušenství špitálu v *Trutnově*, přivtěleného ku klášteru Zderazskému tím způsobem, že spravován byl několika bratřími v něm přebývajícími spolu s farářem kostela Trutnovského, totiž blízké dvě vsi *Debrný* (nyní německy Döberle) a *Libeč*, jakž nepochybně nazývala se jménem již zapomenutým ves nyní německy nazvaná Gaberndorf. [37]) Špitál Trutnovský měl na tomto zboží ve svém svobodném držení půl lánu polí u Trutnova samého a jeden lán v Libči, dva mlýny, jeden na potoce Libečském, druhý tuším na řece Oupě, svobodné rybářství v též řece a les mezi dvěma řečenými vsemi, Libčem a Debrným.

Jistý malý obvod jmění Zderazského nacházel se ve východních Čechách také v krajině u Vysokého Mýta, totiž část jistého lesa u Chocně a vesnice *Zalší* mezi Mýtem a Brandýsem i *Sloupná* čili Sloupnice v stranu odtud k České Třebové. Ves posledně řečená byla neznámými příhodami spustla, až probošt a konvent roku 1369 pronajali půl druha lánu rolí k ní náležejících právem zákupním Rudlovi Roitovi, dědičnému rychtáři v Mýtě, s povinností, aby vystavil na nich dvůr kmecí se všemi příslušnostmi. Zalší koupil od kláštera roku 1409 Jan Zelený z Počap na čas svého života, však tak, co by se sešlo platu z té vsi přes 20 kop ročně, aby povinen byl odváděti klášteru.

Větší, a jak se zdá, i ze všech největší obvod statků proboštství Zderazského nacházel se v jižních Čechách ve krajině u Horaždějovic a Sušice, totiž hrad *Bor* a městečko téhož

[37]) Poloha této vsi vysvítá s velkou určitostí z listiny r. 1301, ve které se stvrzuje špitálu mezi jiným les „inter Lubecz et Debrny", ježto les mezi Debrným (Döberle) a Gabersdorfem podnes se nazývá lesem špitálským. Zdá se, že na Libečský potok v též listině vzpomenutý (in flumine dictae villae Lubecz) upomíná posavadní název *Litschenbach* tamže.

9. O statcích řádu *křížovnického s červenou hvězdou*, jehož hlavním sídlem byl špitál sv. Františka u mostu na Starém městě Pražském, podali jsme popisu jak možná úplného v prvním díle těchto dějin, jejž tuto opakovati bylo by zbytečné; obšírněji pak vyložiti jej dle stavu jmění toho v době, o které jednáme, nelze jest nám pro nedostatek podrobnějších pramenů.

Působnost řádu šířila se i za prvních let panování Karla IV ještě dalším přivtělováním k němu jednotlivých špitálů, v čemž těšil se z přízně i tohoto panovníka, jako některých jeho předchůdců. Již roku 1351 jednalo se o založení nového špitálu křížovnického na jméno panny Marie a Všech Svatých konec mosta ve městě *Písku.* Král daroval k tomu bohatý farní kostel v *Záhoří* na zboží Zvíkovském, tak že přivtělen jest ke špitálu tomuto, aby jeho důchody pod správou řádu obracovány byly na potřeby nemocných v témž špitále. Téhož roku odevzdal Karel IV správu špitálu v *Budějovicích* se statky k němu náležejícími řádu křížovnickému, shledav, že předešlá správa světská byla nedostatečná; roku pak 1352 podnikli křížovníci založení nového špitálu s kostelem v *Sušici*, k čemuž král dal svolení své s propůjčením, aby statky, které by k špitálu tomu byly časem svým darovány, měly touž svobodu jako statky mateřského špitálu Pražského.

Jmění řádu utrpělo brzy po nastoupení Karla IV v panství značnou ztrátu při založení Nového města Pražského, ježto musili křížovníci postoupiti k tomu největší části půdy k tomu potřebné, dobře dvojího popluží, náležejícího ke starodávnému dvoru jejich u sv. Petra na Poříčí. Král slíbil však za to náhradu, kteráž se stala částečně již roku 1351 vyzdvižením dvou farních kostelů, *sv. Jindřicha* a *sv. Štěpána*, v nové části města a přivtělením jich obou k řádu a k špitálu sv.

později zase králové sami, jak Karel IV (již r. 1360) tak také Václav IV; a podobně nacházíme podací kostelů v Kostelci nad Orlicí, ve Zruči, v Solnici a ve Stráži, které byly rovněž darovány klášteru za krále Jana, od druhé polovice 14. století v držení jiných osob. O vykonávání podacího ve Lhotě sv. Jiří u Mýta nenacházíme žádných zpráv z této doby.

Františka. Roku pak 1352 podal se král o další náhradu na výrok Jana biskupa Olomouckého co přátelského rozsudí, kterýž rozhodl, aby dal řádu jiné nějaké zboží v ceně tří set kop grošů nebo třidcet kop platu ročního. Král byl téhož času pojal šest lánů lesa náležejícího křižovníkům u vsi *Mořiny* blíž potomního Karlšteina k novému zboží v té krajině; dle výroku biskupa Jana slíbil za to vykázati špitálu tolik lesa buď v sousedství statků špitálských u Knína z královských lesů Kamýckých, buď jinde, kdeby se hodilo. Jinak udály se rozličné změny částečným přikoupením neb odprodáním některých statků v několika krajinách.

10. Klášteru zahrady svaté Maří řádu *Kartouského* daroval zakladatel jeho král Jan hned prvním nadáním roku 1342 dvůr jistého Temla z Hory, na jehož místě počal se tehdy klášter stavěti, se vším příslušenstvím téhož dvora, to jest rozsáhlými ovocnými sady a s poplužím, též se mlýny na obou stranách řeky Vltavy, které odtud slouly Kartouské, jedny hned blízko kláštera, druhé jezem spojené v Podzderazí na Novém městě Pražském; kterýžto všechen statek koupen byl od Temla za 400 kop grošů. Král dal novým řeholníkům na stavění kláštera vypláceti týdně osm hřiven z urbory a mince na Horách Kutnách až do summy 2000 hřiven, povolil jim mimo to potřebného dříví z lesů královských, daroval jim 24 lánů lesa z královského hvozdu řečeného *Brdo*, totiž na pohoří tohoto jména za Zbraslaví a za řekou Mží, kdež by sobě sami zvolili, konečně vykázal jim 1300 kop grošů, za kteréž aby sobě koupili důchody na jakýchkoli statcích toliko osob světských.

Z ovocných sadů Temlových byla nepochybně zdělána veliká zahrada klášterní, vedlé níž na straně polední měl klášter také chmelnici k svému vlastnímu užívání. Polnosti, vztahující se na též straně mezi řekou Vltavou a cestou ke Zlíchovu po řece nahoru až ku přívozu Vyšehradskému, dány jsou roku 1386 lidem některým pod roční plat ku klášteru. Tím, zdá se, vzala tehdáž vlastně začátek osada *Smíchov* nazvaná. Na témž příslušenství někdejšího dvoru Temlova byla

kazů dílem na domích Pražských, dílem na statcích venkovských. Největší nám známé nadání toho druhu bylo od pana Jence z Petrspurka roku 1405, totiž 11 kop platu ročního na jisté vsi u Rakovníka, [42]) odkudž přenesen plat tento roku 1418 na *Lubenec* za Petrspurkem.

16. Klášter bratří kajících u *sv. Kříže většího* neměl rovněž žádných statků zemských, než toliko platy, o kterých nemáme zpráv než jen některých nahodile zachovaných. Převor a konvent koupili sobě jmenovitě roku 1416 neméně než 60 kop platu ročního od slovutného Janka z Chotěnic a na Vlašimi na statcích jeho tudíž ve *Vlašimi*, v *Načeraci* a v blízkých odtamtud vesnicích *Zdislavicích, Malovidech* a *Onšovicích*. Krom toho náleželo klášteru více far osazovaných veskrze bratřími, totiž zejména fara při samém kostele sv. Kříže na Starém městě Pražském, kterou dle staré schválené zvyklosti spravoval vždy sám převor kláštera, dále fary v *Sačanech*, vsi již zašlé blíž Vrbky nedaleko Ledče v kraji Čáslavském, v *Žiželicích* u Chlumce nad Cidlinou, v *Nových Benátkách*, v *Jablonci* českém za Mnichovým Hradištěm, v *Držkově* v horách za Semily, v *Solnici* a v *Orličce* rovněž pod horami v kraji Hradeckém, konečně v jakési vsi *Miličce* neznámé polohy.

17. Přísný řád *Karmelitanů* v klášteře u *Matky Boží Sněžné* na Novém městě nebyl rovněž nadán jměním nemovitým. Ze stalých důchodů, které jemu náležely, připomínají se jmenovitě platy, které klášter získal postoupením části místa svého sousedům k vystavení sobě na nich domů, zejména v nynější ulici Široké. Kolik to činilo ročně, není však známo, leč toliko, že přibylo k tomu roku 1418 5 kop 45½ groše za přidání částky místa ku každému z těchto domů od zahrady klášterské.

18. Také klášter *sv. Tomáše* poustevníků sv. Augustina na Malé straně Pražské náležel mezi řehole mnichů žebravých, ač řádu tomuto nebylo držení statků zemských bráněno, nybrž výslovně povoleno již ve prvních časích po jeho vzniku, zejména od papežů Innocentia IV a Alexandra IV. Klášter však této

[42]) Dle *Lib. erect. V. 86:* super villa Swikow prope Rakownik.

volnosti užíval vždy jen ve skrovné míře, tak že i jeho důchody záležely větším dílem jen ve platech penězitých. Máme úplný popis jich v tak zvaném inventáři sv. Tomáše složeném na začátku 15. století, z něhož jest viděti, že skoro všecky pocházely buď postředně buď bezpostředně z darování dobrodinců rozličných, zvláště pochovaných v témž klášteře. K tomu náležely předně platy na rozličných domích Pražských, po kopě, polokopě, po dvou, na nejvýše po pěti kopách, kteréž činily do roku 1416 dohromady znamenitou summu 74 kop a 48 grošů ročně. Připadala z toho největší část na Malou stranu Pražskou, totiž 55 kop 44 grošů, na Staré město 5 kop 4 groše, na Nové město 14 kop. Jiné platy měl klášter na venkovských statcích zemských v rozličných krajinách země, a to dílem platy holé, které jemu odváděli svobodní držitelé statků takových, dílem platy s panstvím, totiž které klášter vybíral od poddaných lidí, vykonávaje nad nimi i jiná některá práva.

Nejblíž Prahy koupil sobě klášter roku 1378 půl sedmé kopy platu ročního v *Kunraticích* od měšťana Pražského Prokopa Bohuslavova z rodu Olbramoviců za peníze ódkázané za duši Henzla Menhartova z téhož rodu a manželky jeho Markéty. Když syn Prokopův Bohuslav roku 1407 prodal zboží své v Kunraticích králi Václavovi, přidal prvé klášteru ještě půl kopy platu na něm, tak že plat takto rozmnožený vyplácen byl potom od komory královské. Nedaleko od Kunratic v stranu východní dostal klášter roku 1393 dvou kop platu v *Bynicích* z odkazu jeptišky Kateřiny dcery Mikuláše Sovy. Jižněji pak od Prahy v krajině u Jílového koupil sobě konvent roku 1390 30 kop platu na vsi *Lešanech*, ležící za řekou Sázavou, za 300 kop grošů, zjednav si peníze tyto prodáním starších platů, které měl z odkazu dílem výše řečeného Henzla Menhartova na vsi *Litni* za Karlšteinem a blízké malé vísce tamže *Vlencích*, dílem z odkazu rytíře Jana Kluka na vsi *Drahlíně* za Hlubošem. Ještě dále za řekou Sázavou pořídil si klášter roku 1415 osm kop platu ročního na zboží Václava z *Kozmic*, totiž na dvoře jeho v Kozmicích se vším příslušenstvím, obrátiv na koupení platu tohoto několik menších starých odkazů.

V straně opačné od Prahy k Mělníku a za Mělníkem měli poustevníci řádu sv. Augustina 11 kop platu v *Postřižíně*, koupených roku 1386 rovněž z odkazu Henzla Menhartova místo staršího platu, který měli prvé v *Záběhlicích*, a sice s panstvím nad poddanými v sedmi dvořích kmecích v též vsi, z čehož vycházel klášteru zvláštní užitek 56 grošů při každém vybírání berně královské; k tomu jednu kopu platu přikoupenou roku 1407 v též vsi na svobodném dvoře Kříže sedláka, který se jindy nazýval zemanem; dále jednu hřivnu čili kopu a čtyry groše v *Klích* za Labem proti Obříství z odkazu matky jednoho z řeholníků řečeného Henla kamenníka (1352); jednu kopu platu v *Bosyni* a v *Želizech* z odkazu zemana Bohuňka z Bosyně (1386) a jednu kopu grošů se 14 korci obilí (5 žita, 5 pšenice, 2 ovsa a 2 ječmene) na polovic s klášterem téhož řádu v *podměstí Mělnickém* z odkazu Hynka z Dubé biskupa Olomouckého (1328).

V straně ke Slanému měl klášter ve vsi *Středoklucích* i se vzdálenějším *Ptíčem* (u Jenče) šest kop a 15 gr. platu koupeného roku 1378 od Pešla komorníka Velflovice z odkazu často zmíněného dobrodince sv. Tomáše Henzla Menhartova; v krajině pak na oupatí hory Řipu v *Račiněvsi* dvě kopy platu koupeného r. 1407 od slovutného panoše Vácslava z Račiněvsi dílem z odkazu měštky Pražské Kristiny Podvinské, dílem z peněz stržených za jistou vinnici na Brusce, a tamže jiné dvě kopy na zboží Jana a Budivoje bratří krevných odtudž z Račiněvsi z odkazu zemana Sigmunda z Ledče (1414); k čemuž přibyla roku 1419 ještě jedna kopa, ku které se zavázal Vácslav z Račiněvsi svrchuřečený náhradou za 10 kop platu zadržalého.

Roku 1350 dostal klášter od měštky Pražské Klary Puschwitzerové jedné kopy platu, koupené od ní na jistém poli před branou města Berouna a na hoře *Plešivci* za řekou Mží odtudž ve stranu půlnoční. Za Berounem pak čili lépe za Karlšteinem koupili převor a konvent roku 1412 čtyry kopy platu v *Litni* od Jana z Waldeka sezením na Litni.

Ve vzdálenějších krajinách od Prahy koupil sobě klášter sv. Tomáše předně ve východní polovici země roku 1389 12 kop 7 gr. a 8 peněz platu ročního i s panstvím ve vsi *Opočnici* v krajině mezi Poděbrady a Chlumcem a dvě kopy ve vsi *Habrovníku* již zašlé blízko odtudž od Jarka Popka rychtáře v Městci z peněz odkázaných s největší část od biskupa Hynka Vladimiřského, bratra téhož řádu poustevníků, a Jana biskupa Olomouckého. Dále pak odtud nabyl klášter roku 1408 čtyr kop platu s panstvím ve vsi rovněž již zašlé *Varobylech* u Kopidlna směnou za starší plat ve *Skalsku;* k čemuž přikoupen roku 1409 ostatek platu ze tří dvorů kmecích v též vsi v počtu 55 grošů a 7 peněz. V Opočnici měl klášter čtyry kopy zisku při každém vybírání berně královské.

Roku 1403 odkázal klášteru panoše Hynek ze Zbrašína kopu platu na vesnicích svých *Zbrašíně* a *Hřivicích* v kraji Žateckém za Ročovem, a nedaleko odtudž měl konvent již od delšího času jednu kopu a 50 grošů platu ročního na dvou lánech ve velké *Černuci;* roku pak 1410 přibyla jedna kopa platu ve vsi *Vojníně* dále odtud za Mašťovem z odkazu Blanče vdovy Vénecemila z Tuchlovic, pochované v kostele sv. Tomáše.

Nejdále od Prahy v zemi české měl klášter kopu platu v *Kramolíně* v kraji Klatovském v krajině mezi Klenčem a Ronšperkem z odkazu Držslera z Oujezdu Chodového, panoše v službách arcibiskupa Pražského Konrada, pochovaného též u sv. Tomáše (1414).

Mimo to měl klášter také kopu a 4 gr. platu na jednom domě v *Brně*, darovanou roku 1389 od bratra Petra z Oustí, řeholníka řádu poustevničího tamže, jednu kopu platu darovanou r. 1407 od Štěpána z Mečichova,[43] ještě nevykázanou na určitém statku, nýbrž placenou z měšce čili z komory, a 6 kop platu od kláštera poustevníků sv. Augustina v Ostrově pod hradem Waldekem za Hořovici, za jisté peníze odkázané klášteru sv. Tomáše, kterých konvent postoupil klášteru Ostrovskému ke zvláštním jeho potřebám roku 1353.

[43] V rukopise stojí: Stephanum de Zemczehowa

Všecky zde vypočtené platy mimo ony na domích Pražských činí ouhrnkem 117 kop 34 gr. a 3 peníze.

Mimo to měl však klášter již od r. 1338 vesnici *Březovou*, jinak *Lhotku* pod horou Plešivcem výše zmíněnou u Berouna, kterouž daroval k němu Štěpán z Tetína písař zemský, zakladatel kaple sv. Filippa a Jakuba v ambitu kláštera sv. Tomáše, tudíž pochovaný. Byla to ves vysazená roku 1320 právem zákupním, rozdělená na devět lánů, které prvotně platily ročně po 42 groších a čtyřech kurách, a každý lán konal robotu o žních dvěma ženci; což později roku 1363 změněno, tak že s kur sešlo, na místě pak toho každý lán odváděl ročně 48 grošů, celá ves tedy sedm kop 12 grošů. Nedaleko odtud koupil potom konvent roku 1369 dva lány s platem pěti kop bez 14 grošů ve vsi *Lužcích* u Vysokého Oujezda od pana Bořivoje z Lochovic, a roku 1370 v též vsi dvůr poplužní s dvěma lány čili poplužími od Vojtěcha Chabce s jedním lánem kmecím, z něhož platilo se ročně 64 grošů a dva korce ovsa i čtyry kury. Náleželo pak klášteru již prvé v Lužcích jisté dědictví, darované jemu od pánů blízké vsi Nučic, kteréž později přivtěleno jest ku poplužnímu dvoru právě zmíněnému. Po těchto změnách počítal se celý plat od poddaných této vsi na šest kop a 10 grošů; poddaní pak mimo to byli povinni robotovati ke dvoru panskému, dohromady devět dní, při klizení ovsa a sena. Roku 1381 přikoupil klášter k tomuto svému zboží Lužeckému také tři lány s platem šesti kop ve blízké vsi *Kozolupích*. Roku 1414 pronajali převor a konvent dvůr v Lužcích se vším příslušenstvím, vyjma toliko plat s lánů, Zbyňkovi z Kozolup za 11 kop a po uplynutí tří let za 12 kop ročně.

Sečtem-li v jedno platy z domů Pražských a z venkovských statků i s tímto nájmem z dvoru Lužeckého, vypadne summa jistého ročního důchodu kláštera sv. Tomáše v penězích na 217 kop 44 grošů a 3 peníze.

19. Z klášterů panenských v Praze vyznamenával se nejstarší *Svatojirský* řádu sv. Benedikta bohatstvím svým přede

všemi jinými mimo vše porovnání, tak že zajisté ani za nejbohatším z mužských klášterů, Břevnovským, nezůstával daleko pozadu.

Listina abatyše Anešky z roku 1228, od nás na jiném místě zmíněná,[44]) uvodí 129 vesnic neb částek vesnic, které náležely k tehdejšímu nadání, v rozdělení na osm krajin, to jest nepochybně na osm správních obvodů. První z nich nejrozsáhlejší, s 62 vsemi, byla krajina okolo Prahy, však daleko na všechny strany se rozkládající, ostatní krajiny Litoměřická, Mělnická, Havraňská čili u Poděbrad, Netolická, Prachenská, Plzenská a Bozenská. Zprávy ze 14. a ze začátku 15. století, které se nám zachovaly, nepostačují, abychom z nich podrobně uměli říci, které z oněch statků ještě i v té době zůstávaly neb nezůstávaly v jmění kláštera. Ovšem staly se v tom mnohé změny, však sotva na zmenšení bohatství kláštera, než tak, že co během času dostalo se v jiné ruce, zas bezpochyby získáním jiných statků bylo nahraženo.

Dle určitých svědectví měly jeptišky Svatojirské v obvodě Pražském ze zboží již roku 1228 uvedeného i v této době hned nejblíže hradu Pražského vesnici *Týnce* za Pohořelcem neb aspoň vinnici na stráni nad ní, která se do dneška jmenuje Panenskou; v *Ovenci* dvůr s pluhem dědiny, zahradu a do roku 1395 také mlýn (nyní císařský), jejž prodaly toho roku Machovi mlynáři z Nelahozevsi; v *Levém Hradci* podací kostelní; nedaleko odtud v stranu západní ves *Stativnice* co příslušenství praebendy kanovníků Svatojirských, dvůr v *Kamýce*, dvůr poplužní v *Lichucevsi* a ves celou, dvůr v *Neutomicích* a podací kostelní; západně od Prahy díl dvora v *Motole* s příslušenstvím, na němž ve 14. století vzniklo více vinnic odvádějících klášteru desátek; odtud na cestě k Berounu ves *Hořelice* a nedaleko od ní do r. 1409 *Oujezdec* (nyní Vysoký Oujezd), který tehdy postoupen jest směnou klášteru Strahovskému, v krajině za Zbraslaví nad řekou Mží ves *Mokropsy větší*

[44]) Díl I. strana 91.

s podacím kostelním a *Mokropsy menší* s mlýnem, jež nedávno před rokem 1364 znovu vykoupila abatyše Markéta; v Mokropsích menších byl také nápravník, mající dvůr svobodný co nápravu od kláštera (1405); v krajině na pravé straně od Vltavy předně pod samou Prahou za Trojí ves *Bohnici*; v témž směru ve větším vzdálí na silnici nynější k Veltrusům *Břežany (panenské)* co příslušenství praebendy kanovnické; blíže odtud u Zdib *Bořanovice*, kteroužto ves s lidmi, s dvorem poplužním a dvěma poplužími, s lesy, lukami, chmelnicí, krčmou prodaly roku 1414 slovutnému Mikulášovi z Čečelic a Elšce manželce jeho za 240 kop na čas jich obou životů; za Libní u Prahy ve *Střížkově* dvůr poplužní s poplužím; východně odtud za Počernici ves *Svémyslice* s podacím kostelním, kdež roku 1392 abatyše Kunigunda přikoupila ještě jeden dvůr kmecí na konci vsi v pravo vedlé cesty do Staré Boleslavě; konečně u Jílového vesnici *Borek*, a dále v tu stranu u Sedlčan vsi *Solopisky* a *Doudlebce* (jinak Dublovice).

Některá místa, která náležela k tomuto obvodu roku 1228, nacházela se ve 14. století již v jiných rukou, ač větším dílem neznámo, jakým se to stalo spůsobem. Tak náležel ku př. *Okoř* Pražskému rodu Rokycanských (1361); *Želunice* a *Knovíz* obci Slanské již od času krále Vácslava II; *Košíře* ku koruně (1312); *Šestlice*, *Běchovice*, *Záběhlice* měšťanským rodům v Praze, jak na svých místech zmíněno; *Uhřiněves* již roku 1295 Templářům a po nich potom Johannitům. Naproti tomu nabyl klášter časem zase jiných statků v témž obvodě. Tak náležela mu nově ves *Čanovice* u Smečna, pronajatá roku 1361 blízkému zemanu Albertovi z Malikovic na čas života jeho za 12 kop ročně; též půl vsi *Počapel* na Labi proti Štětí, jíž druhou polovici měl klášter Kartouský. Abatyše Kunigunda koupila roku 1392 od Jimrama z Řičan něco statku v *Čeněticích* u Štiřína s platem ročním pěti kop 32 g. ošů. V sousedství pak starších statků u Sedlčan za Jilovým nacházíme klášter nově také v držení vsi *Přičora*, *Hrachoviště* (nyní Hrachov),

Luh u Kamýka na druhé straně Vltavy a *Babiněvsi* nyní zmizelé. [45])

V Praze samé měly jeptišky Svatojirské předměstí řečené *Písek* pod samou horou zámeckou a část předměstí Oujezdského s podacím kostelů *sv. Vavřince pod Petřínem* a *sv. Jakuba u Kartous* se zvláštním rychtářem nad lidmi poplatnými; [46]) na Starém městě některý čas dům blíž kostela sv. Valentina (1360), též platy na několika domích.

V krajině Litoměřické měl klášter sv. Jiří posud městečko *Třebenice* s podacím kostelním a blízké vsi *Chodovlice, Upohlavy*, kdež abatyše a konvent roku 1364 prodaly dvůr svůj s jedním městištěm kmecím za 60 kop a za dvě hřivny platu ročního právem zákupním, *Siřejovice*, a něco dále pod Milešovkou *Velemín* s podacím kostelním, též *Koveleč* u Třebenic, který se v listině roku 1228 nepřipomíná; dále za Litoměřici východně vsi *Újezdec* vysazený roku 1366 právem zákupním, a *Třeboutice*, a ve větším vzdálí na půlnoc blíž hradu Střekova vesnici *Brnou* na pravém břehu Labe; kteréžto tři vsi také teprv někdy po roce 1228 přibyly. Proti Brné na levé straně Labe náležel klášteru ze starého nadání jeho *Podlešín* u Trmic, a v krajině za Oustím *Božtěšice* ze starého nadání, k tomu pak malé visky roku 1228 nejmenované *Strážky* a *Ždár* již v oudolí Chlumeckém pod horami Krušnými. Pro přílišnou vzdálenost vsí těchto od kláštera prodaly abatyše a konvent roku 1367 Božtěšice, Strážky, Ždár a Podlešín krom jiných

[45]) Z listiny r. 1228 toliko nepřipomínají se v této době, ač snad větším dílem vždy klášteru náležely: Suchýdol, Husinec, Řeže, Kněževes (jehož toliko částka náležela klášteru Strahovskému), Holovousy, Vrbno, Toužetín, Otvojice, Luběšov, Chrášťany, Řebly, Stradonice (rozuměj ves toho jména u Zlonic; neb Stradonice nad Ohří náležely klášteru Strahovskému), Bratronice, Brnky, Neratovice, Črnkov, Dušníky, Křiváves, Řepčice, Radějovice, Oslnice, Krňany, druhé Dušníky, Lety Otmiky, Bohy, Bnečice, Laz, Lukov, Nevíď, Bujesily, Liblín, Přestavlky.

[46]) V pamětní knize Staroměstské od r. 1417 uvodí se r. 1417 a 1419 Witko judex in Vgezd (minoris civitatis Pragensis) in bonis abbatissae monasterii S. Georgii (pag. 6, 43).

některých statků, o nichž doleji, za ves *Nepolisy* u Chlumce blíž Bydžova. [47])

Ze zboží v krajině Mělnické, ležícího u Mělníka za Labem, připomínají se *Vrutice* (1406), *Nebužely* (1383) a *Újezd* (1377). V Nebuželích byl farní kostel, jehož podací náleželo abatyši. Též byli v Nebuželích a v Oujezdě nápravníci; z nichž připomíná se v Oujezdě roku 1377 Hrzek, dědic nápravy po otci svém, roku pak 1406 slovutný Dobeš syn Hrzkův. [48])

Na zboží Havraňském měl klášter posud opuštěné někdejší sídlo Slavníkoviců, *Libici* u Poděbrad, s jinými vsemi, vyplacenou okolo roku 1366 z jakési závady, o níž se určitější zpráva nenachází. Řečeného roku abatyše Alžběta již po této výplatě, znamenavši prý velkou zpustlost dvoru poplužního v Libici, prodala rychtářství tudíž v Libici, v *Odřepsích*, v *Opolelích* a v *Oseku* Ješkovi ze Všechlap, a s ním i dvůr onen s třemi lány, s třemi ostrovy na blízce, s porostlinami řečenými *Olší*, s lukou příležící a s rybníkem řečeným *Bílé jezero* i s krčmou v Oseku právem zákupním. V Libici měla abatyše také podací kostela panny Marie. Též ze starého nadání před rokem 1228 měl klášter sv. Jiří posud vzdálenější vsi *Kněnice* a *Kněničky* jinak Knežice a Kněžičky za Jičínem nedaleko zámku Brady a tamtéž ves *Javorník*, snad někdy později nabytou. Však pro vzdálenost jich od Prahy postoupila jich abatyše Alžběta roku 1367 spolu s vesnicemi u Ousti na Labi výše zmíněnými panu Hanušovi Turkovci směnou za *Nepolisy* mezi Chlumcem a Bydžovem. Ves tato byla veliká, držíc 27 lánů větších po 72 korcích a $7\frac{1}{2}$ menšího po 64 korcích, vysazených právem zákupním, z nichž činil roční plat něco přes 66 kop grošů. Na témž zboží Havraňském měl klášter od roku 1305 také půl vsi *Podmokel* u Králové Městce, ku kteréž roku 1409 nabyl polovice druhé směnou s klášterem

[47]) Nepřipomínají se z listiny r. 1228: Polepy postoupené směnou již ve starší době (viz díl I. 465), Vransko, Chvalowice, Boreč.

[48]) Neděje se zmínka o Niněchově, Chorušicích a Chorouškách, ač snad i tyto vsi se zachovaly při klášteře ze starodávného nadání.

Strahovským za *Oujezdec* u Hořelic. Poddaní této polovice vsi odváděli ročně 14 kop platu; polovice starší držela 13½ lánu, z nichž roční plat činil 18 kop 54 grošů; k tomu rychta, jižto abatyše a konvent roku 1370 prodaly právem zákupním Blahutovi a Matějovi nápravníkům z blízké vsi Lužce za 60 kop grošů a za roční plat tří kop a 12 grošů s dvěma lány svobodnými, s krčmou, s řezníkem, pekařem a kovářem i vším příslušenstvím.

Ze zboží Netolického ví se s jistotou toliko o vesnicích něco později k němu přibylých, totiž *Krašlovicích*, *Lidmovicích* a *Podhoří*,[50] že vždy zůstávaly jměním kláštera. Zdá se však, že Podhoří bylo vsí opuštěnou; neb roku 1366 udělily abatyše a konvent 17½ lánu k této vsi náležejících Krašlovickým a Lidmovickým, kteří jich již předtím užívali, právem zákupním za 64 kop grošů od nich složených.

O zboží Prachenském, Plzenském a Bozenském neděje se ve 14. století nikdež žádná zmínka, a možná že bylo pro velkou vzdálenost od Prahy skutečně snad větším dílem odcizeno. Naproti tomu nabyl klášter sv. Jiří během času dosti znamenitého zboží v krajině blíž Žatce. Tam předně již r. 1328, jak jinde pověděno, darována byla jeptiškám ves *Mradice* východně od Žatce s mlýnem na řece Ohři, jejž roku 1362 pronajaly právem zákupním; od neznámého pak času měly za Žatcem nedaleko sebe tři vesnice *Vysočany*, *Lažany* a *Zálezly*; před Žatcem v krajině mezi městem tímto a Rakovníkem ves *Přílepy;* západněji pak za Podbořany podací kostelní i nepochybně jiné jmění v *Nepomyšli* (1364). Od císaře Karla dostaly také vsi *Želevic* na Ohři blíž Pátka náhradou za jisté zboží odjinud neznámé v *Unhošti*, však prodaly ji roku 1364, a koupily sobě zboží příležitější prý a užitečnější ve *Hladově*, blíž Obříství.

[50]) Nepřipomínají se z listiny r. 1228: Oldřiš, Sádoví, Kanín, Vinařce, Kobylníky. Posledně řečená ves náležela, ne-li celá, aspoň s část k arcibiskupství, jak na svém místě položeno dle urbáře z konce 14. století.

[51]) Srov. díl I. 466.

Pod ochranou a vrchní mocí abatyše stáli *kanovníci sv. Jiří* s jměním a důchody svými, které jsme již popsali při době starší. Jmění toto, prvotně z jmění kláštera samého vykázané, rozmnožili kanovníci ve druhé polovici 14. století rozličnými novými přírostky, které byly spravovány k společné jich ruce na způsob obediencí. K tomu náležela předně část vesnice *Radouně* za Mělníkem v sousedství tamějšího zboží jeptišek, koupená roku 1355 za 100 kop, které odkázal měšťan Pražský Mudrák, a 20 kop přidaných k tomu od jednoho z kanovníků jménem Tomáše Šeřce; dvůr v *Krpích* nedaleko odtudž (1370), z něhož bylo 7 kop ročního platu, neznámo jakým způsobem nabytý, a vesnice *Doubravice* nejisto která, též se sedmi kopami platu, z odkazu Vlčka kanovníka sv. Jiří a faráře u sv. Štěpána ve zdi († 1352). V Radouni i v Krpích měli kanovníci také podací kostelní. Roku 1380 koupili sobě kanovníci tři vinnice vedlé sebe ležící u Vršovic na vrchu řečeném *Sunenberk*, které roku 1385 pronajali na osm let za 7 kop ročně, později pak (1399) prodali s vymíněním sobě na nich dvou kop platu ročního. Jinou vinnici měli od neznámého času na Petříně, kterou roku 1415 rovněž pronajali na 8 let za 7 kop ročního nájmu. Z rozličných odkazů měli též rozličné platy s povinností k vykonávání zádušních služeb božích za zemřelé dobrodince. Dá se jich spočísti 19 kop, pokud se zachovaly o nich písemné paměti.[51])

20. Nového založení klášter panenský řádu sv. Benedikta u *sv. Ducha* na Starém městě Pražském dostal nadáním od zakladatele svého, Mikuláše Rokycanského, vsí *Libodržic* v kra-

[51]) Roku 1354 2 kopy v Radimi (u Kolína?) a 2 kopy v Oujezdci (neznámo kterém) od Markety jeptišky Svatojirské z odkazu děda jejího Jindřicha a otce Heřmana, měšťanů Nimburských; r. 1399 8 kop v Třeboradicích (za Davlici) z odkazu Jindřicha faráře v Ječovicích a 2 kopy v Slatině od Jana Ožídle kanovníka Svatojirského: r. 1401 dvě kopy v Črnicích koupené od Mikuláše Puchníka kanovníka, Dobrohosta a Volfarta bratří z Črnic; r. 1415 3 kopy na Kovářově (nejisto kterém) koupené od slovutného panoše Matěje Brusa tudíž z Kovářova

jině mezi Kouřimí a Kolínem a *Řisut* u Smečna, k tomu 50 kop ročního důchodu z odkazu Menharta bratra Mikulášova a více jiných peněz od Mikuláše samého, z nichž teprv měly býti koupeny stálé roční platy. K tomu přidal Jan biskup Olomoucký, vykonavatel poslední vůle Rokycanského, sám svůj velký dům blíž zdi městské u sv. Benedikta (1348), který se později stal dvorem krále Václava. Syn Mikuláše Rokycanského, František z Okoře, daroval klášteru šest kop platu ročního na vesnici své na *Libochovičkách* u Okoře a 16 kop 2 groše a 2 peníze platu i s 5 zajíci ročně, které měl na třech domích v ulici ševcovské a na 11 domích v ulici kostečné na Starém městě Pražském, ač s povinností k vypl\u00e1cení z toho 20 kop ročně třem kaplanům sloužícím v kostele sv. Ducha k jich výživě. Již o dvě léta později (1364) daroval také 7 kop platu, které měl u bratrance svého Frány Rokycanského na *Holišovicích* u Prahy; a Frána vykázal na též vsi zároveň $2^1/_2$ kopy platu, které byl odkázal klášteru otec jeho Menhart. Ještě později odkázal klášteru František Rokycanský z Okoře také 10 kop platu na dědictví svém v *Otrojicích* (u Minic, 1379); měštka pak Pražská Klára vdova Freibergerova darovala jeptiškám roku 1383 dědictví své v *Příbojích* za Břežany panenskými, tvrz a dvůr popl užní s dvěma popl užími, s rybníky, lukami, potoky, vrbinami se závazkem, aby z toho platily ročně 10 kop kaplanu jejímu v kostele sv. Mikuláše na Starém městě Pražském.

Dům někdy biskupa Olomouckého blíž sv. Benedikta propůjčily jeptišky roku 1358 biskupu Detřichovi Mindenskému, mocnému kancléři císaře Karla IV, na čas jeho života i po něm měšťanu Pražskému Jindřichovi Faistovi z Řezna, kteří v něm společným nákladem vykonali znamenité nové stavby; po smrti jich pak abatyše a konvent dům takovým spusobem zvelebený prodaly docela panu Tímovi z Koldic, mistru komory královské, a koupili si za peníze stržené ves řečenou prý *Milotín* v krajině Kouřimské (tuším Milotice u Čestína), se 14 kopami platu ročního.

Když roku 1385 král Vacslav stvrdil klášteru všecky statky a privilegia, náležela k tehdejšímu jmění jeho již z dáv-

nějšího odkazu také ves *Bošice* u Kouřimě, nepochybně z odkazu mladšího Mikuláše Rokycanského, bratra Františkova z Okoře, jejž jsme shledali v držení té vsi roku 1352. Též pak měl klášter tehdy 7 hřiven lehkých na obci *Litoměřické* darováním Leubla písaře králova, koupených 15 kop platu na *Kokořově* a 18 kop 34 grošů a 9 peněz rovněž koupených od měšťana Pražského Štěpána Budkova na rozličných vsech v krajině u Slaného. [52]) O něco rozmnožily se důchody kláštera ještě i v pozdější době platy, dílem přikoupenými dílem odkázanými, dílem na domích Pražských, dílem na statcích venkovských. [53]) Klášteru náleželo také podací kostelní v *Řisutech* i také ve *Vskuřích* ve krajině mezi Slaným a Velvary.

Sečtouce vše dohromady, shledáme summu ročního důchodu dosti znamenitou 156 kop 5 grošů a 11 peněz, od které odpočísti sluší 20 kop kaplanům u sv. Ducha a 10 kop kaplanu Kláry Freibergerové u sv. Mikuláše, ve které však naproti tomu nejsou obsaženy platy a jiné požitky ze čtyr vsí klášteru náležejících, Libodržic, Řisut, Příboj a Bošic, ježto o nich nemáme zprávy.

Ostatní kláštery panenské v Praze náležely veskrz k řádům žebravým. Nejstarší z nich,

21. klášter *sv. Františka* přisného řádu *sv. Klary* neměl dle pravidel řeholí těch žádného jmění nemovitého, než toliko platy roční, dílem bezpochyby od slavné zakladatelky kněžny Anežky, dílem od pozdějších dobrodinců rozličných darované, díl jmenovitě tím spůsobem, že jednotlivé jeptišky při svém vstoupení do kláštera dostávaly po některé kopě platu od rodičů svých na spůsob věna, které po jich smrti zůstávalo klášteru. Pamětí o takových darováních zachovaly se však

52) Star. díl II. 476.

53) R. 1387 1 kopa platu od Mikuláše Prasete na domě Mikuláše malíře na Novém městě; r. 1391 2 kopy 31 gr. na osmi domcích Mikuláše. Prasete v Chudobicích (viz Základy místop. Praž. II. 177); r. 1393, 1400 po jedné kopě na dvau domích též Novoměstských; r. 1413 4 kopy ve Vskuřích.

jen v malém počtu, pročež o summě ročního důchodu kláštera nemáme žádného úsudku. [54])

22. Klášter *sv. Anny* na Starém městě jeptišek řádu sv. Dominika měl zvláštní povolení papežská k držení statků zemských, a nabyl skutečně některých během času, ač ani o nich nemáme zpráv dostatečných. Pokud nám o nich povědomo, nacházely se veskrz v nepříliš velkém vzdálí od Prahy. Náležela jeptiškám u sv. Anny předně od neznámého času (1387) ves *Radlice* nedaleko od Smíchova, kterou r. 1419 s dvorem poplužním se dvěma poplužími, s dvory kmecími, platy a robotami, s lesy, s vinnicemi a desátky z vinnic, s lukami a chmelnicemi prodaly právem zákupním měšťanu Pražskému Šimonovi od bílého lva za 65 kop platu ročního. Též od času neznámého měly ves *Rynolec* blíž lesů Křivoklátských a část vsi *Libošína* u Kladna s třemi úročníky ve vsi *Hradišti* (neznámo kterém); roku pak 1355 darovala jim Buda vdova hraběte z Orlamünda, hofmistryně královny Anny, čá^et vsi *Lidic* u Buštěhradu v týchž stranách. V krajině na pravé straně Vltavy koupili sobě roku 1389 od Hynka z Říčan ves *Oujezdec* nedaleko Štiřína, která nesla ročního platu 15 kop 51½ groše, a dříve již měly dvůr ve *Pnětlucích* (rozumím, ač ne s jistotou, dvůr toho jména u Ouřiněvsi), jejž roku 1386 pronajaly Ondřejovi z Křešic do života jeho a jeho manželky za 6½ kopy ročně. Konečně náležel jim od dávna, zejména již roku 1320, velký *mlýn na Pšovce* u Mělníka o čtyřech kolích, darovaný jim někdy od držitele jeho Konrada z Hrobu. Převořiše a konvent pronajaly jej roku 1406 na tři léta mlynáři Matějovi, který se zavázal odváděti z něho ročně 200 korců žita a osm

[54]) Připominají se 2 kopy platu v Draňovicích r. 1401 od p. Alberta ze Šternberka, o nichž viz na str. 122; 3 kopy jeptišky Anny sestry pana Vaňka z Dubé na zboží hradu Dubého (1407); 6 kop jeptišky Johanky sestry slovutného Mikuláše z Mochova na Rožďalovicích (1407) 20 kop z nadání oltáře sv. Anny v kostele Pražském (srov. na str. 59 v pozn. č. 30); 6 kop jeptišky Elišky z Lipna na zboží v Pavlovicích u Vlašimě (1415), 1 kopa též jeptišky na dvoře poplužním ve Žheřích nedaleko Českého Brodu (1415); 1 kopa jeptišky Benigny na dvoře v Křešicích (nejisto kterých r. 1415); což činí dohromady 40 kop.

korců pšenice, krom toho vykrmiti ročně pro klášter 6 vepřů. Tamže u Mělníka koupily roku 1372 jistý dvůr s pěti čtvrtmi lánu dědiny od sirotků Petra mlynáře.

V Praze samé měl klášter někdy tak zvaný *dvůr Jarošův* darovaný od paní Kateřiny vdovy Jaroše z Fuchsberka s podacím *kostela sv. Linharta.* Podací toto zůstalo pannám, i když dvůr sám byl roku 1346 prodán obci Staroměstské, a tak též i plat z krámů uzdářských u sv. Linharta, který činil 2 kopy 45 gr. ročně. Též zachovaly v držení a užívání svém dům vedlé kláštera samého (č. 219), darovaný jim roku 1329 paní Perchtou z Housky. Prodaly jej roku 1416 paní Marketě manželce pana Vaňka z Dubé toliko na čas jejího života.

I u nich byl ostatně obyčej, že panny vstupující do kláštera přinášely s sebou jisté důchody, které po jich smrti připadaly klášteru. Z přínosů takových a z jiných darů a odkazů napočítaly jsme 40 kop a 34 gr. ročního důchodu, ač zachovaly se zprávy o tom jen některé náhodou. [55]) Připočtouc k tomu platy a nájmy ze statků, pokud jsou svrchu udány, obdržíme ročního důchodu 142 kopy 40½ groše, v čemž nejsou požitky z Lidic, z Rynolce, z Libošína ani z mlýna na Pšovce a z dvoru a polností u Mělníka.

Podobně záleželo také nadání ostatních tří klášterů panenských v Praze dílem ve statcích dílem ve platech.

23 Klášter *sv. Anny na Malé straně,* rovněž řádu sv. Dominika, měl dvůr v *Kopanině* za Slivencem, ves a dvůr s dvěma pluhama rolí v *Oslnicích* blíž Jesenice stranou k Benešovu, při něm také něco lesa a luk, z počátku pak také ves *Ostašovice* nedaleko Týniště v kraji Hradeckém, kterou však prodaly panny roku 1355 klášteru Zbraslavskému za 60 kop grošů. U kláštera samého náležela pod panství jeptišek část

[55]) Totiž 12 kop v Počernicích darováním Kateřiny z Fuchsberka 4 kopy od Alžběty Pillungové, matky převořiše Kláry (1371), 8 kop v Záhorčicích u Lnář; 3 kopy z přínosu jeptišky Lukardy ze Zvířetic (1366), 1 kopa z přínosu Anny Kytlicovny (1361), 3 kopy 4 gr Anny Seidlovny, 1½ kopy Anny Lekšikovny, 8 kop Anny dcery měštky Pražské Anešky z Normberka.

Nebovid na Újezdě, kdež měly také zahradu, a na stráni Petřína nad cestou ku Košířům velká vinnice někdy královny Elišky, kterou teprv roku 1399 prodaly Václavovi Lauterbachovi jinde již zmíněnému, [56]) podrževše sobě jen malou částku z ní, nově u vinnici zdělanou. Místo kupní summy vymínily si 20 kop ročního platu a každý rok dvě vědra vína z vinnice samé a 20 kop platu, které měl kupující zjednati na jiných statcích zemských.

24. Klášteru *sv. Kateřiny* na Novém městě Pražském náležel dvůr poplužní v *Sobíně* nedaleko Žep za Bílou horou, za nějž vyměnily si panny roku 1380 dvůr poplužní v *Běchovicích* od měšťana Pražského Jindřicha Seidlova kramáře.

25. Klášter pak *sv. Maří Magdaleny* měl dvůr v *Chýnici* (jinak Chánici) v krajině od Prahy ku Karlšteinu (mezi Tachlovici a Chotčem). Ovšem jsou i tyto zprávy jen zlomkovité. [57])

g) Summy klášterské. Ostrožné. Desátek papežský.

Zemské statky duchovenstva českého podléhaly tou měrou jako statky jiných osob obecným *berním zemským* svoleným od sněmů. *Kláštery* však nadané zemskými statky byly krom toho podobně jako města příslušenstvím komory královské, a měly tudy povinnost odváděti také berni zvláštní, kterou král ukládal o své ujmě na ně a na města. Jako s některými městy královskými, tak byly také s 29 kláštery v zemi od neznámého

[56]) Viz díl II. 270

[57]) O platech víme toliko, že měl klášter sv. Anny na Oujezdě 1 kopu v Čenicích (tuším Čeňovicích mezi Benešovem a Divišovem) od zemana Karla z Říčan (1404) a nejisto kolik přínosu Ofky ze Všeradic od slovutného Alberta tudíž ze Všeradic (1406); klášter sv. Kateřiny 1 kopu z odkazu Henla Menhartova Velflovice (1362), 26 kop na domích v Novém městě Pražském a jinde, které odkázal pannám úředník jejich Valentin Krkač, měštěnín Nového města Pražského (1389), 1 kopu v Postřižíně u Odolky (1410) a 1 kopu ve Skalici (? Scalcz) neznámé polohy (1410); klášter sv. Maří Magdaleny 1 hřivnu v Počernicích z přínosu Markety dcery Jindřicha Tylmana měšťana Pražského (1329) a dvě kopy na jednom domě Malostranském (1415).

času ujednány jisté roční *summy*, kterými byli povinni pode jménem této berně. Mezi ně náleželo sedm klášterů Pražských, vesměs bohatších, staršího založení, totiž Břevnovský, Strahovský, sv. Jiří, matky boží konec mosta, špitál křížovníků, sv. Benedikta rytířů německých a proboštství Zderazské. Největší summu platil klášter křížovníků Svatomařských, totiž 330 kop, což však bylo nejspíš za celý řád Johannitů v království českém; po něm klášter Břevnovský 300 kop, jeptišky Svatojirské 220, klášter sv. Benedikta 200 kop, nepochybně za celý řád rytířů německých v Čechách, špitál křížovníků s červenou hvězdou 130, křižovníci Zderazští 120, a klášter Strahovský 100 kop.

Summy tyto byly zajisté veliké. Opat Strahovský platil dle toho sedmý díl, opat Břevnovský dokonce víc než čtvrtý díl celého ročního důchodu svého, pokud jsme důchody jich obou dovedli vypočísti dle urbářů těchto klášterů. A však snášení těžkého tohoto břemene bylo klášterům usnadněno smluvami, které měly na mnoze s poddanými na statcích svých, tak že tito povinni byli na tuto zvláštní berni čili sbírku královskou přispívati, buď dle případu, buď ročně. O berni obecnou, svolenou sněmem a ohlášenou na trzích, byly umluvy takové ještě mnohem obyčejnější, tak že byla větším dílem placena od poddaných. [58])

[58]) Ustanovení o tom nacházejí se skoro ve všech starých urbářích. Zvláště jasně mluví se jak o obecné berni tak o zvláštní sbírce (contributio particularis) v urbáři Strahovském. Tak ku př. v privilegii vsi Ovčár z roku 1371 vložené do urbáře: Item quandocunque et quotienscunque rex Bohemiae, qui fuerit pro tempore, exactionem monasterio nostro duxerit imponendam, extunc de quolibet laneo sex grossos dabunt... Item pro berna regali, quando fuerit per fora publice proclamata, quilibet possessor laneorum praedictorum solvent nobis et monasterio nostro 32 grossos Pragenses et unum grossum Pragensem pro delentialibus dictis vulgariter smazné. Podobně v privilegii Lhoty jestřebí z roku 1373: Ceterum cum imperator vel rex nos et monasterium nostrum quantacunque summa contributionis exactionaverit, quod absit, tenebuntur ad dictam contributionem persolvendam de quolibet laneo per X grossos adjuvare, et hoc semel in anno. Si autem pluries quam semel nos contingat exactionari, de proprio nos dare et solvere oportebit. Cum vero

Jiná zvláštní dávka klášterů bylo tak zvané *ostrožné*. Každý totiž nově zvolený opat neb abatyše nebo probošt představený klášteru byl povinen zaplatiti do komory královské 50 kop grošů Pražských. Toto právo královské daroval král Václav IV roku 1388 kapitule kostela Pražského, tak aby příjem ten obracen byl na ozdobu hrobu sv. Václava.[59])

Vedlé daní pro vrchnost světskou bylo však duchovenstvo řeholní i světské bez rozdílu postihováno také břemeny ukládanými na ně od papeže. Mezi těmito zaujímal přední místo *desátek papežský* (decima papalis), o němž ukázali jsme již ve prvním díle těchto dějin, že byl několikkrát uložen na duchovenstvo české hned ve 13. a v první polovici 14. století. V době, o které nyní jednáme, stávalo se vymáhání jeho mnohem častěji. Ze zachovaných doposud registříků, dle kterých se vybíral, jest viděti, že byl uložen jmenovitě v létech 1352, 1367, 1369, 1384 od 1. Listopadu, 1399, 1403 a 1405 neb 1406; jiné pak některé zprávy ukazují, že také roku 1373 a v roce 1384 dvakrát po sobě. Vypočtení pak toto jest vždy ještě neúplné; neb dle jisté zprávy byl zejména v době od počátku panování Karla IV (1346) až do roku 1364 desátek papežský vybrán několikkrát, a netoliko v roce 1352 výše uvedeném.

Obyčejně byla daň tato žádána na potřeby papeže samého; někdy však také dal papež svolení své, aby vybrána byla pro

communis seu generalis berna in terra Boemiae publice fuerit proclamata super nos et nostrum monasterium ac alia terrae Boemiae monasteria universa et super omnes regni Boemiae dominos, extunc integram bernam, videlicet XXXIII grossos de quolibet laneo, nobis solvere tenebuntur. — V privilegii Páteckém r. 1374: Item quilibet lanei cultor pro berna generali, quae fuerit publice per fora terrae proclamata, solvent XXXIII grossos, item pro berna exactionali, cum fuerit per terrae principem inposita, sit parva vel magna, solvent XX grossos Pragenses, semel duntaxat in anno. — Poněvadž se tu ještě v létech 1371, 1373 a 1374 mluví o neurčitých případech uložení této berně a ne o summě každoroční, dá se souditi, že ujednání ročních summ stalo se teprv něco později, a však před rokem 1379, jak zas vysvítá z toho, co o tom položeno v díle II. 363 pozn. 61.

[59]) Palackého *Formelb. II. 191. Archiv český III. 468.*

krále, jestliže za to král zavděčil se jemu nějakým zvláštním posloužením. Tak se stalo jmenovitě roku 1369 nejspíš s ohledem na útratnou jízdu císaře Karla IV do Italie, vykonanou předtím ku prospěchu papeže, a prvé již nejednou od počátku panování Karlova. Podobně povolil papež Bonifacius IX vybrání desátku králi Václavovi IV roku 1399 za nějakou jinou jeho zásluhu.[60]) Jednou také, totiž roku 1352, byla třetina desátku vybírána pro papeže a dvě třetiny pro krále.

Dle pravidla vybíral se desátek ode všech držitelů beneficií, která měla své stálé nadání buď statky zemskými buď ročními platy, tedy od arcibiskupa, proboštů, děkanů a jiných praelatů kapitul, kanovníků, farářů, oltářníků i jiných služebníků kostelů kollegiatných, farních neb kaplí, též od opatů a jiných samostatných představených klášterů, jak mužských tak panenských. Jen kláštery řádů mnichů žebravých byly daně této sproštěny. I někdejší obyčejné osvobození řádů rytířských, ano i křížovníků s červenou hvězdou přestalo během času. Toliko nejchudším kostelům aneb beneficiatům, kteří se dočasně pro nějaké příhody nacházeli v nedostatku, mohla daň prominuta býti od výběrčích.

Desátek počítal se jen z užitku polností a z platů, to jest z platů poddaných lidí a z platů věčných na domích neb jakýchkoli jiných statcích. Jiné, více neb méně nahodilé důchody, ač byly druhdy znamenité, nepotahovaly se v to. Krom toho odpočítávala se od stálého důchodu břemena na něm vězící, tak že se za desátek počítal jen desátý díl ročního příjmu čistého. Na základě tomto byl důchod beneficií, jak se zdá, hned za staršího času udán veskrz jak nejvíc možná nízko, tak že se desátek, jak byl odváděn, skoro nikde nerovnal skutečnému desátému dílu důchodu. Dvůr papežský z té příčiny žádal již za živobytí arcibiskupa Arnošta († r. 1364) na něm i na biskupích Janovi Olomouckém a Janovi Litomyšlském, aby dali

[60]) Snad že to byla půjčka 5000 zlatých od krále papeži učiněná, kterou papež již r. 1397 vykázal k zaplacení jak z jiných duchodů svých z království českého, tak také z desátku, který byl uložil na duchovenstvo české. Viz Palackého *Formelb. II. 63.*

zhotoviti popis všech beneficií a ročních důchodů jejich dle jistého nového spůsobu k tomu předepsaného. Arcibiskup a biskupové obrátili se však v té věci ku králi: a Karel IV, jemuž jakožto dobrému hospodáři nemohlo se líbiti odcházení peněz ze země ještě ve větší míře než předtím, učinil předložení papeži, žeby se zhotovení popisu, jak od něho byl žádán, nedalo docíliti bez velkých nesnází, pročež žádal, aby od toho upustil a spokojil se s řádem posavad obvyklým, jakožto prý spravedlivým a bezúhonným. Tak se bezpochyby také stalo, poněvadž nacházíme, že se registříky desátku papežského v potomním čase skoro nic nerozeznávaly od nejstaršího nám známého z roku 1352, totiž výška desátku zůstávala pořád stejná skoro při všech, ačkoli důchody mnohých beneficií časem byly rozmnoženy.

Z duchovenstva sídlícího v Praze platil největší desátek ovšem arcibiskup, totiž 150 kop; po něm nejvíce probošt Vyšehradský a opat Břevnovský, každý 40 kop, probošt Pražský 24, později (1399) 30 kop; řád Johannitů z celé provincie Pražské roku 1373 400 zlatých, to jest asi 25 kop. Všecka ostatní beneficia zůstávala za těmito daleko pozadu, tak že z nich největší desátek platil špitál křížovníků s červenou hvězdou 10 kopami, po něm probošt Zderazský 8 kop, probošt Všech Svatých na hradě Pražském a řád rytířů německých po 7 kopách, děkan kapituly Vyšehradské 6 kop 24 grošů, opat sv. Karla 5 kop, probošt sv. Jiljí $3\frac{1}{2}$ kopy, probošt sv. Apollinaříše 3 kopy, děkan Pražský $2\frac{1}{2}$ kopy, ostatní členové kapituly Pražské ovšem všichni méně, a podobně při jiných kapitulách. Naproti tomu platili, jak jest jinde již pověděno, farářové kostelů sv. Mikuláše na Starém městě a panny Marie před Týnem po 6 kopách, druzí však faráři Pražští všichni mnohem méně. Celý desátek papežský z dioecezí Pražské, co se ho skutečně sešlo a po odražení útrat s vybíráním jeho spojených, činil roku 1367 1452 kopy 54 grošů, r. pak 1369 1485 kop 20 grošů.

K vybírání desátku býval od papeže pokaždé jmenován někdo z vyššího duchovenstva. Roku 1369 byl to probošt

Fridrich, neznámo kterého kostela, jemuž přidán byl co pomocník Jan děkan sv. Apollinaříše na Novém městě Pražském; roku 1373 týž Jan děkan sv. Apollinaříše; roku 1384 sám arcibiskup Pražský Jan; roku 1399 Václav patriarcha Antiochenský. Nejvyššímu tomuto výběrčímu bylo nepochybně zůstaveno ustanoviti sobě podvýběrčí pro jednotlivé části dioecezí. Nejobyčejněji, jak se zdá, užívalo se k tomu arcijahnů po jednotlivých arcijahenstvích.[61])

Podobně jako papež byl zvykem oprávněn také arcibiskup Pražský, v mimořádných potřebách svých ukládati jisté sbírky čili kontribucí na duchovenstvo dle míry důchodů jeho; což však, jak se zdá, stávalo se v řídčejších případnostech.

3.
Osazováni úřadů duchovnich.

K dosažení církevního beneficia, to jest úřadu neb důstojenství opatřeného jistým a stálým nadáním, bylo dle pravidla zapotřebí předně *podání* čili praesentací od toho, komu náležela oprava s podacím právem (jus patronatus et praesentandi), zadruhé *stvrzení* od úřadu biskupského čili arcibiskupského. Ten byl obyčejný řád jmenovitě při všech *farách* ve městech Pražských.

Podací práva 44 *kostelů farních*, co jsme jich svrchu uvedli, nacházela se ve druhé polovici 14. a na začátku 15. století v rukou přerozličných osob a sborů, kterých bylo, celkem vzato, značně více duchovních než světských.

[61]) Arcibiskup Jan uvodí se co výběrčí desátku papežského (collector decimae beneficiorum ecclesiasticorum per provinciam Pragensem) roku 1384 a 1385 v *Aktech consistorii fol. 23;* kdež mezi jiným čte se: Ibidem idem Reverendissimus pater, dominus Pragensis . . protestatus est expresse, quod si quam gratiam fecerit pauperibus clericis, exilia beneficia obtinentibus, vel alias commode sine fraude ipsam decimam solvere non valentibus, aut solutionem ipsius decimae in terminis praedictis distulerit, quod per hoc juri suo non intendit derogare. — Jinak viz o desátcích papežských pojednání mé v aktech kr. české společnosti nauk roku 1873 při vydání registříků týchž desátků.

Předně bylo *královské podací* při kostelích sv. Haštala a sv. Michala na Starém městě, sv. Mikuláše na Malé straně a od roku 1380 také při kostele sv. Štěpána ve zdi, který předtím příslušel podacím klášteru Postoloprtskému. Ačkoliv byl někdy král Jan podací kostela sv. Michala daroval křížovníkům Zderazským, však darování to z neznámých příčin buď nevešlo nikdy nebo jen na krátko ve skutek. Dočasně vykonávaly právo královské při kostelích sv. Haštala i sv. Mikuláše na Malé straně královny české, tak zejména císařovna *Alžběta*, manželka Karla IV, až do smrti své (1393), potom, ač jen při kostele sv. Haštala, královna *Žofie*, manželka Václava IV. Brzy po smrti císařovny Alžběty přivtělil král Václav kostel sv. Mikuláše ku kapitule kaple královské na Karlšteině (1396) k rozmnožení požitků děkana i kanovníků, kteří odtud dosazovali faráře toliko co svého náměstka. [62])

Tři farní kostely náležely podacím právem od času nejspíš dávného rodinám šlechtickým, totiž kostel Matky boží na Louži zemanům ze *Sluh* seděním ve Sluhách nedaleko Kostelce na Labi a v blízkých odtud Kojeticích i v Hudlicích za Berounem; kostel sv. Vojtěcha v Podskalí pánům ze *Šternberka* a na Konopišti, [63]) a kostel sv. Michala pod hradem Pražským zemanům řečeným z *Dolan* (u Ounhoště?) a z Oujezdce (plotěného?).

Měšťanské rodiny Pražské, vesměs Staroměstské, měly podací při sedmi kostelích. K tomu náležely předně dva nejpřednější farní kostely na Starém městě, sv. Mikuláše, kdež měli podací *Olbramovici*, a Týnský, ku kterému dosazovali faráře *Velflovici*, však toliko společně s děkanem kapituly Vyšehradské, tak totiž, že jim náleželo navrhnouti pokaždé dva čekance, z těch pak jednoho volil děkan. Mimo to měli na Starém městě *Chotkové* podací kostela sv. Filippa a Jakuba,

[62]) *Lib. Erect IV. 131.*

[63]) V držení byli r. 1362—1385 Zdeněk ze Šternberka a na Konopišti, r. 1393—1407 Albert čili Vojtěch ze Šternberka odjinud z Konopiště sezením na Šternberce, r. 1416 Petr ze Šternberka.

tuším *Názové* sv. Kříže menšího [84]) a *Benešovští* sv. Jana na Zábradlí. Dále nacházíme roku 1358 dva měšťany Staroměstské, Dětřicha *Plaufusa* a Jana *Steklice*, v držení podacího sv. Michala v Opatovicích na Novém městě Pražském společně s arcijahnem Pražským. Podíl Plaufusův připadl brzy potom nejspíš dědictvím Janovi Steklicovi, po něm dceři jeho Markétě, manželce Šimona Bohuslavova z rodu Olbramoviců, a po ní jiným nám méně známým příbuzným, tak že tito měli dvě třetiny práva, arcijahen Pražský pak třetinu. Roku 1375 smluvila se o to Markéta s arcijahnem na ten spůsob, že podání faráře náleželo pokaždé jednou arcijahnovi a dvakrát po sobě jí a jejím dědicům. Konečně náleželo *Kokotovicům* ze Starého města podací kostela sv. Antonína čili sv. Ondřeje v Podskalí na Novém městě Pražském.

Jen při dvou kostelích Pražských, totiž u sv. Vojtěcha v Jirchářích a u sv. Jana v Podskalí, účastnili se *osadníci* sami hromadně práva podacího. U sv. Vojtěcha náleželo totiž vykonávání práva tohoto osadníkům společně s arcijahnem Pražským; u sv. Jana vykonávali je osadníci samotni, a sic do roku 1358 s *rychtářem Podskalským* v čele, roku 1360 ještě jednou bez něho, poněvadž nejspíš mezitím rychtářství toto bylo již zrušeno. Ještě téhož roku přešlo však podací právo toho kostela neznámým spůsobem na zemana Bořitu z *Kolešovic* a synovce jeho Petra řečeného Probošta, a zůstalo potom při jich potomcích a přátelích.

Všichni ostatní kostelové farní náleželi ku podacímu osob duchovních, dílem praelatů kapitul, dílem klášterů.

Zejmena měl *arcibiskup* sám podací kostela sv. Petra na ostrově pod mostem Pražským; *probošt Pražský* podací kostela

[84]) Roku 1369 jmenuje se v *Lib. confirm. N. 1.* patronem toho kostela discretus vir Henricus apud St. Leonardum, roku 1411 pak (A. 24) famosus vir Henricus de Wechto residens in Strassnicz. Strašnice náležely již roku 1387 Jindřichovi Názovi; domnívám se z toho, že Henricus ad S. Leonardum byl Jindřich Náz, o němž viz v díle II. str. 101 Henricus de Wechto pak někdo z jeho příbuzenstva.

sv. Havla na Starém městě [65]) a sv. Jana Křtitele na Oujezdě; *arcijahen Pražský* krom podílů při kostelích sv. Michala v Opatovicích a sv. Vojtěcha v Jirchářích také celé podací kostela sv. Benedikta na Hradčanech; *scholastikus* kapituly Pražské podací sv. Martina menšího na Starém městě; *kapitula Pražská* hromadně, s děkanem v čele, podací kostel sv. Jana v Oboře. *Kapitule Vyšehradské* náleželo od starodávna podací kostela sv. Martina ve zdi, s nímž později (od r. 1385) stala se ta změna, že je vykonával vždy toliko kustos. Ku podacímu *děkana Vyšehradského* náležely kostely sv. Mikuláše v Podskalí a Psářský krom polovice podacího kostela Týnského, o němž jest výše zmíněno. *Probošt sv. Jiljí* podával faráře téhož kostela, *probošt Mělnický* faráře kostela sv. Jana evangelisty na Újezdě.

Právo *klášterů* při osazování kostelů farních bylo dvojího způsobu. Buď měli totiž obyčejné právo podací, a pak náleželo jim podati ku kostelu jen kněze světského; buď byl kostel farní ku klášteru přivtělen (ecclesia annexa, unita, incorporata), a tehdy dosazováni jsou k němu bratří řádu samého.

Dle prvního způsobu vykonávali právo podací při kostele sv. Linharta převořiše a konvent panen sv. Vavřince čili *sv. Anny* na Starém městě; při kostele sv. Štěpána ve zdi opat a konvent kláštera *Postoloprtského*, pokud to právo nepřešlo na krále; při kostele sv. Ondřeje na Starém městě opat a konvent *Zbraslavský;* při kostelích sv. Valentina a sv. Petra na Poříčí nejvyšší *mistr řádu křižovnického;* při kostele sv. Klimenta na Poříčí *opat Hradištský* řádu Cistercienského; při kostele sv. Maří Magdaleny na Újezdě *general řádu sv. Maří Magdaleny;* při kostelích sv. Vavřince a sv. Jakuba na Újezdě abatyše a konvent kláštera *sv. Jiří* na hradě Pražském. Kostel sv. Petra na Poříčí byl však později, roku 1413, mocí papežskou přivtělen k špitálu Pražskému, a tudy od té doby osazován bratřími řádu křižovnického s červenou hvězdou.

[65]) Již r. 1311 (viz Palackého *Formelb. I. 251)*, potom pak zase dle svědectví knih konfirmačních z let 1390 a 1400. Tudy právo Velfloviců k tomuto kostelu, o němž jest řeč v díle I. 404, bylo buď sporné, buď nijaké.

Od dávnějšího času byly *přivtěleny* kostel *sv. Kříže většího* řádu *bratří kajících*, kdežto vždy převor kláštera byl zároveň farářem; kostel sv. Benedikta řádu *rytířů německých*, kdež farář byl zároveň kommendatorem; kostely sv. Jindřicha a sv. Štěpána na Novém městě k řádu *křížovnickému*; kostel sv. Vácslava na Zderaze k řádu *křížovníků Zderazských*; kostely sv. Jana na Bojišti a sv. Prokopa na Malé straně k řádu *Johannitů*; kostel sv. Vojtěcha na Pohořelci ku klášteru *Strahovskému*.

Týmž spůsobem jako kostely farní měly také *kaple*, to jest kostely, s nimiž nebyla spojena samostatná duchovní správa, své patrony čili opravce, kteří jmenovali k nim správce nebo li kaplany; a tak bylo též s *oltáři* v kostelích farních, které měly nadaní pro kněze oltářníky.

Co se týče kaplí, náležela nejspíš ku podacím *krále* samého kaple panny Marie v paláci královském na hradě Pražském, a některý čas také kaple sv. Michala pod Vyšehradem (1360—1380), až k této dle někdejšího darování královny Elišky, matky Karla IV., předtím (ještě roku 1356) podávaly kněze jeptišky kláštera sv. Anny na Újezdě. Šlechtickému rodu, zemanům z *Tuce* (1354—1383) a potom ze *Zruče* (1411), náleželo podací starodávné kaple sv. Vacslava na rynku Malostranském. Z měšťanů měli *Olbramovici* podací kaple Všech Svatých v domě svém na rynku Staroměstském; a Olbram syn Velflův z toho rodu, rychtář Novoměstský, jmenoval roku 1365 také kněze ku kostelu čili kapli sv. Ondřeje na Malé straně, jejíž podací však později neznamým spůsobem dostalo se *klášteru Zbraslavskému*. Ku kapli na radnici Staroměstské býval kněz dosazován ku podání od *rychtáře a konšelů* Starého města. Z vyššího duchovenstva měl *arcibiskup* podací kaple sv. Antonína v domě svém na Malé straně; starožitná pak kaple sv. Vavřince na Petříně náležela právem podacím *kapitule Vyšehradské*, tak že kněz k ní býval podáván od kanovníka, který držel obedienci Cholešskou. O kaplích špitálských bude nám ještě promluviti na jiném místě; o některých pak nemáme zpráv, komu podací při nich náleželo.

O *oltářích* nadaných, kterých počet byl náramně veliký, bylo by příliš obšírné mluviti do podrobna. Při největším počtu jich náleželo však podací rodinám městským; oltářníci při nich nazýváni byli kaplany takových rodů neb jednotlivých měšťanů. Případů, ve kterých měli podací osoby jiného stavu, buď světské buď duchovní, bylo jen velmi málo. Zmínku mezi výjimkami těmito zasluhuje několik oltářů, jichž podací náleželo farářům kostelů, ve kterých se nacházely, což někdy pocházelo odtud, že některý farář byl sám zakladatelem oltáře, někdy však také z ustanovení od jiných zakladatelů. Farář sv. Mikuláše na Starém městě měl podací při třech oltářích v kostele svém (Božího těla, sv. Kříže a p. Marie), však při každém toliko společně s jinými účastníky.

Služba *střídníků* čili vikářů při kostelích farních nebyla žádným samostatným beneficiem, a tudy nebylo žádného podacího práva, které by se vztahovalo na ni. Bylit střídníci, jakožto pouzí pomocníci farářovi, přijímáni k službě kostelní od faráře samého, [66]) kterýž je také stravoval a platil; a podobně nejspíš bylo i se službami *sakristana, kantora, kazatele, akkolytů* a jiných, ač nebylo-li někde ustanovení zvláštní. Tak ku př. byl v kostele sv. Havla úřad kazatele spojen s oltářem svatých Jana křtitele a evangelisty, jehož podací však právě náleželo faráři, poněvadž založen byl od faráře Svatohavelského Linharta roku 1392.

Z *kollegiatních kostelů* v Praze náležela předně královská kaple *Všech Svatých* na hradě Pražském ku podacímu královskému, tím spůsobem, že jak probošt a děkan tak také všichni kanovníci, kdykoli se uprázdnilo důstojenství nebo praebenda, bývali jmenováni od krále; v čemž však již roku 1366 císař Karel IV obmezil sebe i budoucí krále české vyhražením všech praebend kanovnických při této kapitule mistrům kolleje Karlovy v obecném učení Pražském. Při kapitulách *sv. Jiljí*

[66]) Vysvítá to z nařízení synodalního r. 1381 v rukopise archivu kapituly Pražské *U. XIII. fol. 14*: ut parochialium ecclesiarum rectores nullum pro vicario ad executionem sacerdotalis officii sine literis testimonialibus ordinis recipere debeant.

a *sv. Apollinaříše* náleželo týmž spůsobem jmenování proboštů, děkanů i kanovníků arcibiskupovi; praebendy pak při kostele *sv. Jiří* udělovala, jak od starodávna, abatyše Svatojirská.

Naproti tomu náležela *kapitule* metropolitního *kostela Pražského* v osazování beneficií k ní příslušících skoro úplná svévláda. Kapitula měla totiž právo svobodného volení jak nových kanovníků, když se uprázdnila některá praebenda, tak také praelatů kapitulních, totiž probošta, děkana, arcijahna Pražského a scholastika, ano i volení arcibiskupa samého. Vyjmuty byly toliko praebenda královská tak zvaná, kterou osazoval král, a praebendy tři přivtělené ku proboštstvím Mělnickému, Boleslavskému a Litoměřickému, ježto probošty kostelů těchto rovněž jmenoval král a jmenovanému proboštu tím samým náležela praebenda. Na čas uprázdnění stolce arcibiskupského, pokud totiž nový arcibiskup nebyl zvolen a stvrzen od papeže, náležela kapitule správa arcibiskupství prostředkem zvolených k tomu jednoho neb více *administratorů*. Zůstalo li proboštství, arcijahenství nebo scholastrie na čas uprázdněna, spravoval důchody jejich děkan s jedním členem od kapituly k tomu zvoleným; bylo-li uprázdněno děkanství, konal též právo probošt spolu s členem, jejž kapitula přidala k němu; toliko k vykonávání duchovní správy, náležející k úřadu děkana neb arcijahna Pražského, jmenoval arcibiskup místoděkana neb místoarcijahna.

Ponévadž praebendy kanovnické co do výšky ročního důchodu nebyly rovné, bylo dopuštěno nastupování z menších na větší čili tučnější tak zvaným požadováním *(optio)*, tak totiž, že když se která praebenda uprázdnila, bylo druhým kanovníkům volno žádati jí po pořádku dle času, jak dlouho který byl již v kapitule. Časem poznal se však přitom následek škodlivý, že kanovníci, kteří byli v držení praebend skrovnějších, nedbali o dobrý stav hospodářství na nich, protože se spoléhali na brzké dosažení praebend tučnějších. Z té příčiny obmezeno jest později právo opcí statuty kapitulními, vydanými arcibiskupem Arnoštem (1350), potud, že bylo požádání dopuštěno napotom jen kanovníkům zachovávajícím residencí, a to každému

jen jednou za života. Také se právo požadování nevztahovalo na praebendu královskou. [67])

Kapitule náleželo též osazování všech úřadů a služeb při kostele Pražském, totiž sakristy, kantora, faráře kostela sv. Víta čili hrobníka sv. Vojtěcha a jiných, vyjma jediné úřad kustosa, jehož uděloval arcibiskup, a služby vikářů jednotlivých praelatů i kanovníků. Z těchto nazývali se čtyři stálými vikáři (vicarii perpetui), totiž vikář arcibiskupův, proboštův, děkanův a scholastikův; ti bývali jmenováni každý od svého pána, totiž od arcibiskupa, probošta, děkana a scholastika, a zůstávali při svém úřadě a nadání jeho stále; vikáři jednotlivých kanovníků, mezi nimi i arcijahna Pražského, bývali navrhováni též každý od pána svého, ale mohli dle jistých případností někdy býti propuštěni, když na praebendu, při které sloužili, nastoupil nový kanovník, ač tak, že se propuštěnému jak nejdříve možná dostala jiná služba při kostele. [68]) Za vikáře měl však býti navržen vždy jen, kdo již byl prvé ve službě kostela Pražského, a musil dosáhnouti stvrzení od děkana, byv prvé od něho zkoušen u přítomnosti kantora a toho kanovníka nebo praelata, který jej navrhoval. Žáky kůrní čili choralisty, do počtu třidceti, přijímal kantor, ale též jen se schválením děkana po zkoušce ze zpěvu a čtení. Přijímalo se jich však také více, přes počet onen ustanovený, chtěli-li kteří sloužiti kostelu dobrovolně, prozatím bez opatření.

Také o oltářích v kostele Pražském bylo pravidlo, že dosazování oltářníků k nim náleželo kapitule. Kdokoli založil nový oltář neb jakékoli jiné beneficium při kostele (ku př. pro kazatele), neměl proto míti práva podacího leč do svého života; odkázati jeho platně nemohl jinému než kapitule samé neb arcibiskupu neb některému z praelatů kapitulních. Jen králi samému dopouštěla se výjimka. Skutečně dle onoho ustanovení vykonával arcibiskup podací při starodávných oltářích sv. Sylve-

[67]) Rozhodnuto v tom smyslu v při o to roku 1388. Listina v archivu dvorském ve Vídni.

[68]) Viz o tom *Statuta ecclesiae Pragensis* vydaná Dudíkem v *Archiv für österreichische Geschichte* XXXVII. 450.

stra a sv. Vavřince a při nové kapli sv. Antonina, založené arcibiskupem Arnoštem; probošt při kaplích sv. Trojice a sv. Stanislava ve starém kostele; děkan při kapli Všech Svatých v ambitě; a scholastikus při oltáři sv. Bartoloměje a Jana. [69])

Obecné pravidlo o osazování úřadů a beneficií při kostele Pražském kapitulou nevztahovalo se však na sbor *mansionářů*, jakožto teprv nověji založený. V něm bylo jmenování praecentora a ostatních 11 mansionářů větších vyhraženo králi českému; jmenování pak mansionářů menších bylo zanecháno větším, k nimž oni stáli v podobném poměru jako vikáři ku kanovníkům.

O něco menší svobodu v osazování beneficií než kanovníci Pražští měla *kapitula Vyšehradská*. Při ní byl probošt jmenován od krále a tak též kanovníci ku praebendám královským, kterých bylo aspoň pět, ne li více. Kapitula měla jen svobodné volení děkana a druhých praelatů i většího počtu kanovníků. Také v ní bylo zavedeno požadování praebend dle stáří v kapitule; z něhož již dle privilegia krále Jana roku 1327 ani praebendy královské nebyly vyňaty. Také osazování všech jiných služeb při kostele náleželo kapitule, a zdá se, že kapitula Vyšehradská podobně jako Pražská hájila sobě také právo podací při oltářích ve svém kostele. [70]) Ze samostatných kaplí, nacházejících se na Vyšehradě nebo pod Vyšehradem, náležela kaple sv. Hippolyta právem podacím rodu pánů z *Valečova* (1362—1415), a kaple sv. Kříže rodu zemanskému z *Nedvězí* a z Ujezda (1382). Možná, že ostatní buď všecky buď s větší část byly osazovány též od kapituly.

Svobodná volba měla místo své také v *klášteřích*, tak že představení jich byli voleni od konventů, vyjma jen některé

[69]) Viz v týchže statutech str. 434; o kapli sv. Antonina listinu v archivu kapitulním r. 1352; o oltáři sv. Bartoloměje a Jana *lib. confirm.* r 1361 D. 3.

[70]) Kněz Martin farář u sv. Petra na Poříči, zakládaje r. 1349 oltář sv. Filippa a Jakuba v kostele Vyšehradském, vyminil si podací při něm jen na čas svého života, jak byl právě obyčej také při oltářích v kostele Pražském.

řehole, v nichž dle pravidel jich představení místní bývali dosazováni od vyšších představených celého řádu nebo provincie. Doživotné *opaty* volili sobě zejména kláštery řádu sv. Benedikta v Břevnově, sv. Ambrože a Slovanský, klášter řádu Praemonstratského na Strahově a klášter kanovníků řeholných na Karlově. Rovněž volili sobě křížovníci Zderažští svého *probošta* a křížovníci s červenou hvězdou *nejvyššího mistra* svého řádu. Volené *převory* měli mnichové Kartouští v klášteře svém blíž Oujezdu Pražského, Dominikani u sv. Klimenta a poustevníci řádu sv. Augustina u sv. Tomáše. Naproti tomu byly převorové Johannitů u matky boží konec mosta, *kommendatorové* rytířů německých u sv. Benedikta, převorové kajících bratří u sv. Kříže většího a *guardianové* menších bratří u sv. Jakuba a u sv. Františka jmenováni od vyšších představených těchto řádů. Z klášterů panenských volily sobě jeptišky řádu sv. Benedikta u sv. Jiří na hradě Pražském i u sv. Ducha na Starém městě, též panny řádu sv. Klary u sv. Františka své *abatyše;* jeptišky pak řádu sv. Dominika u sv. Anny na Starém městě a u sv. Anny na Újezdě, jeptišky řádu poustevničího u sv. Kateřiny na Novém městě a Magdalenitky na Újezdě *převořiše* těchto klášterů. Volby účastnili se všichni členové každého konventu, buď že bydlili v klášteře samém buď v jiných místech, ač bylo-li jim možné přijíti. Tak bylo při volbě opata Břevnovského roku 1385 přítomno 54 bratří toho řádu dílem z kláštera samého dílem z proboštství jemu podřízených, roku 1419 však jen 33. Volby abatyše sv. Jiří zoučastnilo se r. 1401 38 panen.

Úřadové, jichž pomoci užíval arcibiskup při vykonávání církevní moci své, jakož úřad *generalného vikáře*, *officiala* a písařů rozličných k nim přidaných, nebo *korrektora*, *inquisitora* kacířů, *světícího biskupa* a jiní k tomu podobní byli osazováni od arcibiskupa dle libosti jeho, a rovněž náleželo jemu jmenování *arcijahnů* nad jednotlivými archidiakonaty, na které se dělila dioecezí Pražská, vyjma jediné arcijahna Pražského, který byl zároveň praelatem kapituly Pražské, pročež, jak výše uvedeno, volen byl od kapituly.

Právo podací mohlo býti od soukromých držitelů postoupeno jiným osobám darem neb odkazem, jakž nacházejí se toho příklady mezi měšťany Pražskými, a přecházelo také se statkem, jestli ku kterému náleželo, z jednoho držitele na druhého. Toliko byl-li pouze statek zapsán právem zástavním, zůstalo podací dle práva při tom, který statek zapisoval. Právo podací mohlo také někomu odňato býti z trestu, ku př. pro vzetí úplatku za udělení beneficia. Upadl-li opravce v klatbu církevní, pozbyl tím samým práva podacího na tak dlouho, až dosáhl zase rozhřešení. Jestliže se zmocnil nějakých věcí kostela nebo požitků beneficia uprázdněného, pokud k němu nebyl dosazen nový duchovní správce, měl býti zbaven práva ke jmenování nástupce v beneficii pro tu případnost, ano navždy, jestliby věcí odcizených nenavrátil do jednoho měsíce.

Musilo se rozuměti samo sebou, že neměl býti jmenován nikdo k žádnému beneficii prvé, než beneficium bylo uprázdněno. S tím nesrovnával se obyčej při kapitulách, že přijímaly také *kanovníky bez praebend* do sborů svých s právem na obdržení jich, až by byly uprázdněny. Statuty arcibiskupa Arnošta r. 1349 (rubr. 31) bylo to kapitulám zakázáno, z příčiny, žeby nebylo slušné čekati na smrt bližního. Na nejvýš dovoleno uděliti jednoho místa takového s povolením biskupovým, když by to žádal patrný prospěch kostela, pod pokutou, kolik by kapitula udělila míst na zápor, aby to ovšem bylo neplatné, tolikkrát pak po sobě aby biskup sám udělil praebend uprázdněných.

Právo svobodného volení, které měly kapituly a kláštery, zdá se že nebylo valnou překážkou pro *krále české*, jestliže chtěli dopomoci k beneficiím osobám těšícím se z jich milosti. Nebo mocná přímluva králova bezpochyby obyčejně postačovala, aby byl zvolen, koho sobě přál. Jisté jest předně, že se volení arcibiskupů Pražských od kapituly za času císaře Karla IV a krále Václava IV nikdy nedálo jinak než dle vůle královy a bylo přitom hleděno hlavně na zásluhy ve službě královė. Podobně pokládali panovníci čeští také jiná vyšší důstojenství duchovní, jakož opatství v klášteřích a praelatury i praebendy v kapitulách, na mnoze za ustanovené k odměňování služeb

věrným svým. Přičiněním jich dostávali se k nim zhusta jejich kaplani dvorští, zaneprázdnění v kancelářích neb jiných službách, aneb zase synové dvořanů a jiných šlechticů, požívajících přízně u krále. Někdy přimlouvali se králové také za udělení jiných beneficií u osob, na kterých přitom záleželo.[71])

Mnohem však příměji a příkřeji sáhali časem *papežové* na práva volební ano i na práva podací, osazujíce jednotlivá beneficia pominutím práv těchto dle své vlastní libosti. Stávalo se to buď po uprázdnění beneficia, buď i pokud držitel jeho ještě živ byl, a tedy nehledíc k zásadě arcibiskupa Arnošta, že nemá býti čekáno na smrt bližního. Říkalo se tomu udělení beneficia *z milosti apoštolské* (ex gratia apostolica). Kdo milosti té dosáhl, obdržel na to list tak zvaný *milostný* (litera gratiosa), a k tomu jiný *exekuční* (executoria), kterým ustanoven byl někdo z duchovenstva, větším dílem vyššího, buď domácího buď také cizozemského, za vykonatele rozkazu papežova, maje moc donutiti toho, kdo měl buď právo podací buď volební, dle potřeby tresty církevními, zejména i klatbami, aby pro ten případ od užívání práva svého upustil.

Není nám známo do podrobna, v jaké míře užívali papežové moci své v tomto směru během panování císaře Karla IV nebo již předtím; ale musilo se to díti již velmi zhusta, poněvadž nacházíme aspoň ku konci té doby, že králi českému, když chtěl dopomoci svym služebníkům k nějakému beneficii, nepostačovalo již přimluviti se u těch, kteří měli právo volební nebo podací, nýbrž musil se raději obrátiti s přímluvou svou ku papeži, aby on jim udělil své milosti.

V létech 1378 až 1389 vedl se při kapitule Pražské zvláštní registřík posud zachovaný,[72]) do kterého se vpisovalo

[71]) Za příklad přímluvy takové může sloužiti list Karla IV ku kapitule Vyšehradské roku 1352, kterým dává královské svolení k nadání jistého oltáře na Vyšehradě na způsob obediencí, dokládaje však: „devotionem vestram affectuose rogantes, quatenus Friczkonem plebanum in Budina, Luthomericensem canonicum, ad regimen ejusdem altaris sive obedientiae instituere *debeatis*, gratam nobis in hoc complacentiam faciendo.“ *Orig. archivu Vyšehradského.*

[72]) Se znamením *G. 25. (Receptiones canonicorum).*

přijímání nových kanovníků kostela Pražského se všemi listy papežskými, které se na ně vztahovaly. V něm uvodí se jeden list milostný na praebendu Pražskou daný od papeže *Řehoře XI* roku 1376, a následují potom listy nástupce jeho *Urbana VI*, který byl roku 1378 dne 18 Dubna zvolen. Již dne 30 Dubna toho roku udělil papež tento jednu rovněž uprázdněnou praebendu kostela Pražského na přímluvu cizího biskupa, Petra Oportského, hned pak potom dne 11 Května sedm praebend, až by se které uprázdnily, z nichž tři na přímluvu císaře Karla, dvě císařovny Alžběty a jednu syna Karlova, krále Václava IV; dne 12 Května již zase dvě, dne 13 Května šest, dne 14 Května dvě, dne 18 Května opět dvě praebendy, tedy během 16 dní neméně než dvadcet praebend kanovnických. Tím spůsobem pokračoval papež Urban dále ve třech létech potomních. Roku 1379 uděleny jsou od něho opět dvě praebendy kostela Pražského. Krom toho učinil téhož roku milost novému tehdáž arcibiskupu Pražskému Janovi z Jenšteina, aby on směl uděliti dvou praebend kanovnických a dvou jiných beneficií náležících ku podacímu arcibiskupa a kapituly Pražské, komu by chtěl; arcibiskup pak užil toho práva udělením jedné praebendy roku 1380. Téhož roku udělil legat papežský kardinal Pileus na místě papeže děkanství Pražského, uprázdněného ssazením Hynka Kluka, i také praebendy, které byl požíval týž děkan; na touž pak praebendu dal něco později, ještě téhož roku, papež sám list milostný jinému; z čehož přišlo ku právní při. Roku 1381 udělil potom papež opět jedné praebendy uprázdněné a šesti ještě neuprázdněných, z nichž jedné na přímluvu ovdovělé císařovny Alžběty a jedné krále Václava IV. Všechna ostatní udělení zde zmíněná stala se bez přímluv odjinud, pouze dle zalíbení papeže samého.

Tím spůsobem naložil papež Urban VI za prvních čtyr let svého panování krom děkanství s jedenatřidceti praebendami kanovnickými při kostele Pražském, to jest tedy bez mála se všemi, kolik jich bylo; jen že všecky tyto milosti apoštolské nemohly vejíti ve skutek, protože se tolik praebend neuprázdnilo dosti v čas, kolik by bylo bývalo zapotřebí;

a o několik praebend vznikly také právní rozepře, poněvadž se k nim hlásilo po dvou čekatelích, kteří měli milosti vydané od papeže stejného dne. Nicméně udělil papež po některém čase (asi roku 1384) ještě jedné praebendy, když byla uprázdněna, a během let 1385 až 1388 ještě pěti neuprázdněných. Také pak bylo roku 1386 ještě jednou děkanství Prazské, a roku 1388 důstojenství scholastika uděleno z milosti apoštolské.

V jaké míře se dálo udělování praebend a důstojenství papežem při jiných kapitulách aneb vůbec při jiných beneficiích v Praze, o tom nejsme s touž úplností zpraveni, zvláště protože se dosazování k duchovním úřadům tímto spůsobem nezapisovalo pravidelně do knih konfirmačních při úřadě arcibiskupském. Ale o jednotlivých případech zachovaly se předce zmínky nahodilé, a to již i z doby panování Karla IV. Již roku 1358 udělil papež *Innocentius VI* milosti na jedno kanovnictví a praebendu při kostele Vyšehradském. K roku 1359 jest ve knihách konfirmačních učiněna jen mimořádně zmínka o 15 případech, ve kterých týž papež udělil jednotlivým osobám milosti na obdržení beneficií, kterých by požádali po uprázdnění jich, na podacím rozličných klášterů neb kapitul, mezi kterými jmenují se výslovně křížovníci špitálu sv. Františka konec mosta, klášter Břevnovský, klášter sv. Jiří na hradě Pražském a kapitula Vyšehradská. Roku 1380 udělil papež *Urban VI* opět jedné praebendy Vyšehradské a dvou Pražských far, totiž sv. Štěpána ve zdi a sv. Havla; z jisté pak zprávy z téhož roku jest viděti, že tehdáž vůbec mnoho beneficií bylo uděleno z tak zvané milosti apoštolské. [73]) Jak se dá ze zmínek těchto souditi, sáhali papežové nejvíce na podací práva králova a duchovních sborů, méně na práva osob soukromých, ježto nám toho není znám ani jeden příklad. V pozdějších létech, zvláště za nástupce Urbanova, papeže *Bonifacia IX*, množilo se udělování milostí apoštolských ještě vždy více, a zavdalo příčinu k častým stížnostem krále Václava, který těžce nesl, že nemohl obdržeti žádných beneficií v odměnu

[73]) Viz níže v pozn. 75.

pro své služebníky, protože ani na přímluvy jeho papež se mnoho neohlížel. [74])

Ačkoliv papežové v milostných listech svých vždy uvodili nějaké zásluhy toho, koho se týkalo, co důvod svého udělení, buď zásluhy ve vlastní službě papežově bať jakékoli jiné určité neb neurčité, předce hlavní pohnútkou k častému udělování milostí apoštolských byly důchody peněžité, které z toho plynuly do pokladnic papežských. Pravidlem bylo, že každý, kdo beneficia milostí apoštolskou dosáhl, musil z něho odvésti polovici důchodu prvního roku (*medios fructus*) k rukoum papežovým. Později, za papeže Bonifacia IX, se však činily také větší požadavky, ano beneficia zrovna se prodávala tomu, kdo za ně více podával. K vybírání těchto a jiných rozličných příjmů, které vycházely z Čech stolici papežské, býval vždy ustanoven zvláštní výběrčí papežský z domácího duchovenstva (*collector fructuum camerae apostolicae*). [75]) I zastávání tohoto úřadu bylo zásluhou, kterou se docházelo beneficií udělením od papeže; zvláštní pak bylo nařízení papeže Urbana VI, hned při začátku jeho panování vydané, kterým všecka beneficia jakákolivěk, v jichž držení byli takovíto papežští výběrčí, byla papeži vyhražena, tak aby po jich smrti nesměla nikým jiným býti osazena než papežem. [76]) Pravidlem, dle něhož se počítal poloviční důchod roční, povinný papeži, byly registříky desátků papežských, kudy ovšem vypadal značně menší než dle skutečnosti. [77])

[74]) Viz Palackého *Formelb. II. 54, 65.*

[75]) Takovýmto výběrčím byl v létech 1373 až asi 1380 Jan děkan sv. Apollinaře, od roku pak 1380 Mikuláš farář u sv. Vojtěcha v Podskalí i kanovník Pražský. Od tohoto vyšly roku posledně řečeného jisté nálezy a pokuty proti těm, kteří tehdáž byli došli beneficií z milosti papežské (qui acceptarunt beneficia virtute gratiarum sedis apostolicae) a zůstávali pozadu v odvádění polovičního důchodu. *Acta consist. 81.*

[76]) Viz *Receptiones canonicorum fol. 80.*

[77]) Dle listiny v archivu kapituly Pražské z r. 1381 *(Z. VIII.)* zaplatil Jan z Pomuka co farář u sv. Havla za milost papežskou 14 kop grošů „ratione mediorum fructuum dictae ecclesiae“; pulroční pak desátek papežský z toho kostela činil tehdáž 84 grošů, což jest

Kdo byl k beneficii nějakému jmenován čili praesentován opravcem, buď světským buď duchovním, nesměl se v beneficium hned následkem toho uvázati, nýbrž musil dříve obdržeti *stvrzení* čili dosazení od *arcibiskupa*, kteréž nemohlo mu býti odepřeno leč z příčin ustanovených zákonem. Nebylo li známo hned napřed o příčinách takových, býval, týkalo-li se kostela farního neb třeba oltáře, jmenován vykonatel čili *exekutor*, buďto děkan, v jehož děkanství ležel kostel, nebo některý farář z bližšího sousedstva, kterýž musil přede vším učiniti ohlášení veřejné (proclamatio, *crida*) v kostele při shromáždění lidu, kdoby proti dosazení tomu chtěl zdvihnouti nějakou námitku, aby to učinil do lhůty k tomu ustanovené. Námitka mohla se týkati buď praesentatora, že mu nenáleželo podací právo, nebo praesentovaného, že byla při něm nějaká vada. Teprv po projití té lhůty nebo po odstranění námitek byl exekutorem v beneficium dosazen předepsaným obřadem, a obdržel písemné stvrzení (*litera confirmationis*) od úřadu arcibiskupova. Z nařízení arcibiskupa Arnošta počaly se vésti od roku 1354 zvláštní *knihy konfirmační*, do kterých se všecka stvrzení taková zaznamenávala. Za obdržení listu stvrzovacího platil beneficiat jistou dávku.[78]) Podobného ohlášení a stvrzení od arcibiskupa potřebovali také volení opatové řádu sv. Benedikta, tudy zejména Břevnovští, sv. Ambrože a Slovanští v Praze, abatyše téhož řádu u sv. Jiří na hradě Pražském a u sv. Ducha, též opatové kanovníků řeholných na Karlově. Jiné řehole byly v dosazování svých představených buď volbou buď jiným spůsobem od úřadu arcibiskupova docela nezávislé. Praemonstrati Strahovští zejména vyžadovali sobě stvrzení svých opatů bezpostředně od papeže. Také nepotřebovali žádného zvláštního

právě desátý díl 14 kop. Daly by se uvésti i některé jiné příklady. V registříku pak o přijímání kanovníků do kapituly Pražské, o němž výše jest zmíněno, mluví se roku 1381 na listě 91 výslovně o beneficii, „cujus fructus 18 marcarum argenti *secundum taxationem decimae* valorem annuum non excedat.

[78]) V *Aktech consist.* čte se r. 1386 fol. 79: Dominus Johannes plebanus ecclesiae S. Stephani in Ribniczka promisit solvere XII grossos pro literis confirmationis infra VIII dies sub excommunicationis poena.

[illegible] od arcibiskupa kanovníci zvolení od kapituly metropolitního kostela Pražského aniž oltářníci a jiní služebníci téhož kostela od kapituly jmenovaní. Dosazování čili installování kanovníků a uvádění druhých duchovních osob při kostele Pražském příslušelo děkanovi neb náměstku, kterého si směl k tomu zvoliti. *Installování kanovníka* stávalo se skutečným uvedením jeho na místo v kůru (stallum in choro); do sboru pak neboli do bratrstva kanovníků býval přijat políbením ode všech přítomných členů kapituly. Úplné svobody od arcibiskupa při volení kanovníků i při dosazování duchovních služebníků v kostele svém požívala také *kapitula Vyšehradská*, jakožto již od počátku vymíněná z práva biskupů Pražských a podřízená bezpostředně papeži. Rovněž bylo ze stvrzovacího práva arcibiskupova vymíněno každé udělení jakéhokoli beneficia milostí apoštolskou.

V každém případě byl nastupující beneficiat povinen učiniti *přísahu* na poslušenství a povinnou úctu k svým představeným, na zachovávání statutů provincialných a synodálných a na plnění povinností svého duchovního úřadu.

Zvláštní spůsob nabytí beneficia, který se ve 14. století přiházel velmi často, byla *směna o beneficia*, to jest smlouva, kterou držitel jakéhokoli úřadu neb důstojenství církevního postoupil jeho jinému za úřad neb důstojenství jeho. Ku platnosti smlouvy takové bylo potřeba svolení obapolných patronů; krom toho pak musili obadva směnci vyžádati sobě opětného stvrzení od arcibiskupa k svým novym beneficiím.

Dle pravidla měl každý držitel beneficia takového, s kterým byla spojena duchovní správa (cura animarum), zachovávati *residenci*, to jest bydliti stále při svém kostele; ale od této povinnosti udělovala se zhusta dispensí pod rozličnými příčinami. V takové případnosti byla věc velmi obyčejná, že farář, oltářník, arcijáhen neb jakýkoli jiný beneficiat úřad svůj duchovní pronajal, to jest dosadil místo sebe jiného duchovního, který konal za něj všecky povinnosti a bral důchody, odváděje z nich vymíněný roční nájem. Náměstek takový nazýval se nájemníkem důchodů kostela (conventor fructuum

ecclesiae) nebo krátce a prostě *nájemníkem kostela* (conventor ecclesiae), však také někdy, týkalo-li se kostela farního, *místofarářem* (viceplebanus). Smlouvy o takové nájmy zavíraly se veřejně při úřadě arcibiskupském, a zapisovaly se pro jistotu do úředních jeho protokolů. Svolení patronů nebylo k nim ani zapotřebí. Za příklad, jak často byly kostely farní v Praze spravovány nájemníky, může sloužiti, že se v jednom zaznamenání v aktech konsistorních roku 1382 jmenuje osm takových nájemníků čili místofarářů vedlé sebe, totiž při kostelích sv. Havla, sv. Mikuláše na Starém městě, sv. Martina ve zdi, sv. Jana na Zábradlí, sv. Štěpána ve zdi, sv. Linharta, sv. Valentina a Matky boží na Louži. [79])

Z členů kapitul byl na předním místě děkan povinen stálou residencí, méně přísně probošt, jemuž zejména při kostele Pražském mohl arcibiskup dát prominutí. Za residencí při kostele platilo proboštovi Pražskému, když přebýval v domě proboštském na Malé straně neb ve druhém na Újezdě. Kanovníci nebyli vůbec zavázáni k zachovávání residencí; byli toliko zbaveni jistých výhod, když jí nezachovávali, tak jmenovitě že pak požívali, jak se říkalo, jen tělesa své praebendy (corpus praebendae), to jest důchodů ze statků k ní náležejících, ne pak jiných příjmů, jmenovitě z tak zvaného každodenního podělování. Při kapitule Pražské byli z této volnosti vyjmuti toliko dva poloviční praebendati, zavázáni jsouce k stálému bydlu při kostele, tak že sice mohl jim děkan zastaviti všechen jejich důchod.

Osvobození od osobního bydla, dopuštěné zákonem neb obdržené úřadem biskupským, činilo, že bylo možné spojiti *více beneficií v jedněch rukou.* Dle pravidla nemělo to býti, protože nebylo nikdy snadno učiniti zadost povinnostem dvojího duchovního úřadu. Statuta arcibiskupa Arnošta zakazovala jmenovitě spojení dvou důstojenství, kanovnictví neb jiných beneficií v tom samém nebo ve více kostelích kollegiatných, a samo sebou se rozumělo, že nemohla býti spojena dvě

[79]) *Acta consist. 1382. fol. 398.*

beneficia s duchovní správou; toliko spojení dvou beneficií, z nichž jedno nevyžadovalo stálé residencí, mělo býti dopuštěno se zvláštním povolením biskupovým. Také ještě roku 1367 vydal papež Urban V zvláštní bullu, kterou se zakazovalo držení kanovnictví a praebendy při kostele Pražském a zároveň při jiném kostele ve městech nebo ve předměstích Pražských, lečby s některými důstojenstvími v kapitulách byla zákonem samým spojena kanovnická praebenda. Ale obyčej, již ve předešlých časích zakořenělý, byl mocnější než tyto zákony, pročež nacházíme spojení netoliko dvou nýbrž i více beneficií v jedněch rukou také v pozdějším čase velmi zhusta, ano čím dál tím i častěji. Tak nacházely se ku př. při kapitule Pražské mnozí kanovníci, kteří byli zároveň kanovníky Vyšehradskými nebo u Všech Svatých, u sv. Apollinaříše, nebo i ve vzdálenějších místech, v Olomouci, v Brně, ve Vratislavi a jinde, nebo byli probošty, děkany neb jinými praelaty při těch neb jiných kapitulách, nebo měli zároveň fary buď v Praze buď v jiných městech neb vesnicích. Spojení arcijahenství s kanovnictvím Pražským, ač úřad onen vymáhal časté přebývání mimo Prahu, bylo bez toho velmi obyčejné. Komu pak štěstí přálo a uměl se ucházeti, přivedl to i na tři, ano jak jest několik příkladů, třeba i na čtyry beneficia těchto a jiných druhů. Milost apoštolská jmenovitě odstraňovala přitom lehce všecky zákonné překážky, poněvadž papežové čím dál tím libovolněji udělovali osvobození čili dispensí od svých vlastních zákonů i od chvalitebných řádů a zvyklostí jednotlivých zemí a dioecezí.

Dle rozličné povahy beneficií a dle povinností zachovávání residencí neb osvobození od ní řídila se povinnost přijmutí *svěcení k stavu duchovnímu* toho, jenž beneficium přijal. Beneficia spojená s duchovní správou neb aspoň s povinností k čítání mše svaté vyžadovala svěcení na kněžství. Dle toho musil farář nebo střídník jeho nebo oltářník býti knězem: a toliko k podřízenějším službám v kostelích farních, jakož sakristana, kantora, zvoníka, varhanníka, postačovalo také nižší svěcení. Při kostelích kollegiatných naproti tomu bylo

možná i dosti vysokých míst dojíti bez svěcení na kněžství. Při kostele Pražském zejména a podobně nejspíš také při druhých kapitulách v Praze byl ze členů kapituly plně oprávněných toliko děkan přísně zavázán státi se knězem. Probošt a scholastikus měli sice dle pravidla také býti kněžími, ale bylo v moci arcibiskupa, jim toho prominouti. K důstojenství arcijahna postačovalo, aby byl jahnem; na ostatních pak kanovnících žádalo se toliko vysvěcení za podjahní, vyjma toliko dva polovičné praebendaty, kteří musili míti svěcení na kněžství. Ze žákovstva čili služebníků kostela rozumělo se samo sebou o faráři čili hrobníku sv. Vojtěcha, o poenitentiářích a kazatelích, že musili býti kněžími; o kustosu pak a sakristovi bylo to obzvláště nařízeno; toliko vikářům nebyl stupeň svěcení předepsán. Žáci kůrní bývali veskrz pouzí akkolytové. O mansionářích pak bylo statuty jejich nařízeno, že dvanáct jich, kteří se nazývali mansionáři většími, měli býti kněžími, z druhých pak dvanácti, totiž menších, mělo šest býti jahny, šest podjahními.

Papežská moc rozvázala částečně i tyto řády, k jichž zachovávání snad krom toho se nehledělo vždycky dosti přísně. Nacházímeť častěji na příklad oltářníky, kteří neměli svěcení na kněžství, nýbrž jsouce třebas jen akkolyty, dali se zastávati ve čtení mší kněžími, kterým za to platili ze svého nadání. Podobně musilo se druhdy přiházeti při kanovnících, že neměli ani stupně podjahní. Neb stalo se ještě ve druhé polovici 14. století, že kanovník Pražský, Budivoj z Oujezdce, rodu šlechtického, po víceletém užívání praebendy kanovnické oženil se (1378) a vystoupil bez všeliké překážky ze stavu duchovního. Ještě později obdržel kanovník Pražský Jan z Wartenberka, ač byl již podjahním, od papeže Bonifacia IX povolení, aby směl opustiti stav duchovní a se oženiti.

Svěcení k duchovnímu stavu bylo málokdy udělováno arcibiskupem samým, než obyčejně *světicím* čili jak se říkalo *planým biskupem*, od něho k tomu zmocněným. Vykonávalo pak se několikkrát do roka, dle pravidla o každých suchých dnech, tedy čtyrykrát, ale často také vícekrát. Místem k tomu

ustanoveným byl metropolitní kostel; stávalo se však aspoň ku konci 14. a na začátku 15. století velmi často, že byl k tomu zvolen také kostel jiný v Praze ano i mimo Prahu, jakož v Roudnici co venkovském sídle arcibiskupském, na Krumlově, ve Mnichovém Hradišti a jinde. Při každém čase svěcení dosáhl čekanec jen jednoho stupně duchovní hodnosti. Nejprvé totiž stal se toliko *akkolytou*, podruhé *podjahním*. potřetí *jahnem* a počtvrté teprv *knězem*, tak že obyčejně bylo potřeba jednoho roku ku projití všemi čtyrmi stupni.

Před svěcením předcházela zkouška neboli vlastně zkoumání, konané tuším obyčejně generalným vikářem arcibiskupským,[80]) aby se zjistilo, byl-li čekanec počestných mravů, měl-li potřebné vědomosti a povinný věk, totiž 24 let, a byl-li splozen z manželského lože.[81]) Vědomosti, kterých se žádalo, byly asi tytéž, o kterých obyčejně papež dával se prvé přesvědčiti, když někomu udělil milosti na praebendu kanovnickou. totiž zdali by uměl čísti, zpívati, věty skládati (construere) a obstojně mluviti latině (congrue loqui latinis verbis). Zkouška ta nebyla vždycky dost přísná; neb roku 1392 musil jednomu knězi již vysvěcenému staven býti kněžský úřad, až by se naučil čísti.[82]) Slevení věku (veniam aetatis) nebo prominutí nemanželského rodu mohl uděliti toliko papež. Ostatně neměl nikdo prvé dosáhnouti vyššího stupně svěcení než akkolytství, pokud se nevykázal *titulem*, totiž nějakým již jemu podaným beneficiem.

Světicímu biskupu byl při obřadě k ruce arcijahen Pražský, oznamuje jemu jména čekanců.[83]) Jména vysvěcených zapisovala se do zvláštní knihy čili *matriky*,[84]) dle které dostal

[80]) Tamže *1373 f. 29*: coram vicario archiepiscopi Pragensis, ipso tunc clericos ordines sacros recipere volentes in examine laborante (sic).

[81]) *Statuta Arnesti rubr. 7.*

[82]) *Acta consist. 1392 f. 26.*

[83]) Archidiaconus (Pragensis) in ordinatione clericorum pronunciat clericos ordinandos. Viz: *Statuta eccl. Prag.* ed. Dudík f. 432.

[84]) *Regestrum seu matricula clericorum ordinatorum archiepiscopatus Pragensis* nazývá ji listina archivu kapituly Pražské *r.* 1398.

každý vysvědčení o svém stupni *(formata)*. Starodávný byl obyčej *slavení první mše* kněze nově vysvěceného hlučným sezváním hostí. Statuty Arnoštovými zakazovalo se to, tak aby ani toho dne ani do osmi dní potom nebylo žádného sezvání leč několika duchovních buď světských buď řeholních v malém počtu a bez slavnosti; zvláště pak aby k tomu nebyli připouštěni keykliři a divadelníci.

Z let 1395 až 1416 zachovala se doposud matrika svěcených v arcibiskupské dioecezí Pražské, z níž poznáváme počet jich každého roku. V desítiletí od roku 1395 až 1404 bylo průměrně každého roku vysvěceno 731 akkolytů, 135 podjahní, 134 jahnů a 132 kněží; nejvíce akkolytů roku 1401, totiž 883, nejméně roku 1403, totiž 630; podjahní nejvíce 186 roku 1403, nejméně 67 roku 1398; jahnů nejvíce 249 r. 1396, nejméně 66 roku 1398; kněží nejvíce 225 roku 1396, nejméně 65 roku 1397. Všech vysvěcených během těchto desíti let bylo akkolytů 7317, podjahní 1353, jahnů 1345, kněží 1326. Z počtů těchto jest viděti, že ze všech, kteří dosáhli prvního stupně vyšších svěcení, to jest akkolytství, obyčejně ani pátý díl nezasazoval se o vyšší tři stupně; což pocházelo odtud, že tehdáž mnoho lidí, kteří se duchovnímu stavu skutečně věnovati nemínili, přijímalo první stupeň svěcení toliko, aby se stali účastni zvláštních předností stavu duchovního. Z takové asi pohnútky dal roku 1400 pán český *Vilém ze Zvířetic* sedm synů svých jednoho dne vysvětiti za akkolyty (18 Září). Nazývali se Zdislav, Markwart, Prokop, Vácslav, Heřmann, Petr a Jan. Podobně roku 1406 dne 18 Září vysvěceni jsou za akkolyty tři synové pana *Voka z Waldšteina*, nazvaní Vilém, Záviše a Hynek, a roku 1414 (22 Září) čtyři synové souseda Pražského Rudolfa apotekáře, Prokop, Jeronym, Jaroš a Prokop.

Budeme hleděti hned na tomto místě seznámiti se s přednějšími osobami duchovními v Praze za času císaře Karla IV a za prvních časů krále Vácslava IV, zejména až do r. 1393, pokud může i to prospěti ku představení sobě spůsobu osazování beneficií v oné době, jakož i k vysvětlení sobě stavu věcí církevních v Čechách vůbec, o kterém dále budeme jednati.

V čele správy církevní stál za prvních 18 let panování Karlova arcibiskup *Arnošt z Pardubic*, syn rytíře téhož jména, který byl svým časem purkrabím v Kladště. Narozen v Hostyni u Ouvalu, asi míli cesty od Českého Brodu v stranu ku Praze, užil prvního učení literního v Kladsku a potom ve klášteře Benediktinském ve Broumově, který se tehdáž počítal k župě Kladské; potom přebýval 14 let v učeních Bononském a Paduanském ve Vlaších, oddávaje se studiím právnickým. Byly to bezpochyby veliké vědomosti a zkušenosti, s kterými se vrátil do vlasti své, co mu zjednalo přízeň Karla, tehdáž spoluvládaře krále Jana; a bezpochyby tato přízeň povznesla jej předně k důstojenství děkana v kapitule Pražské, potom k důstojenství biskupskému a arcibiskupskému. Neboť byl Arnošt jedním z nejdůvěrnějších a nejvýtečnějších rádců Karlových ve všech důležitých věcech jeho domácích i zahraničných po celý čas svého života. Nebylo pak toto postavení jeho na žádnou ujmu církvi české, poněvadž veliký duch jeho a ryzí šlechetná povaha činily to možné, že výtečný státník byl zároveň moudrým, pilným a pobožným duchovním pastýřem. Po otci svém dědil Arnošt statky ležící hlavně v krajině u Kopidlna a u Libáně [85]) společně s třemi bratřími, Bohušem, Smilem z Pardubic a Vilémem ze Staré, z nichž Bohuše byl již roku 1349 proboštem Litoměřickým.

Po smrti arcibiskupa Arnošta dne 30 Června roku 1364 bylo arcibiskupství půl čtvrta měsíce spravováno *administratory* volenými od kapituly z jejího prostředka, kteříž byli Jenec probošt Vratislavský, Bušek arcijahen Kouřimský a Sezema probošt Týnský. Kapitula přikročila mezitím již dne 12 Července k volbě nového arcibiskupa, a řídila se přitom docela dle přání králova. Zvolen totiž *Jan* řečený *Očko*, dotud biskup Olomoucký, který byv prvé proboštem Všech Svatých na hradě Pražském a kanovníkem Vratislavským, zastával úřad sekretáře při Karlovi, jak za času jeho spoluvládařství za krále Jana tak ve prvních létech jeho panování, totiž až do r. 1352,

[85]) Zejména městečko Libáň a vesnice Stará, Hřmínín, Važice.

ve kterém byl na biskupství Olomoucké povýšen. Jan Očko pocházel jako Arnošt z rodu rytířského čili zemanského, maje dva bratří, z nichž jeden byl Pavel z Jenšteina čili Jencenšteina (na cestě od Prahy k Brandýsu), písař komory královské, druhý statečný rytíř Michal ze Vlašimě. Obdržev stvrzení od papeže, uveden jest dne 16 Října, ještě něco dříve, než mu přivezeno pallium, ve správu arcibiskupství, vedlé které podobně jako jeho předchůdce zaujímal také v státních věcech velké místo v raddě panovníkově.

Ve vysokém věku, již asi v 76. roce stáří, mínil se Jan Očko poděkovati ze svého úřadu, a papež Urban VI udělil nepochybně dle dorozumění s ním a s císařem Karlem arcibiskupství Pražského synovci jeho *Janovi*, synu bratra jeho Pavla z *Jenšteina*, dne 20 Října 1378, povýšiv prvé Jana Očka samého za kardinala (17 Září). Jan z Jenšteina byl konal studia v učení Pražském i v Paduanském, Bononském, Montpellierském a Pařížském, a již ve mladém věku stal se biskupem Míšenským. Předustanovení jeho za arcibiskupa čili provisí papežská jemu učiněná vstoupila ve skutek teprv po smrti císaře Karla odstoupením strýce jeho na odpočinutí, tak že uveden jest v arcibiskupství v měsíci Březnu 1379, prvního pak roku potom (1380) nastoupil zároveň také v úřad kancléřství při novém králi Václavovi. Téhož roku zemřel Jan Očko dne 14 Ledna asi v 77. roce věku.

V čas zvolení Arnošta z Pardubic za biskupa Pražského roku 1343 byl *proboštem Pražským Jindřich*, písař zemský, který se tehdáž, jak jest na svém místě vypravováno, marně protivil oné volbě, chtěje, jak se zdá, sám býti biskupem. Jeho nacházíme v držení proboštství posledně roku 1348 (17 Břez.), po něm pak roku 1349 (28 Listop.) *Mikuláše*, který byl kancléřem dvorským, již však r. 1350 dne 18 Srpna připomíná se co nebožtík. O obou těchto proboštech Pražských nevíme, jakého byli rodu, ale sotva lze jest pochybovati, že šlechtického. Hned po smrti Mikuláše nebo aspoň snad nemnoho později dostalo se proboštství Pražské a spolu s ním

také Sadské cizozemci, *Guidonovi* Oportskému (Portuenskému) *kardinalu sv. Rufiny*, který se později (1374) nazývá jinak kardinalem *Bononským*. Stalo se to bezpochyby udělením z milosti papežské. Kardinal Guido ovšem sám obou proboštství nespravoval, nýbrž posílaly se mu z nich toliko peníze do ciziny od náměstka jím ustanoveného. Roku 1361 byl plnomocníkem jeho ke správě proboštství Řivín, kanovník Vyšehradský; v létech 1364 a 1365 vedl správu arcibiskup Jan Očko. Jak dlouho kardinal Guido tímto spůsobem proboštoval, není nám s jistotou známo; zdá se toliko, že nebylo tomu o mnoho déle než do roku 1367. Potom dostalo se proboštství, ne li dříve, aspoň roku 1371 arcibiskupu Pražskému Janovi Očkovi samému, kterýž spravoval důchody z něho podobnými místoprobošty, a to dokonce stavu světského. Roku 1371 byl takovým slovutný muž Petr z Kamýka, od roku 1372 slovutný rytíř Jan Kluk ze Všenor, řečený jinak Bolec, který byl spolu hofmistrem arcibiskupovým a nazýval se pravějším jménem také *nájemníkem proboštství* Pražského (arendator fructuum praepositurae Pragensis) až do roku 1379.[86]) Teprv po smrti Jana Očka roku 1380 zvolen jest zase zvláštní probošt, *Petr z Janovic*, rodu panského, po němž následoval roku 1398 *Jiří z Janovic*, téhož rodu, jehož bratr Purkart byl v létech

[86]) Pešina (Phosphorus septicornis 518) klade do času od r. 1348 až 1383 celou řadu proboštů, mezi nimi též kardinala Guidona, ale patrně aspoň z největší části dle mylných kombinací. O Guidonovi praví, že proboštoval jen krátký čas a nebylo to dle jeho řady proboštů před rokem 1364. Skutečně však připomíná se kardinal Guido co probošt Pražský již roku 1361 (lib. confirm. I. 2), a nemohl tedy dosazen býti papežem Urbanem V., jak se Pešina [illegible]. Výslovně však uvádí se co probošt Pražský i Sadský také v registříku desátků papežského z 1367. Starší registřík desátků z r. 1352 jest [illegible]; kapitola Pražská v něm schází, ale co probošt Sadský uvádí se kardinal Guido i v tomto registříku a z toho jest [illegible] že již tehdáž byl on také Pražským proboštem. [illegible] nazývá se [illegible] roku 1374 v [illegible] praepositurae Pragensis [illegible] arcibiskupu Janovi Očkovi [illegible] proboštství Pražské [illegible] Registrum [illegible] roku 1380 [illegible]

1394 a 1395 nejvyšším purkrabím Pražským. Jiří uvodí se co probošt v létech 1399 až 1418.

Děkany kostela Pražského nazývají se v té době Předvoj (1347—1358), Plichta (1358—1362), Vrativoj (1362—1373), Hynek (1374—1380), Přibislav (1380—1385), Bohuslav (1386 až 1415). Všichni, krom posledně jmenovaného, pocházeli ze šlechtických rodů českých. Dle *Předvoje* čili Přecha nazývala se kaple sv. Maří Magdaleny v kostele Pražském kaplí Přechovou, jsouc od něho založena. *Plichta*, prvé scholastikus (1356—1358), byl syn Konrada ze Mšena, po němž dědil ves Donín nedaleko od Peruce; matka jeho byla Kateřina z Žerotína. *Vrativoj* nazýval se z Mlékovic (u Zásmuk), a držel po otci vsi Chvojno a Chvojnec ve kraji Litoměřickém nedílně s bratrem svým Ctiborem arcijahnem Litoměřickým. O něm máme určitou zprávu, že byl na děkanství zvolen od kapituly jednosvorně po smrti svého předchůdce, byv prvé kanovníkem Pražským (již roku 1349) a proboštem Horšovo-Týnským. *Hynek* byl rodem z Klučova, a nazván odtud *Klukem*, při čemž nedá se jistiti, byl-li příbuzným Jana Kluka čili Bolce výše zmíněného. Roku 1372 byl farářem ve Mšeně, ale vstoupil téhož roku do university právnické v Praze, již pak o dvě léta později byl děkanem. Po sedmi létech byl děkanství zbaven pro přídržení se vzdoropapeže Klimenta VII Avignonského (1380). Nástupcem jeho stal se *Přibislav* čili Přibík, syn rytíře Markwarta *z Pořešína*, maršálka královského. Děkanství bylo tomuto uděleno kardinalem legatem Pileem ve jménu papežovu, když se nacházel ještě na studiích právnických ve Padui. Přibík z Pořešína zemřel jak se zdá ve mladém věku, a po něm dosáhl děkanství opět milostí apoštolskou *Bohuslav* syn Janův *z Krňova*, doktor práv, jak se zdá rodu měšťanského.

Jako proboštství, tak bylo také *arcijahenství* Pražské za času císaře Karla IV delší čas zanecháno k užívání cizincům. Jmenuje se roku 1358 jakýsi *Durandus*, bezpochyby Vlach, roku pak 1367 opět vlaský kardinal *Jan de Marelio* arcijahnem Pražským. I oni měli v Praze toliko náměstky čili plnomocníky své, kteří se starali o jejich důchody a práva

a posílali za nimi peníze ze země. Durandovým plnomocníkem byl Václav farář sv. Jiljí (1358), kardinalovým de Marelio Vilém děkan Vyšehradský (1367) a také Přibislav tuším arcijahen Horšovský (1367). Poněvadž pak bylo arcijahenství již také roku 1349 spravováno pouhým náměstkem (Šimonem), zdá se, že se toto náměstkování za vzdálené arcijahny počalo hned po smrti staršího arcijahna Tomáše, který se připomíná naposledy roku 1344. Teprv roku 1369 nastoupil zase domácí arcijahen *Půta z Potšteina*, slavného rodu panského, který byl prvé již kanovníkem Pražským a děkanem Olomouckým (1367). Nástupcem jeho byl po desíti létech (1379) *Pavel z Janovic*, rovněž panského rodu, doktor práv a předtím kanovník Pražský i Vyšehradský. Po jeho brzké smrti r. 1383 nastoupil *František z Benešova*, mistr svobodných umění v učení Pražském, který byl později také děkanem Olomouckým (1399). Zdá se, že pocházel ze stavu městského a snad ze známé rodiny Benešovských v Praze.[87]

Úřad *scholastika* kapituly Pražské vyžadoval mužů známosti vědeckých, a zdá se, že k tomu obyčejně bylo hleděno. Prvním scholastikem za panování Karla IV jmenuje se *Zdislav* čili Zbyněk, dost možná že z rodu pánů ze Šternberka, asi od roku 1347, byv prvé arcijahnem Horšovským (1340 až 1344). Nacházíme jej v tom úřadě až do roku 1355. Po něm následoval *Plichta z Míšně* (1358—1359) a po tomto *Mikuláš* (1361 až 1369) z nějakého rodu měšťanského v Praze. Bratr jeho Franа měl (1361) dům v železné ulici (č. 491), a sestra jeho byla manželkou měšťana Pražského Jindřicha Rolla. Krom scholastrie a praebendy Pražské měl také kanovnické praebendy na Vyšehradě a v Mělnice (1367). Nástupcem jeho byl slavný mistr *Vojtěch* syn Rankův řečený *de Ericino* (1369 až 1388), doktor theologie a svobodných umění v učení Pařížském a někdy rektor této university (1355), muž „hrozného

[87]) V matrice fakulty artistské nazývá se při svém přijmutí do fakulty roku 1376 magister Franciscus *Beneschonis*, právě jak se měšťané Pražští tomu rodu nazývali po německu (*Monum. univ.* I. 171).

rozumu", jak jej s obdivením nazývá Tomáš ze Štítného, který jemu věnoval své knihy o učení křesťanském, „doktor movitý Pražský", jak svou úctu k němu vyslovuje jiný starý spisovatel. Po smrti slavného učence tohoto (1388) udělil papež Urban VI uprázdněného důstojenství *Janovi z Malešic*, Čechovi, který však dotud sloužil papeži v Římě co písař jeho čili abbreviator listů apoštolských a zasloužil si toho zvláště pilnými službami, které prokazoval v posledním čase předtím legatu papežskému Filippovi biskupu Ostienskému na jeho cestách spojených s rozličným nebezpečenstvím.

Jak tuto mezi praelaty kostela Pražského, tak spatřujeme také mezi ostatními *kanovníky*, pokud máme vědomost o jejich poměrech osobních, že největší počet byli osoby stavu šlechtického. Nacházímeť mezi nimi předně potomky mnohých nejznamenitějších tehdáž rodů panských, jakož *Jana z Dražic* (1349), *Beneše z Kravař* (1337—1353), *Jindřicha z Lipé* probošta Vyšehradského (1349), *Jana z Landšteina* (1353), *Viléma z Hasenburka* (1353), *Petra z Michalovic* (1354), [88]) dva pány *Sezemy z Ousti*, staršího (1364—1386, † 1386), který byl zároveň proboštem Horšovo-Týnským, a synovce jeho, totiž syna bratra jeho Oldřicha, Sezemu mladšího, který byv již prvé kanovníkem Olomouckým, co vysvěcený za jahna obdržel také praebendu Pražskou z milosti apoštolské ku přímluvě císaře Karla (1378—1389); pana *Petra z Rosenberka* (1355—1384) probošta Všech Svatých, a prvé také kanovníka Olomouckého a Passovského (1355); *Jana z Wartenberka* (1382—1398), o němž jsme výše učinili zmínku, že se vzdal kanovnictví, vstoupiv s povolením papeže v stav manželský; pana *Ondřeje z Ousti*, který co farář v Čáslavi obdržel milost papežskou na kanovnictví Pražské (1381) a dosáhl následkem toho praebendy (1383), vstoupiv mezitím co študent do university právnické v Praze (1382); *Jana ze Šternberka*, zvoleného za kanovníka od kapituly (1383); *Mikuláše z Potšteina* a ze Žampacha,

[88]) Mám za to, že byl z toho rodu, protože se jmenuje poručníkem pana Petra z Michalovic. *Lib. confirm. 1354 u Tingla 14.*

arcijahna Boleslavského (1388—1392), který později směnil praebendu i arcijahenství toto za kanovnictví v Kroměžíři na Moravě; konečně *Hynka* syna páně Hynáčkova *z Risenburka* z rodu pánů z Dubé, který obdržev praebendu z milosti apoštolské (1383), později postoupil jí *Hynkovi z Wismburka*, jak se zdá z téhož rodu panského, směnou za oltář Všech Svatých ve Třebochovicích (1396). — Také člena královské rodiny české měla kapitula ještě v prvních létech Karla IV ve sboru svém, totiž *Mikuláše* pobočního *syna krále Jana* (1345—1351), který byl zároveň kanovníkem Vyšehradským, arcijahnem Horšovským a proboštem Celským ve Štyrsku, roku pak 1351 povýšen jest přičiněním Karlovým za patriarchu Aquilejského.

Ještě mnohem více oudů kapituly Pražské, a to dílem činnějších než bývali obyčejně synkové vysokých rodů, pocházelo z menší šlechty, totiž z rodů zemanských neb také panských, méně mocných. Mezi takové náleželi: *Štěpán písař zemský* (1348—1382), syn předešlého písaře zemského Štěpána z Tetína, držitel vesnic Zléchova u Prahy a Makotřas na cestě k Slanému, které měl společně s bratrem svým Ješkem (1356), jakož i některého statku v Motole (1359). *Hynek z Malovar* (1337—1364), který se později stal spolu kanovníkem sv. Apollinaříše (1364), a později příbuzný nejspíše s ním *Habart z Malovar* (1356—1381). *Jenec* syn zemana Záviše z *Oujezdce* u Neznašova blíž Týna nad Vltavou (1337—1380), probošt kostela sv. Kříže ve Vratislavi (1354 oc.) a spolu kanovník Vyšehradský, z téhož pak rodu *Budivoj* (1364—1378), o němž jsme se výše zmínili, že se vzdal praebendy, vstoupiv ve stav manželský; [89]) byltě to nepochybně mladší bratr Jencův. *Bohuše*

[89]) Dle knih konfirmačních vykonával Jenec roku 1360 právo podací v Albrechticích blíž Oujezdce společně se statečným rytířem Arnoštem z Oujezdce (viz Tingl. 119), roku pak 1364 s týmž Arnoštem a Budivojem kanovníkem Pražským (confirm G. 1). Dle toho zdá se nejpodobněji, že byl Budivoj jako i Arnošt bratrem Jencovým, snad roku 1360 ještě nezletilým. S tím srovnává se dobře, že zasnoubení Budivoje s Kateřinou dcerou souseda Malostranského Kříže Ostoruta (?) vykonáno bylo v domě probošta Jence na Újezdě pod Petřínem.

z Pardubic, bratr arcibiskupa Arnošta (1349, † 1358) probošt Litoměřický. Velislav čili *Velek ze Sedlčan* (1354 až 1364), děkan Sadský a později sv. Apollinaříše, spolu kanovník Vyšehradský. *Beneš Krabice z Weitmile* (1359, † 1376, 27 Července), syn rytíře téhož jména, zasloužilý skladatel letopisu svého času a po 20 let (1355—1375) ředitel stavby kostela sv. Víta, zároveň arcijahen Žatecký; později bratr jeho *Jan z Weitmile* (1378—1384) farář v Lipé (mezi Lovosici a Bílinou, již roku 1359) a od roku 1380 arcijahen Hradecký; dále jiný *Beneš* řečený rovněž *Krabice z Weitmile* (1372, † 1384), nejspíš bratranec předešlých, spolu kanovník Olomoucký, a třetí *Beneš* řečený *Úborek* (1380—1390), jinak Beneš mladší, nevlastní bratr posledně řečeného, kterýžto se zřením k němu nazýván byl Benešem starším; ještě pak něco později synovec téhož Beneše staršího *Vlachník z Weitmile*, nejvyšší písař kanceláře královské, který nabyl kanovnictví a praebendy směnou za arcijahenství Kouřimské od Mikuláše z Potšteina (1392) a byl též kanovníkem Litoměřickým a Vratislavským († asi 1400). [99])

[99]) Že byl Beneš starši z Weitmile z téhož rodu co letopisec Beneš, soudím ze společného jména netoliko z Weitmile, nýbrž i Krabice, jakž nazývají se oba častěji, a sice druhý tento Beneš, řečený starši, na př. roku 1378 v *Aktech consist. 200.* Obadva Benešové, letopisec i druhý, připomínají se vedlé sebe v knize Hradčanské roku 1372 (fol. 37), kdež „Busko Curimensis et Benesius Zacensis (t. j. letopisec Beneš) archidiaconi et canonici directoresque fabricae Pragensis ecclesiae“ prodávaji dům odkázaný na stavbu kostela Pražského „domino Benessio Pragensis et Olomucensis ecclesiarum canonico et strenuis militibus domino Zdyslao Speconi et Thobiae de Wautmyl“. (Viz Základy oc. IV. 134. F. 185 e.) Zdislav a Tobiáš z Weitmile nazývají se výslovně bratřími kanovníka Beneše v listině krále Václava IV. roku 1383 v Lib. Erect. VII. 68. Že pak Beneš Úborek byl jejich bratrem nevlastním, praví se v knize Hradčanské r. 1390 (fol. 109), kdež o domě výše zmíněném píše se: strenuus miles dominus Thobias de Waytmul alias de Zyroticz vendit domum, quae olim fuit domini Benessii dicti Vborek canonici Pragensis, fratris sui *uterini*, domino Wlachniconi archidiacono Curimensi similiter dicto de Waytmil, filiastro suo; čímž zároveň dosvědčuje se, že byl Vlachník synovcem Tobiášovým a tudy bezpochyby synem Zdislavovým z Weitmile. Benessius senior de Waytmül a Benessius junior de Waytmül jmenují se vedlé sebe co kanovníci Pražští v listině

Dále *Albrecht z Litic* čili z Lutic (1367—1380), snad příbuzný s někdejším podkomořím Rusem z Litic, děkan sv. Jiljí a kanovník Vyšehradský i u sv. Apollinaříše, z téhož pak rodu *Oldřich z Litic* (1379), též kanovník Vyšehradský. *Jan z Drahonic* (v Prachensku) (1362, † 1380), kustos Vyšehradský. *Ctibor* arcijahen Litoměřický, bratr děkana Vratislava (1367—1374 †). *Vilém z Lestkova* (1367, † 1369) děkan Vyšehradský. *Řivín z Radětína* (1370, † 1380) kanovník Vyšehradský i arcijahen Plzenský, předtím farář ve starém Plzenci. *Pavel z Chocně* (1373—1379), prvé farář ve Chlumci (do r. 1371) a později

roku 1380 v *Recept. canonicorum* f. 50. Poněvadž se Beneš starší nazýval Krabice, musilo jméno Úborek náležeti Benešovi mladšímu. Dům onen Hradčanský koupený Benešem starším a jeho bratřími vlastními musil se po smrti jeho (1384) dostati v držení mladšího Úborka, a po něm teprv Vlachníkovi smluvou výše zmíněnou. — Jakého spůsobu bylo příbuzenství bratří Beneše, Tobiáše a Zdislava z Weitmile s letopiscem Benešem, o tom není zpráv výslovných; mám toliko za podobné, že byli mezi sebou bratranci. Že aspoň otec letopisců, rytíř Beneš Krabice z Weitmile, měl bratra, jménem Konrada, od něhož onino tři bratří mohli pocházeti, vysvítá z knihy Hradčanské roku 1359, kdež se čte o koupi domu jiného na Hradčanech (č. 67) Benešem letopiscem a bratřími jeho Janem farářem v Lipé a statečným rytířem Petrem řečeným Krabice, jinak ze Slivna, i strýcem jich Konradem. (Viz Základy oc. IV. 139.) — Že Vlachník z Weitmile zemřel asi roku 1400 nebo něco málo dříve, vysvítá z knihy Staroměstské roku 1400 (fol. 9), kdež se hlásí „Afra Marci scutellatoris uxor“ k domu jeho na Starém městě (č 649, 650) „domum Wlachnikonis protonotarii domini regis defuncti, ad ipsam per mortem ejusdem Wlachniconis, sui *consanguinei*, legitime devolutam“. -- V popise kommend konaných v kostele Pražském, složeném brzy po roce 1416, uvodí se na jednom místě Beneš a Jan z Weitmile kanovníci Pražští co pochovaní v řečeném kostele blíž kaple sv. Václava a na jiném místě Beneš Krabice kanovník Pražský a arcijahen Žatecký, to jest tedy letopisec Beneš, rovněž co pochovaný před kaplí sv. Václava. Prvním Benešem zde jmenovaným rozumí se buď Beneš starší nebo Beneš Úborek; Jan pak jest bratr Beneše letopisce. Že se Jan nejmenuje zároveň s Benešem letopiscem, nýbrž s druhým Benešem pochází z toho, že obadva tito, Jan a Beneš, zemřeli stejného dne, totiž 16 Července (a možná, že také stejného roku), jakž dovídáme se z Registrum distributionum od roku 1404 kdež se uvodí Benessius et Johannes canonici Pragenses mortui die 16 Julii, a kommenda jich „ante capellam S. Wenceslai“.

ve Starém Kolíně (od r. 1371 do 1374). *Kuneš z Třebovle* odjinud z Vitic (mezi Brodem a Kouřimí) (1376—1393), doktor práv, zároveň kustos kostela Pražského i arcijahen Boleslavský. Matěj jinak *Machek z Mutěnína* (1376—1389), doktor práv povýšený v Bononii (1371), též kanovník Vratislavský a do roku 1382 arcijahen Litoměřický, od toho pak roku probošt Olomoucký. Havel čili *Hašek z Kněžic* (1379—1388), rodu rytířského, prvé farář Chotěvický (u Hostinného), který obdržel milost apoštolskou na kanovnictví (1378) ku přímluvě císaře Karla. *Vítek z Černčic* (1378—1404) blíž nynějšího Nového města na Medhuji, který byv do roku 1374 farářem v Dobrušce v též krajině a potom kanovníkem Vyšehradským, dosáhl roku 1378 praebendy Pražské uprázdněné po Budivojovi z Oujezdce milostí papežskou, k tomu dále i praebendy u sv. Jiří na hradě Pražském, a stal se později proboštem sv. Jiljí, roku pak 1397 opět milostí apoštolskou povýšen na děkanství Vyšehradské. *Oldřich* řečený *Hložek* (1379—1383), syn zemana Jana z *Hlohové* v krajině blíž Horšova Týna, prvé farář v Srbici v též krajině, který obdržel kanovnictví z milosti apoštolské na přímluvu krále Václava. *Jan z Jeřené* (u Valče v Loketsku), který jsa farářem v Maštově, študoval sedm let v Bononii a v Padui, byl místorektorem učení Paduanského a dosáhl v Padui bakalářství, později pak licentiatství v právě církevním; dostav milosti papežské na kanovnictví (1378), byl přijat do kapituly roku 1379, a stal se potom také arcijahnem Hradeckým († 1395); bratr jeho byl statečný rytíř Heřman z Nečtin, jinak z Jeřené, seděním na Hrádku. *Václav z Radče* (1379—1417), který rovněž dosáhl kanovnictví udělením od papeže, byv prvé již (1378) kanovníkem v Řezně, správcem kaple sv. Anny v Olomouci a oltářníkem panny Marie Sněžné v kostele Pražském, též bakalářem práv; co kanovník pak zastával službu ředitele stavby kostela a stal se brzy také arcijahnem Boleslavským a později děkanem sv. Apollinaříše. *Václav z Jenšteina* (1380—1404), bratr arcibiskupa Jana téhož jména, probošt Horšovo-Týnský. *Pertold z Částkova* řečený *Homole* (1382—1388), který byv farářem

ve Hlohové (blíž Horšova Týna) obdržel kanovnictví od papeže ku přímluvě královny Johanny (1380). *Vojtěch z Otaslavic* (1380—1387), obdařený kanovnictvím Pražským rovněž od papeže, byv prvé již kanovníkem Olomouckým. *Mikuláš Puchník z Černic* v krajině u Horaždějovic (1386, † 1402), kdež měl dědictví společné s bratry svými Dobrohostem a Wolfartem (1401), a kdež přikoupil sobě statku také v blízkých Lažanech (1386), licentiat ve právích. Byl to jeden z nejdychtivějších mnohoobročníků čili hromaditelů beneficií toho času: nebo byv již prvé kanovníkem Pražským a Olomouckým, obdržel k tomu roku 1391 ještě také bohatou faru sv. Mikuláše na Starém městě, za kterou si po pěti létech (1396) vyměnil dvě praebendy kanovnické, totiž na Vyšehradě a u sv. Jiří; později měl ještě také faru v Jemnici na Moravě (1400), kterou pronajímal, a vedlé toho všeho zastával po mnohá léta službu arcibiskupského officiala i také generalného vikáře. Žertovně napsal o něm jeden písař u konsistoře: „Mikuláš Puchník, nikde- a všudebylych kostelů kanovník" (nullatenus et omnitenus ecclesiarum canonicus). *) Lakomství jeho známo bylo králi Václavovi, který si prý stropil s ním jednou žert tomu přiměřený. Dovolil mu totiž nabrati sobě zlata z komory jeho, kolikžby unésti mohl. On ve své radosti z toho naplnil sobě netoliko sukni nybrž i boty široké. Když však potom chtěl jíti, nemohl se pro tíž hnouti z místa: a král vysmáv se j[illegible] hlouposti, kázal mu břímě odejmouti, a zapudil jej od seb[illegible] Dale *Jan ze Smilkova* řečený *Sádlo* (1386—1406), spolu[illegible] ník Vyšehradský a probošt Všech Svatých; a *Jaroslav* [illegible] *šina* (1388—1402), doktor práv, nejspíš bratr někdejší[illegible] Přibislava. Mohli bychom bezpochyby jmenovati [illegible] šlechticů, kdyby nám nebylo mnoho kanovníků toho ča[illegible] dle pouhých jmen osobních neb jinak ze zpráv jejic[illegible] se nedotýkajících.

Stavu městského jsou nám známi předně z Prahy sa[illegible] *Václav Planer*, syn měšťana Staroměstského Mikuláše Planer.

*) Na přední desce Actorum consistorii od roku 1392.

**) Georgii Fabricii Annales Misnae pag. 34.

(1368—1389), který byl zároveň farářem v Lysé (1357, † 1389) posledním, než tato fara byla přivtělena ku klášteru na Karlově, též kanovníkem Vyšehradským a Boleslavským (1364). *Mistr Jenek* syn Václavův *z Prahy* (1381—1387), mistr kolleje Karlovy v učení Pražském hned od prvního založení té kolleje (1366), proslulý co výtečný mathematik, též bakalář v theologii, kanovník Všech Svatých, potom následkem obdržení milosti apoštolské (1378) přijat za kanovníka Pražského (1381). *Václav Knobloch* (1382—1410), syn měšťana Malostranského Alberta Knoblocha, zároveň probošt Míšenský, který se ještě v pozdním věku již v těchto důstojnostech dal zapsati do matriky studujících práva v Praze (1405). *Olbram syn Olbramův* (1382—1396), probošt sv. Apollinaříše, a jak se zdá též kanovník Vyšehradský, potomní arcibiskup Pražský. *Jan Ujčíkův* z Prahy, který dosáhl roku 1384 kanovnictví z milosti papežské, a *Mikuláš* syn Petra *Parléře*, stavitele kostela Pražského (1392), povoláním svým lékař, prvé oltářník sv. Bartoloměje, Lazara a Marty v kostele panny Marie před Týnem (od r. 1389). Snad že též z Prahy pocházel kanovník *Dětmar Gutjar* (1367, † 1381), který byl také kanovníkem Všech Svatých.

Z jiných měst českých připomínají se: *Kunšík z Turnova* (1349—1369), *Šimon z Jičína* (1349), který byl též kanovníkem Vyšehradským, *Heřman z Loun* (1349), *Mikuláš z Horažďovic* (1349), mistr *Fridman ze Žitavy* (1368), soudruh mistra Jenka v kolleji Karlově rovněž od jejího založení (1366), roku 1368 děkan fakulty svobodných umění v učení Pražském; *Jan* syn Vitlův z *Hradce Jindřichova* (1367, † 1375), životní lékař císaře Karla IV a scholastikus kapituly sv. Kříže ve Vratislavi; *Jan z Litomyšle* (1378, † 1381) řečený *Kantor*, děkan sv. Apollinaříše a výběrčí příjmů komory papežské v Čechách (1373—1376), o jehož spolku zavřeném o jmění s Bartolomějem Štukem zmínili jsme se na jiném místě;[93]) mistr *Fridman* syn Mikuláše z *Oustí*, jinak také Fridmanem

[93]) Díl II. 422.

Podobně jak ukázáno o proboštství Pražském, sloužilo také *proboštství* při kostele *Vyšehradském* toho času hlavně za předmět k udělování milostí neb odměn od krále osobám vysokého rodu. Z posledních let krále Jana (1345) byl proboštem Vyšehradským mladý pán *Jindřich z Lipé*, tuším vnuk mocného státníka Jindřicha z Lipé, proslulého v předešlých dějinách země české. Měl ještě roku 1348 vychovatele jménem Mikuláše z Frankšteina, a přebýval roku 1350 v cizině, snad na studiích. Nevíme jistě, zdali záhy zemřel čili dostal jiného nějakého ustanovení, ježto byl proboštem, pokud známo, jen do roku 1352. Po něm nastoupil *Vilém z Landšteina* (1353), pán na Lomnici (u Třeboně), po tomto pak již po osmi létech *Dětřich z Portic* (1360—1362), biskup Mindenský, jeden z předních státníků ve službách Karla IV, zvláště v záležitostech jeho zahraničných. On držel proboštství až do povýšení svého na arcibiskupství Magdeburské, a měl za nástupce *Purkarta purkrabí Magdeburského* (1363—1368), hofmistra dvoru císařského, který nebývaje stále v zemi, spravoval své beneficium podobně jako kardinal Guido proboštství Pražské svým plnomocníkem čili správcem důchodů (procurator). Takovým byl mu roku 1364 rytíř Jan z Vlčic, roku 1366 výše zmíněný kanovník Pražský Jenec, probošt sv. Kříže ve Vratislavi. Po Purkartovi následoval ve proboštství člen rodiny královské, *Jan Soběslav*, syn markrabí Jana moravského, při nastoupení na nejvýše šestnáctiletý, a ne-li hned tehdáž, aspoň již o dvě léta později vysvěcený za jahna (1370), o kterém ví se, že aspoň častěji skutečně přebýval v domě proboštství na Vyšehradě (1377, 1378, 1380). Byl zároveň také kanovníkem Brněnským (1380), a stal se roku 1381 biskupem Litomyšlským, později pak (1387) patriarchou Aquilejským († 1394). Proboštství uprázdnilo se hned povýšením jeho za biskupa, a dostalo se *Vilémovi z Landšteina* druhému toho jména, opět mladému pánu, jehož poručník pan Jindřich z Dubé spravoval důchody na místě jeho (1382—1384). Nástupcem jeho byl po krátkém čase *Jan Benešův* z Dubé (1387—1396), rovněž slav-

ného rodu panského, syn pana Beneše Škopka z Dubé, který byl roku 1396 nejvyšším hofmistrem.

Prvním *děkanem Vyšehradským* za panování císaře Karla byl *Jan* doktor práv řečený *Paduanský* (1348—1356), nejspíše že doktorství byl došel v Padui. Byl předtím již aspoň od roku 1324 kanovníkem Vyšehradským i také Olomouckým (1338) a Boleslavským (1343), později pak Pražským (1350), a zastával co kanovník (1345) některý čas úřad arcibiskupského officiala, potom co děkan úřad generalného vikáře arcibiskupova (1356), jakož zároveň i výběrčího komory papežské (1356). Po jeho smrti (1359 neboli dříve) nastoupil v děkanství *Vilém z Lestkova* (1359, † 1369), muž učený a ve věcech světských i církevních zběhlý, známý mezi jiným co životopisec arcibiskupa Arnošta. Císař Karel užil jeho služeb, pokud známo, dvakrát ve poselství ku papeži (1359, 1361), a koupil po něm vzácnou knihovnu jeho 114 svazků pro hlavní kollej učení Pražského. Byly to knihy bohoslovné, právnické i z jiných nauk, skoupené jím dílem v Avignoně, dílem v jiných rozličných krajinách světa. Nástupcem Vilémovým nejspíš bezprostředným byl *Konrad z Veselé* (1374—1379), rodu měšťanského. Otec jeho Jindřich byl snad sousedem na Novém městě Pražském. Tam přebýval potom sestřenec Konradův Mikeš, jemuž pro toto příbuzenství říkali Mikeš Děkanovic (Nicolaus dictus Decani). Děkan Konrad byl roku 1377 poslán od císaře Karla ku papeži Řehořovi XI v záležitostech syna jeho Václava, když se jednalo o zvolení jeho za krále Římského, a nesl papeži 40.000 zlatých co půjčku od císaře. Po brzké však smrti tohoto papeže přidržel se Konrad vzdoropapeže Avignonského, a jest proto zbaven svého důstojenství (1379). Zdá se, že bylo děkanství potom delší čas spravováno místoděkany, kterých se několik po sobě připomíná v létech 1380 až 1388. Teprv roku 1390 jmenuje se zase nový děkan *Václav Gerartův z Buřenic* (v kraji Čáslavském), jak se zdá rodu zemanského, předtím kanovník Vyšehradský a oltářník sv. Gotharda v kostele Pražském, kteréhož oltáře teprv co děkan (1393) vzdal

se směnou za oltář svatých apoštolů v kostele panny Marie před Týnem.

Scholastikem kapituly Vyšehradské byl roku 1350 kdosi, jehož jména neznáme, o němž zachovala se toliko paměť, že se tehdáž nacházel ve vzdálené cizině. Roku 1375 nastoupil v důstojenství toto mistr *Jan Pecník,* advokat konsistoře Pražské, který byl již prvé kanovníkem Vyšehradským (1373, 1374) a Svatojilským. On přebýval, nejspíš z nějaké přízně, v klášteře Zderazském, kdež také roku 1389 zemřel. Po něm nastoupil *Mikuláš Geunher* (1390—1402), ze známé bohaté rodiny toho jména na Starém městě Pražském, předtím též již kanovník Vyšehradský (1386), potom také Boleslavský a Mělnický (1399), několikkrát po sobě rektor university právnické v učení Pražském

Kanovníků Vyšehradských uvedli jsme již výše devatenáct z doby až do roku 1393, kteří byli zároveň kanovníky neb praelaty kostela Pražského; z nichž bylo dvanáct šlechticů, sedm stavu městského.[95]) Krom nich známe ještě tři jiné z též doby, kteří byli kanovníky obou kostelů, o jichž rodu však nezachovaly se paměti. První byl *Šimon* official arcibiskupský roku 1348, druhý *Jan* syn *Paulův* (1361 † 1362), který se uvodí mezi kanovníky Pražskými již od roku 1337 a byl také kanovníkem Boleslavským (1362) a arcijahnem Přerovským na Moravě; třetí jistý kanovník *Václav* (1378). K tomu náleží jmenovati také *Františka z Jevička*, příbuzného Ondřejova z Jevička výše zmíněného (1388—1396), který se

[95]) Totiž šlechtici: Mikuláš syn krále Jana (1348), Albert z Litic (1349—1379), Řivín z Radětína (1358, † 1380), Jan z Drahonic (1359, † 1380), Jenec z Oujezdce (1361—1380), Velek ze Sedlčan (1364, † 1374), Pavel z Chocně (1374—1392), Vítek z Černčic (od r. 1374 až 1397, potom děkan), Pavel z Janovic (1376), Oldřich z Litic (1379—1394), Jan ze Smilkova (1388—1399), Václav z Jenšteina (1390). Měšťanského rodu: Šimon z Würzburka (1350), Šimon z Jičína (1350), Václav Planer (1364, † 1389), Mikuláš scholastik Pražský (1367), Olbram (1379), jehož rod původem městský, ovšem již počítal se také mezi zemany, Ondřej z Jevička (1388 - 1406), Václav Kolmanův ze Stříbra (1388).

kanovníkem Pražským stal teprv o něco později (1397—1407); byl pak nejvyšším písařem kanceláře královské, a stal se též proboštem Boleslavským (1403—1407). Z jiných kanovníků Vyšehradských té doby byli stavu šlechtického: *Hynek z Bítova* (1359—1362), arcijahen Olomoucký; *Markwart ze Soběšína* (za Šternberkem na Sázavě) a z Podvek (1362—1388); *Ludvík Kojata* z rodu zemanů z Kolešovic, kteří měli podací kostela sv. Jana v Podskalí (1382—1392); byl prvé přízní těchto svých přátel farářem téhož kostela (1363—1382), vedlé toho pak také notářem (1376—1382); *Jan z Dědibab* (1387—1413), snad syn některého mana na proboštství Pražském v Dědibabích, nepochybně pak více jiných, o jejichž rodu nemáme známosti.

Z městské rodiny Pražské pocházel *Oldřich* řečený *Nimburský* (1354—1380, Neumburger), který co kanovník Vyšehradský z počátku jak se zdá bez praebendy přízní svého přátelského Petra z Nimburka, měšťana Pražského, obdržel fary v Tuchomi (1360) a v Mochově, za kteroužto posledněji jmenovanou vyměnil si roku 1367 praebendu Vyšehradskou od kanovníka jménem Zdenka; prvé však již byl také děkanem kapituly Boleslavské, kteréhožto děkanství postoupil roku 1361 směnou za faru sv. Mikuláše v Menším městě Pražském, a zůstal potom kanovníkem a farářem až do smrti své (1380); přitom také byl správcem špitálu panny Marie pod Vyšehradem (1377).

O původu z jiných měst království českého svědčí sama jména kanovníků Vyšehradských *Jana z Mělníka* (1350), *Vítka z Kouřimě* (1350), *Mikuláše z Kadaně* (1350—1376), který byl také kanovníkem Řezenským, *Mikuláše z Pelhřimova* (1355), faráře v Outerém, *Mikuláše z Hradce*, bratra Jana lékaře kanovníka Pražského (1374), *Mikuláše Cinka z Litomyšle* (1388—1413), *Hanka z Budějovic* (1390) a pověstného ukrutným usmrcením svým *Jana z Pomuka* (1389, † 1393). Otec jeho byl Welfl (Wölflinus) z Pomuka čili Nepomuka, nepochybně soused v tomto městě, dle jména soudíc Němec, který se roku 1375 připomíná již co zemřelý. Jan z Pomuka byl muž povolání kancelářského, nastoupiv na veřejnou dráhu

nejprvé co notář (1373) čili písař veřejně oprávněný. Od roku 1374 byl nejvyšším písařem kanceláře arcibiskupské čili úřadu generalného vikáře arcibiskupova, přitom pak hned za arcibiskupa Jana Očka (1375) příslušníkem dvoru jeho (domesticus commensalis) a za Jana z Jenšteina zvláštním jeho tajemníkem (1380). K stavu duchovnímu náležel dotud ne co kněz, než toliko co v nižším svěcení postavený (clericus, 1376, 1377); nejspíše však přijal potom svěcení na kněžství, když roku 1380 obdržel mocí milosti papežské faru sv. Havla na Starém městě Pražském, ač jí sám nespravoval, než prostředkem místofaráře čili nájemníka, oddav se mezitím studii práv v universitě Pražské (od r. 1381). Krom této fary měl téhož roku (1380) a snad již něco dříve také oltářnictví sv. Erharda a Otilie v kostele Pražském. Po šesti létech (1387) stal se v učení Pražském doktorem práv, odkudž říkali mu, hledíc spolu nejspíš k malé postavě jeho, doktor Johánek. Již o něco dříve byl kanovníkem sv. Jiljí (1387); v krátce pak potom stal se kanovníkem Vyšehradským, a roku 1389 generalným vikářem arcibiskupství, ve kterémž úřadě zůstal až do smrti své, směniv mezitím (1390) faru Svatohavelskou za arcijahenství Žatecké.

Cizího rodu byli v kapitule Vyšehradské *Petr z Hornbacha* (1359—1380), *Fridrich* hrabě *z Wertheima* (1381) a *Dominik ze Hlohova* ve Slezsku (1389—1397), kanovník též sv. Kříže ve Vratislavi.

Při druhých kollegiatných kostelích v Praze byla hlavně proboštství a děkanství důstojenstvími, po jichž obdržení toužili šlechtici neb jiní mužové požívající přízně na vysokých místech.

Tak následovali v *proboštství Všech Svatých* na hradě Pražském, kterého uděloval král, předně *Jan Očko z Vlašimě* (1341 do 1352), tajemník královský, potomní biskup Olomoucký a konečně arcibiskup Pražský; *Petr z Rosenberka* (1358 † 1384), kterého jsme uvedli také mezi kanovníky Pražskými, a *Jan Sádlo ze Smilkova* (1387—1406), kanovník Pražský a Vyšehradský. Děkany byli *František* (1362—1370) kanovník Praž-

ský rodu nám neznámého, *Oldřich ze Sulzbacha* (1374—1392) v horním Falci, z jehož přátelstva byl měšťan Pražský Hensl Kastner u tří králů (č. 602) v celetné ulici a Ditl kramář ze Sulzbacha; byl také kanovníkem u sv. Apollinaříše; po něm *Blažej* řečený *Vlk* (Lupus) *ze Strážného* (1392, † 1410), mistr svobodných nauk v učení Pražském od roku 1372, činný po delší čas v universitě (1374—1386), čímž dosáhl nejprvé kanovnictví u Všech Svatých, později pak co děkan byl také kanovníkem Pražským (1393). Byl muž zběhlý v právích a ve věcech státních i církevních. Roku 1394 požádala ho universita k poselství do Říma v důležitých potřebách svých při dvoře papežském, a roku 1398 nacházel se v průvodu a ve službě při králi Václavovi na cestě jeho do Francouz a v říši německé.

U *sv. Jiljí* na Starém městě Pražském, kdež uděloval míst arcibiskup, byl drahně let *proboštem Jan* rodu nám neznámého (1337—1367), kanovník Pražský i sv. Apollinaříše, po něm *Odolen Bonců*v (1373—1380), zběhlý v právích, do kterých se již co probošt zapsal také v učení Pražském (1377). Roku 1376 byl vypraven v poselství do Říma v záležitosti zvolení Václava IV za Římského krále, a opět roku 1380 nacházel se v cizině, snad též ve službě královské, kdež nejspíš také zemřel; neb již v roce potom (1381) nastoupil po něm ve proboštství *Vítek z Černčic*, jehož jsme již poznali mezi kanovníky Pražskými a Vyšehradskými. *Děkany* sv. Jiljí byli během toho času *Bartoloměj* (1344—1353), kanovník Pražský a Vratislavský; *Albert ze Žlutic* (1356—1380), kanovník Pražský, Vyšehradský a sv. Apollinaříše; a *Václav z Bochně* v Polsku (1381—1413), který měl z počátku rozepři o proboštství s Herbortem z Janovic, ponévadž nejspíš obadva měli milosti apoštolské.

Kdo byl prvním *proboštem* u *sv. Apollinaříše* hned po přenesení té kapituly ze Sadské do Prahy (1362), není nám povědomo. Známe teprv z roku 1380 probošta *Volkmara ze Šwamberka*, proslulého rodu panského, a po něm *Olbrama ze Škvorce* (1389—1396), potomního arcibiskupa Pražského. *Děkanem* prvním byl *Velek ze Sedlčan* (1362—1364), předtím děkan

Sadský, kterého jsme již jmenovali mezi kanovníky Pražskými a Vyšehradskými. Po něm nastoupil *Jan Kantor z Litomyšle* (1367, † 1381), nám rovněž již známý, a po něm *Václav z Radče*, kanovník Pražský a ředitel stavby kostela Pražského, po právní při s Haškem z Kněžic, rovněž kanovníkem Pražským, jenž některý čas nacházel se již ve skutečném držení proboštství. Obadva byli dostali milostí apoštolských, kterými se táhli na uprázdněné děkanství; konečně však podali se na přátelské rozsudí; tito pak přiřkli děkanství Václavovi Radečskému (1385), vyhradivše Haškovi milost jeho pro jiné beneficium.

Praebendy kanovnické při těchto třech kostelích kollegiatných jakož i při klášterském kostele sv. Jiří na hradě Pražském byly méně bohaté než při kostele Pražském nebo Vyšehradském; protož bývalo jich snáze dosáhnouti osobám také nižšího stavu. Šlechtice a jiné důležitější osoby nacházíme v držení jich nejvíce jen takové, kteří měli zároveň jiná, tučnější beneficia, tak že jim praebendy u sv. Jiljí, u sv. Apollinaříše nebo u sv. Jiří bývaly jen menším přídavkem. Uvedli jsme příklady takové již při posavadním výčtu duchovních osob, kterých nepotřebí zde opakovati. Mezi *kanovníky sv. Apollinaříše* připomeneme zde jen ještě *Kuníka z Weitmile* (1380—1382) k doplnění příkladu, jak někdy mnoho členů jedné šlechtické rodiny věnovalo se duchovnímu stavu a došlo větších beneficií, ježto jsme výše jmenovali pět kanovníků z rodiny Weitmilské při kostele Pražském. Mimo kanovnictví u sv. Apollinaříše byl Kuník také farářem v Lipé krátce po Janovi z Weitmile, bratru Beneše dějepisce. [96]) Při kapli královské Všech Svatých nacházíme, pokud nebyla přivtělena k učení Pražskému, ze šlechty české *Viléma Zajíce z Hasenburka* co kanovníka do roku 1358, ve kterém nastoupil v prae-

[96]) Jan z Weitmile postoupil totiž fary Lipské Benešovi arcijahnovi Hradeckému směnou za toto arcijahenství roku 1380; Beneš tento však ještě téhož roku zemřel, a po něm stvrzen jest Kuník z Weitmile za faráře dne 22 Srpna 1380, byv podán pánem Hynkem Berkou z Dubé.

bendu po něm šlechtic moravský *Jan z Boskovic*, děkan Kroměžířský a Olomoucký. Později byli kanovníky Všech Svatých samí professoři učení Pražského, s kterými se seznámíme teprv později.

O všem ostatním četném duchovenstvu sloužícím při kostelích kollegiatných i farních v objemu měst Pražských nelze nám zde jednati, poněvadž by místo k tomu nestačilo, a není toho také potřeba ku přítomnému účelu. Již ze přehledu posavadního jest viděti, že se k bohatším *farám*, jako k *Týnské* neb u sv. *Mikuláše* na Starém i v Menším městě Pražském, u *sv. Havla* a jinde dostávaly někdy také osoby šlechtické nebo jiné znamenitější, poněvadž fary takové vyměňovaly se druhdy za kanovnictví neb jiná vyšší důstojenství. Daleko však největším počtem dostávali se k farám i k jiným službám v kostelích farních i kollegiatných mužové rodu nižšího, jak z měst tak ze vsí.

Kdybychom měli určitější zprávy o osobách *opatů* Břevnovských nebo Strahovských toho času, přesvědčili bychom se nejspíš, že i oni větším dílem neb aspoň mnozí z nich byli rodu šlechtického. Ještě z posledních let krále Jana byl *opatem Břevnovským Předbor* (od r. 1336 až 1360), syn jakéhosi zemana Zdeslava *z Chroustoklat*. Po něm jmenují se pouhými jmény křestnými opatové *Diviš I* (1361, 2 Břz.—1365, 27 Břz.), *Oldřich II* (1367, 7 Unora — 1381), *Jindřich II* stvrzený dne 29 Dubna 1381, který byl po pěti létech ssazen (1385), a *Diviš II*, zvolený dne 29 Března 1385 (— 1408, 26 Říj.), prvé farář Nezamyslický. *Strahovští opatové* toho času byli: *Petr* (1346 — 1359), *Martin* (1359, † 1363, 25 Listop.), prvé farář ve Stankovicích, *Otto*, zvolený dne 5 Prosince 1363 (—1367), *Konrad* (1368 – 1390) a *Jan ze Štědré*, syn zemana odtudž (1390—1408). Jednotliví zemané připomínají se i mezi mnichy obou těchto klášterů, jakož mezi Břevnovskými *Beneš* suppřevor (1390—1393), jehož bratr byl slovutný panoše Jindřich z *Popovic*; mezi Strahovskými *Petr z Čachrova*, kustos (1372—1408), později nástupce Jana ze Štědré v opatství, nebo bratr *Petr*, který ještě co mnich vykonával právo podací ve Hradeši-

Jindřich (1351, 1352), *Lev* (1352—1362),[97] *Fridrich* (1363 až 1377), *Jan* čili Henslin (1378 až 1380) a *Zdeněk* (1380—1408). Při velkém tehdejším rozšíření a bohatství řádu tohoto náleželo důstojenství mistra křížovnického na každý spůsob mezi přednější v duchovenstvu českém, a dá se tudy souditi, že po něm dychtívali i šlechtici. Jak již předchůdce Jindřicha zde prvně jmenovaného, Oldřich z Lipé (1325 až 1344), pocházeli nejspíš jmenovitě také Lev a Zdeněk z rodů panských.

O představených všechněch druhých řádů, kteří měli kláštery v Praze, opomineme zde mluviti, protože bychom pro nedostatek zpráv musili uváděti též jen pouhá jména a to k tomu v pořadí neúplném. Z představených klášterů menších bratří u sv. Františka i u sv. Jakuba, jakož i Dominikanů, Kartouských, Servitů a Karmelitanů byli někteří nejspíš také cizozemci, jakož snad ku př. *Václav Feria* převor Dominikanů u sv. Klimenta (1401—1405), jehožto jméno připomíná slavnou rodinu španělskou.

O něco hojnější zprávy máme o některých *klášteřích panenských* v Praze, z nichžto jeví se, že asi podobně zhusta, jak synové panských a zemanských rodin docházeli praebend kanovnických, dcerky šlechtické zase vstupovávaly do bohatších klášterů. Tak zejména a zvláště do staroslavného kláštera *sv. Jiří* na hradě Pražském. Mezi jeptiškami tohoto kláštera připomínají se ku př. roku 1367: *Bětka z Lipoltic*, *Kunka maršálkovic*, nejspíš z rodu pánů z Lipé, *Aneška* dcera Albrechta *z Kolovrat*, *Kunka* Ješkova *z Kolovrat*, *Kateřina z Boharyně*, *Kateřina z Libčan*; roku 1378: *Aneška z Vřešťova*, *Markéta Všerobka* čili ze Všerub; roku 1386: *Dorota z Vodčrad*, *Přibka z Pabénic*, *Ofka z Dlouhéhopole*, *Markéta Košíkovna* (z Lomnice?), *Ubislava z Citova*, *Anna ze Smilkova*, později také *Eliška z Waldšteina* (1401) i *Anna Libčanská* (1412), což

[97]) Dle souvěkého breviáře řádu křižovnického byl Lev zvolen za velikého mistra dne 17 Srpna 1351, což však musí býti omyl, poněvadž předchůdce jeho Jindřich byl velikým mistrem ještě 6 Září toho roku (viz Pelzel Karl IV, 179) ano i 20 Ledna 1352 (viz Hammerschmid Prodromus oc. 62).

všecko neb největším dílem jsou jména ukazující na rod šlechtický. Městského stavu byly: *Markéta Pušwicerova* (1368) a *Markéta Štukovna* (1386) ze známých nám rodin Pražských, též *Barbora z Hory Kutny* (1386). *Barbora Seidlova z Prahy* (1401) a *Barbora Olomoucká* (1401). Dá se z toho souditi, že tím spíše byly urozeného stavu také *abatyše* Svatojirské toho času, i o kterých není nám to zřejmě povědomo. Následovaly po sobě *Anežka* (1355, † 1358), *Markéta* (1358—1362), *Alžběta* (1364, † 1378) sestra Hostislava děkana Sadského, *Kateřina z Lipoltic* (1378—1386), *Kunka* čili Kunigunda dcera Ješkova *z Kolovrat* výše vzpomenutá (1386, † 1401), konečně *Anna Bartovna* (1401—1419), která dle jména tohoto soudíc zdá se že byla rodu měšťanského, snad sestra jinde zmíněného kněze Prokopa Bartova od Kokotů a měštky Kristiny Podvinské.

V novějším panenském klášteře řádu sv. Benedikta u *sv. Ducha* na Starém městě Pražském, jehož zakladatelem byl Pražský měšťan Mikuláš Rokycanský, měly převahu dcerky stavu městského, a zvláště Pražanky, tak sice, že všecky, o kterých rodu máme určitou zprávu, bez výjimky pocházely z Prahy. Jmenují se na příklad *Anna Benešovská* ze zámožné rodiny Benešovských v Praze (1362), *Kateřina Vilémova* z Prahy, *Anna Hražákova* z Nového města Pražského, *Dorota Haškova* z Prahy, *Kateřina Rostova*, *Anička Heřmancova* a *Magdalena* dcera *Mikuláše* lékaře králova (vše r. 1415).

U sv. Vavřince čili *sv. Anny* na Starém městě nacházejí se naproti tomu mezi jeptiškami řádu sv. Dominika zase šlechtičny i měšťanské dcery vedlé sebe. Šlechtického stavu byly na př. *Anna*, sestra zemana Jimrama *z Průhonic* a z Říčan (1349), *Lukarta ze Zvířetic* (1366), později *Žofie Talmberská* (1416—1419) a *Eliška Bočkovna* (1411—1419); městského stavu *Anna Kytlicova* (1361), *Anna Seidlovna* (1395—1416), *Anna Lekšikovna* (1397—1411), *Anežka Jentcšovna* (1400—1419), *Kateřina* dcera *Ulmanova* z Prahy (1404), *Kateřina* dcera *Přibíkova* z Chudobic na Novém městě Pražském (1407), *Dorota Stachovna* (1401—1419), *Anna* dcera měštky Pražské *Anešky z Normberka* (1405) a *Eliška* dcera Johla *Geunhera*

(1418). Mezi *převořišemi* kláštera toho připomínají se *Klara Pilungova* (1371) a *Aneška Jentešovna* (1378—1396), obědvě z Prahy, později *Aneška se Šternberka* (1406—1419) stavu panského.

Rovněž vstupovaly četné šlechtičny do kláštera přísného pravidla svaté Klary u *sv. Františka* na Starém městě Pražském, jak někdy za života zakladatelkyně jeho a první abatyše, blahoslavené Anešky, tak také v časích pozdějších. Připomínají se zejména *Aneška se Zvířetic* (1359), *Anna* sestra pana Vaňka z *Dubé* (1407), *Johanka* sestra slovutného panoše Mikuláše *z Mochova* a z Rožďalovic (1407), *Bětka z Tuněchod* (1415), *Elška z Lipna* (1406—1415), *Anna z Myšlína* (1416).

Náleží zde ještě seznámiti se také s muži, kteří byli nejblíže k ruce arcibiskupu Pražskému při vykonávání jeho úřadu, mezi nimiž zaujímali přední místo generalní vikářové a officialové jeho. Arcibiskup jmenovával k těmto úřadům vždycky muže zběhlé v právích a požívající jeho důvěry, kteří měli již prvé znamenitější beneficia neb hodnosti duchovní, pročež nacházejí se jména jejich větším dílem již zmíněna na jiných místech tohoto přehledu.

Za arcibiskupa Arnošta bývali *generalní vikářové* arcibiskupství obyčejně dva, kteří vykonávali úřad tento společně. První dva, které známe, byli Bohuslav čili *Bohuta* arcijahen *Kouřimský* a *Štěpán* vikář arcibiskupův v kostele Pražském (1351), po nich doktor *Jan Paduanský* děkan Vyšehradský a *Vrativoj* probošt Týnský, potomní děkan Pražský (1355—1356), posledně pak *Mikuláš* probošt kláštera kanovníků řeholních v *Roudnici* a *Dětleb Stormer* kanovník Kaminský a později Pražský (1358—1364). — Nástupce Arnoštův, arcibiskup Jan Očko z Vlašimě, míval pokaždé tři generalné vikáře zároveň, ač tak, že po celý čas jeho arcibiskupství stál jaksi v čele tohoto úřadu kanovník Pražský *Jenec z Oujezdce*, probošt sv. Kříže ve Vratislavi (1367—1380), a vedlé něho úřadoval za nejdelší čas také *Jan* řečený *Kantor* děkan sv. Apollinaříše (1367—1377), v třetím však místě bylo častější střídání, tak totiž, že následovali v něm po sobě: *Bušek* arcijahen *Kouřim-*

ský (1367—1371), mistr *Boreš* arcijahen *Bechyňský* (od 7 Listop. 1370—1373), vedlé něhož Bušek ještě některý čas zůstal v ouřadě, tak že tu chvíli bylo čtvero generalných vikářů pospolu, potom *Přibislav* arcijahen *Horšovský* (1376), *Jan z Brusnice* kanovník Pražský (1377) a opět arcijahen Horšovský *Přibislav* (1379, † 1380). Mezitím nastoupil dne 29 Května 1377 na místo Jana děkana sv. Apollinaříše *Kuneš z Třebovle*, doktor práv a kanovník i kustos kostela Pražského. — Za třetího arcibiskupa, Jana z Jenšteina, úřadovali některý čas, totiž nejspíš od smrti probošta Jence, Kuneš z Třebovle a Přibislav arcijahen Horšovský sami dva (1380—1381). Potom některý krátký čas postaven byl v čelo úřadu *Konrad* biskup *Lübecký* (1381) a vedlé něho Kuneš z Třebovle a *Jan probošt Zderazský*. Opět byli asi dvě léta jen dva generalní vikářové, Jan probošt Zderazský právě řečený a mistr *Matěj* doktor práv, farář *Skramnický*, později správce kaple sv. Kříže na Vyšehradě. Roku 1384 přidán jest k nim *Mikuláš Puchník*, který se odtud klade vždy na prvním místě. Od měsíce Unora roku 1386 stal se však *Kuneš z Třebovle* jediným generalným vikářem arcibiskupa Jana, a po něm nastoupil v úřad týž roku 1389 v měsíci Září *Jan z Pomuka*, rovněž sám jediný.

Official byl vždycky jen jeden. Úřad tento zastávali za arcibiskupa Arnošta *Šimon* kanovník Pražský a Vyšehradský (1348), *Jindřich* kanovník a kustos Olomoucký (1349, 1350), *Bartoloměj* děkan sv. Jiljí (1352, 1353), *Petr z Kunzendorfa* arcijahen Horšovský a kantor Lübecký (1356—1363), konečně krátký čas *Vilém z Lestkova* děkan Vyšehradský (1363); za Jana Očka po celý čas *Jenec z Oujezdce* probošt sv. Kříže Vratislavského, který byl zároveň předním generalným vikářem (1364—1380); za Jana z Jenšteina *Boreš* arcijahen *Bechyňský* (1381—1382), po něm pak *Mikuláš Puchník* (1384—1394), který byl též některý čas zároveň generalným vikářem.

Světící biskup jest nám ze času arcibiskupa Arnošta znám jen jeden, *Heřman* biskup *Nazaretský* (1359—asi 1370), a možné jest, že býval ještě tehdáž pokaždé jen jeden, i snad ještě za času Jana Očka, za kterého konal tu službu *Hynek*

biskup *Vladimiřský* (1374—1387) řádu sv. Augustina u sv. Tomáše na Malé straně Pražské. Za Jana z Jenšteina byl vedlé biskupa Hynka ještě druhý světicí biskup *Jan* čili Johl biskup *Majorský* (1385—1406) řádu sv. Dominika, a po biskupu Hynkovi následoval hned zase vedlé Jana Majorského *Jan* biskup *Nazaretský* (1387—1392). V pozdějších časích bylo i čtyry až pět světících biskupů zároveň.

4.
Služby boží.

Velký počet kostelů, klášterů, kaplí, oltářů, co jich bylo v Praze ve druhé polovici 14. století, a četná a hojná nadání pro duchovní osoby při nich sloužící svědčí zajisté o zbožné mysli vyšších i nižších stavů v národě českém jak ve starších časích tak i v tehdejším věku, poněvadž pobožných nadání a zakládání pořád i tehdáž ještě valně přibývalo. Slavné, řádné a časté konání služeb kostelních bylo účelem, který přitom pobožní zakladatelé předně měli na mysli.

Veřejné služby boží konaly se ve větší neb menší hojnosti v rozdílných kostelích dle rozdílné vlastnosti čili ustanovení jejich; slavněji a ustavičněji v kostelích kapitulních a klášterských, skrovněji ve farních kostelích a kaplích. Všecky jiné kostely předcházel v tom chrám metropolitní sv. Víta, jehož četné duchovenstvo bylo zřízeno ku konání stálé služby boží ve dne i v noci. Mše a hodinky ranní a nešporní střídaly se ve dvou kůrech sv. Víta a panny Marie, ježto v onom náleželo konání jich praelatům a kanovníkům i vikářům jejich, v tomto větším a menším mansionářům a dvanácti bonifantům; což pak mezitím zbývalo času denního i nočního, vyplňovali žaltářníci říkáním žalmů. O největších svátcích v roce, které byly ustanoveny pravidlem kostela, náleželo sloužení veliké mše svaté arcibiskupu samému s velkým průvodem všeho duchovenstva; jindy v neděli a ve svátek byli k tomu ustanoveni kanovníci, kteří měli týden, odkudž nazývali se ***týdenníci*** (hebdomadarii); děkan měl dohled nad celým zachováváním

pořádku služeb božích; kantor jemu v tom podřízený pečoval o dobrý zpěv a o navedení k němu mladšího duchovenstva a žákovstva, též o pořádek při processích. Zvláštní vyznamenání kostela metropolitního bylo od času císaře Karla, že v něm na boží hod vánoční panovník sám jakožto král Římský čítal hlasitě evangelium o velké mši svaté. Vedlé hlavní služby kostelní při velkém oltáři a v kůřích konaly se každodenně četné mše v kaplích a při oltářích menších, jejichž oltářníci byli nadáními svými vázáni každý k sloužení aspoň několika mší za týden. S tím souvisely také výroční služby (*anniversaria*) za zemřelé dobrodince kostela, zakladatele jednotlivých kaplí a oltářů neb jiné osoby, totiž zádušní mše, vigilie a modlení nad hroby jich čili kommendy, byli-li v kostele pohřbeni. Počet výročních služeb těchto, které se konaly buď od duchovenstva kostela Pražského vůbec, buď od oltářníků dle nadání jednohokaždého oltáře, byl takový, že bylo jen málo dní v roce, na které by některá nepřipadala. Osoby, na jichž památku se konaly, byli nejvíce panovníci čeští a jiní členové královské rodiny, biskupové, praelati, kanovníci neb i jiní duchovní kostela Pražského, též osoby stavu panského, zemanského i městského, a to větším dílem zemřelé teprv během druhé polovice 14. století, ježto toho času přicházelo zakládání jich více než předtím v obyčej. Z tehdejší rodiny královské konaly se v pozdějších létech života císaře Karla služby za krále Jana (27 Srp.) a za manželku jeho, královnu Elišku (27 Září), za tři první manželky Karlovy, Blanči (1 Srp.), Annu falckou (2 Un.) a Annu Svídnickou (11 Červ.) a za Václava prvorozence jeho (28 Pros.). Později přibyly k tomu výroční služby za císaře Karla samého (29 Listop.), za první manželku Václava IV, královnu Johannu (31 Pros.) a za císařovnu Alžbětu, čtvrtou manželku Karlovu (15 Un.), jakož i za krále uherského Ludvíka (9 Srp.), ježto zasnoubením dcery jeho Marie se synem Karlovým Sigmundem oba královské rody vstoupily v pokrevné přátelství. Ze starších knížat a králů českých rodu Přemyslova slavil kostel památku tolikо zvláštních dobrodinců svých, totiž Vratislava otce svatého Vác-

slava (13 Un.), Spytihněva II, jenž vystavil větší kostel (28 Led.), Břetislava II, od něhož měla kapitula obediencí adventní v Odoleněvodě (14 Červ.), Bořivoje II, který daroval kostelu Týn (8 Dub.), královny Judity manželky Vladislava II (9 Září) a králů Přemysla I (3 Dub.), Přemysla II (26 Srp.) a Vácslava III (5 Srpna).

Po kostele Pražském byl kostel Vyšehradský k slavnému a stálému konání služeb božích nejspůsobilejší, poněvadž čítal ze všech ostatních nejvíce osob duchovních vyššího i nižšího řádu. A však i ostatní tři kostely kollegiatní v Praze a četné kostely klášterní byly k tomu opatřeny důstojně; za nimi pak nezůstávaly daleko pozadu větší kostely farní, které se vyznamenávaly hojným počtem oltářníků, jako zejména kostel Týnský neb sv. Mikuláše na Starém městě, ježto kněží jednotlivých oltářů, mimo konání mší svatých při nich a mimo výroční služby za své zakladatele a přátely jejich neb jiné dobrodince, byli také povinnováni napomáhati k většímu oslavení služeb božích v kostele a zejména účastniti se processí a bývati při velké mši a při nešporách ve větší svátky.

Spůsobením císaře Karla měla Praha od jeho času dva klášterní kostely se zvláštní *liturgií,* se *slovanskou* totiž při klášteře Slovanském sv. Jeronyma a *Mediolanskou* čili Svatoambrožskou při klášteře sv. Ambrože na Novém městě. V klášteře Slovanském zejména konaly se všecky služby boží, jak hodinky tak mše svaté, jazykem církevním slovanským, který k tomu cíli pěstován byl od mnichů přepisováním knih liturgických. Ve všech jiných kostelích konaly se služby boží, jak se samo sebou rozumí, dle obecného řádu církve Římské, o němž by nemístné bylo zde šíře mluviti. Hodí se nám toliko zmíniti se o některých věcech, kterými se tehdejší řád neb obyčej poněkud rozeznával od nynějšího, nebo které byly zvláštní v Čechách a v Praze v porovnání s jinými zeměmi, nebo o kterých zajímavo jest aspoň věděti, že již tehdáž byly v obyčeji.

Jest předně hodno připomenutí, že byl počet ***zasvěcených svátků*** mimo neděle tehdáž značně větší než nyní. Ve **statut**

arcibiskupa Arnošta vydaných roku 1349 uvodí se co dni zasvěcené předně svátky Kristovy: narození (25 Pros.), obřezání (1 Ledna), zjevení (jinak tří králů, 6 Led.), vzkříšení čili velikánoc s dvěma dni prvními potom, vstoupení, seslání ducha svatého čili letnic s dvěma dni potom, božího těla a nalezení (3 Kv.) i povýšení (14 Zář.) svatého kříže; svátky panny Marie: narození (8 Zář.), zvěstování (25 Břez.), očištění čili hromnic (2 Un.) a nanebevzetí (15 Srp.); svátek svatých andělů, jinak sv. Michala (29 Zář.), svátek narození sv. Jana křtitele (24 Čv.); svátky apoštolů, jichž bylo deset, totiž sv. Matěje (24 Un.), Filippa a Jakuba (1 Kv.), Petra a Pavla (29 Čv.), Jakuba většího (25 Čvce.), Bartoloměje (24 Srp.), Matouše (21 Září), Šimona a Judy (28 Říj.), Ondřeje (30 List.), Tomáše (21 Pros.) a Jana evangelisty (27 Pros.); svátky svatých mučenníků: Štěpána (26 Pros.), Vavřince (10 Srp.), Víta (15 Čv.), Václava (28 Září), Vojtěcha (23 Dub.) a Pěti bratří (12 List.); svatých vyznavačů: Martina (11 List.), Mikuláše (6 Pros.) a Prokopa (4 Čvce.); svátky světic: Maří Magdaleny (22 Čvce.), Markéty (13 Čvce.), Ludmily (16 Září) a Kateřiny (25 List.); svátek Všech Svatých (1 List.); k tomu pak den svatého patrona každého farního kostela a den posvěcení chrámu, které byly zasvěceny jen pro lid té osady. Odpočítajíc neděli velkonoční a letniční, máme to 43 dní zasvěcených, ve které bylo zakázáno konati všední práci. K tomu bylo ještě šest dní polozasvěcených, ve které měly konány býti slavné služby boží, ale po kostele bylo dovoleno pracovati, totiž dni svatých evangelistů Marka (25 Dub.) a Lukáše (18 Říj.) a čtyr svatých doktorů, Řehoře (12 Břez.), Ambrože (4 Dub.), Augustina (28 Srp.) a Jeronyma (30 Září). Po přivezení těla svatého Sigmunda do Prahy císařem Karlem (1365) byl i tento svatý přijat mezi dědice země české, a synodalným nařízením (1366) den jeho (2 Kv.) prohlášen za zasvěcený svátek. Za biskupa Jana z Jenšteina byl roku 1386 přidán k zasvěceným dnům také svátek navštívení panny Marie (na den 2 Července).

Dni starodávných svatých dědiců českých, Víta, Václava, Vojtěcha, Prokopa a Ludmily, bývaly ve zvláštní úctě všemu lidu, a mezi nimi nad jiné den *sv. Václava*, v který putovalo se ke hrobu jeho do Prahy. Den ten byl zasvěcený netoliko v Čechách, nýbrž také na Moravě čili v dioecezí Olomoucké. Císař Karel IV byl obzvláštním ctitelem všeho Svatováclavského, jak svědčila o tom jmenovitě nádhera, kterou vyzdobil kapli svatého dědice tohoto v kostele Pražském. Uctění svatého Václava šířilo se za jeho času rozličným spůsobem také v jiných zemích. Císař Karel založil roku 1362 oltář sv. Václava v kapitulním chrámě v Cáchách se zvláštním oltářníkem Čechem neb aspoň který by dokonale uměl český, aby poutníci z Čech do Cách putující měli tam kněze krajana svého, který by slyšel jich zpovědi a posluhoval jim v jiných potřebách svým duchovním úřadem. Dříve již, a však následováním zbožné náchylnosti královy, byl sekretář jeho Jan Očko, potomní arcibiskup Pražský, když ještě byl kanovníkem ve Vratislavi, učinil nadání v tamějším kostele kapitulním, aby byly ve svátek sv. Václava konány v něm slavné služby boží se zpěvem a čtením dle obyčeje kostela Pražského. Týž arcibiskup ustanovil r. 1368 zvláštní odpustky na zpívání starodávné písně: Svatý Václave, vévodo české země. Později arcibiskup Jan z Jenšteina užil práva svého jakožto stálý legat apoštolský nad zahraničnými dioecezími Řezenskou, Bamberskou a Míšenskou, a uložil slavení svátku sv. Václava také v těchto dioecezích (1381), s nařízením, aby vždy v neděli předcházející byl lid napomenut se všech kazatelnic, aby zanechal všedních prací.

O svatém *Vítě* byl obyčej, že v předvečer toho svátku a při ranních hodinkách, při mši a o processí ve svátek ten sypány jsou růže v kůru kostela Pražského, což měl na péči správce školy Svatovitské.

Slavnost *posvícení* neměla tehdáž ještě vykázaného času v jisté neděle jako nyní, nýbrž dle pravidla byla konána ve výroční den prvotního posvěcení chrámu, ač nebyl-li jiný den ustanoven pro nějaké zvláštní příčiny. Tudy měla v Praze každá farní osada své zvláštní posvícení. Při hlavním kostele

sv. Víta bývalo ten den po sv. Michale, tedy 30 Září. Roku však 1377 přeložil je arcibiskup Jan Očko na den sv. Remigia, to jest 1 Října.

Den *Božího těla* býval slaven velkou processí, které se všechen lid již tehdáž účastnil rád okázale s výjevy poněkud hlučnějšími svého nábožného povznešení. Nálezem synodalným roku 1366 zakazovalo se proto, aby se na processích těch nedopouštělo provozování všelijakých divadel neb chodění pištců a keyklířů v průvodě.

Zvláštní svátek Pražský, však také v celé ostatní dioecezí slavený, o kterém jsme se již na jiném místě zmínili, že byl zaveden spůsobením císaře Karla, byl *den Svátosti* pokaždé v pátek po neděli provodní, v který ukazovaly se tak zvané svátosti říšské při věži a později při kapli Božího těla na rynku Novoměstském a byly konány slavné služby boží zvláštně k tomu složené. Všem, kdož k ukazování těch svatých ostatků přišli do Prahy, byly z moci papežské uděleny velké odpustky; pročež ten den přicházelo náramné množství poutníků z rozličných zemí, a rynk Novoměstský býval pak pln lidu. Konšelé Novoměstští musili přitom pokaždé učiniti zvláštní přípravy k zachování veřejného pořádku. Druhý svátek téhož spůsobu byl nařízen ke cti četných a vzácných svatých ostatků, které císař Karel přivezl do Prahy ze své cesty v krajinách německých a francouzských roku 1354. Ustanoven byl k tomu den v oktav svatého Štěpána, tedy 2 Ledna, jakožto den výroční přivezení těch ostatků a uchování jich v kostele Pražském. Když císař Karel roku 1368 obdržel v Trieru svatý ostatek zvláště pověstný, totiž třetí díl závoje panny Marie, jejž prý někdy svatá Helena přivezla z Jerusalema, vymohl sobě též zvláštní povolení od papeže, aby tento vzácný poklad každý sedmý rok ukazován byl lidu v kostele Pražském, a kdožby s pobožností k tomu přišel, aby měl odpustky na tři léta a 40 dní. I z toho byla hlučná pouť do Prahy každý sedmý rok, dílem z cizích krajin, zvláště o nanebevzetí panny Marie, kterým dnem se ukazování začínalo, a opět při konci ukazování za posledních osmi dní před nanebevzetím druhého roku.

Na vzájem, jak cizí poutníci přicházeli do Prahy, *putovalo* se zase z Čech do rozličných proslavených míst pobožných v cizích zemích, jakož jmenovitě do Říma k sv. Petru, do Cách ku panně Marii, druhdy i do Jerusalema ke hrobu božímu. Putování do Říma z Čech bylo zvláště valné v čas *milostivého léta* roku 1350 a opět 1390.

K mimořádným pobožnostem veřejným zavdávaly příčinu obecné nehody hladu, moru, válek a jiných ran božích. Ve případnostech takových nařizoval totiž arcibiskup obyčejně processí, kterých se zvláště v Praze mělo účastniti veškeré duchovenstvo světské a řeholní i lid obecný, zpívajíce litanie, též konání mší na ten úmysl a jiné modlení i posty. Z příčiny moru konaly se takové pobožnosti za času arcibiskupa Arnošta jmenovitě v létech 1359 a 1362, za Jana Očka roku 1369, za Jana z Jenšteina v létech 1380 a 1390. Pozdější arcibiskup Olbram nařídil roku 1399 se vzhledem na mor, na ukrutnosti Turků a Tatarů proti křesťanům, jakož i na tehdejší časté domácí rozbroje v Čechách krom jiných pobožností, aby se každý pátek odpoledne v hodinu devátou, to jest nynější třetí, při každém kostele zvonilo zvonem znamenitějším, a při zvonění tom aby každý věřící poklekl a pomodlil se pět otčenášů. Pobožnost tato stala se později stálým obyčejem doposud trvajícím. Kdo ji konal, měl míti čtyřidcetidenní odpustek. Podobným udělováním odpustků bývali za času arcibiskupa Jana z Jenšteina věřící častěji povzbuzováni k některým pobožným obyčejům, které musily býti v Čechách tehdáž ještě málo rozšířeny, jakož ku poklonění se při jmenování jména Ježíšova neb Marie o službách božích, ku pokleknutí při pozdvihování, k říkání Zdrávas, když zvonili klekání, též aby sobě dávali políbení míru při mši, aby provázeli kněze, když šel se svátostí k nemocnému a od nemocného.

Svátky vánoční a velikonoční byly oslavovány v rodinách a v lidu vůbec udělováním štědrých dárků pod jménem *koledy*. Zvyk ten byl tak rozšířen, že zachováván byl od dávných časů i ve sborech duchovních mezi příslušníky jich, tak totiž, že podřízení koledovali u představených, kterýmžto udělov-

koledy stalo se povinností. Při kostele Pražském koledovali praelati a kanovníci i ostatní duchovenstvo u arcibiskupa, a bylo statuty ustanoveno, že měl dáti praelatům a kanovníkům 4 kopy, služebníkům kostela, to jest vikářům a oltářníkům a jiným 2 kopy, žákům kůrním 20 a bonifantům 10 grošů, ovšem jen těm, kteří osobně do domu arcibiskupova přišli a kolední zpěv před ním vykonali. Čas k tomu ustanovený byl od štědrého večera až do hromnic den kterýkoli. U probošta a děkana koledovalo služebné duchovenstvo čili žákovstvo kostela, a měli jim dáti každý, jak se dle stavu jejich slušelo. O kanovnících sv. Jiří vypravovali jsme již v díle prvním, kterak koledovávali na tři krále u abatyše, a čeho přitom dostávali.[98]) O velikonocích byl již tehdáž obyčej rozdávání barvených vajíček, na zelený čtvrtek pak jisté snídaní čili kollací po slavných službách božích. Při kostele Pražském jmenovitě scházeli se k tomu praelati a kanovníci v refektáři kapitulním, oltářníci pak a vikáři i jiní služebníci kostela v domě vikáře arcibiskupova, kdež oněm posluhovalo se každému jedním bílým chlebem, jednou pečenou rybou a pintou dobrého vína, druhým, totiž v domě vikářově shromážděným, pivem a vínem.

Roku 1390 zakázali konšelé Staroměstští, aby na štědrý den pacholci jejich a rychtářovi, biřici, kat, též pomahači

[98]) O vánocech byly bezpochyby již tehdáž ve zvyku jakési biblické hry, kterých se dílem i nižší duchovenstvo účastnilo. K tomu zdá se že se vztahuje následující místo v statutech kostela Pražského (vydaných Dudíkem str. 450), které však nějakým chybným čtením nebo chybou tisku jest nedosti srozumitedlné: Eisdem etiam vicariis et ministris, et praesertim diaconibus et subdiaconibus, districte mandamus, quod in secunda vespera gloriosi natalis domini nostri Jesu Christi et etiam die sequenti, scilicet beati Stephani protomartyris tam in vesperis et matutinis quam in missa, cum clerici per eos episcopi annua peragunt, nullis larvarum monstris seu quibuslibet ludibriis voce aut gestu inordinatis utantur, sed tunicis et dalmaticis, ut consuetum est, induti, cum omni disciplina officium illis sacris diebus congruens, nocturnum pariter et diurnum, reverenter compleant et devote. Scriptum est enim: Domum tuam domine decet sanctitudo. K tomu vztahuje se také místo v Sebraných spisech Husových I. 302.

pivovární a vodáci, jakož i veřejné nevěstky nechodili koledou; z čehož jest viděti, že to přicházelo tehdáž v obyčej; a jisté jest, že to zákazem tím ani tehdáž pro budoucnost nebylo zamezeno.

K rozmnožení a zvelebení služeb božích mnoho přispíval toho času obyčej zřizování *bratrstev;* o nichž, pokud souvisela se zřízením cechovním, jest již na jiném místě promluveno, jakož jest jinde také pověděno o bratrstvech kanovníků a služebníků kostela Pražského i Vyšehradského. Hlavním účelem všechněch, jak řemeslnických tak jiných, bylo důstojné opatření pohřbů spolubratří a společné konání jistých pobožností. Za příklad může sloužiti bratrstvo malířů, založené roku 1348. Patronem jejich byl svatý Lukáš, jejž, jak kladou pravidla, proto jsou zvolili do svého cechu, že on byl první, jenž namaloval obraz matky boží. [99]) Vyvoleným místem ke společné pobožnosti byl kostel panny Marie na Louži a zejména oltář sv. Lukáše v témže kostele. Hlavní pobožnost byla u vigilii a v den sv. Lukáše, kdež měl každý mistr a každá mistrová v předvečer býti při nešporách a v den svatého při mši a účastniti se oféry u oltáře řečeného. V ten den obětovalo bratrstvo každý rok voskovou svíci devítiliberní ku kostelu Matky boží na Louži. pěkně barvami malovanou a zlatem i stříbrem okrášlenou, která měla hořeti o velkých svátcích. Mimo to konalo bratrstvo čtvero služeb za duše každého roku, vždy v pondělí po svátku panny Marie, to jest po každém ze čtyr tehdáž zasvěcených dní Marianských. Všichni mistři a ženy jejich byli také zavázáni přijíti na pohřeb každého člena bratrstva neb manželky a synů i dcer jeho. Čtyři z bratrstva, kterých jména by se vytáhla losem, měli nésti tělo do kostela, pláště přitom se sebe složíce.

Podobně bylo při jiných spolcích toho druhu; mezi nimiž musíme zvláště učiniti zmínku o bratrstvu těla božího se znamením obruče s kladivem uprostřed visícím (cum signo

[99]) Dorum haben dy moler vnd dy schylder sand Lucas in yer czech erwelt... vnd woldin sand Lucas da mit eren, daz er der erst ist gewest, der ye vnsir wrawen bild gemalt hat.

circuli et malleo in medio pendente, quod vulgariter obrucz dicitur), založeném asi roku 1382. Bratrstvo toto nevázalo se na žádný stav ani na žadné zaměstnání, nýbrž dopouštělo přístupu každému; nicméně skládalo se veskrz jen z osob zámožných, poněvadž vyžadovalo větších obětí peněžitých. Jest to viděti z toho, že každý, kdo chtěl ze spolku vystoupiti, povinen byl darovati bratrstvu pět kop grošů památného. Ze čtyřidceti prvotních členů jeho, kteří přivěsili pečeti své k listině dané ve jménu bratrstva dne 1 Dubna 1382, bylo 27 šlechticů, mezi nimiž nacházeli se někteří z přednějších dvořenínů krále Václava, jakož Jan Čúch ze Zásady a Markwart z Pořešína, též hofmistr arcibiskupův Mikuláš z Borotína a jiní větším dílem stavu zemanského, osm znamenitějších osob z vyššího duchovenstva, totiž Vítek z Černčic probošt sv. Jiljí, Jan probošt Zderazský, Přibislav děkan Pražský, Zdeněk veliký mistr křížovnický, Václav Kolmanův kanovník Vyšehradský a písař vydání královských, Petr ze Všerob kanovník Pražský, a ještě dva kanovníci Vyšehradští, Václav z Buřenic, potomní děkan, a Jan Vepřek, k tomu pak pět měšťanů Pražských, Prokop Bohuslavův z rodu Olbramoviců, Dětřich Hošťálek, Pechanec Šibal, Ješek Benešovský a Mikuláš Rot. Také král Václav počítal se k bratrstvu tomuto, jako zvláštní jeho ochránce. V čele bratrstva stávali pokaždé tři heitmané (capitanei) volení na rok, od roku však 1404 následkem nějaké změny ve zřízení toliko jeden mistr bratrstva a čtyři raddové (consiliarii). Počet členů vzrostl časem tak, že se roku 1407 čítalo jich dobře tři sta; při čemž, jak se zdá, časem členové stavu městského obdrželi převahu ve spolku. [100])

[100]) Roku 1382 byli heitmany: Ješek Ocas ze Zásady, Zdir a Buzek z Heraltic, roku 1403 slovutní mužové Zachar Štěch z Lopuce a Petr Kvas ze Všenor; roku 1404 [illegible] mistrem bratrstva Dětřich kramář, a raddami [illegible] Petr češíř (pechrer), Teml uzdář a Hensl Gundaker [illegible] Staroměštští. Dětřich kramář byl mistrem [illegible] také Hlavními pamětmi o tomto bratrstvu [illegible] 1403 v *Monumentech univ. Prag.* To[illegible]

Prvním hlavním účelem, jejž sobě vytklo bratrstvo s obručí a kladivem, bylo vystavení kaple Božího těla čili ke cti nejsvětějšího těla a krve Kristovy, panny Marie a svatých mučenníků Šťastného a Zbožného dílem slavným a tudy nákladným (solemni fabrica et aedificio) prostřed velkého rynku Nového města Pražského, to jest na místě, kdež se ukazovaly říšské svátosti; při kterémžto kostele čili kapli měli býti zřízeni tři duchovní neb i více k slavnému konání služeb božích. Čtyrykrát za rok, o každých totiž suchých dnech, měly býti slavné vigilie a úmrtní mše svatá se zpěvem za duše bratří.

Zbožnému smýšlení lidu a obecnému zalíbení v častém a slavném konání služeb božích, o kterém svědčí rozmanitá nadání a zřízení onoho času, nečinila však zadost již za času císaře Karla ano i drahný čas předtím horlivost velké části duchovenstva ve skutečném konání povinností jemu z toho vyplývajících; naopak již tehdáž bylo mnoho příčiny k stížnostem na nedbalost a jiné nespůsoby s jeho strany.

Nejméně pilnosti ve službách božích prokazovalo právě duchovenstvo vyšší, praelati a kanovníci při kostelích kollegiatných. Jak měli dbáti mnoho o kostel mužové zaneprázdnění ve službách při dvoře královském nebo v kancelářích arcibiskupových, kterým praebendy byly více odměnou za tyto

dále však také zápisy v *Lib. Erect.* VI. 419 k roku 1404 a v *Actis Consist.* E. 10. F. 1 k roku 1407. O poměru krále Václava k bratrstvu tomuto, který se vytýká sic také v listinách tuto zmíněných, dává nejvíce světla paměť posledně uvedená, kdež praví se: non esse evocandos omnes de fraternitate, quorum interest, et praesertim Serenissimum principem dominum nostrum regem, cuius et *aliorum superiorum* de fraternitate ante omnia habendus est consensus. Z rozdílu mezi zprávami z let 1382 až 1403, ve kterých se zmiňují vždy tři heitmané, a zprávami pozdějšími od r. 1404, kdež v čele bratrstva stojí pokaždé jen jeden mistr a jeho radilové, mohlo by se míniti, že to byla dvě bratrstva od sebe rozdílná, na něž se starší a pozdější tyto zprávy vztahují; ale právě poměr krále Václava k bratrstvu jak dle starších tak dle pozdějších zpráv ukazuje, že to bylo bratrstvo jediné, v němžto však staly se právě mezi 1403 neb 1404 jakési důležité změny. Tyto změny souvisejí nejspíš s darováním kaple Božího těla od bratrstva národu českému v učení Pražském, které se stalo právě roku 1403, jakž o tom bude řeč ještě jinde.

služby než za výkony povolání duchovního? Jak měli činiti zadost povinnostem svým v kostele, když měli kanovnictví neb hodnosti při dvou, při třech i čtyřech kostelích zároveň, a to nevždy veskrz v Praze, nýbrž i ve vzdálených místech a zemích? Mnozí také neměli jiných povinností, ale k duchovnímu stavu netáhlo jich povolání, než toliko požitek; jsouce zhusta mladí páni šlechtického rodu, měli již vychováním svým víc náklonnosti k čemukoli jinému než ke službě kostelní; mnozí ani nebyli dostatečně oprávněni ji konati, nemajíce svěcení na kněžství. Protož stěžoval již arcibiskup Arnošt při vydání nových pravidel kostela Pražského roku 1350 na obecnou nedbalost při něm ve službě boží, a zejména na zištnost mnohých kanovníků, kteří prý jen když mají bráti nějaký požitek, přicházejí k sídlu svému při kostele, a jak jej popadnou, ihned a honem zase utíkají; čemuž hleděl aspoň částečně učiniti přítrž nařízeními, dle kterých měly se podíly z důchodů krom tak zvaných těles praebend dostávati hlavně jen kanovníkům sídlícím a kostel skutečně navštěvujícím.

Arcibiskup sám pro mnohá zaneprázdnění zvláště ve službě královské nemohl pokaždé osobně sloužiti velkou mši ve svátky, o kterých to bylo předepsáno. V takové případnosti měl se dáti zastati některým ze suffraganů svých neb opatů majících mitru. Že však bývalo těžko někoho z nich k tomu dostati, musí se souditi z nařízení jiného v statutech r. 1350, dle kterého měl tehdy na místě arcibiskupa sloužiti děkan, a když by on nemohl, některý kanovník, který měl týden, anebo některý jiný kanovník, a když by ani z těch nebylo k tomu žádného, konečně třeba jeden z polovičných praebendatů, kteřížto jediní musili bez výjimky zachovávati stálé sídlo při kostele a míti svěcení na kněžství. Jak se zdá, svážělo se zhusta na ně, kteří měli nejmenší nadání, největší břímě služby, kterému se vyšší a bohatěji opatření vyhýbali. Bylo nejspíš podobně, jak jsme již na jiném místě pověděli o kostele Vyšehradském, [1]) kdež málo let předtím (1340) Jan

[1]) Viz dílu I str. 415.

[illegible] země [illegible] i velkým [illegible] na místa [illegible] a jiných [illegible] a [illegible] jim pomě[illegible] [illegible] Karla IV [illegible] [illegible] že [illegible] nikdo nemů[illegible] [illegible] Nasnadě [illegible] že [illegible] domů [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] Vskutku [illegible] pánů [illegible] [illegible] jak [illegible] [illegible] sousedem [illegible] [illegible] a [illegible] [illegible] a [illegible]

[illegible]

[illegible] svatých [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ve svých [illegible] na Jáchy[illegible]

oltářníka panny Marie v tom kostele, že maje sloužiti čtyry mše za týden, čítal po dva měsíce až do sv. Havla předešlého roku obyčejně za týden jen jednu, a velmi málo kdy dvě, od Havla však po několik měsíců nesloužil vůbec ani jednou. Při visitaci roku 1379 stěžoval farář sv. Jiljí na oltářníky toho kostela, kterých bylo čtrnáct, že nevšichni čítají mše, ježto by měli. U matky boží na Louži žaloval farář na oltářníka, který měl každodenně čísti ranní mši, že mše nebyla čtena již od sedmi let, a oltářník že čte jen někdy v jiný čas, když se mu líbí; na jiného pak oltářníka, že se již ode dvou let ani neukázal v kostele, a nesloužil, až nyní skrz jiného kněze; na faráře zase udávali osadníci, že jindy míval dva střídníky, nyní jen jednoho, a sám že slouží mši zřídka kdy. Jan Rubrika, oltářník sv. Prokopa v kostele sv. Mikuláše na Starém městě, který měl čísti mši každého dne, čítal sotva jednou za 14 dní, a měl při s patronem Pešlem Bohuslavovým, který se proto zpěčoval odváděti jemu plat. Na faráře u sv. Vavřince pod Petřínem udával střídník jeho, že nesloužil mše toho roku leč třikrát všeho všudy. Při kostele sv. Jiljí kollegiatném naříkalo se na mnoho nepořádků pocházejících z ustavičných sporů mezi děkanem, farářem a sakristanem, poněvadž prý každý z nich chtěl býti pánem v kostele. Děkan zapovídal kázati jistému knězi Františkovi, kterého k tomu ustanovil farář; a když jednu neděli kázal, dal zvoniti, aby mu kázání přetrhnul. Jindy překážel slavnému konání služeb božích ve sváteční dni, zakazuje zpívání i hraní na varhany. Osadníci stěžovali si vůbec také na zanedbávání služeb božích, kterak ranní mše málokdy se zpívá, ježto jindy každého dne byla zpívána, kterak jindy v neděli a ve svátek bývali tři duchovní při velké mši, nyní že se to neděje, a k tomu podobné.

Jindy zase káraly se rozličné nespůsoby mnohých duchovních při konání služeb božích, jakož kroucený, divadelný spůsob ve zpívání evangelií a jiných částí mše svaté, hraní rozpustilých písní na varhany neb na jiné hudební nástroje se záměrem, aby polektali uší posluchačů. Již arcibiskup Arnošt

ve pravidlech kostela Pražského (1350) zakazoval proto všeliké zavádění nových ve zpěvích a čteních bez zvláštního povolení svého; a důrazněji hleděno na to na synodě roku 1366.

K řádnému konání služeb božích bylo potřeba mešních rouch a jiných oděvů a ozdob kněžských i všelijakého kostelního náčiní. Zbožná mysl věřících jevila se i v tom, že o potřeby tyto bylo pečováno v hojné míře, tak že netoliko každý kostel než i všecky jednotlivé oltáře a duchovní správci jejich byli v tom dostatečně opatřeni větším dílem dobrovolnými dary buď od patronů buď od jiných osob; ano větší kostely oplývaly drahocennými poklady, k účelu tomu věnovanými. Nedíc nic o kostele metropolitním sv. Víta, který v tom jako ve všem jiném převyšoval ostatní, může sloužiti za příklad kostel sv. Tomáše na Malé straně, který dle inventáře složeného asi roku 1415 měl ornátů s velkou část přeskvostných neméně než 38, kápí čili jak nyní říkáme pluviálů 18, se vším jiným příslušenstvím co náleželo k přistrojení duchovenstva, ozdobných pokrovů na oltáře 39, obyčejných 16, příkrovů k pohřbům 11, monstrancí a křížů rozličných stříbrných, pozlacených a drahými kameny ozdobených 22. Béřeme příklad ten z té příčiny, že se kostelu sv. Tomáše zajisté více jiných klášterních a kollegiatných v Praze rovnalo, a některé bezpochyby jej převyšovaly.

Zvláštní zalíbení bylo v ozdobování schránek, ve kterých se chovaly *svaté ostatky*, ježto úcta k nim a víra v divotvornost jejich byla veliká a vůbec rozšířena. Celá těla svatých byla chována ve skvostných rakvích, větším dílem z drahých kovů, hlavy a ruky ve zlatých neb stříbrných kováních; menší částky byly vstrkány do drahých monstrancí, křížů, pektorálů, plenářů neb do obrazů rytých svatých a světic, neb také uloženy do pěkných skříněk s vynaložením všelikého umění klenotnického. Kostel sv. Víta choval 13 rakví s těly svatých, z nichž jedna, svatého Vácslava, byla celá z ryzího zlata, ostatní všecky stříbrné pozlacené. Hlav bylo 25, z nichž dvě, sv. Vácslava a sv. Sigmunda, v kováních z ryzího zlata, ostatních 23 ve stříbrných pozlacených a na mnoze perlemi a drahými kameny

okrášlených; ruk 29 podobně vyozdobených. Obrazů, sloužících ke vložení ostatků zvláště vzácných, čítalo se 15, monstrancí k témuž účelu sedm, křížů sedm, desk osm. Největší část těchto skvostů dostala se kostelu Pražskému od císaře Karla IV, a od něho bylo také ostatků samých svezeno do Prahy z rozličných krajin světa více, než se jich předtím nashromáždilo z celého minulého času.

Kostel Pražský choval od starodávna největší část ostatků svatých dědiců země české. V něm leželo tělo sv. Václava; při něm železná přílba a železné brnění jeho, meč s pošvou a veliká korouhev, kterou prý zhotovila svatá Ludmila. Ležel tu též svatý Vojtěch, a chovala se berla biskupská po něm, prsten jeho a rukavice. Od svaté Ludmily, jejíž tělo leželo v kostele jeptišek sv. Jiří, chovala se v kostele sv. Víta jedna ruka, též jedna ruka sv. Prokopa a některé částky ostatků svatých apoštolů slovanských Cyrilla i Methodia.

Císař Karel IV, svážeje poklady svatých ostatků z Němec, z Italie, z Francouz a z jiných krajin do Prahy, seznámil Čechy s památnostmi toho druhu, které v očích tehdejšího křesťanstva měly mnohem vyšší cenu než ony znamenitosti domácí; neboť unášely věřící mysli až do času nejstarších křesťanů, do věku apoštolského ano do samého mládí a života i utrpení Kristova, ač za to ovšem trvanlivost této ceny jejich byla méně pojištěna proti přísnější kritice časů pozdějších. V popise svatých ostatků kostela Pražského učiněném roku 1368 uvodí se na příklad hlavy svatého apoštola Bartoloměje, svatých evangelistů Lukáše a Marka i prvomučenníka Štěpána; ruka Lazarova, bratra Maří Magdaleny, a něco vlasů této světice; plénka Ježíška dítěte, částka jesliček, na kterých byl chován, částka sukně Kristovy nesšité, šátek Kristův utěrací, ubrus, kterým byl pokryt stůl poslední večeře Páně, čtyrhran vyříznutý z téhož stolu s čtyřmi nožkami, zlatem vykládaný; částka roucha Páně purpurového, též roucha bílého, v němž byl vydán ve posměch od Herodesa; část provazu, kterým byl Kristus svázán; dva trny z koruny utrpení Páně; krůpěje krve Kristovy; kříž udělaný ze dřeva kříže Kristova, část hřebu kříže,

částka roušky zakrvavené, kterou byl přepásán na kříži, částka houby podané ukřižovanému; kámen ze skály, která pukla při smrti spasitele; nejsvětější panny mléko, částka roucha jejího bílého, závoj panny Marie a částka závoje krví okropeného, v němž jest stála pod křížem, částky dvou pásů matky Boží a částka větve palminy, kterou nesl v ruce Jan miláček Kristův jda při pohřbu Mariinu. Byl tu také obraz panny Marie, císařem Karlem ze Říma přivezený (1369), o němž pravilo se, že jej maloval svatý evangelista Lukáš, a jiný obraz též ze Říma představující oblíčej Kristův, jenž prý byl přinesen Abagarovi králi mesopotamskému. Z Konstantinopole byly císaři Karlovi poslány kosti Abrahama, Isaaka a Jakuba císařem řeckým Janem Palaeologem.

O jistých časích v roce, které buď veškerá církev slavila co radostné, jako od hodu velikonočního až do oktávu Božího těla, nebo které byly slavné pro ten neb onen kostel dle založení jednohokaždého, bývaly kostely, aspoň bohatší, ozdobovány čalouny čili kortinami zavěšenými na stěnách, z nichž mnohé obsahovaly malby nebo byly jinak vzácného díla a ze skvostných látek. Poněvadž byly to též skoro veskrz dary dobrodinců a nebyly vždy hned prvotně určeny pro kostely, nevztahovaly se malby takové vždy na předměty náboženské, nýbrž často na světské, a nebralo se z toho pohoršení. Na čalounech zavěšovaných ku př. v kůru kostela sv. Tomáše nacházely se obrazy představující stvoření světa a příběhy ze starého zákona, Krista se svatým Augustinem, dětství spasitelovo, radosti panny Marie, umučení Páně; ale obrazy tyto střídaly se s jinými, na nichž na jednom byli namalováni bojovníci spolu šermující a zase objímající se s pannami, na jiném pacholata ssající laň, opět dobývání panen na hradě od bojovníků na lodích, opět Mouřenín a ozbrojenec, an bojuje se lvem, opět jiný ozbrojený muž zápasící s lesním mužem, do vězení jej zavíraje. Také byl tu čaloun s velkým černým orlem ve žlutém poli, pod kterým byl někdy císař Karel provodín od Břevnova ku Praze, když se vracel co korunovaný císař ze Říma roku 1355, jak jsme se již na jiném místě o tom

zmínili. Byl jej klášteru daroval Mikuláš Jenteš, potomní podkomoří královský. Kostel sv. Víta měl zvláště pěkné kortiny darované od prvních tří manželek císaře Karla IV, Blanče a dvou Anen. Pro lehčí snesení zimy při službách Božích za tužších mrazů bylo v kostele sv. Víta v obyčeji, postlati podlahu kůru slamou, a byla povinnost scholastikova, potřebnou slámu k tomu dáti.[2]) Nejspíš činilo se podobně také v některých jiných kostelích.

Místem určeným k uchování rouch, nádob, klenotů, též knih kostelních byla hlavně sakristie. Při bohatších kostelích farních měl je pod opatrováním zvláštní sakristan, při kostelích kapitulních kustos a sakristan. Nařízeno bylo všude vésti inventář všech věcí kostelních a přehlížení jeho aspoň jednou za rok. Při kostele Pražském metropolitním měl povinnost každý nově nastupující děkan, složiti inventář takový aspoň za tři měsíce po svém stvrzení, přizva k tomu dva starší kanovníky, s nimiž společně měl jej přehlížeti aspoň každý třetí rok. Od něho přejímal věci vlastně do sakristie náležející každý nově nastupující kustos neb sakrista, a oba dva byli povinni též vésti inventáře o nich. Při kostelích farních měli jistý dohled na věci kostelní také *kostelníci* jmenovaní k tomu z prostředka osadníků (vitrici ecclesiae). Přese všechny předpisy nedalo se však zabrániti, že jednotliví faráři neb oltářníci někdy zastavili ornat neb kalich neb co jiného z věcí svého kostela neb oltáře aneb i jiným spůsobem odcizili, jak svědčí o tom časté stížnosti osadníků neb jiných osob k tomu povolaných ve pamětech úředních z toho času.

Ku posluhování kněžím při mši svaté a jiných obřadech, jakož i k jiným menším službám při kostele byli hlavně ustanoveni *zvonici* (campanatores), kteříž dle pravidla měli býti duchovní nižšího svěcení, ale nebylo lze docela obejíti se přitom bez laiků. Někdy se nejspíš stávalo na zápor, že kněz

[2]) Tak rozumím místu v statutech kostela Pražského vydaných od Dudíka pag. 433, kdež praví se: Scholasticus .. hiemis tempore .. de straminibus pro choro S. Viti, quamdiu expedit, sufficienter providere tenetur.

četl mši bez posluhy; což se proto statuty Arnoštovými výslovně a přísně zakazovalo. Jisté služby konaly také *báby* kostelní (matronae ecclesiae). Při kostele Pražském bývalo jich šest, jichž přijmutí do služby kostela příslušelo děkanovi. Povinnost jejich byla mezi jiným, opravovati roucha mešná a pokrovy oltářů, když se na nich co rozpáralo, pokud stačilo k tomu jich umění, a společně s bonifanty hlídati svaté ostatky, když byly vystaveny na oltářích, kromě o svátcích sv. Víta a Václava, v kteréžto dni náleželo hlídání jich na oltáři sv. Víta vikáři děkanovu a na oltáři sv. Václava oltářníku sv. Kříže vedlé kaple Svatováclavské. Měly také ošetřovati nemocné žáky kůrní a pilně bývati při službách božích. Za svou službu měly jisté platy v penězích a v plodinách od arcibiskupa, od probošta a z obedienci v Odoleněvodě, též podíly při rozličných nadáních. Za příbytek byl jim vykázán dům ve zdech hradu Pražského náležející arcibiskupu. Při kostele Pražském byli také zvláštní *strážní* kostela (custodes), kteří spolu se zvoníky požívali jistých dědin v Ořeše a v Újezdě.

Věk Karla IV a Václava IV vyznamenával se v Praze velkou horlivostí v *stavění* a přestavování *kostelů*, jak jest dostatečně ukázáno v místopisné části díla tohoto. Náklad na stavby tyto a na potřebné opravy zapravován byl s největší část dobročinností věřících vůbec a patronů kostelních zvláště. Sbírání dobrovolných darů a chování peněžitých prostředků, které se sešly tím neb jiným spůsobem, jakož zvláště z odkazů činěných posledními vůlemi, bylo vlastním a hlavním povoláním *kostelníků*, kteří proto měli býti jmenováni z nejvážených sousedů v osadě; neměli však vynakládati ničeho bez svolení faráře. Na stavby větších chrámů povolovalo se od arcibiskupa také sbírání po celé diecezi, k čemuž pak bývali ustanoveni zvláštní sběratelé čili *žadatelé* (petitores). K dílům nové stavby kostela sv. Víta bývaly také určeny pokuty udílené za všelijaké přestupky proti řádu církevnímu.

Kromě toho bylo však také povinností beneficiatů samých, aby z [illegible] svého beneficia přispívali na potřebné opravo-

vání krovů a zachovávání kostela v dobrém stavu. Pravidlo to vztahovalo se jak na faráře tak na praelaty a kanovníky. Z té příčiny ustanovil arcibiskup Arnošt ve statutech kostela Pražského (1350), hledě k tehdejší nové stavbě kostela téhož, by se tím rychleji dokonala, aby každý arcibiskup nově nastupující během prvního roku po svém dosazení složil k tomu účelu 50 kop grošů, probošt, děkan, arcijahen, scholastikus a kustos, jestližeby nezachovávali residencí, polovici čistého důchodu prvního roku, pakli by zachovávali, tehdy probošt 10, děkan, arcijahen a kustos po pěti kopách a scholastikus dvě kopy, každý pak kanovník, když by dosáhl praebendy, celý čistý důchod její prvního roku. Ke správě důchodů určených na stavbu tuto byli ustanoveni zvláštní ředitelé *(directores fabricae)*, buď jeden buď dva společně z prostředka kapituly neb jiného duchovenstva kostela Pražského.

5.

Duchovní správa a církevní moc.

Byl to hlavní oznak středního věku vůbec a tudy také doby, o které jednáme, že v časích oněch bylo působení duchovenstva mnohem rozsáhlejší, moc církve nad společností lidskou a zejména v poměru k moci státní mnohem větší než za věků novějších.

Již v tom, co se i podnes zahrnuje v obecném pojmu *duchovní správy*, vyžadoval se tehdáž všelijak přísnější pořádek, a byl vymáhán přísnějšími prostředky než za našeho věku. Náleželo k tomu předně posluhování svátostmi křtu, pokání, večeře páně, manželství a posledního pomazání, které, nejsouce vyhraženy ouřadu biskupskému, mohly býti udělovány od každého kněze, ale právně byli k tomu zmocněni jen farářové s pomocníky svými, jeden každý ve své osadě. Bez povolení faráře nesměl žádný jiný kněz, buď světský, buď řeholník, ničeho toho konati, vyjma jediné, že zpovídání bylo volné propuštěno mnichům ze řádu kazatelského a menších bratří, kteří k tomu byli zvláště ustanoveni od svých

vyšších a obdrželi svolení biskupa pro celou dioecezí, kteréžto svolení však dle nařízení papežských nesmělo jim býti odepřeno bez platné příčiny. Obecné přikázání církevní, aby každý věřící, který dosáhl věku dospělého, aspoň jednou za rok vykonal zpověď a v čas velkonoční přijal svátost oltářní, bylo provincialnými statuty arcibiskupa Arnošta vysloveno tak, že měl každý zpověď tu vykonati u svého vlastního kněze, tedy faráře neb jeho náměstka, a ne u jiného, leč se zvláštním povolením farářovým, poněvadž by sice nemohl obdržeti rozhřešení. Kdo zpověď opominul, spůsobil si stihání duchovním úřadem; mělo mu býti bráněno vstoupení do kostela, a zemřel-li v tom, měl mu býti odepřen křesťanský pohřeb.

Příslušnost ku kostelu farnímu měla býti přísně zachovávána také v tom, aby každý povinen byl, v neděli a ve svátek choditi na služby boží do svého a ne jiného kostela. Kněz měl se před začetím mše svaté tázati lidu, zdali by tu byl kdo z cizí osady, který by opovrhuje svým vlastním farářem, chtěl zde mši slyšeti, a když by kterého našli, aby jej hned z kostela vyvrhli.

Tak bylo ovšem též pravidlo o *pohřbích*, že měl každý býti pohřben při tom farním kostele, ku kterému za živa příslušel, ač s výjimkou obecně dopuštěnou, zvolil-li si sám pohřeb při kostele nebo v kostele jiném, budto pak farním, buď klášterním. Bylo však přísně zakázáno, aby se kdo zavázal slibem nezměnitedlným dáti se v jistém kostele pohřbíti. Slib takový neměl míti žádné platnosti; kdo jej učinil, nesměl býti jinde pohřben, než při svém kostele farním; a stalo-li se to proti zákazu, smělo býti mrtvé tělo žádáno nazpět, se vším požitkem z toho pohřbu. O pochovávání v kostelích bylo nařízeno, aby nesměl v kostelích farních pohřben býti nikdo jiný leč kněz a patron nebo znamenitý dobrodinec kostela, se zvláštním povolením od biskupa. V kostele hlavním sv. Víta měla se uvnitř pochovávati toliko těla knížat a arcibiskupů; těla prelatů v kapitule, kanovníků a vyšších služebníků kostela i také dobrodinců v ambitě, jiných všech na hřbitově

mimo ambit; což však nezachovávalo se tak přísně později, když pokročila již stavba nového kostela, tak že v něm bylo víc prostranství.

V *neděle* a ve *svátky* hledělo se přísně k tomu, aby se nekonala žádná těžší práce. Faráři měli k tomu pilně přihlížeti a přestupitele stihati církevními tresty. Zdá se, že již tehdáž příliš velký počet dní zasvěcených mimo neděle obtížný byl živnostníkům, pročež bývalo od nich církevní přikázání v některé svátky druhdy přestupováno. Z té příčiny byla roku 1366 zápověd všedního díla ve dni sváteční připomenuta nálezem synodalným; a když později jednoho času někteří sládci a pivovárníci Malostranští o svátcích Krista pána dávali voziti vodu, dělati slady a vařiti pivo, vzešlo od úřadu arcibiskupského napomenutí k farářům u sv. Mikuláše a u sv. Michala v Menším městě Pražském, aby se takových uptali a udali je arcibiskupu ku potrestání. [3])

Posty byly rovněž přísnější než za nynějšího času. O postě čtyřidcetidenním byly zakázány netoliko pokrmy masité, nýbrž i z vajec a mléka. Duchovním ukládalo se někdy postiti se také v adventě a o dvou posledních dnech masopustu; dopouštělo se však požívati mléka i vajec těm, kteří nemohli snadno ryb míti. Laikům byly roku 1390 propůjčeny odpustky těm, kdož by se postili v adventě, čtyřidceti dní za každý den zachovaného postu. V čas moru neb jiných obecných neštěstí ukládaly se také zvláštní posty vedlé zvláštních pobožností a jiných skutků kajicích. Hlavně však vztahovalo se přikázání postů na osoby, které již dosáhly dvadcátého roku, [4]) a dopouštěla se výjimka nemocným, však s povolením vyšších, když by pohodlně mohlo býti žádáno.

K duchovní správě náležela také péče o zachování počestného křesťanského *mravu* mezi lidmi, o zamezení všelikých nepravostí. Kněz, kterému byla poručena správa duší, měl se vynasnažiti zejména, aby osadníky své vystříhal od obžerství

[3]) *Formulae Joh. Przimdae*. 123. (Rkp. bibliotheky kapitulní.)
[4]) *Statuta Arnesti* 54.

a chlastu, od smilství a cizoložství, od kostkářství, od krádeží a vražd, od pověr a kouzel.[5]) K tomu měl působiti netoliko na kázání a ve zpovědi, nýbrž měl v osadě své pátrati, kde se jaká nemravnost nebo nepravost dála, měl hospodáře napomínati, aby v domích svých netrpěli ji provozovati, měl k stavení jí dovolávati se pomoci úřadů světských a oznamovati zatvrzelé vyššímu úřadu duchovnímu, aby byli stiháni tresty církevními. Úkolu tomuto bylo zvláště těžko dostáti v Praze, kdež jakožto ve městě velkém byla směsice všelijakých lidí a každá nepravost lehčeji než jinde nacházela úkryt. Skoro v každé části města byla některá místa podezřelá neb o kterých vůbec bylo známo, že se v nich zdržují nevěstky neb jiní nepořádní lidé; byly pivnice ve sklepích, ve kterých se provozovalo smilstvo; byly svodnice, které vábily ženské svobodné i vdané a poskytovaly jim příležitost u sebe ke hříšnému scházení se s mužskými. Stěžovalo se na to zvláště při duchovních visitacích od počestného sousedstva, které se za to hanbilo ve svých osadách.

Nad jiné rozkřičena byla osada sv. Valentina pro hampeys za Židy, který ležel v jejích mezích. Tam se hrálo v koule a kostky každodenně, ve svátek jako u všední den, a byl přístup k nevěstkám veřejný. O visitací roku 1380 pravil farář Fridrich od sv. Valentina, že není roku, aby v tom místě nepřišli k zavraždění dva neb tři lidé. Mimo to čítalo se jiných osm domů nevěstek v též osadě. U sv. Linharta byl téhož času dům vedlé samé fary, ve kterém se rovněž hrálo v kostky v neděli i všední den, a krom toho více domů jiných, ve kterých se hrálo stále; někteří byli od toho živi. Na Novém městě byla v osadě sv. Štěpána celá ulice Krakovská v pověsti jakožto plná nevěstek, a byly tři domy, ve kterých se hrálo v kostky veřejně ve dne v noci. V osadě sv. Vojtěcha v Podvyšehradí byl soused Šrám, který veřejně a pořád přechovával zloděje a taškáře obojího pohlaví, kterých již více bylo v jeho domě zajato a někteří odpraveni, někteří držáni u vězení. Byl často napo-

[5]) Viz *Statuta brevia Arnesti* u Höflera: *Prager Concilien.*

mínán i také v kostele veřejně vyhlášen; nicméně neupustil od toho. Také u něho hrála zlá chasa v kostky ve dne v noci a ve všední den i ve svátek. Na Malé straně byla ve zlé pověsti pro neká/eň Obora za zdí městskou, a také v osadě sv. Benedikta na Hradčanech bylo více domů, ve kterých se přechovávaly ženštiny nemravné. Nejtíž bylo co pořídití proti takovým, které se těšily z přízně mocných osob, jakož byla roku 1380 ku př. jistá krasavice od Rýna, za kterou chodili páni, zemané a jiní; měla pokoj najatý v osadě sv. Havla u souseda na slovo vzatého Frány Geunhera. Také dům markrabí Sigmunda brandenburského, syna císaře Karla, tehdáž dvanáctiletého, v Menším městě Pražském, byl tehdáž ve zlé pověsti pro podezřelou ženštinu v něm chovanou.[6] To všecko byly neřesti, jichž zamezování příslušelo na předním místě duchovnímu správci.

Za provinění proti počestným mravům pokládalo se mezi jiným nošení na sobě šatů jiného pohlaví, a bývalo též karáno úřadem duchovním. Roku 1378 musila se staviti před úřadem arcibiskupským jistá ženština, Anka z Prasetína, dcera Předbojova, nejspíš nějakého malého zemana, která dobře od dvadceti let chodívala v mužském oděvu a ozbrojena mečem, jak se zdá toliko na cestách, a jezdívala také na koni po mužsku i tasila druhdy meč proti mužům, nejspíš k obraně své, jednou také cestujíc do Prahy dala se od soudruha té cesty nazývati mužským jménem Trojan. Přiznala se, že to činila, ač byla proto často napomínána na zpovědi. Jest jí to zakázáno pod pokutou desíti kop grošů na stavbu kostela Pražského, a slíbil spolu s ní bratr její Mikuláš.[7])

Co pověrčivý obyčej zakazovalo se (1366, 1384) topení smrti o středopostí, to jest vynášení podobizny smrt představující z města nebo ze vsi se zpěvy a hrami přitom obyčejnými a uvrhování jí do vody. Bylo-li co takového i v Praze ve zvyku, nemůžeme tvrditi. Rovněž stihalo se co pověra za-

[6]) Zprávy tyto dává *liber visitationum* z let 1379 a 1380.
[7]) *Acta consist.* 119.

[illegible] nemoci. Roku 1379 byla z toho viněna Domka žena [illegible] komorníka od desk, osoba slepá, která zažehnávala [illegible] hlavy a také rozličným spůsobem léčila lidi bylinami.

Církevními zákony byla také zakázána *lichva*. Za lichvu pak pokládalo se jimi každé půjčení peněz s vymíněním úroku sobě menšího neb jakéhokoli jiného prospěchu mimo pouhé oplacení jistiny, ano i každý prodej, při kterém by se smluvila větší cena, když se kupujícímu čekalo s platem, než za kterou se hned platilo hotovými. Ustanovení taková byla velkou překážkou obchodu, a byla proto ustavičně rušena; ale ustavičně doléhalo se na zachovávání jich s velikou přísností. Duchovní správci měli hříšnost lichvy často vykládati na kázáních, měli na zpovědích napomínati k navrácení zisku lichvářského; měli lichvaře udávati úřadu arcibiskupskému, který je přidržoval k náhradě tresty církevními. Smlouvy o lichvu prohlašovaly se také statuty Arnoštovými i [illegible] nálezy synod za neplatné; ti, kdož úrok slíbili, byli vyzýváni, aby ho neplatili neb aby ho žádali nazpět. Kdo tvrdil, že braní ouroku není hřích a setrval přitom, byl pokládán za kacíře, a mohl býti stíhán pokutami kacířů.

Ve všem, co náleželo ke správě duchovní, byl farář podřízen vyšší moci úřadu arcibiskupského, který konal dohled, aby v něm byl zachováván řád dle zákonů církevních. Udělování [illegible] svatosti, biřmování [illegible] a svěcení na kněžství bylo dle [illegible] úřadu [illegible] arcibiskupu [illegible] vyhražено. Krom [illegible] příslušelo [illegible] také právo vyhražovati sobě případnosti [illegible] rozhřešiti oby[illegible] [illegible] ve mnohem [illegible] tak že počet případností [illegible] větší. Naito pak [illegible] úřadu arcibiskupského [illegible] soudní, předně [illegible] manželství [illegible] zvláště nad [illegible] jmění, tak [illegible] zakazovalo se [illegible] ve kterých

by laik byl žalován buď od laika buď od duchovního; nicméně dopouštěly výjimek, kdyby se jednalo o právo nuzných lidí, nebo kdyby nebylo soudce světského, krom toho pak vyhražovaly soudu duchovnímu pře proti laikům, když by se jednalo o statky zádušní nebo o odepření platů duchovním, zakládajících se na právu neb na schváleném obyčeji. K duchovnímu soudu náležely také pře o práva podací. Krom toho šířila se však moc soudu duchovního čím dál tím více potahováním k němu pří v záležitostech jakýchkolivěk, ve kterých se člověk světský při zavření nějaké smlouvy s osobami duchovními nebo při podobné jakékoli příčině z vlastní vůle zavázal, podrobiti se právu duchovnímu.

Sáhnutí na osobu duchovní násilným spůsobem jakýmkoli pokládalo se vůbec za prohřešení proti církvi, a bylo stiháno tresty církevními. Protož bylo vrchnostem světským také zakázáno zajmutí osoby duchovní leč ku požádání soudce duchovního; dopouštělo se však výjimkou, byl-li to duchovní poběhlý, postižený v krádeži neb jiném zločinu a bylo-li se obávati, žeby utekl. Tehdy měl od světského práva býti zajat před svědky duchovními aneb, nebylo-li jich při ruce, před jinými hodnověrnými, a měl vydán býti soudci duchovnímu ku potrestání, jak brzy možná. Ještě větší výjimka dopouštěla se z příčiny, že bylo mnoho takových, kteří přijali svěcení za akkolyty, jen aby byli účastni svobod duchovního stavu, chovali se však ve všem co laikové, nenosili plešů ani oděvu duchovního, vyhýbali se obcování s duchovními, když pak mezi laiky něco provinili nebo měli nějakou rozepři, teprv nechtěli se podrobiti světskému soudci, nýbrž odvolávali se na své svěcení. Poněvadž to zavdávalo příčinu k častým různicím mezi světskou a duchovní mocí, vydal arcibiskup Arnošt nález synodalný r. 1361, dle něhož měli akkolytové nebo jiní duchovní nižšího svěcení jen tehdy užívati přednosti duchovního stavu, když nosili pleše a oděv duchovní. Kdož by se tak nechovali, těch se neměl duchovní soud ujímati, nýbrž zanechati jich soudu světskému, buď žeby byli žalováni v rozepři právní nebo zajati pro nějakou vinu.

K svobodám církve náleželo také *právo útočiště* v kostelích. Kdožkoli, proviniv se jakkoli těžce, utekl do kostela, neměl odtamtud násilně býti vyvlečen, nýbrž ku přímluvě správce kostela měl býti ujištěn životem a zdravými oudy, tak aby trestán byl jen na penězích neb jiným spůsobem mírnějším. Vymíněni byli však z toho veřejní loupežníci a noční škůdci polí, jakož i kdo by v kostele samém nebo na hřbitově spáchal vraždu nebo ochromení člověka v té naději, že se mine trestu.

Jakožto duchovnímu soudci příslušela arcibiskupu také moc užívání trestů, jak proti duchovním tak ve své míře i světským lidem. Tresty takové byly pokuty peněžité, které se obracely ku prospěchu stavení neb opravování metropolitního kostela, zápověd vstoupení do kostela buď do určitého času buď do napravení viny, *klatba* čili *exkommunikací* a odepření církevního pohřbu; proti duchovním osobám také *žalář*, který byl dvojí, těžší a lehčí, a nacházel se v domě arcibiskupském na Malé straně,[8]) dočasné stavení úřadu kněžského (suspensio ab ordine), složení s beneficia (suspensio a beneficio) buď na určitý čas buď do nápravy, úplné zbavení beneficia (privatio beneficii) i dle okolností vypovědění z dioecezí. Mladší duchovní ve službě kostela Pražského, zejména vikáři kanovníků a žáci kůrní, byť měli i svěcení za jahny, ne však na kněžství, směli býti za výtržnosti při službách božích trestáni také třeba metlou od kantora.

Klatbou rozumělo se vyobcování z církve, netoliko potud, že postiženému jí zbraňoval se vstup do kostela a přijímání svátostí, nýbrž zakazovalo se všem věřícím všeliké s ním obcování, poskytování jemu jídla neb pití neb jiné lidské pomoci, když pak ve klatbě zemřel, tím samým zbaven byl křesťanského pohřbu. Vyhlášení klatby arcibiskupem vyřčené ukládalo se obyčejně farářům míst, ve kterých se ten zdržoval, a stávalo se v kostele čtením rozkazu u velkého oltáře nebo s kazatelnice při zvonění zvonů a při rozsvícených svíčkách, kteréž

[8]) Carceres curiae archiepiscopi Pragensis, praví se ku př. v *Actis consistorii* r. 1375 fol. 95.

kněz po přečtení klatby vzal a zhasil i povrhnul na zem. Setrval-li odsouzený v klatbě do určité lhůty, nehledaje propuštění, přikročilo se k stížení klatby (aggravatio) vyhlášením *interdiktu*, to jest stavení služeb božích v místě, kde se zdržoval, čímž pak obyvatelstvo, zejména představení obce neb jiné světské vrchnosti nuceni byli, kletého vypuditi z místa, aby se toho sprostili.

Klatba mohla se jistým spůsobem vztahovati také na *Židy*. Když se totiž některý z nich provinil něčím, co se týkalo práv církve, zakázal arcibiskup křesťanům všeliké obchody neb jiné obcování s ním, až se Žid podrobil výroku soudu duchovního. Tak se stalo v neznámém roce někdy v prvních časích arcibiskupa Jana z Jenšteina Židu Pražskému Davidovi z neznámé příčiny; i musil se poddati.[9]) Krom takového pokutování bylo křesťanům zacházení se Židy povšechně dovoleno. Toliko zakazovalo se statuty arcibiskupa Arnošta, aby nesměli Židé najímati křesťanek za kojné, čehož příčinou byly jisté ohavné zvyklosti židovské;[10]) k zachránění pak, aby nevědomky Židé nesmilnili s křesťankami neb křesťané se Židovkami, bylo týmiž statuty nařízeno, aby Židé zachovávali rozdíl od křesťanů v oděvu, který býval v obyčeji již ve starším čase, totiž Židé aby nosili zvláštní široké klobouky, Židovky pak jakousi vyvýšeninu vlasů čouhající ven přes čelo pod závojem neb pod jiným přikrytím hlavy. Také bylo u velký pátek zakázáno Židům vůbec veřejně se ukazovati pro zamezení ousměšků, kterých si jindy dovolovali; mělić v ten den celý zavírati dvéře a okna domů svých.

Všeliké povinnosti a práva úřadu svého vykonával arcibiskup dle příležitosti své buď sám buď prostředkem duchovních úředníků svých, o kterých jsme větším dílem již učinili

[9]) *Form. Joh. Przimdae* fol. 99.

[10]) Accepimus, quod Judaei Christianas puerorum suorum nutrices . . cum illas recipere corpus et sanguinem Jesu Christi contingit, per triduum, antequam eos lactent, lac effundere faciunt in latrinam. alia insuper contra fidemcatholicam detestabilia et inaudita committunt. *Stat. Arnesti* rubr. 66

zmínku na rozličných místech jiných. Ti se souborem nazývali jeho *konsistoří*. Nejpřednější z nich byli official a generalní vikářové arcibiskupství. K úřadu *officiala* náleželo souzení právních pří jak mezi duchovními o jmění neb o beneficia, tak také mezi duchovními a laiky, pokud takové příslušely k soudu duchovnímu, rovněž pří ve věcech manželství. *Generalní vikářové* spravovali věci nesporné, jakož stvrzování k beneficiím, zřizování nových beneficií neb jiných pobožných nadání, poněvadž k tomu bylo potřeba svolení arcibiskupova, udělovali dispensí v rozličných potřebách osob duchovních i světských, a konali spravedlivost, pokud se týkalo zamezování neb trestání vin. V časích ovšem, když official arcibiskupův byl zároveň také jedním z generalných vikářů, splývaly obadva úřady poněkud dohromady. Vedlé úřadů těchto starodávných zřídil arcibiskup Arnošt hned někdy v prvních létech správy své úřad zvláštní tak zvaného *korrektora* (corrector cleri), na nějž vzneseno jest souzení a kárání duchovních pro přestupky proti kázni. [11]) První v úřadě tom připomíná se bratr Albert kanovník řeholný, neznámo z kterého kláštera, od roku 1357. Po něm následovali Přibislav arcijahen Horšovský (1363), který byl později jedním z generalných vikářů, Pavel z Chocně (1371), farář Chlumecký, potomní kanovník Pražský, Oldřich (1374—1375) jinak nám neznámý, mistr Druz ze Žitavy (1375—1377), tehdáž farář sv. Petra na ostrově pod mostem Pražským, Jakub sice neznámý (1381—1386) a Vojslav farář Miličinský (1386—1393).

Přední tito úředníci měli k ruce své více písařů, z nichž první nazýval se *nejvyšším písařem kanceláře* arcibiskupské (protonotarius cancellariae curiae archiepiscopi neb officii vicariatus, dominorum vicariorum). Po něm byl, jak se zdá, nejpřednější tak zvaný *kathedral*. Ostatním se říkalo *písaři akt* (notarii actorum). Official měl svého *pečetníka* (sigillifer) a dva nebo více písařů jemu podřízených. [12]) Též byl zvláštní

[11]) *Series episcop.* 440.

[12]) V *Lib. Erect.* V. 67 uvodi se roku 1404 Andreas rector ecclesiae parochialis S. Michaelis sub castro Pragensi et sigillifer domini offi-

žalářník (custos carcerum), který vydával také obsílky proti stranám k soudu duchovnímu, a k tomu více sluhů čili *biřiců* (famuli, bidelli) a přísežných poslů čili *kursorů* (nuncius, cursor juratus consistorii).

Strany užívaly v právních rozepřích před soudem duchovním k zastoupení svému *advokátů* čili *prokuratorů* (advocatus, procurator consistorii) a ke spisování smluv a jiných listin k vedení důkazu tak zvaných *veřejných* čili *obecných písařů* (notarius publicus, tabellio). Právo ku provozování veřejného písařství v království českém měl jen ten, komu bylo uděleno z moci královské. Císař Karel však propůjčil roku 1358 arcibiskupu Pražskému tuto moc svou, aby jmenoval veřejné písaře oprávněné jak ve království českém tak v celé říši Římské. Jmenování veřejných písařů stávalo se odtud pravidelně úřadem arcibiskupovým. Nastupující písař učinil přísahu na zachovávání pravdy a spravedlivosti v úřadě svém, a býval veň uveden políbením a odevzdáním sobě péra a kalamáře. [13]) Bezpochyby bylo také ku provozování advokatství při konsistoři potřeba zvláštního povolení arcibiskupského. Dle zákonů církevních, připomínaných také v statutech arcibiskupa Arnošta i v pozdějších nálezích synodalných, neměl provozovati žádný kněz advokatství neb veřejného písařství, vyjma toliko písaře, kteří sloužili v kanceláři úřadu arcibiskupova. Protož byli advokati i písaři obyčejně duchovní toliko nižšího svěcení, mnozí pak také lidé světští a ženatí, usedlí v Praze co měšťané. Právě také i mezi písaři kanceláře arcibiskupské bývali mužové stavu světského.

Rozdílný od obyčejného soudu duchovního byl soud čili úřad *inquisitora* kacířství (inquisitor haereticae pravitatis), ač jej též osazoval arcibiskup a bylo na jeho vůli, konati jej také osobně anebo skrze generalné vikáře. Úřad ten byl také místně oddělen od ostatních úřadů arcibiskupových, ježto ne-

cialis Pragensis, a dále Procopius natus magistri Blasii ac Mathias scriptores domini Andreae memorati.

[13]) *Lib. Erect.* I. 14.

nacházel se spolu s nimi ve dvoře arcibiskupově na Malé straně, nýbrž ve zvláštním dvoře inquisitora na Starém městě blíž kostela sv. Jana na Zábradlí (č. 203). Inquisitorovi náleželo, pátrati po kacířích a vypátrané neb udané a jemu do vazby odevzdané přiměti k odvolání bludu, kteří by pak se obrátiti nedali, jakožto zatvrzelé odsouditi a odevzdati ramenu světskému, aby byli dle krutého zákona, již tehdáž také v Čechách přijatého, veřejně před lidem upáleni. Jak rozsáhlá byla tato činnost inquisitorů v Praze, není nám známo, protože se paměti toho úřadu nezachovaly. Toliko vysvítá, že v Čechách toho času pro kacířství bývali stiháni větším dílem jen cizí příchozí, kteří však předce nezůstávali veskrze bez domácích následovníků. [14]) Co inquisitor připomíná se roku 1374 jakýsi bratr Johl z Prahy, nejspíš mnich některého z řádů žebravých, roku 1392 Mikuláš biskup Vladimiřský, roku 1395 Martin farář Pněvický.

Světicí biskupové udělovali na místě arcibiskupa obyčejně netoliko svěcení na kněžství, jak jest na jiném místě pověděno, nýbrž také svátosti biřmování, a vykonávali rovněž svěcení kostelů, hřbitovů, oltářů, zvonů a jiných předmětů.

Zpovídání a rozhřešování v případnostech vyhražených arcibiskupu bylo svěřeno *poenitentiářům* od něho k tomu ustanoveným, kteří bývali nepochybně aspoň tři, poněvadž i biskupům arcibiskupu Pražskému podřízeným bylo předepsáno, aby tolik jich každý dosazoval; z nich dva měli stále zůstávati při kostele kathedralném, jeden pak vždy při biskupovi, kdežkoliv by přebýval kdy s dvorem svým. [15])

Pod vrchní mocí arcibiskupa Pražského byli postaveni *biskupové Litomyšlský* a *Olomoucký*, kteříž proto brávali posvěcení na biskupství v kostele Pražském. Od soudů jejich šlo odvolání k soudu arcibiskupovu; v mezích pak obecných

[14]) Čteme v *Aktech cons.* roku 1381 o knězi Johlovi z Píska, o němž se pochybovalo, směl-li by konati úřad kněžský, „ex quo pater suus et etiam avus suus fuerint haeritici et convicti de haeresi ac etiam condempnati".

[15]) *Stat. Arnesti* rubr. 13

zákonů církevních příslušela arcibiskupu Pražskému také jistá moc zákonodárná, která se vztahovala netoliko na dioecezí, nýbrž na celou provincii Pražskou, totiž také na dva řečené biskupy a jejich dioecezí.

Arcibiskup vykonával tuto moc zákonodárnou prostředkem *synod provincialných*, to jest duchovních sborů, ku kterým byli volávání biskupové, praelati, správci kostelů i jiné duchovenstvo pravidelně dvakrát za rok, o sv. Vítě (15 Června) a o sv. Lukáši (18 Října). Synoda bývala počínána kázáním k duchovenstvu (sermo synodalis), ku kterému arcibiskup ustanovil zvláštního na slovo vzatého kazatele. Kázáním tím vytýkaly se obyčejně panující právě vady a nedostatky v duchovní správě a v chování duchovenstva, a činilo se napomenutí k jich napravení. Potom dal arcibiskup předložiti nařízení, jež uznával býti potřebná buď ku připomenutí obecných církevních zákonů, buď k vyložení jich, buď k zavedení nových jakýchkoli řádů zvláštních ve své provincii. Nařízení pak taková bývala po schválení od synody vyhlášena co nálezy čili statuty synodalné.

Arcibiskup Arnošt dal hned ve prvních létech po povýšení biskupství Pražského za arcibiskupství sebrati a přehlídnouti nálezy a zvyklosti arcibiskupství Mohučského, ku kterému předtím náležela dioecezí Pražská, a seznav mnohé z nich býti zastaralé a neužitečné, změnil a rozmnožil je dle potřeb své nové provincie, aby obsahovaly všecko, čeho duchovní nejvíce potřeboval k spravování se ve svém úřadě. Tuto sbírku pravidel, v jistý pořádek uvedenou a na 86 rubrik rozdělenou, předložil valné synodě svolané ke dni 12 Listopadu roku 1349, po jejímž schválení vydána jest co zákonník pod názvem *statut provincialných*, s nařízením, aby každý správce duchovní zjednal sobě přepis statut těchto a jimi se spravoval. Kostely kapitulní čili kollegiatní dostaly krom toho každý zvláštních svých statut (statuta specialia), kterými se ustanovoval zvláštní jich řád celý. Statuta kostela metropolitního byla tím spůsobem vydána již dne 18 Listopadu roku 1350.

Nástupce arcibiskupa Arnošta, Jan Očko, uzavřel hned ve prvním roce svého arcibiskupství (1365) držeti pokaždé po skončení synody, tedy též dvakrát za rok, tak zvanou *obecnou konsistoř* (consistorium generale), to jest zasedání veřejné, ve kterém by každý duchovní mohl přednésti stížnosti, měl-li by jaké, proti úředníkům arcibiskupovým neb arcijahnům, nebo proti vrchnostem světským. Stížností takových měl každý ve spise potom zanechati arcibiskupovi, kterýž sliboval vyzkoumati je a učiniti pomoc.

Dioecezí Pražská byla za starších časů rozdělena na 13, ve 14. století však již jen na 10 *arcijahenství*. Trojí totiž arcijahenství Rokycanské, Roudnické a Zerčinské v neznámém čase bylo zrušeno, a zůstávala toliko ostatní, totiž Pražské, Kouřimské, Bechyňské, Plzenské, Horšovské, Žatecké, Bílinské, Litoměřické, Boleslavské a Hradecké. Arcijahenství byla rozdělena na *děkanství*, jichž během času něco přibylo rozdělením některých větších na menší, tak že v prvním čase po zřízení arcibiskupství bylo jich všech v dioecezí Pražské 53. Čtvero děkanství v kraji Chrudimském bylo od arcibiskupské dioecezí odděleno, a zřízena z nich a ze dvou nejbližších děkanství na Moravě nová dioecezí Litomyšlská. Arcijahenství Pražské mělo deset děkanství, z nichž jedno nazývalo se *děkanstvím městským* (decanatus civitatensis), zahrnujíc v sobě pouze města a předměstí Pražská, jak byla zavřena novymi zdmi Karlovými okolo Nového města a okolo Malé strany přes Petřín, mimo to z nejbližšího okolí také osady sv. Jana Odraného a sv. Jakuba na Újezdě, Podolí a Krušinu (s kostelem sv. Pankraci) za Vyšehradem, Bubny, Ovenec a Břevnov. Vyšehrad jakožto z biskupské moci vyminěný nepočítal se k žádnému děkanství; Psáry pod Vyšehradem však náležely též k děkanství městskému. Ostatních devět děkanství bylo: Ořechovské, Podbrdské, Rakovnické, Slanské, Řipské, Chluminské, Brandýské, Říčanské a Benešovské.

Úřad arcijahnu čili arcipryštů byl tím důležitější, čím více bylo ho potřeba pro tehdejší velkou rozsáhlost dioecezí

Pražské. Arcibiskup konal svůj úřad s velkou část prostředkem arcijahnů v jednotlivých obvodech jejich, toliko pod dohledem svým a svých nejvyšších úředníků v Praze. Arcijahnové měli jmenovitě soudní moc v rozepřích manželských a o lichvu, tak že směli ji pod jistými výminkami vykonávati místo arcibiskupova officiala; měli právo trestati duchovní pro některé viny proti kázni, třeba i žalářem, a byli povinni v případnostech jiných po zločinech a vinách pátrati a pachatele udávati neb i dopravovati k soudu arcibiskupovu, zejména také stíhati kacíře a odevzdávati je buď úřadu arcibiskupovu neb i inquisitorovi. Vůbec byla povinnost jejich, přihlížeti k zachovávání duchovních zákonů a vyřizovati vše, co jim bylo od arcibiskupa poručeno. Děkanové byli ve všech těchto směrech arcijahnům pomocni, každý ve svém obvodě; toliko souzení pří manželských bylo jim výslovně zakázáno. Krom toho byli výběrčími biskupského desátku a nahodilých jiných dávek duchovenstva. Když zemřel duchovní správce některého kostela v děkanství, měl děkan vykonati pohřeb jeho, pečovati o vyřízení jeho poslední vůle, o zachování kostelního inventáře a o správu duší, pokud nebylo beneficium zase obsazeno neb od úřadu arcibiskupova učiněno jiné nařízení. Prostředkem arcijahnů a děkanů rozesílaly se též svaté oleje každého roku svěcené arcibiskupem neb světícím biskupem jeho po všech kostelích farních. Obojí, arcijahnové i děkanové, svolávali pravidelně duchovenstvo svých obvodů ke schůzím (*convocationes*), na kterých se ohlašovaly nálezy synodalné i jiná nařízení a dály se potřebné porady. Arcijahnové konali také *visitací*, objíždějíce svá arcijahenství od fary k faře, aby se přesvědčili o stavu každého kostela a správy duchovní při něm, aby vyzkoumali naskytující se vady a hleděli je staviti přiměřenými prostředky. K tomu účelu byli vyslýcháni všude farář a duchovenstvo i služebnictvo jeho kostela, kostelníci a jiní starší osadníci neb dle potřeby i jiné osoby. V arcijahenství Pražském předsevzal visitací takovou na příklad arcijahen Pavel z Janovic roku 1379; kterážto trvala v děkanství městském od 8 Října

téhož roku až do 8 Dubna roku 1380, v celém pak arcijahenství skončila se 25 Listopadu roku tohoto druhého. [16])

Arcijahnem Pražským byl jeden z praelatů kostela Pražského, o jehož důstojenství jsme již mluvili na jiném místě. Jeho po právu volila kapitula. Druhé arcijahny jmenoval arcibiskup dle uznání svého. Bývali to nejčastěji kanovníci Pražští, ale velmi často také jiné duchovní osoby, které se i tehdy počítaly jistým spůsobem mezi duchovenstvo kostela Pražského. Měliť místa svá v kůru hned po kanovnících, a užívali některých jiných vyznamenání kanovníků, jakož ku př. bílých infulí, udělených kapitule papežem Urbanem V roku 1364. [17]) Však měli také ustanovená sídla svá ve svých arcijahenstvích, ve kterých dle pravidla měli konati svůj úřad, totiž ve městech, dle kterých arcijahenství se jmenovala. [18]) Při těchto sídlech svých neb jinde v arcijahenství měli také svá nadání zemskými statky neb jinými důchody; [19]) krom toho však měli také jiné

[16]) O visitaci této zachoval se úplný protokoll čili tak zvaný *Liber visitationum* v archivu arcibiskupství Pražského, pamět pro poznání spůsobu tehdejšího ve správě duchovní nad míru důležitá.

[17]) *Beness. de Weitmil.* 385, kdež praví se: omnes praelati et canonici praebendati nec non archidiaconi, *qui censentur in ecclesia Pragensi instituti.* Tím spůsobem mluví se i jinde o jednotlivých arcijahnech, že se nazývají ku př. archidiaconus Luthomiricensis *in ecclesia Pragensi* a tak o jiných.

[18]) O těchto sídlich jejich mluví se v Statutech Arnoštových rubr. 9: ut archidiaconi personaliter *in suis sedibus residentes*, si juris habent peritiam seu assessores peritos, causas matrimoniales et usurarum audire et definire valeant.

[19]) Udány jsou příklady v díle I. na str. 388, 389. Přidáme k tomu pamět v arcijahenství Horšovském z roku 1384, kdež uvodí se v *Aktech consist.* fol. 5 inventář věcí, kterých zanechal Přibislav arcijahen Horšovský nájemníku čili náměstku svému, knězi Vítovi, „in dote archidiaconatus praedicti Tinensis, quas res idem dominus Vitus debet relinquere in dote praedicta, quando sibi vel archidiacono non placeret tenere conventionem antedictam. Et primo debet relinquere quatuor equos valentes septem sexagenas, quos dictus dominus archidiaconus propriis sumptibus educavit, item 6 vaccas lactantes, item 12 porcos . . item unum caldar ad braxandum cerevisiam satis antiquum, item duos currus ferratos“ atd, z čehož se musí souditi o dosti velkém polním hospodářství. Dle jiné smlouvy

rozličné příjmy ze svého úřadu, totiž jisté dávky od duchovenstva *(jura archidiaconalia)*, [20]) též podíly z některých pokut. [21]) Arcijahenství byla tudy znamenitými beneficii, která se rovnala bohatým farám i kanovnickým praebendám. Jako o jiná beneficia toho času, zavíraly se o ně s povolením arcibiskupským také směny, a bývala i pronajímána a spravována tehdy náměstky (vicearchidiaconus). [22])

Děkanem byl vždy jeden z farářů toho děkanství. Nepochybně býval k tomu jmenován též od arcibiskupa neb jeho generalných vikářů. V Praze ku př. byl děkanem městským v létech 1379—1386 Petr farář sv. Michala v Opatovicích, v létech 1407—1412 Sigmund farář téhož kostela.

Z moci děkanů a arcijahnů byly vyjmuty *kláštery*, ač ovšem ne řeholníci, kteří měli správu kostelů farních. Protož na příklad visitací arcijahna Pražského vztahovala se v děkanství městském na všechny fary přivtělené ku klášterům ve městě, jakož i na farní kostel Břevnovský, ležící v ohradě kláštera téhož jména. Toliko opat Strahovský bránil se r. 1380

o pronajmutí téhož arcijahenství z roku 1408 *(Acta consist.* L. 1.) náleželo k němu také rybářství v řece, les, a však také farní kostel, z čehož se dá souditi, že toto zboží vše bylo vlastně nadáním tohoto kostela a kostel byl k arcijahenství přivtělen. — O některých jiných arcijahenstvích máme jen paměti, že k nim náležela podací práva některých kostelů, kterážto však obyčejně byla příslušenstvím statků zemských. Tak měl arcijahen Plzenský podací v Oseku, arcijahen Žatecký ve Smolnici, Bílinský ve Škoroticích a Kyjích (srov. díl I. str. 388), Hradecký ve Hrádku, ve Voděradech, při kostele sv. Martina v předměstí Hradeckém a jiní jinde, čehož doklady nacházejí se hlavně v *Libris confirmationum*.

[20]) Srov. díl I. str. 381.

[21]) Viz Höfler. *Prager Concilien* 16, 22. V pronájmu arcijahenství Horšovského roku 1408 ustanovuje se: nec (debet dominus Vitus conventor) recipere poenas extendentes se ultra decem sexagenas grossorum, quas ipse dominus archidiaconus pro se reservavit.

[22]) Arcijahenství Horšovské bylo r. 1408 pronajmuto za roční summu 82 kop grošů, ač sobě arcijahen mnoho pro sebe vyminil. — Podotkneme zde za příklad ještě jeden ke článku o desátku papežském, jak se vyměření jeho málo srovnávalo se skutečným důchodem, že totiž desátku toho platily se z arcijahenství Horšovského jen dvě kopy.

proti visitací předsevzaté od arcijahna v kostele sv. Vojtěcha na Pohořelci a dílem v kostele klášterním Strahovském, pokud se i v tomto konaly některé věci náležející k úřadu farářovu, čemuž však arcijahen nechtěl dáti místa.

Kláštery samy rozeznávaly se vyjmuté a nevyjmuté (monasteria *exempta* et *non exempta*), totiž takové, které i z moci biskupské byly vyjmuty buď docela buď částečně, tak že se spravovaly jen vyššími představenými svých řádů nebo i bezpostředně papežem, a jiné, které stály pod mocí arcibiskupa aspoň potud, že se volby představených jejich dály pod dohledem úřadu jeho a bývaly od něho stvrzovány, jakož i, že v rozepřích mezi představenými klášterů a podřízenými jejich byla dovolena stížnost u officiala neb generalných vikářů arcibiskupství, a tito je soudili neb rovnali. Vyjmuty byly zvláště řády rytířské a řády žebravé i jim příbuzné, tak též i klášter Praemonstratský na Strahově. Podřízeny naproti tomu spůsobem právě naznačeným byly hlavně kláštery řádu sv Benedikta a kanovníků řeholných. Ku konci však 14. století vymohl sobě také klášter Břevnovský za výtečného opata Diviše II rozsáhlou exemcí dvěma bullami papeže Bonifacia IX, danými roku 1396 dne 17 Června. Jednou touto bullou byl klášter se všemi svými příslušenstvími v Čechách i na Moravě vyňat ze vší soudní moci arcibiskupa i biskupů a tudy jmenovitě z klateb, interdiktů neb jiných církevních trestů od nich vyřčených, aby neměly proti klášteru žádné platnosti. Druhá pak bulla propůjčovala opatovi právo, aby mohl mnichům svého kláštera udělovati všech nižších svěcení duchovních, i aby mohl rovněž světiti kostely a hřbitovy náležející klášteru, též vodu, popel a sůl i všeliká kostelní roucha a jiné náčiní.

Dohled na zachovávání pravidla řeholního, na kázeň a pořádek domácí v jednomkaždém klášteře, buď vyjmutém buď nevyjmutém, jakož vůbec řízení všeliké činnosti kláštera dle povolání každého řádu příslušelo *opatovi* neb jakkoli jinak nazvanému představenému téhož kláštera. On měl moc, proti neposlušným užívati také trestů, zejména i žaláře. Stížení

žalářem hrozilo zvláště mnichům odběhlým, kteříž měli býti stiháni; však kteří by se dobrovolně zase navrátili, k těm měl se opat zachovati otcovsky a uložiti jim toliko pokání dle pravidla řádu.[23])

Opatovi náleželo rovněž ukládání úkolů jednotlivým příslušníkům kláštera a tudy jmenování jich k rozličným důstojenstvím a úřadům v konventě. V klášteřích, kterým byli představeni opatové, byl přední v důstojenství po nich *probošt* (praepositus), jemuž bylo poručeno řízení světských záležitostí kláštera a tudy hájení a spravování jmění klášterního. Probošty takové měli jmenovitě klášterové Břevnovský, Strahovský i také Slovanský; a prostředkem proboštů spravoval opat Břevnovský také synovské kláštery v Polici, ve Broumově a v Rejhradě. Po proboštovi byl *převor*, jemuž příslušelo řízení pobožností a všeho, co náleželo k mnišskému pořádku dle pravidla každého řádu. Náměstkem jeho byl *subpřevor*. Čestné postavení měl také *senior*, totiž nejstarší člen konventu. Ostatní služby vztahovaly se buď ku kostelu, buď ku polnímu a domácímu hospodářství. Prvního způsobu byli *sakristan* (sacristanus), *kustos*, *kantor* a někdy také *podkantoří* (subcantor), *varhanník* (organista) a *kazatel* (praedicator); druhého způsobu *šafář*, (procurator, s čímž nejspíš stejného významu jest název granarius), *klíčník* neb komorník (claviger, camerarius, bursarius) a někdy též *místoklíčník* (subclaviger), *šatník* (vestiarius), *kuchyňský* (magister coquinae), *sklepník* (celerarius), chovatel hostí (*magister hospitum*), *nemocník* čili firmářník (infirmarius), jenž měl péči o nemocnici domácí (infirmaria), též *vrátný* (hostiarius, porterius), konečně *pitanský* (pitantiarius), to jest správce důchodů, které byly zvláště ustanoveny na potřeby bratří, tak že opat neměl práva obraceti je k jiným účelům. V klášteře Strahovském zaujímal důležité místo také *cirkator*, což byl zvláštní úřad v řádu Praemonstratském, ustanovený k dohledu na zachovávání pravidel řádu. Každý klášter míval také světského úředníka k řízení právních záležitostí svých,

[23]) *Statuta Arnesti* rubr. 42.

kterýž se nazýval písařem neb *syndikem* kláštera; všude též byla světská čeládka k vykonávání rozličných potřebných služeb.

V řádech *rytířských*, jakož na příklad u Johannitů u Matky boží konec mosta Pražského, býval *kommendator* asi tím, co u Benediktinů probošt. Ve klášteřích mnichů žebravých a jiných, kteří se spravovali převory, byla více neb méně táž moc spojena v rukou převorových, kterou jinde vykonával opat; subpřevor pak byl asi tím, co onde převor. Totéž bylo postavení *guardiana* a *místoguardiana*. Ostatní služby v klášteřích těchto tříd byly celkem podobně rozděleny jako v klášteřích opatských, ač snad nenacházely se zrovna všude všecky bez výjimky. V klášteřích Minoritů u sv. Jakuba, menších bratří u sv. Františka a poustevníků sv. Augustina u sv. Tomáše bylo všude po dvou kazatelích, jeden český a jeden německý (praedicator Bohemorum, praedicator Teutonicorum), a tak nepochybně též u sv. Klimenta v klášteře řádu sv. Dominika. Poněvadž pak klášterové tito také velkou pilnost obraceli k pěstování studií, zvláště theologických, požívali u nich jakož i u Karmelitanů v klášteře Matky boží Sněžné *lektorové* k tomu zřízení zvláštní vážnosti mezi důstojníky řádu.

Dle příkladu klášterů mužských byly skoro všecky ty samé důstojnosti a úřady zřízeny také v klášteřích *panenských*, a nazývaly se obdobnými jmény. Po *abatyši* byla jak u sv. Jiří na hradě Pražském tak u sv. Ducha na Starém městě nejprvnější *převořiše* a náměstkyně její *subpřevořiše*, vedlé kterých starší sestra (*senior*) požívala rovněž své přednosti v řádu. Při kostele měly své služby *kustoska* (custrix) a někdy též *místokustoska* (subcustrix), *kantorka* (cantrix) i *kaplanka* (capellana); při hospodářství domácím *šafářka* (curatrix), *klíčnice* (cameraria), *kuchyňská* (magistra coquinae), *sklepnice* (celeraria), *infirmářka* (infirmaria) a *vrátná* (hostiaria). Klášter sv. Jiří měl také svou zvláštní *knihovnici* (libraria). U sv. Anny na Starém městě připomíná se také *sakristanka*, a možná, že byl úřad ten také v některých jiných klášteřích zastáván od sester, ač není o tom zmínek. Klášterům panenským bylo ještě více než mužským zapotřebí zvláštních úřed-

níků čili písařů k řízení věcí jejich právních. Jeptišky sv. Jiří měly krom takového písaře také zvláštního světského správce statků (*gubernator bonorum*). Krom toho byli při každém klášteře panenském také duchovní ustanovení ku konání služeb božích, o nichž jsme učinili zmínku již na jiném místě.[24]) Z nich byl přední *probošt* (praepositus), vždy řeholník některého kláštera mužského téhož řádu, který měl v duchovních věcech vůbec jistou moc nezávislou od abatyše. Jen klášter sv. Jiří na hradě Pražském neměl žádného takového probošta. Služby boží v kostele toho kláštera konali *kanovníci sv. Jiří*, kteří, jak jest ukázáno jinde, byli abatyši podřízeni. K slyšení zpovědí panen kláštera téhož byl ustanoven vždy jeden z kněží kláštera Břevnovského.[25]) Podobně měly jeptišky řádu sv. Kláry u sv. Františka na Starém městě svého zpovědníka, jinak kaplana (*capellanus monialium*) z řádu menších bratří v klášteře sousedním tamže; a bezpochyby byla táž zvyklost při jiných klášteřích panenských a mužských stejného řádu.

Jistým nápodobením klášterů panenských byli sborové *bekyň* (beginae, beguttae), to jest ženských svobodných i vdov, které bez stálých závazků slibem mnišským vzdálily se potud světa, že bydlily pospolu v pobožnosti a kázni ve zvláštních domích k tomu ustanovených (domus beginarum neb také animarum, domus elemosinariae). Byly to větším dílem domky malé, darované k tomu od soukromých dobrodinců, obyčejně s jistým nadáním věčnými platy ke skrovné výživě při společném stole. Ústavy toho způsobu nacházely se v Praze již ve druhé polovici 13. století. Připomínajíť se bekyně zejména roku 1279 mezi lidstvem rozličných stavů, které bylo přítomno slavné mši biskupa Tobiáše v klášteře Strahovském po uvedení jeho v biskupství.[26]) Ale více domů bekyň bylo nově založeno během druhé polovice 14. a ještě na začátku 15. sto-

[24]) Viz na str. 32.

[25]) *Statuta eccl. Prag.* (vydaná Dudíkem) 448. Roku 1419 jmenuje se mezi mnichy Břevnovskými Bohunco confessor sanctimonialium S. Georgii. *Lib. confirm.* K. 10.

[26]) *Cosmae contin.* 435.

letí. Jeden z nejstarších byl snad sbor bekyň při kapli Všech Svatých v zadní straně domu Olbramovského na Staroměstském rynku (č. 932), založený spolu se stálým kaplanem při též kapli od některého z rodu Olbramoviců. Kaple ta měla prvotní nadání ve vsi Zelenci nedaleko horních Počernic, z něhož bylo pro bekyně ustanoveno 21 kop ročně. Roku 1385 přenesl Olbram Menhartovic, purkrabí Vyšehradský, nadání toto do vsi Přišimas pod Radešínem u Ouvala. [27]) Asi r. 1360 neb něco dříve byly založeny bekyně Freibergerovy v ulici za starým trhem uhelným (č. 858) od měšťana Hensla z Freiberka, které se potom po jeho smrti nazývaly dle vdovy jeho Klary Hopfnerové (1398), a někdy později (mezi léty 1364 a 1401) byly založeny bekyně v Templu (č. 589) a bekyně řečené Zbraslavské v ulici proti sv. Klimentu (č. 186) (de Aula regia, mezi léty 1366 a 1401). Krom těch bylo ještě šest jiných domů bekyň, které se připomínají teprv v 15. století, ale neví se, kdy byly založeny, a podobá se, že byly dílem mnohem staršího původu, totiž bekyně Kadaňského za sv. Jakubem (1401, číslo 670), bekyně neznámého zakladatele v uličce za Templem (1403, č. 648), bekyně Bolkovy za sv. Jakubem (1406 č. 669), bekyně Posenpachů za masnými krámy Staroměstskými (1407, č. 684), bekyně Geunherovy v ulici ze starého uhelného trhu k sv. Františku (1409, č. 792), ku kterým dle vší podobnosti vztahuje se starší paměť již z roku 1363, [28]) a bekyně pánů z Rosenberka proti Jerusalemu v nynější ulici Konviktské (1413, č. 262). K těmto devíti starším přibylo v čase pozdějším od roku 1400 ještě asi tolik jiných sborů bekyň, o kterých promluvíme ještě při jiné příležitosti.

O vnitřním zřízení jednotlivých sborů víme jen ze příkladu bekyň v domě Olbramovském a v Templu, že mívaly v čele svém představenou z prostředka svého, která se u bekyň Olbramovských nazývala *šafářkou* (procuratrix), u bekyň

[27]) *Lib. Erect.* II. 100.

[28]) Srov. zprávy v *Základech starého místop. Pr.* I. na stránce 204 při čísle 792 c. a na str. 242 pod nadpisem: Na kozím náměstí při létech 1368 a 1378.

v Templu *mistryní* (magistra). Sbory nebyly četné. V domě Olbramovském bylo nadáno 6 míst, v novějším jednom sboru bekyň na Hradčanech, o kterém bude ještě jinde mluveno, bylo jich dvanáct. Uprázdněná místa osazovali nejspíš obyčejně prvotní zakladatelé a jich dědici neb nástupci, jimž náležela moc ochranná nad ústavem. Pokutou neslušného chování, jmenovitě nedovoleného toulání se bylo vyobcování ze sboru. Bekyně domu Olbramovského konaly pobožnost svou v kapli Všech Svatých při témž domě, a byly v duchovní správě poručeny kaplanu při ní, který se nazýval jich ředitelem neb představeným (praepositus et director). Jiné domy bekyň stály pod správou farářů osad, ve kterých ležely. Nadání bekyň byla postavena pod ochranu práva duchovního jako každé jiné záduší.

Něco podobného asi ke sborům bekyň bylo v mužském pohlaví spolubydlení několika tak zvaných *poustevníků*, pro které r. 1384 arcibiskup Jan z Jenšteina koupil dům v Opatovicích na Novém městě Pražském (část č. 155), o jichž pořádku však žádných určitých zpráv nemáme. Jisté jest toliko, že dům, v němž přebývali, pokládal se, pokud arcibiskup Jan byl na živě, za majetnost jeho, poustevníci však i po smrti arcibiskupa v něm zůstávali, až jej i roku 1417 dva z nich, Jiřík a bratr jeho Vácslav, koupili od opata Nepomuckého, jemuž nevíme jaké k němu připadlo právo.

Způsobením císaře Karla bylo arcibiskupství Pražské roku 1365 povýšeno v důstojenství a moci bullou papeže Urbana V, kterou tehdejší arcibiskup Jan Očko a všichni budoucí nástupci jmenováni jsou stálými *legaty* papežskými nad třemi sousedními dioecezími *Řezenskou*, *Bamberskou* a *Míšenskou* i nad svou vlastní Pražskou. Za příčinu toho bylo udáno, že v řečených třech dioecezích bylo mnoho míst a krajin náležejících ku koruně české, jakož zejména pod biskupstvím Míšenským stála celá Lužice, a že v duchovenstvu tamějším bylo mnoho nekázně a nezřízenosti, které měly novým legatem na blízku sídlícím býti napraveny. Arcibiskup Pražský byl k tomu cíli oprávněn konati v dioecezích těchto visitací,

stavovati shledané nepořádky a kárati neposlušné jménem a z moci papežské bez dalšího odvolání. Obdržel přitom také obyčejné odznaky legata papežského, totiž stříbrný kříž pozlacený, černý široký klobouk a kápi brunátovou. Arcibiskup Jan z Jenšteina užil této moci legatské v tom směru, že roku 1381 nařídil zavedení provincialných statut Arnoštových také v oněch třech dioecezích.[29])

Podobně jako moc arcibiskupova sahala také moc některých představených řeholních, kteří měli sídlo své v Praze, přes hranice království českého a dioecezi Pražské. Tak jmenovitě moc velikého *mistra křižovníků s červenou hvězdou*, jemuž podřízeni byli klášterové čili špitálové na Moravě, ve Slezsku a v Polsku jakožto nejvyššímu představenému celého tohoto řádu. Podobně stál pod poslušenstvím *probošta Zderazského* špitál křižovníků hrobu božího v *Nise* ve Slezsku, povinen jsa na znamení závislosti své platiti ročně čtyry kopy grošů mateřskému klášteru Zderazskému.[30]) Císař Karel IV zakládal sobě na rozmnožení takovýchto závislostí k částečnému rozšíření moci duchovenstva českého v jiných zemích. V tom úmyslu založil na př. v *Ingelheimě* klášter kanovníků řeholných sv. Augustina s proboštem podřízeným opatu téhož řádu v Praze na Karlově.[31]) Též založil roku 1359 kapli panny Marie v *Terenzii* ve Vlaších v dioecezí Parmenské a při ní dva mansionáře a představeného jim vikáře, roku pak neznámého rovněž kapli řečenou dvůr panny Marie v *Normberce* s vikářem a dvěma mansionáři; obě pak tyto kaple podřídil praecentorovi mansionářů kůru panny Marie v kostele Pražském, dle jichž řádu měly se i v nich konati služby boží a hodinky.[32]) Později jednalo se o zřízení podobné odnože Pražského kláštera Slovanského, když r. 1390 král polský Vladislav Jagel z návodu manželky své Hedviky položil základ ku klá-

[29]) Höfler. *Prager Concilien* 25.

[30]) Listiny bibl. univ. Pražské z let 1410 a 1412 (vložené do listiny z roku 1434), též z roku 1427.

[31]) Palacký. *Formelb.* II 49.

[32]) Listiny z let 1359 a 1378 u *Dobnera Mon.* III. 373, 390.

šteru řádu sv. Benedikta na jméno sv. Kříže v *Klepařích* u Krakova, ve kterém měly služby boží konány býti jako v Praze jazykem slovanským a pod pravidlem kláštera Pražského. Král Vladislav učinil k němu pro začátek toliko nadání ročních dvadceti hřiven polských, a poručil správu prozatímné modlitebny až do vystavení kláštera bratru Václavovi, mnichu slovanskému, povolanému z Prahy. Po smrti však královny Hedviky, která byla původkyní toho předsevzetí, zastavilo se dílo brzy, a nedošlo konce, ač nicméně slovanská liturgie zachovala se v místě tom až do polovice 15. století. [33])

Během času vznikly v celém spůsobu tehdejší správy církevní, jak jest tuto vyložen, rozličné vady a nešvary, které se při velké části duchovenstva čím dále tím více rozmáhaly, až měly za konečný následek velké převraty v zemi české jak ve společnosti církevní tak i ve světském řádu.

Velmi obyčejná vada při mnohých duchovních byla *nedbalost* v konání povinností svého úřadu. Jak jich netěšilo konání služeb božích, o čemž jsme již na jiném místě mluvili, tak byli nepilni také duchovní správy ve všech jiných kusích, ano nejraději se jí docela vzdalovali, požívajíce toliko důchodů svých beneficií. Dle obecných zákonů církevních měl každý duchovní správce přebývati při svém kostele, a statuty provincialnými bylo ustanoveno, když by se vzdálil bez povolení duchovní vrchnosti své, aby byl zbaven beneficia. Ale povolení taková bývala dosti často dávána, a často vzdalovali se faráři také bez povolení.

Uvedli jsme již výše příklad, kterak roku 1382 neméně než osm farářů Pražských spravovalo kostely své prostředkem nájemníků, ovšem s povolením úřadu arcibiskupského, nesídlíce při svých kostelích a odevzdávajíce se buď jinému zaneprázdnění, buď snad také jen pohodlí. Krátce předtím, totiž za času visitací roku 1379, shledávalo se pět farářů, kteří nezachovávali *residencí*, nemajíce povolení, a také ani nezřídili

[33]) *Dlugoš: Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis.* Tomus III. 225. Též v jeho historii ad a. 1390 vyd. Lipské I. B. (druhá část) 126.

náměstků za sebe. Jeden byl Matěj farář u sv. Jana na Zábradlí, rodilý Polák. Ten byl správcem mlýnů Olbramovských na Starém městě, náležejících tehdáž Olbramovi purkrabí Vyšehradskému, a přebýval za tou příčinou na Vyšehradě. Do kostela svého přicházel jen o velkých svátcích k sloužení mše, a když jí odbyl a sebral oféru, odešel zase. Zvoník jeho vypočítal arcijahnovi při visitací, že od velkonoc až do sv. Havla toho roku sloužil tím spůsobem ve svém kostele všeho všudy šestkrát. O zpověď lidí se přitom nestaral, zanechávaje všeho střídníku, ale nedržel střídníka vždycky. Druhý, Petr farář u sv. Ondřeje, vzdaloval se od svého kostela často na delší čas, až i na šest měsíců, a nezůstavuje ani střídníka. V čas visitací byl také pryč, a zdržoval se daleko od Prahy u pana Břeňka ze Skály. Tehdáž zastával jeho místo Ondřej střídník od sv. Jiljí, a však jen ve čtení mší. Ludvík Kojata, farář u sv. Jana v Podskalí, šlechtic z rodu patronů tohoto kostela, jak jsme o něm ukázali na jiném místě, nepřebýval také na faře své, než ve svém vlastním domě, který měl pod horou sv. Apollinaříše, později pak dokonce na Vyšehradě. Přitom zanedbával docela všecku správu na domě farním, a když následkem toho dům byl pobořen silným větrem, dal jej rozebrati, a prodal stavivo, že zůstalo holé městiště a na něm něco dřev, jež lidé pomalu rozkrádali. Také Zvěst farář sv. Mikuláše v Podskalí a Martin Tvořidlo farář Psářský nepřebývali při svých kostelích, nýbrž na Vyšehradě. Tito dva vymlouvali se na starou zvyklost: Zvěst totiž, že i jeho předchůdci nezachovávali residencí, když měli jiné nějaké beneficium; farář Psářský pak, že nebylo pamětníka, aby který farář toho kostela přebýval při kostele, než vždycky na Vyšehradě. Statuta provincialná pravila výslovně, že žádná taková zvyklost nemá míti platnosti. Nicméně nestalo se dvěma těmto farářům nic, aby byli k residencí přidrženi, a také proti Ludvíkovi Kojatovi a proti faráři u sv. Ondřeje nenachází se žádné nařízení v aktech visitací, patrně proto, že lehkosti takové nebyly neobyčejné. Toliko Matějovi faráři u sv. Jana na Zábradlí nařídil arcijahen, aby se v osmi dnech přestě-

al na svou faru a při ní napotom zůstával pod pokutou by. Následek však byl, že sobě kněz Matěj vymohl od eralných vikářů arcibiskupství tak zvanou absencí, totiž olení, aby se směl vzdáliti od svého kostela, a sice na tři , toliko aby dosadil k němu řádného náměstka, to jest emníka. Od úřadu arcibiskupského vycházela častěji napo- nutí k farářům, kteří nebyli při svých kostelích, nemajíce volení, poněvadž jich pořád bylo mnoho; a stávalo se to vyhrožováním pokutami; ale jediného trestu, který by byl tě působil, totiž odejmutí beneficia dle výslovného znění atut, neužívalo se skutečně.[34])

Jiná vada duchovenstva bylo *lakomství* a pocházející něho pohoršlivé *svatokupectví*. Poněvadž správci kostelů arních měli k výživě své důchody ze statků zemských neb iných stálých nadání a z ofér i jiných platů od osadníků, které se jim odváděly z povinnosti obecné, nebylo tehdáž ještě potřeba tak zvané štoly, to jest platů za jednotlivé některé výkony duchovního úřadu, jak jest za nynějšího času u nás v obyčeji. Zákony církevní zakazovaly takové platy dokonce jakožto svatokupectví. Nicméně musil již arcibiskup Arnošt ve statutech svých provincialných naříkati na to, že mnozí kněží nechtěli jinak konati pohřbů, ani křtíti a oddávati, ano zpovídati, rozdávati svátost oltářní nebo poslední pomazání leč za peníze, a tak tedy vůbec žádné svátosti nechtěli udělovati zadarmo. Statuty zapovídaly vymáhání všech takových platů pod pokutou ztracení beneficia, když by se dálo od faráře, a pod trestem žaláře, když by se ho dopustil střídník nebo pomocník farářův. Jen za zvonění při pohřbích mělo se platiti, bez vykračování z míry. Duchovní vymlouvali se již tehdáž na zvyk; a zapověděný zvyk tento zmáhal se čím dále tím více, jak svědčí časté opětné zákazy, kterých bylo pořád potřeba v časích pozdějších, a stížnosti osadníků na mnohé faráře a náměstky nebo střídníky jejich, ku př. při visitací roku 1379. Sám děkan městský, Petr Slenkauf, farář sv. Michala

[34]) Viz ku př. v *Aktech consist.* r. 1378 p. 191.

v Opatovicích, který by byl měl na jiné dohlížeti, byl viněn, že i na chudých lidech vyžadoval aspoň po groši od pohřbů a za svátosti, a druhdy před pohřbem smlouval s nimi, že musili dáti i dva nebo tři groše. Rovněž tvrdí byli Bartoloměj farář Týnský a Ludvík Kojata u sv. Jana v Podskalí, kteří nedopouštěli pohřbení těla, pokud se jim nezaplatilo, co žádali. Farář Kojata proti zvyku tehdejšímu, že mrtví pochovávali se hned za prvních 24 hodin po smrti, nechával prý chudých nepohřbených třeba dva dni, až se našel někdo dobrý, který ze smilování zaplatil za chudého nebo učinil oféru, to jest sbírku mezi lidmi k témuž účelu. Také zanechával lidí bez zaopatření svátostmi, když nemohli zaplatiti.

Zvláštní byl škodlivý zvyk při křtech, který nejspíš také pěstován byl z lakomství duchovních, přijímání totiž četných *kmotrů*. Kmotrovství bylo dle církevních zákonů překážkou manželství, jakožto tak zvané příbuzenství duchovní. Proto právě nemělo kmotrů býti mnoho, aby se překážky manželství nemnožily přes příliš. Statuta Arnoštova dovolovala při každém dítěti jen jednoho kmotra a jedné kmotry. Pozdějšími nálezy synodálními, zejména v letech 1374 a 1377, povolilo se, aby při pacholeti směli býti dva kmotři a jedna kmotra, při děvečce pak dvě kmotry a jeden kmotr. Duchovní však naříkovali marnosti lidí, která si libovala v četném kmotrovství, a přijímali větší počet, nejspíš poněvadž i kmotři něco dávali knězi křtícímu. Při visitaci r. 1379 pravilo se o Mikulášovi faráři u sv. Vojtěcha v Podskalí, že připouštěl někdy třeba dvanáct kmotrů obojího pohlaví. A však také konsistoř neobyla bosti pečliva na zachovávání nálezů proti tomu čelících. Když který kněz hojem přijímati více kmotrů odepřel, šli k úřadu generálních vikářů a zjednali si dispensí, aby směli více kmotrů míti, čemuž pak kněz protiviti se nemohl. Tak udávali při visitaci řečené Jindřich farář od sv. Mikuláše na Malé straně, a jmenovali dva písaře při konsistoři, kteří lidem dispensí nabývati pomáhali, bezpochyby ne zdarma.

Horší nežli to bylo při zpovědech, když sobě mnozí kněží z lakomství troufali nejen žádati platu za slyšení jich, nýbrž

také ukládati peněžité pokuty na místě jiného pokání. Zloději, loupežníci, vražedníci a tajní zločinci užívali toho k svému prospěchu, lehko nabývajíce rozhřešení bez náhrady škod a osmělujíce se tudy tím více k nepravostem. Zákazy proti tomu vycházející ze synod (zejména v létech 1377 a 1386) prokázaly se býti jako v jiných věcech málo platné, ano i toto zlé čím dál tím více se šířilo. Dostávalo podnětu také shůry podobným svatokupčením s *odpustky*, když totiž během času rozličné kostely, zvláště klášterní, obdržely od papeže nebo biskupů domácích neb i cizích bully a listy, kterými se navštěvujícím je v jisté časy udělovaly odpustky za peněžité neb jiné dary. Ku konci 14. století nebylo prý kláštera v Čechách, který by se byl z odpustků takových netěšil.[35]) — Také na pronášení zpovědi od duchovních stěžovávalo se.[36])

Jiné nedovolené a předce vždy provozované spůsoby vyžadování peněz byly oféry o velikém pátku při Kristu ukřižovaném, ku kterým někteří kněží zavazovali lidi na zpovědech, kázajíce položiti pět grošů pro pět jizev Kristových;[37]) platy, kterých vymáhali arcijahnové neb děkanové za svaté oleje a

[35]) Velmi památné jest místo v krátké kronice vydané v Dobnerových *Mon.* Tom. IV. 133 k roku 1400: Habundabant indulgentiae in Bohemia, quia non fuit claustrum, quod indulgentiis papalibus caruisset. Tunc avaritia sacerdotum nimis dilatabatur. Tunc magni peccatores leniter absolvebantur propter pecuniam. Tunc poenitentia solum pecunialis injungebatur, unde praedones, fures, homicidae et occulti magni peccatores proniores ad peccata reddebantur, et tunc honor sacerdotum et potestas ecclesiae coepit vilipendi. Sluší uvážiti přitom, že spisovatel nebyl Husita. Za příklad udělení odpustků řečeného spůsobu může sloužiti listina v Dobnerových *Monum.* Tom. VI. 79 z r. 1359, kterou Mikuláš biskup Přemyšlský uděluje 40 dní odpustků omnibus vere poenitentibus et confessis, qui ad ecclesiam beati Adalberti et sancti Wenceslai in Brunow ordinis S. Benedicti .. in singulis suis patronorum festivitatibus et in omnibus aliis infrascriptis .. aurum, argentum, libros, calices, ornamenta seu quaevis alia necessaria vestimenta, aut qui cimiterium dictae ecclesiae circuierint exorando pro defunctis, seu qui aurum vel argentum vel aliquid suarum facultatum donaverint, legaverint seu donaverint (sic) vel procuraverint.

[36]) Viz *Sebrané spisy Husovy* II. 325.

[37]) Höfler. *Prager Concilien* 20, 36. Spisy Husovy I. 445.

křížmo, [38]) dary v penězích nebo klenotech, které žádali mnozí představení klášterů mužských i ženských na těch, kteří nově vstupovali do řádu, nechtíce jich bez toho přijmouti, jakož dálo se v Čechách zvláště od mnichů žebravých, [39]) vyžadování peněz za svěcení kostelů, oltářů, za svěcení na kněžství ano někdy i za biřmování ne-li od biskupů samých, aspoň od úředníků a služebníků jejich a jmenovitě od planých čili světicích biskupů pod rozličnými záminkami. [40])

Duchovní správa, jejímž účelem bylo navedení lidu křesťanského ke zbožnosti a mravnosti, vyžadovala toho, aby osoby duchovní samy předcházely lidi světské příkladným spůsobem živobytí. Přivádělo se jim proto statuty provincialnými a nálezy synod častěji ku paměti, aby byli živi počestně a střídmě, aby se vystříhali opilství a obžerství, aby nestrojili častých hodů, při kterých nemělo býti více nežli šest krmí. Duchovní neměli choditi do krčem, neměli hráti v kostky, neměli se účastniti tanců ani bývati při turnajích neb jiných divadlích; neměli choditi na lov se psy a ptáky aniž nositi zbraně leč na cestách, když by bylo potřeba pro bezpečnost. Stav duchovního měl se také zračiti zjevně nošením duchovního roucha a pleše; zvláště zakazovalo se osobám duchovním nošení rozličných oděvů křiklavých dle běžících proměn ve kroji. Nad jiné pak všecko vyžadovalo se na knězi zachovávání čistoty pohlavní, ježto již od dávného času také manželství bylo stavu duchovnímu zabráněno dle obecných zákonů papežských.

Skutečnost se však s tímto pravidlem kněžského života dokonce nesrovnávala, tak sice, že již arcibiskup Arnošt měl příčinu ve statutech svych toho toužiti, že mnozí duchovní svým nezdárným životem nevzdělávali nýbrž kazili mravy laiků. Zprávy pak, které nacházíme v pozdějších pamětech, veskrze úředních, nasvědčují tomu v míře vrchovaté. Akta často zmíněné visitací arcijahenské v létech 1379 a 1380 poskytují

[38]) *Statuta Arnesti* rubr. 65.
[39]) *Beness de Weitmile* 403. Srovnej o tom bullu papeže Urbana V z roku 1369 v *Lib. erect.* I. 98.
[40]) Tamže I. 415, 419, 420 a jinde více.

nám částečného toliko, nicméně však velmi ošklivého obrazu soukromého života tehdejšího duchovenstva Pražského. Z devětatřidceti farářů, na jichž kostely se visitací ona vztahovala v Praze, bylo šestnáct zaznamenáno pro *nemravné chování*, o kterém svědčili proti nim buď osadníci, buď i osoby duchovní. Položíme v krátkosti obsah těchto výpovědí pro doklad. Bartoloměj farář Týnský měl souložnici jménem Manduši, která byla žena jistého pištce; přicházela k němu na faru, od které měla klíč svůj; krom toho chodíval do jistého domu, ve kterém se ukrývaly nevěstky. Vypověděli tak o něm tři kněží a jeden jáhen. Prokop farář sv. Linharta sezvával veřejné nevěstky na faru svou, držel s nimi hody, a zval k tomu jiné kněží i mnichy, páchaje neřest spolu s nimi beze studu k veřejnému pohoršení. Vypověděli o něm tři kněží rozliční, a on sám neostýchal se přisvědčiti k něčemu toho, co se o něm pravilo.[41]) Byl prý člověk vůbec nespořádaný a podivný (valde inornatus et homo mirabilis). Jemu se podobal Matěj farář u sv. Jana na Zábradlí, o němž jsme výše ukázali, kterak se více staral o mlýny Olbramovy než o správu svých osadníků. Měl souložnici jménem Kateřinu Vídenku (jinak Wienerin), přebývající v domě pánů z Kolovrat, a měl s ní dvě děti; mimo to však přicházely poběhlice rozličné do domu jeho, a obcovaly prý tam neřádně. Tak pravil o něm krom jiných svědků kněz Štěpán z Kroměžíře, střídník od sv. Haštala. Ale Prokop farář od sv. Linharta, výše zmíněný, který se v takových věcech dobře znal, učinil o tom vypsání mnohem zevrubnější, dle kterého byla fara sv. Jana toho času obecným smilništěm, kdež scházeli se napořád kněží s nevěstkami, ano provozovali s nimi tance Adamitské. Sousední faráři Jindřich od sv. Jiljí, Oldřich od sv. Filippa a Jakuba a Petr od sv. Ondřeje bývali prý mezi účastníky ostudných těchto radovánek, a zvali se mezi sebou a knězem Matějem ku podob-

[41]) Item dicit, quod ipse deponens (totiž on sám) interdum, sed raro habet unam publicam meretricem per noctem, sed occulte, et ipsam in crastino repellit.

ným k sobě na vzájem.[42] O jednom z nich, faráři Svatoondřejském, bývalo také jiné svědectví hodnověrné, že byl zjevným kostkářem, že se rád opíjel při veselostech, také že přechovával u sebe jisté lidi nařčené zlodějstvím. Udával toto o něm Vítek arcibiskupský žalářník. Prokop farář Svatolinhartský pravil také na nejbližšího souseda svého Frycka faráře u Matky boží na Louži, který byl rodu zemanského, že vidívá častěji podezřelé ženské ve farním domě jeho a on že s nimi sedá: nadarmo že tam asi nechodí.

Jan Kobyla farář u sv. Martina ve zdi měl souložnici, ku které stále chodil a ona k němu: rád hodoval a pil; z času staršího byl nařčen z nedovoleného obcování s bekyněmi. Farář u sv. Štěpána ve zdi Jan Tykanec měl ode dvou let souložnici jménem Johanku, osobu, která nedávno tehdáž byla vsazena do šatlavy. Farář Mikuláš u sv. Kříže menšího byl předtím ve zlé pověsti s vlastní dcerou svou, pro kterou byl i trestán žalářem: od té doby toliko nic se o něm podobného neslyšelo. Mikuláš farář sv. Martina menšího měl dceru, kterou provdal s věnem osmi kop. Mikuláš farář sv. Klimenta na Poříčí měl dítě se souložnicí Žofkou. Bohuněk farář sv. Petra na Poříčí chodil po krčmách, hrával v kostky, opíjel se, měl souložnici, ano přechovával i jiné ženské na faře své, a dopouštěl jim neplechy: nicméně nemusil býti ještě ve všem nejhorší; někteří osadníci jeho dávali mu chválu, že jest dobrým farářem; ano Pavel Šant pekař, který znal tři faráře starší v té osadě, pravil, že neměli nikdy tak dobrého faráře jako jeho. Pavel

[42] Item dicit (Procopius plebanus eccl. S. Leonhardi), quod plebanus S. Johannis in Vado est meretricator et fornicator publicus; et dicit, quod ipse invitat plebanos S. Egidii, SS. Philippi et Jacobi, S. Andreae ad domum dotis, et adducit publicas meretrices, et ipsos permittit commisceri, et hoc idem facit aliis presbyteris; et dicit, quod faciunt coreas ibidem cum dictis mulieribus nudi, solum in camisiis existentes. Item dicit, quod est quasi communis introitus publicarum meretricum ad dotem domini plebani S. Johannis, et multa enormia committuntur per ipsum; et dicit, quod dicti plebani invitant se mutuo cum dictis mulieribus et domino Czinkone canonico Wissegradensi; de quo homines hujus rei notitiam habentes scandalizantur.

farář u sv. Jindřicha, kněz řádu křížovnického, byl v pověsti s jakousi Kačenou, která prý panovala v jeho domě. Také Petr farář sv. Michala v Opatovicích, který byl tehdáž děkanem městským, měl souložnici, prý po celý čas, co byl farářem (od r. 1375), ano byl i nařčen z cizoložství. Nezdárník první třídy byl však farář u sv. Jana v Podskalí Ludvík Kojata, jehož mravné chování docela se srovnávalo se vším, co jsme nechvalného o něm připomenuli na jiném místě. I on měl svou kuběnu, která bydlila na Vyšehradě; mimo to však zřídil v domě svém, který měl pod klášterem sv. Kateřiny proti škole sv. Apollinaříše, zrovna hampeis veřejný, ve kterém choval někdy čtyry, jindy šest i osm nevěstek, ku kterým byl obecný přístup. Také byl hráčem náruživým v kostky. Chodívaje hráti na Staré město do domů Hensla Glasera a Markéty Pletlové, býval tam někdy obehrán o všechen oděv svůj, a navrátil se tehdy často, ovšem času nočního, nahý až do domu souložnice své na Vyšehradě. Dvakrát honil jej v tom stavu rychtář Novoměstský jakožto tuláka: on pak pokaždé stěží utekl do svého domu pod sv. Apollinaříšem. Krom osadníků vypovídali tak proti němu Vítek žalářník výše zmíněný a Mikuláš farář od sv. Vojtěcha v Podvyšehradí; toliko střídník a zvoník kostela Kojatova musili se ujmouti pána svého, a chtěli jej očistiti potud, jakoby nebyl zrovna on přechovavatelem nevěstek v domě svém, ale že prý dům ten najal jisté ženě Nětce, a ta prý je tam přechovává, ano před ním, když přijde do domu, že se rozutíkávají, a on že je tepe a z domu vyhání.

Nelze pochybovati, že byli mezi faráři Pražskými toho času také lidé řádní a počestní; ale nesnadno bylo by zastati se všech tuto nejmenovaných, jakožto prostých vší ouhony, protože se na ně při visitací nic neproneslo; neb to mohlo i sice míti své příčiny. Vždy jest počet těch, kteří byli zřejmě viněni, tak velký, že tím padá skvrna na celou tuto třídu duchovenstva, tedy právě na ty, kterým hlavně byla svěřena správa duší.

Na vyšší duchovenstvo Pražské se visitací arcijahenská nevztahovala; o něm se tedy přitom nemluvilo než mimo-

chodem: nicméně přišlo též ke zmínkám o některých členech jeho, kteří měli souložnice, jakož o Řehořovi arcijahnu Bílinském, i o Fránovi a Svatoslavovi kanovnících sv. Apollinaříše, o kterých svědčil Vítek žalářník arcibiskupův, o scholastikovi Vyšehradském Janovi Pecníkovi a o kanovníku Pražském Štěpánovi, písaři zemském, o nichž učinili zmínku farář sv. Jiljí a střídník jeho, protože nejspíš bydlili tehdáž v té osadě. Štěpán písař zemský, muž tehdáž již vysokého věku, měl několik synů, ku kterým se znal veřejně. Jeden z nich „pan Jan, syn pana Štěpána nejvyššího písaře království českého", byl r. 1380 pod tímto názvem zapsán do matriky právnické v učení Pražském.[43]) Také Frána a Pecník měli děti nemanželské. Jan Pecník jmenovitě dvě dcery, z nichž jednu právě v den visitací v osadě Svatojilské provdal za jednoho krejčího.[44]) Cinka kanovníka Vyšehradského jmenoval Prokop farář Svatolinhartský co jednoho z oněch rozpustilých duchovních, kteří páchali neřesti na faře u sv. Jana na Zábradlí. Na Malé straně stěžoval si farář sv. Jana evangelisty na Újezdě na dům patrona svého probošta Mělnického tudíž, ve kterém domovník a domovnice chovali nepořádné ženštiny pro pány své, totiž probošta samého, Jana z Landšteina, a bratry jeho Vítka a Litolda, však také s přístupem veřejným mnichů, ženatých mužů a jiných rozličných. Když farář jednoho dne dal střídníkem na kázání napomínati lidi v kostele povšechně, aby netrpěli podezřelých ženštin v domích, a hrozil sice klatbou, byl tím pan Vítek z Landšteina uražen, a poslal na faráře jakés si panoše s domovníkem, aby mu učinili důtku pro to. Na Hradčanech v osadě sv. Benedikta svědčili zase tři konšelé mezi tamějšími osadníky, že do domů kanovníků, kterých tam

[43]) Monum. univ. *Prag.* Tom. II. P. I. 35.

[44]) O kanovníkovi Fránovi praví, Vítek žalářník: quod Frana canonicus ecclesiae S. Apollinaris tenet Johannam nomine concubinam in domo sua propria ab annis tribus; ex qua unum puerum procreavit et secundo est impraegnata, et quod anno proxime praeterito idem Vitko invenit dictum Franam suae concubinae conjacentem de nocte, sed de certa die non recordatur, ipsa tunc in puerperio jacente.

bylo tak mnoho, docházely veřejné nevěstky takořka obecně, a žalovali na velké pohoršení, které z toho měli lidé. Tužby na praelaty a kanovníky, kterak žili měkce a rozkošně, v nádheře, v tučných hodech, pýše a prostopášnosti, mnohem více než světští lidé i nejvznešenější, byly toho času vůbec dosti časté.

Statuty Arnoštovými nařizovala se velká přísnost v kárání smilství při osobách duchovních. Každý, kdoby buď v domě svém choval podezřelé ženské nebo vydržoval jinde souložnici, měl zbaven býti svého beneficia, anebo neměl-li žádného, měl navždy zbaven býti platnosti svého svécení. Ale jako v jiných směrech tak také v tom nebyla přísnost zákona dlouho zachovávána. Již na synodě roku 1366 dávala se vina arcijahnům, že na visitacích nebyli dosti přísní, že nevyhledávali toho, co Kristovo jest, než spíše hanebného zisku, a dávali se podpláceti dary, aby kuběnářů neudali arcibiskupským vikářům a korrektorům, jak byla jejich povinnost. Nacházíme to také při visitací Pražské roku 1379, že se neužívalo mnoho důrazu v zamezování a trestání shledaných přestupků. Sotva, že některé hrubší měly za následek nějaké nařízení arcijahna, aby se budoucně nedály. Vždyť i hanebník jako Ludvík Kojata nebyl za své chování zbaven svého beneficia, nýbrž zůstával v držení fary u sv. Jana v Podskalí až do roku 1382, když se stal kanovníkem Vyšehradským. A nejen arcijahnové, nýbrž i úřad arcibiskupský byl v trestání těchto přestupků vlažný a shovívavý, patrně proto, že velmi již zobecněly. Ano i zákonodárství synodalné časem povolilo ve své přísnosti. Nálezy vydané roku 1374 již nemluvily o odejmutí beneficia neb svécení knězi kuběnáři, nýbrž ustanovovaly na souložnictví, na tance, na hraní v kostky, na chodění do krčem, na nošení zbraně ano i na zlodějství spáchané od duchovních pokutu peněžitou pěti grošů při každém přestupku, kteréžto pokuty měla polovice obrácena býti k stavbě kostela Pražského, polovice pak měla připadnouti arcijahnovi, aby byl tím povzbuzen ku pilnějšímu konání svého úřadu.

O životě *řeholníků* nemáme tolik podrobných zpráv, jako o duchovních světských, nejvíce proto, že úřad arcibiskupský

nevztahoval se k nim v té míře a tak bezpostředně jako k těmto. Nicméně vrhá i na ně visitací arcijahenská r. 1379 sem tam světlo pověsti jejich nepříznivé; tak jmenovitě na mnichy Karmelitány od Matky boží sněžné, kteří prý jakýmisi zvláštními přeludy pod záminkou léků sváděli ženy, chodíce po městě.[45] Obecně vytýkalo se zákonníkům toho času, že nezachovávali základního pravidla každého řádu, aby neměl žádný ničeho svého, že bažili po důstojnostech a úřadech ve klášteřích, docházeli jich podplácením a užívali jich potom ke chrastění pro sebe.[46] Rozličné pak zprávy nahodile zachované svědčí také o všelijakých jiných nezřízenostech v jednotlivých klášteřích, o častých svárech mezi mnichy a opaty, zaviněných buď nekázní řeholníků, buď zase hrdostí a zlým hospodářstvím představených.

Velmi pohoršlivý případ spusobu posledně řečeného byl v klášteře Břevnovském, kdež po několika předchůdcích již nedosti šetrných opat Jindřich, který nastoupil roku 1381, dal se ještě v horší rozhazování jmění klášterního než oni, tak že v krátkém čase odcizil mnoho movitého i nemovitého statku, mu i jiným vsi Hrdly a Roztoky, v ceně dvou tisíc hřiven stříbra; když pak někteří členové konventu počali se tomu protiviti, vyhnal je z kláštera, a některým z nich odňal klášterské úřady, které dotud zastávali. V čelo druhých postavil se přitom bratr Václav kantor, a obrátil se se žádostí o ochranu k arcibiskupovi (1383). Nalezl také zastání od něho; a když se opat nechtěl arcibiskupu podrobiti, byl od něho dán do klatby. Opat Jindřich však déle než rok nedbal na ni; a mezi tím časem obrátil se Václav kantor se svými soudruhy se stížností ku papeži do Říma. Odtamtud jest arci-

[45] Andreas natus Hermanni de Pilgrems presbyter, vicarius ecclesiae S. Stephani in Ribnezka, dicit, quod monachi monasterii S. Mariae Carmelitae transeunt per scolas publice in civitate Pragensi, volentes scire experimenta, et quod dicunt se esse medicos, et sic decipiunt mulieres, coniugatas et honestas, ipsas impraegnando.

[46] Viz svědectví Tomáše ze Štítného „O obecných věcech křesťanských“ vydání Erbenovo, na str. 135 sq.

biskup Jan z Jenšteina jmenován plnomocným soudcem na místě papežově, tak aby rozhodl bez dalšího odvolání (1384). Z toho přišlo ku pokusu o dobrovolné narovnání mezi stranama prostředkem přátelských rozsudí. Opat Jindřich zvolil si se své strany Zachariáše místopurkrabí Pražského, bratr Vácslav a jeho strana Mikuláše někdejšího probošta Broumovského, nad nimiž měl býti vrchním rozsudím jeden z tehdejších generalných vikářů arcibiskupství, mistr Matěj farář Skramnický. Ale narovnání toho se nedocílilo. Tu pak konečně arcibiskup vydal rozsudek proti opatu Jindřichovi, kterým jej zbavil opatství a nařídil předsevzetí nové volby dne 29 Března roku 1385, kterou se stal opatem bratr Diviš farář Nezamyslický. Bylo to proti jistému nařízení papeže Urbana VI, dle kterého ve všech případnostech pozbytí opatství ssazením bylo nové jmenování vyhraženo papeži. Ale papež Urban potvrdil zvolení opata Diviše, ano nástupce jeho Bonifacius IX později s ohledem na velky úpadek jmění klášterského svolil, aby klášter Břevnovský povinen byl toliko třetinou papežského desátku, který odváděl jindy, a podobně jiných dávek církevních, až by se zmohl zase ku předešlému stavu (1394). V žádosti o to udával opat Diviš, že byl klášter zlým hospodařením opata Jindřicha a jeho předchůdců ochuzen o 12.000 zlatých; ano arcibiskup Jan z Jenšteina, jemuž papež byl uložil vyzkoumání stavu věcí (1389), tvrdil, že se ztráta ta může počítati až na 30.000 zlatých.

Několik let předtím byly jakési různice mezi Přibislavem opatem sv. Ambrože a některými mnichy jeho kláštera, kterými, jak se zdá, byl viněn opat ten přílišným týráním svých bratří. Jednoho z nich, bratra Benedikta, dal zavříti do vězení, že byl přes zákaz jeho vyšel na zahradu, která se nacházela v ohradě kláštera. Jinému, bratru Věnkovi, odňal převorství, a jinou nějakou stížnost měl proti němu bratr Mikuláš varhanník. Když ti dva šli žádat za ochranu k officialovi arcibiskupovu, nechtěl jich opat více vpustiti do kláštera, že byli odešli bez jeho povolení; a když jej proto generalní vikářové arcibiskupství obeslali k ospravedlnění se z toho,

[illegible] vězenín [illegible] Vénka [illegible] ale [illegible] se [illegible]

[illegible] v klá-[illegible] pro [illegible] klášter [illegible] arcibiskup [illegible] mezi opatem [illegible] Oldřichem v čele. [illegible] stížnost proti němu [illegible] arcibiskupovi. Opat nejprvé se nechtěl soudu arcibiskupovu podrobiti a obrátil se se žalobou proti konventu do Říma. Ale arcibiskup zbavil jej správy opatství, a přinutil jej tudy, že se musil vedení pře u dvoru papežského odříci a slíbiti jemu poslušnost (1376. 19 Pros.). Nicméně trvala potom jeho pře u soudu arcibiskupského ještě déle než dvě léta, a teprv potom byl z rozkazu arcibiskupa zase v opatství navrácen. Probošt a konvent slíbili mu znova poslušnost dne 9 Dubna 1379. Delšímu roztržení tomuto jest snad přičísti rozpustění kázně v tomto klášteře, na kterou ukazuje, že tehdáž mnich jeden slovanský jménem Brdo, opustiv řád, bydlil v domě svém, který měl v osadě sv. Štěpána na Novém městě Pražském, a jiný neznámého jména utekl se ženou jakéhosi Kuchty z Nůsel.[48])

Že také v klášteřích panenských nebývalo vše, jak mělo býti, jeví se na příkladě kláštera sv. Jiří na hradě Pražském, který sobě za abatyše své Anešky spůsobil nespokojenost arcibiskupa Arnošta a pokárání od něho pro rozličné vady; když pak se jeptišky vzpouzely proti rozkazům jeho, jsou od něho dány v klatbu a na klášter jich vyhlášen interdikt. Abatyše a konvent odvolaly se od toho ku papeži, při čemž prý

[47]) List jeho k nim v *Lib. Erect.* I. 59.
[48]) *Lib. visit.* 8. 38.

opovážily se osočovati arcibiskupa a utrhati jemu na cti; musily se však v nespravedlivé této při své konečně dáti na pokání, tak že u přítomnosti císaře Karla, nejspíš následkem vlastního jeho zakročení, arcibiskupa Arnošta odprosily, upustily od svých žalob u dvoru papežského a poddaly se kázni arcibiskupově, kterýž naproti tomu sňal klatbu s nich (1355).[49]) Později upadl klášter u velký zmatek následkem nekázaného života a marnotratnosti abatyše Kateřiny z Lipoltic; proti které vedly jeptišky samy stížnost u krále Václava a nevlastní matky jeho císařovny Alžběty, jakožto prý ochránkyně jich, i u arcibiskupa Jana z Jenšteina. Arcibiskup předsevzav z té příčiny visitací v klášteře, přesvědčil se o neřestech jejích a zbavil ji opatství, když pak se protivila složení s něho, vyřkl proti ní klatbu; však i to ještě bez účinku. Opět musil král sám vložiti se v to; k jehož mocnému vybídnutí podepsala abatyše přiznání, že se jemu k libosti opatství vzdává, a přistoupeno následkem toho k zvolení nové abatyše Kunky Kolovratovny (1386, 23. Pros.). Nicméně nedala se Kateřina Lipoltická ještě hned na pokoj, nýbrž vedla stížnost u dvoru papežského, tak že bylo potřeba pilného dopisování králova ku papeži, aby nenašla tam víry.[50])

Že nebyli proboštové klášterů ženských vždy dobrými strážci ctnosti panen sobě svěřených, ukazuje příklad Jana probošta kláštera sv. Magdaleny na Újezdě, o kterém bylo obecně známo, že byl velký smilník a byl v podezření s rozličnými ženami i dívkami, netoliko světského stavu nýbrž i klášternicemi. Tak svědčili o něm při visitací roku 1380 dva kněží, farář Kuneš od sv. Jana v Oboře a farář Budek od sv. Maří Magdaleny samé, na jeho podacím, muž tehdáž aspoň osmdesátiletý.[51])

[49]) Listina v bibliothece univ. Pražské d. 29 Října 1355.

[50]) Palackého *Formelb.* II. 188–190. *Lib. confirm.* 1386 B. 7.

[51]) Farář Kuneš pravil, quod praepositus monialium S. Mariae Magdalenae est magnus concubinarius, commiscens maritatis et virginibus, de quo publica est fama; a farář Budek: quod ad cameram praepositi praedicti saepissime intrant mulieres diversae et virgines

Jestliže ze všeho dotud pověděného dá se pozorovati, že církevní moc toho času byla v kárání nepravostí osob duchovních celkem příliš shovívavá, tak že duchovní stav poskytoval mnohým lidem lehkým a prostopášným jakési ochrany, že se méně než laikové musili báti trestu za svá provinění: jest naproti tomu rovněž tak zřejmo, že úřadové církevní mnohem větší přísnosti užívali, když se jednalo o hájení moci církevní, statků a jiného jmění duchovenstva proti lidem světským neb také duchovním. Ponětím našeho času jest téměř nepochopitedlné, jak zhusta tehdáž jmenovitě trestu *klatby* a *interdiktu* bylo užíváno v tomto směru.

Zvláštní přísnost nařizovala již i statuta Arnoštova proti případům jakéhokoli sažení na osobu duchovní nebo na statky duchovenstva. Kdyby duchovní byl zatčen (krom výjimek dopuštěných) nebo statek kostelní zloupen, měly bez meškání staveny býti služby boží v tom místě, kde by duchovní byl uvězněn nebo loupež chována. Interdikt takový měl v té případnosti býti zaveden od faráře místního nebo i od kaplana zámeckého, jimž nikdy jindy nebyla k tomu moc propůjčena; ano byli k tomu zavázáni pod trestem klatby. Nálezem synodalným roku 1381 za arcibiskupa Jana z Jenšteina dostalo se nařízení tomu takového výkladu, že se mělo vztahovati na každé zabavení jmění jak duchovních osob tak také lidí jejich poplatných, a neměl býti rozdíl, stalo-li se třeba od soudce světského. Přísný tento výklad byl i na synodách v létech 1386 a 1387 opětně vyhlášen. Také ustanovovaly statuty Arnoštovy klatbu na každé přestoupení mezí soudní moci světské na ujmu soudu duchovního, a hleděly přitom na zachování rovného práva ustanovením téhož trestu proti soudcům duchovním, kdyžby sáhl který z nich do moci soudců světských. Rovnost tato nemohla však nikdy býti zabezpečena, protože skutečné vyřčení klatby předce vždycky jen náleželo soudci duchovnímu, a ne světskému.

saeculares et religiosae, de die tantum, et consedent ipsum praepositum, et ut audit, quod commiscentur interdum simul, sed ipse nescit, si sit verum.

Klatba byla však nejen vůbec trestem za každé vzpouzení se proti moci církevní, nýbrž i docela obyčejným donucovacím prostředkem, kterého se užívalo při soudech duchovních, aby někdo přidržen byl k placení dluhu nebo splnění jakékoli jiné soukromé povinnosti osobám duchovním, buď že pak povinný byl člověk světský nebo duchovní. Z té příčiny vlastně stávalo se, že často při smluvách soukromých mezi duchovními a laiky vymíněno bylo podrobení se člověka světského soudu duchovnímu, aby mohl býti stihán tímto přísným prostředkem církevního práva. Uvedeme k objasnění toho některé příklady ze množství rozličných, co se jich naskytuje v ouředních písemnostech toho času.

Roku 1348 měl Mikuláš poboční syn krále Jana, kanovník Vyšehradský, při s Konradem farářem Sušickým, jehož kostel byl příslušenstvím jeho praebendy, o roční plat z tohoto kostela. Official arcibiskupský rozhodl, aby farář budoucně platil 12 kop o každém sv. Jiří a 12 kop o Havle, pod pokutou dvojnásobného platu, kdyžby se opozdil o 14 dní, a pod pokutou velké klatby, kdyžby nezaplatil ve druhých čtrnácti dnech. [52])

Pokuta ktatby byla podobně vyřčena statuty kostela Pražského (1350) na probošta, kdyžby nezachoval předepsaných lhůt pololetních, ve kterých byl povinen ročně vyplatiti kapitule 160 kop z důchodu svého proboštství. [53])

Roku 1376 dal sobě Jan z Pomuka, tehdáž písař kanceláře arcibiskupské, spolu s Janem kathedralem vystaviti dům, tuším někde na Újezdě, od zedníka Lewy. Zedník tento musil splnění výminek smlouvy o to s nimi zavřené pojistiti podrobením se soudu arcibiskupovu v té záležitosti, tak též i rukojmě jeho Pešek Saul zedník Pražský, [54]) ovšem ne z jiné příčiny, než aby pro nedostání smlouvě mohli býti stiháni tresty církevními.

[52]) *Orig. arch. capit. Wyšegrad.*
[53]) *Dudik* 428.
[54]) *Acta consist.* 1376, 105.

Roku 1378 koupili tři rybáři Pražští ryby od arcibiskupa k vylovení z rybníka jeho v Kyjích za 120 kop grošů. Musili se zavázati peníze tyto zaplatiti v určité lhůtě pod pokutou klatby, a podrobiti se v tom soudu arcibiskupa a jeho officiala. Týmž spůsobem byla smlouva o rybník Kyjský zavřena opět r. 1380 se čtyrmi rybáři; patrně byl to obyčejný spůsob. [55])

Když roku 1380 král Václav jmenoval Jana Galeazze vládaře Mediolanského vikářem říšským v Italii, začež měl arcibiskup Jan z Jenšteina co kancléř králův obdržeti taxu 600 zlatých, musili se dva měšťané Pražští, Mikuláš z Vídně a bratr jeho Leutl, na místě Galeazze zavázati, že odvedou tyto peníze ve třech nedělích (od 31 Led. do 25 Un.), a poddati se v tom soudu a trestání arcibiskupovu a jeho vikářů. [56])

Roku 1384 měl Jan zedník Pražský smlouvu s Jakubem farářem v Oujezdě o stavbu tamějšího kostela, a přijav za ni část peněz napřed, prodléval se začetím díla. Poněvadž se bezpochyby též podrobil soudu duchovnímu, žaloval naň farář u ouřadu arcibiskupova, a zedník dostal nařízení, aby počal stavěti ve třech dnech pod trestem klatby (1384). [57]) Podobně zavřel roku 1394 Václav škřidlář z Budče smlouvu s mistrem a konventem křížovníků špitálu Pražského o dílo krovu, a musil se zavázati dokonati dílo to v čase od 3 Dubna do Svatodušních svátku toho roku (7 Čv.) pod pokutou klatby, podrobiv se soudu officialovu. [58])

Když byl roku 1385 zvolen opat Břevnovský Diviš na místo ssazeného marnotratného opata Jindřicha, a opozdíval se se zaplacením taxy za stvrzení své od arcibiskupa a za jiné poplatky kancelářské, dílem protože neměl ještě docela jisté držení opatství, pokud věc záležela ještě na papeži, dílem snad také pro nedostatek peněz po zlém hospodaření svého předchůdce: byl přidržen k slibení, že zaplatí taxu vyměřenou

[55]) *Acta consist.* 1378, 179. 1380, 109.
[56]) Tamže 1380, 10.
[57]) Tamže 1384. 19.
[58]) Tamže 1394, 22.

na 10 kop, jak dojde pokojného držení, pod pokutou klatby; a pod touž pokutou zavázán byl zaplatiti veřejnému písaři Petrovi apotekářovic čtyry kopy do svatého Václava za práce jeho v té při o opatství (28 Čv. 1385).[59])

Téhož roku byl měšťan Pražský Václav Štuk co patron oltáře sv. Kříže v kostele sv. Mikuláše na trhu kurném odsouzen k zaplacení čtyr kop zadržalého platu oltářníkovi ve 14 dnech, pod trestem klatby.[60])

Klatbami vedla se také obyčejně exekucí na nedbalé plátce desátku papežského, na duchovní, kteří se milostí papežskou dostali k beneficiím a obmeškali se s odvedením polovičního požitku prvního roku, na děkany, kteří zadržovali za sebou přes čas dymné vybrané od farářů, které měli odvésti arcibiskupu, a tak při všech podobných poplatcích.

Velkou obtíží pro lidi světské bylo, když ve právních rozepřích s duchovními následkem odvolání se od soudu arcibiskupova byli potahováni k *soudu papežovu* do Říma neb do Avignona, anebo když v záležitostech manželských a v jiných potřebách musili až tam obraceti se se svými žádostmi, poněvadž to bylo spojeno s velkými útratami. Obtíž tato byla čím dál tím víc ještě přimnožována jiným způsobem, když dvůr papežský často v rozepřích právních povolil pominutí obyčejného domácího soudce duchovního a ustanovil soudce náměstného čili *delegovaného*, který měl souditi s plnou mocí na místě papežově bez dalšího odvolání. Ustanovení takové stávalo se k žádosti žalobníka, totiž duchovní osoby neb duchovního sboru, když tvrdil, že žalovaný, obyčejně stavu světského, byl příliš mocný, aby mohl řádný soudce proti němu práva dopomoci. Papež jmenoval v takové případnosti jednoho neb i více soudců na svém místě, kteříž pak obyčejně byli opati, praelatové, biskupové neb jiní mužové z vyššího duchovenstva ve právích znalí, jichž sídla nacházela se buď docela v jiné zemi neboli dioecezí, buď aspoň byla od bydliště žalo-

[59]) Tamže 1385, 52.
[60]) Tamže 53.

vaného vzdálena, tak že státi k obsílce od nich bylo spojeno s obtížnostmi a útratami. Zhusta vymohli sobě jednotliví klášterové neb jiní sborové duchovní takového soudce náměstného také na delší neb neurčitou dobu pro všechny jakékoli rozepře právní, které měli s jinými osobami, buď duchovními buď světskými, kdež pak soudce takový nazýván byl *konservatorem* toho sboru duchovního. Již před časy arcibiskupa Arnošta zmohl se tento obyčej škodlivým způsobem přes míru, ježto mnohý takový žalobník moc žalovaného nepravě předstíral, aby jej mohl týrati outratami, zaneprázdněním aneb klatbami, kdyby se k obsílce nedostavil, tak aby toho se strachuje raději se s ním srovnal podlé jeho libosti. Arcibiskup Arnošt hleděl proto nařízeními rozličnými v statutech svých aspoň poněkud chrániti své dioecezany před takovýmito soudci náměstnými, aby totiž aspoň nesměli přiosobovati sobě více moci, než jim bylo dáno, aby se musili vykázati řádnými bullami papežskými, prvé nežby kdo byl povinen k soudu jejich státi, i aby faráři a jiní duchovní, když by jim nařizovali vyhlášení klateb neb interdiktu, neposlouchali jich kvapně, nýbrž prvé přesvědčili se o jich moci k tomu. V podstatě věci samé se tím však nepomohlo; stolice papežská byla v pozdějším čase v udělování delegací a konservatorií vždy štědřejší, poněvadž se za ně jako za jiné dispensí rozličných způsobů scházely hojné důchody do pokladnice papežské.

6.

Péče o chudé a nemocné.

Mezi věci, ku kterým se vztahovalo působení církve a duchovenstva, sluší počítati také péči o chudé a nemocné, poněvadž zařízení a ústavy, kterými se pomáhalo nuzným, na mnoze braly počátek ze křesťanské lásky a z veliké části byly svěřeny dohledu a činnosti osob duchovních, ač prostředky hmotné ovšem bývaly poskytovány od světských i duchovních lidí bez rozdílu.

Nejprvotnější spůsob, kterým sobě chudí zjednávali podporu, bylo prošení *almužny* od domu k domu, které za tehdejších časů nebylo ještě nikterak obmezováno policejními zákony. Ale krom toho také byly kostely místem k udělování almužny. Dle obyčeje totiž sedali žebráci přede dveřmi kostelními, kdež dostávalo se jim nejen nahodilých darů od mimojdoucích, nýbrž pamatovalo se na ně také četnými nadáními. Zakladatelé výročních služeb božích zádušních odkazovali totiž často vedlé platů pro duchovní a služebníky kostela, kteří při pobožnostech těch konali povinnost, také nějakou částku peněz, několik grošů obyčejně, pro chudé v kostele nebo před kostelem sedící, jimž tehdy po vykonání služby zádušní rozdělila se do rukou od oltářníka toho nadání Jindy někdy bylo také bez určitého vyměření ustanoveno rozdati chudým, co by zbylo z ročního nadání po vyplacení osob, kterým z něho co náleželo. Dokládalo se obyčejně, že jest to almužna na chleb; a někdy také mělo se chleba nakoupiti a chudým rozdati. Byla také nadání pro chudé, při kterých se nehledělo jen k těm, kteří se před kostelem dostavili, nýbrž měli se poděliti chudí známí i neznámí, jak by se nalezlo za nejlépe. Takovým spůsobem odkázal ku př. Velflovic Fridl Janův roku 1357 na každý rok půl třetí kopy k rozdělení mezi chudé ve svůj den výroční.

Podobně činily se také jiné *odkazy pro chudé*, domácí i veřejné, bez spojení s nadáním zádušním, kdež pak podělení nestávalo se od osoby duchovní, nýbrž od poručníků posledního pořízení. Nevždy byli chudí v takových případnostech podělováni penězi, nýbrž zvláště často suknem na potřebný oděv. Měšťan Malostranský Jiří Lounský odkázal takovým spůsobem značnou summu pěti kop platu věčného, za kterou se mělo každoročně nakoupiti sukna a poděliti jím chudé a potřebné (1407). Též bylo ve zvyku, odkazovati chudým na lázně, koupením totiž věčného závazku na některé lázni ve městě, aby v ní ob čas, ku př. každých 14 dní několik chudých mělo koupel. Pamatovalo se také na rozličné jiné potřeby a případnosti. Soused Novoměstský Jiří flašnéř na př. ustanovil

pět kop ročního platu, aby se z něho dávala pomoc chudým pannám, jmenovitě sirotkům, ke vstoupení ve stav manželský.

Velké almužny konali od starodávna biskupové a arcibiskupové Pražští, jak bylo v oumyslu při nadání biskupství velkými důchody. Arcibiskup Arnošt vedlé jiných výtečných vlastností svých vyznamenával se zvláštní dobročinností. Byl netoliko štědrým dárcem žebrákům, kteří se mu naskytovali na cestách po městech a vesnicích, maje s sebou vždy svého almužníka, který rozdával na jeho místě; nýbrž také každodenně krmil dvanáct chudých, a každému uděloval pokaždé po dvou penězích. Na velký pátek poděloval chudé šatstvem, totiž plášti, sukněmi a kápěmi, našitými obyčejně ze 70 i více postavů sukna. Vyhledával také chudé stydlivé, kteří se ostýchali prositi, byvše prvé v lepším stavu, a poskytoval jim přiměřených podpor. Rovněž opatřoval věnem chudé dívky, aby se mohly vdáti počestně, maje vždy jednoho neb dva důvěrné kněží, kteří soukromí pátrali, kde toho byla potřeba.

Ústavy určené k stálému podporování chudých, ale zvláště k ošetřování chudých nemocných byly *špitály*, kterých měla Praha šest toho času. Největší z nich byl špitál čili klášter *křižovníků* s červenou hvězdou u mostu Pražského, spravovaný velikým mistrem a bratřími toho řádu, kterých vlastním prvotním účelem bylo chování chudých a nemocných. Krom něho pocházel již ze 13. století špitál *sv. Lazara* neznámého zakladatele na Novém městě Pražském, který byl, soudíc dle krátkých zmínek, určen jen pro bídné choré (leprosi). K starodávnym dvěma temto ústavům přibyly během 14. století čtyry špitaly novějšího založení, z nichž dva byly vystaveny a nadány od členů dvou tehdejších nejbohatších rodin měšťanských v Praze, Olbramoviců a Velflovicu, totiž *špitál Bohuslavův* na Starém městě na místě nynějšího kláštera Milosrdných, založený Bohuslavem Olbramovym někdy před rokem 1357, a *špitál proti sv. Ambroži* v místech nynějšího kostela sv. Josefa, jejž okolo roku 1350 založil Velflovic Jan Jakubův. Špitál Bohuslavův byl ustanoven vyhradně pro nemocné; špitál proti sv. Ambroži pro chudé vůbec, tak že v něm měli stálé za-

opatření v ustanoveném počtu. Další rozmnožení dobročinných ústavů toho druhu stalo se pak o něco později druhým arcibiskupem Pražským Janem Očkem, který týmž duchem lásky křesťanské veden jako předchůdce jeho Arnošt, sám ze svých prostředků založil ještě dva špitály v Praze, jeden hned za času, když ještě byl biskupem Olomouckým, druhý potom co arcibiskup. První onen byl tak zvaný *špitál pokory panny Marie* pod Vyšehradem, který měl býti útočištěm osob mužského i ženského pohlaví, ježto byvše někdy postaveny v bohatství a ve cti upadly v chudobu, tak aby nemusily k zahanbení svému a přátel svých choditi po žebrotě. Druhý byl *špitál sv. Antonína* na Hradčanech, jejž arcibiskup ustanovil pro chudé nemocné osoby duchovní (1370), předně pro duchovní stojící ve službě kostela Pražského jakož i pro žáky školy hradské, po nich však také pro jiné duchovní nemocné z města i z diecezí Pražské, s tím podotčením, že když by nemocných se nedostávalo, měli ve špitále také chováni býti chudí kněží stářím neb neduhem sešlí, kteří by již nemohli konati služby kostelní. Povinnost ošetřování nemocných duchovních při kostele Pražském měl sice, jak jest jinde zmíněno, oltářník sv. Václava řečeného „za dveřmi" téhož kostela, jenž však dávno toho již nečinil, poněvadž prostředky k tomu vykázané nepostačovaly, zvláště následkem velikého rozmnožení počtu duchovenstva. Arcibiskup Jan Očko, postarav se založením toho špitálu dokonaleji o tento účel, sprostil napotom oltářníka sv. Václava oné povinnosti, a zavázal jej na místě toho k odvádění ročního platu čtyr kop z důchodů oltáře svého, z nichž měl stálý vikář arcibiskupův v kostele Pražském zjednati každoročně sukně zimní a letní pro potřebné žáky kůrní.

Arcibiskup Jan Očko praví v zakladací listině tohoto špitálu, že musili dotud chudí duchovní a žáci, když upadli v nemoc, pro nedostatečnost příbytků a peněz na stravu léhati na ulicích a prositi mimojdoucích o almužnu na své opatření. Nejspíš bývalo takové léhání a prošení na ulicích osudem chudých nemocných vůbec, pokudž nebylo pro ně místa ve špitálích.

Nadání špitálů, z něhož vycházely prostředky k obstarání potřeb jejich, záleželo nejvíce v platech na domích nebo na statcích zemských; k čemuž přicházely krom toho také rozličné mimořádné přídavky z odkazů neb darů, kterými se na špitály pamatovalo. Takový byl ku příkladu odkaz Plichty děkana Pražského (1362), který založiv oltář sv. Urbana v kostele Pražském učinil nadání, z něhož kněz oltářník měl každou sobotu rozděliti sedm grošů mezi nemocné ležící ve špitále křížovnickém u mostu, tak aby dal po penězi jednomu každému, pokud by stačilo, začínaje pokaždé od těch, kteří byli nejslabší. Poněvadž 7 grošů činilo 84 peněz, dá se z toho souditi, že počet nemocných ležících ve špitále onom obyčejně tohoto čísla dosahoval nebo spíše je přesahoval. Jak chudým tak nemocným dostávalo se ostatně ve špitálích opatření stravou, oděvem a lůžkem dle možnosti jednohokaždého ústavu, nemocným krom toho také jiného potřebného ošetření.

Jako jiná stálá nadání měl také každý špital v Praze svého patrona čili *opravce*, který pečoval o zachování jeho v dobrém stavu a o náležité řízení jeho. Toliko špitál křížovnický činil v tom výjimku jakožto příslušenství řádu toho, který se spravoval toliko svým mistrem. Opravci špitálů Bohuslavova a proti sv. Ambroži byli potomci zakladatelů jejich. Mezi potomky Bohuslavovými stalo se, jak již jinde zmíněno, usnešení roku 1386, aby byl opravcem vždy nejstarší z nich. Oprava špitálu proti sv. Ambroži přešla z rodiny Velfloviců později, jak též již podotčeno, na Štuky, s nimiž sdíleli se o ni jistou měrou Rokycanští. Nad oběma špitály založenými arcibiskupem Očkem bylo to ochranné právo vzneseno na nástupce jeho v arcibiskupství. Toliko o opravcích starého špitálu sv. Lazara není nám nic jistého povědomo.

Bezpostředné řízení hospodářství a domácího pořádku v každém špitále, vyjma opět špitál křížovnický, bylo poručeno zvláštnímu správci čili *šafáři* (procurator, rector hospitalis), jejž dosazoval opravce. Základní listinou špitálu sv. Antonína na Hradčanech ustanovovalo se výslovně, že měl správce jeho býti považován za ručního (manualis), to jest,

že mohl býti ustanoven a zase propuštěn dle vůle arcibiskupa co opravce, a že byl povinen každého roku učiniti jemu řádný počet ze své správy, též že mohl správcem býti buď člověk světský buď duchovní. Řád ten byl nepochybně větším dílem také při ostatních špitálích. Nicméně však bývali správci špitálů, pokud známe jejich jména, obyčejně stavu duchovního. Při špitále pokory panny Marie nazývali se obyčejně probošty (praepositus, také praefectus). Několik let (1376—1380), jak se zdá hned ze začátku po založení špitálu toho, zastával toto místo kanovník Vyšehradský Oldřich z Nimburka. Jen při špitále sv. Lazara nacházíme roku 1397 také světského správce (procurator miserabilium personarum leprosorum S. Lazari), měšťana Staroměstského Fránu Černého.[61])

Přijímání nemocných neb starých chudých duchovních do špitálu sv. Antonina bylo zanecháno správci špitálskému. Při špitále proti sv. Ambroži bylo však přijímání chudých vyhraženo opravcům samým; a pokud se to týkalo účastenství dvou rodin, Štuků a Rokycanských, v tomto právě, rozhodli konšelé Staroměstští roku 1418 v rozepři mezi Annou Štukovou a Machnou Rokycanskou, aby vždy dvě místa po sobě, když se uprázdní, byla dávána od Štuků a po třetí toliko jedno od Rokycanských, se zřetelem k tomu, že od oněch pocházely dvě třetiny ročních platů špitálu, od těchto jen jedna třetina.

Při každém špitále nacházela se kaple, ve které se konaly služby boží, zasvěcená na jméno svatého, dle kterého druhdy býval nazýván i špitál. Byl-li správce špitálu duchovní, měl zároveň povinnost konání služeb božích při něm. Ve špitále sv. Antonina byl povinen, čísti při nejmenším dvě mše za týden. Byl-li světský, měl opatřiti, aby tyto dvě mše byly čteny jakýmkoli knězem. Při ostatních špitálích byli k tomu vedlé správce špitálu ustanoveni ještě jiní duchovní co kaplani neb oltářníci. Tak měl špitál sv. Lazara svého kaplana ze řádu křížovníků hrobu božího v klášteře Zderaz-

[61]) *Liber sentent. aur.* A. 17.

ském. Špitál sv. Ambrože měl dva oltáře, panny Marie a sv. Marty; při prvním konal službu správce špitálu nebo, byl-li laik, zřízenec jeho; při druhém byl zvláště nadaný oltářník. Ve špitále pokory panny Marie byli zřízeni dva kaplani, jeden hned při založení jeho, druhý později roku 1377. Ve špitále pak Bohuslavově, který byl zasvěcen na jméno sv. Šimona a Judy, byly krom hlavního oltáře ještě tři jiné, a při každém čtly se mše každodenně, ač neměly stálého nadání, nýbrž byli při nich toliko kněží ruční, které platil opravce do své vůle.

Kaplanství neb oltářnictví mající stálá nadání osazovala se týmž způsobem jako jiná církevní beneficia. Ve špitále proti sv. Ambroži náleželo podací právo oltáře sv. Marty, pokud známo, již roku 1380 rodině Štuků. Ve špitále pokory panny Marie bylo však vykonávání práva podacího obou kaplanství tamějších zanecháno správci čili proboštu téhož špitálu.

Jako jiná beneficia stála i tato nadání oltářníků neb kaplanů špitálských pod ochranou práva duchovního, a rovněž tak také celá nadání dvou špitálů založených arcibiskupem Janem Očkem. Nadání však špitálů sv. Lazara, Bohuslava a proti sv. Ambroži nepokládala se za záduší, nýbrž podléhala jako odkazy právu světskému; rozepře o ně neb o opravu těchto špitálů soudili konšelé Starého a Nového měst Pražských. [62])

7.

Školy a obecné učení Pražské.

Podobně jako péče o chudé a nemocné stálo také školství pod ochranou církve a tudy pod dohledem a vrchním řízením duchovenstva. Školy pokládaly se v jisté míře za příslušné ku kostelům, pročež dle důležitosti a důstojnosti ko-

[62]) Důkazem jest rozhodnutí výše zmíněné mezi Annou Štukovou a Machnou Rokycanskou o opravu špitála proti sv. Ambroži; o špitále sv. Lazara zase rozhodnutí konšelů Novoměstských roku 1397 mezi správcem jeho Fránou Černým a Hanzou od Věže o plat z jistého městiště na Poříči, náležející tomuto špitálu. *Lib. sentent. aur.* A. 17.

stela v církevním řádě bývala také škola buď vyšší, buď nižší, jak se nám jevilo již ve starší době na rozdíle mezi školami farními, kollegiatnými a školou kathedralného kostela.

Farní školy nenacházely se ani ve starším čase ani ještě ve druhé polovici 14. století při všech farních kostelích v Praze, než toliko ve větších nebo bohatších osadách. Bylotě jich na Starém městě jedenáct, totiž u sv. Mikuláše, u panny Marie před Týnem, u sv. Kříže většího, u sv. Haštala, sv. Benedikta, sv. Havla, sv. Michala, sv. Linharta, u Matky boží na Louži, u sv. Martina ve zdi a u sv. Valentina; na Novém městě sedm: u sv. Klimenta a u sv. Petra na Poříčí, u sv. Jindřicha, sv. Štěpána, sv. Michala v Opatovicích, sv. Vojtěcha v Jirchářích a u sv. Václava na Zderaze. Menší město Pražské mělo jen jednu farní školu u sv. Mikuláše, která se proto někdy nazývá prostě školou Malostranskou (schola minoris civitatis Pragensis), rovněž Hradčany jednu farní školu při kostele sv. Benedikta. V šesti malých osadách na Starém městě, které zaujímaly část města při nynějších ulicích poštovské a křížovnické, v pěti osadách Novoměstských, z nichž čtyry spadaly do Podskalí, a v devíti osadách Malostranských, jmenovitě na celém Oujezdě, nebylo žádných škol farních, tak též ve Psářích pod Vyšehradem a na Pohořelci.[63])

Školy kollegiatné byly na Vyšehradě, u sv. Apollinaříše na Novém a u sv. Jiljí na Starém městě Pražském; a jim snad se asi rovnala veřejná škola klášterská na Malé straně u panny Marie konec mosta. Vznešenější nade všecky tyto byla škola při kostele metropolitním na hradě Pražském čili tak zvané *učení částečné* (studium particulare). S ní ouhrnkem dá se tedy napočísti 25 veřejných škol v Praze.

Nepočítáme k tomu škol v jednotlivých klášteřích, které byly hlavně, ač ne docela výhradně určeny pro mnichy samy a pro učny, kteří mínili vstoupiti do řádu, i měly tudy po-

[63]) Sečtení naše srovnává se se zprávou o pohřbu císaře Karla u Oefele (*Script. rer. Boicarum* Tom I. 258), dle které na Starém a na Novém městě bylo farních škol dohromady 18.

vahu škol soukromých. Takovouto školu měly i jeptišky u sv. Jiří a snad též v jiných klášteřích panenských pro mládež ženskou, rovněž nejvíce pro dívky, které se připravovaly ke vstoupení do řádu.[64])

Účelem vyučování ve školách veřejných bylo jednak vycvičení mládeže vůbec ve prvních počátcích literního umění, totiž ve čtení, psaní a počítání, jednak zvláště vyučení v tom, čeho bylo nejvíce potřeba vstupujícím do stavu duchovního. K tomu náležela zvláště známost jazyka latinského a umění zpěvu: dále pak k vyššímu vzdělání obor tak zvaného sedmera umění, který se dělil na dva stupně, řečené trivium a quadrivium. Do *trivia*, stupně nižšího, počítaly se grammatika, rhetorika a dialektika; do *quadrivia* co vyššího stupně arithmetika, musika, geometrie a astronomie. Při nedostatku podrobných zpráv z toho času nelze nám udati jistě a určitě, jak mnoho která z rozličných škol v Praze podávala z tohoto oboru vědomostí. Jisté jest toliko, že školy kollegiatné zřízeny byly k dosažení rozsáhlejších vědomostí nežli školy farní, a zase, že škola při kostele metropolitním převyšovala v tom všecky jiné. Mám za to, že úplného quadrivia nebylo v žádné jiné škole než této;[65]) že trivium bylo asi to, co se dle pravidla vyžadovalo od školy kollegiatné; při farních školách pak že se krom psaní, čtení a počítání přestávalo na latině a na zpěvu, které i bez jiného vyššího umění postačovaly ku přijmutí do stavu duchovního. Z té příčiny nacházely se netoliko ve školách kollegiatných, nýbrž i ve farních vedlé pacholat všude také žáci odrostlejší, kteří konali již jisté

[64]) Vysvítá to z jediné zmínky v knihách *Erect.* IV. 52. r. 1392, kdež rozeznávají se *moniales velatae* et *scolares*. Abatyše Kunigunda z Kolovrat činí tam totiž nadání, z něhož aby bylo v jistý den výroční dáváno „dominae abbatissae quatuor grossos, monialibus velatis centum grossos, scolaribus pro pitantia cuilibet per unum grossum, praebendatis et vicariis (rozumějí se kanovníci sv. Jiří) pro refectione per duos grossos

[65]) Statuta kostela Pražského z roku 1350 ukládají správci této školy za povinnost, že měl žáky své vyučovati „in grammatica, loica et physica facultatibus morumque conversatione laudabili“.

služby při kostele, totiž posluhovali knězi při mši neb jiných obřadech, říkali žaltář, zpívali při zpívaných mších, při nešporách, při pohřbích, a tudy se jaksi cvikem připravovali k úřadu kněžskému. Nevlastně bývali takoví již poněkud počítáni k duchovnímu stavu a nazýváni někdy clerici, tak jako žáci kůrní (clerici chorales) při kostele metropolitním. Jinak říkalo se jim *školníci* (scholares).

Když bylo biskupství Pražské povýšeno za arcibiskupství, rozšířilo se následkem toho učení při kostele Pražském potud, že dle nařízení papeže Innocentia III každý arcibiskup byl povinen při kostele svém zříditi doktora theologie, který měl tudíž držeti čtení o písmě svatém a o věcech, kterých bylo nejvíce potřeba při správě duší. Arcibiskup Arnošt učinil této povinnosti zadost teprv roku 1349 pro příliš mnohá jiná břemena, kterými nové arcibiskupství v prvních létech až dotud bylo obtíženo. Čtení tato theologická byla ustanovena hlavně pro mladší duchovenstvo a zejména pro kanovníky kostela Pražského.

Ředitelem školního vyučování a předním učitelem byl při každé škole správce školy čili *školmistr* (rector scholae, magister scholae), jemuž byli podřízeni *kantor* a *sukcentor*. Kantor byl, jak aspoň jméno to ukazuje, hlavně a prvotně učitelem zpěvu, jehož známost se však vyžadovala také při školmistru samém, poněvadž jemu příslušelo také řízení žákovstva v kostele při zpěvu a jiných výkonech. Nedá se jistiti, zdali každá škola měla krom správce také kantora a sukcentora: ale zdá se, že tak bylo, poněvadž ku př. i při farní škole sv. Haštala nacházely se všecky tyto tři školní úřady. [66]) Při škole Svatovitské byl krom školmistra sukcentor a *kustos*, tak totiž, že kantor neměl sám služby ve škole než toliko v kostele. Vyučování školní bylo však nepochybně tak zřízeno, jak nacházíme v jiných zemích toho času, [67]) že starší

[66]) *Lib. erect.* VI. 142 r. 1398, kdež připomenutí zasluhuje, že se tam pokaždé succentor uvodí před kantorem.

[67]) Srov. *Deutsches Bürgerthum im Mittelalter* von Dr. Kriegk. Neue Folge 1871. str. 117.

oni žáci v každé škole se nacházející, kteří se větším dílem připravovali k stavu duchovnímu, pomáhali učiti mladší, odkudž nazývali se také tovaryši (socii). Z těchto stávali se někteří svým časem sami právě učiteli nebo školmistry. [68]) Každá škola dělila se na třídy, jak se jeví již z toho, že se školmistrovi říkalo někdy správce *školy*, někdy zase správce *škol* toho neb onoho kostela (rector scolarum).

Ustanovení správce školního při škole farní náleželo dle pravidla faráři, při školách kollegiatných nejspíš kapitulám. Kdo však chtěl správcem školy býti, musil dokázati schopnost svou k tomu podstoupením zkoušky u *scholastika* kapituly Pražské neb u náměstka od něho ustanoveného. Scholastikus byl vůbec nejvyšším představeným škol jak ve městech Pražských tak v celé dioecezí. On soudil všeliké pře správců školních, a měl moc trestati neposlušné dočasným vzdálením jich od školní správy, když by se pak déle než měsíc protivili, také zbavením jich úřadu.

Sukcentora a kustoda školy Svatovitské dosazoval správce té školy, a možná, že bylo tak i při ostatních školách, co se týkalo jmenování sukcentorů. Ustanovení školmistra platilo ostatně, aspoň při školách farních, obyčejně na půl léta, tak totiž, že mohl nejspíš půlletně býti vypověděn nebo též sám vypověděti. [69]) což se ovšem nedálo bez příčiny, pročež se mohl učitel při jedné škole zachovati také mnohá léta neb až do smrti své. [70])

Správcem školy mohl býti duchovní nebo světský člověk; ale skutečně bývali duchovní, a to jen nižšího svěcení, zřídka kdy ve službě školní; obyčejně byli školmistři lidé stavu svět-

[68]) Tak se připomíná v *Lib. visit.* 7 roku 1379 při škole sv. Klimenta na Poříčí „Johannes clericus Wilhelmi de Rokycano, rector scolarum ecclesiae praedictae a quatuor mensibus; sed prius in dictis scolis stetit ut socius.

[69]) Čte se v *Actis consist.* F. 8 roku 1407 o škole v Skalici, kdež při témž kostele bývali dva faráři: Item statuimus, ut rector scolae ab uno plebano uno medio anno assumatur, et ab alio alio medio anno.

[70]) Roku 1379 praví se v *Lib. visit.* 10 o Kříži synu Polákovu z Hořepníka, že byl tehdáž správcem školy sv. Martina ve zdi od osmi let.

ského a často i ženatí.[71]) Při škole sv. Víta býval k tomu tuším pokaždé jmenován mistr svobodných umění; roku 1377 byl správcem té školy dokonce kanovník Všech Svatých na hradě Pražském, mistr Fridman. Že pak stav školmistrů tehdejších vůbec čítal mezi sebou častěji muže učené, ukazují příkladové dvou dějepisců českých toho století, z nichž jeden, kanovník František, byl někdy správcem školy Vyšehradské, druhý Přibislav Pulkava správcem školy u sv. Jiljí (1373–1377). Jsou také příklady spojení učitelství se zaměstnáním právnickým neb úředním, jakož byl roku 1375 Jan správce školy sv. Kříže většího veřejným písařem, a v létech 1378 až 1380 Blažek školmistr u sv. Mikuláše na Malé straně zároveň městským písařem Menšího města Pražského.

Odměna učitelů záležela nepochybně v jistých ročních platech a požitcích, o kterých se nám však při školách farních a kollegiatných nezachovaly téměř žádné paměti. Zdá se, že náležel k tomu také nějaký podíl z ofěr vybraných v kostele, jak vysvítá z jediné zmínky, týkající se školy Svatojilské.[72]) V některých místech, nevíme však jistě zdali také v Praze, měl správce školy stravu u faráře, což se však hodilo sotva, byl-li ženat.[73]) Mimo to měli správci škol neb i kantoři a sukcentoři také přijmy z nadání zádušních za služby své v kostele při výročních mších, kommendách a vigiliích, jak se kterým nadáním nařizovalo.[74]) Od rodičů bohatších žáků brali

[71]) Příklad ženatého školmistra nachází se v *Lib. visit.* roku 1379 při škole sv. Štěpána na Rybníčku, jiný v knize Novoměstské r. 1401 fol. 30 při škole Svatojindřišské.

[72]) V *Aktech consist.* roku 1392 fol. 44 praví se: Dominus Crux dictus Papa confessus est, se recepisse 12 grossos de offertorio in ecclesia S. Egidii. Et dominus Johannes vicarius in spiritualibus mandavit eidem domino Cruci, ut ipse dictum offertorium plebano, sacristano et *magistro scolae* ejusdem ecclesiae S. Egidii restituat infra hinc et festum S. Wenceslai sub poena excommunicationis.

[73]) *Lib. confirm.* N. 8 roku 1407 o škole Skalické (srov. výše pozn. 69): Et idem rector expensas habeat septimana una circa illum, qui regit ecclesiam, et alia septimana circa alium, qui tunc regit.

[74]) Příklady toho nacházejí se zhusta v knihách Erectionum.

pak nepochybně také jistý školní plat. jak bylo v obyčeji v jiných zemích téhož času.

Ze všech správců škol byl nejlépe nadán *školmistr Svatovitský* na hradě Pražském. Pokládalť se mezi nejpřednější služebníky kostela na rovni s kustosem kapitulním a s vikářem arcibiskupovým, a měl tak jako tito rovný podíl s každým kanovníkem ve všech důchodech a požitcích, které náležely k podělování. Měl li duchovní svécení, náleželo mu také místo v kůru za kanovníky vedlé jiných installovaných služebníků, a byl povinen jako druzí z té příčiny poříditi sobě kápi hedvábnou v ceně na nejméně tří kop grošů. V důstojenství předcházel jej *doktor theologie* učící v kostele Pražském, jehož postavení s vlastní školou Svatovitskou nesouviselo. Jeho plat činil ročně 30 kop grošů, jichžto dvadcet bylo mu vykázáno od arcibiskupa na vsech Zlatníkách a Hodkovicích a na dvou lánech a jedné čtvrtni ve Vazicích, vsi, která náležela prvé k dědictvi arcibiskupa Arnošta, deset pak kop od kapituly Pražské ze společných důchodů. [75])

Krom správců škol a učitelů jim podřízených měli také starší žáci čili školníci, kteří jim pomáhali ve škole a posluhovali v kostele, za tyto služby své některé výhody a odměny. Byliť to veskrze mladíci chudého stavu, kterým jinak nebylo možné školám se oddati, nežli že sobě tím spůsobem něco vysloužili. Mnozí z nich bezpochyby neměli domova svého v Praze, nýbrž pocházeli ze vsí a městeček, ve kterých se školy nenacházely buď naprosto buď nebyly dostatečné k zamýšlenému povolání. Chudým školníkům těmto poskytoval se tedy ve ško-

[75]) Viz listinu arcibiskupa Arnošta o nadáni doktora theologie dne 5 Března 1349 v archivu kapituly Pražské a *Statuta ecclesiae Pragensis* vydaná od Dudika (pag. 446). Prvotni nadáni dle listiny oné bylo na dědičných statcích arcibiskupa Arnošta ve *Hřminině* a *Vazicích;* ze Hřminina bylo však na *Zlatníky* a *Hodkovice* přeneseno, což se musilo státi buď ještě roku 1349 nebo 1350. Statky tyto byly spravovány vikářem arcibiskupovým, který z nich doktorovi odváděl určený plat půlletně; zbylo-li co, zůstalo mu to odměnou; nedostávalo-li se však pro nahodilé škody na statcích, ručil arcibiskup za doplacení ze svých vlastnich důchodů.

lách stálý příbytek, a pamatovalo se na ně v odkazích neb nadáních zádušních, buď že se i pro ně ustanovilo, co měli dostati za své služby při výročních mších a vigiliích, neb že vykázány byly ze stálých platů skrovné dárky pro ně v určité časy. Podělovali se pak podobně jako jiní chudí buď penězi, buď chlebem nebo šatstvem. Zvláště bývaly činěny odkazy také na dříví pro ně, aby si měli čím topiti ve škole, jakožto ve svém bydlišti. [76]) Podělování toto stávalo se buď od faráře buď od správce školy nebo z dorozumění mezi nimi, a jim také příslušelo přijímání žáků takových do školy k bydlení a ke službě kostelní, jakož i zase vyloučení těch, kteří nebyli pilni v učení nebo se zle zachovali. [77])

Krom důchodů oněch vysloužených a podpor z dobročinných odkazů zjednávali sobě chudí školníci příspěvky k výživě také koledováním a prošením při rozličných příležitostech, zvláště u osob duchovních. Nicméně nevypisuje se nikdež stav jejich co blažený; býváloť jim při tom při všem často zápasiti s bídou a nouzí. [78])

Zdali měl také správce školy příbytek svůj ve škole, nedá se na jisto tvrditi. Školmistr Svatovitský aspoň bydlíval jinde, ve příbytku soukromém, až pak roku 1376 mistr Konrad,

[76]) I o tom jsou paměti zvláště v *Libris erectionum* porůznu.

[77]) Item mandavit (archiepiscopus) plebanis, quod in scolis, qui eas habent, non permittant manere clericos, qui studere nolunt, praví se v nálezich synody roku 1392 (u Höflera *Prager Concilien* 40). — V aktech pak visitací roku 1380 fol. 18 stojí o škole sv. Valentina: Mauritius de Przibram, clericus in minoribus constitutus, rector scolarum dictae ecclesiae a medio anno, interrogatus de clericis dissolutis, si qui sunt in scolis suis, vel utrum foveat aliquos socios suspectos, respondit, quod nullum talem pro nunc; sed prius, tempore, quo intromittere se voluit de scolis praedictis, omnes fuerunt alienati; nam erant multi suspecti.

[78]) Roku 1430 naříká mistr Prokop Kladrubský ve vyhnanství v Lipsku: Quondam in juventute in scolis habui miseriam; posthaec habui necessaria vitae sufficienter; nunc autem tendens ad senium redeo circulariter ad principium, quia in bursalibus oportet me esse contentum, quae sunt pejora, quam in Praga erant. *Acta consist.* v archivu kapituly Pražské U. XIX. 36. – Jiné doklady viz v *Dějích university Pražské* v poznamenáních na stránkách 80—82.

správce této školy, odkázal svůj vlastní dům na Hradčanech (část č. 57) za příbytek stálý pro své nástupce.

Pro spojení, které bylo mezi školou a službou kostelní, stávaly školy všudež jak nejblíže možná při kostelích, ku kterým příslušely, jak jest viděti z místopisné části vypsání tohoto. Nejvíce škol bylo vystaveno při samých hřbitovích okolo kostelů, tedy na městištích kostelům náležejících, tak zejména školy sv. Mikuláše na Starém městě, sv. Haštala, sv. Havla, sv. Martina ve zdi, sv. Klimenta na Poříčí, sv. Štěpána na Novém městě, sv. Michala v Opatovicích, sv. Vojtěcha v Jirchářích, sv. Benedikta na Hradčanech, a bezpochyby ještě několik jiných, o jichž poloze nemáme zcela určitých zpráv, jakož ku př. starší škola Týnská, která teprv na začátku 15. století byla přenesena do domu stojícího na rynku před kostelem.

Stavění a opravování škol farních měli na péči osadníci prostředkem svých starších neboli kostelníků tak jako stavění kostelů samých. Příkladem jest právě zřízení nové školy Týnské, pro kterou koupili onen dům v rynku správci tehdejší stavby kostela Týnského, zastupujíce i v tom osadu. Školy kollegiatné však stavěly kapituly ze svých společných důchodů nebo i rozvržením nákladu na jednotlivé členy své. Při některých kapitulách musili k tomu přispívati netoliko praelati a kanovníci, nýbrž i někteří přednější ze služebníků kostela. Tak ku př. při stavění nové školy u sv. Jiljí bylo uloženo roku 1373 na kapitolu co sbor praelatů a kanovníků 10 kop z obediencí ve Věšťanech, na faráře tři kopy, na sakristana 80 grošů, na zvoníka 50 grošů, též i na správce školy (tehdáž Přibíka Pulkavu) 50 grošů.[79]) Podobně bylo i při kapitule Pražské dle statut kostela, která činí jmenovitou zmínku o scholastikovi, že měl přispívati na opravu i na stavbu školy touž měrou jako každý kanovník, však jen tehdy, když měl kanovnickou praebendu.

Hned za prvních počátků panování Karla IV dosáhlo školství Pražské dovršení svého založením *obecného učení* od

[79]) *Acta consist.* 1373. fol. 32.

ného. Karel, chopiv se v příznivějších okolnostech než někdy slavný děd jeho Vácslav II myšlénky, aby Čechám zjednal ústav tohoto druhu dle příkladu zemí vlaských, vyžádal si již ve prvním roce svého kralování povolení papeže Klimenta VI (1347, 26 Led.), aby smělo býti v Praze učení všech dovolených fakult se všemi právy, kterými jiná obecná učení byla opatřena od moci církevní, tak aby jmenovitě mistři v učení tomto povýšení za takové ve všech zemích křesťanských a ve všech jiných obecných učeních uznáváni byli; při čemž papež hned zároveň ustanovil, aby vždy arcibiskup Pražský byl nejvyšším představeným čili *kancléřem učení.* Po tomto prvním důležitém kroku protáhlo se uskutečnění záměru Karlova poněkud pro delší nepřítomnost jeho v zemi. Po navrácení svém však vyžádal sobě hned na prvním sněmě roku 1348 svolení stavů zemských k zamýšlenému založení, a následkem toho vydal dne 7 Dubna zakladací listinu svého obecného učení.

Karel IV vyslovil v ní úmysl svůj, aby obecné učení Pražské sloužilo předně Čechům za ústav k nabytí známostí ve všech vědách, aby napotom nemusili hledati jich ve vzdálených zemích, však za druhé také, aby naopak z cizích zemí přicházeli do Čech, kdož byli žádostivi vyššího vzdělání. Protož sliboval nadati učení toto znamenitými statky a důchody a propůjčiti jemu všeliké svobody, kterých užívala nejproslulejší dvě obecná učení v křesťanstvě, Pařížské i Bononské. Se zřetelem k účastníkům budoucího učení z krajin říše německé stvrdil listinu tuto roku 1349 majestátem daným v Isenachu dne 14 Ledna z moci své také co král německý, a zabezpečil je přísným zákonem říšským, aby se jim na cestách k učení Pražskému nedálo od nikoho žádné příkoří.

Již roku 1348 povolal Karel rozličné na slovo vzaté učence z jiných zemí, kteří hned tehdáž počali čísti ve všech fakultách, tak že učení vzalo také téhož roku skutečný začátek. Král vykázal ustanoveným professorům štědré roční platy, které jim za prvního času byly vypláceny přímo z komory královské; záhy však pečoval o zjednání prostředků,

aby dle zaslíbení svého odměny tyto jim pojistil stálým nadáním. K tomu cíli uložil roku 1352 v dorozumění s arcibiskupem Arnoštem mimořádnou sbírku čili kontribucí na vyšší duchovenstvo, totiž na všecky kollegiatné kostely a na kláštery všelikých řádů v celém království českém. Ze znamenité pak summy peněz, která tím spůsobem byla sebrána, koupil arcibiskup Arnošt jakožto kancléř roku 1357 první zemské statky pro obecné učení od zemana Epika z Hrádku blížOuště za Litoměřici, totiž dvůr poplužní v *Brocně* s poplužím a dvory kmecími, všecko dědictví Epikovo v *Chudolazích* a *Zálezlích* i celé vsi *Borovou Lhotu* a *Veselou Lhotu*, vše za kupní cenu 700 kop grošů Pražských.

Též koupil arcibiskup o dvě léta později (1359) dům se zahradou řečený u *Věže* (č. 808) za svatým Haštalem vedlé hřbitova při kostele sv. Františka od měšťana Staroméstského Matěje od Věže z rodu Velfloviců za 90 kop grošů, a ustanovil jej za místo k učení pro fakultu svobodných umění. Do té chvíle mistři této fakulty, jakož i právníci a medikové, byli drželi čtení svá ovšem větším dílem v domích soukromých. Jednomu z nich, mistru Waltherovi, životnímu lékaři Karlovu, byl král dovolil učiti lékařství, fysice i také jiným svobodným uměním ve farní škole Týnské (mezi léty 1348 a 1352), a učinil jej zároveň správcem této školy, potáhnuv právo k osazení jí výjimečně tenkrát na sebe pro shledání nedostatků při ní. Professoři theologie zase přednášeli v kostelích nebo v klášteřích, ku kterým příslušeli, jakož ku př. bratr Albrecht řádu menších bratří v klášteře sv. Jakuba. Mezi nimi počítal se k obecnému učení také nově zřízený doktor theologie při metropolitním kostele Pražském, který přednášel v témž kostele neb také v refektáři čili obecnici kapitulní.

Základem všech svobod, z nichž se těšilo obojí učení Pařížské a Bononské, postavené Pražskému za příklad, jakož i jiná obecná učení v západních zemích, bylo, že účastníci jich činili sbor samosprávný, který pod ochranou nejvyšší moci církevní i světské spravoval samostatně netoliko své záležitosti vlastně školské, nýbrž byl vyjmut také z moci obyčejných

soudů, jak světských tak duchovních, a řídil se jen svými zvláštními představenými ze svého prostředka. V právo toto nastoupili členové učení Pražského hned za prvních počátků jeho, činíce mezi sebou obec čili *universitu*, která se spravovala *rektorem* voleným pokaždé na rok, ač měla na ten čas jen jakýsi řád prozatímný. Rozdíly, které byly v řádech obou učení vzorných, Pařížského a Bononského, byly příčinou, pro kterou se nemohlo hned docíliti zřízení konečného, ježto se mínění a snahy příslušníků dle jednoho a druhého vzoru od sebe rozcházely. Nejpodstatnější rozdíly byly, že v Paříži jen mistři byli řídícími členy university, v Bononii zase jen študenti; v Paříži pak měli přední vážnost theologové, v Bononii právníci, vedlé kterých byly sobě příslušníci druhých tří fakult, prvotně pod jich vládou stojící, teprv před nedávným časem a po mnohých překážkách zřídili universitu zvláštní pro sebe. Rozdílům o to mezi právníky a jinými mistry a študenty v Praze uložen jest konec teprv po dvanácti létech výrokem arcibiskupa Arnošta co kancléře roku 1360, kterým ustanoveno, aby v učení Pražském byla jen jedna obec čili universita a jeden rektor; však když by za rektora byl zvolen někdo z jiné fakulty než právnické, aby měli právníci k řízení svých věcí ze svého prostředka místorektora; naopak kdyžby byl rektor jurista, aby měly druhé fakulty místorektora ze sebe. Za členy university jsou uznáni mistři a študenti bez rozdílu. Na tom pak základě měla býti složena *statuta* od několika osob k tomu zvolených v dorozumění s kancléřem, jakož se nepochybně hned potom stalo.

Dle řádu na těchto statutech se zakládajícího dělila se universita čili obec učení Pražského na *čtyry národy*, český, polský, bavorský a saský. Každý národ zvolil ze sebe dva *prokuratory*, kterýchžto osm činilo *raddu* university. V jejím čele stál co předseda a správce celé university rektor, volený pokaždé na půl léta, totiž o sv. Havle a o sv. Jiří. Volení jeho stávalo se tím spůsobem, že každý národ zvolil jednoho voliče ze sebe, prvotní tito voliči zvolili sedm osob z celé university, a tyto zase pět jiných; konečně pak těchto pět voličů bezpo-

středných zvolilo rektora samého. Rektor mohl býti mistr nebo študent: toliko musil býti aspoň pětadvadcet let stár, a musil býti duchovním (aspoň některého nižšího svěcení), však nesměl býti řeholníkem. Jemu náleželo řízení všech záležitostí university vůbec, zejména pak správa jmění a důchodů a vykonávání moci soudní nad členy university v jakýchkoli rozepřích, buď o jmění neb o viny. Na soudě měl zasedati pravidelně aspoň dvakrát za týden: a prokuratoři národů byli přitom jeho přísežnými.

V zaneprázdnění rektora zastával jej *místorektor*, maje zároveň poručenu sobě správu buď právníků buď příslušníků druhých tří fakult, jak jest ukázáno výše. Místorektora volil rektor s prokuratory národů, pokaždé hned po dosazení svém v úřad: musil však míti ty samé předepsané vlastnosti jako rektor. Prokuratorové národů čili raddové rektorovi bývali rovněž nově voleni při každé volbě rektora, však tak, že odstupující prokuratorové každého národu navrhli šest osob, z nichž, jestliže národ k nim přivolil, rektor sám zvolil sobě po dvou do raddy.

Odměnou za své úřadování měl rektor třetinu všech pokut, které se sešly na jeho soudě, třetinu tax za listiny vydané pod jeho pečetí (z každé listiny platilo se po groši) a třetinu taxy, kterou musil každý člen university zaplatiti při svém přijmutí a zapsání do matriky universitní. K vybírání těchto platů a k správě jmění universitního vůbec byli k rektorovi přidáni dva výběrčí, voleni týmž spůsobem jako rektor; kteřížto musili býti každý z jiné fakulty. Také měl k ruce své dva úředníky placené, *písaře* a biřice čili *bedella* university (notarius, bedellus universitatis) krom několika jiných sluhů čili biřiců.

Jednota obce učení Pražského nařízená výrokem arcibiskupa Arnošta nezachovala se však déle než dvanáct let. Po nových sporech vzniklých mezi právníky a druhými fakultami vytrhli se právníci roku 1372 ze společné university při volbě rekt[illegible] roku tak [illegible] že odepřevše uznání rekt[illegible] sobě zvláštního pro sebe, a

zřídili universitu novou, která napotom s druhými fakultami měla toliko společného kancléře. Obdrževše svolení k tomu od císaře Karla, usnesli se také o nová statuta, k jichžto zhotovení zvolili 16 osob ze své obce. I tato statuta zakládala se na rozdělení university dle čtyr národů; uchylovala se pak od řádu druhé university mezi jiným v tom, že rektor volen býval pokaždé na rok, však bezpochyby také v jiných věcech mnohem podstatnějších.

Rozdíl v dalším vyvinutí řádů jedné i druhé university jevil se právě v tom, že jedna libovala si více ve vzoru učení Bononského, druhá Paříž̌ského. Jako v Bononii, tak dostala se i v právnické universitě Pražské rozhodná moc do rukou študentů, což viděti jest z toho, že po celý čas jejího trvání nebyl ani jednou zvolen žádný mistr za rektora, než pokaždé buď študent, buď nanejvýš bakalář. V universitě tří ostatních fakult naproti tomu šířila se vždy více moc mistrů na ujmu študentů. Zdá se, že hned od nejstarších časů požívali v ní mistři tolik vážnosti, že rektor i raddové jeho bývali obyčejně voleni z jich prostředka, což se v prodlouženém čase tím snáze zachovalo, když volení radd u velké míře nacházelo se v rukou radd odstupujících. Rektor a radda jeho potahovali vždy více na sebe moc, která prvotně náležela celému shromáždění university, kteréž čím dále tím řídčeji bylo svoláváno; a poněvadž to nejspíš budilo žárlivost jiných mistrů, vydali konečně se schválením university statut r. 1391, dle něhož směli všichni mistři neb doktoři v sezeních raddy se účastniti a užívati v nich hlasu. Tudy se stal *sbor mistrský* vlastním zákonodárným ústrojem celé této university.

Nezávisle od zřízení jedné a později dvou těchto universit dělilo se obecné učení Pražské na čtyry *fakulty* dle obecně přijatého rozdělení školských nauk na čtvero oborů, totiž fakultu theologickou, právnickou, lékařskou a artistskou čili svobodných umění. Příslušníci jednékaždé fakulty byli však dle práv a povinností svých dvojí, totiž *študenti* a *graduovaní*, tito pak zase dvojího stupně čili gradu, bakalářského a mistrského čili doktorského. *Bakaláři* nazývali se, kteří měli jisté

18*

toliko částečné a obmezené právo ku přednášení ve své fakultě, *mistři*, kteří měli k tomu právo plné. Obojího stupně, prvé bakalářského, potom mistrského dosahovalo se vykonáním předepsaných k tomu zkoušek a obřadem tak zvané promocí, při které nastávající bakalář neb mistr musil ještě zase veřejnou disputací ukázati svou spůsobilost. Zkoušený na mistrství obdržel hned po odbytí zkoušky tak zvanou licencí, to jest oprávnění, aby mohl vyučovati ve všech předmětech své fakulty, a nazýval se tehdy *licentiatem*; a však promocí teprv nabyl názvu mistra a všech jiných práv s důstojenstvím tímto spojených, totiž k účastnění se v řízení fakulty co samosprávného sboru. Mezi mistrem a doktorem nebylo rozdílu v důstojenství: názvu *doktora* však užívalo se ve fakultách právnické a lékařské; názvu mistra pak ve fakultě artistské: u theologů byly oba názvy v obyčeji.

Každá fakulta spravovala a nařizovala sama všecko to, co náleželo k řádu učení a spůsobu zkoušek i promocí ke gradům v ní. Toto řízení přirozeně nemohlo náležeti jiným příslušníkům fakulty než mistrům čili doktorům, kteříž tudy jediní byli plnoprávnými členy fakulty: ano i mezi nimi měli místo v řádných sezeních sboru jen ti, kteří práva svého ke čtení skutečně užívali: pročež nazývali se skutečně řídícími (*actu regentes*). Tak aspoň byl pořádek ve fakultě artistské. Druzí mistři bývali zváni k sezením jen ve případnostech mimořádných.

Za prvních časů předsedal sboru jednékaždé fakulty rektor neb mistorektor university: později však zřízen jest k tomu v každé fakultě zvláštní představený, *děkan* (decanus), jejž volili mistři řídící ze svého prostředka rovněž pokaždé na půl léta, jak volen býval rektor. První volení děkana tím spůsobem stalo se ve fakultě artistské o sv. Havle r. 1368. Toliko fakulta právnická neměla řádného děkana: úřad jeho zastupoval jak předtím, tak i po zřízení zvláštní university právnické s úřadem rektorským spojen.

Děkan jakožto předseda řídil také běžné věci fakulty, pokud nebyli mu v tom přidáni jiní úředníci ku pomoci.

Takoví byli ve fakultě artistské dva výběrčí a dva přísedící ku přehlížení počtů děkana a výběrčích ze správy jmění fakultního, volení rovněž ze sboru mistrů pololetně; dále od roku 1370 čtyři dispensatoři, kterým společně s děkanem příslušelo povolování soukromých lekcí i také přehlížení listů vycházejících ve jménu fakulty. Každý z těchto čtyr musil býti z jiného národu v universitě; podobně čtyři mistři volení dle usnešení roku 1400 k dohlížení na zachování statut fakultních spolu s děkanem.

Při zkouškách ke gradům byly všecky čtyry fakulty v jisté míře obmezeny vyšší mocí *kancléře* university. Toliko zkouška na bakalářství byla totiž docela v moci fakulty. Ve fakultě artistské držívala se čtyrykrát za rok, o každých suchých dnech. K tomu volil sbor mistrů řídících pokaždé čtyry *examinatory* ze svého prostředka, z každého národu jednoho, jimž děkan při zkoušce předsedal. Kteří při zkoušce obstáli, dosáhli bakalářství vykonáním promocí, obyčejně v čase do prvních suchých dní potom. Ke gradu mistrskému bývala zkouška držána pravidelně jednou za rok v čas ustanovený od arcibiskupa jakožto kancléře učení Pražského neb obyčejněji od *místokancléře* jím jmenovaného, kterýž býval někdo z vyšších důstojníků duchovních. Místokancléř, jehož měla fakulta pokaždé o předsevzetí zkoušky žádati, ustanovil k tomu sám čtyry examinatory, však ze sboru mistrů řídících, kterým při zkoušce předsedal buď sám buď náměstkem, kterýmž pak mohl jmenovitě býti děkan. Po odbytí zkoušky byli ti, kteří došli schválení od examinatorů, poručeni kancléři nebo místokancléři, a obdrželi od něho licencí k učení (licentiam docendi), po které mohli se hlásiti u fakulty ku promocí na mistrovství.

Za připuštění k bakalářství platil, kdo zkoušku vykonal, na nejdéle v patnácti dnech po ní 20 grošů, za licencí pak 38 grošů k fakultě. Kdo se však vykázal nedostatečností prostředků, mohl obdržeti prodlení, až by přišel k lepšímu stavu.

Přivtělením statků zemských, koupených ze sbírky duchovenstva roku 1352, k obecnému učení Pražskému nebylo zdaleka ještě dokonáno, co zamýšlel císař Karel k dostatečnému

nadání svého díla zalíbeného. Pokračovalť teprv později měrou rozsáhlejší ve hmotném zvelebování jeho, aby tím pojištěna byla stále živá činnost v něm. K tomu sloužilo nejvíce zakládání *kollejí*, to jest sborů mistrů neb doktorů, kteří byli zavázáni čísti v té neb oné fakultě, požívajíce za to společně důchodů jistého nadání a bydla ve společném domě.

První ústav tohoto spůsobu byla *kollej Karlova* (collegium Karoli), založená roku 1366 listinou danou dne 30 Července. Byla ustanovena pro dvanáct mistrů svobodných umění, z nichž dva měli býti zároveň mistry neb aspoň bakaláři theologie a přednášeti ve hlavních dvou předmětech této fakulty, totiž v bibli a dogmatice (liber sententiarum), všichni pak měli přitom v theologii studovati. Sídlem této kolleje byl dům někdy *Lazara Žida* při vchodu do ulice Židovské za kostelem sv. Mikuláše (žid. č. 61, 51 ɔc.), ve kterém již o něco dříve, jmenovitě již r. 1364, bývaly držány přednášky universitní. [89]) Byloť nejspíš záhy přeneseno do něho učení fakulty artistské z domu vedlé hřbitova sv. Františka. Po založení kolleje jest do něho již 1 Června roku 1366 uvedeno šest mistrů proslulých, jmenovaných tehdejším místokancléřem obecného učení, Mikulášem proboštem Roudnickým, ostatních šest pak nejspíš o něco později přivzato od nich samých. Nadání kolleje záleželo ve vsi horních *Počernicích* s pěti kopami platu ve blízkých *Trčousích* (čili Črtousích) asi dvě míle od Prahy východně, a čtyřech vsech blíž sebe ležících ve krajině mezi Berounem a Unhoští, totiž *Drahelčicích*, *Uněbuzi*, *Nenačovicích* a *Holonozích*.

K této kolleji, nazvané dle jména svého, přivtělil císař Karel listinou vydanou ten samý den jejího založení kapitulu *Všech Svatých* na hradě Pražském tím spůsobem, aby napotom kanovnické praebendy při ní, kterých bylo jedenáct, osazovány byly vyhradně mistry kolleje Karlovy. Kdykoli totiž praebenda která se uprazdnila, měl k ní od krále býti podán vždy nej-

[89]) Jest o tom zmínka v listě Konrada Waldhausera daném dne 14 Února 1364, který se nachází v rukopisích vedlé jeho apologie.

starší mistr této kolleje, dle pořádku, jak byli do ní přijati. Toliko jmenování probošta vyhradil král sobě a svým nástupcům; děkan pak měl jako předtím volen býti od kapituly. Kanovníci Všech Svatých tímto spůsobem dosazení neměli však své činnosti v obecném učení býti vzdáleni, nýbrž měli dále přednášeti v theologii a svobodných umėních, pokud by každému dopouštělo zdraví a stáří. K tomu pak cíli daroval jim císař Karel hned zároveň dům někdy Bohuty kanovníka Pražského v Menším městě Pražském proti faře sv. Mikuláše (č. 9) k společnému bydlení, kterýž odtud nazýván jest *kollejí Všech Svatých*. Později koupili sobě kanovníci kollegiati dům větší a k účelu učebnímu příležitější blíž kostela sv. Mikuláše na Starém městě (č. 16), a přeložili do něho sídlo své (mezi léty 1379 a 1383). Změna učiněná s kapitulou Všech Svatých byla k žádosti Karlově stvrzena od papeže Urbana V bullou vydanou již 1 Ledna roku 1367.

Když se roku 1372 právníci oddělili od ostatních tří fakult a zřídili zvláštní universitu, daroval jim císař Karel roku 1373 dům v ulici celetné (č. 591), koupený od komorníka svého Pešla Frenclova za 150 kop grošů, aby ho užívali k účelům svého učení, kterýž se odtud nazýval *kollejí právnickou* (collegium juristarum). Dá se pak souditi, že asi okolo téhož času, nejspíš také hned od císaře Karla, byla založena zvláštní kollej pro fakultu lékařskou *(collegium medicorum)*, ač se první zpráva o ní nachází teprv roku 1400. Nacházela se v ulici Svatovalentinské, nyní Kaprové, v domě (č. 43), který předtím roku 1360 a 1361 náležel panu Bočkovi z Podébrad.

Král Václav IV hned ve prvních časích svého panování rozmnožil počet nadání k učení Pražskému založením ještě jedné kolleje pro theology a artisty, kteráž dle jeho jména nazvána jest *kollejí Václavovou*. Za sídlo byl jí vykázán dům na Novém tržišti v místech nynějšího trhu ovocného (č. 573), v jehož držení nacházíme mistry ponejprv r. 1381. K nadání kolleje této náležely nejspíš hned prvotně vesnice *Radkov* mezi Jistebnicí a Táborem, *Vedlice* v Litoměřicku za Hoštkou a *Doubek* čili Doubčík v Kouřimsku nedaleko Škvorce. Nedlouho

pak potom vykázal král Vácslav kolleji Karlově nové nádhernější sídlo, darovav jí roku 1383 směnou za dům Lazarův pěkný a velký dům někdy *Jana Rotleva* na Novém tržišti proti kostelu sv. Havla (č. 541). Mistři přestěhovali se do něho, nejspíš pro některé prvé potřebné změny ve stavbě, roku 1386.

Členové jednékaždé kolleje neboli *kollegiati* měli v ní netoliko své byty, nýbrž dle pravidla stravovali se také při společném stole a vedli vůbec společné hospodářství řízením vždy jednoho ze svého prostředka, voleného pokaždé na rok, kterému se říkalo *probošt*. On byl také vrchním správcem statků náležejících ku kolleji, a skládal druhým počet z důchodů jich, o něž, pokud přesahoval společné outraty, mezi sebou se dělili, podobně jako kapituly o příjmy ze svých obediencí. Spolubydlení toto předpokládalo bezženství členů kolleje, ve kterémž obyčejně setrvávali, poněvadž větším dílem náleželi k duchovnímu stavu. Pakli se který oženil, rozumělo se samo sebou, že musil kolleje se odříci. Ostatně požívala každá kollej samosprávy nejen v ustanovování svého domácího pořádku, nýbrž také v přijímání nových kollegiatů, tak totiž, že když se některé místo uprázdnilo, zvolili k němu nového spoluělena z mistrů fakulty, jíž se týkalo.

Kolleje sloužily však mistrům netoliko za příbytek, nýbrž v nich byly také zřízeny školy, v nichž členové jejich konali čtení svá, a krom nich také jiní mistři příslušné fakulty, pokud k tomu stačilo místo. Také byly v kollejích zřízeny místnosti k úřadování rektorů a děkanů, k zasedání na soudech, k sezením raddy universitní a sborů fakultních, k držení veřejných disputací a promocí. Nejúpravněji byla k tomu zřízena kollej Karlova, zvláště po přenesení svém do nového sídla v domě Rotlevově. V ní sestřeďovala se větším dílem veřejná činnost university třífakultní a dvou fakult, pro které byla zvláště ustanovena, totiž theologické a artistské. *Veliká síň* této kolleje, již tehdáž pověstná, sloužila za místo k nejčetnějším shromážděním a nejslavnějším obřadům. Pro universitu a fakultu právnickou měla totéž ustanovení kollej právnická,

která vlastně kollejí v pravém smyslu slova tohoto nebyla. Neb, jak se zdá, nebyl v ní žádný sbor kollegiatů, než tuším toliko jeden z professorů právnických v ní přebýval — jak aspoň bylo hned za prvního času po založení jejím — maje na péči správu a opatrování domu; jinak pak byly tu zřízeny toliko školy a místnosti k úřadování, ke shromážděním a ku konání slavných obřadů university a fakulty právnické. V kolleji Karlově nacházela se *bibliotheka* zřízená ku potřebě mistrů, kterou založil císař Karel hned zároveň s kollejí a rozmnožil později na př. 114 svazky kněh koupených za 100 hřiven stříbra z pozůstalosti po Vilémovi z Lestkova, děkanu Vyšehradském (1370).

Mistři, pro které nestačilo místo v kollejích, a kteří také větším dílem nebyli zavázáni ku přednáškám, než toliko oprávněni, drželi čtení svá ve svých příbytcích, ve kterých obyčejně měli študenty také v nájmu a ve stravě, což nazývalo se *bursou*. Statuty university tří fakult bylo vůbec ustanoveno za pravidlo, že neměli študenti u nikoho jiného bydliti než u professorů v bursách takových, leč s obzvláštním dovolením od rektora. Čtení držaná ve příbytcích mistrů nazývala se soukromými, v kollejích veřejnými. Za obojí brali professoři plat od študentů, řečený *pastus*, který byl ustanoven pravidly fakult dle trvání a jiných vlastností jednotlivých předmětů čili lekcí.

Čtení theologická držela se také v jednotlivých *klášteřích*, jejichž lektorové, bývajíce mistry theologie, jsou po založení obecného učení Pražského k němu přivtěleni, ač tak, že oni sami i také studující ze řádů mnišských nestáli pod soudní mocí rektorovou, nýbrž pod kázní svých představených řeholních. To byla příčina, pro kterou zase naopak mnich nemohl býti rektorem university. K žádosti císaře Karla vydal papež Urban V roku 1366 zvláštní bullu, kterou napomínal provincialy řádů *Minoritů, Dominikanů, poustevníků* sv. Augustina a *Karmelitanů* v Čechách, aby ve svých klášteřích v Praze chovali stále mistry theologie, kteří by čtli podlé spůsobu obecných učení; a jistě ne bez oučinku. Nebo ve všech čtyřech

klášteřích těchto řádů, totiž u sv. Jakuba, sv. Klimenta, sv. Tomáše a u Matky boží Sněžné, nacházíme později *lektory*, z nichž někteří také výslovně se připomínají co mistři theologie. Zvláště důležité bylo učení tohoto spůsobu v klášteře Dominikanů u sv. Klimenta, ježto roku 1383 uzavřela obecná kapitula toho řádu, zříditi v tomto klášteře Pražském školu pro studující celého řádu ze všech zemí křesťanských, aby v něm poslouchali theologii a docházeli gradů dle obyčeje obecného učení Pařížského. O přivtělení této školy tím spůsobem k učení Pražskému byla zavřena zvláštní smlouva dne 8 Prosince toho roku mezi generalem řádu, bratrem Raimundem z Kapue, který tehdáž za jinou příčinou přijel do Prahy, a rektorem university třífakultní.

Během času, když obecné učení Pražské již se šíře rozvinulo ve své činnosti, přicházelo čím dál tím více v obyčej, že byli k nižším školám, kollegiatným i farním, jak v Praze tak v jiných městech povoláváni za správce mistři nebo bakaláři v něm povýšení, ježto jich počet vždy více se množil. Universita tří fakult hleděla prostředkem jich uvésti školy tyto samy pod svou moc a své řízení, zakládajíc se nejspíš na tom, že učení Pražskému byla přiřčena všeliká práva učení Pařížského, tamější pak universita měla moc nade všemi školami veřejnymi v celé říši francouzské. Statuta university ukládala v tom směru rektorovi za povinnost, aby se všemi možnymi spůsoby o to zasazoval, by *správcové škol* i jejich *školníci* byli jemu poddáni. Zdá se však, že v tom universita v onom čase mnoho ještě neprospěla, poněvadž nároky tyto potykaly se s určitějším starodávným právem scholastika Pražského i kapitul a farářů. Podobně měli býti uvedeni v poslušnost university všichni přepisovači knih, illuminatoři, korrektoři, stírači písem, knihaři a prodavači knih, pergamenníci, apotekaři a vůbec všichni, kdož prý jakýmkoli spůsobem od university se živili. Ale i to zůstávalo, jak se zdá, více přáním než řádem uvedenym ve skutek.

Zámysl císaře Karla, aby obecné učení od něho založené bylo ústavem velkolepym, dalekému světu otevřeným, splnil

se docela dle přání jeho. Učení Pražské sloužilo netoliko království českému a druhým zemím koruny české za ústav domácí k nabytí všeliké vědecké vzdělanosti, kterou znal tehdejší čas, nýbrž i z jiných blízkých i vzdálených zemí přijíždělo do Prahy množství studujících, aby tu konali své učení. Místo do Italie nebo do Francouz obraceli se nyní pravidelně do Čech ti, kdož chtěli dojíti vyššího vzdělání, jmenovitě ze všech končin říše německé, z Danska a Švedska, z Polska, z Uher, ze Sedmihradska i z Charvat, a nebylo zcela zřídka, že přicházeli také študenti z Anglicka, z Francouz i z Italie, zemí, které byly staršími vlastmi obecných učení. Tudy čítalo učení Pražské za nedlouhý čas po svém založení studujících na tisíce, jichž počet se rok od roka množil, tak že jich za posledního roku života císaře Karla bylo již okolo 7000.[81]) Nebylo tomu na značnou ujmu, i když mezitím vedlé učení Pražského, které bylo z počátku jediné v celé střední Europě, v dosti blízkém sousedství vznikla dvě nová učení v Krakově (1363) a ve Vídni (1365).

Študenti toho věku nebývali vesměs mladíci, jako za nynějších časů, nýbrž na mnoze již dospělejší lidé, kteří nicméně obyčejně déle zůstávali ve studiích, než jest nyní obyčej při vysokých školách. Větším dílem náleželi k stavu duchovnímu, majíce buď některé nižší svěcení buď i svěcení na kněžství.[82]) Obyčejně měli již svá beneficia, od kterých za příčinou studií směli se vzdáliti i na více let, spravujíce je zatím prostředkem nájemníků, byla-li spojena se správou duchovní. Tím spůsobem nacházíme mezi študenty Pražskými 14. století znamenitý počet proboštů, děkanů, arcijahnů a jiných praelatů, kanovníků a farářů, též mnichů rozličných řeholí, jak z domácího duchovenstva, tak ze všech výše jmenovaných zemí německých

[81]) Tak udává se v popise pohřbu císaře Karla u Oefele (*Script. rer. Boic.* Tom. I. 258.

[82]) Roku 1380 studoval v theologii Mikuláš z Gery v Sasích, který byl tehdáž knězem již od 15 let, tedy asi 39letý, a jiný kněz Matěj z Hradce Králové, který byl knězem již 7 let, tedy asi 31letý. (*Lib. visit.* 25.) Příkladů takových mohli bychom shledati více.

i jiných. Při tehdejším spůsobu udělování beneficií mnohých bez svěcení na kněžství bylo ovšem mezi nimi také mnoho praelatů a kanovníků mladých, kteří ještě měli své *paedagogy* čili informatory, a tito obyčejně zároveň s nimi se oddávali vyšším studiím. Bývali to jmenovitě mladší synkové šlechtických rodin českých i také knížecích rodů z říše německé. Tak se roku 1380 dali zapsati do matriky právnické dva hrabata ze Schwarzburka, Jan a Jindřich, kanovníci ve Würzburce a v Kolíně, též Rudolf kníže Anhaltské z Bernburka, roku 1382 Rudolf vevoda Meklenburský, roku 1387 Barnym vévoda Štětínský v Pomoří. Jest také příklad, že i zvolený biskup studoval práva v Praze, Jan biskup Poznaňský z rodu knížat Opolských ve Slezsku, zapsaný roku 1382.

Vedle takovýchto potomků vznešených rodů a osob z vyššího duchovenstva byl rovněž velký počet studujících synů stavu měšťanského, netoliko domácích, nýbrž též z cizích zemí, zvláště synů bohatých kupců, kteří v Praze zároveň vedli obchodní záležitosti otců svých. Mnozí z nich, jak se zdá, zapsali se též jen na oko do učení, aby požívali svobod členů university.

Největší býval vždy počet studujících fakulty artistské, poněvadž se svobodná umění pokládala obyčejně za přípravu k ostatním a teprv po odbytí studií v nich vstupovalo se do druhých fakult. Universita právnická zase vyznamenávala se nejvíce bohatstvím a vznešeným stavem svých příslušníků.

Množství studentstva bylo takové, že nemálo přispívalo k [illegible] obyvatelstva Pražského toho času a působilo [illegible] města českého. Činil to [illegible] kteří z nich měli [illegible]. Všecky živnosti [illegible] a množila se tím [illegible] Karla sa-[illegible] to s sebou [illegible] ze všech [illegible] a rozpu-[illegible] kterým bylo

bránění veřejného pořádku úřadům obecním velice stíženo privilegii obecného učení. Za tou příčinou byla roku 1374 zavřena smlouva mezi rychtářem a konšely spojeného tehdáž Starého a Nového města Pražského s jedné a oběma universitami v učení Pražském s druhé strany, kterou se dopouštělo pod jistými výminkami zatčení výtržných študentů rychtářem městským, od něhož jak nejdříve možná mělo se stát odevzdání jich v moc rektora, aby dle potřeby od něho byli trestáni. Študenti byli také nemalým přírostkem živlů nekázaných v Praze. Kde byly jejich byty, tam stěžovalo se také, že se táhlo nejvíce nevěstek.[83]) Zvláště pak vytýkalo se často duchovním v Praze studujícím, že pod příčinou studií opouštěli své kostely, aby mohli požívati důchodů z nich v rozkoších, lehkostech a nemravnosti.

8.

Snahy o napravení stavu církve za času Karla IV. Waldhauser a Milič.

Vady a neřesti, které se během času zmohly při stavu duchovním, panstvíchtivost, lakomost, nemravnost téměř obecně v něm rozšířená, zanedbávání povinností duchovního úřadu a pocházející z toho škodlivé následky ve stavu mravopočestnosti a náboženského vzdělání lidu obracely záhy v čase panování císaře Karla IV pozornost na sebe, a budily přání a snahy, aby byly napraveny. Náleží pak čest a chvála nejvyšším tehdejším hlavám světské i církevní společnosti v Čechách, císaři Karlovi samému i arcibiskupu Arnoštovi z Pardubic, že oni na předním místě prohlíželi ku potřebě napravení a přičiňovali se k tomu každý dle moci svého úřadu. Arcibiskup

[83]) V *Lib. visit.* r. 1380 fol. 15 praví jeden z osadníků sv. Mikuláše na Starém městě: quod multae domus sunt in parochia ipsorum et in aliis, ubi studentes morantur, et rara domus est, in quibus morantur, in qua non foverent meretrices publice; de quo multum homines scandalizantur.

Arnošt směřoval k tomu hlavně svými *statuty provincialnými.* Ukázali jsme již při vypisování tehdejšího spůsobu správy církve a všelijakých zlořádů v ní panujících, kterak byly tyto skoro vesměs vytýkány oněmi statuty a nařizovány prostředky k jich zamezení. Císař Karel napomáhal všemu dobrému v tom jak ve všelikých jiných směrech co ochránce církve, pokud bylo k tomu potřeba světské moci, a bránil, pokud s opatrností bylo možné, také přechvatům škodlivým od stolice papežské. Již jemu bylo jasné, že největším pramenem zkázy v duchovenstvu bylo příliš velké bohatství jeho, poněvadž ono poskytovalo prostředků k rozkošnému živobytí, lákalo tudy ke stavu duchovnímu lidi nepovolané a zavdávalo podnět k nabývání duchovních beneficií po přízni neb za peníze i k užívání jich potom také hlavně co zdroje důchodů. Karel IV hleděl proto stížiti aspoň poněkud další množení statků duchovenstva vydáním zákonu hned za prvních začátků svého panování, dle kterého nemělo napotom žádné darování statků osobám nebo sborům duchovním míti platnost, leč stalo-li se se zvláštním povolením královským, ano zakazovalo se každé takové darování pod pokutou zabavení statku, jehož se týkalo, ku komoře královské. [84])

Zlé zvyklosti byly však již tak hluboko zakořeněny, že dobré zákony samy o sobě nepostačovaly k jich vymýtění. Ukázalť jsme po příležitosti již také k tomu, kterak mnohá nařízení arcibiskupa Arnošta, ježto k nápravě směřovala, nebyla náležitě zachovávána, poněvadž těm, kteří byli úřadem svým povoláni, aby o to bděli, nedostávalo se buď dobré vůle buď potřebné ráznosti. Neprospělo proto také, i když se dosti často opětovala napomenutí rozličnými nálezy syno-

[84]) Zákon ten nachází se sice v zákonníku Karlovu řečeném *Majestas Carolina,* který v celosti zákonní platnosti nedošel. (Viz vydání Jirečkovo v článcích XXXII a LIX). Ale že ustanovení toto platilo, vysvítá z četných listin za času císaře Karla a krále Václava IV, kterými se s odvoláváním na zákon ten dávalo výjimečně svolení královo k zakoupení statků na duchovní nadání. Jedno takové svolení nachází se již roku 1352 v listině kapituly Pražské.

dalnými v pozdějším čase. Měl-li se státi obrat k lepšímu, bylo proto potřeba podnětů mocnějších; musilo přijíti ku probuzení lepších náklonností jak v duchovenstvu tak v lidu vůbec, k novému hnutí v myslích, které úsilně vyžadovalo nápravy. Hnutí to mohlo býti blahočinné, bylo-li moudře řízeno od těch, kteří k tomu byli povoláni, a připravilo-li k rozumu ty, při kterých bylo potřeba změnění starých nespůsobů; mohlo však také býti zhoubné, potkalo-li se se slepým vzdorem a dalo-li se tím vytrhnouti z pravé koleje.

Hnutí takové počalo se v Praze též již záhy za panování císaře Karla IV, a byl to on sám, který, vyhledávaje prostředky rozličné k dobrému cíli vedoucí, zavdal k němu začátek. Císař Karel, znamenaje nejspíš nedostatek dobrých a horlivých kazatelů v Praze toho času, povolal roku 1358 muže pověstného učeností a výmluvností z Rakous, *Konrada Waldhausera*, nazvaného tak dle rodiště svého Waldhausu, kněze řádu sv. Augustina kanovníků řeholných, který jsa na kněžství vysvěcen od čtrnácti let, nacházel se tehdáž nepochybně v nejlepším věku mužském a byl sobě zjednal jméno působením delším ve vlasti své a zejména ve Vídni i při samém dvoře vévod rakouských. Císař dal s ním jednati písemně prostředkem pánů z Rosenberka, a ustanovil jej za kazatele u sv. Havla v Praze, uděliv mu k lepší výživě zároveň fary v Litoměřicích. Konrad, obdržev řádné svolení k této změně jak od svých představených v řeholi, tak také od arcibiskupa Arnošta, přistěhoval se asi v měsíci Květnu roku 1358 do Prahy,[85]) a

[85]) Že přišel Waldhauser do Prahy roku 1358, vychází určitě na jevo z artikulů mnichů žebravých proti němu, dle kterých připadal toho roku den sv. Barbory na outerý, což jiného roku nebylo potom až do smrti jeho. S tím se všecko jiné srovnává, totiž jmenovitě, že v roce potom byl vévoda rakouský Rudolf v Praze a sice před svatodušními svátky. Bylť v Praze roku 1359 v době mezi 16 Dubnem a 20 Květnem, jmenovitě pak dne 5 Května (viz *Pelzel. Karl IV.* 601, a Lichnovského *Geschichte des Hauses Habsburg* IV. 14), svatodušni neděle pak toho roku byla 9 Června. Jak z artikulů těch tak z apologie Waldhauserovy proti nim, která jest hlavním zřídlem o něm, jest pak pozornému čtenáři patrné, že se ta pře mezi nimi začala hned ve prvním roce přebývání Waldhauserova v Praze, a

uvázal se v kazatelský úřad svůj, ve kterém horlivě počal kárati pýchu, lakomství, přepych a všeliké nepravosti panující tehdáž v obyvatelstvu velikého a bohatého města.

Účinek jeho řečí byl veliký. Měštky Pražské, které dotud nosily nádherné závoje a přeskvostné šatstvo, počaly choditi ve slušném jednoduchém oděvu; lichváři a jiní, kteří nabyli jmění nepravým spůsobem, dávali se na pokání, a činili náhrady; lidé oddaní dotud marnostem pomýšleli na spasení duší, a sloužili Bohu. Již ve prvním roce působení Konradova bylo více příkladů kajících hříšníků, které vzbudily obecné podivení. Mladý měšťan Hána čili Hanek Bavorův (Paier), syn bohatého kupce Jakuba Bavorova,[86]) který předtím náležel mezi nejlehkomyslnější hýsky a tak zvané helmbrechtníky Pražské, který nedával ženským pokoje ani v kostele, házívaje po nich kamínky mezi kázáním, obrátil se, a sedával pobožně sám při postních kázáních, tak že s ním Konrad směl po některém čase zacházeti jako s dobrým přítelem; a jiných takových více bylo. Lichvář jeden zlopověstný, hnut svědomím, poručen jest arcibiskupem a farářem svým Konradovi co duchovnímu lékaři, a navrátil jmění nespravedlivě nabyté všechněm, jak jemu od něho bylo uloženo. Shon lidí ku kázáním Konradovým byl tak veliký, že kostel sv. Havla, jak byl jeden z větších v Praze, nestačil pro všechny, i musil Konrad brzy kázávati před kostelem venku. I mnozí Židé a Židovky přicházeli, a stávali neb sedali mezi křesťany, pilně poslouchajíce; což když někteří jim zakazovali a nechtěli jich mezi sebou trpěti, Konrad napomínal, aby tomu nebránili, neb žeť by se někteří mohli třeba obrátiti na křesťanskou víru.

ne teprv roku 1363 (s prodloužením do roku 1364), jak se posud za to mělo. Omyl ten pocházel z toho, že dopis Waldhauserův ku představenému jednoho kláštera mnichů žebravých, který se v rukopise musejním nachází položen hned za apologií s jiným listem jeho (dd. 3 Ledna bez roku), datován jest anno domini 1364 (14 Unora). Není však žádné příčiny, proč by se rok tento měl vztahovati také k apologii, a nelze ho k ní vztahovati, protože jest to v odporu s tím, co výše uvedeno.

[86]) Viz díl II. 475.

Konrad Waldhauský však záhy také všímal sobě některých nespůsobů při stavu duchovním a zejména při mniších žebravých. Zvláště pokládal jim dle zákonů církevních za svatokupectví, že jak mniši tak jeptišky těch řádů brali peníze od jinochů neb dívek nově vstupujících do řeholí, nechtíce jich sice přijmouti. Zvěděv o zvyklosti té jejich v Praze, učinil na to pozorna nejprv arcibiskupa, žádaje, aby to stavil; arcibiskup však Arnošt pravil, že neměl moci nad těmi řády, poněvadž kláštery jejich jak mužské tak ženské byly podřízeny toliko svým vyšším jednékaždé řehole. Tu počal Waldhauser zdvihati hlas svůj proti tomu na kázáních, napomínaje rodičů, kteří tak syny nebo dcery své dávali do klášterů, žeby se tím dopouštěli i s dětmi svými těžkého hříchu. Káral také to, že mnozí dávali děti své do kláštera před rozumným věkem, třeba čtrnáctileté, a tím více zavrhoval navádění rodičů od mnichů, aby děti své ještě třeba v životě matky zůstávající zaslibovali k řeholím, dávajíce jim na znamení toho jména svatých onoho řádu. Přísnými slovy dotýkal se lakomství a labužnictví mnichů těchto řeholí, kterak prý ani nepotřebujíce toho žebrají a přejímají almužnu chudým, kteří by jí více potřebovali, chodíce ano jezdíce s vozy s dobrým potahem po městech, po městečkách a po vsech, ano z Čech až i do Polska po všech krajinách té země zajíždějíce a nepomíjejíce domu, kdež by se nadáli něco obdržeti, kterak přitom mladším panenkám a kuchyňským služkám darovávají měšečky, nožíčky, lžíce neb jehly s mnohými řečmi pochlebnými, aby za to od nich větší dary vzali, kterak přitom pořád mají slova v ústech: dejte nám a pomodlíme se za vás; proti slovům Kristovým: darmo jste vzali, darmo dejte; kterak na kázáních svých, jak se něco lidu sejde, již dají od nich peníze vybírati; kterak prodávají místa ku pohřbům ve klášteřích a kostelích svých, a nejhoršímu zjevnému hříšníku slavný pohřeb udělají, jen když jim za to hojně odkáže, na místě coby měl činiti náhrady za křivdy; a to vše, aby potom v soukromých místech ve klášteřích svých mohli hodovati za stoly skvostnými s tlustými bekyněmi a jinými hostmi, požívajíce ryb velkých a jiných

vybraných krmí, o nichž ani světští lidé nevědí, a hojnosti nejlepších nápojů a vín cizích, takořka každodenně s bohatcem kvasíce.

Mniši žebraví velmi brzy těžce nesli, že se lid německý v Praze všechen hrnul ku kázáním nového tohoto kazatele německého, nic tím se od něho neodrážeje, že řeči jeho byly přísné v kárání všeliké zastaralé nepravosti, kdežto naproti tomu kázání jejich německá, lichotnými slovy oplývající, zůstávala nyní bez posluchačů, leda prý že přicházelo k nim asi čtyry nebo pět bekyň jim oddaných. Tím více popudili se, však proti němu, když káravé řeči jeho proti svatokupectví hnuly též myslemi jeho posluchačů, tak že mnozí rodičové, kterých děti byly přijaty do klášterů za peníze, obrátili se ku papeži se žádostí za rozhřešení proto, a jiní napotom nechtěli se více umlouvati o platy za přijmutí do řádu. Již ve prvním roce svého přebývání v Praze zkusil Konrad Waldhauser proto nesnáze s mnichy. Když totiž někdy ku konci Listopadu r. 1358 přijel do Prahy nejvyšší mistr čili general řádu Dominikanského, rodem Francouz, který prý byl zároveň legatem papežským, stěžovali jemu mniši toho řádu od sv. Klimenta v Praze na řeči Konradovy jim nelibé, a jmenovitě na kázání, které měl v první neděli adventní (2 Pros.) již po příchodu jeho do Prahy. General, pokládaje počínání Konradovo za hodné trestu, obrátil se proti němu se žalobou k úřadu arcibiskupovu, a poněvadž minil Waldhauser právě tehdáž odebrati se na čas k faře své do Litoměřic, vymohl proti němu stávku, aby musil v Praze zůstati.

Dne 6 Prosince Waldhauser k obeslání od officiala arcibiskupského dostavil se, provázen jsa několika konšely Staroměstskými i učeným a váženým písarem městským mistrem Wernerem, k uslyšení, co by naň bratří žalovali. General Dominikanů však sám nepřišel, než toliko několik jeho mnichů; z nichž jeden pustiv se s Wernerem do hádky, řekl jemu mezi jiným chlubně, že prý general jejich má v jedné noze víc rozumu než on celý: k čemuž Werner odvětil: vy jste všichni svatokupci i s mistrem svým. Co se však toho dne

vyřídilo, není nám známo; byla věc nejspíš odložena; nebo byl Konrad potom podruhé obeslán ke dni 28 Prosince. Zdá se, že žalobníci jeho nebyli tehdáž ještě dobře připraveni a vyžádali si sami toho odkladu. Dorozumělit se mezitím také s jinými řády žebravými v Praze, totiž s menšími bratřími, s poustevníky sv. Augustina a s Karmelitany. Jindy nebývalo prý lásky mezi nimi, protože si záviděli pohřbů bohatých lidí. Ale nyní spolčili se, a snášeli v jedno své stížnosti, posílajíce pilně své druhy s veřejným písařem na kázání Konradova, aby sobě zaznamenali řeči závadné. Tak učinili v druhou neděli adventní (9 Pros.) a opět na sv. Jana evangelistu (27 Pros.). Konrad nedal se stiháním jejich zastrašiti, nýbrž kázal směle dál svým spůsobem, a poskytl jim nové látky dosti. Dne posledně řečeného jal se písař, kterého přivedli s sebou, vyzývati k jich pobádání několik lidí, kteří tu seděli na kázání, aby mu vydali svědectví pro pamět o tom, co Konrad kázal. Lidé však se nad tím horšili, a vyplísnili písaře zle; mnichům pak samým byli by prý vybili, kdyby nebyli utekli rychle. Voláno za nimi, že jsou kacíři. Později se ukázalo, že ten písař byl pouhý Čech, který německému kázání Waldhauserovu ani nerozuměl a chtěl sobě dáti vysvědčiti, co mu mnichové sami křivě namluvili.

Nazejtří potom (dne 28 Prosince) měl Waldhauser podruhé státi ve dvoře arcibiskupové. Maje ráno kázání, žádal s kazatelnice na konšelích, kteří obyčejně bývali přítomni, jak se zdá, všichni, aby opět dva z nich šli s ním, by mu byli svědky a ochránci; což ochotně učinili, a s nimi šel opět také písař mistr Werner. Tu však, poněvadž byla pověst, že milovanému kazateli hrozí nebezpečenství od mnichů, ano že ho chtí zabíti, přidalo se na cestě více měšťanů Pražských a jiného lidu množství, mužských i ženských, k jeho průvodu; a když šli k mostu okolo kláštera Dominikanů u sv. Klimenta a ukázali se tudíž někteří bratří z toho kláštera, musili slyšeti opět zlé řeči proti sobě, že jsou kacíři, žeby měli všichni býti upáleni; lidé vyplívali před nimi; a to se opětovalo, když se potom zase vraceli. Konrad sám ani mistr Werner

neprospěli nic napomínáním lidí, aby toho zanechali. Mnichům žebravým vedlo se toho času i jinak zle: ve mnohých domích zavírali před nimi dvéře, když přicházeli prosit almužny, anebo odháněli je se zlořečením.

Co se onoho dne vyjednalo na úřadě arcibiskupském, zase nemáme o tom zprávy. Zdá se, že přišlo k nějakému odkladu až do osobní přítomnosti arcibiskupa Arnošta, který v měsíci Prosinci toho roku a nejspíš až do začátku Unora roku 1359 meškal s císařem Karlem ve Vratislavi. General Dominikanský zval mezi tím časem Konrada po dvou bratřích ve jménu svém a svého řádu k jakési disputací o věcech sporných mezi nimi, nepochybně do kláštera sv. Klimenta; ale Waldhauser odmítl to dopisem k němu (3 Ledna 1359),[87] jak pravil ze strachu, aby ho bratří neukamenovali: nebo prý hrozili jemu tak učiniti dle jistého svědectví: slibuje ostatně odpověditi jemu na vše svým časem před arcibiskupem.

Mnichové čtyr řádů umluvených vespolek složili konečně žaloby své proti němu ve čtyrmecítma artikulích, z nichž 18 bylo sebráno od tří řádů ostatních, 6 pak obzvlášť od Augustinských. Artikule tyto předložili arcibiskupu samému na općném rocc, který jim byl položen s Waldhauserem u přítomnosti jistého legata papežského, který se tehdáž nacházel v Praze, a před mnohými prý jinými muži vzácnými a učenými. Žaloby ty obsahovaly všecko, co byl Waldhauser mluvil neb konal mnichům nelibelo. K tomu on, vyžádav sobě lhůtu tří dní, odpověděl též písemně, a to takovým spůsobem, že odmítaje některé věci jakožto smyšlené nebo překroucené, celkem trval v řečech svých a zastával jednání své jakožto nezávadné. Protivníci jeho neuměli na to dáti dostatečné odpovědi aniž dokázati jaké viny při něm: pročež arcibiskup Arnošt s osvědčením toho vydal listy pod pečetmi svými, kteréž dal přibiti na dveřích všech klášterů řádů

[87]) Dopis ten nachází se v rukopise musejním hned po apologii Waldhauserově s udáním dne bez roku, ale dle souvislosti příběhů náleží patrně do roku 1359.

žebravých v Praze, vyzývaje každého, kdožbykoli měl jakou žalobu proti Konradovi nebo proti učení jeho, aby se dostavil v jistý den o třetí hodině ve dvoře arcibiskupově, ukládaje bez pochyby všechněm sic potom mlčení.

K tomuto vyzvání nikdo se nedostavil. Mniši žebraví však proto se neostýchali nařikati Waldhausera a roznášeti zlou pověst o něm, jmenovitě ve vlasti jeho ve Vídni a jinde v Rakousích prostředkem tamějších svých spolubratří. Konrad zvěděl o tom, když na začátku měsíce Května (okolo 5 Kv.) roku 1359 přijel vévoda rakouský Rudolf do Prahy a s ním jistý mistr Albert, jak se zdá, učený přítel Konradův. Vévoda sám, u něhož měl Waldhauser slyšení, pověděl mu, když přišla řeč na jeho při s mnichy žebravými, že o artikulích jejich proti němu slyšel, a jmenovitě o tom, který se týkal dávání dcer do klášterů s placením za to. Slova Waldhauserova o tom byla hanebně zkřivena, [88]) pročež užil příležitosti k vyložení jich vévodovi, jak skutečně zněla. Vévoda Rudolf patrně nepřikládal pomluvám těm velké váhy; neboť zval Waldhausera, aby se navrátil do Rakous a zůstal při něm ve Vídni; z čehož on však se vymluvil, pro dobrodiní sobě prokázaná od císaře. Nicméně uznal Waldhauser zapotřebí, sepsati hned za několika málo dní, co vévoda jeho meškal v Praze, jistou obranu proti 24 artikulům pro své krajany ve Vídni a jinde v Rakousích, kterou nejspíš odevzdal mistru Albertovi, aby ji tam rozšířil. Také pak hned první den, když vévoda přijel do Prahy, učinil ohlášení, že míní o artikulích promluviti přede vším lidem veřejně. Mnichové, obávajíce se většího než předtím zahanbení, obrátili se k vyšším osobám, a spůsobili, že byl Waldhauser požádán, aby toho na ten čas zanechal. On však učinil to nicméně později, dne 10 Června v pondělí o letnicích, oznámiv o tom v neděli po nešporách všem bratřím žebravým, aby přišli, kdož by ho chtěli poslechnouti. Bylo prý při-

[88]) Že prý řekl: Prius quam homo filiam suam Simoniacae traderet religioni, eligibilius eam esset meretricem fieri.

tom mnoho lidí poctivých a učených i také veřejní písařové od něho požádaní.

O pozdějších příbězích Waldhausera v Praze jest nám příliš málo povědomo. Jisto jest, že v činnosti své kazatelské pokračoval neustále, a že jej obyvatelstvo vždy mělo u veliké vážnosti a mnoho se spravovalo jeho učením, také však že mniši řádů žebravých nikdy nepřestali naň sočiti. Vychází to na jevo zvláště z listu jeho psaného tuším ku převoru kláštera sv. Tomáše [89]) dne 14 Unora 1364, se stížností na jednoho z mnichů jemu podřízených, který jej v kázání držaném o hromnicích toho roku nazýval Antikristem a jinak jej tepal, jakož i na lektora toho řádu, který jemu ve čtení svém v obecném učení Pražském v domě Lazarově přičítal křivě věci, kterých on nekázal. I tehdáž byly naň opět jakési artikule složeny od mnichů žebravých, o nichž, jak pravil, mělo se ukázati svým časem, byly-li pravé čili smyšleny. Později sepsal Waldhauser k žádosti mnohých študentů, kteří navštěvovali jeho kázání, postillu čili sbírku kázání svých na všecka evangelia nedělní během roku, kterou nazval postillou študentů učení Pražského. Mělať jim sloužiti za návod k úřadu kazatelskému.

Mezitím nezůstal dlouho v držení kostela Litoměřického, ve kterém on i za jeho nepřítomnosti střídníci měli rovněž mnoho nepříjemností s dvěma kláštery mnichů žebravých v tom městě, přitom pak také málo požitku ano i nesnáze s měšťany, kteří prý vládli farou více než farář. Waldhauser se kostela toho zbavil nejspíše již roku 1359, ježto v r. 1360 dne 20 Listopadu byl k němu dosazen již druhý jeho nástupce; [90]) nepochybně pak obdržel právě hned tehdáž faru Týnskou v Praze, což svědčí o přízni tehdejších opravců kostela k němu, učeného děkana Vyšehradského Viléma z Lestkova a Matěje od Věže, Veltiovice. Možná vždy, že se to také stalo na přímluvu

[89]) V dopise uvodí se, že řád ten měl papežské povolení k držení statků, což se z Pražských řádů žebravých hodí jen ku poustevníkům sv. Augustina.

[90]) Viz *Lib. confirm.* u Tingla I. 137.

císaře Karla samého, jehož ochrana tuším jediné byla dost mocná, aby mu útoky rozezlených nepřátel jeho nebyly na škodu. Odtud byl nepochybně kostel Týnský hlavním místem působení Konradova, kterýž sotva potom úřad kazatelský u sv. Havla mohl podržeti.

Asi v šestém roce přebývání Waldhauserova v Praze dostal se mu nenadále soudruh v jeho působení, který byl s ním stejného smýšlení o potřebě napravení mravů lidu městského i nešvar v duchovenstvě, ale přitom byl muž letory ohnivější, živé obraznosti, náboženského nadšení ničím nepřekonatedlného, který se slovem i skutkem zasadil o dosažení vytčeného cíle ještě mnohem úsilněji a všestranněji a dosáhl také účinku mnohem mocnějšího a trvalejšího. Byl to kněz *Jan Milič* z Kroměžíře, Moravan, syn rodičů stavu skrovného, který dle příkladu mnohých duchovních toho času zprvu nastoupil na dráhu kancelářskou ve službě při dvoře královském. Nacházíme jej v povolání tom ještě v mužském věku jeho, ježto byl na začátku roku 1359 s císařem Karlem ve Vratislavi, a potom dvakrát brzy po sobě, na podzim roku 1360 a z jara 1362, ve průvodu císařovu na cestách jeho v říši německé. Jméno jeho nachází se v létech těch často na listinách královských jakožto registratora. Již roku 1350 byl kanovníkem v Kroměžíři, požívaje praebendy tamější v Martinicích nedaleko Holešova.[21]) Později vysloužil si kanovnictví Pražské spolu s úřadem sakristy kostela Pražského, a jsme-li dobře zpraveni starým jeho životopiscem, dosáhl konečně i vysokého důstojenství arcijahna Pražského. Možná jest, že tomu tak nebylo doslovně, než snad, že arcijahenství spravoval co náměstek některého z oněch arcijahnů vlaských, o kterých jsme na jiném místě pověděli, že ty časy požívali důchodů tučného toho beneficia ve vzdálené cizině. Buď tomu jak buď, Milič zastával ten úřad s velkou svědomitostí, konaje pilně visitací farářů, při čemž moha slušně vyžadovati od nich zapravení útrat na cestách, obyčejně nečinil toho, nýbrž vydával ze svého. Poněvadž sotva bylo možné,

[21]) Viz Volného Kirchliche Topographie der Olmützer Diöcese II. 84.

aby byl tyto povinnosti i službu v kanceláři císařské kona zároveň, podobá se, že Milič za příčinou nastoupení v arcijahenství ze služby u dvora vystoupil, a že tudy úřad arcijahenský vzal na sebe teprv roku 1362, sakristou přitom zůstávaje.

Brzy však potom stala se veliká proměna v jeho smýšlení. Počalť nejspíš v tomto úřadování co arcijahen uvažovati přísněji než předtím velikost povinností povolání kněžského. Slova Kristova: „kdož by se neodřekl všeho, co má, nemůž býti žákem mým,“ vnikla hluboko v mysl jeho; i umínil si v pravdě jim zadost učiniti. Tedy najednou vzdal se jak úřadu arcijahenství tak i sakristie i kanovnictví Pražského, chtěje se oddati zcela kázání slova božího a jiným skutkům k spasení duší sloužícím. Darmo snažili se druzí kanovníci, aby jej od úmyslu jeho odvrátili, zejména aby arcijahenství podržel; darmo přimlouval mu arcibiskup Arnošt, pravě k němu: pane Miliči! což lepšího můžete učiniti, než abyste ubohému arcibiskupu svému byl pomocen v pasení stáda jemu svěřeného? Milič sice nezařekl se docela a na vždy, nebýti jemu po vůli; ale na ten čas setrval při svém předsevzetí, a mínil se přede vším sám zkusiti, zdali by měl schopnost ku kázání. K tomu cíli se odebral předně do kraje Plzenského do Horšova Týna, města arcibiskupova, a přebývaje, jak se zdá, u faráře, cvičil se tam v kázání. Po půl létě pak, jak se podobá, na podzim roku 1364, vrátil se do Prahy, a počal tu kázati nejprv u sv. Mikuláše na Malé straně, potom u sv. Jiljí na Starém městě Pražském. [92])

[92]) Zprávám o Miličovi nedostává se pohříchu letopisné určitosti. Jisté jest z knih *confirmationum*, že ještě dne 21 Srpna 1363 zůstával sakristou Pražským (E. 9), a ze souvěkého zápisku v rukopise kapituly Pražské, obsahujícím počty úřadu sakristova (vytištěného u Berghauera v *Protomart.* 95), že se sakristie vzdal před 23 Prosincem téhož roku. Berghauer domnívá se, že složil arcijahenství již roku 1362, sakristanství pak ještě podržel, ale neudává na to žádných dokladů. Dle vypravování životopisce Miličova opustil Milič Prahu hned po složeni arcijahenství; o sakristanství pak životopisec nic se nezmiňuje; a není podobné, žeby byl Milič, když se chtěl všeho vzdáti, co měl, aby mohl Kristu sloužiti, rozpakoval se přitom a jednoho se vzdal, druhé podržel, zvlášť žeby byl úřad podržel,

Z počátku si ho lidé mnoho nevšímali; mívalť málo posluchačů, a někteří se mu smáli pro jisté zvláštnosti v řeči, nejspíš z Moravy přinesené, i také že byl zapomenlivý v ohlašování svátků, nemaje v tom zběhlosti. Přátelé přimlouvali mu, aby toho kázání nechal; že tím nic neprospěje, jako prý málo prospěli mužové mnozí učení z řeholí za nedávné paměti. Ale Milič nedal se lehce odstrašiti. Zkoumav sám sebe a nabyv důvěry v síly své, kázal dále, a lidé počali jej poznávati a oblibovati sobě jeho kázání, i hrnuli se k nim valně. Waldhauser řečnil německy, a tudy rozuměla mu jen menšina obyvatelstva Pražského. Nyní mělo také obyvatelstvo české svého kazatele, který uměl mocně hýbati jeho myslemi. Směr a účel působení obou byl tentýž. I Milič snažil se napraviti zkažené mravy, a kázal tedy proti panujícím nepravostem. Také pak dočkal se v tom brzy při svých posluchačích týchže účinků jako Waldhauser při německých. Marné ženské odkládaly od sebe nádherné šperky; lichváři navracovali hanebné zisky; řemeslníci, kterých zaměstnání nedalo se snadno provozovati bez podvodu, odříkali se řemesel svých, a učili se jiným; tajní a zjevní hříšníci litovali hříchů svých, a nejedni odstěhovali se na poušť, aby se vzdálili světa a činili pokání.

Dobrý účinek povzbudil horlivého kazatele ještě k pilnějšímu pokračování v díle zalíbeném, tak že kázal netoliko každodenně, nýbrž ve zasvěcené dni obyčejně dvakrát i třikrát, někdy i čtyrykrát v rozličných kostelích; a kázání jeho málokdy trvalo jen hodinu, často dvě i tři hodiny. Nicméně neomrzel posluchačů svých; což samo sebou svědčí o velkém daru řečnickém. Učení mužové divili se snadnosti, s kterou se uměl v krátké době připraviti na toliká kázání. Sám slavný mistr Vojtěch Rankův pravil o něm, že co by on sotva za

kterého nemohl zastávati, když se z Prahy vzdálil. Protož myslím, že se arcijáhenství i sakristanství vzdal asi zároveň, tedy oběho někdy v Prosinci 1363; poněvadž pak dle svědectví životopisce přebýval v Týně půl léta a to aspoň částečně v letě, lze počítati dle toho, že se kazatelské působení jeho v Praze počalo teprv r. 1364, a to někdy v pozdním letě neb na podzim.

měsíc dovedl složiti ke zhotovení sobě kázání, Milič toho dovede za hodinu. Bylať mu podporou neobyčejná pamět, kterou jmenovitě na všecko, o čemkoli kázal, uměl hned sobě vyhledati doklady z písma svatého. Ale rovněž tak velká byla pilnost, s kterou studoval, nepřeje sobě oddechu ani okamžení, tak že i při jídle obyčejně čítal nebo psával, čeho mu bylo právě zapotřebí.

Uměl-li však Milič horlivým kázáním roznítiti zbožné myšlení a dobrá předsevzetí v posluchačích svých, byl zajisté neméně účinliv příklad následování Krista a apoštolů, jejž ukazoval celým spůsobem svého života. Odřeknutí se bohatství bylo od něho splněno tou měrou, že skutečně neměl ničeho, oč by nebyl býval hotov každou chvíli rozděliti se s jinými. Příbytek jeho byl, kde mu kdy některý ze zbožných ctitelů jeho poskytl zdarma komnaty ku přebývání; a v té nebydlíval samoten, než společně s několika jinými, mezi nimiž byl příbuzný jeho žák Štěpán z Moravy, rodem z Kroměžíře.[93] Ten mu připravoval k jídlu, co se mu kdy dostalo darem od lidí; a jindy nosily mu pobožné panny a vdovy i jiné měštky krmě připravené pro něj ve svých domácnostech. On však byl střídmý v jich užívání, a poděloval jiné, přestávaje na nejvyšší potřebě pro sebe. Tak byl skrovný též oděv jeho. Nemívalť než jedinou sukni na leto a druhou koží podšitou na zimu, které nosil pořád, až mu někdo z dobroty daroval novou. Tehdy však nepodržel staré, nýbrž hned daroval ji někomu chudému, podlé slov Kristových: „kdo má oděvy dva, dejž jeden tomu, který nemá žádného.“ Týmž spůsobem všecko jiné, co se mu dostalo z darů pobožných lidí, rozdával mezi chudé, kteří jej vždy nacházeli k dávání ochotného; neměl-li nic, žádával jich vlídně, aby přišli podruhé, až bude míti. Když jednoho roku byla zima neobyčejně tuhá, tak že zbožný kazatel patrně mrznul ve své

[93]) Stephanus clericus, cognatus ejus, jmenuje se několikkrát v *Životě Milíčově;* mám pak za to, že jest to tentýž, o kterém mluví r. 1374 kněz Mikuláš z Jičína na Moravě ve výslechu svém v *Aktech consistorii* f. 65 : quod quidam socius suus nomine Stephanus de **Moravia**, ut credit, de Cremsier, Olomucensis dioecesis, praedicavit ɔc.

lehké jediné sukni, pravil šlechtic Tomáš, muž nábožný a prý u mnohých na slovo vzatý — byl to nejspíš ctihodný Tomáš ze Štítného — ku knězi Vojslavovi, důvěrnému následovníku Miličovu: Vidím, že pan Milič ničeho pro sebe nezachová; ale kdyby chtěl zachovati pro sebe, rád bych mu daroval dobrý kožich z lišky. Kněz Vojslav oznámil to Miličovi; on však žádným spůsobem nechtěl toho učiniti, aby slíbil podržeti něco pro sebe, a raději mrznul, než by kožich přijal pod tou výminkou. Líbezné bylo chování jeho ku každému, kdo od něho žádal rady nebo pomoci. I když nejvíce byl umdlen od ustavičného kázání, přijal u sebe každého, kdo k němu přišel z takové příčiny; ochotně ho vyslechl, a dal mu naučení, jak nejlépe mohl. Jinak však byl v řečech skrovný; nedovoloval sobě ani nejmenšího žertu nebo usmání; zvláště v zacházení se ženskými byl opatrný a málomluvný; na ulici ani slova nepromluvil bez nevyhnutedlné potřeby; chůze jeho byla tichá a vážná; doma trávil čas, který mu zbyl od příprav ku kázání, větším dílem v pobožnostech ve dne i dílem v noci; vyražení ani pohovení žádného nepopřál sobě nikdy.

Horlivost Miličova ve hlásání slova božího a příkladný jeho život spůsobily velké pohnutí myslí netoliko v lidu vůbec, nýbrž, co pro budoucnost bylo velice důležité, zvláště také v některé části duchovenstva, jmenovitě mladšího, trvajícího v studiích, tak že byla v něm probuzena snaha o následování příkladu jeho a přání, aby se od něho přiučili. Milič počal z té příčiny kázati obzvláště v kostele sv. Mikuláše na Starém městě Pražském jazykem latinským pro duchovní a jiné muže literně vzdělané, potom pak také kázání k tomu složená propůjčovati ku přepsání, čehož mnozí užili ke vzdělání se k úřadu kazatelskému. Aby rozšířil ještě více pole svého působení, učil se v dospělém věku německému jazyku, jehož ve mladých létech nebyl mocen, a počal také někdy kázati německy. I nepřestával na činnosti své v Praze, nýbrž navštěvoval časem také jiná města v Čechách i na Moravě, a kázal v nich lidem.

Zasazuje se o vykořenění nepravostí, nemohl ani Milič, jako prvé Waldhauser, opominouti zcela kárání chyb ducho-

venstva. I on pronášel důtky proti svatokupectví při při- mání do řeholí mnišských a proti držení jmění od mnic- žebravých i některým druhům důchodů kněžských vůbec, spůsobil si tím nenávist mnichů. Vlastně mrzelo je celé půso- bení jeho i Waldhausera, protože ukazovalo, jak by se on- měli chovati a nechovali, což jim škodilo u lidí. Bezpochyby sočili na Miliče záhy všelijak jako na Waldhausera, ale bez účinku, poněvadž se působení obou těšilo z přízně nejvyšší duchovní i světské vrchnosti v zemi. Jestiť dosvědčeno, že míval Milič příležitost k osobnímu jednání s arcibiskupem i s císařem ve svých potřebách. Při tom stavu věcí musil protivníkům jeho velice býti vhod, když zavdal nějakou zdán- livou příčinu k pochybování o správnosti učení svého. Milič, vida tolik neřestí, které tehdáž bujely v církevním řádě, za- myslil se do učení o Antikristu, jakožto původci všeho toho zlého, a ze sestavení výroků písma svatého soudil, že již jest přišel na svět Antikrist; pročež dával výstrahu věřícím, aby se ho chránili. Unesen horlivostí, mluvil pravdu do očí prae- latum i biskupům, vytýkaje jim, v čem pobloudili sváděni jsouce Antikristem; ano jednou, stoje před císařem, na něj u přítomnosti mnohých prstem ukázal, pravě, že i tuť jest velký Antikrist. Za to jej arcibiskup Jan Očko vzal v kázeň, a dal jej vsaditi do vězení (1366). To nejspíš osmělilo jeho protivníky k novému pokusu, aby jej uvedli v podezření ne- pravého učení. Musilať asi taková býti příčina, pro kterou arcibiskup uložil mistru Vojtěchovi a učenému děkanu Vyše- hradskému Vilémovi z Lestkova, aby prohlédli psaná kázání Miličova. Oni však nenašli v nich ničeho závadného. Mistr Vojtěch jmenovitě pravil, že mu nelze jich opravovati, ježto jsou sepsána z milosti ducha svatého.**

Též snad také byla příčina, pro kterou byl Milič po ně- kterém čase z vězení zas propuštěn. Mělť tak svědomitému zavdal pokáráním od svého vyššího bezpochyby příčinu ku

** Přezkoumání toto kázání Miličových stalo se na každý způsob do roku 1369, poněvadž toho roku děkan Vilém zemřel.

přemýšlení. Počalť toho času pochybovati o sobě, zdali by byl hoden kázati slovo boží, a přemítal o tom, neměl-li by docela odříci se světa vstoupením do některé řehole. Ale přátelé jeho všichni vymlouvali mu úsilně takový úmysl. On nicméně po delší čas zdržel se kázání; konečně pak umínil si jíti do Říma a hledati upokojení předložením svého nálezu o Antikristovi samému papeži.

Tehdáž očekávalo se navrácení papeže Urbana V z Avignona k starodávnému pravému sídlu apoštolskému v Římě. Milič odebral se tam se služebným žákem svým, bezpochyby Štěpánem výše zmíněným, a ještě s jedním přítelem, knězem Dětřichem poustevníkem, a přibyl do Říma v měsíci Dubnu 1367. Když však tu meškal déle než měsíc a papež nepřijížděl, uzavřel již jeti k tehdejšímu sídlu jeho do Avignona. V tom přišlo mu na mysl, aby prvé veřejně kázal v Římě o příchodu Antikrista, i aby kázání to sepsal, by se mu slova nemohla překrucovati v jiný smysl, však nechtěje pověděti všeho, nýbrž vlastní základ svého mínění vyložiti jen papeži samému. Učinil o tom napřed ohlášení přibitím na dveřích kostela sv. Petra. Ale řeholníci žebraví z Prahy neopominuli zatím dáti o něm zprávy do Říma dle smyslu svého Pročež měli tam naň bedlivé oko; a jak se objevilo ohlášení jeho, jest hned zatčen ve chrámě sv. Petra samém, když se modlil, neskrývaje se; s ním také přítel jeho kněz Dětřich. Miliče zavřeli v klášteře menších bratří v Lateraně řečeném Ara coeli, Dětřicha v klášteře Dominikanském. Jak se o tom dostala zpráva do Prahy, měli z ní mniši žebraví radost velikou, a oznamovali to lidem na kázáních, pravíce: Hleďte, nejmilejší, již bude Milič upálen. Přání jejich se však nesplnilo. Milič musil sice snášeti útrapy vazby několik měsíců, a snášel je s myslí oddanou ve vší trpělivosti. Po některém čase bylo mu však povoleno, vyložiti své mínění v řeči držané před shromážděním praelatů kostela sv. Petra a jiných mnoha mužů učených; kteříž byli s ním spokojeni. Milič a Dětřich byli sice odtud odvedeni zase do svého vězení, ale chováni v něm lehčeji než předtím. Když pak konečně dne 16 Října toho

roku papež Urban V přijel do Říma, dosáhl Milíč bezpochyby čeho sobě přál, že se mohl svěřiti s míněním svým buď jemu samému buď někomu na jeho místě, nejspíš výtečnému kardinalovi Albanskému. Bylť ve svém vězení složil spis, ve kterém odůvodnil své mínění o příchodu Antikrista a projevil úmysl raditi papeži, aby svolal koncilium v Římě, na němž by se usnesl s veškerými biskupy v křesťanstvě o prostředky ku přemožení jeho, pokládaje zvláště za přiměřené vyslání četných kazatelů pocestných, kteří by vystříhali lidi od osidel Antikristových a navodili je ku pokání, pokud by čas byl. Kardinal Albanský spůsobil po vyslyšení Miliče hned propuštění jeho i Dětřicha z posavadního vězení, a choval je počestně a laskavě v domě svém. Zdá se, že dostal Milíč poučení o tom, co bylo v tvrzení jeho o Antikristu přílišného neb nedůvodného, a že se tím spravil poslušně. Neboť brzy směl se beze všech těžkostí svobodně navrátiti zase do Prahy.

Zde byla nyní veliká radost jeho přátel a ctitelů, a počala se nová činnost jeho, ještě pilnější a rozsáhlejší než předtím, když byl zase utvrzenější v mysli své po nabytém ospravedlnění. Opět počal kázati, u sv. Jilji česky, v Týně německy, u sv. Mikuláše latinsky, a kdežkoli jinde ho požádali, také v jiných kostelích, takořka od kázání ku kázání chodě a všude lid vzdělávaje. Pořád více přidržovalo se ho četné mladší duchovenstvo, berouc od něho navedení k umění kazatelskému. Milíč povzbuzoval, dodával chuti, psal kázání pro jiné neb jim dával na ruku, o čem a jak by měli kázati: těšil se z každého nového následovníka, a chválil jej lidem, aby jej raději než jeho samého poslouchali. Neznámo, z jaké příčiny, odebral se roku 1369 ještě jednou ke dvoru papežskému, kdežto však tenkráte zdržel se jen krátce. Za jeho nepřítomnosti zemřel v Praze proslulý jeho vrstevník Konrad Waldhauser dne 8 Prosince roku 1369, a Milíčovi přibyla nová práce: neb cítil povinnost pečovati nyní o české i o německé obyvatelstvo Prahy jednostejně. Počal z té příčiny jmenovitě od adventu roku 137[illegible] kázati každodenně německy v kostele Tynském a česky opakovati kázaní totéž u sv. Jilji, i pokračoval v tom

onde tři, tuto dvě léta, až jiné okolnosti vyžadovaly v tom změny. Vedlé toho každodenně v Týně zpovídal, a každodenně krom velké překážky čítal mši svatou; poněvadž pak z toho znamenal pokaždé duchovní posilu a naproti tomu nepokoj mysli, kdykoli svaté oběti vykonati nemohl, navodil také lidi k častému přijímání velebné svátosti. Přitom byl sám na sebe pořád přísnější. Od první cesty své do Říma přestal požívati masa a vína, a setrval v tom spůsobu postu celé ostatní své živobytí; utrhoval sobě i spaní; užíval lůžka tvrdého, ano zanedbával i prostředků čistoty, léhávaje v noci v sukni, ve které ve dne chodil, tak že musili přátelé časem mu ji vyrvati, aby byla vyprána. Lázní dokonce neužíval. Soukromí pak také někdy užíval metly k trýznění těla svého.

Mezi jinými účinky kázání a ostatního působení jeho objevil se toho času také ten zvláštní a podivení hodný, že i veřejné nevěstky Pražské počaly se hroziti mrzkého živobytí svého a dávati se na pokání. Milič ujal se kajících, aby zbavivše se výdělku hanebného, netrpěly nouze, pokud se nemohly živiti spůsobem poctivým, i zjednal jim příbytek v malém domě blíž kostela sv. Jiljí, který sloul dům Pochův, u jisté panny jménem Kateřiny z Moravy. Tam poskytoval jim stravy a oděvu i jiných potřeb, až dostaly buď služby u hodných hospodyň, buď směly se vrátiti k svým rodičům, buď také některé vstoupily v manželství. S povolením arcibiskupovým spůsobil Milič, že se jim v domě tom čítala každodenně mše svatá při oltáři pocestném a každodenně držáno kázání české i německé. Obracování padlých ženštin ke mravnému životu bylo odtud novou věcí, ku které Milič obrátil zvláštní pilnost svou. Počet jich, které se odevzdaly jeho správě, rostl den ode dne, tak že jich během asi dvou let přivedl více než tři sta na cestu k polepšení. Mnohé vykoupil z osidel nepravosti zaplacením za ně dluhů, kterými byly připoutány k svým přechovávatelům. Jedna ze svůdnic tehdejších, které chování nevěstek provozovaly co živnost, byla Keruše Hofartová, držitelka domu v zlopověstné ulici Benátské (č. 309). I ona dala se aspoň na smrtelné posteli na pokání, a odkázala dům ten

Miličovi, který nejspíše z toho vzal pochop k vykořenění smilství v celé té ulici. Z pobádání jeho totiž a jiných soudruhů v kazatelství jím probuzených dal roku 1372 císař Karel rozbořiti hlavní hampeyz Benátský a daroval městiště jeho Miličovi, který nyní svůj ústav k napravení hříšnic přenesl na to samé místo, kde jindy hřešily.

Vzbudiv pobožné dobrodince, sehnal potřebné prostředky peněžité, a vystavil tudíž zvláštní dům pro kající ženštiny, aby v něm měly útočiště prostrannější než předešlé, a při něm kapli sv. Maří Magdaleny, sv. Afry a Marie egyptské, k níž položil základní kámen v neděli dne 19 Září téhož roku 1372. Jiný pak dům vystavil tamže pod názvem domu literatů pro duchovní, kteří mu byli v díle jeho nápomocni, odevzdavše se na spůsob učňů pod jeho řízení. S nimi odtud i Milič tudíž přebýval, ustanoven jsa řádně za správce kaple nově založené, nad níž zároveň také jemu náleželo podací právo. Maje na zřeteli slova zjevení sv. Jana, že jest „padl Babylon“, a „uzřel jsem město svaté Jerusalem“, nazval místo tím spůsobem přetvořené *Jerusalemem*. Zde byla nyní pilná a vroucí pobožnost takořka ve dne v noci. Každý den byly konány dvě mše zpívané, jedna o panně Marii a jedna, jak na den připadala, čtených pak mší obyčejně šest, někdy osm až i šestnáct; kázaní skoro každý den, v zasvěcené pak dni víckrát, až i pětkrat. Tři kněží slyšeli zpovědi každodenně, a mohli sotva postačiti; rovněž časté bylo přijímání velebné svátosti, ku kterému Milič zvláště horlivě pobádal své svěřence, vedlé toho pak konání kajících skutků v soukromnosti dle uložení od zpovědníku nebo z vlastní pilnosti jednékaždé z obrácených. Aby setrvaly na cestě k napravení, aby se nedaly znovu oslepiti vnadami nepravosti, o to byla nyní ustavičná péče Miličova, která vyžadovala mnoho trpělivosti, mnoho sebezapření. Jestliže která z obrácených zvrtkala se a opustila Jerusalem, aby se navrátila ku předešlému spůsobu života, nedal si Milič pokoje, než osobně vyhledaval je, a prošením i se slzami vynasnažoval se, aby je přivedl nazpět.

Ačkoliv toto byla nyní snaha jeho zalíbená, neustal proto nicméně v kazatelské činnosti své také mimo Jerusalem, vyjma jediné, že jak se zdá, každodenní české kázání své u sv. Jiljí přeložil odtamtud do Jerusalema. Neustálost jeho v úřadě kazatelském byla tak veliká, že toho času jednou držel až i pět kázání za den, totiž ráno u sv. Jiljí a hned potom v kostele Týnském, odpoledne třetí kázání opět u sv. Jiljí, čtvrté v Jerusalemě kajícím ženám a páté již po hodině nešporní jeptiškám v kostele sv. Jiří na hradě Pražském, kdež potom teprv obědoval. Vedlé všech jiných prací spisoval také kázání jazykem latinským i českým, kteráž vzrostla v několiko sbírek velikých hlavně pod dvěma názvy od něho zvolenými, „Abortivus" a „Gratia Dei", a byla hned rozmnožována přepisováním od četných žáků jeho, tak sice, že co jednoho dne napsal, bylo nazejtří asi od 200 až 300 mladých duchovních přepsáno, jimž se vespolek předříkalo.

Založení a vydržování dvojího ústavu, ženského a kněžského, v Jerusalemě od muže, který sám neměl žádného jmění, bylo předsevzetím tak vrtkým, že i přátelé Miličovi nad ním ustrnuli a jemu namítali, odkud by chtěl vzíti, čeho k tomu bylo zapotřebí. On však ničím se nedal odstrašiti, napomínaje jich, aby nezoufali nad milosrdenstvím božím. A důvěra ta jeho nezklamala. Ač měl někdy až 83 osob, mužských i ženských, na starosti, jež opatřoval stravou, oděvem a všemi jinými potřebami, přitom pak bylo pořád ještě vydání na nedokončené stavby, sešlo se vždy tolik pobožné almužny od četných dobrodinců, vzbuzených jeho blahoplodným působením, že krom nesnází okamžitých vždy bylo z čeho náklad zapraviti, ano nemusil Milič proto utrhovati chudým, kteří v zástupích přicházeli za ním do Jerusalema a brali jak jindy hojnou almužnu. Aby nepravost, která jindy panovala v ulici Benátské, také z nejbližšího sousedství Jerusalema byla vzdálena, skoupil Milič sedmadvadcet domků v tom okolí, jichž několik obrátil k rozšíření Jerusalema, ostatní pak, jak se zdá, osadil jiným spolehlivějším obyvatelstvem, i vymohl to, že jedenadvadcet těchto domků čili městišť po vystavení Jerusalema zů-

stávajících, kterých 14 příslušelo k osadě sv. Štěpána ve zdi, a 7 k faře sv. Filippa a Jakuba, jsou i s místem Jerusalema samého z farností těchto částečně vyňaty a zejména i s právem pohřbu přivtěleny ku kapli Jerusalemské. Milič obdržel svolení faráře sv. Štěpána k tomu před úřadem generalného vikáře dne 18 Června a faráře sv. Filippa a Jakuba dne 22 Června 1373, srovnav se s nimi o náhradu za ujmu důchodů jejich z toho, tak že se zavázal vykázati za to onomu 3½ kopy, tomuto pak 5 kop ročního platu.

Čím více však prospíval Milič ve předsevzetích svých, tím více pobuřovali se znovu proti němu jeho nenávistníci. Když rozumně uvážíme povahu působení Miličova, pokud jest možné o něm souditi dle zachovaných pamětí, nelze nám spatřiti v něm dokonce žádného vzpírání se proti zákonům neb auktoritě církevní. Bylo sice pochopitedlné, jestliže kazatel, který každodenně mluvil k lidu a mluvil v zápale svého zbožného nadšení, promluvil někdy snad slovo prudčí, než by byl měl, anebo pronesl něco nezcela správně dle přísné nauky; ale zajisté nebylo přitom zlého úmyslu, a daleko bylo Miliče, aby se byl chtěl protiviti učení církve. Snažení jeho naopak směřovalo k tomu, aby se učení a zákony církve zachovávaly a plnily opravdově, aby nezůstávaly prázdným slovem, nýbrž vcházely ve skutek. On obětováním sebe celého a navedením jiných k následování svého příkladu hleděl nahraditi a napraviti, co tak veliká část duchovenstva tehdejšího zanedbávala svou nepilností a kazila svými nepravostmi. Však to právě bylo [illegible] kněžím proti mysli, že lepším příkladem bylo [illegible] světlo na chování jejich a oni byli rušeni ve svém [illegible]. Aby se tomu [illegible], nesměli ovšem znáti se ku pravé [illegible], než [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] a milovaného [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible] nepravého učení, sebe pak [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] na [illegible] roku 1373 [illegible] pomocník Miličův v kázaní [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] kázaní proti [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] se [illegible] [illegible] s [illegible] [illegible]. Generalní vikář [illegible] [illegible] [illegible] zapovídal

mu za to kázání, až by mu bylo prominuto od arcibiskupa, tehdáž nejspíš v Praze nepřítomného (19 Ledna). Podobně později z příčiny nám neznámé týž arcijahen zapověděl Františkovi, pomocnému kazateli v Jerusalemě, kázání jazykem latinským; a když on proti tomu řekl, že se mu to vidí býti násilím, zapověděl mu kázání všecko též až do prominutí od arcibiskupa (4 Dub.). Nedlouho potom se však počala stahovati bouřka větší proti Miličovi a soudruhům jeho vůbec. Již brojili proti němu netoliko mnichové žebraví, nýbrž také faráři a praelati Pražští. Faráře popudilo zvláště snažení jeho, aby se z kaple Jerusalemské stal farní kostel, jehož osadou měly býti domy oddělené od osad sv. Štěpána a sv. Filippa a Jakuba. Musilit se báti, aby tu nevznikla jakási osada vzorná, na kterou by lid ukazoval porovnávaje ji s obyčejným jejich tehdejším hospodařením. Praelati hněvali se pro narážky na rozkošnictví jejich. Zvláště urazil Milič jednoho z velkých mezi nimi, jehož jméno zamlčel nám jeho životopisec, když mu totiž zaslal dopis káravý o pohoršlivém smilnictví jeho, o tajných dvířkách, které sobě dal udělati ve svém domě ke vpouštění nevěstek, a o nezbedných hodech, které dával jiným praelatům jemu v té nectnosti rovným.

Tedy nedlouho po smluvách zavřených od Miliče s faráři sv. Štěpána a sv. Filippa a Jakuba v měsíci Červnu roku 1373 držána jest rada proti němu ve shromáždění, ku kterému byli svoláni všichni farářové Pražští, v čele jejich bohatý praebendat Dětleb Stormer co farář sv. Mikuláše na trhu kurném. Všichni dorozuměli se o spůsob, jak by proti Miličovi společně vystoupili, vyjma několik málo chudých, kteří, když nechtěli přisvědčiti, vyloučeni jsou ze shromáždění. „Vy Miličovici,“ řekl jim Dětleb, „jděte odtud.“ Mezi těchto několik náležel, jak se zdá, Václav farář od sv. Filippa a Jakuba, s kterým Milič smlouvu svou o postoupení sedmi domků ku kapli Jerusalemské přivedl nedlouho potom ku konci skutečným vykázáním jemu ročního platu, který mu byl slíbil. Naproti tomu druhý farář, Svatoštěpánský, dal se užiti za přední nástroj proti Miličovi. Zdvihlť proti němu rozepři před

úřadem arcibiskupským a dějem práv jemu samému prvé postoupených; k čemuž ihned potom druzí faráři se připojili s rozličnými stížnostmi. O jich obsahu více nevíme, nežli že hlavně jim záměr Milíčův a zřízení zvláštní fary Jerusalemské překáželi, a že mu upírali práva k rozličným výkonům duchovní správy v kapli jeho, které byl dotud provozoval bez překážky. V osobním stání s faráři před úřadem generalných vikářů arcibiskupských zaslechl Milíč mnoho příkoří od nich. „Od počátku tvého kázaní“ pravili k němu, „nemáme žádného pokoje, povstalo se nám tějí rozličná protivenství.“ „Jakož bylo na počátku a nyní i vždycky i na věky věkův. Amen.“ odpověděl k tomu Milíč. Že nebyl jako oni, nazývali jej pokrytcem a [illegible] i bekartem. Odpověděl: „buď jméno páně pochváleno.“

O průběhu této pře máme zprávy jen velmi kusé. Vysvítá z nich, že se počala již před 2 Srpnem roku 1373, kteréhožto dne Milíč přinucen byl podací právo kaple Jerusalemské složiti do rukou generalného vikáře Borše, zároveň pak jmenoval k dalšímu vedení pře svými zástupci kněze Vojslava kazatele výše zmíněného a Martina Doubravského, kazatele u sv. Havla, spolu s nimi pak dva veřejné písaře, Petra Loděřova a Držka z Plešnic. Právním zástupcem farářů byl kanovník Vyšehradský a Svatojiřský Jan Pecník, o jehož mravích jsme na jiném místě učinili nechvalnou zmínku. Úředníci arcibiskupovi, jak se zdá, nadržovali Milíčovým protivníkům, pročež on ve jménu svém i svých soudruhů odvolal se od soudu arcibiskupova k stolici papežské; ale již 8 Listopadu roku 1373 od tohoto odvolání zase upustil, a oznámil, že se míní podrobiti všemu, co by arcibiskup v záležitosti jeho kaple milostivě nařídil, maje jak se zdá lepší důvěru k arcibiskupovi samému, který jemu nepřestal býti přízniv. Právní pře se nicméně protáhla, když se zástupci Milíčovi zpěčovali odpovídati k žalobam druhých farářů, pravíce, že se rozepře netýče jich, než jediné faráře sv. Štěpána, k tomu pak strhla se pře mezi tímto a farářem sv. Filippa a Jakuba o městiště, na kterém stála sama kaple Jerusalemská, k čí

osadě by náleželo. Příčinu zavdalo vybrání koledy vánoční v kapli farářem posledně jmenovaným, jemuž ji Milič odvedl v jisté summě peněz.

Mezitím však faráři, když nejspíš pozorovali, žeby u arcibiskupa nedosáhli ouplně svého úmyslu, chopili se prostředku jiného pominutím jeho úřadu a zanesením věci přímo ke dvoru papežskému. Sepsali totiž proti Miličovi podobně jako někdy mniši žebraví proti Waldhauserovi žalobný spis ve dvanácti artikulích, a poslali jej do Avignona k jistému mistru svatého písma, jménem Klonkotovi, kterýž dle jejich žádosti učinil o nich přednesení papeži.

V artikulích těchto činila se na prvním místě zmínka o někdejším hlásání Miličovu, že se roku 1366 narodil Antikrist, ačkoliv věc tato byla dávno vyřízena a odbyta. Dále byl Milič viněn z učení, že jest lichva, když někdo dráž prodá, než jest koupil; že platy, které mají duchovní na domích neb vinnicích, jsou lichva; že jest prohřešení, kupovati platy na obcích; že kněží nemají míti soukromého jmění, než vespolek; že učení se svobodným uměním jest hříšné. Vykládalo se založení ústavů jeho v Jerusalemě pro kající ženy a ke vzdělání kněžstva, jako by se byl opovážil založiti o své ujmě dvě nové řehole, i tvrdilo se k dolíčení toho, že prý ony ženy i oni duchovní měli své zvláštní oděvy klášterské od něho předepsané a sbor duchovních také prý zvláštní název „života apoštolského“.[93]) Když prý byl upozorněn, že takovým vynalezením nového řádu proti zákonům církevním upadl ve klatbu, odpověděl prý, že klne-li ho papež, míní se brániti císařem; a když nemohl dostati povolení, aby kaple jeho v Jerusalemě byla povýšena za farní kostel, kázal prý veřejně proti papeži, kardinalům, biskupům, praelatům, farářům a jinému duchovenstvu, a čeho jiného nemohl provésti dle vůle své, o to prý zasazoval se pomocí knížat a moci světské, popouzeje jich proti duchovenstvu bludnými návody svými.

[93]) Užívání zvláštních oděvů stejných popírá životopisec Miličův jak nejurčitěji.

Také pokládalo se mu za zlé, že příliš často ženám oněm kajícím podával svátosti těla Kristova, ano prý učil, že jest povinnost a potřeba, každého dne neb aspoň dvakrát za týden přijímati tuto svátost. Rovněž káralo se horlení jeho proti slušným prý a počestným šperkům ženským.

Dalo by se lehko ukázati, že tato udání byla dílem naprosto lživě smyšlená, dílem přehnaná, dílem překroucením pravdy zosnovaná. Nicméně při dvoře papežském v Avignoně, který nemohl hned věděti, jak se věci v pravdě měly, spůsobily artikule žalobní nemalé překvapení a znepokojení; pročež papež Řehoř XI vydal dne 13 Ledna 1374 bullu k arcibiskupu Janovi Očkovi, kterou oznamoval jemu, o jakých bludech nešlechetných, ano i kacířských a schismatických, šířených Miličem, došly jsou ho zprávy hodnověrné; vyslovoval, ač jestli tomu tak, podivení své nad nedbalostí jeho a jiných biskupů i také inquisitorů v těch krajinách, že proti takové opovážlivosti nezakročili aniž dali jemu zprávy, a rozkazoval, aby bez meškání o tom se zpravil, a najde-li, že tak jest, aby proti Miličovi a jeho následovníkům a pomocníkům jednal dle řádu církevního, aby bludy jím hlásané dal vyvrátiti učenými kazateli, a kdož by se tomu protivil, aby proti takovým nastoupil na tresty církevní beze všeho odvolání, pomocí, když by potřeba bylo, ramene světského.

Bulla tato, když přišla do Prahy, dojala arcibiskupa ovšem velmi nemile. Milič sám nepozbyl jí pokojné mysli: ano dostaviv se u arcibiskupa, přimlouval mu, aby se proto nermoutil, žeť pomocí Boží ukáže se pravda a nedá se žádnou tmou podvodu zastíniti. Arcibiskup však byl nyní určitymi rozkazy papeže vázán, tak že musil nařiditi vyšetřování proti němu prostředkem inquisitora, od něhož tedy vyšla naň obsílka. Tu však Milič uzavřel hledati opět spravedlivosti na místě nejvyšším, a ohlásil před generalným vikařem, officialem a inquisitorem i také veřejně před lidem na kázaní v kostelích sv. Jiljí a sv. Havla odvolání k stolici papežské. Následkem toho odebral se již asi v první polovici Března roku 1374 na cestu do Avignona. Přátelé a ctitelé jeho opatřili jej k tomu hojnými

prostředky peněžitými, tak že mohl nastoupiti na cestu se čtyrmi průvodčími na koních, a nicméně zbylo mu, že mohl jak na cestě tak v sídle papežském rozdávati štědré almužny dle své náchylnosti

Osobní objevení se Miličovo v Avignoně roztrhalo brzy všecky mraky, které byly zastínily dobrou pověst jeho. Opět jako před sedmi léty byl mu kardinal Albanský hlavním ochráncem a prostředníkem. Milič bezpochyby objasnil mu celé snažení a smýšlení své dostatečně. Pomocníci získaní od Pražských protivníků jeho při dvoře papežském musili utichnouti, když tu byl sám, hotov jsa na všecko dáti odpověd; i Jan Klonkot zanechal všeho obviňování Miliče se své strany, omlouvaje své předešlé jednání proti němu tím, že byl z Prahy požádán, aby artikulů papeži podal. Že bylo ospravedlnění Miličovo dokonalé, dáno bylo na jevo, když mu bylo propůjčeno v neděli Svatodušní (21 Kv.) kázati veřejně u přítomnosti kardinala řečeného a po kázání pozval ho kardinal k tabuli své, u které jej posadil třetího sobě po boku. Nedlouho potom roznemohl se Klonkot a zemřel. Milič oznámil to písemně císaři Karlovi a arcibiskupu Janu Očkovi, jimž, jak se zdá, dle přání jejich dával častěji zprávy o stavu své záležitosti. Nedlouho však potom uchvátila nemoc Miliče samého, jíž tělo jeho přílišným namáháním duchovním a přísným spůsobem života od delšího času zemdlené podlehlo. Zemřelť v den sv. Petra apoštola, to jest nejpodobněji dne 1 Srpna. [96]) Duch jeho byl zůstal čerstvý a čilý do posledka. Ještě asi dva dni před smrtí svou byl diktoval písaři dva dopisy, jeden ku pánům Rosenberským s mnohým napomínáním k dobrým skutkům, druhý ku kardinalovi Albanskému; kterýž četl jej se slzami, jiným jej ukazoval, a Miliče blahoslaveným nazýval, pravě, ač nebožtík papež Urban zázraky stkvěl se, nicméně dle jeho mínění žeby Milič ještě před ním měl býti svatořečen.

[96]) Nemyslím totiž že 29 Června, zajedno poněvadž se nepraví, že v den sv. Petra a Pavla, zadruhé že v aktech konsistoře Pražské ještě i 19 Cervence 1374 mluví se o Miličovi a nenaznačuje se žádným *olim* neb jiným obyčejným spůsobem, žeby byl tehdáž již býval mrtev.

Tak soudilo se o Miličovi v Avignoně; ale jinak dálo se mezitím v Praze, kdež arcibiskup Jan Očko, ač zůstal osobně nakloněn k Miličovi, nicméně, ponėvadž neměl jiného nařízení od dvoru papežského, dal úřadem svým plniti rozkazy obsažené v bulle dne 13 Ledna, a tudy předně potahovati druhy a následovníky Miličovy a jiné svědky k výslechům k vypátrání pravdy o obsahu artikulů zadaných proti němu. Některý začátek byli v tom učinili generalní vikářové arcibiskupovi, Jenec, Jan děkan sv. Apollinaříše a Boreš, již před vydáním oné bully, jak se zdá po vůli skladatelům artikulů, totiž farářům Pražským. Bylť již dne 2 Ledna 1374 vyslýchán kněz Václav z Klatov a dne 13 Ledna Jan oltářník od sv. Havla, kteří slýchali zpovědi v Jerusalemě, zdali podávali ženským tamějším svatosti těla Kristova všechněm každodenně. Odpověd kněze Václava byla, že všeho všudy třem nebo čtyřem z nich podal svátosti třikrát za týden dle naučení Miličova z písem sv. Augustina, že lze jest činiti to i každodenně. Tázán, kdo by mu byl dovolil v Jerusalemě zpovídati, řekl, že farář od sv. Filippa a Jakuba.

Jaké byly další výpovědi svědků, neznáme. Z jistého zápisku úředního dá se souditi, že úřad arcibiskupův pečoval o to, aby nepřišly ve známost veřejnou.[97] Jakkoli tomu bylo, užito jest opravdově zatím prostředků ku potlačení směru Miličova, a stoupenci jeho jednotliví zkusili rozličné svízele. Již v měsíci Březnu, brzy po odjezdu Miliče z Prahy, byl kněz František kazatel v Benešově (snad že tentýž, který rok předtím kázal v Jerusalemě) žalován od menších bratří skrze Matěje lektora v klášteře sv. Jakuba v Praze, že kázal proti bratřím toho řádu v Benešově, pravě prý, že hlásali nerozumné odpustky a že nemají práva slyšeti zpovědi, též že vy-

97) V aktech konsistoře k 27 Řijnu 1374: Dominus Otto presbyter de Praga juratus interrogatus . . utrum aliquid habuisset vel habeat de dictis testium contra Milicium productorum, respondit, quod non. Interrogatus utrum vidisset aliqua de dictis testium praedictorum, respondit quod vidit aliqua in scriptis testium jam dictorum, sed non recordatur aliud quod.

zýval lid na kázání k modlení se za Miliče jakožto pocestného, nazývaje prý jej mužem svatým, který se zasazuje za víru katolickou. Ačkoliv kněz František k řečem těmto se neznal než ve znění zcela nezávadném, nicméně zapověděli mu vikářové Jenec a Jan napotom kázání v dioecezí Pražské, ano kázali mu z dioecezí se vystěhovati a nevraceti se, pokud by mu od arcibiskupa nebylo povoleno (18 Břez.). Téhož času (16 Břez.) bylo kázáno laikovi Bohuslavovi z Křečovic z příčiny nám neznámé, aby se vystěhoval z Jerusalema do tří dní pod trestem klatby. Jiný laik Machuta, kraječ suken, měšťan Staroměstský, byl obeslán od inquisitora Johlina k výslechu v záležitosti Miličově, kterýžto však odepřel odpovídání, pravě, že mu konšelé zakázali svědčiti před inquisitorem leč toliko před generalným vikářem (25 Kv.).

Již prvé byl vydán obecný zákaz arcibiskupův, aby nikdo, komu nepřísluší z úřadu povinnost kázání, nesměl kázati, leč by obdržel zvláštní povolení k tomu od arcibiskupa neb vikářů jeho, pod jistými pokutami jak na takového kazatele tak také na faráře, který by mu bez takového povolení kázati dopustil, poněvadž prý zkušenost ukázala, že nerozumné kázání takových mate mysli prostého lidu. Nařízení toto bylo slavně opětováno prohlášením na synodě o sv. Vítě toho roku (16 Čv.), [98] a na základě toho stiháno jest více kněží z družstva Miličova, buď že kázali bez povolení, buď také pro obsah svých kázání. Dne 23 Června stál před vikářem Janem Mikuláš farář Jaroměřský, který se zdržoval v Praze nejspíš za příčinou studií, a tázán jest pro kázání, jež byl držel dílem v Praze dílem v Kladsku. Bylť obvinén, že kázal proti arcibiskupu i praelatům Pražským, též o nošení šperků ženských a o každodenním přijímání svátosti, také že tvrdil, žeby se Miličovi dála křivda. Kněz Mikuláš znal se toliko, že kázal v Kladsku o biskupích

[98]) Viz Höfler *Prager Concilien* 18. Že však rozkaz byl vydán prvotně dříve, vysvítá z výslechu kněze Františka Benešovského dne 18 Března v *Aktech consistorii*, kdež praví se: Item interrogatus respondit, quod non praedicavit alibi nisi in Benessow post mandatum et statutum.

vůbec a řekl lidem: Modlete se k Bohu, aby dobří biskupové byli lepší a zlí aby se napravili; nezapíral, že káral ženským nošení perel a zlata, o Miličovi pak pravil, že řekl v místě soukromém, ne na kázání, že artikulové podaní proti němu nejsou praví. Generalný vikář kázal mu dne 3 Července, aby se v osmačtyřidceti hodinách odebral z Prahy, a aby se nevracel do roka, leč by byl od arcibiskupa povolán nazpět.

Podobný výslech měl dne 7 Července Mikuláš z Jičína na Moravě, viněn jsa, že kázal proti praelatům a zastával se Miliče na kázání. Vyznal, že řekl, že biskupové a praelati svěřují někdy správu mnoha tisíc duší lidem, kterým by nemělo býti svěřeno pět hrušek, o Miličovi pak že řekl: Dobré dítky, proste Boha za Miliče, aby mu pomáhal, v čem jest spravedliv, a v čem není, ať ho tresce. Generalný vikář Jan zapověděl mu vykonávání kněžského úřadu v dioecezí Pražské, a kázal mu odejíti do své dioecezí. Dne 14 Července byl vyslýchán kněz Mikuláš ze Hvozdnic, obviněný z týchž kusů. Znal se toliko, že když bylo reptání lidu pro artikule zaslané papeži proti Miličovi, řekl na kázání: Dobří lidé, nestarejte se o to, až praelati o tom rozsoudí. Nicméně zapověděno jest mu napotom kázati.

Jest viděti z těchto a jiných některých zmínek, že si ctitelé Miličovi a lid jemu oddaný vůbec nedali říci, žeby milovaný jejich kazatel byl je vedl po cestách bludných, a nedali si vytknouti ze srdcí lásku a úctu svou k němu. Byli také z vyššího duchovenstva mužové ctihodní, kteří toto dobré smýšlení o něm sdíleli. Takový byl na příklad arcijahen a kanovník Beneš Krabice z Weitmile, který asi tu právě dobu položil v letopise svém slova pochvalná o Miličovi a druzích jeho, ač pominul mlčením jméno tu chvíli nelibé, kterak prý „toho času slovo boží kážíce ve městě Pražském mnoho jsou dobrého činili; o jejichžto skutcích dobrých a obcování chvalitebném že po smrti jejich bude praveno“. Ale konsistoří arcibiskupa Jana Očka vládli tehdáž mužové přející straně protivné. Vysloviti, že pravda jest, že Milič učil bludům a protivil se církvi, jak zněli artikulové o něm sepsaní, také oni po všem

vyšetřování se neodvážili; ale konec, ve který uhodili, byl vždy takový, že směřoval k utkvění na něm zlé pověsti. Dne 19 Července totiž roku 1374 okolo hodiny nešporní učiněno jest svolání farářů měst Pražských a mnohých praelatů a mistrů i jiných duchovních v refektáři kláštera sv. Klimenta řádu Dominikanského, kdež Jenec a Jan generalní vikářové arcibiskupští, přečetše veřejně bullu svrchu zmíněnou papeže Řehoře, vydanou dne 13 Ledna toho roku, i artikule proti „knězi Miličovi z Kroměžíře" k ní přiložené, kázali dle znění té bully všem farářům, aby řečené artikule na kázáních v kostelích svých vyvraceli neb vyvracovati dali a lid od nich vystříhali, poněvadž by papež touž bullou nařizoval, aby proti řečenému Miličovi a následovníkům jeho i pomocníkům, *„jestliže by tak kázali"* (si talia praedicaverint), [99]) pokračováno bylo dle zákonů církevních a voláno bylo proti nim rameno světské.

Již ve prvním témdni po tomto vyhlášení byl žalován kněz Václav z Budějovic, kazatel u Matky boží na Louži, že na kázání, když měl čísti odsouzené artikule, jak přišel ke čtvrtému, zavřel prý knížku a řekl, že jsou to artikule lživé; k čemuž on však se neznal, než toliko že vypustil artikul jednající o šperkách ženských (25 Července).

Lze si pomysliti, že kněžím, kteří Miliče ctili a následovali, bylo splnění rozkazu o ohlášení a vyvracení artikulů jemu nepravě připisovaných povinností odpornou, a že v lidu musil tím spůsobem býti nemalý zmatek a zármutek. Zpráva o úmrtí statečného hlasatele slova božího, která nedlouho potom přišla z Avignona, zvýšila ovšem ještě více bolest jeho věrných.

Ze souvěkých pamětí nemáme žádné zprávy o tom, co se po odjezdu Miličovu z Prahy ke dvoru papežskému dálo se zalíbeným ústavem jeho v Jerusalemě, zdali a jak dlouho kdo o něj pečoval, neb jakým spůsobem se zasadili protivníci o zrušení jeho. Jisté však jest, že byl zrušen již v roce úmrtí svého zakladatele. Poněvadž se to zabrániti nedalo, daroval

[99]) Znamenej, že toto nejsou slova bully papežské na tom místě, nýbrž slova rozkazu arcibiskupského.

císař Karel listem daným dne 17 Prosince roku 1374 místnosti jeho všecky, jak byly (praví císař) „od ctihodného Miliče dobré paměti, našeho zbožného milého, z pobožných almužen věřících“ zjednány a zřízeny, řádu Cistercienskému v Čechách, s povinností, aby tu napotom chováni byli studující toho řádu v obecném učení Pražském ve fakultě theologické. I jméno Jerusalem, nepřátelům Miličovým protivné, mělo býti zahlazeno, tak aby se kaple nazývala dle sv. Bernarda; čehož však vděčná paměť lidu nedopustila. [100])

[100]) Co v tomto článku podáno jest nového o Miličovi a příbězích jeho, zakládá se hlavně na zápiscích v souvěkých *Actech consistorii*, jichž dotud nebylo v tom směru užito.

ODDÍL TŘETÍ.

Dějiny od smrti císaře Karla až do smrti krále Václava IV.

(1378—1419.)

1.

Příběhy za prvních let panování krále Václava IV.

(1378—1393.)

Dne 29 Listopadu čili v pondělí u vigilii sv. Ondřeje roku 1378, v třetí hodinu po slunce západu zemřel císař Karel IV v královském sídle svém na hradě Pražském ve tři a šedesátém roce věku svého. Byla to noc pro obyvatelstvo Pražské nejen smutnou touto příhodou žalostivá, nýbrž také jiným neštěstím a nebezpečenstvím znamenaná. Neb jen asi hodinu po smrti slavného otce vlasti vypukl oheň ve špitále křížovníků na Starém městě vedlé mosta, a strávil stavení jeho celé kromě pivovárů a chlévů při něm. I ubohých nemocných některý počet uhořel. Nebylo jistě bez velkého namáhání obyvatelstva, aby se zabránilo větší rozšíření požáru. Přitom byl mráz velmi tuhý, který teprv šestého dne potom ulevil. [1]) 1378

Od smrti krále Rudolfa z rodu rakouského jeden a sedmdesát let předtím (1307) neviděla Praha pohřbu královského, a nebylo tedy skoro žádného pamětníka smutečné takové slav-

[1]) Některé krátké letopisy kladou tento oheň na den před smrtí císařovou; ale více víry zasluhuje v tom zpráva zevrubnější obsažená v rukopise bibliotheky universitní v Olomouci 1. II. 21. ch. 9, která určitě udává den i hodinu jedné i druhé události.

1878 nosti. Nyní konaly se přípravy k ní s takovým nákladem a s takovým účastenstvím všech tříd lidu, jakou vyžadovalo prokázání poslední cti panovníku, jemuž neměla země předtím ani potom rovného.

Jedenáct dní vystaveno bylo mrtvé tělo balšámované a skvostně přioděné v síni hradu Pražského, a každého dne bylo péno za zemřelého ve všech farních kostelích a klášteřích v Praze, po celé pak noci ve hlavním kostele na hradě samém. Teprv pak dvanáctého dne odpoledne, totiž v sobotu dne 11 Prosince, počal se slavný průvod pohřební, když k němu všecko bylo pohotově. V pořádku před rakví šlo 564 mužů se svícemi vesměs černě oděných; 114 bylo jich zřízeno od krále nástupce; 150 nejlepších ze stavu řemeslnického oděla k tomu radda Starého a Nového města na náklad obecní, a 300 svěc bylo od cechů; mimo to šlo 28 litkupníků, zřízených k tomu rovněž od raddy Starého a Nového města, v černých oděvích, každý nesa šátek zlatohlavový neb hedvábný. Šli kanovníci kostela Pražského se svým žákovstvem a školníci ze všech osmnacti farních škol Staroměstských a Novoměstských, mniši ze všech klášteru a študenti i mistři obou universit učení Pražského, právnické i artistské, jichž se počítalo na 7000. Za nimi neseny jsou korouhve všech zemí panství Karlova, kterých se čítalo deset, se znaky jednékažde na nich namalovanými; první korouhev země Budišinské, dále země Zhořelecké, Lucemburské, lužické (dolní) a po ní nejspíš brandenburské, potom moravské, Svídnické, Vratislavské, království českého a konečně říše Římsko-německé. Za každou korouhví jeli tři jezdci v odění na koních pokrytých a týmiž znaky znamenaných; za nimi rytíř, který nesl císařův helm a zlatou korunu, v ruce pak meč vytasený s hrotem k zemi obráceným. Císař položen byl na marach 14 loket dlouhých, čtyry lokte širokých a pěti loket zvýši, pokrytých látkami zlatohlavovými. Oděn byl ve plášť purpurový, zlatem protkaný, na hlavě maje zlatou korunu, na rukou bílé rukavice a plno prstenů. Nad hlavou jeho byla postavena koruna císařská, v pravo od hlavy koruna lombardská, v levo česká; po levém boku jablko s křížem a holý meč, po

pravém žezlo říšské. Dvanáct rytířů drželo zlatá nebesa nad 1378
marami roztažená. Za marami šel bezpochyby mladý král Václav s některými jinými členy rodiny královské, kteří byli přítomni v Praze, ač nám souvěký vypravovatel zapomněl o nich se zmíniti. Následovala potom ovdovělá císařovna Alžběta, mladá královna Johanna, manželka Václavova, a markrabina moravská Aneška, choť markrabí Jošta, jedouce s četným komonstvem ženským (mezi nímž asi 100 panen dvorských) na dvadceti vozích, všecky v černých šatech; a za nimi jely měštky na 26 vozích. Neslo se potom ještě několik slavných korouhví, a následoval zástup pánů a zemanů českých i moravských, čítající dobře 500 osob, rovněž vesměs černě oděných.

Slavný tento průvod vyšel z paláce královského na hradě Pražském, a kráčel ulicemi Menšího, Starého i Nového města Pražského až na Vyšehrad. Ze zámku až k mostu Pražskému nesli máry páni korouhevní; od mostu přejali je od nich konšelé Staroměstští a Novoměstští, kterých bylo v počtu třidceti, a nesli tělo až k radnici Novoměstské; odtamtud pak až ku klášteru Slovanskému užilo té cti jiných třidcet měšťanů nejznamenitějších; všichni byli černě oděni. Na Vyšehradě zůstalo tělo přes noc vystaveno v kostele; a nazejtří, v neděli dne 12 Prosince, sloužena tudíž mše, po níž průvod pohřební znovu se začal, a doneseno tělo do kostela sv. Jakuba na Starém městě. Tam stálo opět přes noc na vystrojeném lešení neboližto nebi, na kterém hořelo asi 500 svíček. V pondělí dne 13 Prosince sloužena tudíž mše, a pohřební průvod šel odtud až do kostela sv. Maří konec mostu rytířů Svatojanských. Opět v outerý dne 14 Prosince sloužena mše v tomto kostele, a tělo neseno od sta pánů na hrad do hlavního kostela sv. Víta, kdež opět stálo přes noc na nebi 500 svícemi osvětleném. Ve středu dne 15 Prosince konečně sloužil kardinal-arcibiskup Jan Očko slavnou pohřební mši ve chrámě metropolitním, při které posluhovalo jemu při oltáři sedm biskupů, Míšenský, totiž synovec Očkův Jan z Jenšteina, ustanovený již tehdáž za jeho nástupce, Bamberský, Řezenský, Olomoucký, Litomyšlský a světicí dva biskupové Pražský a

1378 Litomyšlský. Byla velká a slavná ofěra; neb jak byl obyčej tehdejší, že věci, kterých bylo užito k ozdobení pohřbu, dostávaly se kostelu, obětovány jsou předně ony korouhve zemí s 26 koni pokrytými, kteří byli šli za nimi, a štít císařův, jejž nesli dva páni korouhevní, též helm ozdobený korunou, jejž nesl Jošt markrabí moravský. Poté jel na posledním koni jeden rytíř dobře oděný pod nebesy, která byla prvé nesena nad marami, a obětoval sám sebe i s koněm. Potom šli k oféře král Václav s jistými knížaty a pány, potom císařovna s paními a pannami, naposledy měšťané a měštky. Císařovna Alžběta měla přitom jíti v celé slávě své a položiti korunu svou císařskou na oltář; ale pro velkou žalost nemohla toho učiniti, i odevzdala korunu do rukou mladé královny Johanny. Po skončení mše vloženo jest tělo císařské v celém drahém oděvu s korunou, s jablkem, žezlem a mečem do pěkné rakve cínové, a přiložena k němu korouhev říšská i štít s orlem říšským; a tak pochován jest v kobce prostřed kůru panny Marie v místě od něho samého zvoleném. Přitom strhnul se pláč a nářek všeho přítomného lidu veliký. Předně arcibiskup a po něm slavný mistr Vojtěch scholastikus Pražský drželi řeči pohřební. Velké bláto, které ty dni bylo ve městě po předešlých mrazích, bylo čtyrdennímu pohřebnímu průvodu tomuto poněkud na obtíž. [2])

Císaře Karla přežili z jeho rodiny tři synové, *Václav*, *Sigmund* a *Jan*, a tři dcery, z nichž nejstarší *Kateřina* byla provdána za Ottu někdejšího markrabí brandenburského, druhé dvě byly ještě mladé, *Anna* dvanáctiletá, *Marketa* pětiletá. Markrabina Kateřina pocházela z prvního manželství císaře Karla s Blančí francouzskou, král Václav, již za živobytí otcova korunovaný, z třetího manželství s Annou Svídnickou; mladší dva jeho bratří a druhé dvě sestry byly vlastní děti

[2]) Obšírná souvěká zpráva o pohřbu císaře Karla vydaná od Oefele ve *Scriptores rerum Boicarum* Tom. I. 258 jest ve vypravování tomto opravena a doplněna dle rukopisu Olomouckého, zmíněného v poznámce bezpostředně předcházející.

čtvrté manželky Karlovy, ovdovělé nyní císařovny Alžběty, 1378
která se odebrala na své věno a přebývala odtud nejobyčejněji na hradě svém ve Hradci Králové. U ní byly nepochybně chovány obě řečené dcery její. Bratří však krále Václava, z nichž Sigmundovi bylo deset, Janovi osm let, ačkoli měli oudělná panství sobě vykázaná od otce, Sigmund totiž Brandenburk a Jan Zhořelec, přebývali první čas po smrti otcově v Praze. Sigmund měl buď již dříve buď aspoň roku 1380 zvláštní dům svůj ve městě na Malé straně. A však také bratranci Václavovi, věkem starší, markrabí moravský *Jošt*, při smrti císaře Karla sedmadvadcetiletý, a bratr jeho *Prokop*, zdržovali se mnoho při dvoře krále Václava, který často užíval služeb jejich při vládě své. Sídlem Joštovým byl, ne-li již tehdáž aspoň později, zejména roku 1388, velký dům čili dvůr někdy pana Pavla z Jenšteina na vrchu Zderazském (č. 329), který se později stal dvorem krále Václava samého. Třetí bratr markrabí moravských, *Jan Soběslav*, byl tehdáž, jak jinde zmíněno, proboštem Vyšehradským, a sídlil na Vyšehradě. Zdá se, že také markrabina brandenburská Kateřina, když již r. 1379 ovdověla, přistěhovala se do Prahy.

Ponévadž byl Václav IV již za živobytí otce králem českým i také Římským, neměla se úmrtím císaře Karla změniti posavadní povýšenost Prahy jakožto města světového, ku kterému hleděly jakožto ke hlavě své netoliko země koruny české, nýbrž i veškeré krajiny říše Římsko-německé. Do nového krále mohla také býti naděje, že se i za jeho panování zachovají poměry příznivé rozkvětu Prahy i prospěchům země české vůbec. Byltě král Václav jinoch netoliko tělesně zdravý a silný, nýbrž i duchovně vzdělaný; měl dobré známosti literní, užívaje zejména dobře a hbitě jazyka latinského; i ač byl při smrti otce teprv 17letý, měl již zevnější obratnost v jednání o věcech státních; neb jej císař Karel záhy brával s sebou jak v Čechách tak za hranicemi k řízení všech věcí důležitějších, a pečoval pilně o navedení jeho ke všemu pro panovníka potřebnému. Václav měl také dobrou vůli k následování

1380 ku konci Července přijel do Čech, ale zdržoval se na některém hradě královském na venkově.

Již v měsíci Listopadu toho roku pomýšlel král Václav opět na odjezd do Němec; nebo jmenoval dne 15 Listopadu opět pana Jindřicha Škopka z Dubé a s ním pana Tímu z Koldic, raddy své, za správce království na čas své nepřítomnosti; ale čas odjezdu závisel na jisté okolnosti, která se
1381 rozhodla teprv ku konci měsíce Ledna 1381; pročež král, meškav ještě dne 23 Ledna na Křivoklátě, teprv některý den potom vydal se na cestu. Dne 29 Ledna byl v Normberce a také ještě 4 Unora. Dlouho tentokrát jeho vzdálení ze země netrvalo; neb jej již aspoň 3 Března nacházíme v Praze, kdež potom přebýval víc než tři měsíce, ač ne bez přetržení. Bylť mezitím dne 22 Dubna v Písku, a vyjížděl nejspíš také jinam na venkov. Pohoršlivá rozepře, která se toho času strhla mezi kapitulou a městskou obcí ve Vratislavi, pohnula jej ku konci měsíce Června k rychlé jízdě do tohoto města. Pokárav tam kanovníky pro příliš lehkomyslné nadužívání církevní moci proti měšťanům, navrátil se brzy zase, a zůstal v Čechách, větším dílem pak v Praze až do začátku měsíce Září (22 Čvce., 1 Září). Potom zajel ještě jednou do Němec k vyřízení některých věcí, maje přitom vždy ještě u sebe kardinala Pilea. Dne 13 Září byl v Oppenheimě, 27 až 29 Září ve Frankfurtě; odtud navštívil i krajinu za Rýnem v Elsassu, kdež zejména dne 3 Října byl v Babenhausen u Hagenova.

Není známo, jak dlouho tato cesta Václavova trvala. S jistotou dovídáme se teprv, že dne 27 Listopadu byl v Písku, potom pak zdržoval se déle než tři měsíce v jižních Čechách,
1382 nejvíce v Budějovicích (11 Pros. 1381, 19 Un. 1382). V měsíci Březnu navrátil se do Prahy, a však sotva zdržoval se tu dlouho stále. Také toho roku přišlo mu jeti do Němec, bezpochyby již v měsíci Květnu; neb dne 28 toho měsíce seděl markrabí Jošt na králově místě na velkém soudě zemském co heitman království českého, na čas jeho nepřítomnosti jmenovaný. V měsíci Červenci přebýval král nejdelší čas ve Frankfurtě (2—17 Čvce.); dne 4 Srpna byl však v Normberce, tudy

nejspíš zase již na zpátečné cestě do Čech. Zde na začátku Září přebýval opět některý čas v Budějovicích (5, 6 Září); v Říjnu však nejvíce v Praze (1—20 Říj.). Zdali ještě i tehdáž byl kardinal Pileus při jeho dvoře, není s jistotou známo; nepochybně však ještě téhož roku odebral se z Čech za jiným nějakým povoláním. Duchovenstvo Pražské, s kapitulou i samým arcibiskupem v čele, mělo s ním na rozloučenou při o nějaké summy peněz, kterých na nich žádal, nejspíš pod názvem útrat legatských. [8]) 1382

Již za těchto prvních čtyr let panování krále Václava ukazovala se povaha jeho čím dále tím více jinačí a to méně chvalitebná, než se z počátku o něm mohlo mysliti. Mladý král měl sice dobrou vůli činiti to, co mu jako panovníkovi příslušelo; ale jak se dá pozorovati, nebyla chuť jeho do práce dosti stejná, tak že někdy příliš horlil, jindy zase povoloval a ochaboval. Od otce byl snad upínán více, než se snášelo s jeho přirozeným nadáním; zbaven pěstovatele, pustil brzy tím více uzdu svým náklonnostem, a hověl si v rozkoších a lehkostech. Největší zalíbení jeho bylo v honbě, za kterouž často dni i noci těkal v lesích, mrhaje čas pronásledováním zvěře a ptactva. Za tou příčinou choval mnoho chrtů, sháněje se po nich vysíláním lidí svých do rozličných krajin světa, kdeby se nalezli hodné velcí a ještě větší. Největšího měl v největším zalíbení; ten musil vždy v jeho pokoji léhati a spáti v noci u nohou jeho. Pověst o jeho náruživosti v lovu byla již roku 1382 rozšířena netoliko v Čechách, nýbrž i ve vzdálené cizině, jmenovitě i u dvoru papežského. [9]) Můžemeť z toho souditi, že časy, o kterých nevíme, kde se král Václav ta léta zdržoval, totiž ze kterých nezachovaly se žádné listiny od něho, byly větším dílem ty, které strávil vzdálen od prací vládařských někde v lesích, brzy Křivoklátských,

[8]) *Acta consistorii* k 29 Listopadu 1382 pag. 289.

[9]) Důkazem jest psaní papeže Urbana VI k Václavovi dne 6 Září 1382 u Pelzla (*K. Wenc.* I. Urk. 53) a ještě jasnější psaní Antonina de Lemaco 24 Října téhož roku, vydané v Palackého *Formelb. II.* 34.

1388 brzy Zvíkovských. V Praze bývalo zalíbení jeho, podobně jako někdy jeho děda krále Jana, toulati se v noci po ulicích a páchati rozličné lehkosti s některými vyvolenými druhy čili kumpány svými. [10]) Také navštěvování lázní uvádělo krále již tehdáž ve zlou pověst, [11]) z níž zachovala se do pozdějších časů povídačka o oblíbené jemu lazebnici Susanně. O nepěkném vkusu jeho svědčí oplzlé obrázky s nechutnými nápisy, které si dal dělati k ozdobení biblí své, dotud zachované, jakož i sprosté přesdívky, které dával ze žertu svým nejdůvěrnějším rádcům a dvořanům čili tak zvaným milcům; [12]) při čemž ostatně těžko by bylo rozhodnouti, zdali král více si liboval v obecném tehdejším zvyku vymýšlení takových přesdívek, čili více zvyk tento pocházel z následování způsobu dvorského vymýšleného králem Václavem. Neb jsme na jiném místě ukázali, že se ovšem neslušných takových přesdívek tehdáž užívalo v Praze velmi mnoho.

Ostatně krále Václava a jmenovitě obyvatelé sídelního města nebrali mu těchto jeho nespůsobů celkem příliš za zlé, ježto netrpěli jimi žádné újmy ve svých živnostech. Panovalť v zemi všudež dobrý pokoj, a byla bezpečnost práva jako za jeho otce, tak že lidé nepozorovali žádné proměny v dobrém bydle, kteréhož užívali od dlouhého času. Chudší třídy pak [illegible] král Václav o ně sám [illegible] Bylť jeho obyčej, [illegible] po městě a [illegible] se všemu [illegible] na příklad mezi pekařky kupoval [illegible] Shledal-li, že [illegible] pe-

10) [illegible]
11) [illegible]
12) [illegible]

svědčil-li se však o nějakém podvodu, dal se najednou znáti, 1382
a pobral chleb i nařídil dáti jej chudým neb do škol žákům, a pekaře, od něhož byl chleb, trestal na statku, ano někdy i na hrdle. Tak činil podobně řezníkům, krčmářům a všem řemeslníkům dle povahy každé živnosti. Jednoho dne šel také na vinnici kopat, a pracovav celý den jako jiný nádenník, i zkusiv tudy, jak se chase vinničné vede, ustanovil, jaký řád napotom měl býti v tom zachováván, a zejména, aby dělníci o poledni, když jedí, měli hodinu času k odpočinutí.

Méně než obecný lid měli krále v lásce páni vznešených rodů, kterých sobě mnoho nenadcházel, propůjčuje důvěru svou raději lidem méně vysokého stavu, zvláště zemanského, a spravuje se jich radou více než nejvyšších úředníků povolaných k tomu svými úřady. Na nepilnost královu také se nejspíš méně stěžovalo v Čechách, ale více v Němcích; kdež pro mnohé domácí různice nemohl nikdy učiniti všechněm zadost, a ještě více v Italii a při dvoře papežském, odkudž Václav pořád důtklivěji byl upomínán, aby přitáhl s vojenskou mocí a pomohl papeži Urbanovi proti Francouzům, od kterých byl zahrožen. On však nechtěl se s tím ukvapiti jednak pro stav vecí v Němcích, jednak aby sobě nespůsobil úplného nepřátelství s dvorem francouzským, s nímž sobě přál zůstati v přízni.

Horší změna stala se však s králem Václavem teprv něco později, když počal oddávati se pití; neb neuměl vždy zachovati přitom meze střídmosti. Současní mnozí přičítali toho příčinu dvojímu prý pokusu o otrávení krále, ježto prý obakrát byl pomocí lékařů sice vyléčen, ale podržel prý stále jakousi vnitřní horkost a suchotu, od které trpěl žízeň. Tu byla jaksi dvojí povaha v králi Václavovi. Když pil střídmě jen k rozveselení, býval povážlivý, rozumný, a uměl se chovati velmi zdvořile a přívětivě, tak že jmenovitě vyslanci cizích dvorů chválili si jeho líbeznost v obcování. Když se však opil, býval vzteklý a nebezpečný; náchylnost k prchlému hněvu, která byla i jindy při něm, vytrhla se tehdy ze všeliké uzdy, a král dopouštěl se ukrutností k lidem všelijakého stavu,

1382 kteří s ním zacházeli. Nevšecko, co se o něm takového později vypravovalo, bylo pravda; pověst bezpochyby přidala, co bylo nejpřílišnějšího; ale také skutky dokázané postačují k potvrzení toho, co se píše o jeho zlé povaze.

Byla to bezpochyby náchylnost k osobnímu zacházení s obecným lidem i zase k nočním toulkám, která pohnula krále Vácslava, opustiti vážné sídlo králů českých na hradě Pražském a ubytovati se v domích na Starém městě, nejprvé myslím ve dvoře řečeném *u černého orla* (č. 922), v krátce však potom v tak zvaném *dvoře králové* u sv. Benedikta (č. 654). Přestěhování do tohoto dvoru, který posledně předtím náležel důvěrníku královu, panu Tímovi z Koldic, stalo se nej-
1383 spíš ku konci roku 1382 nebo aspoň na začátku roku 1383, ježto od 8 Unora tohoto roku jest listina podepsána od něho „ve dvoře králové na Starém městě“. [13]) Toho času mladý král dal po několik dní při konci masopustu (3 Un.) provozovati veselé hry čili divadla na Staroměstském rynku, v noci pak držel tance a hody ve dvoře svém. [14]) Však nedlouho potom strojil se již opět na cestu do Němec ke sněmu říšskému v Normberce; pročež již dne 14 Unora na soudě zemském seděl místo něho Prokop markrabí moravský, jmenovaný od něho heitmanem zemským. Odjezd králův stal se však teprv něco později (po 23 Unoru). V Normberce přebýval jistotně aspoň od 11 do 15 Března, však nejspíš něco déle předtím i potom. Tam se stalo uzavření, aby se král Vácslav vydal konečně na cestu do Říma ku korunování na císařství a k vybavení papeže Urbana z jeho nesnází. Již příští měsíc Květen byl ustanoven k odjezdu do Italie. Na zprávu o tom vypravil papež Urban nového legata do Čech k lepšímu umluvení se o to, totiž Raimunda z Kapue, nejvyššího mistra řádu Dominikanského, a později také Mikuláše biskupa Speyer-

[13]) Uvodí ji Berghauer (*Protomartyr* oc. 202), též jinou dne 4 Kv. Znějí *in aula regali urbis majoris;* třetí však listina dne 7 Kv. uvodí se daná v Praze ex aula *veteri* urbis majoris, což zdá se že se vztahuje na dvůr u černého orla.

[14]) *Berghauer* 203 dle starého zápisku.

ského. Však přijeli také toho času poslové krále francouzského 1383
ku králi, aby jej od toho předsevzetí odvrátili. Když pak k tomu také počaly v Němcích hroziti nebezpečné různice mezi knížaty a městy říšskými, bál se král Václav na delší čas se vzdáliti, a odložil cestu zase do času neurčitého. Zůstával tedy nejdelší čas toho roku v Čechách, brzy v Praze, brzy na Karlšteině (11 Čvce.) neb na Žebráce (24 Srp.). Toliko v měsíci Říjnu odebral se do Normberka na sjezd s knížaty německými (11—18 Říj.). Legat papežský Raimund z Kapue zůstal při dvoře královském v Praze celý ten rok a pokud známo aspoň ještě do 20 Dubna 1384. Dne 8 Prosince 1383 zavřel tudíž smlouvu s universitou Pražskou o učení v klášteře Dominikanském u sv. Klimenta, jak jest o ní na jiném místě pověděno.

Také první polovici roku 1384 nevzdálil se král Václav 1384
ze země, nýbrž přebýval času zimního, jak se zdá, stále v Praze; od měsíce Března pak častěji vyjížděl sobě na Křivoklát, a odtamtud aspoň jednou také navštívil Beroun (7 Čv.). Na začátku však měsíce Července nastoupil na delší cestu než kdy předtím, jednak za příčinou rovnání pře mezi knížaty a městy v Němcích, jednak protože byl ku konci roku minulého zemřel strýc jeho Václav vévoda Lucemburský (7 Pros. 1383), po němž připadla jemu země lucemburská dědictvím. Zdržev se nejprv jen krátce v Normberce (7 Čvce.), odebral se odtamtud do Heidelberka, kdež se mu podařilo zjednati prozatímné narovnání (26 Čvce.). Potom jel do Lucemburka, a uvázav se v zemi zdědĕnou, přebýval tam skoro stále po čtyry měsíce kromě krátkého zajetí odtamtud do Cách (15 Říj.) a do Metze (15 Listop.). V měsíci Prosinci toho roku nacházíme jej v Koblenci (8—10 Pros.), v Mohuči (16—17), a ve Frankfurtě (20—21 Pros.), odkudž snad ani na vánoce nepřijel do Prahy.

Za této jeho nepřítomnosti v Praze strhly se první nám známé různice mezi mistry českými a druhých tří národů v učení Pražském nebo vlastně v universitě tří fakult tohoto učení, a to o osazování míst v *kollejích* k této universitě náležejících. Zdá se, že bylo v úmyslu císaře Karla samého, ač

4 sobě přál navštěvování vysoké školy od cizích národů, aby nicméně kollegiatury v hojnější míře dostávaly se národu českému, to jest mistrům rodilým z Čech a z Moravy, buď českého buď německého jazyka, než třem národům cizím, kteří se rozeznávali v universitě, národům to velkou většinou německým, protože netoliko Bavoři a Sasi byli Němci, nýbrž větším dílem také příslušníci národu polského, který se sice tak nazýval, ale jen menšinou byl skutečně dle jazyka polský. Při založení kolleje Karlovy bylo asi z té příčiny uvedeno do ní nejprvé šest mistrů, z nichž tři byli z národu českého, tři z ostatních. Jak vypadlo potom doplnění počtu tohoto do dvanácti volením jiných šesti od oněch prvních, není nám povědomo; zdá se však, že byl národ český přitom ve prospěchu, kterého mu potom druzí tři národové záviděli; chtěli pak, jak se zdá, pojistiti sobě aspoň počet míst, který posud měli jak v kolleji Karlově tak novější Vácslavově zavedením nového spůsobu volby, tak totiž, aby když se uprázdnilo místo po Němci, němečtí kollegiati sami o sobě zvolili nového člena. O to nebo podobné přišlo ke sporu roku 1384 za rektorství mistra Konrada Soltova z Meklenburka, národu saského.

Mistři čeští vedli stížnost proti druhým u arcibiskupa jakožto kancléře učení Pražského, při čemž se jich ostatně i někteří z jiných národů přídrželi. V čele jejich stál mistr Jenek z Prahy, jeden z nejstarších kollegiatů kolleje Karlovy. Arcibiskup Jan z Jenšteina vydal dne 2 Prosince rozhodnutí jim docela příznivé, kterým zakázal proboštům a kollegiatům kolleje Karlovy i Vácslavovy pod trestem klatby, aby žádného jiného mistra nevolili do těchto kollejí než z národu českého. Jiný pak rozkaz vydal dne 4 Prosince, kterým zapovídal rektorovi university rovněž pod trestem klatby, aby ve spůsobu posavadním, jak byly odbývány rady universitní, nezaváděl žádných novot na ujmu a škodu národu českého. Když se však mistři němečtí tomu protivili, odkázal strany na cestu právní, a uložil generalným vikářům svým, tehdáž Janovi proboštu Zderazskému a Matějovi faráři Skramnickému, spolu s officialem Mikulášem Puchníkem, aby po náležitém slyšení

rozsudek vydali (6 Pros.).[15]) Tito, jak se zdá, přede vším 1384
zakázali mistrům německým, předsevzíti volbu na místo tehdáž uprázdněné; což později arcibiskup zdvihl (23 Pros.) a svolil, aby se volba předsevzala, však aby k ní Čechové byli povoláni spolu s druhými.

Mistři národů polského, bavorského a saského nechtěli se však v této při podrobiti soudu arcibiskupovu, nýbrž ohlásili odvolání k stolici papežské, ve kterém naprosto zamítali podřízenost university pod arcibiskupa co kancléře, tvrdíce, že jim přísluší moc nezávislá od kohokoli k ustanovování sobě statut v universitě a k vykládání jich. Konrad Soltov co rektor university postavil se přitom v jich čelo. Předními zástupci pak jednotlivých národů byli Jindřich z Oyty ze Sasů, Matouš Krakovský z Polanů a Menso z Bekhusen z Bavorů. Takovému však popírání své moci nechtěl arcibiskup dáti místa, a když se mistři národů německých zpěčovali státi k obsílkám od jeho vikářů, prohlášeni jsou za vzdorné (1385, 14 Led.), a pro ne- 1385
stání k právu vyhlášena klatba proti všem zejména uvedeným v jich zadání. Arcibiskup zároveň vydal na rektora zákaz, aby neužíval více vězení universitního, nýbrž kdoby z university měl býti trestán, aby jej odevzdal do vězení k němu do dvoru arcibiskupského, odvolávaje povolení předků svých v arcibiskupství k držení žaláře při universitě (20 Ledna).

K tomu zavdaly příčinu bezpochyby výtržné příběhy v universitě, ku kterým z této různice přišlo. Konrad Soltov, jak viděti, jsa rektorem, nedbal se zachovati nestranně, nýbrž postavil se v čelo svým krajanům. Mínil pak nejspíš ukázati, kterak na nich záleží bytí neb nebytí učení Pražského, a užil své moci k vydání rozkazu, jímž se stavovala všecka čtení pod nejvyššími pokutami dle řádu university. Čechové však vesměs zákazu tohoto neuposlechli. Mistři čtli a konali disputací i jiné školní skutky veřejně v kollejích, a studenti chodili do škol ozbrojeni. Tím se rozjitřily strany proti sobě ještě více, až

[15]) *Acta consist.* 1384 fol. 32.

Jan Marienwerder, Konrad Soltov, Menso z Bekhusena a šestý nejmenovaný.[16]) 1385

Nikdo sice o tom nepíše, ale dá se mysliti samo sebou, že tyto různice mezi Čechy a Němci v učení Pražském nezůstaly bez povšimnutí od obyvatelstva městského obojí národnosti, ano jistě spůsobily i v něm znamenité rozčilení. Vítězství pak národu českého bezpochyby posílilo obyvatele české nemálo v tehdejších snahách jejich o dobytí širšího pole svému jazyku v řízení obecním.

Král Václav byl v Praze, pokud známo, již 11 Ledna 1385, a neopustil země české celého toho roku, přebývaje nejvíce v Praze, krom obyčejných výletů na Křivoklát (24 Ún., 13—20 Čvce.), na Karlštein (6 List.) a do jiných míst. Při jeho dvoře meškal tehdáž některý čas také zase bratr jeho *Sigmund* (14 Dub., 9 Čvce.), který byl přede třmi léty (1382) ve 14. roce věku svého povolán ke správě Polska od krále Ludvíka uherského, maje býti manželem dcery jeho Marie a děditi s ní království. Nyní přijel do Čech, hledaje pomoci od bratra svého, když se mu v tom po smrti krále Ludvíka dály těžkosti v Uhřích.

Pražané měli toho roku nesnáze s Rakušany, kteří byli v zemi své pro nějakou příčinu zabavili rozličné osoby a věci ze zemí koruny české. Byloť tam také zajato několik kupců Pražských, a jmenovitě Jiřímu z Kouby a Lvovi (tuším krejčímu) měšťanům Staroměstským pobráno 1100 kop grošů. Za to vzali Pražané něco peněz jednomu Židovi z Rakous. Král Václav však se ujal svých poddaných, a spůsobil narovnání prostředkem přátelských rozsudí.

Dne 1 Října toho roku měla Praha slavný den zasvěcení kůru kostela sv. Víta, jehož vysoká klenba byla tehdáž dokonána. Arcibiskup Jan z Jenšteina vykonal sám slavný tento obřad, a učinil toho dne velkou hostinu, při které bylo ně-

[16]) Co jest o rozepři této zde obšírněji pověděno než v *Dějích university Pražské* na str. 110 až 111, zakládá se na Aktech konsistoře z let 1384—1387, kterých jsem tehdáž neměl při ruce.

1385 kolik knížat světských i duchovních a mnoho praelatů a jiného duchovenstva, ano také královna Johanna se vší svou družinou dvorskou. Toliko král Václav, ačkoliv byl toho dne v Praze, nepřijal pozvání od arcibiskupa, nepochybně pro nevoli, ve které s ním byl již od některého času. Také 600 chudých bylo toho dne hojně častováno od arcibiskupa.

1386 Král Václav také první tři měsíce roku 1386 přebýval brzy v Praze, brzy na Křivoklátě i také několik dní v Berouně (29 Led. — 7 Un.). V měsíci Dubnu zdvihl se však k válečné výpravě do Uher na pomoc bratru svému Sigmundovi. Prvního dne Května nacházel se ve Starých hradech v Uhřích, a ještě téhož dne odebral se s vojskem svým dále k Rábu, kdež stanul v poli v pevném ležení (1—12 Kv.), až přijat jest za rozsudí mezi stranama a zjednal mezi nimi jisté narovnání. Potom se vrátil do Čech přes Vídeň (22 Kv.).

Za jeho nepřítomnosti v Praze zemřela sestra jeho ***Kateřina*** ovdovělá markrabina brandenburská dne 20 Května, a pohřbena jest, nejspíš dle vlastní své žádosti, v kostele menších bratří u sv. Jakuba na Starém městě.[17]

Toho času spůsobila dvojice papežská ještě zase nějaké pohnutí v duchovenstvu českém, když někdejší legat papeže Urbana *Pileus* byl přestoupil ke straně papeže Klimenta a následkem toho byly některé skutky jeho prohlášeny za neplatné. Tak se musil dne 5 Května stavěti před úřadem arcibiskupského vikáře Blažek farář Loděnický, který se byl někdy znal ke vzdoropapeži a potom dostal odpuštění od Pilea. Musil nyní slíbiti podrobiti se rozsudku arcibiskupovu, poněvadž prý kardinal Pileus neměl moci, aby jej rozhřešil. Později pak dne 15 Července ohlášeno jest na synodě, že mají kardinalové Pileus a Malapetra pokládáni býti za kacíře, jakož i že rozličná povolení obdržená od Pilea za času přebývání jeho

[17]) *Beness. min.* u Dobnera (*Mon.* IV. 63). Úmrti její klade se tam na 23 Kv. die dominico *Jubilate*, což však jest chyba místo ***Cantate***, poněvadž neděle Jubilate nikdy na 13 Kv. nemůže připadnouti.

v Čechách, ku př. ke čtení mší na pocestných oltářích a jiná 1386
podobná, jsou neplatná.

Po svém navrácení z Uher střídal král Václav opět více měsíců v přebývání brzy v Praze brzy na Křivoklátě, až totiž do konce měsíce Října, potom pak v Listopadu a v Prosinci přebýval nejvíc na Karlšteině a někdy také v Berouně (7 Listop.); nejspíš věnoval mnoho času zalíbené zábavě lovecké, zanechávaje starostí vladních, jmenovitě zasedání na soudě zemském toho času (22 Pros.) markrabí Joštovi. V tom dne 31 Prosince, třetí hodinu v noci, zemřela na Karlšteině manželka jeho, královna *Johanna*, nepochybně náhle; byl pak hlas o tom, že když se v noci probudila a povstala z lože, skočil na ni veliký pes, který spával v ložnici u krále, a popadl ji za krk, tak že byla tím zardoušena. Pohřeb její byl vykonán s podobnou slávou, jako před osmi léty pohřeb císaře Karla.
Přípravy trvaly až do svatých tří králů (6 Led.); kteréhožto 1387
dne přivezeno jest tělo královny z Karlšteina do Prahy na Strahov, odtud pak nazejtří (7 Ledna) do paláce královského na hradě, kdež zůstalo přes noc. Z hradu šel průvod pohřební druhého dne (8 Led.) až na Vyšehrad, třetího dne (9 Led.) do kláštera sv. Jakuba na Starém městě, čtvrtého dne (10 Led.) do kláštera panny Marie konec mosta na Malé straně, a všudež zůstalo tělo v kostele přes noc. Pátého dne (11 Ledna) neseno jest do kostela hlavního na hradě Pražském, kdež faráři a kanovníci zpívali vigilie, a opět zůstalo tělo přes noc; šestého dne pak (12 Led.) konečně jest pochováno v kobce královské. [18])

Král Václav nejspíš hned nazejtří po smutné příhodě opustil Karlštein, a přijel do Prahy, kdež nacházíme jej aspoň již 2 Ledna roku 1387. Beze vší pochybnosti byl na pohřebním průvodu své manželky; potom pak zůstal v Praze stále až do začátku měsíce Unora. Toho času odebral se do Němec k dalšímu narovnání měst říšských s knížaty. Jel přes Amberk (18 Un.) do Würzburka, a strávil, jak se zdá, celý měsíc Bře-

[18]) Zpráva o tom ve zmíněném rakopise Olomouckém 1. II. 21. ch. 9.

1387 zen v tomto městě (8—10 Bř.) a v Normberce (19—21 Bř.). Teprvé v Dubnu, jak se zdá, navrátil se do Prahy přes Beroun (17 Dub.), a zůstal tu až do opětné cesty ještě jednou téhož roku do Němec, kdež opět delší čas zdržel se nejvíce v Normberce (13 Čvce. — 18 Srp.). Ostatek roku strávil zase nejspíš v Praze až přes vánoce. Jest pozoru hodné, že se z celého tohoto roku nenachází žádná listina vydaná králem Vácslavem v Čechách odjinud než z Prahy, vyjma jedinou danou dne 17 Dubna z Berouna, jak se zdá na cestě z Normberka do Prahy. Zdá se skutečně, že král dojat smrtí své manželky, pozbyl toho času chuti k lovecké zábavě a ku přebývání na venkově.

O příhodách Pražských toho roku nedovídáme se ničeho jiného, nežli že v měsíci Září byla velká voda, která u vigilii sv. Matouše (20 Září) šla až mimo kostel Matky boží na Louži a trvala pět dní (19—23 Září).

1388 Hned ve prvních měsících roku 1388 přišly králi Vácslavovi IV starosti válečné. Musilť předně dne 18 Ledna nařídíti veřejnou hotovost proti odbojnému pánu Markwartovi z Wartenberka, který se zprotivil právu zemskému, hubil zemi a škodil kupcům a jiným pokojným lidem, bezpochyby také Pražanům, jezdícím za svými obchody. Nedlouho pak potom, dne 5 Unora, musil vyhlásiti válku také vévodovi Fridrichovi bavorskému pro porušení míru v říši německé, kdež toho času vypukla konečně válka všeobecná mezi knížaty a městy, kterou byl král dlouho se snažil zameziti.

Na dvoře krále Vácslava v Praze byla toho času v pondělí masopustní dne 10 Unora, slavena svatba bratra jeho Jana Zhořeleckého s Richardou dcerou švedského krále Albrechta. Brzy však potom, nejspíš během měsíce Března, vydal se král sám s vojskem na pochod do hořejšího Falce proti Fridrichovi bavorskému, který tím brzy byl přinucen k zavření mírné smlouvy, ač jí potom dlouho nedržel. Dne 5 Dubna byl král Vácslav již zase na zpátečné cestě do Čech v Amberce. Po svém navrácení navštívil ponejprv zase, pokud známo, Křivoklát (15 Dub.) a o několik dní později Žebrák (27 Dub.).

Stáleji však přebýval i toho času v Praze, kdež se nalézal 1388
u něho opět bratr jeho Sigmund zároveň s markrabím Joštem a zavřeli oba smlouvu s králem o spolek proti Bavorům (17 Dub.).

Odboj Markwarta z Wartenberka byl teprv v letě toho roku přemožen dobytím jeho hradů a zajetím jeho samého. V Němcích však vedlo se králi Václavovi proti mysli. Města říšská, jichž se ujímal, utrpěla od knížat porážku v bitvě u Döffinka (24 Srp.), což krále uvedlo v takovou rozmrzelost, že se zanášel některou chvíli se zámyslem, odříci se Římského království. Odebrav se v měsíci Červnu opět z Prahy na Křivoklát, zůstal tam celý ostatní čas až do konce toho roku, a oddal se ve zlém rozmaru svém nejspíš docela zase rozkoši lovecké.

Za jeho nepřítomnosti byl v Praze legat papežský, kardinal Filipp z Alençona, o jehož jednání však nic jiného nevíme, nežli že dal králi povolení k žádosti jeho, aby směl s dvořany svými v dni postní požívati krmí z mléka a z vajec (27 Srp.).

Teprv v měsíci Dubnu roku 1389 král Václav opustil 1389
svá tehdejší obyčejná sídla, a odebral se do Cheba, kdež položen byl sněm říšský k účelu obnovení míru v Němcích. Král zůstal tam přes velkonoce. Tu se za jeho nepřítomnosti v Praze stala příhoda strašlivá z podnětů náboženských. Poněvadž tehdejší bydliště *Židů Pražských* na Starém městě skoro na všech stranách byla křesťanskými domy obklopena a s nimi bezprostředně se dotýkala, nemohlo jináč býti, nežli že kněží z okolních far, zejména od sv. Valentina a od sv. Kříže většího, musili někdy se svátostí k nemocným jíti okolo samých domů židovských. Tu se stávalo, že jim Židé na cestě činili všelijaké obtíže neboli příkoří.[19]) Tak se přihodilo také roku toho v týden před velkonocí na zelený čtvrtek a opět na bílou so-

[19]) Že takových případů bylo více, vychází ze slov Beneše minority (u Dobnera IV. 63), který praví: quia sacerdotes corpus domini nostri portantes ad infirmos impediverunt.

1389 botu odpoledne, že když šel kněz okolo s tělem božím, Židé sběhli se a pokřikovali naň, rouhali se Kristu a pravíce: kamenujmě toho, jenž se vydával za syna božího, jali se házeti kamením na kněze, až mu svátost vyrazili z rukou. Přirozeně strhlo se z toho velké pohoršení v lidu a duchovenstvu. Vinníci byli sice hned zatčeni z rozkazu purkmistra a odvedeni do šatlavy, aby se nad nimi vykonal trest, jehož zasluhovali. Ale na tom nebylo dosti. V neděli velkonoční (18 Dub.) jali se duchovní na kázáních mluviti o tom a popuzovati lid ku pomstě. Jestli prý nepomstíme pohanění, které se stalo našemu pánu Ježíši, budete musiti všichni snášeti hanbu a potupu tohoto roku. Tu se začal ještě téhož dne lid sbíhati na rozličných místech původem zvláště jistého Ješka Čtyrhraného,[20]) jenž pobádal k pobití Židů a k pobrání jejich statku. Purkmistr, hledě ukrotiti lid, kázal biřicům po ulicích volati ke shromáždění obce, v němž by se o Židech jednalo; ale lidé omylem rozuměli, jakoby se schválením konšelů měli udeřiti na Židy, a běželi se zbraněmi k ulicím židovským. Židé sbíhali se rovněž, a jali se kamením házeti na útočníky, co zatím starší jejich sešli se na poradu u rychtáře židovského, jménem Jonáše, jehož byl asi dům vedlé samé brány židovské blíž sv. Ducha (žid. č. 124, 125).[21]) Tu chvíli dva Židé zachránili se útěkem rychlou jízdou na koních prostředkem sběhlého lidu, kterýž běžel za nimi, ale dal se oklamati pleši, kteréž oni si byli dali udělati vydávajíce se za duchovní. Jonáš rychtář ve jménu jiných shromážděných v jeho domě pokusil se o nějaké vyjednávání se shluklými. Ale Ješek Čtyrhraný odpověděl mu zuřivě, a když v tom přihnal se ještě větší zástup lidí ozbrojených meči a luky, kopími a kyji i jinými nástroji, vyzýval je, aby bez dalšího meškání přikročili k útoku. Tu v první hodinu noční se všech stran udeřili na ulice a domy židovské, a jali se vražditi a loupiti vše napořád i zapalovati

[20]) Jessko Quadratus.

[21]) Viz Základy starého místopisu Pražského I. na str. 215, kdež se dům ten v létech 1409 až 1411 jmenuje „olim Jonae Judaei".

domy, zvláště které jim Ješek Čtyrhraný naznačoval co znamenitější. Do ohně házena jsou těla zabitých, zbavená oděvů, a mnozí také za živa jsou upáleni; někteří aby ušli smrti ukrutnější, sami brali život sobě i dětem svým probodením neb oběšením. Ve vraždění nečiněn přitom rozdíl věku ani pohlaví; jen některé ušlechtilejší dítky nalezly smilování a jsou později pokřteny a přijaty za své od rodičů křesťanských. Vedlé toho bráno všudež, kde co bylo. Ve škole židovské pobrány jsou knihy všecky starého zákona i talmudu, a také hroby židovské jsou hanobeny a pomníky na nich tlučeny. Zabitých čítalo se že bylo na tři tisíce. 1389

Úřad městský snažil se všemožně lid ukrotiti, nejvíce se zřením na krále, totiž na škodu, která loupením Židů vzejíti musila komoře královské V rozvzteklení chátry po celou noc bylo vše marné. Nazejtří však (19 Dub.) konšelé i starší obecní shromáždění na radnici vydali rozkaz přísný, který biřici rozhlásili po všech ulicích, kdož co vzal v Židech, aby každý vrátil a položil v radním domě samém pod ztracenım hrdla, slibujíce toliko dáti slušnou odměnu těm, kteří by se dle toho zachovali. Následkem toho bylo mnoho zase vráceno, ač s nechutí, ve kteréž chátra znovu se odebrala do ulic židovských a vylila si zlost na mrtvolách všelijakým zohavením jich. Se vzhledem k tomu jakož i k nebezpečenství nákazy vzduchu zjednáni jsou druhého dne potom (20 Dub.) lidé za mzdu, aby seberouce mrtvoly po ulicích i po domích, složili je na hromady a ohněm v popel obrátili. Učinili prý to, vházevše do ohně i některé živé, které našli ukryty ve skrýších. I tu ještě nacházeli se lidé, kteří v rumišti kamene na kameni nenechávajíce, pátrali po pokladech, až pak konšelé mnohými oděnci dali obsaditi všecky brány židovské, by nikoho nevpouštěli. Mezitím mnozí Židé, kteří zachránili život, chováni byli v radním domě na způsob zajatých; někteří také obojího pohlaví potom ty dni pokřtíti se dali.

Král Václav obdržel v Chebě zprávy o výtržnosti Židů proti knězi nesoucímu svátost patrně dřív než o strašlivém vraždění, kterým byla opovážlivost jejich pomstěna, a uzavřel,

1389 vykonati za to nad nimi pokutu citedlnou. Neb již nazejtří po ukrutné příhodě v Praze (19 Dub.) vydal z jeho rozkazu podkomoří královský Huler, tehdáž na Křivoklátě přebývající, nařízení přísné ke všem purkmistrům, rychtářům a konšelům měst královských, aby všecky Židy ve městech svých zjímali a u vězení chovali, jmění pak jejich movité i nemovité zabavili.[22]) Po pohromě, která na Židy přišla, král se bezpochyby spokojil opatřením učiněným od konšelů v příčině navrácení věcí jim pobraných. Dostaloť se tím komoře královské na pět tun stříbra jakožto jmění po Židech spadlé na krále.[23]) Není proto žádné zmínky, žeby byl král vrahy Židů dal jakýmkoli způsobem stíhati neb trestati. Také nezavdala mu událost ta žádné příčiny ke spěchání do Prahy. Dokonalť bez překážky své jednání s knížaty německými v Chebě, kdež za tou příčinou meškal až do 5 neb 6 Května. Teprv 7 a 8 Května nacházel se na zpátečné cestě v Lokti: ale zdá se, že ani se tehdáž nevrátil do Prahy, nýbrž na Křivoklát, kdež jej nacházíme v Červnu i v Červenci toho roku. V Srpnu však byl, ač nejisto jak dlouho, v Praze (10 Srp.), a může býti, že tam tehdáž byla slavena svatba jeho se *Žofií*, dcerou vévody bavorského Jana, vyjednaná dle vší podobnosti mezi jinými věcmi ve Chbě. Král Václav vyžádal si již téhož roku od stavů českých obyčejnou daň ku korunování nové královny, a vydal dne 23 Prosince nařízení o vybírání této berně, ač potom z příčin neznámých korunování toto se obmeškalo po mnohá léta.

[22]) Palackého *Formelb.* II. 150.

[23]) Tak udává Chronicon Engelhusii (u Leibnitze) Scriptt. Brunswicens. II. 1134. Hlavní pramen, ve kterém se příběh o pobití Židů vypravuje obšírněji, jest tak zvaná Passio Judaeorum Pragensium, kterou jsem dle rukopisů vydal ve Věstníku král. české společnosti nauk roku 1877 s pojednáním připojeným. V ní mluví se jen o jednom rouhání Židů v bílou sobotu. Engelhusius uvodí dvojí „feria quinta et Sabbato sancto“, což dobře srovnává se s tím, že nařízení královo k Hulerovi z Chebu dáno jest již dne 19 Dubna, tedy v pondělí velkonoční, což by asi nebylo býválo možné se zřetelem k odpoledni na bílou sobotu, kdežto o tom, co se bylo stalo ve čtvrtek, král spíše mohl býti již zpraven.

Poslední čtyry měsíce toho roku přebýval král střídavě 1389
v Berouně (16, 20 Září), na Křivoklátě (31 Říj., 16 List.), na Žebráce (31 Říj. — 3 List., 1 Pros.) a v Praze (16 List.), kdež posledně zůstal přes celý čas vánoční i přes masopust skoro 1390
až do velkonoc (23 Pros.—21 Břez.). Bezpochyby dopřál mladé manželce své užití radovánek dvorských o masopustě v sídelném městě.

Toho času přišly na jevo nesprávnosti v nakládání s obecními důchody na Novém městě Pražském, které vyžadovaly zakročení moci královské samé k vykonání spravedlivosti. Bylit viněni konšelé, kteří úřadovali v létech 1385 a 1386, že zavadili město učiněním dluhu 45 kop u Židů, vydavše na to list pod pečetí městskou, bez vědomí a bez svolení obce, a zadruhé, že násilně odňali čtyřem berníkům zvoleným od obce peníze sebrané v počtu 76 kop a obrátili je, kam chtěli. Přední mezi konšely těmi byli Kuneš z Kněževsi, Michal Bechyně, Hertl koníř, Mikuláš Firwiner, Zdeněk z Louže a Mikuláš Prase. Když nástupci jejich v konšelství, Mikuláš Kadaňský, Chotek z Brodu, Bohuněk malíř a druzí spolukonšelé jim ukládali, aby list dlužní od Židů vyplatili, každý pod pokutou 50 kop grošů, odvážili se vinníci učiniti odvolání ku králi, kterého však neskoncovali. Tu je žalovala obec u krále; a v jeho jméně i na místě podkomořího království zasedl dne 13 Ledna 1390 královský hofrychtéř Prokop Galm na soud v té při s tehdejší raddou Novoměstskou, dosazenou krátce předtím; kteráž tázána jsouc od něho, učinila výpověď, aby konšelé jakožto překázaní list od Židů vyvadili, peníze berní nahradili obci, pro své viny pak že jsou cti a víry zbaveni a hrdla i statky jejich že jsou králi propadly.

Král Vácslav zachoval se k odsouzeným milostivě; neb žádný z nich nebyl skutečně trestán na hrdle aniž zabavením jmění veškerého; než, jak se zdá, musili krom náhrady podniknouti toliko pokuty peněžité. Nejpřísněji naložil s Mikulášem Prasetem, který ještě i potom podrážďil obec a konšely proti sobě, chvastaje se, že má za obcí 300 kop, ježto počet ukázal jen 59, a snad i jiným spůsobem více se provinil.

1392 druhého bratra Sigmunda krále uherského, císařovny Alžběty a dvou sester svých, Anny královny anglické a Markety zasnoubené od některého času s Janem purkrabím Normberským; přičemž bylo přítomno několik biskupů a více jiných vzácných osob světských i duchovních. Opět, jako při zasvěcení kůru, dával arcibiskup Jan velkou hostinu ve dvoře svém v Praze, při které byl tentokrát král Václav i s manželkou svou, novou královnou Žofií, a dvořanstvem pohlaví mužského i ženského, též pánů, zemanů, praelatů a duchovenstva počet veliký. Také na chudé nazapomnělo se, jichžto několik set jest téhož dne vyčastováno.

Toho roku byla povodeň v Praze dne 5 Prosince, která zatopila pivnice v některé části Starého města, jmenovitě ve špitále křížovnickém a v domích toho okolí, ano i mlýny pobořila. Učinila velmi mnoho škody také jinde v zemi české po vsech i po městech, trhajíc domy, mlýny a rybníky.

Král Václav přebýval toho času na Žebráce, kamž se byl odebral z Prahy v druhé polovici měsíce Června, zůstávaje tam od té doby, jak se zdá, stále až do měsíce Března
1393 roku 1393, ve kterém jej vypuknutí prudké rozepře s arcibiskupem Janem z Jenšteina pohnulo odebrati se do Prahy.

2.

Následovníci Miličovi. Arcibiskup Jan z Jenšteina a rozepře jeho s králem Václavem.

(1393.)

Za času krále Václava IV zanášely se mysli české a jmenovitě lidu Pražského pořád více s náboženstvím a s tehdejším stavem církve křesťanské. Působení Miliče v létech předtím k napravení mravů ve hlavním městě českém nezůstalo bez účinku trvanlivého. Staloť se skutečně polepšení mnohých a probuzení duchů při nich ke ctnostnému životu, ke skutkům lásky křesťanské a k zalíbení sobě ve hlubším

ských sídel svých. Hrad Žebrák nad městečkem téhož jména 1391
docházel mezi nimi vždy více jeho obliby. Pokud mohl, zdá se, že vzdaloval se přitom osobního řízení správy zemské, a dával se zastávati částečně svými příbuznými, zejména *Prokopem* markrabím moravským a *Janem* knížetem Zhořeleckým. Neb tito dva tehdáž obyčejně sedali na místě královė na soudě zemském (1391 18 Kv, 2 Říj., 23 Pros., 1392 8 Čv.). Prokop byl některý čas nazýván i heitmanem zemským (1391 2 Říj.), což bylo v čas přítomnosti krále v zemi dotud věcí neobyčejnou.

Toho roku měla obec Novoměstská opět domácí různici, totiž s písařem městským, který se dopustil v úřadě svém rozličných přestupků, skládaje mnohé listiny ve věcech právních jinak než dle nálezů raddy a kněh městských na ujmu nebo ku prospěchu jednotlivých sousedů. Když jej konšelé z toho kárali, písař vzdoroval, pravě, že on úřad svůj bude míti od krále, ne od nich, a ucházel se o obdržení královského listu na to. Tu vznesli konšelé věc na obec, a obec kázala jim, aby odňali úřad služebníku neposlušnému. To konšelé učinili, otázavše se prvé královského podkomořího Sigmunda Hulera; ten pak, znaje vůli královu, neslušným žádostem odpornou, přisvědčil jim, aby učinili dle nálezu obce, jiného písaře sobě přijmouce.[25])

Nevíme, z jaké příčiny král Václav někdy na začátku 1392
roku 1392 mínil s dvorem svým pobyti delší čas v Plzni a dal tam činiti k tomu velké přípravy, ale zase změnil svůj úmysl a ustanovil Prahu k vyřízení věcí, na které byl přitom myslil. Zdá se, že tentokrát sídlil v Praze od měsíce Února až přes polovici Června buď docela stále buď jen s krátkými přetržkami, maje nejspíš mnoho znamenitých návštěv a poselství z jiných zemí. Tehdáž mezi jinými byla v neděli o letnicích po nešporách (2 Čv.) vykonána slavnost položení základního kamene k dlouhé části kostela Pražského. Vykonal ji král Václav osobně s bratrem svým Janem Zhořeleckým a s arcibiskupem Janem, spolu ve jménu nepřítomného

[25]) V knize Novoměstské od r. 1377 fol. 198.

nebo žádný.[29]) Protož přičiňovali se jak mohli i po smrti Miliče o vyhlazení plodů jeho činnosti, a byli v tom od úřadu arcibiskupského ochotně podporováni. Pokračovalot se velmi pilně v stihání stoupenců Miličových, jak již za jeho života bylo počato, pátráním často po nejmenších maličkostech.

Tak byla ku př. roku 1378 dne 16 Října vyslýchána od generalných vikářů arcibiskupství jistá dvořanka jedné paní ze Šternberka, jménem Kačka, kolikkrát by za rok přijímala svátost oltářní; pravila, že každou neděli, když má milost; zdali jest pravda, že držívá kázání; odpověděla, že ne, ale když přijde z kázání, že mívá rozpravu s několika paními a slečnami o tom, co bylo kázáno; též zdali ze své hlavy složila jaké modlitby; pravila, že jednu, a musila slíbiti, že přinese ji přepsanou. Vikář mistr Kuneš z Třebovle zakázal jí, aby napotom nepřijímala každou neděli, než na nejvýše o všech svátcích Kristových, panny Marie a apoštolů. Též měla mu poslati jistou knihu, kterou čítala [30])

O visitací arcijahenské r. 1380 vzbudil podezření spolek osmi duchovních, přebývajících v jistém domě v ulici celetné, zdaje se býti nějakým nápodobením někdejšího společného bydla u Miliče v Jerusalemě. Byl to dům jakési pobožné ženy Anny vdovy Bernarda pekaře, která v něm poskytla bytu zdarma pro několik kněží, ustanovivši k tomu Jana kazatele u sv. Havla, aby takové do něho přijímal. Roku 1380 bylo jich osm, kteří tu přebývali, z nichž byli čtyři rodem Slezáci, totiž Jan z Hirschberka, Jan farář v jistém místě v diecézí Vratislavské, mistr svobodných umění, Mikuláš z Kauta, nevlastně nazývaný z Krakova, a Mikuláš z Ratiboře, jeden z Prahy, totiž Jiří syn měšťana Františka Nimburského, a ostatní tři, jichž rodiště nejmenuje se, totiž František kazatel u sv. Mikuláše na Starém městě, Konrad oltářník od sv. Havla a Ondřej kaplan od sv. Mikuláše. Všichni byli kněží krom

[29]) Quia ad haec sequeretur eos cum plebe magnus labor et quaestus modicus aut nullus. *Tamže* fol. 21.
[30]) *Acta consist.* 1378 pag. 191.

Jiřího Nimburského, který měl teprv obdržeti svěcení na kněžství. Co byli cizí, meškali v Praze za příčinou studií. Všichni pak stravovali se společně na spůsob tak zvané bursy, skládajíce, jak se kdy usnesli, po kopě nebo polokopě, na společné outraty. Mikuláš z Ratiboře byl jejich šafářem čili pokladníkem. Ke službě měli kuchařku a vrátného. Bylo na ně udáno, že zachovávají společně jakési zvláštní posty, od církve nenařízené, a že si dávají při stole společném předčítati. To se zdálo, jako by zakládali o své ujmě nějakou novou řeholi, tak jak byl někdy Milič viněn pro sbor duchovních v Jerusalemě. Oni však, tázáni jsouce, pravili, že není při nich ani jednoho ani druhého. Jediné Mikuláš Kantský znal se, že několikkrát sám pro sebe četl při stole, když se mu nechtělo jísti. Jan z Hirschberka pak pravil, že přebývaje v Praze již od desíti let, a slýchaje, ač s přetržkami, čtení theologická, byl někdy žákem a služebníkem pana Miliče dobré paměti.

Větší opletání mívali jednotliví kazatelé, jestliže si nepočínali dosti opatrně v řečech svých. Bylo pak kázání vůbec obmezováno dle rozkazu arcibiskupova z roku 1374, který později byl víckrát opětován (ku př. r. 1384), tak že zjevní následovníci Miličovi ve veřejných kostelích v Praze asi málo kde měli v něm svobodu. Tudy stávalo se nejspíš, že někteří z nich na zápor kázali po domích neb jiných místech skrytých.[31])

Otázka, zdali dobře jest často a třeba každodenně přijímati svátost oltářní, stala se tehdáž předmětem učených hádek mezi theology nejen v Praze, nýbrž i v některých zemích sousedních, a následovníci Miličovi měli velkou posilu z veřejných osvědčení mnohých vážných učenců, kteří mínění jejich schvalovali. V Praze byl nejpřednější z nich slavný mistr Vojtěch scholastikus, ku kterému se v příčině té obrátil Martin

[31]) Tak rozumím místu v zakladací listině kaple Betlemské roku 1391: Sed praedicantes ipsi, specialiter vulgaris Boemici eloquii, plerumque per domos et latebras coguntur, quod non congruit, divagari, quemadmodum saepius notabiliter est compertum.

— z Novévsi, farář sv. Martina menšího (od r. 1376 do 1378), jeden ne-li jediný z farářů Pražských, který byl přítelem častého přijímání. Mistr Vojtěch odpověděl mu dopisem ustanoveným pro veřejnost, ve kterém odůvodnil prospěšnost přijímání častého, ač pokud by byla pravá a vřelá touha po té svátosti, čehož Milič ani jeho stoupenci sami jinak nemínili. V podobný rozum vyslovil se o tom ve veřejné determinací Matouš z Krakova, mistr theologie v učení Pražském, a více jiných téhož času. Co však nad jiné vše nedalo utuchnouti snahám o zlepšení stavu náboženství, od Miliče vzbuzeným, nýbrž čím dál tím širší jim připravovalo dráhu, byla činnost spisovatelská dvou duchů výtečných, kteří od Miliče vzali pochop, Tomáše ze Štítného totiž a Matěje z Janova.

Tomáš Štítný byl zeman skrovného jmění, který za mladších let studoval v učení Pražském, ale neoddal se stavu duchovnímu, nýbrž přejal po otci statek dědičný a na něm přebýval aspoň v pozdějším věku svém. V čas vystoupení Miliče co kazatele v Praze (1364) bylo Štítnému asi 39 let, a bylo to tedy nepochybně již delší čas po dokonání studií jeho. Nicméně musil tehdáž z jiné nějaké příčiny buď stále buď aspoň častěji bývati v Praze; nebo měl osobní známost s Miličem; stal se pak vroucím jeho ctitelem, a jím povzbuzen, dal se ve spisování směrem jeho. Činnost tuto započal již za živobytí Miliče (asi r. 1370), a pokračoval v ní pilně po celý ostatní čas svého života († asi r. 1400). Ač psal u velké vzdálenosti od Prahy na tvrzi své ve Štítném v jihovýchodní části země české, však užíval hojné zásoby vědomostí nabytých ve dřívějším věku svém, a zůstával dobře povědom všeho, co se v Praze pracovalo na poli jemu zalíbeném; nepochybně pak také sobě dopisoval s učenými přátely Pražskými. O spojení takovém svědčí připsání díla jeho „O obecných vécech křesťanských“ slavnému mistru Vojtěchovi roku 1376, s nímž předtím i snad také potom přijížděje do Prahy míval učené rozpravy, utvrzuje se rád jeho auktoritou theologickou ve svých míněních. Že se knihy jeho pilně čítaly v Praze hned za jeho života, jest dostatečně dosvědčeno. Působení jich bylo pak tím mocnější,

ježto se Štítný odvážil psáti je českým jazykem a tudy činiti je srozumitedlné všemu lidu.

Matěj z Janova byl rovněž zemanského rodu, syn Václava z Janova v krajině tuším za Mostem nedaleko půlnočních hranic země české. On obcoval s Miličem ve mladším věku než Tomáš Štítný, a to jen krátký čas, někdy již za pozdějších let Miličových; neb se teprv potom odebral na studia theologická do Paříže. Tam strávil šest let a dosáhl mistrovství ve svobodných uměních. Vstoupiv do stavu duchovního, a obdržev svěcení na kněžství, odebral se potom dle příkladu mnohých jiných do Říma, aby sobě od papeže vyprosil nějaké tučné důstojenství; i obdržel dne 1 Dubna 1381 milostný list od papeže Urbana VI na kanovnictví v kostele Pražském a jiný na jakékoli beneficium, buď se správou duchovní buď beze správy, na podacím arcibiskupa, probošta, děkana neb kapituly Pražské Následkem toho byl dne 12 Října téhož roku přijat obyčejným spůsobem do sboru kanovníků Pražských; ale praebendy tím nedosáhl ani tehdáž ani potom, a také jiného beneficia se mu za delší čas nedostalo, protože se neznal tak dobře jako jiní v ouskocích k tomu potřebných. Čtyrykrát, kdykoli se hlásil o uprázdněné beneficium, předešel jej někdo jiný, s kterým se musil souditi, a vždycky prohrál a prý vydán byl ve posměch pyšným a hořkým nepřátelům,[32]) až teprv snad někdy roku 1388 nebo 1389 dosáhl fary Velikoveské v krajině od Prahy k Mělníku. Matěj z Janova bydlil mezitím u scholastika Vojtěcha Rankova, který jsa též mistrem učení Pařížského, nejspíš choval jej z dobrodiní u sebe, maje náklonnost k mladšímu učenci. Chudoba nedobrovolná přivedla Matěje z Janova na zbožnější myšlénky; pokládalť své utrpení za božské kárání pro přílišnou dychtivost po bohatství a cti světské,

[32]) Litigavi pro quatuor beneficiis, et adhuc meum beneficium mihi omni jure debitum ab adversario quodam tenetur ... In omnibus eis conatibus et cupiditatibus valde adversa (mihi) successerunt, ita quod decies sum datus in conculcationem et derisum meis superbis et amaris inimicis et usque ad profundum luti omnis tempestas me dimersit.

které se byl prvé oddával, tak že opravdověji než předtím uvažoval učení a příklad Miličův a počal jej následovati v každodenním kázání a v každodenním slyšení zpovědí v kostele Pražském, jakož i v navodění lidí k častému přijímání svátosti oltářní, které z počátku zavrhoval. K zpovídání obdržel zvláštní plnomocenství od arcibiskupa Jana z Jenšteina, tak že zastával jeho místo, jak se zdá, ve případnostech arcibiskupu vyhražených. Vedlé tohoto zaměstnání konal pořád studia theologická, hlavně na základě biblí, a jal se konečně spisovati velké dílo své o pravidlích starého i nového zákona (de regulis veteris et novi testamenti). [33])

Štítný byl hluboký myslitel, který drže se přísně učení církevního a nechtěje se od něho ani v nejmenším uchýliti vědomě, snažil se vyzkoumati pravý rozum v něm a vyložiti jej svým čtenářům. Zamítal přitom všeliké pověry a nálezky lidské, kterými by se pravda zatemňovala, a dal sobě zvláště záležeti na jasném a zevrubném vyložení mravouky křesťanské. Poněvadž přitom zachovával směr praktický, dávaje navedení každému stavu a každému povolání, jak by se lidé v něm měli spravovati zákony křesťanské lásky a ctnosti, měl přitom rozsáhlou příležitost ku promluvení o vadách a neřestech každé třídy tehdejší společnosti, a jednal tedy mnoho také o zkaženém duchovenstvu, neostýchaje se kárati je druhdy slovy ostrými, tak jak směle a bez obalu vytýkal i světským lidem jejich navyklé nepravosti, procházeje všecky stejně od krále a od pánů i zemanů až ku poslednímu obchodníku, řemeslníku neb oráči.

Matěj z Janova vystoupil proti zkáze v duchovenstvu mnohem přísněji a rozhodněji. Dílo jeho o pravidlích starého a nového zákona bylo co do hlavního účelu svého přísnou kritikou tehdejšího stavu společnosti církevní. Všecko, co jsme my v předešlých článcích pouze dle úředních pamětí pově-

[33]) Praví o sobě sám, že pracoval trojím spůsobem: scilicet cottidie ad vulgus praedicando, continue confessiones audiendo et ista conscribendo cum magna solicitudine in die et in nocte.

děli o panující nedbalosti a povrchnosti v konání služeb božích a ve správě duchovní, o zištnosti, hrdosti, nádheře a nemravném životě kněží, nachází se v díle tomto mnohonásobně vytčeno, a dochází dílem plnějšího vyložení. Matěj z Janova, ukazuje, jak se většina duchovenstva jeho času ve všem tom a jiném uchýlila od pravidel písma svatého a Kristových, vytýkal mu jmenovitě, že si zvyklo držeti více na rozličné věci nepodstatné a zevnější než na hlavní zákony víry křesťanské. V tom ohledu vidělo se mu býti překročeno přes míru i v stavení velkých chrámů a v nádherném jich vyozdobení, v zevnějším lesku náčiní kostelního, v přílišném množství mší a hlučném zpěvu při nich i v přílišném množství svátků a slavností, což vše dle jeho mínění bylo vynalezeno od kněží, aby se zalíbili lidem a valné je k sobě přivábili i získali si pochvalu. Mnohem přísněji než to káral podvody, které se dály od kněží mnohých se svatými ostatky, na mnoze smyšlenými, jakož i s obrazy a sochami svatých, přičítajíce jim domnělé zázraky, čímž lidé bývali zavodíni v bludy a pověry. Vyslovil zrovna mínění, žeby obrazy, ku kterým ukáže lid nějakou zvláštní úctu pověrečnou, měly býti z kostelů odstraněny, ano zničeny.

Jako Štítný, nechtěl se také Matěj z Janova v ničem uchýliti od učení církve obecné, a ubezpečoval ve spise svém, že se poddává nápravě ve všem, v čemby z nevědomosti nebo neprozřetelnosti pobloudil. Vyznával určitě, že drží vše, co nejsvětější matka církev Římská katolická, „to jest papež se svými kardinaly a jinými spolubiskupy a otci svatými až do tehdejšího papeže Bonifacia IX“ nařídili. To však nicméně nepřekáželo jemu v pronášení úsudků zavrhujících rozličné skutky jednotlivých papežů, tak že vyslovování úcty k nim mívá ve spise jeho někdy podobu ironickou.[34]) Ano Matěj

[34]) Tak praví ku př. o jednom papeži 13. století, který odsoudil jistý spis mistrů učení Pařížského o mniších žebravých: Hoc vero, quod quidam papa, qui erat de ordine fratrum minorum, infirmavit aut condempnavit illum plenum utilitate ecclesiae libellum vel abjecit, ego contraire illi non audeo, ne videar os meum ponere contra

z Janova i zřejmě přičítal papežům samým největší část viny z tehdejší zkázy církve. Spatřovalť původ velikého zlého zvláště v tom, že si papež přiosobil osazování všech vyšších důstojenství a beneficií v objemu veškeré církve, což že se s prvotními základy zřízení církevního nesrovnávalo. Papež prý sám hodnosti všech osob znáti nemůže. K tomu nehledí na biskupy, aby je svolával a slyšel jejich rady a napomenutí, nýbrž přes míru se nad ně vynáší, a všímá si více králů a knížat světských neb důvěrníků svých, a nakloňuje se k jejich přáním a žádostem; tudy zanedbává péči o dosazování řádných biskupů. Biskupové následují jeho příkladu; vynášejí se příliš nad duchovenstvo sloužící ve správě duchovní, a vzdalují se ho, držíce se pouze pánů a knížat a svých „velkých kanovníků"; nestarají se tak, jak by měli, o dosazení řádných kněží ku kostelům farním. Odtud prý vzala původ všecka ta nauka o získání beneficií (omnis ars beneficia lucrandi), vážená více než boží evangelium, totiž nestydaté dotírání se k nim vysluhováním sobě milosti mocných osob nebo kupováním jich za peníze a souzení se o ně se všelijakou lstí a zarputilostí, kteréž se již vůbec nepokládá za neslušné; nad to pak horší neplecha lidí, kteří nemajíce dosti na jednom beneficii, po více jich se shánějí a jich dosahují. [35])

Z osazování beneficií papežem pocházelo dle mínění Matiáše z Janova velké porušení přirozeného ústrojí církve zemdlením svazků mezi vyššími a nižšími stupni hierarchie, pro-

coelum; illud tamen opinor, quod magis hoc fecit amor et zelus ordinis fratrum minorum et aliorum super mendicitate constructorum quam fidelis respectus ad communitatem sanctae ecclesiae. Fol. 178 pv.

[35]) Sed exiverunt jam dudum adhuc majores hiis Antichristi, qui minorum Coantichristorum magnam faciunt et incitant invidiam et vexationem, sibique horrendam damnationem; illos loquor, qui non contenti uno beneficio in ecclesia, plura praesumunt possidere . . . et cum istis omnibus et propter ista tales gloria et honore insuper a Conchristianis imo verius a Coantichristis perfunguntur, ubi deberent suspendi altius quam omnes plebeji fures et latrones pro suo crimine avaritiae sic publico, sic effrenato.

tože nižší, kteří byli dosazeni od papeže a ne od bezprostředných představených, rádi se těmto protivili a jich si nevážili; tak jmenovitě arcijahnové, kteří obdrželi úřad svůj od papežů pominutím arcibiskupa, bývali prý jemu hrdi, a chtěli se spravovati jen papežem. Týž účinek měli ještě u větší míře příliš četné exemcí přemnohých osob a stavů duchovních, jimiž byly vyjmuty z řádné moci biskupů a jiných praelatů a postaveny přímo pod papeže. Matiáš z Janova zamítal je, tak jako i příliš mnohé tak zvané reservací, to jest případnosti, ve kterých bylo rozhřešení vyhraženo buď biskupu buď papeži a tudy obmezena moc obecného kněze, tak že tudy ztratil vážnost, lidé pak zase byli nuceni choditi k sídlům praelatů a s ouzkostí prositi s nemalými útratami, musíce platiti aspoň písařům za vysvědčení, že jsou rozhřešeni.

Co se týče exemcí, vidělo se Matějovi z Janova zvláště býti škodlivo vyjmutí klášterů z moci biskupské, ano jmenovitě svoboda, které užívali mniši řádů žebravých, že směli kázati, slyšeti zpovědi a konati pohřby, když se kdo z jakékoli osady farní v čem tom o své vůli k nim obrátil. Pocházela z toho ustavičná řevnivost mezi řeholníky a faráři, ustavičné rozdělení lidu v jednékaždé osadě na dvě strany dle toho, jak jedni měli k těm, jedni k oněm větší náklonnost. Zlé toto bylo takové, že se dle mínění Matěje z Janova napraviti nedalo, pokud řeholníci a duchovenstvo světské zůstávali vedlé sebe. Jeho rada byla, aby buď jedni buď druzí byli odstraněni; buď aby se duchovní správa celá dala do rukou řeholníků, buď aby mniši byli úplně podřízeni farářům, zbavíce se všech svých zvláštností, totiž roucha, professí i řeholí svých a všech prý jiných nálezků. Druhému tomuto prostředku dával přednost jakožto lépe se zakládajícímu v prvotním zřízení církve, a vypisoval s chutí prospěch, který by prý mělo z toho duchovenstvo, kdyžby tak velký počet kněží žijících v řádech se vší ozdobnou úpravou, nádobami, domy klášterními, chrámy, knihovnami, ano se vší učeností, kterou se řeholníci vyznamenávali nad jiné duchovní, byli mezi farní duchovenstvo nerozdílně a dědičně pojati. Kteří by pak chtěli

nicméně zůstati při spůsobu života samotném a klášterském, ti žeby měli býti usazeni v místech samotných se skrovným bydlem, jak jest pravidlo sv. Benedikta neb Augustina.

Matěj z Janova vůbec nedržel na kláštery. Pokládal je za nálezek lidský, který se nehodil ke všem časům, a který se uchýlil od prvotního stavu svého. Nebo prý, aby všecko bylo společné mezi lidmi, jak ukládají pravidla řádu, nedá se lidskými prostředky spůsobiti, jediné duchem Kristovým, pokud spojuje duchy mnohých v lásce. To prý jest patrné na řeholnících toho času, protože skutečně pravidla toho nezachovávají, ani v mužských klášteřích ani v ženských. A také prý jaká zásluha z takové společnosti, když jest to společnost jen mezi členy každého kláštera, ne vůbec se všemi křesťany, jak bylo v prvním čase církve?

Prvé než Matiáš z Janova velké dílo své o těchto věcech dokonal, pronášel myšlénky v něm obsažené také na častých kázáních svých k lidu; ale spůsobil si tím protivenství. Nepřátelé následovníků Miličových nedali sobě pokoje, až dovedli arcibiskupa samého pohnouti k vystoupení proti zalíbenému jim častému přijímání svátosti. Stalo se to na synodě držané o sv. Lukáši (18 Říj.) roku 1388, kdež usouzeno, aby žádný laik pod žádnou výminkou nebyl připuštěn častěji ku přijímání než na nejvýš jednou za měsíc, a napomínání lidí ku každodennímu neb vůbec častějšímu přijímání jest výslovně zakázáno. Na té pak samé synodě nejspíš neb aspoň okolo toho času vydány jsou též nálezy o obrazích svatých, čelící přímo proti výstrahám, které dával Matěj z Janova o úctě k nim nezřízené. Uzavřeno totiž, že se mají „lidé obrazům modliti“ (quod sint imagines deprecandae) a má věřeno býti, že jest v nich moc božská a svatých jeho, a že zázraky, které se při nich spatřují, neb o kterých bývá pověst, působí Bůh skrz ty obrazy a pro ně; pročež že nemá býti kázáno proti zlořádům se sochami a s ostatky, poněvadž prý není toho, žeby lid křesťanský v tom pochyboval.

Jak se zdá, kázával tehdáž Matěj z Janova někdy v kostele sv. Mikuláše na Starém městě Pražském, a ne-li on,

jistě jiní dva kněží, Jakub a Ondřej, kteří v učení o úctě k svatým ještě více se uchylovali od mínění takto předepsaného. Nejspíš dopřál jim tehdejší farář sv. Mikuláše, Jan Renker, o němž nám jinak málo jest povědomo, v kostele tomto svobody v kázání, jaké jinde neměli. Brzy však počal je stihati úřad arcibiskupův obsílkami pro obsah jejich kázání, a konec toho byl, že jak Matěj z Janova tak druzí dva jeho tovaryši musili učiniti odvolání na synodě dne 18 Října roku 1389, kteráž byla držána v kostele Pražském u přítomnosti neobyčejně velkého množství praelatů, farářů a jiného duchovenstva. O kázání Matějovu z Janova bylo usouzeno toliko, že v něm bylo všelicos řečeno nedosti vhodně a opatrně, tak že tím byla dána nebo mohla dána býti příčina k bludům; i musil k tomu se přiznati a učiniti vyznání výslovné, že obrazy Krista a svatých nedávají příčiny k modlářství, že nemají pro zlořád číkoli býti kaženy, že jest jim se klaněti (adorari), a že má býti věřeno o zázracích, které se stávají těm, kdož je ctí, že se dějí z moci božské. Také musil proti nejdražšímu přesvědčení svému vysloviti, že lidé a zvláště laikové nemají býti navodíni ani napomínáni ku každodennímu přijímání svátosti páně. Přitom bylo mu zapověděno kázání, slyšení zpovědi a podávání svátosti oltářní na půl léta, mimo svůj kostel farní, totiž ve Velikévsi. Těžší odvolání bylo uloženo druhým dvěma kněžím, Jakubovi a Ondřejovi, jichžto některé výpovědi uznány jsou přímo za bludné, ano trojí rčení Jakubovo dokonce za kacířské: 1. že nám blahoslavená panna v ničem nemůže pomoci, 2. že svatí ve vlasti nebeské nemohou nám prospěti, 3. že modlitby za mrtvé nic jim neprospívají. Kněz Jakub musil se také vyznati kajícně z ousměšku, který si jednou stropil s obrazem panny Marie, což byl skutek, kterého by mu vážní následovníci Milíčovi zajisté byli neschválili. [36]) Jemu zapověděno kázání na 10 let.

[36]) Etiam non solum excessi graviter in verbo contra virginem gloriosam, sed etiam in facto feci unam contumeliam beatae virgini, ostendendo ficum, zypek (čti: čípek), rukú ejus imagini, et dixi, quod cum tali imagine ac cum aliis vellem pisum decoquere

Z díla Matěje z Janova výše vzpomenutého, které dokonal teprv po tomto svém odsouzení, vychází patrně na jevo, že učinil odvolání ono proti svému přesvědčení, poddav se moci, a že i potom přesvědčení svého nezměnil. Krom díla toho sepsal v prvním čase potom obšírné a všestranné pojednání o svátosti večeře Páně, dále pak také dvě knihy, nyní dokonce neznámé, jazykem českým, hnut jsa nejspíše příkladem Tomáše Štítného; ale měl i pro ně úřední stihání. Bylot mu od vikářů arcibiskupových, to jest vlastně od officiala Mikuláše Puchníka a generalného vikáře Jana z Pomuka nařízeno, aby tyto dvě knihy české předložil k ohledání. Matěj z Janova uposlechl, a odevzdal je dne 14 Července 1392 v kanceláři jejich, však s osvědčením, že jsou to knihy teprv jen sepsané, ale posud neopravené, které mínil ukázati několika mistrům ku prohlídnutí a k opravení, prvé než by je vydal u veřejnost. Co se s nimi stalo, o tom nezachovala se zpráva. [37]) Byly jistě

[37]) Zpráva o těchto knihách nachází se v *Actech consistorii* roku 1392 fol. 35, a zní takto: Item die XIIII mensis Julii hora quasi nona magister Mathias plebanus ecclesiae in Magnavilla duos libros, unum in pergameno scriptum in vulgari Boemico et in asseribus ligatum, et alium in papiro inter duas cedulas pergameni ligatum, prout sibi est mandatum per dominos vicarios in spiritualibus domini archiepiscopi Pragensis, aput me, Johannem de Duba notarium, in cancellaria dictorum dominorum vicariorum reposuit, et protestatus est expresse, quod tempus dictos libros corrigendi non habuit, et eosdem tradidit tamquam non correctos et non visos per eum post primam eorum inscriptionem; quos quidem libros alias servabat aput se, voluntatem habens plenam, eosdem per aliquos magistros prius videri, corrigi et emendari, antequam in publicum eos traderet producendos. V této zprávě se ovšem nemluví výslovně o mistru Matějovi z Janova, než toliko o mistru Matějovi faráři Velikoveském. Ale i v úřední zprávě o jeho odvolání (viz Höfler: *Prager Concilien* 37, srov. Palackého *Děje země České* III. 29) nazývá se jen magister Mathias. Z této zprávy však vychází na jevo, že byl Matěj z Janova farářem; neb se tam praví: Suspendatur a praedicatione ꝛc. *extra ecclesiam suam parochialem* ad dimidium annum. Když se pak tuto roku 1392 uvodí *mistr* Matěj farář Velikoveský co spisovatel, a to knih konsistoři podezřelých, nepochybuji dokonce, že se zde nemíní jiný než mistr Matěj z Janova. Velikáves náležela právem podacím sakristovi kostela Pražského co správci nadání bonifantů, a byla

tím méně náviděny, že byly psány česky; neb i knihy Tomáše Štítného, ač se v nich neukázaly žádné bludy, popudily proti sobě mnoho odpůrců, kteří reptali proti nim hlavně proto, že nebyly psány latinsky, nýbrž jazykem vůbec srozumitedlným lidu.

Panující straně v duchovenstvu bylo lehko týrati a pronásledovati muže, kterých činnost byla jim protivná; ale cíle svého, aby se zbavili nepohodlí od nich, tím nedosáhli; a brzy nebyli mužové tito jedinými nepřátely, od nichž hrozilo jim nebezpečenství. Čím dál tím více popuzovalo duchovenstvo i jiné lidi proti sobě svou hrdostí a panstvíchtivostí, tak že bylo velice nenáviděno. Spůsob, kterým duchovní užívali předností stavu svého na ujmu laiků v právních a společenských poměrech, měl za následek, že se lidé vyhýbali obcování s nimi, ano bylo tehdáž obecným příslovím: neměj ničeho s knězem neb duchovním, a jestliže ho čím urazíš, raději zab jej hned, sic nebudeš věčně míti s ním pokoj.[38]) Smýšlení asi takového spůsobu ujímalo se také u dvoru královského, ano král Václav IV sám dle povahy své náhlé dal se jím popuditi ke skutkům, které jen tím více musily hrubší vášně proti duchovenstvu povzbuditi. K tomu přičinila velice povaha a chování tehdejšího arcibiskupa *Jana z Jenšteina.*

Muž tento nerovnal se duchem nikterak svým dvěma předchůdcům na stolici arcibiskupské. Rozmařile a ve vší hojnosti vychován v domě otce svého Pavla z Jenšteina, jakožto jednoho z nejváženějších dvořenínů císaře Karla IV, byl již jako chlapec beze všeho přičinění svého dosáhl sedmi rozličných bene-

tedy jedním z beneficií, na které měl Matěj z Janova nárok dle milostného listu papeže Urbana VI. Kdyby nám řada farářů Velikoveských byla úplněji známa, nabyli bychom snad z toho více světla. Nicméně aspoň to také se srovnává s tímto míněním, že po smrti Matěje z Janova (roku 1394) nacházíme ve Velikévsi faráře jiného jména, totiž Václava (r. 1396). Viz *lib. confirm.* u Tingla 270.

[38]) Tak praví Matěj z Janova na dvou místech ve spise svém (fol. 26 a 35), později také Stanislav ze Znojma v kázání držaném r. 1405 (v rukop. univ. bibliotheky Pražské VIII. F. 2. fol. 15 ᴐc.)

ficií po sobě. Z nich byl rozkošně živ za studií svých, jež konal ještě velmi mlad jsa nejprvé v Praze, potom v cizích učeních, v Padui, v Bononii, v Montpellieru, konečně v Paříži. V šestmecítmém roce svém (1375), jak se zdá ještě dřív nežli studia dokončil, stal se biskupem Míšenským jmenováním od papeže Řehoře XI. Posel se zprávou o tom nalezl jej, an spí na lavici v pravé poledne, ježto vedl lehké živobytí. Biskupství toho nikdy skutečně nespravoval ani kdy v Míšni sídlil, požívaje toliko titulu a důchodů. Již pak po třech létech (1378 20 Října) byl jmenován nástupcem svého strýce Jana Očka v arcibiskupství Pražském. Hned za několik dní potom ustanovil jej císař Karel za kancléře synu svému Václavovi jakožto spolukráli; a po smrti vlastního kancléře tehdejšího, biskupa Jana Olomouckého (1380), v druhém roce samostatného panování Václavova, stal se nový arcibiskup skutečným správcem tohoto úřadu. Jakožto člověk docela světského smýšlení uměl se Jan z Jenšteina z počátku dobře zalíbiti mladému králi. Nebo byl jako on milovníkem honby, a při všech radovánkách dvorských, při tancích a hrách rytířských snažil se býti spíš prvním než posledním.

Ale po některém čase stala se s ním změna úplná. Když byl roku 1380 sklíčen těžkou nemocí, ze které povstal po velkém utrpení proti vší naději lékařů, počal ponejprv mysliti na pokání ze svého posavadního lehkomyslného živobytí. A ještě více hnulo jeho myslí, když roku 1382 uslyšel o hrozné smrti arcibiskupa Magdeburského, který o tehdejším masopustě, veda řadu v tanci se ženskými v uzkém rytířském oděvu, jak jej tehdáž nosili hýskové, vyděšen najednou hlasem, že hoří stavení, v překotném útěku, který nastal, srazil vaz ještě s jedním spoluřídícím tance toho. Vzpomenuv si, žeby se i jemu bylo lehce mohlo přihoditi něco podobného, počal se arcibiskup Jan od té doby vzdalovati světa a oddávati se skutkům kajicím. Jak nejvíce mohl, trávil čas v samotě, v modlitbě, v rozjímání a všelijakém spisování, maje k tomu zřízeny uzké komůrky na zámcích svých v Roudnici a na Helfenburce i také v Praze ve věži dvoru arcibiskupského, ve kterých nedopřával sobě

ani nejmenšího pohodlí; mořil tělo své příliš častými a těžkými posty daleko přes míru církevních přikázání, mrskával se druhdy metlami, druhdy proutím trněným, spával málo a na tvrdém loži, častěji v studené komnatě třeba za tuhého mrazu, až si tím vším spůsobil tělesné neduhy; trpělť na koliku a rheuma. Také byl štědrým dárcem almužny, nezachovávaje však ani v tom míry rozumné. Obětuje tímto spůsobem příliš mnoho času sobě samotnému, zameškával na mnoze nejvlastnější povinnosti svého pastýřského úřadu, vzdaluje se příliš jak duchovních tak jiných lidí, kteří přicházeli k němu ve svých potřebách; stýskaloť se mu, když se měl k vůli nim vytrhnouti ze svých pobožnůstek. [39]) I také jinak býval mrzut a netrpěliv, když něco nešlo podlé jeho vůle, tak že i důvěrným rádcům, úředníkům a služebníkům bývalo s ním někdy těžké zacházení. [40]) Přitom pokora jeho, ukazovaná v ustavičných modlitbách a kajicích skutcích, zanechávala v duchu jeho nicméně místa veliké domýšlivosti a panstvíchtivosti; nebo měl přes míru vysoké mínění o své duchovní moci, a splétal ji dle ponětí tehdáž v duchovenstvu panujících s mocí světskou a s bohatstvím církve, tak že každé protivení se tomu, co pokládal za své právo, každé sažení na jmění neb důchody svého arcibiskupství považoval za uražení božského řádu, hodné aby bylo stiháno celým důrazem práva církevního. Přitom nepřestal milovati zevnější lesk okolo sebe, pokládaje to za věc, které vyžadovalo jeho důstojenství. Sotva prý který z před-

[39]) Patrně myslil na něj Matiáš z Janova, pravě ve svém spise (f. 108): Et alii episcopi habent suum cor ad suam propriam devotionem privatam exquirendam, eo minus cor suum ad suos filios, id est curatos, conjunctum et mancipatum habentes; per quod multa jactura admittitur in communi salute animarum, et ipsorum talis privata devotio in dampnum et praejudicium reipublicae. — A dále po uvedení jistého písma: Attende hanc scripturam prophetae, et intellige, si vales, quod habens communem familiam Christi gubernare et providere sollicite, tamen odio habes occupationem cum ea et ingemiscis, cum incumbit tibi laborare, illectus et allectus tua pace et privata tua psalmodia longa et devotione, licet quandoque delicata et lacrimosa; et pensa hic, quam sint talia domino Jesu inaccepta.

[40]) *Vita* oc. 462.

chůdců jeho rovnal se jemu v chování tak skvělého dvořanstva, rytířů, panošů a jiných služebníků, jaké choval on s velikými útratami.

Po celý čas, co byl Jan z Jenšteina arcibiskupem Pražským, bylo mnoho rozepří mezi ním a jinými osobami nebo sbory duchovními, při kterých jistě nebyla ve všem vina na jeho straně, ale ke vzniku jich bezpochyby jeho nedůtklivost ve všem, co měl za své právo, nemálo přičinila.

Takového spůsobu byla předně rozepře s arcijahnem Pražským Pavlem z Janovic, vzniklá z příčiny kláštera kanovníků řeholných ve hlavním venkovském sídle arcibiskupském v Roudnici. Arcijahen Pavel vztahoval práva svého úřadu k farnímu kostelu při klášteře, chtěje nejspíš vykonati v něm visitací jako všude jinde roku 1380. Klášter upíral mu práva k tomu, a přišlo o to ku právní při, ve které k žádosti Pavla z Janovic byl biskup Pasovský ustanoven od papeže za soudce. Arcibiskup Jan z Jenšteina byl však netoliko opravcem kláštera Roudnického, nýbrž také zvláštním příznivcem řádu kanovníků řeholných, a ujal se tedy jejich vyjmutí z moci arcijahenské, tak sice, že na Pavla z Janovic vydal klatbu, a když se jí nepodrobil, dal jej zajmouti v Praze s nemalým povykem v lidu z toho. Arcijahen byl přinucen dne 17 Července 1381 žádati arcibiskupa za odpuštění a odříci se dalšího vedení pře u biskupa Pasovského, aby byl klatby sproštěn.[41])

Roku 1382 měl arcibiskup Jan rozepři s kapitulou svého vlastního kostela, o jejíž příčině víme jen tolik, že se týkala důchodů, zejména ofér a jakési tak zvané dobrovolné pomoci (subsidium charitativum), kterou nejspíš arcibiskup vymáhal od kapituly, i snad více jiných věcí podobných. Do této pře bylo potaženo nejen všecko duchovenstvo kostela Pražského, totiž oltářníci, vikáři, mansionáři a jiní, nýbrž i všichni tehdejší faráři a místofaráři Pražští, tak že každý z nich tázán byl od kapituly i od arcibiskupa, koho by se přídržel (Srp. Září). Z kapituly samé drželi jen tři kanovníci s arcibiskupem,

[41]) *Vita* oc. 459. *Acta consist.* 1381 pag. 392.

totiž bratr jeho vlastní Vácslav probošt Týnský, synovec arcibiskupův Olbram Olbramovic a Vácslav Knobloch probošt Míšenský, jakož i nejspíš také tehdejší probošt Petr z Janovic. I v této při užil arcibiskup Jan moci úřadu svého proti svým soupeřům, tak že, když učinili odvolání k papeži, nastoupil buď na klatby nebo aspoň na nějaké vyhrožování jimi. Od toho ustoupil teprv dne 10 Října toho roku po prozatímném narovnání, které se stalo prostřednictvím pana Petra z Rosenberka, ač jen do času, až by přišlo jisté rozhodnutí od papeže. Jaký konec tato rozepře vzala, není nám známo. [42])

Již roku 1383 byl arcibiskup v rozepři s arcijahny své dioecezí vesměs, o jichž příčině není nám nic známo, [43]) roku pak 1384 v rozepři s kapitulou Vyšehradskou, což byla pře bezpochyby povahy soukromé, poněvadž se týkala nejen arcibiskupa, nýbrž zároveň také bratra jeho Pavla z Jenšteina. Nicméně užíval arcibiskup i v ní zbraně vzaté z moci svého úřadu. Kapitula Vyšehradská, která byla bezprostředně podřízena stolici papežské, obdržela v této při za soudce od papeže biskupa Jana Litomyšlského. Tohoto arcibiskup Jan obeslal sám před soud svůj, nevíme zdali zrovna z té čili jaké jiné příčiny, a když se nedostavil, vyřkl proti němu klatbu dne 27 Května onoho roku. Biskup Litomyšlský však nastoupil zas proti němu na vyhrožování tresty církevními, proti čemuž arcibiskup Jan hleděl se ohraditi odvoláním učiněným přímo k stolici papežské (31 Října), a obrátil zatím městského děkana Petra (faráře u sv. Michala v Opatovicích) i druhé faráře Pražské k straně své, kteříž se ostýchali klatby proti svému představenému vyhlásiti; ano vyhlásil sám interdikt proti kostelu Vyšehradskému; z čehož přišlo k různicím a zmatkům v lidu, poněvadž ani duchovenstvo všecko chování arcibiskupa v tom neschvalovalo. [44]) Ani o té při nevíme,

[42]) *Acta consist.* 1382 pag. 292, 396—400. Palackého *Formelb.* II. 186.
[43]) *Acta consist.* 1383 pag. 331.
[44]) Příkladem jest Přibík farař v Týnci (jak se zdá na Sázavě), který se musil dne 2 Čv. 1385 stavěti před úřadem generalných vikářů, viněn byv z řeči proti arcibiskupovi, totiž: quod ipse de anno prae-

jaký vzala konec. O něco však později měl arcibiskup jakousi rozepři o desátek, jak za to mám, papežský a tedy nejspíš s výběrčími stolice apoštolské, pro kterou byla naň vyhlášena klatba v den zvěstování panny Marie (25 Bř.) r. 1387. Z příčiny té zavřel se tehdáž u velké tajnosti do své věže v domě arcibiskupském na Malé straně přes Květnou neděli a přes týden pašijový, nesměje veřejně konati služeb božích.[45])

Skutek vší chvály hodný vykonal arcibiskup Jan z Jenšteina ku prospěchu poddaného lidu na arcibiskupství. Bylť se začal před jeho časy zvyk proti starému právu čelící, že po sedlácích, neměli-li dětí, nedopouštělo se dědění příbuzným jejich, nýbrž pozůstalost pokládala se za odúmrť spadlou na arcibiskupa co pána statku. Arcibiskup Jan po některém čase správy své zvyklost tuto zrušil, a předešlou svobodu sedlákům poplatným navrátil, ač potkalo se to s námitkami některých členů kapituly Pražské, mezi nimi i mistra Vojtěcha Rankova.

S učencem tímto měl však také jiné spory, ve kterých chování jeho bylo méně důstojné. Týkalo se věcí učených, ve kterých se arcibiskup scholastikovi na slovo vzatému sotva mohl vyrovnati. Mezi jiným arcibiskup Jan z Jenšteina, oddávaje se ve svém konání pobožnosti zvláštnímu zalíbení v úctě k rodičce boží, zavedl, jak na svém místě pověděno, nový zasvěcený svátek navštívení panny Marie ve své dioecezí, a sepsal několik učených spisů k odůvodnění toho. Mistr

senti feria quarta post dominicam Domine ne longe (29 Břez.) dixit: Quare facitis errorem et disturbium in populo? Item dixit, dum absolvisset quosdam a sententiis, participantes et intrantes ecclesiam Wissegradensem: Ipsi non sunt in sententiis. Item quod ipse dixit, canonici Wissegradenses non dabunt unam merdam pro domino (i. e. archiepiscopo). Item cum interrogasset eundem dominum Przibiconum ipse dominus Bartholomaeus (capellanus archiepiscopi, totiž udavač, který to naň pověděl), si ipse adhaereret Wissegradensibus, qui respondit, quod adhaereret. Paměti o té při nacházejí se v *Actech consist.* r. 1384 p. 18, 29, 30, r. 1385 p. 45, 50, také u Höflera *Prager Concilien* pag. 32.

[45]) *Vita* oc. 461.

Vojtěch byl jako mladší přítel jeho Matěj z Janova proti zbytečnému množení svátků, a vyložil o tom písemně své mínění. Proti němu arcibiskup sepsal obranu svého nařízení netoliko v znění velmi vášnivém, nýbrž ani na smrtelné posteli nedal mu v tom pokoje. Když se totiž mistr Vojtěch roku 1388 na smrt roznemohl, dal jej napomínati po proboštu Roudnickém, aby upustil od svého utrhání Marii panně, sice že se bude musiti strachovati hněvu jejího; a když měl Vojtěch těžké skonání právě v den nanebevzetí panny Marie (15 Srp.), vykládal to za splnění své výstrahy.

Že s mužem takovéto povahy nemohlo dlouho potrvati přátelství krále Václava IV, jest lehko pochopiti, poněvadž byl i král Václav vášnivý, svéhlavý a na práva svá choulostivý. Po proměně, kterou se Jan z Jenšteina stal ze světáka samotářem ve pobožnostech, počaly se brzy rozličné různice mezi nimi, které se týkaly dílem soukromých práv arcibiskupství, dílem mezí světské a církevní moci v rozličných poměrech, ve kterých se spolu dotýkaly; i ač o různicích těch máme zprávy větším dílem jednostrané, od arcibiskupa Jana samého pocházející, předce jest viděti, že se v nich nechoval veskrze správně, buď osobuje si, co mu nenáleželo, buď počínaje si násilně v dobývání sobě práva, kdež by se byl měl držeti řádu soudního.

První prudčejší rozepře takového způsobu strhla se r. 1384. Tehdáž podmaršalčí krále Václava Jan Čúch ze Zásady, maje zboží v Lobkovicích pod Kostelcem na Labi v sousedství zboží arcibiskupského v Neratovicích, začal sobě stavěti jez na Labi z příčiny rybolovu. Arcibiskup pokládal řeku v těch místech za svou, nevíme zdali právem čili neprávem, a spatřoval ve předsevzetí tom škodu pro své rybářství. Na místě však, co by byl měl práva svého pohledávati soudem, dal úředníky svými jez ten rozbořiti o své ujmě. Čúch vedl na to stížnost u krále Václava, který, jak se zdá, již tehdáž byl proti arcibiskupu podrážděn jinými menšími spory. Ve hněvu dal král povolati arcibiskupa k sobě na Karlštein, zadržel jej tam několik dní v zabavení, a kázal zatím loupiti na statcích arci-

biskupských (okolo 10 Června) v pokutu za pych jím spáchaný. Se všech stran staly se tedy útoky na arcibiskupství, pobráno dobytka, obilí, ryb a jiných věcí, i učiněny jiné škody jak arcibiskupu samému tak poddaným jeho v ceně asi 6000 kop grošů; Čúch ze Zásady pak jez svůj vystavil znovu, a užíval ho potom bez překážky. Příběh ten zavdal příčinu, že král Vácslav odňal arcibiskupu Janovi úřad kancléřský, jejž do té doby zastával; ano buď již tehdáž, buď něco později jednal s papežem Urbanem, žádaje, aby Janovi z Jenšteina odňato bylo arcibiskupství.[46])

Brzy po onom příběhu měl arcibiskup rozepři s měšťany Litoměřickými o práva poddaných jemu měšťanů Roudnických. Tito dle tvrzení arcibiskupa prý od nepaměti, aspoň za tří posledních jeho předchůdců, vozili svobodně obilí na lodích ze země do dolních krajin německých. Naproti tomu měli Litoměřičtí privilegium starodávné, posledně císařem Karlem stvrzené, dle něhož všeliké zboží plavené po Labi až k nim mělo ve městě jejich býti složeno; dle toho zbraňovali Roudnickým plavbu mimo. Arcibiskup ujal se svého města obyčejným spůsobem, kterým se tehdáž odmítalo sahání na jmění církve, totiž vyhlášením klatby a interdiktu na Litoměřice. Ovšem ujal se král svých měšťanů, nechtěje dopustiti, aby byl arcibiskup soudcem ve své vlastní při. K jeho domluvě arcibiskup klatby stavil, a král svolil za to k soudci mimořádnému čili konservatoru, jehož sobě arcibiskup vyžádal v té při od papeže. Byl to opat skotský ve Vídni, který po několika létech vydal rozsudek proti Litoměřickým; oni však se proti tomu odvolali k stolici papežské, a obdrželi soudce jiného, což by se sotva bylo stalo bez slušných příčin s jejich strany. Zatím zůstávali v držení svého práva, jehož jim i král Vácslav konečně potvrdil novým majestátem (1391, 11 Un.). Arcibiskup vážil sobě škodu svou i města Roudnice z toho na 30.000 zlatých.

[46]) Viz Jana z Jenšteina list ku panu Jindřichovi z Rosenberka u Höflera: *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung* II. 17.

Mezitím pokládal sobě za křivdu, když s povolením královým byly vystaveny domy na Malé straně Pražské ve dvou pořadích při zdi dvoru arcibiskupského tamže, a naproti tomu, když vyhořely domy jemu poplatné vedlé mostu Pražského,[47]) nedopustilo se znovu vystavení jich, bezpochyby z nějakých obecních ohledů. Měl také asi od roku 1386 rozepři s konšely Staroměstskými o přívoz přes Vltavu doleji mostu, jehož se zmocnili, jak se domníval, z tajného ponuknutí od krále. I proti nim vydal klatby několikkrát po sobě, ale musil je staviti k žádosti královė, kterýž kázal konšelům, aby peníze vybrané z přívozu odváděli schránci k tomu ustanovenému až do rozsouzení věci. Neznámo oč, měl arcibiskup Jan také nějakou rozepři s jistým panošem královým, Dětřichem Hesem z Makova,[48]) kterýž odpověděl jemu a jal se škoditi na statcích arcibiskupských, sám pak král poskytl prý mu branného lidu ku pomoci. Zášti toto trvalo několik měsíců, až se arcibiskup musil poddati na rozsudek biskupa Jana Litomyšlského, ten pak vypověděl proti němu, tak že musil arcibiskup vyplatiti Hesovi 50 kop a za škody neobdržel žádné náhrady Podobně utrpěl arcibiskup škody v jiné rozepři s Těvákem purkrabím královským na Kugelwaitě, kterýžto bez odpovědi učinil mu zájem dobytka na zboží jeho Rokycanském. Arcibiskup vedl stížnost u krále samého; kterýž vyslovil politování své, pravě, že se to nestalo s jeho vědomím. Když však král nepílil dosti, aby se stalo, co bylo za právo, pozbyl arcibiskup trpělivosti, a vypravil branný lid svůj k oplacení své škody. Z toho se král rozhněval, dal stíhati lid arcibiskupův, a učinil mu škodu větší než předtím.

Jest velice k víře podobné, že když již byla zlá vůle mezi králem a arcibiskupem, dvořané a zvláště přední důvěrníci čili tak zvaní milci královi podněcovali jeho tím více a činili

[47]) V *Aktech in curia Romana* (u Pelzla. *K. Wenc.* 151), které dávají zprávu o těchto rozepřích, stojí: in Praga in *monte* Pragensi, a však jistě chybně místo *ponte*.

[48]) Celé jeho jméno čte se v *Aktech consist.* r. 1385 fol. 48.

duchovenstvu všelijaké schválnosti, naproti tomu pak zase arcibiskup utvrzován byl ve své neustupnosti tím více od svých předních úředníků v duchovenstvě, od oněch velkých kanovníků svých, jak je nazývá Matěj z Janova, kteří se mu hleděli zalíbiti jak nejtužším hájením předností a práv stavu duchovního. Největší podnět ke třenicím zavdávalo osvobození duchovních osob i nejnižšího stupně od soudů světských, poněvadž ti, obcováním svým téměř v ničem se nerozeznávajíce od lidí světských, často spravedlivost proti sobě vyzývali skutky nedovolenými a předce nemohli býti dle řádu trestáni jako jiní lidé. Spoléhajíce se na smýšlení duchovenstvu protivné při dvoře královském, počali úřadové světští častěji než jindy sáhati na osoby duchovní v takových případnostech, nešetříce jich vyjmutí. Tak stalo se kdysi na začátku roku 1392 na Novém městě Pražském, že byl študent jeden stavu duchovního pro nějaký zločin právem světským zajat a sťat z rozkazu neboli snad se schválením královského podkomoří Sigmunda Hulera; čehož tehdáž úřad arcibiskupský pominul mlčením.
1393 Opět pak asi na začátku roku 1393 byl jiný duchovní zatčen na Novém městě a nevydán arcibiskupu, který jej chtěl vzíti ve svou vazbu, nýbrž z rozkazu podkomořího upálen. Jaké zločiny to byly, pro které se to obojí stalo, nepraví se nikdež. Ale v knize Novoměstské z toho času nacházíme paměť o jistém žákovi čili duchovním, jménem Dětřichovi, kterého zajal podrychtáří Mikuláš, když jej postihl v místě podezřelém mezi nevěstkami v ulici Krakovské. Ukázalo se naň, že vylámal nedávno truhlu v kostele v Holubicích a ukradl z ní kalichy s patenami, křížek a monstrancí jednu se svatými ostatky; pročež jej konšelé Novoměstští vzali u výslech, a on přiznal se. Může dost býti, že on to byl, jejž dal Huler proto upáliti; a byl-li to jiný, dá se mysliti, že se mu to stalo spíš ještě pro něco horšího.

Arcibiskup Jan z Jenšteina však tentokrát neohlížel se na příčinu odsouzení, než jen na to, že mu bylo světskou mocí saženo do jeho práva, a nechtěje déle snášeti ničeho podobného, uzavřel nastoupiti na odpor rozhodný. Předně po-

dal králi Václavovi skrze raddy jeho písemnou stížnost ve 1393
jménu svém a celého duchovenstva své dioecezí na všecko, co se jemu dálo protimyslného, a žádal, aby se mu stalo napravení toho. Obsah toho spisu byl větším dílem povšechný. Arcibiskup stěžoval si v něm na úřady světské, že potahují osob duchovních k soudům svým, zmiňuje se přitom o žácích zatknutých na Novém městě, žaloval, že se mu dějí překážky ve vykonávání jeho soudní moci a zvláště ve vyhlašování klateb jeho i papežských; jakož prý nedávno v kostele sv. Jakuba vykonavatel rozkazu papežského byl vlečen přes kostel, zraněn až do prolití krve a potom delší čas držán ve světské vazbě na radnici, čímž prý kostel byl znesvěcen, svátosti zneuctěny; vytýkal, že se mnozí uvazují v beneficia pominutím jeho úřadu z pouhé vůle královy, zastírajíce se jakýmsi propůjčením králi od papeže, jemu neznámým; káral nesvobodu manželství, ježto prý panny bývají nuceny vzíti sobě muže proti vůli své, též útisky, které prý se dějí vdovám a sirotkům, a křivdu činěnou duchovním, když se jim od úředníků královských upírá právo k dědictví, však také zakazování prodejů statků zemských duchovenstvu a zabavování statků takových k rukoum královým, o kterém pravil, že neví, z jaké moci děje se (kdežto byl o tom vůbec známý zákon císaře Karla); naříkal na obtěžování klášterů berněmi a jinými břemeny, a na opovržení, ve kterém prý jest duchovenstvo vůbec, tak že i Židé, nepřátelé Kristovi, požívají stavu lepšího. Zapřisáhaje krále, aby všecko toto veliké a rozličné zlé napravil, aby odňaté duchovenstvu statky kázal navrátiti, aby vinné potrestal a nad právy a svobodami duchovních, jakožto svých pokorných kaplanů, ruku ochrannou držel, prosil ku posledu, jsou-li někteří raddové jeho, ježto by jej chtěli naváděti k nenávisti na duchovenstvo, aby takovým nedával víry, nýbrž měl je za lidi lstivé, za největší nepřátely spasení svého, cti své a svého království, ano za nepřátely boží, za sluby ďáblovy a posly Antikristovy.

Již tato závěrka ukazuje, že se arcibiskup laskavého přijmutí tohoto žalobného spisu aspoň od radd královských, kterým ho podal, nenadál. On ho vůbec neočekával; nýbrž nechav

1393 pro zachování jména projíti jen několik dní, nastoupil na důraznější prostředky. Vydal totiž skrze úředníky své, totiž ovšem skrze officiala Mikuláše Puchníka a generalného vikáře Jana z Pomuka, obsílku na královského podkomoří Sigmunda Hulera, aby stál před soudem jeho. Mělť odpovídati nejen z odpravení dvou oněch žáků na Novém městě Pražském, nýbrž také z řečí a skutků prý kacířských, kterých se dopustil. Huler odpověděl mu, že se postaví, ale s dvěma sty kopinníky. Tu naň arcibiskup vydal klatbu jakožto na zatvrzelého. Z toho byl teprv veliký hněv krále a markrabí Prokopa, jakožto tehdejšího pomocníka jeho ve správě zemské, který se Hulera zvláště ujímal, i všech dvořanů duchovenstvu protivných. Rozezliliť pak se netoliko na arcibiskupa samého, nýbrž zvláště na Puchníka, Pomuka a některé jiné přední rádce arcibiskupovy. Předce však král držel ještě zůřivost svou na uzdě. Zdá se toliko, že z příčiny klatby vyřčené proti Hulerovi uznal zapotřebí, nařiditi všem městům královským, aby mu jakožto jeho podkomořímu bez ohledu na to opětně učinili přísahu poslušnosti a věrnosti. [49])

Nedlouho potom, dne 14 Unora 1393, zemřela nevlastní matka Václavova, císařovna *Alžběta*, ve vdovském sídle svém Hradci nad Labem. Tělo její přivezeno jest do Prahy a pohřbeno v kostele sv. Víta ve hrobce královské vedlé manžela jejího císaře Karla. Možná, že za příčinou pohřbu toho přijel král Václav do Prahy; ale neděje se o tom žádná zmínka. Asi pak téhož času nebo spíš o něco později došla krále Václava zpráva jemu nad míru příjemná, že totiž papež Bonifacius IX svolil také k druhé jeho žádosti přede dvěma léty naň vznešené, o povolení zvláštního *milostivého léta* pro Čechy a druhé země jeho, což sobě král pokládal za velké a zvláštní vyznamenání. Stalo se to bullou danou v Římě dne 15 Ledna toho roku. Odpustek byl přitom rovněž tak plný, jako kterého byli účastni všichni, kteří byli roku 1390 putovali do Říma.

[49]) Viz list takového obsahu jen k jednomu městu daný dne 20 Ledna 1393 v Palackého *Formelb.* II. 129.

Kdo ho chtěl dosáhnouti, měl, byl-li Pražan, patnáctkrát, byl-li 1393
pak příchozí odjinud, sedmkrát v rozličné dni navštíviti čtyry k tomu ustanovené kostely, totiž sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Božího těla prostřed náměstí Novoměstského, metropolitní kostel sv. Víta na hradě Pražském a klášterský kostel ve Břevnově; měl vykonati zpověd u některého z dvadceti nebo dle potřeby více zpovědníků, kteří měli k tomu býti zvláště ustanoveni od arcibiskupa Pražského neb jeho generalného vikáře, od Ubaldina legata papežského, který byl mezitím od papeže jmenován biskupem Turritanským, neb od jeho generalného vikáře, a od výběrčího důchodů komory apoštolské v Čechách neb jeho náměstka; měl za třetí na místě obtíže, kterou by byl zkusil putováním k milostivému létu do Říma, vykonati milosrdné skutky, které by mu zpovědník uložil; za čtvrté pak měl v penězích tolik, co by ho byla stála cesta k milostivému létu do Říma a zpátky i co by byl v Římě měl obětovati ku kostelům k tomu ustanoveným, složiti na oltáři neb oltářích k tomu naznačených v kostele Vyšehradském. Kolik by to bylo, mělo odhádáno býti každému dle jeho stavu a jmění zvláštním přijimatelem těchto peněz, který by byl ustanoven k tomu arcibiskupem a druhými osobami výše jmenovanými. Ten mohl chudým dávku tuto také sleviti buď celkem nebo s část. Polovice těchto peněz měla se dostati kostelu Vyšehradskému na stavbu neb jiné potřeby, polovice měla odvedena býti do Říma rovněž na stavbu a jiné potřeby při jistých kostelích tamějších. Mimo to měl býti jak na Vyšehradě, tak u sv. Víta, u Božího těla a v kostele Břevnovském ustanoven jistý oltář, na který by se od poutníků kladly dobrovolné dary k dobrému těchto čtyr kostelů. Začíti mělo se milostivé léto ve čtvrtou neděli postní, to jest dne 16 Března toho roku, a mělo trvati až do povýšení svatého kříže čili do 14 Září.

Nedlouho však potom, když bulla papežská o milostivém létě přišla do Prahy, zběhla se nová věc mezi králem a arcibiskupem, která záští mezi nimi dlouho doutnající přivedla k plnému vyšlehnutí. Král Václav zamýšlel od některého

času, vyžádati od papeže zřízení nového biskupství v Čechách, k jehož nadání mínil obrátiti statky kláštera Benediktinského v Kladrubích, podobně jako byl předtím při založení biskupství Litomyšlského přivtělen k tomuto klášter Praemonstratů v Litomyšli. Králi bylo přitom nejspíš o to, aby mohl udělením nového biskupství odměniti se některému ze svých zalíbených kaplanů dvorských. Čekal přitom jen na smrt starého již opata Kladrubského, jménem Racka, jehož místo dle jeho úmyslu nemělo více býti osazeno. Beze vší pochybnosti nebyl úmysl ten tajen, a přání královo musilo býti arcibiskupu známo. Jemu však a jeho konsistoři bylo zřízení nového biskupství a tudy zmenšení objemu dioecezí arcibiskupské proti mysli, i mínili proto úmysl králův překaziti. Když tedy opat Racek zemřel, neznámo kterého dne, snad asi ku konci Února nebo na začátku Března roku 1393, vykonali mnichové Kladrubští volení nového opata ze svého prostředka, jménem Olena (před 7 Břez.), a arcibiskup Jan netázaje se nic krále, dal dle obyčeje ohlásiti lhůtu k námitkám proti této volbě; když pak se nedostavil žádný odpůrce, dal generalný vikář *Jan z Pomuka* novému opatu arcibiskupské stvrzení dne 10 Března.

O tom když zvěděl král Václav, neznal hněv jeho na arcibiskupa žádné míry, a obrátil se opět také proti předním jeho rádcům, kterým král přičítal, že jej k tomu pobádali. Přebývaje tehdáž na Žebráce, strojil se odtamtud do Prahy s úmysly krutými. Uslyševše o tom official arcibiskupův Mikuláš Puchník a vikář doktor Johánek z Pomuka, dali se hned napřed na útěk z Prahy do Roudnice, kdež tehdáž přebýval arcibiskup. Bylo to asi 15 Března.[50]) Brzy po nich přišly dopisy od několika radd královských, kteří vybízeli arcibiskupa, aby přijel do Prahy. On bál se toho; nicméně k radě Puchníka a Jana z Pomuka jakož i svého hofmistra Nepra z Roupova odebral se spolu s nimi do jistého místa jen míli cesty od Prahy vzdáleného; byly to snad Kyje, náležející k arci-

[50]) Dne 14 Března nacházel se Jan z Pomuka ještě naposledy při úřadě svém v Praze, dle *Lib. confirm.* (u Tingla 158).

biskupství. Tam přijeli k němu dva z důvěrníků králových, 1393 bratr Mikuláš zpovědník králův, zvolený od nedávna za biskupa Lavantského, a Jan Čúch ze Zásady, podmaršalčí, a přimlouvali mu velmi, aby se odebral do Prahy k jednání s králem o smíření, slibujíce mu přitom osobní bezpečnost jak ve jménu svém tak také nejvyššího hofmistra královského Jindřicha Škopka z Dubé. Od krále Václava odevzdali arcibiskupovi psaní, které mu sice nic dobrého tušiti nedalo. Bylo psáno německy, a obsahovalo asi tolik: „Ty arcibiskupe, dej mi zpět hrad Roudnický a jiné mé zámky, a kliď se mi z mé země české. Pakli se oč pokusíš proti mně neb mým lidem, míním tě utopiti a rozepře ukliditi. Do Prahy přijeď.“ Raddové královi však, které arcibiskup u sebe častoval jídlem a pitím, vymlouvali mu dojem z toho, pravíce, že král, ač jest rozhněván velice, bude jej rád viděti a s ním jednati, tak že bude z toho pokoj mezi ním a králem i lidmi jeho a královými. Na ty řeči arcibiskup konečně dal, a odebral se se svými důvěrníky do Prahy dne 18 Března.

Zde byl mu nazejtří, dne 19 Března, položen rok k jednání o pokoj s králem, s markrabím Prokopem a s podkomořím Hulerem, ku kterémuž jak král tak arcibiskup poslali každý několik radd svých. Tito ujednali jistou smlouvu o všecky věci sporné, které se týkaly krále samého a Hulera, odloživše zatím toliko zvláštní pře mezi arcibiskupem a Prokopem. Smlouva pak tato měla druhého dne (20 Března) býti slavně stvrzena na osobním sjezdu krále a arcibiskupa. K tomu cíli odebral se král s dvorem svým do kláštera sv. Maří rytířů Svatojanských konec mosta jakožto na blízko domu arcibiskupova na Malé straně, a před něj předstoupil tam arcibiskup s raddami svými a s jiným průvodem. Jak medle však král spatřil arcibiskupa a úředníky jeho, které měl nejvíce v nenávisti, zmocnil se ho hněv, tak že najednou nechtěl nic slyšeti o umluvě zavřené s raddami svými, kterým byl prvé dal plnomocenství, i obořil se na arcibiskupa s celou svou zůřivostí, která snad byla také již rozpálena vínem: Ty arcibiskupe, pravil, vynášíš klatby na mé úředníky bez mého vě-

1393 domů! ty jsi stvrdil opata Kladrubského! ty strkáš na mého podkomořího kacířství a bludařství! Nepotázal jsi se, a o své ujmě to činíš. Věz, že toho budeš želeti. V tom spatřiv hofmistra arcibiskupova, rytíře Něpra z Roupova, zvolal naň: Ty mi hned jdi odtud, sic ti dám sraziti hlavu. A hned kázal lidem svým: Tyto čtyry zajměte mi, totiž arcibiskupa, Mikuláše Puchníka, Jana z Pomuka a Václava proboštа Míšenského, a pozorně je veďte. Přitom hrozil některým: Tebe a tebe dám utopiti, a nařizoval, aby byli vedeni do místa kapitulního při kostele metropolitním na hradě; tam že chce shledati, čí radou se co stalo. Arcibiskup, uleknuv se těchto řečí náramně, chtěl pokořením se ukrotiti hněv králův, a několikkrát poklekl před ním; ale král ušklíbl se naň, čině to po něm, totiž nahýbaje také kolena ku kleknutí. Tu arcibiskupa vybavila branná čeleď jeho, která jej provázela, a odvedla jej v bezpečnost do domu jeho; druzí však uvedeni jsou dle rozkazu králova do kapituly.

Tam přišel král za nimi, a počal zle řáditi proti všem sobě protivným. Děkana Pražského Bohuslava udeřil několikkrát do hlavy jílcem meče svého, až krev tekla, a dal jej potom s rukama přes záda svázanýma odvésti do domu purkrabského na hradě. Když pak nejspíš výslechy jeho nevedly k cíli, dal tři prvé zajaté a s nimi také Něpra, hofmistra arcibiskupova výše zmíněného, muže obstarožného, vésti dolů s hradu na radnici Staroměstskou a odtamtud na rychtu, vždy se tázaje po arcibiskupu, zdali by ho měli též, poněvadž proti němu nejvíce dychtil po vylití sobě zlosti. Opět odebral se král sám na rychtu Staroměstskou, a tam, již u večer, poručil katovi svázati ruce i nohy čtyr zajatých, a dva z nich, Puchníka a Pomuka, dal mučiti před očima svýma pálením jich pochodněmi a svícemi rozžatými do boků a jinam, ano i sám, rozstekliv se pálil je svýma rukama; konečně nařizoval všecky čtyry utopiti. V tom rozpomenul se; nejspíš mu přišlo okamžitě na mysl, žeby takovéto sahání na osoby kněžské mohlo míti pro něj nemilé následky při dvoře řím. Žádal tedy na strýzněných, aby mu slíbili s pří-

sahou, nikomu o tom neříkati, že byli zajati a mučeni; pod 1393
tou výminkou sliboval jim darovati život. Mikuláš Puchník, Václav probošt Míšenský a rytíř Népr učinili to, a podepsali listinu o tom tudíž učiněnou od veřejného písaře. Ale čtvrtý, vikář Jan z Pomuka, byl již tak zmořen a jmenovitě bok jeho jeden tak popálen, že by byl nemohl zůstati živ, pročež vysvědčení jeho nebylo by nic prospělo králi. Tedy jej dal odvésti na smrt. Vlekli jsou jej po ulicích až na most; tam svázali mu ruce do zadu, vstrčili mu roub do ust, a nohy ke hlavě do kozlíku svázavše, shodili jej do řeky Vltavy asi v třetí hodinu noční, jak bychom řekli, v devět hodin večír.[51])

Arcibiskup Jan pobyl zatím několik hodin ve dvoře svém. Když však potom slyšel, jak byl zraněn děkan a jak odvedli jeho důvěrníky na rychtu, bál se zlé příhody, a nějakým tajným spůsobem utekl z Prahy. Král mínil jej zajmouti; toliko nechtěl násilně udeřiti na dům arcibiskupův, než rozestavil sem tam hlídky, aby jej snad při pokuse o útěk chopili bez povyku. K tomu cíli byly po několik dní zastaveny všecky přívozy přes Vltavu v Praze, tak že nikdo nesměl po nich s jedné strany na druhou; a ve všech branách i mimo město v rozličných místech byla učiněna opatření proti arcibiskupu. Také bylo po celé Praze provoláno, aby v noci žádný kněz neb duchovní nechodil na ulici, sic že kněz bude zajat, duchovnímu pak jiného stupně že bude uťata ruka. Arcibiskup byl však již dříve z města, než se král nadál, a odebral se na jeden z nejvzdálenějších zámků svých, totiž na Supíhoru blíž pomezí zemského za Teplicí na Krušných horách. Dostal se tam u velkém strachu teprv za pět dní a nocí po obtíž-

[51]) Z vypravování tohoto jde na jevo, že se neshodují se spisovateli staršími ani novějšími, kteří generalného vikáře Jana z Pomuka pokládají za svatého, t. j. za svatého Jana Nepomuckého. Nemohu přisvědčiti k tomu z té příčiny, že svatořečení Jana Nepomuckého od stolice papežské nebylo míněno jeho osobě, tak jakož i zbožné mínění lidu na začátku minulého století, ku kterému při svatořečení tom obrácen byl zřetel, nevztahovalo se k tomuto Janovi z Pomuka, nýbrž k jiné osobě.

1393 ném a nebezpečném cestování. Tam teprv zvěděl o zmučení svých úředníků a utopení Jana z Pomuka.

Mezitím zašla králi velká zůřivost, a počal přemýšleti o následcích, které mohly míti přenáhlené skutky jeho, i jak by je od sebe odvrátil. Když se konečně dověděl, že se arcibiskup zachránil útěkem a že byl na Supíhoře, uzavřel hledati smíření s ním, a vypravil k němu jednoho z dvořanů svých, pana Hyncíka Pluha z Rabšteina, s dvěma kanovníky Pražskými, po kterých žádal ho, aby se navrátil do Prahy, že se míní v rozepři s ním poddati na výpověď kapituly jeho, posílaje hned napřed bezpečný list pro něj a jeho lidi. Měli mu říci, že co se stalo, král toho lituje a velice se rmoutí z toho; chybil-li, že chce napraviti a zadost učiniti, jak bude vypověděno, byť měl před arcibiskupem kleknouti na kolena. Pakli se arcibiskup k tomu nenakloní, že si král bude zoufati a učiní mnoho zlého. Tedy pokud má lítost, aby přijal jeho pokání. Vedlé toho hodilo se však králi dobře také milostivé léto tehdáž propůjčené; nebo se jím odpouštěly spolu se hříchy, z nichž se kdo vyzpovídal, také všecky církevní tresty za ně zasloužené, nevyjímajíc ani klatby malé neb velké ani interdiktu. Poněvadž začátek jeho, ustanovený papežem na 16 Března, připadl do času, ve kterém arcibiskup nebyl v Praze a official i generalný vikář byli před hněvem královým utekli k němu na Roudnici, stalo se vyhlášení milostivého léta jaksi spěšně a se zmatkem, tak že nevyšlo ve jménu arcibiskupa ani legata Ubaldina neb vikářů jich, kteří byli v bulle papežské jmenováni na prvním místě, než toliko od výběrčího komory papežské, tehdáž Václava Portulana kanovníka Pražského, a od jiného Pražského kanovníka Petra ze Všerub, na nějž se bulla ani nevztahovala. Nicméně začalo se milostivé léto následkem toho v ustanovený čas, a král Václav vykonal předepsané pobožnosti, i nabyl tudy absolucí, kterou byl stihání církevními tresty za tehdejší činy své sproštěn.

Arcibiskup Jan, maje v paměti zlé příhody, kterým byl sotva teprv ušel, rozpakoval se nejprv, měl-li by k žádosti

králově navrátiti se do Prahy. Teprv po mnohém domlouvání 1393
poslů králových odhodlal se, a svolil, aby kapitula jednala o narovnání mezi ním a králem, pravě, že předloží své artikule, oč by se mu jednalo, a král aby předložil též své. Poslové tázali se hned, jaké by byly jeho artikule; i odpověděl, že bude žádati, aby podkomoří královský, nařčený z kacířství, stál k jeho soudu; aby opat Kladrubský, od něho stvrzený, zachován byl ve svém právě; aby mu bylo svobodno metati klatby;[52]) aby mu nikdo nepřekážel v moci jeho biskupské; aby mu král učinil zadost ze škod; aby se spravedlivost dála v království vdovám a sirotkům, a tak dále dle smyslu stížností předtím podaných raddě královské. Když to poslové slyšeli, usmívali se, znajíce dobře, že kající smýšlení královo tak daleko nesměřovalo, aby se arcibiskupu ve všem poddal; pravili, že to jsou věci veliké, a radili mu k trpělivosti; což naděje arcibiskupovy zase velice ochladilo. Nicméně svolil přijíti do Prahy, když by mu král dal průvod třemi pány, které jmenoval, k jízdě tam i zpátky. K tomu král svolil, ač tak, že ustanovil ku průvodu jiné pány tři a po nich poslal arcibiskupu bezpečný list; s čímž on spokojiv se, přijel do Prahy dne 29 Března, v sobotu před květnou nedělí.

Hned nazejtří (30 Bř.) začalo se vyjednávání, ku kterému bylo položeno místo opět ve klášteře Matky boží konec mosta. Od krále byli k tomu posláni někteří raddové jeho. Tu poznal arcibiskup proti svému nadání, že vlastní kapitula jeho, která měla býti prostředníkem, neměla chuti ani odvahy ujímati se jeho věci, ze strachu před králem. On napřed promlouval s některými kanovníky, chtěje aby se s ním o to, jak by měli jednati, dorozuměli; oni však odepřeli mu toho, zůstavujíce sobě svůj vlastní úsudek; potom pak nadržovali ve všem raddě královně. Prvé než by se jednalo o smíření s králem samým, měl se arcibiskup srovnati s podkomořím Hulerem a s markrabím Prokopem. Tu pak s strany

[52]) Censuram ecclesiasticam quod libere fulminem.

1393 své starší a novější stížnosti proti králi Václavovi ve spise obšírném,[53]) žádal, aby papež dle obyčeje ustanovil soudce, který by se o pravdě přesvědčil a proti králi i pomocníkům jeho, jakožto vražedníkům a svatokrádcům, vyřkl klatby, maje moc stížiti je vydáním interdiktu na celé království české, až by král byl donucen nahraditi škody a zavázati se k nápravě.

Ale u dvora papežského nebylo takového smýšlení, jakého arcibiskup Jan z Jenšteina pokládal. Jakž měl papež Bonifacius IX obrátiti přísnost zákonů církevních proti králi Václavovi, od něhož očekával, že mu co nejdřív přitáhne na pomoc do Italie proti tamějším jeho nepřátelům? na němž zakládal hlavně naděje své o konečném vítězství nad papežem protivným v Avignoně? V takových okolnostech musily všecky jiné ohledy ustoupiti stranou před prospěchem stolice papežské, který se pokládal za jedno s vrchem prospěchů matky církve.

Král Václav neobmeškal, hned jak se dověděl o odjezdu arcibiskupa, psáti do Říma papeži samému i svému prokuratorovi při dvoře papežském, kterak, ač prý se stalo plné a dokonalé narovnání o všecky různice mezi ním a arcibiskupem, tak že on pustil mimo sebe všechen hněv proti němu a přijal jej v milost svou, nicméně proslýchá se, že chce arcibiskup vésti naň nějaké žaloby u papeže; pročež že žádá, kdyby tomu tak bylo, aby papež onoho neslyšel, nýbrž aby odložil věc až do příchodu slavných poslů, které by mínil pro tu i pro jiné příčiny vypraviti do Říma. Zatím poštěstilo se mu, získati sobě ještě zvláštního spůsobu zásluhy, které mu musily zjednati tím větší přízeň u dvora papežského.

Milostivé léto, kterým papež Bonifacius tak velice poctil krále Václava, zapáchalo velice lakomstvím; neb jak viděti,

[53]) Spis ten, vydaný od Pelzla v prvním díle dějin krále Václava IV pod názvem: Acta in curia Romana Johannis a Genczenstein archiepiscopi Pragensis III. jest hlavní zřídlo, ovšem velice stranné, z něhož se dovídáme o běhu těchto rozepří.

musily plnomocné odpustky jím podávané býti vykupovány 1393
penězi, kterých polovice plynula do Říma. Nezůstalo to bez povšimnutí od strany v duchovenstvu českém, která zavrhovala všeliké svatokupectví. Ale nikdo se neodvážil veřejně proti milostivému létu a tržení se o peněžitou cenu odpustků, jak bylo od papeže předepsáno, nějakterak se zasazovati, protože král Václav nad tím mocně držel ochrannou ruku svou. Jediný farář od sv. Martina ve zdi, mistr Václav z Jičína řečený Rohle, odvážil se mluviti ne veřejně, než toliko soukromí, že to nejsou odpustky nýbrž přeludy. Mimo to dovolil si žertu šašek králův z návodu některých, že posadiv si na hlavu jakýsi klobouk potvorný, běhal s jinými po kostelích a zpíval si přitom písničku: „Jahůdky, jahůdky! kterak jste ranno prokvetly?“ Však směl to činiti jen den nebo dva dní; nejspíš ani jemu král toho netrpěl, zvěděv o tom. Takovým přičiněním krále samého musilo se milostivému létu dostati velikého účastenství, a tudy se sešly veliké summy peněz. Legat papežský Ubaldin byl vrchním jich výběrčím, který měl zaříditi odvedení jich do pokladnice papežské. Tu jemu přišel král Václav na stopu, že on s penězi těmi hospodařil k vlastnímu zisku svému. Část byl již půjčil jistým knížatům na válečné potřeby jednoho proti druhému, část odložil stranou pro sebe, a ostatek chtěl právě zaslati jistým penězoměncům do Vlach, bezpochyby za nějakou lichvu pro sebe. Král Václav však překazil jeho záměry zabavením peněz, co se jich u něho nacházelo, a uložením jich pod jistou schránu, aby je dal po vlastních poslích svých odvésti přímo papeži.

Tuť nemohlo jináč býti, než že si papež Bonifacius vysoce vážil dobrých služeb krále Václava a chránil se, od sebe jej odstrčiti. Arcibiskup Jan z Jenšteina meškal tedy několik měsíců v Římě u velkých outratách tam i doma, poněvadž za své nepřítomnosti dal dobře osaditi všecky zámky na arcibiskupství a vydržoval k tomu četný branný lid pro případ nějakých útoků se strany krále; ale úsilí jeho nebylo nic platno. Dvůr papežský nedal se nikterak nakloniti k splnění jeho žádostí; a Jan z Jenšteina poznav konečně, že se byl

1393 v důvěře své zklamal, navrátil se na podzim roku 1393 zase do Čech, kdež se uchýlil do zátiší na zámku svém Helfenburce.

Mezitím byla v letě toho roku veliká suchota v Čechách a z toho tak malá voda v řece Vltavě, že v Praze z Podskalí přecházeli lidé pěšky přes řeku. Bylot k tomu potřeba položiti jen dosti krátké prkno na některém místě. Voda pak byla přitom zelená všechna jako tráva; pročež báli se lidé v ní vařiti, a brali radějí vodu ze studní. Vykládalo se to brzy mezi lidmi jako znamení pro utopení doktora Johánka; a když pro nedostatek vody na mlýny nebylo chleba, bylo prý i reptáno na krále pro onen jeho zlý skutek;[54]) jinak nepotkal se ani odtud se žádnými nepříjemnými následky.

3.

Doba panských bouří proti králi Václavovi.

(1393—1408.)

Zdá se, že král Václav byl po šťastném konci rozepří svých s arcibiskupem Janem dobré mysli a oddával se zase zcela svému zalíbenému spůsobu života, přebývaje v druhé polovici roku 1393 nejvíce na venkovských sídlech svých, a zvláště na Žebráce. Psalť nedlouho po navrácení se Jana z Jenšteina z Říma (v Prosinci 1393) cele spokojen králi francouskému, kterak že se vynachází v žádoucím zdraví na těle i na duši, všechno že se mu šťastně daří a vznešeně že panuje v zemích svých. Očekával pak tehdáž k sobě bratra svého, krále *Sigmunda*, z Uher, chtěje s ním vzíti radu o nejdůležitější věci své, a zvláště o obnovení jednoty církve, ve kteréžto příčině potom teprv mínil také jednati s dvorem francouzským.

Král Václav nevěděl, co se zatím již počínalo kouti proti němu od mocného panstva v zemi i od vlastních jeho příbuzných. Páni předních rodů vždy tíže snášeli, že jich král pominul v nejpřednějších radách svých a měl za přednější důvěr-

54) Toto však vypravuje jen pozdější Pavel Žídek. Viz Časop. česk. Mus. 1837 IV 92.

níky v řízení věcí větším dílem lidi jiné, méně vznešené. Mezi 1393
bratry pak a bratranci krále Václava vznikaly různice jak z jiných soukromých příčin tak zvláště z toho, že král pro své pohodlí užíval pokaždé pomoci některého z nich při vrchním řízení vlády; čehož oni jeden druhému záviděli. Za poslednějších let těšil se nejvíce markrabí *Prokop* z důvěry královy; on měl rozepře se starším bratrem svým *Joštem*, který prvé obyčejněji býval králi k ruce a bažil po opětném nabytí prospěchů z toho vyplývajících. Jošt mínil se konečně zmocniti panství v Čechách co náměstek krále Václava i proti vůli jeho, a byl tudy nepochybně hlavním osnovatelem spiknutí proti němu, dorozumívaje se jednak s panstvem nespokojeným, jednak s bratrancem svým Sigmundem ano i některými knížaty okolními. Již dne 18 Prosince 1393 byl zavřen ve Znojmě tajný spolek mezi Joštem, králem Sigmundem, vévodou rakouským Albrechtem III a Vilémem markrabím míšenským, který beze vší pochybnosti směřoval ku podporování záměrů Joštových.

V měsíci Lednu potom přijel král Sigmund brzy po Třech 1394
králích do Prahy, jak bylo přání krále Václava. Bylo velmi hlučno v Praze za tou příčinou; shon panstva a jiných hostí tak velký, že vzniklo obávání, aby nebyl nedostatek vína ve městě; pročež dal král provolati proti obecnému zákazu o cizích vínech, aby na ten čas směla vína franská, rakouská a jiná jakákolivěk svobodně býti vožena do Prahy, a podkomoří královský Sigmund Huler psal mimo to do všech měst královských, kdež by jaká vína na skladě měli, že je svobodně mohou vézti do Prahy a prodávati (7 Un.). Zdrželť se král Sigmund několik neděl v Praze, a král Václav nešetřil outrat na jeho uctění. O tom, co bylo jednáno mezi králi, není mnoho povědomo; účinek však potomní ukázal, že Sigmund užil svého přebývání v Praze k zákeřnickému jednání proti bratru svému ku prospěchu markrabí Jošta, k namluvení totiž spolku mezi ním a pány českými. Tito měli Joštovi býti nápomocni k uchopení se vlády, on jim zase k zapuzení milců králových od dvora, aby se páni dostali na místa jejich.

[illegible] 1384: [illegible]

[illegible] musí [illegible] vedl [illegible]

Pokud se páni odvolávali na obecný lid, jako by se ují- 1394
mali jeho prospěchů, ukázalo se brzy, že lid s nimi nedržel. Jak se rozhlásila zpráva po Praze, že jest král zajat, pobouřili se tím obyvatelé všech tří měst velice, a strojili se oblehnouti hrad, aby jej vysvobodili, a jali se k tomu cíli dělati rozličné zákopy. Tu však páni všemožně se snažili zastříti zajetí královo, jako by ho nebylo, a učiniti, aby lidé věřili, že co se dálo, stávalo se ze svobodné vůle královy. Po několika dnech (15 Kv.) vyšlo nařízení ve jménu krále Václava, kterým pokládán sněm do Prahy ke dni 31 Května, a druhé, kterým král Václav jmenoval bratrance svého Jošta *starostou* čili heitmanem království. Tím se dali konšelé Starého, Nového i Menšího města Pražského pohnouti k zavření míru s markrabím Joštem i se pány, ano vstoupili v zápis (4 Čv.), kterým se zavázali státi s nimi za jedno v hájení dobrého krále i země, a zejména aby řád a právo měly v zemi průchod obecně. To učinili, když jim bylo řečeno, že jest k tomu vůle krále samého, a obdrželi na to i stvrzovací list od krále (5 Čv.). Jen rychtář tehdejší v Starém i Novém městě, Jan Ocas, jak se zdá, nechtěl se poddati nové vládě, a byl zbaven rychtářství; na jehož místo dosazen (aspoň na Starém městě) Hanza Rost. Zatím rozmnožil se počet panstva, které se ku předsevzetí tomuto přidalo, tak že markrabí Jošt mohl se dosti mocně uvázati ve vládu. Dne 12 Června počal se jakožto o suchých dnech letničních soud zemský v Praze dle obyčeje, a markrabí Jošt zasedl na něm na králově místě.

Král Václav nebyl však muž té povahy, aby se byl chtěl tak lehce nechat zbaviti panství svého. Brzy podařilo se mu v jeho zajetí na hradě Pražském, že našel posla sobě věrného, kterého poslal k mladšímu bratru svému *Janovi* knížeti *Zhořeleckému*, žádaje ho, aby se přičinil o jeho vysvobození. K tomu cíli dal mu moc nade všemi poklady svými, aby jich užil k sebrání vojska proti jeho nepřátelům.

Jan Zhořelecký ujal se ochotně bratra svého; i podařilo se mu také sebrati potřebné pomoci. Skutečnět dostaly se do jeho rukou nejdůležitější důchody královy, zejména uvázáním

1394 se v Kutnouhoru, kdež se ho měšťanstvo horlivě přidrželo. Již dne 7 Června, tedy ještě před zahájením soudu zemského od markrabí Jošta, učinil kníže Jan odtudž, z Hory, veřejné vyhlášení, jímž oznamoval, že jest král zbaven své svobody, a vyzýval všecky věrné, aby se vedlé něho zasadili o vysvobození jeho, podávaje mzdy měsíční 18 zlatých za každého kopinníka a za každého ozbrojeného střelce, což by jich bylo postaveno k vojsku jeho. Vyzvání toto působilo, tak že se v krátkém čase sebralo znamenité vojsko pod jeho prápory, ano i někteří páni, kteří prvé byli vstoupili v jednotu s druhými, odřekli se jí zase, a vstoupili do jeho služby. Tím více zachovali purkrabí hradů královských věrnost králi Vácslavovi, a přidali se ku knížeti Janovi s branným lidem svým. Také markrabí Prokop spojil se s ním, a přitáhl mu ku pomoci; i nezůstali též bez účinku listové, které Jan Zhořelecký rozeslal do rozličných krajin ku knížatům a králům, veda stížnost na křivdu, která se stala králi, bratru jeho. Straně, která držela krále v moci své, musilo se brzy nedostávati peněz, poněvadž mimo zmocnění se komory královské, co jí bylo v Praze samé, uznali potřebu sáhnouti také na pokladnici papežskou a kostela Vyšehradského.

Dokonav válečné přípravy své, dal se kníže Jan na pochod z Kutnéhory ku Praze. Dne 22 Června byl s vojskem svým v Českém Brodě. Znajíce smýšlení obyvatelstva hlavního města, neosmělili se páni s markrabím Joštem sčekati jeho útoku; nýbrž ještě téhož dne času nočního opustili Prahu, však krále Vácslava odvezli s sebou, a dopravili jej nejprv na hrad Přibenice na řece Lužnici, potom dále na Krumlov, kdež byl chován v moci Jindřicha Rosenberského. Hned potom přitáhl Jan Zhořelecký s markrabím Prokopem, s purkrabími hradů královských, s Horníky a ozbrojenou mocí jich i vším ostatním vojskem svým před Prahu. Měšťané Novoměstští dokázali zvláštní svou oddanost ku králi; nebo bez rozpaků otevřeli knížeti Janovi brány své, a přidali se k němu. Staroměstští se poněkud rozpakovali; někteří snad, že se již dali získati od pánů a od markrabí Jošta, jiní třeba jen, že

se nemohli hned odhodlati ke zrušení svého zápisu, ve který 1394
byli před málo dni s nimi vešli. Když se však kníže Jan strojil k útoku na jich město, báli se velkého krveprolití, které mohlo vzejíti z toho, a vzdali se bez boje pod umluvou. Rychtář Hanza Rost, purkmistr a konšelé vydali na to po několika dnech (28 Čv.) list pod větší pečetí městskou, kterým omlouvajíce váhání své tím, že prý o násilí, které se dálo králi od pánů, prvé nevěděli, slíbili míti kníže Jana za pravého správce země na tak dlouho, až by král Václav vybaven byl na svobodu, prohlásili předešlé své přistoupení ke spolku s Joštem a s pány za neplatné a zrušené, zavázali se knížeti Janovi odváděti všecky platy z města, kterými byli jindy povinni králi, a uznali také za právo jeho, aby na místě králově dosazoval a ssazoval konšely a jiné úředníky. Kdyby král Václav měl jakýmkoli spůsobem přijíti v zajetí svém o život, slibovali také kníže Jana míti za jeho nástupce v království. Za to slíbil Jan zachovati je při všech jejich právích a svobodách bez umenšení.

Podobné závazky staly se bezpochyby také mezi knížetem a Novým i Menším městem Pražským. Kníže Jan pak, uvázav se mocně ve všecka práva královská nad nimi, sadil dne 15 Července nové konšely na Starém a na Novém městě i nejspíš také na Malé straně, ač tuším měl jen k Staroměstským konšelům tehdejším příčinu k nedůvěře. Purkmistrem byl tehdáž (28 Čv.) soukenník Mikuláš Ortlův čili Mikertl, a konšelé druzí byli velkou většinou Němci. Ač mezi nimi bylo několik, kteří byli králi Václavovi povinni vděčností, jako Anděl apotekář nebo Herdegen Falcner z Normberka, nicméně pominul jich kníže Jan všechněch při obnovení raddy, vyjma jediného Ješka Kotka, dle jména soudíc Čecha, a dosadil konšely, pokud se dá souditi, větším dílem Čechy. Prvním purkmistrem byl z nich Křištan Helm, po něm hned Kříž kramář. [55]) Zároveň obdržel předešlý rychtář Jan Ocas zase úřad

[55]) Určité udání dne sazení nových konšelů máme jen na Novém městě (v knize městské od r. 1390 fol. 174). Noví konšelé Staroměštští

1394 svůj jak na Starém tak i na Novém městě. Kníže Jan přijal k sobě také nového podkomořího na místě Sigmunda Hulera; neznámo dojista, z jaké příčiny, možná však, že ho došla o něm nějaká zlá pověst, snad od nových konšelů Novoměstských. Neb ti přišli na stopu některým špatnostem dvou konšelů z předešlé raddy, Hanka z příkopa a Jana malíře, jichž byl Huler dílem spoluúčasten s nimi. Bylit mezi jiným bez vědomí rychtáře a druhých konšelů vylomili truhlu, a vybrali z ní 40 kop peněz sirotčích a donesli k Hulerovi. [56]) Novým podkomořím stal se jakýsi rytíř *Hereš*.

Kníže Jan Zhořelecký měl také hrad Pražský v moci své, ježto ho páni při svém odjezdu s králem Václavem zanechali nepochybně bez posádky. Dne 1 Července dal v něm otevříti rakev sv. Václava, a vzal klenoty při ní se nacházející, však nejspíš jen pro jistější opatrování jich v jiném místě; neb již dne 5 Srpna zase je na předešlé místo navrátil. Jak se zdá, dosadil z moci své nového nejvyššího purkrabí Purkarta Strnada z Janovic, dotud dvorského sudí, jednoho z předních milostníků krále Václava, jehož místopurkrabími stali se Mikuláš jinak Mikšík a Kuneš z Olbramovic.

Brzy po dosazení nových konšelů v Praze vytáhl Jan Zhořelecký s četným vojskem svým do pole proti pánům do jižních krajin země české, kdež právě král Václav byl vězen. Již 20 Července ležel u Budějovic, a dal odtamtud škoditi

vyskytují se však již dne 21 Července 1394 v *Lib. erect.* VI. 56. Dá se pak sotva pochybovati, že předsevzal kníže Jan sazení konšelů v obou městech jednoho dne.

[56]) Jest o tom zápis ve pamětní knize Novoměstské od r. 1387 fol. 123, jehož konec zní: Item dicti eorum conconsules recognoverunt, quod Johannes pictor et idem Johanko (Hanko de fossato) fregerunt cistulam et XL sxg. gr. orphaniles exceperunt et deportaverunt soli subcamerario Huler. Item fuit judex interrogatus de dicto negotio, utrum fuisset praesens. Respondit, quod nunquam fuit circa praemissa. Zápis tento psaný v době správy knížete Jana Zhořeleckého jest celý mřežován, a poslední tato část jeho hodně zamazána, zvlášť místo, kde jest řeč o podkomořím Hulerovi. Stalo se to bezpochyby ze strachu před ním později, když se zase stal podkomořím.

nejvíce na statcích pana Jindřicha Rosenberského. Odtamtudž 1394
psal podkomořímu Heršovi a místopurkrabí Pražskému Kunšovi i také konšelům měst Pražských z příčiny potřeb vojska svého, aby se mu postarali o dovoz vín, chlebů, piva, podkov, hřebíků, kopí a šípů, slibuje, co by se toho přivezlo do ležení jeho, že bude placeno jako na svobodném trhu. Vojsko jeho rozmnožilo se tam pomocmi z rozličných stran, i také z říše německé, tak že čítalo asi 15 neb 20 tisíc mužů. Dne 26 Července přitáhl k němu jmenovitě také Ruprecht mladší falckrabí Rýnský.

Páni z jednoty byli zatím krále Václava odvezli již dokonce ze země na hrad Wildberk v Rakousích, náležející pánům ze Stahremberka (5 Čvce), tak že se některý čas ani obecně nevědělo, kde by se nacházel. Velké moci knížete Jana Zhořeleckého nedůvěřovali si však na dlouho odolati, nýbrž dali se u vyjednávání. Tudy byla dne 30 Července v poli u Budějovic zavřena předběžná smlouva, dle které páni proti jistému zaručení přivezli krále Václava zpět na Krumlov, odtamtud pak dne 2 Srpna vydali jej knížeti Janovi, s nímž u velké radosti svých věrných odebral se téhož dne do Budějovic. Následkem toho bylo vojsko knížecí bez prodlení rozpuštěno; při čemž vznikla některá nelibost mezi králem a knížetem Janem, když král Václav vzal hned zase důchody své pod svou správu a bratr jeho nemohl tudy všem bojovníkům učiniti zadost o mzdu a o škody, kolik si za ním počítali. K tomu také král neschválil jmenování nového podkomořího Hereše, nýbrž hned zase navrátil Sigmunda *Hulera* ku předešlému jeho úřadu. Rozmíška ta nevedla však k žádnému trvalému rozdvojení.

Propuštění krále Václava ze zajetí stalo se pod umluvou, dle které měli čtyři neb šest pánů, o které by se král se stavem panským dohodl, učiniti výrok o stížnostech jednoty panské, ač tak, aby přitom i král i stavové byli zůstaveni při starodávných právích svých. Král Václav, odebrav se s knížetem Janem po rozpuštění vojska do Píska, vydal teprv odtamtud dne 25 Srpna listinu, jíž slíbil na výrok takový se

1394 podati, jakož i nevzpomínati pánům ničím zlým toho, co byli proti němu učinili. V Písku meškal potom, pokud známo, přes 21 Září mimo krátký výlet na hrad Zvíkov (27 Srp.). Potom teprv se navrátil do Prahy, kdež nepochybně slaveno bylo od obyvatelstva vysvobození jeho s velikou radostí. O spůsob však, kterým by bylo učiněno zadost žádostem panstva, nebylo snadné dorozumění. Páni beze vší pochybnosti žádali věcí, kterým se král Václav podrobiti nemínil. Tu pak přišlo již dne 17 Prosince toho roku k zavření nového spolku proti králi Václavovi mezi markrabím Joštem a desíti pány z předešlé jednoty se strany jedné a vévodami rakouskými Albrechtem III, tehdejším vládařem domu Habsburského, i synem jeho Albrechtem IV a synovci Vilémem a Leopoldem IV s druhé strany;
1395 potom pak dne 10 Ledna 1395 sešli se páni v počtu o něco větším v Třeboni, a obnovili spolu s markrabím Joštem spolek svůj ku předešlému oučelu; v kterýžto spolek vstoupil s nimi nyní také Jan biskup Litomyšlský.

Král Václav, jak se zdá, nezvěděl hned o těchto nových přípravách k odboji, a obracel zatím pozornost svou k jiným vládním věcem, za času zajetí jeho poodloženým. Vypravilť již na začátku roku 1395 listy a posly zvláštní do Italie jak ku papeži tak ku knížatům tamějším, po kterých omlouval své obmeškání v jejich záležitostech svými nesnázemi s panstvem českým; při dvoře pak papežském dal znovu přednésti svou žádost o zřízení nového biskupství v Čechách z opatství Kladrubského, i nad to také žádal, aby byl arcibiskup Jan z Jenšteina dokonce zbaven svého duchovního úřadu. V poselstvích těch nacházel se měšťan Pražský Petr Drobnice a arcijahen Horšovský Petr ze Všerub. Arcibiskup Jan neúčastnil se, pokud známo, bouře panské proti králi Václavovi, ačkoliv byl náčelník jednoty panské, pan Jindřich Rosenberský, velmi důvěrným jeho přítelem, o němž se dá mysliti, že ho k tomu pobádal. Nebylo však snad náhodou, že se arcibiskup Jan právě ty dni, když se páni roku 1394 radili v Praze o zajetí krále, zdržoval tudíž (zejména dne 6 Května, dva dni před oním zajetím). Král Václav tudy sotva mu důvěřoval, a měl o po-

hnútku více, aby jej hleděl učiniti sobě docela neškodným. 1395
K tomu se naskytoval jistý spůsob, kterým mohlo arcibiskupu Janovi odřeknutí se arcibiskupství učiněno býti méně odporným. Synovec jeho *Olbram Olbramovic*, probošt sv. Apollinaříše, byl od roku 1389 ve službě knížete Jana Zhořeleckého co kancléř jeho, a byl mu v zastávání úřadu toho pilně k ruce při jeho předsevzetí proti pánům o vybavení krále z jich moci. Toho navrhnul kníže Jan králi za budoucího arcibiskupa, tak že tím neměl nejvyšší duchovní úřad v zemi vyjíti aspoň z přátelstva Jenšteinského. Král Václav si návrh tento oblíbil, a dal jej bezpochyby hned tehdáž předložiti papeži. Arcibiskup Jan neměl v úřadě svém již žádného potěšení. Neměltě podpory v duchovenstvu samém, kteréž se bálo rozhněvati sobě krále pro něj. Když arcibiskup po svém navrácení z Říma žádal mimořádné pomoci od duchovenstva celé dioecezí své, aby si poněkud nahradil škody, utrpené jak pravil v hájení svobody kostela svého, pobouřil tím dokonce všecko proti sobě; skoro po všech arcijahenstvích držely se schůze duchovních, ve kterých protivili se tomu s mnohými řečmi hanlivými, a skládali odvolání ku papeži. V trpkém rozladění mysli dal se arcibibiskup Jan, nejspíše když ho již úmysl krále Václava a knížete Jana nebyl tajný, opět na cestu do Říma, aby poznal smýšlení dvoru papežského o své záležitosti. Když pak nejspíš brzy shledal, že papež nebyl žádosti krále Václava odporný, poděkoval se sám z arcibiskupství, poručiv Olbrama za svého nástupce. Stalo se to bezpochyby již během roku 1395.[57])

[57]) Dne 26 Dubna toho roku nacházel se arcib. Jan ještě v Roudnici dle *lib. confirm.* M. 9. Dne 5 Března 1396 nazývá se Olbram již zvoleným arcibiskupem v listině papeže Bonifacia (v rukopise kapituly Pražské). Dne 2 Července pak, t. j. v den navštívení panny Marie toho roku, byl na arcibiskupství installován. (Udání r. 1397 v jeho Životě p. 466 jest mylné.) Nachází se však listina krále Václava v Palackého *Formelb.* II. 205 daná v Praze „die Junii regnorum nostrorum anno Boemiae XXXIII, Romanorum vero XXIII (sic)“, ve které král komusi nejmenovanému oznamuje, že se dorozuměl s kapitulou Pražskou o správu statků arcibiskupských „nunc sede vacante“, a nařizuje mu, aby z té příčiny ve svátek panny Marie nejprvé příští (t. j. tedy dne 2 Července) přijel do

[illegible] Mezitím [illegible] již král Václav [illegible] z [illegible] [illegible] vy-jednáváním s nimi, však aby neměli [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] do Prahy [illegible] s ním [illegible] 23 Ře... [illegible] z Karlštejna, [illegible] svému Janovi 22 Kv. [illegible] na svém místě [illegible] do Prahy. [illegible] sepsali žaloby své v jistých artikulích, které předložili králi prostředníkem knížete Jana. V nich bylo vytknuto, co pokládali za škodlivé [illegible] a jak by mělo býti napraveno; hlavní však podstata věci byla, aby se král poroučí [illegible] a [illegible] neobmezenu mezi panovníkem. [illegible] aby přední úředníci zemští, kteří měli místa na soudě zemském, i s nejvyšším purkrabím Pražským nesměli býti jiného stavu než panského, i aby jak oni tak konšelé zemští [illegible] jmenování [illegible] krále, než s radou panskou. Král Václav vydal na to pánům list ze Žebráka dne 30 Května spolu podepsaný knížetem Janem, kterým svolil k artikulům těmto způsobem [illegible], tak totiž, jak by to bylo vypověděno čtyrmi pány dle předešlého ustanovení. Musila však budoucně býti nesnáz o dohodnutí se mezi králem a pány, kteří čtyři by to měli býti: nebo ti páni již chtěli míti konečné svolení od krále bez dalšího vypovídání, čemuž on se povoliti nechtěl. Rozepře tedy čím dál tím více se rozmáhala.

Kníže Jan Zhořelecký pokoušel se o prostřednictví mezi stranama, ale počal se přitom sám kloniti více ke straně panské

Prahy. Listina tato by mohla býti z roku 1395 nebo 1396: z onoho roku totiž, jestliže byla dána po 15 Červnu, z roku pak 1396, byla-li dána před 15 Červnem, protože se léta panování Václava IV v Čechách počítala od jeho korunování dne 15 Června 1363. Poněvadž však roku 1396 dne 2 Července byl Olbram již installován, nebylo by k tomu času býval o zapotřebí žádného prozatímného opatření o správě arcibiskupských statků: a tudy musí listina býti z druhé polovice Června 1395. Dle toho pak musilo již tehdáž poděkování se Jana arcibiskupa býti přijato od papeže.

než královĕ. Vešelť v umluvu s markrabím Joštem a pány 1395
s ním spolčenými, dle které oni listem daným v Soběslavi dne 15 Července změnili na oko záměr své jednoty, tak totiž, aby stáli s ním zajedno hledíce „*králova čestného* a zemského a obecného dobrého"; na tom pak základě přistoupil kníže Jan k jednotě jejich listem daným v Lipém dne 1 Srpna. Tu chvíli zbrojilo se již s obou stran, a kníže Jan stál přitom na straně pánů, kteříž ihned potom počali znova válku v zemi. Již dne 3 Srpna vytrhnul Jindřich z Rosenberka do pole, maje pomocné vojsko od vévod rakouských, a rozbil stany své u Budějovic. Potom dobyl Vodňan, a pobořil hrad Kugelwait; ještě pak později položil se blíž Sušice. Král Václav sebral k své obraně vojsko, uživ přitom i některé pomoci z ciziny. Ale nejspíš tentokrát nedůvěřoval silám svým, a nastoupil znovu na vyjednávání.

K tomu cíli jmenoval kníže Jana Zhořeleckého heitmanem zemským (10 Srp.), a dal jemu moc, aby jednal s pány o artikule jimi onehdy předložené. Všecka města, purkrabí hradů královských a jiní úředníci královi měli jemu přísahati poslušnost, a moc jeho měla trvati tak dlouho, až by se docílilo konečné narovnání, ale vždy bez umenšení obapolných práv starodávných. Ačkoliv však kníže Jan slíbil králi ve jménu pánů a markrabí Jošta, že oni k témuž přistanou, nebylo tomu tak opravdu; nebo páni vyhledávali pro sebe práv nových. Také se nepřestalo hned naprosto válčiti; neb leželi páni u Sušice až do Všech Svatých toho roku. Mezitím a potom (18 Říj., 2 Pros.) podával král Václav Joštovi a jednotníkům druhým bezpečných listů od sebe i všech tří měst Pražských, aby přijeli k němu k vyjednávání; ale darmo. Tu se konečně rozhněval král docela na bratra svého, a odvolal plnomocenství
jemu dané, i odňal mu heitmanství, asi na začátku Unora 1396. 1396
Kníže Jan odjel v nevoli s ním z Prahy, kdež král Václav od opětného vypuknutí války v zemi přebýval stále, a to proti obyčeji svému aspoň později ne ve městě, nýbrž na hradě, poněvadž jak se zdá nedůvěřoval dosti měšťanstvu Staroměstskému. Hned po odjezdu knížete Jana sadil král z té příčiny

[illegible]

[illegible] jak se zdá, skutečně přišla do Prahy k jednání: a prostředkováním Sigmundovým zavřeno potom dne 11 Března příměří mezi nimi a králem do dne 25 Března. V radě o to byl i mladší markrabí moravský Prokop při králi Václavovi. Naproti tomu o knížeti Janovi Zhořeleckém přišla mezitím zpráva smutná: nebo byl dne 1 Března náhle zemřel ve městě svém Neuzelli. Večír byl zdráv ulehl, a ráno nalezen byl mrtev na svém loži. Bylo mu teprv 25 let, a zůstavil jedinou dcerušku, jménem Alžbětu. S jakým pocitem uslyšeli zprávu o tom dva jeho bratří, v Praze meškající, nejsme nikým zpraveni.

Jednání mezi králem Václavem a pány šlo nyní rychle předse. Prvé než prošlo příměří, byla zavřena umluva dne

**) Krátká zpráva o tom u *Wenkera (collecta* p. 394) zní povšechně: do macht er ein andern rat zu Prag. Ale že konšelé Novoměstští nebyli nové sazeni, vysvítá z četných seznamů jejich z toho i z předešlého roku. Zpráva ona vztahuje se tedy jen na Staré město. Pohříchu jsou nám konšelé Staroměstští toho roku neznámi.

19 Března, kterou se jak král tak páni podali na výrok krále 1396
Sigmunda a markrabí Jošta o artikule výše zmíněné, tak že s ustanovení čtyr pánů k tomu co rozsudí sešlo; a dne 2 Dubna, právě v neděli velikonoční, Sigmund a Jošt učinili již výrok svůj. Proti nadání krále Václava byl to však výrok, kterým se protivníkům jeho dávalo za právo ve všech podstatných žádostech jejich. Jmenovitě přiřčeny jsou jim všecky úřady zemské, po kterých toužili. Pan Jindřich z Rosenberka stal se nejvyšším purkrabím Pražským; jiným předním pánům z jednoty dostaly se úřady nejvyššího komorníka, nejvyššího sudí zemského, sudí dvorského a písaře zemského; jen nejvyšším hofmistrem jmenován pán králi milý, Beneš Škopek z Dubé. Tito a několik jiných pánů, k tomu pak arcibiskup Pražský a biskupové Olomoucký a Litomyšlský měli býti stálou raddou královou, bez níž neměl ničeho říditi ve věcech země se týkajících, a neměl také žádnému z řečených pánů odjímati jeho úřadu bez rady druhých. Na zachovávání této výpovědi musila hned města Pražská učiniti přísahy, a týmž spůsobem mělo přisáháno býti ve všech krajích od měst, od pánů i zemanů, tak aby odtud byl všudež mír v zemi.

Ačkoliv válka domácí, která předcházela tento mír, opět jako dvě léta předtím byla vedena v krajinách od Prahy vzdálených, nelze pochybovati, že v ní měšťané Pražští zkusili nicméně rozličné škody a nesnáze, zvláště v obchodech svých. Zachovala se jen jedna pamět o tom, kterak totiž dva kupci Novoměstští, Václav Obešlo a Jan Haléř, na cestě blíž města Litomyšle byli přepadeni od dvořanů a služebníků biskupa Jana Litomyšlského a pobráno jim zboží; nebo byl biskup také členem jednoty panské a nepřítelem krále i tudy měst královských. Novoměstští s povolením krále a jeho úředníků zabavili za to ve městě svém dva kupce Litomyšlské, jakožto poddané biskupovy, a vzali jim jejich věci. Ti jich potom požadovali od nich zpět a s nimi biskup sám, přišedše do Prahy, totiž bezpochyby již po zavření míru; o navrácení však věcí pobraných Pražským nechtěli nic slyšeti. Král Václav se ujal svých; a s jeho svolením Obešlo a Haléř konečně

1396 zpeněžil věci Litomyšlských, utrživ za ně 300 kop a čtvrt, podržel si v náhradu za svou ztrátu 300 kop; ostatek pak Litomyšlským navrátil. (1396) [59]

Král Václav se podrobil výpovědi učiněné Sigmundem a Joštem ku prospěchu panstva, ale těžce to nesl. Proto brzy jen Sigmund bezpečným ji vyhlásil, nezůstal dlouho v Čechách, nýbrž odebral se zase do svého vlastního království. Markrabí Jošt naproti tomu zůstal v Praze a vměšoval se dále do věcí mezi králem a pány, což popudilo krále tím více, když se mu nestalo obecné upokojení, nýbrž někteří páni posud bouřili zemi, an prý sám Jošt pobral kupcům mnoho zboží. Toho času přijel do Prahy vévoda bavorský Štěpán, strýc královny Žofie; a poněvadž král Václav byl se zatím již v druhé polovici dubna odebral na Karlštejn, jel tam za ním dne 21 května; markrabí Jošt pak je doprovodil. Tu král jak spatřil Jošta, an vstoupil k němu do pokoje, nemohl zadržeti hněvu svého a vyčítal mu co všecko proti němu provinil; kázal jej zamknouti i s ním šest rytířů z jeho průvodu, také mezi nimi pana Bočka z Poděbrad. Darmo domlouval mu proto vévoda Štěpán, že přišel s ním a měl tudy užíti bezpečenství. Král poslal hned také posly do Prahy, kázal tam zavříti brány a zjímati všecky lidi Joštovy; též poslal do Moravy k mladšímu markrabí Prokopovi, aby se zmocnil země svého bratra. Potom propustil zase všecky druhé, toliko Jošta a pana Bočka vsadil do tuhé vazby. Však bezpochyby připravil jej brzce konečně vévoda Štěpán ke chladnější mysli, tak že zajetí těch dvou netrvalo dlouho.

Záležitost arcibiskupství Pražského byla mezitím došla vyřízení svého ještě za života knížete Jana Zhořeleckého potud, že důvěrník jeho Olbram ustanoven byl od papeže za arcibiskupa. Dne 7 března roku 1396 zaplatil již co zvolený arcibiskup 1500 zlatých co první část vysoké taxy povinné za ni komoře papežské. Na velikou neděli potom (2 Dub.) týž den, když Sigmund a Jošt učinili svou výpověď, složil

59) Lib. senten. aur. p. 14

Jan z Jenšteina úřad arcibiskupský dokonce se sebe, a ode- 1396
vzdal jej Olbramovi, tak že on odtud již vykonával práva a povinnosti k němu příslušící. Dne 23 Dubna bylo od něho, ještě vždy co arcibiskupa voleného, předsevzato přenesení těla sv. Vojtěcha a pěti bratří ze starého kostela Pražského do prostředka dlouhé části kostela nového. Konečně pak dne 2 Července, v zalíbený sobě den navštívení panny Marie, vykonal Jan z Jenšteina sám vysvěcení a slavné posazení Olbrama na arcibiskupskou stolici v kostele Pražském. Dle umluvy mezi nimi, schválené papežem, měl jemu nový arcibiskup odváděti každoročně jistou summu peněz k jeho zaopatření, a byl mu též vymíněn zalíbený hrad Helfenburk za sídlo. Tam se arcibiskup Jan nejprvé odebral; ale již roku potomního 1397 odjel odtamtud do Říma, kdež povýšen jest od papeže ke vznešenějšímu, ale jalovému důstojenství patriarchy Alexandrinského.

Přání krále Václava, aby bylo od arcibiskupství Pražského odděleno zvláštní biskupství se sídlem ve Kladrubích, nesplnilo se konečně; nicméně byla i ta věc vyřízena od papeže Bonifacia spůsobem jemu dosti příjemným. Papež neuznal totiž za platné zvolení nového opata Olena, nastrojeného někdy arcibiskupem Janem, nýbrž pod příčinou, že prý již za živobytí opata Racka uzavřel opatství toho sám uděliti z milosti apoštolské, propůjčil dne 11 Dubna 1397 doživotní požívání jeho oblíbenému kancléři krále Václava IV, Václavovi řečenému *Králíkovi z Buřenic*, který se krátce předtím (2 Led. 1397) stal z děkana Vyšehradského proboštem téhož kostela a byl mimo to od papeže povýšen za *patriarchu Antiochenského*.

Výpovědi Sigmunda a Jošta v rozepři s panstvem byly králi Václavovi velice svázány ruce ve všem, co se týkalo správy zemské v užším smyslu toho slova, to jest ve všem, co se hlavně vztahovalo k stavům panskému a zemanskému; ale přitom podržel svobodnou vládu ve všem tom, co náleželo výhradně do oboru moci královské. Tudy nebyl obmezen v moci své nad stavem městským, ve správě vlastních důchodů korunních, v řízení věcí zahraničných a jiných, které

1396 se nevztahovaly pouze k zemi české. V tom nepotřeboval se spravovati vnuceným jemu úředníky a radou panskou, nýbrž užíval potom jako předtím služeb svých milců, větším dílem osob stavu zemanského i dílem městského. Na to nepřestali žehrati páni, a pokoušeli se všelijakými cestami, jak by protivníky své i z toho vytiskli a krále docela připravili k vůli své.

1397 Není dostatečně známo, jakým způsobem po předešlém nářku mezi králem a markrabím Joštem přišlo k tomu, že se dosti brzy zase spolu smířili, tak že byla dne 5 Února r. 1397 zavřena přátelská smlouva mezi nimi v Praze a král Václav vykázal bratranci svému opět přednější místo při dvoře svém, i užíval jeho pomoci ve všech vážnějších záležitostech *). Pomýšlelť tehdáž následkem některých rozličných požádání opravdově zase na cestu do Němec a na záležitost obdržení koruny císařské, i mínil nepochybně svěřiti Joštovi správu zemskou na čas své nepřítomnosti. Ale víra jeho v upřímnost bratrance jej opět velice zklamala. Jošt hledě pořád jen na svůj zisk, nadržoval pod rukou pánům ve snahách jejich o odstranění milců královských; ano nějakými zvláštními pikle, o kterých nejsme dobře zpraveni, hleděl i Pražany Staroměstské odchýliti od krále a spolčiti s pány jemu pořád protivnými. Ze šeredných těchto pletich přišlo konečně k činu ohavnému proti několika důvěrníkům královým, kteří museli pánům zvláště býti v cestě. Když dne 11 Června, v pondělí svatodušní toho roku, král Václav meškal opět jednou v Královém dvoře u Berouna, byla svolána rada královská na Karlšteině pro jistou příčinu za jeho nepřítomnosti. Tu vyšli ze schůze kníže Hanuš Opavský a páni z Michalovic, ze Švamberka a z Riesenburka do jiného pokoje, který dobře obstavili svými služebníky, a povolali tam za sebou čtyry milostníky královy, pana *Purkarta Strnada z Janovic*, předešlého purkrabí Pražského, pana *Štěpána Opočenského*, *Štěpána* řečeného *Podušku z Martinic* a *Markolta ze Vrutic*, velikého mistra Strakonického. Jak vstou-

*) Vysvítá to krom jiných okolností z dopisu krále Sigmunda k Václavovi dne 8 Dubna 1397 v Palackého *Formelb.* II. 75.

pili, jal se jim činiti některé výčitky kníže Hanuš, a hned 1397
vrazil kord svůj do Purkarta z Janovic, kterýž padl mrtev na zem; tak též druzí tři probodli každý jednoho, jak si byli řekli. Po spáchání této hanebné vraždy odjeli všichni čtyři s lidem svým do Králova dvora, poklekli tam před králem a oznámili mu, co učinili, že prý odpravili zrádce jeho.

Král Václav nechal přitom, protože se nejspíš bál, aby se i jemu nestala nějaká zlá příhoda. Ale hned potom vzkázal markrabí Joštovi do Prahy, aby mu odjel odtud; neb že dovede sám město své i zemi opatřiti. Jošt opustil Prahu bez meškání. Král Václav musil zvěděti, co proti němu jednal se Staroměstskými, a po málo dnech přijel sám, a strojil se proti měšťanům nemilostivě. Ku prosbám jejich nechtěl jim odpustiti jinak, než aby mu složili 6000 kop, aby odstranili řetězy, kterými přepiali ulice, ano aby rozbořili brány a věže i zdi své proti Novému městu. K tomu se měšťanům nechtělo svoliti. Vypravili asi dvanáctero poslů k Joštovi a pánům zemským, aby se jich zastali, a byli ještě 5 Července ve velkých ouzkostech. Však jak se věc skončila, o tom nezachovala se žádná zpráva. Nejspíš přešel zase hněv krále Václava; i uvážil potřebu umírnění se, aby nezanechal v zemi podnětů nespokojenosti, když se strojil na delší čas do ciziny. Mezitím byl již na místo Jošta povolal k sobě zase bratra jeho *Prokopa*, a ustanovil jej za heitmana zemského na čas své nepřítomnosti. Uložil mu zvláště, aby vše činil k zachování pokoje v zemi, ujišťuje, že výpověd mezi ním a pány učiněnou míní jak doposud svědomitě plniti. Nejspíš aby Prokopovi úkol jeho usnadnil, dal se král Václav pohnouti také k vydání veřejného listu, jímž schválil zavraždění svých důvěrníků, jakožto zrádců překázaných (13 Července).

Asi o čtyry neděle později, někdy okolo polovice měsíce Srpna, vydal se král na svou cestu do Němec, maje při sobě svého kancléře Václava probošta Vyšehradského čili patriarchu Antiochenského, svého předešlého kancléře Hanka voleného biskupa Lebuzského a jiné rádce obratné v písemnictví. Do začátku Září zdržel se na cestě své v Lokti, potom v Chebu.

1397 Dne 17 Září byl již v Normberce, a zůstal tam až do začátku Prosince. Potom jel přes Würzburk (5—10 Pros.) do Frankfurta, a zdržel se tam v řízení rozličných věcí až do 24 Ledna
1398 roku 1398. Odtamtud zajel přes Bingen (26 Ledna) a Trier (29 Led.) do vévodství Lucemburského; konečně jak v měsíci Březnu vypravil se do Francouz, kdež se mezi ním a králem francouzským Karlem VI v Remeši (23—26 Března) jednalo rozhodně o způsobu utvrzení dvojice papežské. Na zpáteční cestě zdržel se král Václav opět v Lucemburce (30 Dub.—21 Kv.); jel potom přes Koblenz (1 Čv.) do Frankfurta, a pobyv ve městě tomto 14—24 Čv., ve Würzburce 28 Čv.—5 Červ. a v Normberce (8—30 Červ.) až asi do konce měsíce Července, navrátil se teprv někdy na začátku Srpna do Čech, tak že vzdálení jeho ze země trvalo jedenáct měsíců.

Po svém navrácení přebýval některý čas v Lokti (6 Srp.—5 Září), potom na Křivoklátě (10—16 Října) a na Žebráce (2 Lis.—5 Pros.): odkudž do Prahy přijel teprva v měsíci Prosinci. Na vánoce potom strojil se k jízdě do *Vratislavě*, kdež měl míti sjezd s králem polským *Vladislavem Jagelem*, s bratrem svým Sigmundem a jinými knížaty, aby je naklonil k záměru umluvenému s králem francouzským o způsob obnovení jednoty církve, kterýž byl, aby se oba tehdejší papežové poděkovali a zvolen byl jediný papež nový. Ale než čas ustanovený přišel, upadl král Václav v Praze v těžkou nemoc, čímž se sjezdu tohoto sešlo. Tehdáž došel velké milosti u krále životní jeho lékař mistr *Albík z Uničova*, jehož uměním a péčí pilnou dosáhl brzy zase úplného zdraví.

Za dlouhé nepřítomnosti královy spravoval bratranec jeho markrabí Prokop zemi českou k jeho největší spokojenosti a tak, že se zachoval vůbec pokoj v zemi. Dovedl přitom i spřáteliti se poněkud s bratrem svým Joštem, tak že Jošt r. 1397 před vánoci zasedal s ním v Praze na soudě zemském. Také vešel ve spolky přátelské s Vilémem markrabím míšenským, jenž byl prvé protivníkem krále Václava. Brzy po navrácení krále stala se však změna v osazení nejvyšších úřadů zemských, kterou král nejspíš hned po zavraždění svých čtyr milců

na Karlšteině sobě přál, ale na čas vzdálení svého ze země 1398
odložil. Na místě Jindřicha z Rosenberka stal se nejvyšším
purkrabím Jindřich z Hradce, a tak též musili druzí úředníci
dosazeni dle výpovědi Sigmunda a Jošta ustoupiti jiným mu-
žům;[61]) čímž výpověd ona byla od krále zrušena. I přitom
pak byl jemu markrabí Prokop nepochybně k ruce. Tím byla
zavdána nová příčina k rozbrojům mezi králem a pány. Z jara
roku 1399 přišlo již zase k válce mezi nimi v jižních kraji- 1399
nách země. Vojsko královské oblehlo Horaždějovice, a odtáhlo
odtamtud ke blízkému hradu Skále, majíc s sebou velkou pušku.
Lidé markrabí Jošta, který se hned zase spojil s pány, po-
koušeli se zradou o dobytí Budějovic. Toť vše, co nám o tom
známo, kromě že byly přitom páleny vesnice a městečka,
v Praze pak vázly obchody.[62]) Dne 15 Června zavřeno jest
konečně příměří až do Tří králů roku budoucího, mezi kte-
rýmž časem mělo osm rozsudí, zvolených s obou stran, učiniti
výpověd k obnovení míru. Se strany královy byli k tomu
jmenováni Václav patriarcha Antiochenský, arcibiskup Olbram
a bratří Heřman a Beneš z Choustníka; se strany pánů Jan
biskup Litomyšlský, Jindřich z Rosenberka, Ota starší z Ber-
gova a Hynek Berka z Hohenšteina, předešlý nejvyšší sudí
zemský. Purkmistři, konšelé a obce všech tří měst Pražských
byli v listině na to vydané jmenováni první na královë straně,
stojíce tentokrát při něm nerozdílně.

Za času tohoto příměří stihla obec Staroměstskou škoda znamenitá vyjitím ohně na radnici dne 6 Prosince roku 1399 v desátou hodinu noční, to jest asi ráno okolo čtvrté hodiny. Vyhořelať přitom *radní síně*, a přišlo ke zkáze mnoho zbraně čili odění, nadto pak privilegií městských a jiných listů i také knih městských; jak pilné bylo vynasnažení, aby se zachrá-

[61]) Noví úředníci uvodí se ponejprv na soudě zemském dne 23 Prosince 1398. Viz *Archiv český* II. 358.

[62]) Konšelé Novoměštští učinili jisté polehčení nájemníkům trhu slanečků pro škody, které utrpěli „propter gwerras et inquietem in terra Boemiae“. *Lib. memorialis* fol. 201.

1399 nilo, co jen bylo možné, svědčí kniha městská ohořelá, počínající rokem 1351, která jest doposud zachována.[63])

Srovnání rozepří v zemi nepodařilo se během příměří k tomu zavřeného. Prvé než ještě došlo, obrátili se nespokojení páni čeští prostředkem biskupa Jana Litomyšlského a Oty z Bergova k markrabí Joštovi a králi Sigmundovi uherskému o pomoc a zastání, dávajíce vinu přední markrabí Prokopovi, jakož tomu, který prý ruší pokoj v zemi a působí různice. Král Sigmund, uradiv se s řečenými zástupci jich i s markrabím Joštem na osobním sjezdě v Budíně, psal již ku konci roku 1399 do Čech ku pánům sobě důvěrným, ano i k arcibiskupovi Olbramovi, vyzývaje, aby vedlé něho vyhlásili Prokopovi válku a bojovali s ním až do vyhlazení jeho. Následkem toho držán jest druhý sjezd v Jihlavě dne
1400 18 Ledna roku tisícího čtyrstého, kdež Sigmund, Jošt, biskup Jan Litomyšlský a dvanáct pánů českých, opět s Jindřichem Rosenberským v čele, zavřeli spolek mezi sebou naproti Prokopovi i každému jinému rušiteli předešlé výpovědi Sigmunda a Jošta z roku 1396. Rozuměl se tím ovšem také král Vácslav, ač nebyl výslovně jmenován. Arcibiskup Olbram však neúčastnil se spolku tohoto.

K novým bouřím, které tudy hrozily vypuknouti v zemi, přišlo brzy potom dozrání nepřátelských záměrů proti králi Vácslavovi v Němcích, kdež se z návodu Ruprechta falckrabí Rýnského jednalo o ssazení jeho a zvolení jiného Římského krále. V těch okolnostech hleděl král Vácslav zachovati pokoj v zemi, a svolil, aby král uherský a markrabí Jošt podruhé byli prostředníky mezi ním a panstvem. Pozval jich tedy k sobě

[63]) Krátké zprávy o ohni tom, které se poněkud doplňují, nacházejí se ve Starých letopisech českých str. 7, v *Monum.* Dobnerových I. 213, v kronice Lipské u *Höflera* I. 8; dále v netištěném posud rukopise Budišinském číslo 56 pag. 243: „světnice rathúská v Starém městě shořela jest s mnohými hamfešty, listy i oděním"; k čemuž hoden jest vzpomenutí zápisek v knize Staroměstské hned potom složené na začátku roku 1400: (8 Januarii) „inchoatus est liber iste post combustionem stubae dominorum consilii et librorum ibidem existentium".

do Prahy, kdež mínil téhož času dát vykonati korunování 1400
manželky své královny Žofie. Markrabí Jošt byl již dne 24 Unora v Praze, a něco dříve nebo později přijel také král Sigmund. Tu učinili napřed narovnání aspoň o některé věci, z nichž bezpochyby byla první, že král Václav navrátil úřady zemské předešlým nejvyšším úředníkům. Jindřich z Rosenberka stal se zase nejvyšším purkrabím Pražským.[64]) Naproti tomu podali se Sigmund a Jošt zase v rozepři své s Prokopem na výrok krále Václava.

Ze strachu války na tu chvíli vytržena, viděla Praha hned potom vzácnou slavnost *korunování královny*. Byla vykonána se všemožnou nádherou v pondělí dne 15 Března. Z rozkazu krále Václava vypravili se k tomu konšelé Staroměstští i bezpochyby z druhých dvou měst Pražských na hrad se staršími obecními a se svícemi všech cechů; kdež hned voláni jsou od hofmistra králové do paláce královského; a odtamtud vyšel slavný průvod do kostela sv. Víta. Konšelé Staroměstští šli napřed, všichni stejně oblečeni v šaty barvy brunátné, tak též nejvyšší písař jejich doktor Jan z Weilburka a druzí písaři; na rukou měli nové pěkné rukavičky, a každý konšel svou postříbřenou hůlku v ruce. Po nich šli opatové s berlami a infulemi, potom biskupové, Václav patriarcha Antiochenský, arcibiskup Olbram, biskup Litomyšlský a druzí podbiskupí; za nimi královna Žofie pod nebesy, kteréž nesli páni zemští. Královna šla prostovlasá, majíc na hlavě pěkný věnec perlový, v rouchách na spůsob kněžských, přes ně kápi pozlacenou; sandály na nohou. Za ní nesl pan Jindřich z Rosenberka korunu, Berka žezlo, Jan Michalec jablko říšské s křížem. Hořící svíce oslavovaly průvod; pištci a trubači doprovázeli jej s hudbou.

Když vešli do kostela, posazena jest královna na trůně v kůru před oltářem sv. Víta. Vedlé ní byla s jedné strany abatyše Svatojirská Kunka z Kolovrat, s druhé strany ovdo-

[64]) Viz v diplomatáři musejním list krále Václava daný dne 30 Března 1400, jehož original jest v archivu Třeboňském.

1400 vělá kněžna Zhořelecká; tudíž král Sigmund. markrabí Jošt. Jan purkrabí Normberský a více knížat jiných. Předně počalo se kázání, kteréž držel v řeči české mistr Jan řečený Sofista. Vykládal, co znamenaly znaky královské, koruna, drahé kameny, žezlo a jablko. Potom držel velkou mši arcibiskup Olbram, jemuž posluhovali doktor Jan Kbel official jeho a Václav z Radče děkan sv. Apollinaříše; onen četl epištolu, tento evangelium. Před čtením evangelia vykonal arcibiskup pomazání královny křížmem svatým na prsou a na zádech, k čemuž byly šaty její vystřiženy z předu i vzadu. Potom vzal korunu s hlavy svatého Víta a vsadil na hlavu královně; aby jí však netížila, drželi ji potom přes celou mši dva přední páni nad hlavou královny, ana seděla, totiž pan Jindřich z Rosenberka a Břeněk ze Skály. Při ofěře sestoupila královna Žofie s trůnu, a obětovala ve stříbrné konvici víno a chleb; potom ofěrovali druzí, král Sigmund, markrabí Jošt a knížata i páni čeští. K líbání míru nesena jest hlava svatého Víta patriarchou Antiochenským a biskupem Litomyšlským. Opět po přijímání arcibiskupa při mši zdvihla se královna se svého trůnu a pokleknši před velkým oltářem, přijala svátost těla a krve Kristovy. Po mši vzezvučeli opět trubači a pištci, a průvod šel v témž pořádku jak prvé do paláce královského. Tam obědovala královna slavné pod nebesy, a hodovali knížata i páni, s nimi také konšelé Starého, Nového i Menšího měst Pražských. Byla hojnost vín, ryb a jiných krmí rozličných.

Sotva bylo po slavnostech, nastaly opět starosti. Král Václav mínil dáti se na cestu do Němec, aby tam osobním vkročením svým překazil záměry kurfirsta falckého a jeho spojenců. Za tou příčinou položil stavům českým dne 30 Března sněm v Praze ke dni 9 Dubna, na kterém mínil s nimi některé věci přivésti ku konci dle smyslu výpovědi krále Sigmunda a markrabí Jošta, jiné pak, s kterými nešlo tak rychle, vznésti na jisté heitmany zemské, jimž mínil poručiti správu na čas svého vzdálení. Neví se, co ze sněmu toho bylo. Ale jisté jest, že již v měsíci Dubnu přes to, že byl král Václav přijat za rozsudí v rozepři mezi markrabím Prokopem a pro-

tivníky jeho, strhla se válka mezi nimi, a účastnil se jí jmeno- 1400
vitě také král Sigmund, zdržev se z té příčiny po svém odjezdu z Prahy po korunování královny Žofie ve východních Čechách, zejména v Litomyšli u biskupa Jana. Válka tato nedovolila králi Václavovi vzdáliti se ze země, ač se v ní neúčastnil. Tu zatím nastoupili protivníci jeho mezi knížaty německými na skutky rozhodné, prohlásili Václava za ssazena s království (20 Srp.), a zvolili hned kurfirsta *Ruprechta falckého* za Římského krále (21 Srp.).

Novina o tom došla krále Václava dne 30 Srpna na Žebráce, kamž se byl jen několik dní předtím uchýlil z Prahy. Hněv jeho byl z toho veliký. Mínil se opříti proti tomu; a nemaje na ten čas zjevného nepřátelství se svými příbuznými ani s panstvem, obrátil se k nim o pomoc. Bylať to věc, která se týkala celého rodu královského; neb ssazením Václava měl celý rod Lucemburský býti zbaven panství v říši německé. Žádal tedy krále Sigmunda i Jošta, k tomu též knížat slezských i předních českých pánů o sjezd s ním u Hory Kutné. Sigmund meškal posavad v Litomyšli, tak že nebylo pro něj daleko. Sjezd ten sešel se v klášteře Sedleckém u Hory teprv někdy v polovici Října. Ale král Václav nepotkal se na něm s ochotností, které se nadál, nýbrž s nejhrubší zištností. K žádosti jeho o pomoc odpověděl mu bratr jeho Sigmund ve jménu svém i druhých, že jemu pomohou, však když náležitě otevře měšec svůj; tu pak na něm žádali tak mnoho, že se král rozmrzel a odepřel jim, Sigmund pak ve hněvu z toho odjel. Král Václav si potom věc lépe rozmyslil, a poslal kancléře svého, patriarchu Antiochenského, s jinými vzácnými posly za Sigmundem, žádaje ho, aby přišel zase. Sigmund po mnohém prošení přišel; ale tu již žádal na Václavovi v odměnu za pomoc svou, aby mu postoupil Slezska a Lužic, v Čechách pak aby jej ubezpečil nástupnictvím po sobě. Od té řeči obrátil se král Václav, a poručil, aby mu přivedli koně. Na toho si sedl, a odjel bez odpovědi. Sigmund některou chvíli čekal, a tázal se konečně, kam by byl odjel bratr jeho. Řekli mu,

1400 že do lázně. Z toho se rozhněvav, vsedl rovněž na koně se svými, a odjel.

Brzy po tomto neupřímném sjezdu počal Ruprecht falcký konati nepřátelství proti Václavovi, vypraviv vojenskou moc svou do pole k útokům na hrady a města v horním Falci, náležející ku koruně české. Přes zimu pak potom smluvil se s nespokojenými pány českými i markrabím Joštem, tak že vstoupili s ním ve spolek a slíbili mu býti nápomocni, aby se král Václav musil pokořiti jeho moci. K tomuto spolku přistoupil z neznámých pohnútek i markrabí Prokop, též markrabí míšenští Baltazar a Vilém i synovci jejich Fridrich, Vilém a Jiří, též Fridrich syn Baltazarův, nad to pak také již i arcibiskup Pražský Olbram.

1401 Časně z jara roku 1401 Ruprecht falcký opět vypravil vojsko své do pole, vedením syna svého Ludvíka ke vtrhnutí do Čech samých; pročež král Václav již 10 Dubna vydal nařízení do pomezních krajů k hájení hranic zemských dle starodávného řádu. Zdá se, že se mu podařilo markrabí Prokopa zase obrátiti na svou stranu; neboť byl dne 23 Dubna u něho v Praze. Druzí jednotníci však sebrali síly své se všech stran ke spojenému útoku. Markrabí *míšenští* vytáhli všichni osobně do pole, a přešli přes půlnoční hranice země české; od Moravy přitáhl Jošt; v zemi samé zdvihli se odbojní páni s brannou mocí svou, a spolu s nimi arcibiskup. Dle úmluvy zaměřili tentokrát všichni ku Praze. Nejdřív, jak se zdá, přiblížil se k městu markrabí Jošt s pány, a položili se u *Michle* brzy před sv. Vítem, tedy ještě v první polovici měsíce Června; potom přitáhli teprv také markrabí míšenští, a tu se spojené vojsko obrátilo na druhou stranu řeky Vltavy, a rozbilo stany u *Ovence* a v oboře královské tudíž. Také arcibiskup Olbram byl se svým lidem osobně v ležení. K tomu mělo přibyti také vojsko Ruprechtovo, které překročilo západní hranici zemskou. To však nedovedlo sobě dobyti cesty hloub do země; ano již dne 20 Června zavřel Ruprecht příměří, mezi kterým jednalo se potom o mír, ale darmo. Bez jeho pomoci nestačilo vojsko spojenců jeho předce k obležení tak velkého města, jakým již

tehdáž byla Praha. O skutcích, jaké vykonali v okolí, nezachovaly se nám jiné zprávy, nežli že Míšňané pobili jeleny v oboře královské u Ovence, že pálili vsi a mučili a zabíjeli bezbranné lidi; [65]) též že pasovali mnoho rytířů před hradem Pražským. Král Václav přebýval po celý čas tohoto kusého obležení v Praze, a obyvatelé všech tří měst patrně hlídali dostatečně zdí svých, ač násilí páchaných v nejbližším okolí od nepřátel nedovedli překaziti. 1401

Spojenci zůstali ležeti déle než osm neděl před Prahou. Ještě dne 4 Srpna zavřeli markrabí míšenští tudíž smlouvu s druhými, kterou se zavázali nezavírati míru s králem Václavem sami osobně, leč by uznali markrabí Jošt, arcibiskup Olbram, Vilém starší míšenský a jeden z ostatních markrabí míšenských, že by se již mělo od válčení upustiti. Nicméně již o osm dní později (12 Srp.) byla zavřena smlouva o mír mezi králem Václavem s jedné strany a arcibiskupem Olbramem i pány českými se strany druhé, obsahu takového, že se král Václav podvolil přijmouti k sobě čtyry rádce ze strany jemu tehdáž protivné, totiž arcibiskupa Olbrama, Jindřicha z Rosenberka, Ottu z Bergova a Jana Krušinu z Lichtenburka, tak aby ti vyřkli, coby mělo býti za právo mezi králem a pány dle smyslu někdejší výpovědi krále Sigmunda. Jejich výroku měli slíbiti býti poslušni jak města tak úředníci hradů královských. Oni měli míti moc úředníky nehodné na hradech zbaviti úřadů. Jim vedlé krále měli býti činěny počty z důchodů korunních; ano kdyby králem samým nebo kým jiným těchto věcí umluvených něco sešlo, měli města i úředníci královí s hrady a tvrzemi míti zření k těmto čtyřem a jim pomáhati, aby se stalo dle umluvy. V tom smyslu musili se zavázati přísahou zejména konšelé a obce všech tří měst Pražských. Míšňané byli po této smlouvě spojenců jich s králem Václavem přinuceni nejspíš odtáhnouti ze země s nepořízenou. V krátce pak potom smluvil se Václav také s Joštem, postoupiv jemu Lužice na čas jeho života.

[65]) O tom mluví Hus v Palackého *Docum* 177.

1401 Nelze pochybovati, že se nepřátelské předsevzetí proti králi Václavovi toho roku počalo s vědomím a srozuměním bratra jeho Sigmunda krále uherského. On však nemohl se v něm účastniti skutkem, protože se proti němu samému strhlo spiknutí v Uhřích, ve kterém již dne 28 Dubna toho roku byl zajat od nespokojených pánů tamějších. Král Václav měl tolik dobromyslnosti, že mu bratra, ačkoli neupřímného, bylo líto v neštěstí, i přičinil se jak mohl o jeho vybavení, ano poslal konečně i vojenskou pomoc věrným jeho do Uher. Když Sigmund potom na začátku měsíce Září byl propuštěn na svobodu a navrácen k svému panství, měl z toho Václav radost upřímnou; a poněvadž se právem směl nadíti vděčnosti od něho, přišlo mu na mysl, aby užil jeho rady a pomoci k napravení svých věcí jak domácích tak za hranicemi. Jednalo se nejprvé o sjezd, který měl míti se Sigmundem i s Joštem, Prokopem a jinými knížaty, totiž hlavně se slezskými, ve *Vratislavi* k uradění se o zachování císařství při domě Lucemburském i o záležitost jednoty církve. Král Václav, pohověv sobě po obhájení Prahy jen krátký čas na oblíbeném hradě svém Žebráce, odebral se již ve druhé polovici měsíce Října do *Kutnéhory*, kdež se měl přede vším sjeti se Sigmundem. Král uherský přijel však pro delší zaměstnání ve vlastní zemi své teprv při sklonku roku 1401; a zamýšlený sjezd držel se potom místo ve Vratislavi v *Hradci Králové*, kamž se král Václav s dvorem svým, zejména také s královnou Žofií, odebral před
1402 11 Lednem roku 1402.

Mezitím byl vzdorokrál německý Ruprecht předsevzal tažení do Italie, chtěje krále Václava předstihnouti v obdržení koruny císařské; ale předsevzetí jeho bylo zmařeno mocným stoupencem Václavovým Janem Galeazzem vévodou Mediolanským, jehož vojsko porazilo Ruprechta v bitvě rozhodné hned při vkročení jeho na půdu vlaskou (21 Říj. 1401). Jan Galeazzo vyzýval nyní snažně krále Václava, aby sám pospíšil do Italie a dal se korunovati; k čemuž sliboval jemu všelikou pomoc svou. Tu bylo konečně předsevzetí jízdy do Říma hlavním předmětem péčí krále Václava; a na sjezdě Hradeckém

jednalo se hlavně o přípravy k tomu, zejména pak, aby Sigmund na této cestě Václava doprovázel. K tomu cíli Sigmund žádal především propůjčení sobě moci k úplnému upokojení království českého, a král Václav dal se od něho pohnouti k zavření smlouvy tudíž ve Hradci dne 4 Unora roku 1402, kterou jej na čas až do navrácení svého z Říma jmenoval správcem království českého, slíbil se spravovati ve vládě své jeho radou jak v Čechách tak také v říši německé a vznesl naň zároveň všecku tu moc, kterou byl posledně propůjčil arcibiskupu Olbramovi a ostatním třem rádcům, o které se byl usnesl s nespokojeným panstvem českým. Panstvo dalo bezpochyby své svolení k tomu, tak že tudy s obmezení krále Václava těmito čtyrmi raddami sešlo zase. Po navrácení z Italie měla však králi Václavovi přidána býti jiná radda s touž mocí jako předešle, dle opětného usnešení s králem uherským a s pány i celým sněmem. 1402

Po zavření této smlouvy odebrali se oba bratří králové spolu do Prahy, a držán byl sněm v klášteře sv. Jakuba, řízený *Sigmundem* jakožto *správcem zemským*, ku kterémuž dali se páni čeští nalézti v počtu neobyčejně velikém a na něm usnesli se o rozličné nálezy k uvedení pokoje a řádu v zemi (18 Un.). Ale brzy strhly se spory mezi králem Václavem a bratrem jeho o spůsob provedení rozličných kusů smlouvy mezi nimi zavřené, a jmenovitě o spůsob poslušenství, které měla učiniti Sigmundovi města královská. Tu se objevilo brzy pravé smýšlení krále Sigmunda, že se mu jednalo o to, aby všecku moc v zemi potáhl na sebe a král Václav aby neměl žádné vůle své. Uradiv se totiž s předními pány králi Václavovi odpornými, uzavřel bez hnutí svědomí učiniti bratru to, od čeho on jemu samému teprv nedávno byl pomohl v Uhřích. V pondělí dne 6 Března jest král Václav z rozkazu jeho *zajat* ve dvoře svém na Starém městě Pražském, ve kterém tehdáž zase přebýval ve vší bezpečnosti, a veden jest přes rynk Staroměstský a všemi ulicemi veřejně až na hrad Pražský, tam pak opět jako před osmi léty vsazen u věž, ve které jindy chováni byli zločinci. Sig-

platiti, co naň uloženo bylo za obdržení arcibiskupství, ač ho byl skutečně neobdržel.

Mezitím připravil zrádný skutek spáchaný králem Sigmundem nad bratrem jeho veliké strasti zemi české vůbec i jmenovitě také Praze. Zajetí krále spůsobilo opět jako r. 1394 velké rozčilení myslí ve všem lidu; neboť urážello cit spravedlivosti; a panství Sigmundovo spůsobem násilným, kterým je provozoval, vyzývalo tím více k odporu proti němu. I někteří z těch, kteří prvé s ním o to se umluvili, odvrátili se brzy od něho. V čelo odporu postavil se nejprvé markrabí *Prokop* moravský. Sigmund, sebrav pole, vytáhl proti němu dne 3 Června z Prahy ke hradu *Bezdězi,* který byl Prokopovi roku 1398 postoupen od krále Václava zástavou v jisté summě peněz za jeho tehdejší služby. Hrad byl nedobytný; ale Sigmund nestyděl se té ošemetnosti, že pozvav Prokopa k sobě do ležení pod příčinou vyjednávání, tudíž zajal jej (po 6 Čv.) a tak se zbavil jeho odporu. Potom se dal na cestu ze země, a odvezl krále Václava i Prokopa s sebou z Prahy v zajetí (18 Čv.); chtělť v takovém podivném stavu věcí dopraviti Václava do Italie a dáti jej tam korunovati na císařství. Vyjednávaje o to všelijak s knížaty, jejichž zeměmi vedla cesta, zvláště s vévodami rakouskými, zdržel se některý čas na *Krumlově*, zámku pana Jindřicha Rosenberského, a choval Václava v zajetí tam [69]) a později na zámku *Schaumberku* v horních Rakousích. Když se však předsevzetí tomu postavily v cestu překážky na ten čas nepřemožitedlné, odvezl Václava do *Vídně* (9 Srp.), a choval jej tam pod opatrováním Viléma i Albrechta IV vévod rakouských; Prokopa pak vsadil do vazby v Prešpurce. Správu Čech odevzdal na čas nepřítomnosti své jisté místodržitelské raddě, skládající se z nejodhodlanějších protivníků krále Václava. Biskup *Jan Litomyšlský, Jindřich z Rosenberka* co nejvyšší purkrabí a *Otto z Bergova* co podkomoří stáli jí v čele.

[69]) Sigmund byl v Krumlově dne 13 Čvce. Viz Pelzel K. Wenceslaus 466. O králi Václavovi, že byl na Krumlově chován, svědčí zpráva v rukop. Budišinském 56 pag. 242.

Jak medle však Sigmund byl opustil Prahu, počal se zdvihati proti němu odpor z více stran v zemi zároveň od rozličných věrných krále Vácslava, a zvláště od mnohých purkrabí i jiných úředníků královských, kteří neuznávali za pravé, aby poslouchali vlády nezakládající se již na smlouvě s králem, nýbrž na pouhém násilí. Poněvadž se Praha nacházela v moci náměstků Sigmundových — neboť byl hrad v moci pana Jindřicha z Rosenberka jakožto purkrabí — musili Pražané snášeti s nimi nařčení jakožto spoluvinníci křivdy učiněné králi. Již dne 20 Července a v prvních dnech potom, když král Sigmund nejspíš ještě meškal na Krumlově, poslali Pražanům všech tří měst odpovědné listy své někteří hajitelé práv krále Vácslava z bližších i vzdálenějších krajin v zemi, a počali provozovati nepřátelství proti nim dílem pálením a hubením vesnic měšťanů, dílem stavováním a loupením obchodníků Pražských na silnicích. Přední z nich byli pan *Vaněk z Dubé*, jehož zámek na řece Sázavě byl jen několik mil vzdálen od Prahy a tudy venkovským statkům Pražanů zvláště nebezpečný; rytíř *Beneš z Hořovic*, purkrabí na *Rabšteině*, a bratr jeho Bohuněk, *Jan lovčí* královský na *Dobříši* i purkrabí na *Žebráce*, vedlé nichž více zemanů a panošů jim ve službě podřízených anebo z jich sousedstva. *Jan Sokol z Lamberka*, šlechtic, který za předešlého času stál ve službě Pražanů, nejspíš co vůdce branného lidu jich, vytýkal jim ve svém listě odpovědném (20 Čvce.) výslovně, že měvše pána milostivého krále českého a Římského, an proti nim nic neučinil nepočestného, vidouce ano jej protivníci jeho ve městě jímají, pěstují, vodí kam ráčí, mohouce jej dobře se vší ctí toho sprostiti, nechtěli jsou, zapomenuvše se nad ním za jeho mnohá dobrodiní jako nad sirotkem, a také že jeho, Sokola, hubili, nemajíce k němu žádné viny. 1402

Nezdá se, žeby se byla většina obyvatelstva všech tří měst Pražských odchýlila od krále Vácslava, než spíše konšelé aneb větší počet jich, zvláště když si náměstkové krále Sigmunda

1402 dne 29 Června sadili konšely nové dle svého přání,[70]) kteří jim sloužili za nástroj. Prvním purkmistrem mezi nimi na Novém městě byl *Mařík Myška*, který častěji mluvil v obci opovržlivě proti králi. Obyvatelstvo vůbec, zvláště Novoměstské, bylo více jen ustrašeno. Několik sousedů Novoměstských, nejsouce s chováním konšelů srozuměni, vyšli z města, a přidali se k jeho tehdejším nepřátelům, začež dostali se do knihy psanců[71]) a pobrány jsou jim domy. Naproti tomu na Starém městě měl král Václav více protivníků, tak jako za let předešlých.

Po odvezení Václava ze země do Vídně zmohlo se povstání proti vládě Sigmundově v Čechách ještě mnohem silněji, zvláště ve východní polovici země, kdež se *Kutnáhora* stala hlavním sídlem odporu. Horníci, jak se zdá, nebyli ani učinili slibu poslušenství Sigmundovi, tím méně náměstkům jeho, nýbrž spravovali se jak obyčejně mincmistrem svým, dosazeným od krále Václava, tehdáž *Konradem z Vechty*, voleným biskupem Verdenským. S nimi spojili se dva mocní páni čeští z bližšího jich sousedstva, kteří náleželi jindy mezi protivníky krále, *Jan Krušina* z Lichtenburka a *Boček* z Kunštatu i z *Poděbrad*. I oni spolu s mincmistrem Konradem a s Kutnouhorou odpověděli Pražanům všech tří měst dne 8 Září, a potom pokud známo ještě 21 zemanů z rozličných krajin, zvláště z Litoměřicka (22 Září), ještě později pan *Vaněk Těvák ze Švamberka* (1 Říj.).

Vedlé zhoubných běhů domácí války trpěla tehdáž velice také veřejná bezpečnost v Praze, a zvláště na Novém městě. Tam utvořilo se jmenovitě jisté tovaryšstvo zločinců čili *šibalstvo*, čítající dvanáct členů, kteří sobě přísáhli a měli svého heitmana kloboučníka řečeného Trinksaus. Větším dílem bydlili v hořejších krajinách města, jakož na Karlově a na Bojišti, a provozovali společné krádeže, loupeže i také vraždy. Zvláště

[70]) Určité udání dne máme jen o konšelích Novoměstských v knize psanců od r. 1402 fol 1.

[71]) Uvodí se v ní Petr Mléčkové, Petr Strážný a Zbyněk z Podskalí.

chodívali v noci po ulicích, stavíce se jako rychtář se svými 1402
pacholky, zastavovali lidi, volajíce na ně, a pobrali jim pak meče, pláště, čepice a jiné věci. Někdy také vydávali se za lidi Zajícovy, to jest pana Oldřicha Zajíce z Hasenburka, věrného králi Václavovi. Rychtáři a konšelům podařilo se však ještě téhož roku zjímati je a naložiti s nimi dle útrpného práva. [72])

Král Sigmund, hledě k nebezpečnému stavu věcí svých v Čechách, přinutil bratra svého Václava v zajetí jeho ve Vídni k nové smlouvě dne 20 Listopadu, kterou se Václav vzdal „s tělem a ctí i vším statkem svým, se zeměmi a lidmi" do opatrování jemu a vévodám rakouským Vilémovi, Albrechtovi a Arnoštovi, tak aby, oč se oni jednosvorně usnesou, od něho bylo konáno a zachováváno bez odporu; a dle smlouvy té musil Václav psáti všem purkrabím svým do Čech, aby přijeli k němu do Vídně, kdež měl je připraviti k tomu, aby hrady sobě svěřené vydali v moc Sigmunda a řečených vévod rakouských, jak by toho od nich požádali. Lest tato příliš málo důmyslná se však nepodařila. Věrní služebníci Václavovi bezpochyby si pomyslili, že se pánu svému tentokrát lépe zavděčí, když ho neposlechnou. Tu nezbylo Sigmundovi nic jiného, než že musil učiniti válečnou výpravu do Čech, chtěl-li přemoci odpor proti sobě.

Sebrav tedy vojsko z Uher v počtu 12000 mužů, větším dílem jezdců Kumanů, vytáhl do pole v měsíci Prosinci, a přitáhnuv až ku Kolínu, položil se tam s vojskem svým. Odtamtud vydal nařízení ke všem pánům, zemanům i městům královským, aby bez prodlení přitáhli k němu každý se vším branným lidem svým i s puškami a se vší válečnou úpravou k *obležení Kutnéhory*. Pražané uposlechli tohoto jeho rozkazu, a vytáhli k němu u velkém počtu v den před Božím hodem vánočním (24 Prosince), majíce za polního heitmana zemana *Markvarta z Oulic*. Takž oblehl král Kutnouhoru s mocí velikou, a zatím vojsko jeho uherské i páni, kteří se k němu

[72]) Podrobnosti tyto jakož i odpovědné listy svrchu zmíněné neb aspoň popisy odpovědníků uvodí zmíněná kniha psanců Nového města.

1402 dostavili, pálili a plenili celou krajinu daleko široko až téměř ke Mladé Boleslavi, [73]) zvláště pak statky pana Bočka z Poděbrad. Uhři konali přitom velké ukrutnosti a zvláště násilí pohlaví ženskému. Také některé tvrze v okolí jsou dobývány, jakož *Suchdol* pod horou Vysokou. Před touto tvrzí padl Markvart z Oulic již 27 Prosince, střelen šípem z tvrze. Horníci nemohli nadlouho vojenské moci Sigmundově odolati, a vzdali se, vyžádavše sobě přímluvu některých pánů v ležení královĕ,
1403 někdy na začátku roku 1403. Vypravivše se k němu do ležení jeho u Kolína, musili před ním ve blátě pokleknouti na kolena a žádati o milost. Sigmund uložil jim nesmírnou pokutu peněžitou, a zmocnil se nyní i v jejich městě, jako předtím v Praze, všech pokladů krále Vácslava, kterýž sobě tudy počítal za ním škody na deset set tisíc zlatých.

Všeliký odpor proti králi Sigmundovi v Čechách nebyl však pokořením Kutnéhory přemožen. Věrní krále Vácslava protivili se mu dále, a počet jejich, jak se zdá, množil se následkem násilného řádění Sigmundova; zmužili pak se tím více, když se konečně i markrabí moravský *Jošt* postavil Sigmundovi za nepřítele. Ještě než byl Sigmund z Vídně odjel na svou výpravu do Čech, strhlo se proti němu také velké vzbouření v Uhřích, kdež jednalo se o povolání proti němu Ladislava krále apulského na trůn. Tu se již dne 19 Unora roku 1403 Jošt umluvil s předními pány a biskupy uherskými o spolek proti Sigmundovi, zejména k vybavení bratra svého Prokopa z jeho zajetí v Prešpurce. V Čechách pak postavil se zřejmě v čelo odpůrců Sigmundových, a válčil s ním. Pohříchu nezachovaly se o tom žádné podrobnější zprávy. Známo toliko, že dne 14 Dubna zavřeno bylo příměří mezi Sigmundem a Joštem i obapolnými stoupenci jejich do 20 Května, a zdá se, že asi tehdáž propustil Sigmund markrabí Prokopa

[73]) Dle listiny v archivu kapituly Pražské byly zdrancovány dvakrát po sobě statky obediencí Pražské v Ouhercích u Dobrovicevsi a jiných třech vesnicích, nejprvé od Sigmunda a pana Michala, potom od pana Beneše z Wartenberka na Vinařicích. Podobně u Nimburka dvůr proboštství Zderazského dle *Akt konsistoře* 1403 pag. 241.

z jeho vazby. Zatím byl se po přemožení Horníků odebral 1403
do Prahy, a přebýval tam několik měsíců.[74]) Dne 5 Července sadil zde podkomoří jeho pan Otto z Bergova nové konšely na Malé straně; však Novoměštští a snad také Staroměštští zůstávali od lonska ti samí, jsouce Sigmundovi bezpochyby ještě vždy po chuti. Nebezpečenství vždy více hrozící, aby neztratil docela panství v Uhřích, přinutilo konečně Sigmunda opustiti Čechy. Jak se zdá, asi v polovici Července odjel z Prahy. Dne 18 Července nacházel se na cestě v Kutnéhoře; dne 24 Července přijel do Prešpurka. Správu země české zůstavil v rukou týchže náměstků svých jako předešle. K nim vydal dne 9 Srpna z Prešpurka rozkaz, aby stavili v Čechách všeliké poslušenství a jmenovitě všeliké zasílání peněz ku papeži *Bonifaciovi IX*, poněvadž papež podporoval a podněcoval proti němu povstání uherské.

Po odjezdu jeho ze země musila se v Čechách zmáhati vždy více strana, která hleděla proti němu k markrabí Joštovi, tak sice, že konečně i obyvatelstvo Pražské začalo objevovati své pravé smýšlení, ano obec Novoměstská i se svými konšely uzavřela přidati se k markrabí Joštovi, byvši od něho vyzvána. Toliko Maříkovi Myškovi bylo to proti mysli; kterýž když na něm bylo žádáno, aby složil odpověď na psaní markrabí Jošta, odepřel toho, pravě, žeby chtěl raději seděti 14 dní v šatlavě.[75])

[74]) Nacházíme ho v Praze jmenovitě dne 25 Března (viz *Archiv český* II. 473) a 31 Května (dle Novoměstské knihy *Liber sentent. aur.* G. 3).

[75]) Zpráva o tom v knize psanců fol. 3, poněkud matná, jak se tehdáž zhusta nachází u písařů Novoměstských: Item quando domini consules et communitas voluerunt se applicare marchioni Moraviae contra voluntatem domini nostri regis (?), tunc petiverunt et mandaverunt ipsi Mauritio, ut ipse ex parte dominorum et communitatis responsionem deberet exportare ad dictum dominum marchionem; qui respondit, quod vellet potius duabus septimanis captivus in schatlavia detineri. Et sic rejecit dominos et communitatem. Item frequenter communitatem commovit et distraxit in contemptum domini nostri regis.

1403 Mezitím polepšil si král Václav svou smluvou ve Vídni, kterou se byl odevzdal docela do vůle Sigmunda a vévod rakouských, aspoň tolik, že byl volněji chován ve svém zajetí tamějším, tak že se mohl procházeti po městě a měl při sobě slušné komonstvo i také některé své milostníky z Čech, jakož zvláště svého oblíbeného podkomořího Sigmunda Hulera. Král Václav užil této volnosti konečně ke šťastnému útěku ze svého zajetí dne 11 Listopadu r. 1403. Dostav se z Vídně po lodce přes Dunaj, byl provodín od Jana z Lichtenšteina, který na něj čekal dle umluvení s 50 střelci, nejprv na zámek jeho Mikulov na Moravě; odtamtud pak navrátil se bezpečně do Čech. Nejprvé zdržel se některý čas v Kutnéhoře, která pro něj byla zkusila tolik svízelů (24 Listopadu — 20 Pros.). Tam přijel k němu markrabí Jošt ku pilnému jeho pozvání, meškav předtím některý čas v Berlíně v zemi své brandenburské, též i bratr jeho Prokop. Odtamtud odebral se král do Prahy teprv na svátky vánoční.

Král Václav byl tentokrát od stavů a obyvatelů země české vůbec po trpkých zkušenostech za násilné vlády Sigmundovy přijat radostně co vysvoboditel. I z jednotníků panských mnozí navrátili se hned k jeho poslušenství; jen zarytější mezi nimi ještě váhali. Podobně bylo i v Praze, kdež jak se dá souditi zvláště obyvatelstvo Nového města těšilo se z navrácení jeho, a jen ti, kteří příliš daleko zašli ve spřízněni se s jeho protivníky, musili býti v ouzkostech. Král Václav ubytoval se nejdřív ve dvoře svém na *Zderaze,* a zůstával tam, až se staly jakésy umluvy mezi ním a Staroměstskými, aby mohl napotom bezpečněji bydliti ve *dvoře královském* ve městě jejich. Dalť sobě král z dvoru tohoto udělati zvláštní fortnu skrz zeď Staroměstskou proti klášteru sv. Ambrože, aby měl volný pruchod na Nové město, a jinou fortnu dal prolomiti ze Starého města na Nové, kdež jest nyní ulice havířská, kdež se odtud říkalo *v Prolomeném;* tam pak dal příkop zasypati čili narovnati, aby nemohl vchod do města a z města tak snadno býti stížen. [76]

[76] Zprávy tyto dává krátká kronika v rukopise často zmíněném Budišínském č. 56 pag. 242.

Jedna z prvních věcí po příchodu jeho byla, že dosadil 1403
nové konšely ve všech třech městech Pražských, nejdříve jak
se zdá na Starém a na Novém městě, potom také na Malé
straně (24 Led.).[77]) Z rozkazu králova dali noví konšelé vy- 1404
mazati všecky předtím zapsané z knih psanců, a navrátili statky měšťanům odešlým; naproti tomu byl Mařík Myška vypověděn z města na sto let a na den; avšak asi po jednom roce jest mu zase prominuto od krále i od obce Novoměstské. Stalo se nejspíš podobně i některým konšelům Staroměstským.[78]) Také učinil král, nemaje překážky odnikud, změnu v osazení úřadů zemských dle přání svého. Odňal jmenovitě opět nejvyšší purkrabství Pražské Jindřichovi Rosenberskému, a dosadil v úřad ten svého věrného, pana *Jana Krušinu z Lichtenburka*, jehož soudruh v minulé válce se Sigmundem, pan *Boček z Poděbrad*, stal se nejvyšším písařem zemským. Podkomořství dal spravovati prozatím *Mikulášem z Prahy*, tehdejším písařem urbory královské na Horách Kutnách, pokud totiž Huler a druzí dvořané, kteří byli prvé s králem ve Vídni, po útěku jeho byli tam vždy ještě zdržováni v zajetí.

Již před navrácením krále Václava z Vídně bylo zatím osazeno arcibiskupství Pražské. Po smrti Puchníka, který by se byl sotva líbil Václavovi, zasazoval se Sigmund co vládař o udělení arcibiskupství muži jemu ještě mnohem více odpornému, totiž biskupu *Janovi Litomyšlskému*, který byl jednou z hlavních podpor jednoty panské. Ale poněvadž zatím vypuklo zjevné nepřátelství mezi Sigmundem a papežem Boni-

[77]) Noví konšelé Staroměstští jmenují se již 10 Ledna 1404, Novoměstští 30 Ledna. Sazení konšelů Malostranských dne 24 toho měsíce dosvěděuje městská kniha Malostranská, kdež se výslovně praví, že byl král osobně přitom, což jindy nebývalo.

[78]) V rukopise Budišinském posledně zmíněném praví se: „a z purgmistrova domu v ty doby káže (král) udělati školu, kteráž i dnes jest k Taynu kostelu, ale prvé byla na rohu, jakož již jsú zdělali v jedno.“ Tato zpráva se nesrovnává zcela se starými zápisy v knihách městských, týkajících se Týnské školy (viz v *Základech star. místop. P.)*; ale něco o pokutování některého purkmistra Staroměstského z doby vládařství Sigmundova může předce míti za základ.

1404 faciem, nemohl biskup Jan obdržeti stvrzení papežské. Tu pak, jak se zdá, přistoupila kapitula Pražská k svobodnému volení arcibiskupa, a zvolila ze svého prostředka kanovníka *Zbyňka Zajíce z Hasenburka*, proboštа Mělnického (před 22 Září 1403), jejž papež Bonifacius stvrdil. Bratr jeho Oldřich z Hasenburka byl dědičným truksasem královským, a náležel mezi věrné krále Václava. Nový arcibiskup představil se králi již za pobytu jeho v Kutnéhoře, jsa již tehdáž ve skutečném držení arcibiskupství (12 Pros. 1403). Když dne 23 Unora roku 1404 král Václav osobně zasedl na soudě zemském v Praze s novými úředníky zemskými, zaujal také arcibiskup Zbyněk přitom místo své.

Král Václav byl nyní šťastným obratem věcí zbaven všech nemilých obmezení v zákonném užívání královské moci své, kterým se byl musil podrobiti za předešlých bouří; ale musil míti péči ještě vždy na bratra svého Sigmunda, který setrvával proti němu v nepřátelství. Z té příčiny hleděl netoliko zachovati obnovené přátelství s Joštem markrabím moravským, nýbrž jednal také o spolek proti Sigmundovi s králem polským Vladislavem, a odebral se někdy ku konci měsíce Května nebo na začátku Června roku 1404 k osobnímu sjezdu s ním do *Vratislavě*. Poněvadž chtěl snad také vzíti dorozumění s králem polským o záležitost jednoty církve, dal na cestě své z Kutnéhory psáti rektorovi a obci učení Pražského, aby za ním do Vratislavé vypravili dva členy své, Jana Eliášova professora theologie a Jakuba z Žihobec doktora práv. Na čas vzdálení svého ze země ustanovil markrabí Jošta, arcibiskupa Zbyňka, a pány Bočka z Poděbrad a Břeňka ze Skály za své heitmany v království českém.

Markrabí Jošt musil nepochybně brzy Čechy opustiti, protože mu již v měsíci Červenci král Sigmund uherský spolu s vévodami rakouskými vtrhnul do jeho země. Druzí tři správci zemští měli zatím pilné zaneprázdnění s výtržným šlechticem Janem *Zoulem* z Ostředka, který se za obecného zmatku v zemi v čase vetřelé vlády Sigmundovy byl dal na řemeslo loupežnické, totiž zmocniv se dvou zámků na řece Sázavě, *Hrádku*

a *Dubé*, provozoval odtamtud loupeže a vraždy, a zvláště obíral kupce domácí i cizí na silnicích daleko široko. Proti němu zřízena jest tedy vojenská výprava, jíž se *arcibiskup Zbyněk* co jeden z heitmanů zemských sám postavil v čelo. Také měšťané Pražští vypravili k tomu své žoldnéře. [79]) Vojsko oblehlo a dobylo obou hradů Zoulových, na Hrádku pak jeho samého zajalo okolo sv. Prokopa čili na začátku měsíce Července. Arcibiskup Zbyněk přivedl Zoule s padesáti tovaryši, vše lidmi krásnými mladými, do Prahy, a dal je všecky zvěšeti na hoře Šibeničné (9 Čvce.), Zoule nad druhými nejvýše. Provodil je ku popravě mistr Jan Hus, kazatel Betlemský, kterýž krvavého zlosyna pohnul ku pokání, tak že dle návodu jeho obrátiv se k lidu řekl slova: „Svatá obci, prosímť vás, proste za mne pána boha.“ Zoul prý visel sedm let na šibenici, a tělo jeho bylo po některém čase zohaveno od jakéhos dobromyslného podivína, který rád viselce snímal se šibenic a pochovával, Zoule pak nemoha dosáhnouti, utrhl mu jednu nohu. [80]) Statky Zoulovy byly přisouzeny králi, kterýž z nich po dvou létech daroval městečko Divišov s lesem Črnskem a jiným příslušenstvím výše zmíněnému Mikulášovi z Prahy, písaři urbory královské. 1404

V čas dobytí hradů Zoulových počal král Sigmund s vévodami rakouskými obléhati na Moravě město *Znojmo*, které však bylo statečně hájeno někdejším odpovědníkem Pražanů Janem Sokolem z Lamberka spolu s panem Hynkem z Kunštatu řečeným Suchý Čert. Vojsko obléhatelů utrpělo těžké ztráty nemocí ouplavičnou, na kterou sám král Sigmund se roznemohl, Albrecht IV pak vévoda rakouský docela zemřel v ležení. Následkem toho musilo vojsko odtáhnouti s nepoří-

[79]) Nachází se o tom také zmínka v knize Novoměstské *Liber orphanorum* ab anno 1398 fol. 35, kdež se uvodí jisté vydání „pro zoldineriis et in diversis locis super campum ante castrum Zul“.

[80]) *Staré letopisy české* nazývají Zoule Mikulášem čili Mikšem; ale v ouředních pamětech, jakož v *Archivu českém* II. 365 a u Pelzla *K. Wenceslaw* Urkdb. 100 nazývá se Jan. Že by byli bývali tento Jan a onen Mikeš osoby rozdílné, jest dokonce nepodobné.

1404 zenou ku konci měsíce Srpna; a zatím král Václav bez vytržení dokonal své smlouvy s králem polským ve Vratislavi.

Dne 1 Října toho roku nacházíme krále Václava na zpáteční cestě z Vratislavě v Kutnéhoře, odkudž se nejspíš brzy potom vrátil do Prahy. Dne 29 Října byl na Karlšteině, a jen několik dní potom (3 Listop.) v Budějovicích, kdež měl sjezd s vévodou rakouským Vilémem a zavřel s ním mír (5 Listop.). Smluvou touto bylo mezi jiným vyjednáno propuštění zabavených dvořanů krále Václava z Vídně, mezi nimi také Sigmunda *Hulera* a měšťana Novoměstského Václava Šrámka. Huler navrátil se tudy zase k svému úřadu co královský podkomoří. Již však po několika měsících stihl jej nešťastný osud.
1405 Roku 1405 upomínali knížata Opolští Bolek a Bernard i bratr jejich Jan biskup Vladislavský krále Václava o 1428 kop co ostatek dluhu jeho 8000 kop z roku 1389, ve kterém se byli Pražané zaručili za krále spolu s Vratislavskými a jinýma dvěma městy ve Slezsku. [81]) Král Václav měl od knížat Opolských list daný domněle dne 10 Unora 1397, jímž vyznávali, že jest s nimi o ten dluh narovnáno skrze Štěpána z Opočna, Jana z Milheima, Štěpána Podušku a Purkarta Strnada z Janovic, raddy královy, tak že jest jim dluh docela zaplacen, a propouštěli tudy také Pražany z jich rukojemství. Z osob tuto jmenovaných byli tři oni milci královi, kteří roku 1397 dne 12 Června byli zabiti na Karlšteině; čtvrtý Jan z Milheima nyní jak se zdá také již nebyl na živě. Spoléhaje na tento list, podal se král Václav v rozepři s knížaty na výrok krále Vladislava polského (8 Kv. 1405); Sigmund Huler byl co podkomoří relatorem přitom. Již po šesti nedělích (18 Čv.) vypověděl král polský nicméně, že jest král penězi těmi knížatům posud povinen. Ukázalo se nejspíš, že listina z roku 1397 byla podvržená, a byl to nejspíš podvodný skutek Hulerův, kterýž se jím pokoušel jaksi svésti podezření se sebe na osoby zemřelé. Již pátý den po výpovědi krále polského byl podkomoří Sigmund Huler z rozkazu krále Václava sťat v obecní

[81]) Viz v díle II. str. 367.

síni na radnici Staroměstské (23 Čv.). Král zabavil také některou, ač jen skrovnou část jmění jeho, zejména dům, který 1405
měl Huler na Novém městě Pražském v Chudobicích (č. 919); ostatní jeho dědictví, zejména hrad Orlík a velký dům v Menším městě Pražském (č. 17), připadlo bratru jeho Ondřejovi. Ouřad královského podkomoří odevzdal král předešlému mincmistrovi svému *Konradovi z Vechty*, rodilému z Westfal, zvolenému biskupu Verdenskému, který byl také po zvolení arcibiskupa Zbynka následoval ve proboštství jeho Mělnickém.

Od navrácení svého ze sjezdu s Vilémem vévodou rakouským v Budějovicích přebýval král Václav nejvíce zas na oblíbeném hradě svém *Žebráce*, kromě zimních měsíců r. 1405, které strávil dílem v Praze. Maje nyní větším dílem úředníky dle své žádosti, s kterými také většina stavů byla spokojena, směl se víc než za předešlých let spoléhati na ně, a správa zemská přicházela také vždy více v pravidelný běh, k čemuž směřovaly zvláště dobré nálezy sněmu držaného ku konci roku 1404. Král Václav užíval přitom mnoho také rady a pomoci bratrance svého *Jošta*, který odtud zase mnoho přebýval v Praze. Roku 1405 koupil si k tomu velký dům na rynku Staroměstském (č. 930). Bratr však Joštův *Prokop* zemřel téhož roku dne 24 Září; což jak se zdá ještě více přispělo k stálému přátelství mezi Václavem a Joštem. Zavřelit spolu zvláštní smlouvu o to dne 21 Prosince toho roku. Jen se Sigmundem zůstával Václav ještě vždy v záští, však na ten čas bez zjevných skutků nepřátelských, zvláště když Jošt pro svou osobu byl zavřel se Sigmundem mír již dne 26 Dubna roku 1405.

Když v těch okolnostech páni zemští z předešlé jednoty neměli podpory od členů samého rodu panovnického, musili se ponenáhlu též spokojiti. *Jindřich z Rosenberka* zavřel dne 24 Června roku 1405 smlouvu s králem prostřednictvím kancléře králova Václava patriarchy Antiochenského, kterou za některá propůjčení a ubezpečení zavázal se zanechati všeho dalšího válčení. Bezpochyby bylo více takových smluv zavřeno s jinými pány, které se nám nezachovaly.

1405 Dne 21 Října téhož roku musili purkmistr, konšelé a všecka obec Starého města Pražského vydati králi listinu, kterou slíbili pod přísahou, míti jej povždy za svého pravého a přirozeného pána, od něho nikdy se neodtrhovati, jeho a žádného jiného neposlouchati a jemu věrně raditi a pomáhati proti komukolivěk. Toho na svědectví musili si vyprositi přivěšení pečetí „poctivých a moudrých mužů, purkmistrů, radd a obcí Menšího i Nového měst Pražských". Patrně zavdalo k tomu příčinu chování Staroměstských za času vládařství Sigmundova.

1406 Na začátku roku 1406 byl mír zemský porušen dvěma vzpourami jednotlivých pánů, kteří měli zvláštní nějaké rozepře s korunou a nechtěli práva svého hledati soudem, nýbrž svou mocí. Byl to v jižních částech země pan *Erhart s Kunštatu* na Bechyni, který dne 24 Unora dobyl mocně Vodňan, pobral velkou loupež a zjímal měšťany; víc pak ve středu země pan *Hanuš z Lipé* na Ratajích a bratr jeho *Hynce* dědičný maršálek království českého. Tito zloupili některé statky kapituly Pražské a Vyšehradské, a měli také při s Pražany pro dluhy, které za nimi měli někteří měšťané Staroměštští i Židé. Již dne 6 Ledna zvali konšelé Staroměštští z rozkazu králova kapitulu Pražskou ke společné poradě, jak by se měli v té příčině zachovati ku prospěchu pokoje v zemi. K soudu zemskému o suchých dnech v postě podávali se jak Erhart z Kunštatu tak Hanuš z Lipé na výpověd jistých pánů, které jmenovaii; ale soud zemský nechtěl toho dopustiti, nýbrž stál na tom, aby se jakožto zhoubci zemští stavěli k obsílce (7 Bř.). Později však král Václav nicméně učinil s Erhartem Kunštatským jisté narovnání, ku kterému se dle vůle královy přiznali také Pražané (21 Kv.); a hned potom (28 Kv.) vyjednáno též s Hanušem a s Hynkem z Lipé příměří až do posvícení Pražského, pod kterým se podali na rozsudek čtyr nejvyšších úředníků zemských.

Toto porušení míru domácího nebylo králi Václavovi překážkou v předsevzetí války toho roku proti Ruprechtovi falckému, aby sobě proti němu vydobyl zase panství v říši ně-

mecké. Vypravilť vojsko ke vtrhnutí jemu do Bavor, jehož 1406
vůdcem byl opět arcibiskup Zbyněk a vedlé něho Sulek probošt Chotěšovský.

I tohoto také roku přebýval král Václav skoro stále na Žebráce, tak že nevíme určitě ani jednoho dne, aby byl býval
v Praze, až teprv dne 22 Unora roku 1407. Od toho času sí- 1407
dlil ve hlavním městě snad nepřetržitě až do druhé polovice měsíce Července. Dne 28 toho měsíce nacházíme jej na Karlšteině, kdež u něho byli knížata Rudolf kurfirst saský a Arnošt vévoda bavorský, spřátelení s ním proti Ruprechtovi. Potom sídlil král zase skoro stále na Žebráce asi šest měsíců. Země požívala v tom čase dobrého míru, ačkoli konečné narovnání mezi králem a bratřími z Lipé stalo se teprv dne 14 Října toho roku nejvyšším hofmistrem, panem Lackem z Kravař. Také Pražané přiznali se k tomu míru vedlé krále zvláštním listem svým.

Někdy v Unoru nebo Březnu roku 1408 přijel král Vác- 1408
slav s dvorem svým ze Žebráka zase na delší čas do Prahy. Opět byla se strhla nějaká rozepře mezi králem a jedním z pánů českých, panem *Ješíkem z Waldšteina* i syny jeho, a byla opět ukončena výpovědí zvolených rozsudí, kterou slíbili rovněž Pražané zachovávati spolu s králem (16 Dub.).

Když se však tím spůsobem podobalo čím dále tím více k stálému upokojení země a k obnovení bývalého zákonného pořádku, počaly se právě připravovati nové velké převraty, ku kterým zavdal příčinu ruch náboženský v národě českém, z malých začátků pořád silněji se zmáhající.

4.

Kazatelé Betlemšti. Mistr Jan Hus a prvni jeho působeni.

(1408.)

Jest dosti podivu hodné, že se zrovna v čase pilného stihání následovníků někdy Miličových úřadem arcibiskupským v Praze, zejména jen asi půldruhého roku po odvolání Matěje

z Janova, podařilo mužům horlícím o napravení stavu náboženství založiti v Praze ústav, který měl přímo za účel, působiti stále v jejich směru, totiž *kapli Betlemskou.*

Zakladatelem jejím byl na předním místě Jan čili *Hanuš z Milheima*, muž, o jehož původu a životu jest nám mnohem méně známo, než by si bylo přáti pro důležitost tohoto založení. Byl stavu rytířského, a byl dvořanem i raddou krále Václava, u něhož požíval, jak se zdá, přízně a důvěry nevšední. Dle jména „z Milheima“, jakéhož místa v Čechách ani na Moravě není, zdá se, že pocházel z cizozemska, a byl snad příbuzný se starším Janem z Milheima, který se dostal do Čech co zemský převor řádu rytířů německých ve provincii jejich česko-moravské (1382—1393). Jinak nazýval se také z Pardubic, kteréžto místo snad mu náleželo (1391). Od krále Václava držel Kostelec na Labi zápisem ve 1200 kopách. V Praze měl dům na Starém městě na roze blíž kláštera sv. Františka (č. 800), jejž koupil roku 1400 za 160 kop a prodal zase po čtyrech létech (1404) několika jiným dvořanům, od nichž se ten dům později dostal vrchnímu písaři Staroměstskému doktorovi Janovi z Weilburka. Manželka jeho Anna byla starého rodu panského, vlastní sestra pana Viléma Zajíce z Hasenburka na Libochovicích. [82]) Rok úmrtí jeho není určitě znám; připadá však mezi léty 1404 až 1408. [83])

Může býti, že první myšlénka založení toho nepošla z hlavy Jana Milheima, nýbrž snad spíše od zámožného a váženého souseda Staroměstského *Kříže kramáře*, který daroval od svého domu místo k vystavení kaple a vyhradil sobě jiné velké spoluoučastenství v tom předsevzetí. Jemu samotnému snad by nebylo bývalo lehko dosáhnouti povolení od úřadu arcibiskupova, který tehdáž nebyl přízniv podobným zámyslům; pročež přidružil se k muži mocnějšímu, aby ten se postavil v čelo. Založení kaple Betlemské bylo docela dle ducha Mili-

[82]) Uvodí se co vdova v listině kapituly Pražské r. 1420.

[83]) Ve stvrzovací bulle papeže Řehoře XII dne 15 Kv. 1408 mluví se o něm „quondam Joannes de Mulheim miles“.

čova. Mělot to býti místo určené hlavně ku kázání slova božího. Listina zakladací vydaná od Jana z Milheima dne 24 Května 1391 vyslovuje s úmyslem, že jest ustanovení svatých otců, aby slovo boží nebylo poutáno, nýbrž aby hlásání jeho bylo skutkem nejsvobodnějším, jakožto církvi a oudům jejím nejužitečnějším, litujíc toho, že nebylo v Praze dotud žádného místa ustanoveného obzvláště pro úřad kazatelský, ano že kazatelé, zvláště jazyka českého, nuceni byli namnoze pobíhati po domích a po skrýších. K lepšímu opatření toho pro budoucnost ustanovil tedy Jan z Milheima, aby správcem nové kaple jeho byl kněz světský, jehož povinnost aby byla držeti kázání jazykem českým v každý den zasvěcený ráno i po obědě, krom adventu a postu, ve kteréžto časy mělo býti jen ranní kázání. Sloužení mše mělo býti správci kaple zanecháno na jeho vlastní svědomí. Kazatel tento měl býti přísně zavázán k zachovávání residencí při té kapli, tak aby se nesměl vzdáliti než z příčin důležitých s povolením arcibiskupa neb jeho vikářů, a to na ten spůsob, aby za sebe postavil na ten čas jiného kazatele schopného a platného. Nadání vykázal mu ve vsi Oujezdci (Červeném) u Ounhoště 9 kop bez 10 grošů na pěti lidech poplatných, s ustanovením, aby důchod tento směl býti odjinud zvýšen až na dvadcet kop, však ne výše, poněvadž kněz kazatel neměl býti dychtiv bohatství. Nemělyť se mu také dostávati oféry neb jiné dary, které by se sešly pro kapli, nýbrž měly býti chovány pod třemi klíči a obraceti se na opravování a jiné potřeby kaple, po jistém pak čase na nadání k výživě několika chudých studujících při kapli, počítajíc pět kop ročně na jednoho. Jak někdy Milič nazýval svou kapli Jerusalemem, tak dáno této jméno Betlém; jinak byla založena na jméno svatých Mládátek. Podací právo vymínil Hanuš z Milheima dle obyčeje sobě a svým dědicům, však s tím zvláštním ustanovením, aby krom prvního dosazení kazatele čili správce kaple, které sobě vyhradil, při každém uprázdnění toho místa tři nejstarší mistři kolleje Karlovy národu českého v učení Pražském, vezmouce radu s purkmistrem Starého města Pražského, navrhli tři muže, které by

znali co nejspůsobilejší k úřadu kazatelskému, a z těch aby on neb jeho dědici jednoho zvolili.

Vystavení kaple Betlemské i také domu kněžského při ní bylo již dokonáno před složením nadací listiny. Arcibiskup Jan z Jenšteina byl k ní svýma rukama položil první kámen. [84]) Založení bylo brzy stvrzeno od téhož arcibiskupa, a tudy kaple Betlemská vyzdvižena za řádné duchovní beneficium (27 Čv.). Následovalo potom svolení krále Vácslava k darování městiště od Kříže kramáře (2 Září) i k zjednání stálých platů od Milheima do summy 30 kop ročně (13 Září). K tomu přidali konšelé Staroměstští na žádost Kříže osvobození městiště onoho ode všech berní. Již pak prvé bylo učiněno narovnání s farářem sv. Filippa a Jakuba, v jehož osadě ležela kaple, o nahražení ujmy z toho na příjmích jeho (10 Dub.), tak aby mu z důchodů kaple Betlemské ročně bylo placeno 90 grošů, což později novým narovnáním roku 1403 zvýšeno na tři kopy. Tudy vstoupilo zřízení kaple co zvláštního místa ku kázání slova Božího již roku 1391 také ve skutek. Plat devíti kop pro kazatele v Oujezdci byl později od Jana z Milheima přenesen směnou na jiné zboží v Přerově (1395).

Nadáním Milheimovým bylo Křížovi kramáři vyhraženo založení druhého kazatele při kapli Betlemské spolu i s jedním oltářem v ní; on pak užil toho práva tím spůsobem, že předně zřídil druhého kazatele, který se měl odtud s prvním čili se správcem kaple v kázáních střídati; potom pak mimo to založil oltář sv. Markéty a Kateřiny i jiných svatých panen a k němu zvláštního kněze oltářníka (1396), nadaného osmi kopami, a později (1412) desíti kopami a 6 groši ročního platu, s povinností, aby pokaždé před kázáním a mimo to v adventě a v postě každý den sloužil ranní mši zpívanou. Co by nad to učinil, zůstaveno jest dobré vůli jeho, ale za zisk jinde čísti mše bylo mu zakázáno. Se zvláštním vztahem ku pohřbům, které se v kapli Betlemské také směly díti, měl oltář tento také jiný název sv. Matěje a Matouše. Podací dru-

[84]) O tom Hus u Palackého: *Documenta* oc. 169.

hého místa kazatelského i oltáře tohoto zůstavil Kříž sobě a svým dědicům.

Prvním kazatelem a správcem kaple Betlemské, jejž jmenoval Jan z Milheima, byl kněz *Jan Protiva z Novévsi* (1391—1396), o jehož osobních vlastnostech může býti že byl Milheim nedobře zpraven, proto však předce dá se mysliti, že byl dobrým kazatelem, ježto k tomu dle samého založení mělo nejvíce býti hleděno. On se stal roku 1396 farářem v Bystřici za Benešovem; tu pak již ponejprv přišlo k dosazení kazatele dle návrhu tří starších mistrů českých v učení Pražském, a stal se tudy nástupcem Protivovým mistr *Štěpán z Kolína*, slavný člen učení Pražského, který stav se mistrem svobodných nauk roku 1383, od té doby přednášel ve fakultě artistské, byl děkanem jejím roku 1392 (od Říj. až do Dubna 1393), a dosáhnuv také bakalářství ve fakultě theologické, stal se kanovníkem Všech Svatých i farářem ve Štítařích u Horšova Týna. Byl to muž pověstný vlasteneckým smýšlením [85]) i horlením proti zkaženosti duchovenstva, který v tom směru působil nepochybně i co kazatel v Betlemě i co činný člen v obecném učení. Jemu rovnal se v témž směru druhý kazatel Betlemský, dosazený brzy po založení kaple Křížem kramářem. Byl to *Jan Štěkna*, muž o něco starší nežli Štěpán Kolinský, ježto se byl stal již roku 1373 bakalářem a r. 1376 mistrem svobodných nauk v učení Pražském, později pak také bakalářem v theologii. Vstoupiv potom do řádu Cistercienského, byl v čas založení kaple Betlemské farářem v jednom místě na Moravě čili v dioecezí Olomoucké, [86]) ač, jak se zdá, sám fary nespravoval. Později přišel neznámo jakým spůsobem v milost u královny polské Hedviky, tak že jmenován byl kaplanem dvoru jejího a obdržel faru v Přemancově, tuším v Polsku, zůstávaje proto vždy při úřadě svém kazatelském v Betlemě. O něm svědčí Jan Hus, že byl kazatel výtečný,

[85]) Zelator patriae ferventissimus, nazývá jej Hus.
[86]) Czubba nazývá to místo listina roku 1391 v *Mon. univ. Prag.* Tom. II. P. I. 392.

jako prý „trouba zvučná". Mocnými slovy káral i on panující zlořády,[87]) drže se přitom v mezích přísného poslušenství k vyšším v církvi. Dosvědčeno jest, že byl kazatelem Betlemským již za času milostivého léta roku 1393. Mnozí mu tehdáž pokládali za zlé, že neměl nic proti odpustkům, jak se tenkrát prodávaly, ano chválil lidem prospěch z nich na kázáních držaných v kostele na Vyšehradě. Jisté však jest, že to pověsti jeho co slavného kazatele nebylo na ujmu; neb již tehdáž. za působení jeho vedlé Jana Protivy, byla kaple Betlemská jedním z míst v Praze, kdež největší množství lidu sbíhalo se na kázání.[88])

Záhy vešlo také ve skutek nadání pro chudé študenty, aby měli byt a stravu při kapli Betlemské. Stalo se to hlavně přičiněním Kříže kramáře, ač také pomocí několika jiných dobrodinců, jakož jmenovitě odkázal k tomu roku 1406 kněz Matěj z Mladé Boleslavě 10 kop platu ročního na zboží v Drachkově. Študenti tito bydlili prvotně v kněžském domě vedlé kaple Betlemské, kdež měli příbytky své oba kazatelé i oltářník sv. Markéty a Kateřiny. Později přenesl je syn Křížův Vácslav do přední části domu svého (č. 238, 239) vedlé Be-

[87]) Že byl Jan Štěkna rodilý Čech, dosvědčují *Monumenta univ. Prag.* Tom. I. P. I. 156. Na listině týkající se narovnání o kapli Betlemskou s farářem sv. Filippa a Jakuba r. 1391 (*Mon. univ. P.* Tom. II. P. I. 329) uvodí se co svědek religiosus et discretus vir magister Joannes dictus Sczekna rector ecclesiae parochialis in Czubba, professus ordinis Cisterciensis, a vedlé něho Nicolaus dictus Sczekna de Žebnicz magister artium. Zdá se, že byli spolu příbuzní. Tento Mikuláš Štěkna ze Žebnic stal se bakalářem r. 1382 a mistrem 1385; byl pak později živ v Praze co měšťan, maje dům na Starém městě v nynější ulici konviktské (č. 292). Zemřel mezi léty 1416 a 1418. Jednou nazývá se také Nikolaus Sstiekna de Zalužan (r. 1402 v deskách zemských I. Stephani K. 22). Jeho dědici byli dva bratří Beneš a Petr, s ním příbuzní, řečení Štěknové z Královic, z nichž starší Beneš byl r. 1423 písařem pana Hynka z Kolšteina. (Viz v *Základ. místop. P.* I. 99 II. 136.) Žebnice a Královice leží blízko sebe u Plas v Plzensku. Z té krajiny pocházel tedy nejspiš také Jan Štěkna. Při něm i druhých třech zde jmenovaných užívá se jména *Štěkna* všude co příjmí; pročež není důvodno, žeby byli pocházeli ze Štěkna.

[88]) Viz *Monum. univ. P.* Tom. II. P. I. 328 při roce 1394.

tlema, který měl vchod od sv. Jiljí (1419), a tomu místu dáno jest jméno *Nazaret.*[89]) Přijímání ustanoveného počtu študentů bylo odevzdáno třem starším mistrům českým kolleje Karlovy, dohled pak nad nimi správci kapli Betlemské.

Odevzdání účastenství v právě podacím při kapli Betlemské jakož i práva udělování míst študentských při ní mistrům národu českého v učení Pražském svědčí samo sebou o důvěře, kterou měli zakladatelé k mistrům českým; a důvěra ta pocházela nepochybně odtud, že tytéž snahy mravné a zbožné, z nichž založení tato pošla, byly již tehdáž rozšířeny v učení Pražském, a to právě mezi mistry národu českého v témž učení. Pro snahy o napravení stavu náboženství dle smyslu někdy Miličova a tehdáž Matěje z Janova neb Tomáše Štítného bylo to tím důležitější, čím větší činnost rozvíjel *národ český v universitě* a čím větší vážnosti sobě vydobýval.

Od času rozepře o kolleje mezi Čechy a třemi druhými národy v universitě (1385) zmenšil se počet cizích študentů v učení Pražském, nejprvé následkem založení několika nových učení v zemích říše německé, totiž Heidelberského (1386), Kolínského (1388) a Erfurtského (1392), potom ještě více pro nepokoje v zemi, co se začaly bouře panstva proti králi Václavovi, nad to pak, co se strhla rozepře mezi Václavem a Ruprechtem falckým, pro kterouž mnozí mistři a študenti z jeho zemí nemohli snadno zůstati déle v Praze. Tudy se zmenšil zvláště počet študentů národu bavorského, tak že činili potom jen asi devátý díl všech immatrikulovaných, celkem pak byl počet členů university menší asi o třetinu. Nejčetnější zůstával národ saský, tak že činil asi polovici celého počtu, po něm národ polský asi třetinu, národ český asi pětinu. Jinačí byl však poměr v počtu učících, ježto jich z národu českého bývalo dobře třetí díl.[90]) Patrně přispělo k tomuto zmožení se

[89]) Toto jméno nacházíme ponejprv r. 1430 v pamětní knize tak zvané kolleje Nazaretské, chované při fakultě filosofické v Praze.

[90]) To se spatřuje jmenovitě při nejčetnější fakultě artistské ze seznamu professorů, který jsem přidal k *Dějům university Pražské* na str. 304—

Čechů vítězství jejich v rozepři o kolleje, poněvadž největší počet míst v nich od oné doby jim náležel. Asi v témž poměru docházeli Čechové od toho času častěji než předtím důstojenství děkanského a rektorského v universitě a ve fakultách. Tudy rostlo jich sebevědomí; a musila již v těch časích míti zárodky myšlénka, žeby mělo učení Pražské býti obráceno výhradněji ku prospěchu vlastní země zrušením převahy cizinců v něm, která se již aspoň méně než prvotně srovnávala se skutečnými poměry.

V souhlase s takovým přáním byla zvláštní náklonnost českého obecenstva jen právě k českému národu v universitě, jevící se rozličnými nadáními, která byla určena výslovně jen pro mistry a študenty české. Takovým spůsobem vznikla ku př. zvláštní *kollej národu českého* (domus nationis Bohemorum) na trhu Svatohavelském (část č. 587), která se ponejprv připomíná roku 1403, ač teprv roku 1407 stalo se k ní darování domu s platností právní knězem Vácslavem z Chotětova, služebníkem kaple Všech Svatých na hradě Pražském. Byla určena za příbytek, jak se zdá, tří mistrů, kteříž roku 1404 také k ní nabyli sousedního domu mezi ní a kollejí krále Vácslava (č. 573). Ještě snad o něco dříve (aspoň před r. 1402) nabyl národ český také domu řečeného *u černé růže* na Novém městě Pražském na příkopě (č. 853) neznámým spůsobem; roku pak 1403 darovalo slovutné bratrstvo Obruče národu českému v obecném učení svou kapli *Božího těla* se všemi důchody jejími i penězi hotovými, a král Vácslav dal roku 1406 povolení, aby směli mistři čeští koupiti z důchodů těch 110 kop platu ročního pro dva správce kaple. Mistři národu českého měli tudy právo osazovati místa správců těchto svými spoluČleny, tak toliko, že měli osoby, o které se usnesli, oznámiti králi, jakožto zvláštnímu ochránci bratrstva Obruče, on pak podával jich arcibiskupu k stvrzení.

305. Tam se najde v létech 1384 až 1409 ze 155 professorů 53 národu českého; ostatních měl národ polský 44, bavorský 31, saský na študenty nejčetnější jen 27.

Ještě jiné nadání, ač bylo prvotně jinak míněno, obrátilo se během téhož času mocí okolností výhradně ku prospěchu národu českého v universitě. Roku 1397 uzavřela královna polská *Hedvika* založiti v Praze kollej pro studující *Litvany*, kterými se mělo učení křesťanské utvrzovati ve vlasti jejich ještě nedávno předtím pohanské, i vyžádala si povolení od krále Václava, aby směla k tomu cíli koupiti dům v Praze a k tomu 200 kop platu ročního na výživu studujících. K uvedení toho úmyslu ve skutek dala plnomocenství svému kaplanu Janovi Štěknovi, tehdáž kazateli Betlemskému, spolu s patronem jeho Křížem kramářem a jiným měšťanem Pražským Něprem soukenníkem,[91]) tak aby dům i plat koupili, študenty do kolleje přijímali a jinak spravovali celé toto nadání. Pohříchu královna Hedvika zemřela již asi půl druhého roku potom (1399), prvé než věc byla dokonána, a přicházení študentů litevských do Prahy přetrhlo se bezpochyby následkem politických proměn v jejich vlasti. Poněvadž však nadacím listem královny Hedviky bylo dopuštěno, přijímati dle okolností také jiné študenty do ústavu od ní založeného, zřídili plnomocníci její prozatím bydlo pro dvanáct studujících, kteří bývali veskrz národnosti české. Nadání na jejich výživu, kteréž pro brzké úmrtí královny Hedviky nebylo od ní doplněno, činilo na ten čas jen 41 kop ročně. Příbytek pak pro ně byl prozatím najat, a to v někdejším zalíbeném sídle Miličově v *Jerusalemě*. Propůjčilť jej k tomu opat Zbraslavský ve jménu řádu Cistercienského, jakož tehdejšího držitele domu a kaple Jerusalemské, nepochybně přičiněním Jana Štěkny, který byl bratrem toho řádu.

V době tohoto vždy většího zmáhání se národu českého v učení Pražském počal mezi mistry českými po některém čase docházeti zvláštní vážnosti muž neobyčejných darů ducha,

[91]) Měšťan tento Něpr byl r. 1390 držitelem domu v Dlouhé třídě (číslo buď 718 neb 716), potom r. 1411 jiného domu tamže (č. 730), který r. 1412 prodal; koupil pak potom hned jiný dům za masnými krámy (č. 692). Poněvadž pak dům ten r. 1414 již se nachází v jiných rukou a o Něprovi není již nikde více zmínka, zdá se, že asi r. 1413 zemřel.

povolaný k spůsobení konečného rozhodného obratu v tehdejším stavu církevních věcí v Čechách, *mistr Jan Hus.*

Byl narozen dne 6 Července roku 1369 v městečku Husinci v jižních končinách země české, pocházeje od rodičů nezámožných, kteří měli krom něho ještě několik jiných synů.[92]) Vykročiv z let pacholetských, odebral se do škol do Prahy, kdež se živil nuzně obyčejným tehdáž spůsobem žáků čili školníků chudých, zpíváním totiž a jiným přisluhováním v kostelích.[93]) Již tehdáž byl jeho úmysl, vstoupiti do stavu duchovního, ač, jak sám o sobě praví, nemyslil přitom na nic jiného než na dobré bydlo. Po odbytí nižších škol vstoupil do studií v učení Pražském ve fakultě svobodných umění. Byl dle všeho mladík dobré mysli, nevzdaluje se ničeho vážného ani lehkého, co konali jiní jeho věku a stavu.[94]) Když mu bylo brzy 24 let, bylo v Praze vyhlášeno pověstné milostivé léto roku 1393. Študent Jan z Husince vykonal dle příkladu jiných pouť po kostelích a zpověď na Vyšehradě, i aby dosáhl vzácného odpustku, dal za nėj jediné čtyry groše, které tehdáž měl, pročež musil potom v potravě své zůstati o suchém chlebě. Může se to vždy považovati za důkaz pobožné mysli.

V měsíci Září téhož roku dosáhl Jan z Husince čili Jan Hus, jak mu nejspíš soudruzi jeho Pražští časem zkrátili jméno, gradu bakalářského ve fakultě svobodných umění, a po dalším pokračování ve studiích stal se v měsíci Lednu r. 1396 mistrem v též fakultě, nejspíš pak nedlouho potom také bakalářem v theologii.[95]) Co mladý mistr věnoval hned od té chvíle činnost svou přednáškám v universitě, jak o tom svědčí již ku konci roku 1398 ustanovení jeho za examinatora při

[92]) Zmínka o nich v dopise Husovu r. 1415 v Palackého *Dokumentech M. Joh. Hus* 120.

[93]) Viz *Sebrané spisy Husovy* vydáním Erbena I. 278, 302, 307. Jako já, praví Hus o sobě, když jsem byl žáčkem lačným, udělaje lžíci z chleba, dotud jsem jedl hrách, až jsem i lžíci snědl.

[94]) Viz *Sebrané spisy* I. 302, 307.

[95]) První zmínku, při které se jmenuje bakalářem theologie, nacházím teprv r. 1404 v rukop. univ. bibliotheky Pražské VIII. F. 2 fol. 65.

zkoušce na bakalářství v tehdejším čtvrtletí, a potom častější zvolení k jiným kommissím ve fakultě. Co vynikající člen její byl o sv. Havle roku 1401 zvolen za děkana na půlletí do sv. Jiří roku 1402. Vedlé působení professorského nastoupil však mezitím již také v práce úřadu kněžského, obdržev svěcení na kněžství nepochybně roku 1400.[96])

Až do té chvíle neměl, jak se zdá, žádného zvláštního vyššího snažení, nýbrž žil, jak žili jiní mistři řídící v učení Pražském dle tehdejšího obyčeje. Těšila jej zvláštní roucha mistrská, tak zvané tabardy a prý sukně s křídlami i kápě s běliznami, jakými se rádi honosili mistři a doktoři; liboval si vůbec ve pěkném oděvu; nezavrhoval také skvostných hodů, na kterých si mistři rovněž dávali záležeti, a byl náruživým hráčem v šachy. Po svěcení na kněžství však počal se vzdalovati marností a pojímati opravdově vysoké povolání stavu duchovního. Jako někdy Milič a po něm Matěj z Janova i jiní následovníci, přilnul nejvíce k činnosti kazatelské, s opravdovou snahou, aby jí prospěl ku křesťanskému vzdělání lidu a ku povzbuzení posluchačů svých k životu ctnostnému. Tu

[96]) Ačkoli je z toho času zachována matrika svěcených *(liber ordinationum)* v dioecezí Pražské, však dosti divno! Hus se v ní nikdež mezi svěcenými neuvodí. Odjinud jest však povědomo, že r. 1399 ještě knězem nebyl (Palackého *Docum.* 175), roku pak 1401 již kázal (ibid. 177) a tedy knězem býti musil. S tím sluši srovnati, co praví sám o sobě v listě ku Pražanům roku 1412 (tamže 41), že u nich pracoval o slově božím více než dvanáct let (plus quam duodecim annos in verbo Dei apud vos laboravi), což pokládá začátek r. 1400; též slova Husova ve traktatu jeho *De sacramento corporis et sanguinis domini*, psaném v Kostnici roku 1415, kdež praví, že první jeho traktat o svátosti oltářní byl od něho sepsán v prvním roce jeho kněžství a kazatelství, qui fuit, *ut aestimo*, annus domini 1401. Toto neodporuje našemu udání roku 1400, protože, byť i Hus byl vysvěcen tohoto roku, předce první rok od jeho svěcení a co počal kázati, sáhal na každý spůsob až do roku 1401, o kterém on jen praví, že jak myslí, toho roku sepsal onen traktat. V roce 1401 uvodí se v řečené matrice mezi jahny svěcenými dne 3 Dubna Johannes Michaelis de Husinec. Tím však nemíní se náš Jan z Husince, poněvadž by sice jako při jiných mistřích, uvedených mezi svěcenými v této knize, bylo přiloženo: *magister* Johannes.

pak také uhodil přitom celkem na ty samé cesty jako oni slavní předchůdci. Hus sotva znal Matěje z Janova více než leda od vidění; bylť za posledního roku života jeho teprv mladým bakalářem, a nemyslil tehdáž ještě na věci, kterým on obětoval síly své. Matěj z Janova zemřel totiž dne 30 Listopadu roku 1394, dočkav se ještě milostivého léta Pražského, které mu jistě nespůsobilo duchovního potěšení, jakož i strašlivých příhod, které tehdáž přišly na jeho stihatele při úřadě arcibiskupském. Tím méně podobá se, žeby byl Hus znal Tomáše ze Štítného, který právě v roce svěcení jeho na kněžství (1400) zemřel na vzdálené od Prahy tvrzi své. Ale spisy Matěje z Janova čili mistra Pařížského, jak se mu obyčejně říkalo, byly mu důležitou pomocí při jeho pozdějších prácech spisovatelských, a dá se mysliti, že je znal již, když se počal připravovati k úřadu kazatelskému; rovněž pak spisy Štítného nemohly mu zůstati dlouho neznámy. Není pochyby, že Hus hned při svém prvním vystoupení co kazatel pracoval v duchu těchto mužů a tudy stál na straně duchovních, kteří se zasazovali proti panujícím tehdáž neřestem v duchovenstvu.

V prvním čase po svém posvěcení na kněžství kázával Hus někdy v kostele sv. Michala na Starém městě, kdež byl tehdáž farářem Bernard řeholník kláštera Zderazského, muž, který snahám o napravení tehdejšího stavu církve nepřál. [97]) Zdá se však, že to na ten čas nepřekáželo ani kázáním Husovým ani přátelským rozpravám po obědě na faře, ve kterých častěji přicházela řeč na předměty týkající se náboženství nebo správy církevní. Hus měl přitom již tehdáž hádky se zastavateli řádu panujícího; podobně též v domě měšťana Pražského *Václava češíře*, s kterým byl důvěrně znám. Tam se mezi jiným mluvilo jednou (roku 1401) o utopení Jana z Pomuka a ztrýznění druhých praelatů králem Václavem, a řekl kdosi, že měly proto staveny býti služby boží; čemuž Hus rozhodně odporoval. [98]) Kázání svá hned z prvního roku

[97]) Maximus inimicus verbi Dei, nazývá jej Hus v jednom psaní svém roku 1413. *Docum.* 57.

[98]) Palackého *Docum.* 165, 174, 175.

(1400) Hus sepsal a vydal ku přepisování;[99]) musilť jimi hned tehdáž docházeti jména; tudy pak také přišlo, že když se roku 1402 mistr Štěpán Kolinský poděkoval z kazatelství v kapli Betlemské, jmenován jest mistr Jan Hus k návrhu starších tří mistrů národu českého v učení Pražském v dorozumění s purkmistrem Staroměstským a ku podání Hanušovu z Milheima nástupcem jeho v tomto úřadě. Beze vší pochybnosti stalo se to také dle přání a snad i přičiněním *Kříže kramáře*, s nímž se Hus již předtím znal osobně; býválť i Kříž zároveň s ním na návštěvách u Vácslava češíře,[100]) a byl právě toho času ne-li zrovna purkmistrem, aspoň zajisté konšelem Staroměstským. Stvrzení arcibiskupské za správce kaple Betlemské bylo vydáno Husovi dne 14 Března roku 1402, tedy jen několik dní po tehdejším zajmutí krále Vácslava Sigmundem králem uherským a ještě před projitím půlletí, ve kterém Hus zastával děkanství fakulty artistské.

V čase, když Hus tímto způsobem povolán byl k duchovnímu úřadu, který dle samého úmyslu zakladatelů byl ustanoven ke hlásání slova božího s tím směrem, jak byl někdy počal Jan Milič, bylo, jak jest ze předešlého vypravování viděti, ve směru tom pokročeno v Praze již dosti daleko, a činnost Husova nebyla v tom osamotněna. Vedlé něho kázal i potom ještě v Betlemě Jan Štěkna co druhý kazatel; též Štěpán Kolinský nezanechal po odstoupení z kaple Betlemské dalšího působení jak v učení Pražském tak i v kazatelství. Svědčí o tom jmenovitě výtečné kázání mravokárné, které držel k duchovenstvu v synodě dne 24 Června roku 1405. Rovněž pak bylo více jiných členů university národu českého, kteří pracovali v šíření myšlének o zvelebení stavu náboženství. Ze starších účastnili se těch snah mistr *Mikuláš z Litomyšle*, přednášející ve svobodných uměních od r. 1380, kanovník Všech Svatých (r. 1399), muž obzvláštní jasnosti rozumu,[1]) a *Stani-*

[99]) Tamže 175.
[100]) Tamže 175.
[1]) Consiliarius perspicacissimus, nazývá jej Hus v kázání držaném roku 1409.

slav se Znojma, činný od roku 1391, jeden z mistrů, od kterých se učil Hus s prospěchem jakožto študent v učení Pražském, proslulý spisovatel filosofický a horlivý hlasatel realismu, tehdáž od mnohých zastavatelů auktority církevní kaceřovaného, též ctnostný a dobročinný mistr *Křišťan z Prachatic*, znatel hvězdářství; z mladších soudruhů Husových *Štěpán z Pálče*, důvěrný a milovaný přítel jeho z mladosti (mistr od r. 1391), *Marek z Hradce*, který byl stejného dne s Husem odbyl zkoušky na mistrství, ohnivý *Jakoubek ze Stříbra* (mistr od r. 1397) a více jiných. Záhy byl zemřel mistr *Petr ze Stoupna*, líbezný hudebník a později kazatel velice horlivý. [2]) Že Hus mezi těmito a jinými členy obecného učení požíval vždy větší vážnosti, jeví se ze zvolení jeho za rektora university již ve prvním roce kazatelství jeho v Betlemě, totiž na půlletí od sv. Havla 1402 do sv. Jiří roku 1403ho.

Čím byl větší počet pracovníků tohoto směru, tím větší musil býti účinek v obyvatelstvu Pražském i jinde v zemi. Mužů takového smýšlení jako Kříž kramář bylo beze vší pochybnosti již tehdáž více mezi sousedy Pražskými, a rovněž musily snahy o zvelebení náboženství také ve šlechtě české a při dvoře královském míti své stoupence, jak se nám obojí o několik let později zjevuje v míře velmi rozsáhlé.

I v této době mělo také pohlaví ženské svůj znamenitý díl v náboženském ruchu, který vždy mocněji opanovával mysli. Mělť Hus, jakkoli byl velmi opatrný a nedůvěřivý v zacházení se ženskými, [3]) podobně jak již předtím Matěj z Janova příčinu, chváliti stálost žen, žeť mnohé statečněji brání pravdy než doktorové svatého písma. [4]) Myslil přitom nejspíš zvláště na některé panny stavu šlechtického, které se tehdáž oddávaly životu v čistotě a pobožnosti, nevstupujíce však proto do klášterů. Z nich byla tuším jedna z prvních

[2]) Musicus dulcissimus et demum praedicator ferventissimus. Tamže. Působil v universitě od r. 1393 do 1396.

[3]) Srov. Palackého *Docum.* 74.

[4]) *Sebrané Spisy Husovy.* I. 455.

Aneška ze Štítného, dcera spisovatele Tomáše Štítného a dědička jeho spisů, které on do posledka života svého opravoval, maje zvláště na mysli duchovní vzdělání její. Jistě to nebylo pouhou náhodou, že ona, obrátivši se po smrti otce do Prahy, stala se majetnicí polovice domu vedlé samé kaple Betlemské ležícího (č. 254), jehož druhá polovice náležela jiné slečně rodu panského, panně *Kunce z Wartenberka*. Nacházíme Anešku Štítnou v držení tom již dne 20 října roku 1401. S ní, jak se zdá, bydlily tudíž dvě přítelkyně její, sestry Ludmila a Kateřina z Pasovař odjinud z Čestina Kostela. R. 1402 koupila Aneška také druhou polovici domu od Kunky Wartenberské, ale rozdělila se potom o dům neznámo jakým spůsobem s Kateřinou Pasovařskou; když pak tato roku 1407 jí své polovice zase postoupila, prodala ji Aneška opět jiné šlechtičně Střezce z Čejkovic, tato pak zase postoupila částky svého podílu roku 1409 pěti pannám, jedné jménem Ofce a čtyřem sestrám, které se jmenovaly Bětka, Aneška, Zdena a Ofka. Bětku nacházíme v tom domě ještě roku 1429, ač byla-li to tatáž, a vedlé ní byla spolumajetnicí toho domu nejprv jakási Bonuška, potom panna Markéta z Ostrého. Aneška Štítná připomíná se naposledy roku 1409; ale zdá se, že byla živa déle, v tom domě přebývajíc. Podobá se pak velmi, že všechny tyto šlechtické panny byly do tohoto sousedství kaple Betlemské vábeny pověstí slavných kazatelů tamějších, prvé Štěpána Kolinského a Štěkny, potom mistra Jana z Husince, a že vedly v domě tom život pobožný jako na spůsob bekyň, s rozdílem toliko, že měly opatření ze svého vlastního jmění. Přistěhování Anešky ze Štítného přispělo přitom nejspíš dílem také k rozšíření spisů otce jejího v Praze. Proti Betlemu v koutě v nynější ulici konviktské a v rohu vedlé uzké tamější uličky vedoucí do nynější ulice Bartolomějské (část č. 291) koupila si dům roku 1410 panna *Petra z Říčan*, od Husa pro svatý život obzvláště vážená, a bydlila v něm společně s pannou Marketou z Peruce a jinou družkou řečenou Důrou z Betlema až do roku 1418. Byla to táž slečna, která roku 1397 odkázala 14 kop platu ročního z domů vedlé kláštera sv. Ambrože

konventu téhož kláštera, jak jest jinde zmíněno.[5]) Dle některých méně jasných zmínek zdá se pak, že bylo více takových domů v Praze, ve kterých pobožné panny přebývaly podobným spůsobem.[6])

Zbožná šlechtična téhož smýšlení byla také paní *Kateřina* vdova po panu Kunatovi *Kapléřovi ze Sulevic*, která r. 1400 nadala druhého kazatele v metropolitním kostele Pražském s desíti kopami platu ročního ve vsi Slavošově u Zbraslavic ve kraji Čáslavském. Listina na to vydaná vyslovuje podobně jako zakladací list kaple Betlemské mínění, že mezi jinými všemi věcmi, které přináležejí k spasení, kázání slova božího jest předně nejlepší. Kněz k tomu ustanovený měl v kostele Pražském kázati jazykem českým každý den sváteční mimo neděle, pro které byl ustanoven starší kazatel téhož kostela, v adventě pak a v postě třikrát za týden Zároveň založila Kateřina Kapléřová sbor dvanácti *bekyň* čili osob ženského pohlaví stavu panenského a vdovského, „kteréž by marnosti tohoto světa opustily a k službám božím se oddaly", v domě svém na rynku Hradčanském (č. 185), jimž mimo dům ten odkázala vesnici Vesce, nejspíš u Čáslavě. Přijímání jich a správu toho nadání poručila po své smrti vikářům arcibiskupství Pražského spolu s kazatelem svrchu řečeným. Bekyně, které se za času Konrada Waldhauského a Jana Miliče přídržely mnichů žebravých a přicházely s nimi dílem ve zlou pověst, patrně nyní již se přátelily s novým směrem kazatelským, a jest tomu aspoň částečně přičísti množení se sborů jejich v Praze toho času. Přibylof jich po nadání Kateřiny Kapléřové ještě, pokud známo, sedm nových, totiž bekyně v domě někdy Konrada Fogla (č. 802) blíž sv. Františka asi roku 1406, v domě Jana Weilburka (č. 803) nedaleko odtamtudž asi roku 1410, bekyně někdy Pillungovy za sv. Jakubem asi roku 1409 (č. 674), bekyně Frány Brněnského blíž dvoru králova u sv. Benedikta (č. 665), připomínané ponej-

[5]) Viz na str. 106.

[6]) Viz v *Základech místop. P.* I. 88 číslo 207, 94 č. 262 c, 99 č. 293 b, c, d.

prv roku 1410, bekyně Fiedlovy blíž sv. Benedikta (č. 673) r. 1411, bekyně Kláry Silberzeigerové blíž sv. Anny (č. 184) 1414, a ještě jedny nejmenované nedaleko Jerusalema (č. 293).

Jiná však důležitější proměna v časích byla, že kdežto za času Waldhausera a Miliče obyvatelstvo Pražské obojí národnosti, české i německé, jednostejně bylo účastno jejich působení, nyní čím dál tím více *Němci* se stranili snah o napravení stavu náboženství a větším dílem jen Čechové se jich přídrželi. V učení Pražském nebylo za času Husa ani jednoho mistra německého, který by byl pracoval s ním a s jeho přátely ve směru společném, ano brzy vystupovali proti nim i nepřátelsky neb aspoň dělali si z počínání jejich ouškIebky. Toho směru byla asi jistá rouhavá parodie mše svaté, složená od Němců, ve které k napodobení evangelia o rodu páně zpívalo se: Stanislav splodil Petra ze Znojma, Petr pak splodil Pálče, Páleč pak splodil Husa. Bezpochyby přispívaly mnoho k této nechuti někdejší spory o kolleje a nelibost Němců nad zvláštními nadáními, ježto byla činěna k učení Pražskému výhradně ku prospěchu národu českého. Podobně přenášely se třenice mezi sousedstvem českým a německým v Praze ze zápasu o rovné právo obou jazyků v obecním řízení nyní také na věci náboženské. Máme o tom zpráv málo, které však proto předce svědčí, že spory takové byly. Tak ku př. spůsobil r. 1399 farář Týnský Jan z Wartenberka, rodilý Němec, rozbroj mezi Čechy a Němci ve své osadě, zakazuje zpívati oblíbenou písničku českou o vzkříšení „Buoh všemohúcí". Byla, jak se zdá, nová, dotýkajíc se tehdejších nepokojů v zemi, a zněla poněkud vlastenecky. Zpívalť se v ní: O králi nebeský, uslyš svój lid český. Uslyš naše hlasy, daj pokojné časy. K stížnosti Čechů byl farář obeslán před arcibiskupa Olbrama a potrestán vězením, z čehož se dá souditi, že musil spůsobiti přitom nějaké větší pohoršení. [7])

[7]) Jest o tom zpráva souvěkého pamětníka v archivu městském v Praze (číslo 2445), za kterou děkuji panu doktorovi Emlerovi: Anno domini Mill. trecent. nonagesimo nono in civitate Pragensi in ecclesia beatae virginis ante Laetam curiam plebanus ecclesiae ejusdem fecit

Nedlouho potom přispělo povstání Ruprechta falckého proti králi Vácslavovi v říši německé mnoho také k roznícení nevole a nedůvěry mezi Čechy a Němci v zemi české, a zvláště v Praze. Jestiť o tom pamět jistá, ač neudává určitých skutků, že když zdvihl Ruprecht válku proti králi Vácslavovi, někteří němečtí členové university Pražské spronevěřili se králi a odplatili se mu nevděkem za užité v Čechách dobré bydlo. [8]) Že se také na německé sousedstvo Pražské nemohl král mnoho bezpečiti v tehdejších bězích, může se souditi z chování konšelů Staroměstských, větším dílem Němců, při událostech těch let, o kterých jest výše vypravováno. Vlastenecké zarmoucení z takového stavu věcí bylo pohnútkou, ze které Hus r. 1401, když přitáhli Míšňané ku Praze, s kazatelny (tehdáž ne ještě v Betlemě) litoval ukrutností od nich páchaných na českém lidu a přitom toho, že Němci tolik tehdáž vládli v Čechách, mysle přitom nepochybně na úřady obecní v jejich rukou jakož i na některé německé rádce při samém dvoře královském. [9]) Hus sám nebyl slepým nenávistníkem Němců; ubezpečujeť častěji ve spisích svých, že jest mu dobrý Němec milejší než zlý bratr; ale aby Němci bydlící v Čechách byli králi a zemi věrní, praví předce, že se stane, „až had na ledu se zhřeje". Musilo to tehdáž býti příslovím. [10])

Jest pozoru hodno, že od času posledního potahování Matěje z Janova k úřadu arcibiskupovu pro jeho knihy české nenachází se po celé desítiletí žádná pamět o podobném stihání nebo pronásledování horlivých kazatelů neb jiných kněží, kteří působili ve směru podobném. Mám za to, že to lze přičítati za posledních let arcibiskupa Jana z Jenšteina velkému přestrašení vyššího duchovenstva českého následkem zuření

rumorem inter Bohemos et Theutunicos, defendendo cantare Boemice „buoh wšemohúcí"; et hoc fuit factum in festo Pascae. Qui plebanus fuit per Boemos citatus ad dominum archiepiscopum et ibidem incarceratus.

[8]) Palackého *Docum.* 361.

[9]) Tamže 177.

[10]) *Sebrané spisy* I. 100.

krále Václava r. 1393, později pak snad opatrnému a snášelivému chování *arcibiskupa Olbrama;* nebo právě po celý čas arcibiskupství jeho není ani nejmenšího sledu žádného takového příkoří. Na mužích, kteří tehdáž byli předními členy konsistoře arcibiskupské, aspoň to nezáleželo; nebo byli to, pokud je známe, vesměs mužové zažilí do tehdejší svatokupecké soustavy správy církevní i protivníci snah opravných. Po utopení Jana z Pomuka přejal zmučený spolu s ním *Mikuláš Puchník*, známý nám lakomý mnohoobročník, úřad generalného vikáře arcibiskupova, a zastával přitom zároveň také předešlý úřad svůj officiala až do konce Listopadu r. 1393, to jest asi do času, co arcibiskup Jan meškal tehdáž v Římě, vznášeje stížnosti své proti králi Václavovi na papeže. Musily toho býti zvláštní příčiny, že právě po navrácení arcibiskupa Jana z této cesty byl Puchník od obou úřadů oněch vzdálen. Officialem stal se doktor práv *Jan Kbel*, nazvaný tak jakožto držitel fary ve Kbelích nedaleko Prahy (již r. 1384), kromě které později dosáhl také kanovnictví Pražského a Olomouckého (1398); úřad pak generalného vikáře byl vznešen rovněž na něj, však společně s Vojslavem farářem Miličinským, korrektorem žákovstva.[11] Teprv po půldruhém létě stal se Mikuláš Puchník opět generalným vikářem (1395), snad již více dle přání nastávajícího nového arcibiskupa Olbrama než Jana z Jenšteina, jehož odstoupení z arcibiskupství bylo tehdá již uzavřenou věcí; odtud pak zůstal v úřadě tom skoro po celý čas arcibiskupství Olbramova, ač tak, že míval častěji pomocníka neb náměstka, nejprvé *Jiřího Bora*, někdy faráře Borského (1383), potom doktora a řádného professora práv v učení Pražském, potom faráře Chroustoklatského (1396), později *Adama z Nežetic* (1396), rovněž doktora práv, kanovníka Pražského a Olomouckého i arcijahna Hradeckého, po nejdelší čas pak *Ojíře* (1398—1402), korrektora žákovstva, který byl zároveň farářem v Kamenici a později v Liticích, i oltářníkem sv.

[11]) Puchník jmenuje se naposledy co official a vikář dne 28 Listop. 1393, Jan Kbel ponejprv 3 Prosince.

Doroty v kostele Pražském. Jan Kbel zůstával přitom po celý ten čas officialem. I jeho místo některý čas zastával Jiří z Bora (1395—1396), když totiž Kbel brzy po změně na arcibiskupské stolici v záležitostech králových i nového arcibiskupa Olbrama odjel v poselství ke dvoru papežskému do Říma. Později dostal i stálého pomocníka v úřadě svém čili koofficiala, *Jaroslava z Pořešína* (1399—1400), rodem šlechtice, tuším bratra někdejšího děkana Pražského Přibislava. Byl též doktorem práv a kanovníkem Pražským.

Posledně spravoval Mikuláš Puchník generalné vikářství v měsíci Březnu roku 1402. V Dubnu potom stal se Jaroslav z Pořešína nástupcem jeho. Avšak když již 1 Května potom zemřel arcibiskup Olbram, bylo arcibiskupství za uprázdnění stolice asi rok a pět měsíců spravováno dle obyčeje *administratory* volenými od kapituly. Prvním z nich byl právě Jaroslav z Pořešína (již 2 Kv.). Po něm následovali Ojíř korrektor (1402 2 Říj.—1403 30 Čvce.) a Adam z Nežetic (1403 8 Srp.—9 Říj.?), však tak, že Jan Kbel, jak se zdá, po celý ten čas se všemi třemi po sobě sdílel úřad, stvrzen byv od kapituly za officiala, co zatím druzí oni konali pod názvem administratorů hlavně týž úřad jako jindy generalní vikářové.

Za této prozatímné správy uprázdněného arcibiskupství Pražského, a tudy v době násilného panování Sigmunda v Čechách na místě zajatého jím krále Václava, stal se ponejprv zase jakýsi pokus ku potlačení snah protivných panující straně v duchovenstvu; vzato pak přitom za příčinu učení Angličana *Jana Wiklefa*, který byl za času působení Jana Miliče (1366) vystoupil do popředí v hájení prospěchů vlasti své proti přílišnému vydírání peněz z ní dychtivostí stolice papežské a vzal z toho podnět k odporu proti neřestem ve správě církevní, k zasazování se o lepší náboženské vzdělání lidu, však také ku přesuzování rozličného učení církve, jakoby se nesrovnávalo s pravým učením Kristovým. Wiklef popudil proti sobě hněv stolice Římské za papeže Řehoře XI (1377), a učení hlásaná od něho a jeho stoupenců, sestavená ve 24 kusích čili artikulích, byla zvláštním duchovním sborem svolaným od

arcibiskupa Kanterburského v Londýně roku 1382 odsouzena dílem jakožto kacířská, dílem jakožto bludná. Osobního pronásledování zůstal však Wiklef uchráněn až do smrti své (1385). Teprv po delším čase dostaly se knihy jeho také do Čech, a obrátily k sobě pozornost mužů, kteří se zde zanášeli s týmiž snahami jako on v Anglicku. Mistr Matěj z Janova ještě jich neznal; neníť toho žádné stopy v jeho spisích. Ale brzy po jeho smrti počaly se již spory mezi některými mistry Pražskými o některé kusy Wiklefovy, jmenovitě o svátosti oltářní. I Štítný již v sedmdesátém roce věku svého (asi 1395?) zvěděl od mistrů sobě známých o Wiklefovu učení, že ve svátosti oltářní podstata chleba a vína se nemění, nýbrž zůstává vedlé těla a krve Kristovy, a klonil se silně k tomuto mínění, maje za to, že jest to věc od církve dotud nerozhodnutá; v posledním však díle svém, které psal roku 1400, zamítl toto učení se vší určitostí, zastávaje mínění církve obecné, že podstata chleba a vína zmizí po posvěcení. Mezi zastavateli opačného mínění o tom byl jeden z nejhorlivějších *Stanislav ze Znojma* výše zmíněný. Známost kněh Wiklefových byla však ještě tehdáž v Praze velmi neúplná. Dle vlastního svědectví Husova byly ještě okolo roku 1403 čítány v Čechách hlavně jen spisy jeho filosofické; důležitější theologická díla jeho nebyla ještě vůbec známa.

Nicméně zrovna řečeného roku uznali tehdejší správci arcibiskupství Pražského zapotřebí, učiniti krok závažný proti šíření zásad Wiklefských v učení Pražském. Pobadatelem k tomu byl nepochybně jeden z mistrů učení samého, kteří se tehdáž mezi sebou přeli o mínění Wiklefova, totiž rodilý Slezák národnosti německé, Jan Hubner, mistr svobodných umění (od r. 1385) i theologie. Onť prohlédl, buď samoděk buď z uložení správců arcibiskupství, knihy Wiklefovy, a vytáhl z nich 21 kusů závadných, kteréž spolu s 24 kusy odsouzenými někdejším sborem Londýnským vzaty jsou v uvážení od kapituly Pražské; kapitula pak, jakožto tehdejší duchovní vláda v zemi na místě arcibiskupově, uzavřela všech 45 kusů vznésti na universitu, aby se o nich vyslovila. Official Jan Kbel spolu

s kanovníkem Pražským Václavem Nosem z Olomouce, arcijahnem Bechyňským, odevzdali nařčené články osobně rektorovi university tří fakult, tehdáž Waltherovi Harraserovi, národu bavorského, bezpostřednému nástupci Husovu v rektorství, kterýž k žádosti jich svolal mistry ke schůzi o to dne 28 Května 1403.

Po přečtení artikulů veřejným písařem Michalem z Prachatic strhlo se živé rokování, ve kterém se objevila velká rozdílnost smýšlení. Mnohým, kteří knihy Wiklefovy znali, vidělo se, že se mu vytaženými články podkládá jiný smysl, než spisy měly v souvislosti. Mistr Mikuláš z Litomyšle řekl Hubnerovi do očí: Tys křivě a nespravedlivě i lživě vytáhl artikule z knih, ježto tak nestojí; a mistr Jan Hus doložil, takoví knihokazi žeby hodnější byli upálení než kaziči šafránu Berlín a Vlaška, kteří nedávno předtím byli upáleni v Praze. Přítel Husův Štěpán Páleč hodil na stůl exemplář knihy Wiklefovy, a pravil k mistrům shromážděným: Ať vstane, kdo chce, a mluví proti jednomu slovu z té knihy; já chci brániti. Mistr pak Stanislav ze Znojma jal se odůvodňovati všech 45 artikulů, tvrdě, že vesměs žádný z nich není kacířský ani bludný; z čehož se někteří starší mistři pohoršili, tak že vyšli ze shromáždění. Většina shromážděných mistrů prokázala se však k žádosti kapituly povolnou. Po sebrání hlasů všech přítomných rektorem bylo prohlášeno uzavření, aby artikulů předložených nikdo neučil, nehlásal a netvrdil, ani veřejně ani soukromí.

Nález tento neměl na onen čas žádného stihání jednotlivých osob za následek; což nepochybně na předním místě sluší přičísti změně na stolici arcibiskupské, která se stala ještě téhož roku. Někdy v měsíci Srpnu nebo Září ustanovila ještě kapitula zase novou administrací; byliť zvoleni ke správě arcibiskupství Jan Sádlo ze Smilkova, probošt Všech Svatých, Václav z Radče, děkan sv. Apollinaříše, a Václav Knobloch, probošt Míšenský, tak tuším že byli vrchními řediteli všeho, Jan Kbel pak co official a Adam z Nežetic co generalný vikář byli jim podřízeni. Ale nedlouho potom byl zvolen nový arci-

biskup Zbyněk, a ještě během roku 1403 vešel ve skutečné držení arcibiskupství. Byl to muž ještě mladý, dobrý a rozšafný, i nescházela mu upřímná vůle k řádnému zastávání svěřeného jemu pastýřského úřadu, ač byl velice pozadu v potřebných k tomu vědomostech. Praví se o něm, že se teprv učil abecedě, když byl již zvolen za arcibiskupa.[12]) Hlubších známostí theologických ovšem dokonce neměl. Více byl zkušeným vojevůdcem, jak ukazuje válečnické zaneprázdnění jeho v prvních létech po obdržení arcibiskupství na výpravách proti Zoulovi a proti Bavorům. Bezpochyby přispělo u něho také něco brzké navrácení krále Václava ze zajetí Vídenského, když se mu jednalo o směr, ve kterém by měl působiti ve svém úřadě; neb se byl král za předešlého času ukázal dostatečně co nepřítel vypínavosti duchovenstva; pročež bylo novému arcibiskupu radněji, držeti se příkladu opatrného předchůdce svého Olbrama než vysokomyslného Jana z Jenšteina; s tím pak srovnávalo se, nepřekážeti, nýbrž spíše napomáhati straně horlivých kazatelů, kteří bojovali proti hrdosti a rozpustilosti kněžské.

Arcibiskup Zbyněk zanechal sice úřadů při konsistoři své i dále v rukou, ve kterých se nacházely předtím, totiž Jana Kbela co officiala a Adama z Nežetic co generalného vikáře;[13]) ale mínil přitom všímati sobě přání a rad duchovenstva, které se zasazovalo o napravení tehdejšího stavu církevní správy, a uložil k tomu cíli jmenovitě mistru Janovi Husi hned na počátku svého arcibiskupství, aby kdežkoli sezná jakou vadu v řízení věcí církevních, jemu buď osobně, buď, nebyl-li by přítomen, písemně o tom oznámil. Jest viděti z toho, jak vel-

[12]) Židek ve své *Správovně.*

[13]) V čase od 9 Října až do 10 Prosince 1403 nacházíme úřadování obou těchto mužů přetrženo, ježto toho času vykonával úřad officiala i generalného vikáře onen Václav Nos z Olomouce, arcijahen Bechyňský, který byl spolu s Janem Kbelem předložil 45 kusů Wiklefových rektorovi university. Ale poněvadž určitě neznáme dne, v který se arcibiskup Zbyněk uvázal ve správu, nevíme, zdali Václav Nos byl k tomu ustanoven od něho čili ještě od administratorů.

kou váhu měla již tato strana duchovenstva, jakož i že Hus, co proslavený kazatel Betlemský, počal již tehdáž býti považován za jejího náčelníka.

Hus také neopominul užiti práva sobě uděleného arcibiskupem a činiti jej pozorna na rozličné vady a neřesti; tak jmenovitě na mnohé podvody, které se dály od duchovních ukazováním smyšlených svatých ostatků, rozhlašováním domnělých zázraků, které se jimi dály, a vyluzováním ofěr od lidí, kterým je ukazovali. Bylo více míst v Čechách samých, kamž se takovými přeludy lákal lid ku poutím; mimo to však bylo od některého času zvláště oblíbeno putování do *Wilsnaka* blíž Wittenberge v markrabství brandenburském, kdež se ukazovala domnělá přirozená krev Kristova a byla hlásána co divotvorná. Arcibiskup Zbyněk uložil Husovi a dvěma jiným mistrům učení Pražského, aby z jeho moci zkoumali věc, jak by se měla. Z výslechů lidí ukázalo se brzy, že všecko bylo lež a klam. Jeden chlapec prý byl zázračně uzdraven s nohou; ukázalo se, že noha jeho byla horší než prvé. Dvě ženy slepé dosáhly prý předešlého zraku; ony vyznaly před Husem a druhými dvěma mistry i veřejným písařem a svědky, že nikdy nebyly slepé, než toliko mívaly bolení očí. Dosvědčovali také přátelé a čeládka zemřelého souseda Pražského Petříka ze Cách, kterak on za svého života, měv ruku chromou, také se byl obrátil na pouť do Wilsnaka a obětoval tam ruku stříbrnou. Nespomohlo mu nic; on však se chtěl přesvědčiti, co řeknou kněží o té ruce, a zůstal tedy v místě do třetího dne. Tu slyšel kněze, an ukazuje stříbrnou ruku s kazatelnice, pravě: Slyšte děti zázrak. Hle! jeden soused Pražský uzdraven jest svatou krví na ruce, a na svědectví toho obětoval jest tuto ruku stříbrnou. Petřík však se zdvihl a ukazoval ruku svou, pravě: Kněže! co lžeš? Hle! ruka má jest chromá, jak byla prvé. Pro takováto pohoršení zakázal arcibiskup na synodě r. 1405 (tuším po sv. Vítu), aby nikdo napotom do Wilsnaka neputoval pod trestem klatby, což mělo ve všech kostelích po celé dioecezí býti ohlašováno na kázáních aspoň jednou za měsíc v den nedělní. Také pak pilně pečoval o přetržení podobných ne-

pravostí v Čechách v místech, kde se co takového objevilo. Hus sepsal z té příčiny traktat latinský o tomto předmětu, ve kterém, žeby kde byla přirozená krev Kristova, vousy Kristovy, mléko Matky Boží a jiné takového druhu ostatky, určitě popíral a vystříhal od lehkého věření zázraků novější pověsti.

Arcibiskup Zbyněk užíval služeb Husových i druhých mužů smýšlení jeho také jiným spůsobem ve snaze o napravení stavu církve ve své dioecezí. K napomínání duchovenstva, jak mělo konati povinnosti svého povolání, byly zvláště ustanoveny *synody* a obvyklá na nich *kázání* tak zvaná *synodalní*. Arcibiskup ustanovoval za kazatele k tomu nejobyčejněji Husa neb některého jiného z mistrů jeho strany, kteříž tudy měli příležitost, z moci úřední kárati převrácenost stavu duchovního. Zachovalo se znění několika těchto kázání synodalních, jakož na příklad z obou synod roku 1405, na kterých o sv. Vítě byl kazatelem Stanislav ze Znojma, po sv. Lukáši (23 Říj.) Jan Hus. Jedno i druhé toto kázání podává vypsání života tehdejšího kněžstva, ve kterém se všecky neřesti v něm panující vytýkají jak živě tak pravdivě a neodpouští se žádnému stupni; arcijahnům, děkanům, praelatům, kanovníkům představují se před oči nepravosti jejich touž měrou jako farářům neb oltářníkům, a mnichům tak jako duchovenstvu světskému. Stanislav ze Znojma neopominul podotknouti i o arcibiskupu, že jest jeho povinností, dle vší možnosti své pracovati o vymýtění všeho zlého a trestati ty, kteří se sami napraviti nechtějí. Hus pak nevyjmul arcibiskupů a biskupů vůbec, též ani papeže a kardinalů z mravokárné rozpravy své. Při jeho kázání byl arcibiskup osobně přítomen s čelnými osobami z vyššího duchovenstva a v tak velkém množství duchovních, jak tehdáž od mnoha let nebylo viděno pospolu. Hned po skončení řeči Husovy vstoupil generalný vikář Adam z Nežetic na kazatelnu, pochválil Husovo kázání, a učinil napomenutí k duchovenstvu v jeho smyslu. Hus odevzdal arcibiskupu také přepis tohoto kázání.

Mimo synody byly i jiné některé slavnější příležitosti, při kterých Hus nebo jiní přátelé jeho bývaly ta léta poža-

dováni za kazatele a působili v zalíbeném směru svém. Toho způsobu bylo kázání Husovo, držané roku 1404 k duchovenstvu v kostele sv. Havla při výroční památce císaře Karla IV, kterou slavívala universita pokaždé dne 5 Prosince, nebo kázání Štěpána z Pálče na hradě Pražském dne 14 Srpna roku 1407. Hlavním však a stálým působištěm Husovým byla pořád *kaple Betlemská.* V ní pracuje ustavičně s lidem všelikého stavu, dosáhl nejvyššího proslavení v úřadě kazatelském. Tam hrnuly se vždy tisíce posluchačů, jako někdy ku kázáním Jana Miliče, dychtivých slyšení slova božího z výmluvných úst jeho; tam získal sobě velkou náklonnost jak obecného lidu, tak mnohých osob vzácných ze sousedstva Pražského, ze šlechty, z dvořanů krále Václava. Též mnoho duchovních navštěvovalo jeho kázání k svému poučení a vycvičení; mnozí také obraceli se k němu o radu v pochybnosti o rozličných povinnostech duchovního úřadu, kterých on vyžadoval svědomitější plnění, než se srovnávalo s tehdejším převrhlým obyčejem. Byla to beze vší pochybnosti kázání Betlemská, která povábila také *královnu Žofii,* že sobě zalíbila zbožné působení Husovo a jmenovala jej svým kaplanem i, jak se má za to, zpovědníkem.

Vedlé úřadu kazatelského nepřestal však Hus působiti v universitě, nýbrž ve přednáškách, zkouškách a ve správě fakultní i v řízení záležitostí národu českého v učení Pražském zůstával pořád jedním z nejpilnějších členů. Mnoho zaneprázdnění však přitom bylo nepochybně příčinou, pro kterou méně výdatně mohl toho času působiti co spisovatel. Krom psaných jeho kázání a zmíněného traktatu o krvi Kristově i jiném o svátosti večeře páně, jejž byl sepsal již roku 1401, [14]) není ani jednoho jeho spisu latinského ani českého,

[14]) Rok tento sepsání toho traktatu nachází se udán v rukopise bibliotheky universitní v Praze P. XII. E. 3. f. 68, což možná že se zakládá na zprávě Husa samého, kterou dává o tom v traktatu o témž předmětu psaném roku 1415. Lechler *(Johann von Wiclef* II. 257) myslí, že se Hus v udání tom zmýlil, pravě že sepsal traktat ten v prvním roce svého kněžství a kazatelství, qui (annus) fuit, ut

o němž by se s jistotou mohlo souditi, že byl složen před rokem 1412.

Vedlé jiných starších i novějších zřídel a pomůcek svých studií theologických bral mistr Jan Hus během času zvláštní povzbuzení v pastýřské a učitelské činnosti své ze spisů *Jana Wiklefa.* Spatřovalť v nich tu samou snahu o napravení stavu církve, kterou byl sám nadšen po příkladě oslavených zbožných předchůdců ve své vlasti. O záslužnosti jeho působení byl tak přesvědčen, že jednou na kázání v Betlemě a jednou prý také u přítomnosti arcibiskupa řekl, že v naději chtěl by, aby tam byla duše jeho, kdež jest mistrova Janova Wiklefova. [15]) On a přátelé jeho byli v příznivém tomto úsudku velice utvrzeni listem vydaným dne 5 Října 1406 pod pečetí a ve jménu university Oxfortské spůsobením tamějších následovníků Wiklefových, jímž se dávalo svědectví o ctnostném životě, výtečném působení a pravověrnosti Wiklefa, jakožto slavného člena této university, a vyvracela se jmenovitě pověst, jako by byl býval odsouzen pro kacířství aneb tělo jeho po smrti upáleno ohněm. [16]) List tento přinesli dva študenti z Oxforta do Prahy, z nichž jeden, jménem *Mikuláš Faulfiš*, vzal s sebou z Anglicka také částku kamene z hrobu Wiklefova. Že bylo nálezem university Pražské roku 1403 zakázáno hlásání jistých artikulů Wiklefových, nevadilo ovšem nic čtení a vždy většímu rozšiřování knih jeho v Čechách; neb na to nebylo posud žádného zákazu.

aestimo, annus domini 1401; neb žeť se Hus stal kazatelem Betlemským teprv roku 1402. Ale musí se rozeznávati, že Hus nemluví tam o prvním roce svého kazatelství v Betlemě, nýbrž kněžství a kazatelství vůbec. Srov. na str. 437 pozn. 96.

[15]) Viz Palackého *Documenta* 154, 168, 177.

[16]) O pravosti listu tohoto viz, co důvodně píše Lechler II. 69 sc. Že Wiklef nebyl odsouzen co kacíř, jest skutečně pravda; neb se odsouzení 24 artikulů z jeho knih nevztahovalo na jeho osobu. — Povídačka Prokopa písaře z druhé polovice 15. století (u *Höflera* 68, 70), jakým spůsobem prý list tento university Oxfortské byl podvržen, není hodnověrná, protože se nesrovnává ani s tím, co o tomto listu bylo mluveno od Angličanů na koncilii Kostnickém (viz Palackého *Documenta* 313), ani se samým obsahem listu.

Při vší vážnosti však, ve které Hus měl Wiklefa co slavného křesťanského učitele čili „doktora evangelického“, nebyl nikterak slepým následovníkem jeho učení. Čerpaje z knih jeho, co se mu zdálo býti pravého a užitečného, snažil se přitom neméně jak Matěj z Janova nebo Tomáš ze Štítného, zůstati v jednotě s učením církve obecné. Mínění Wiklefovo, o kterém se nejprvé připomínají spory v Čechách, žeby ve svátosti oltářní zůstávala podstata chleba i po posvěcení, nebylo od Husa zastáváno ani ve zmíněném traktatu jeho o svátosti večeře páně roku 1401 ani nikdy později, nýbrž výslovně a určitě zamítáno. Též jiné tvrzení, které se Wiklefovi samému přičítalo nedosti důvodně, žeby totiž kněz ve hříchu jsoucí nepůsobil svátosti, odmítal Hus od sebe, přestávaje na tom, že knězi hříšnému není působení svátosti k zásluze, nýbrž ke škodě, jakožto nehodnému toho. Dle příkladu Matěje z Janova přikládal Hus největší cenu *písmu svatému*, jakožto nejjistějšímu a naprosto nemylnému zřídlu učení křesťanského, ale nezavrhoval tou měrou jako Wiklef ústního podání církve a učení svatých doktorů, nýbrž uznával, že má vykládání svatého písma s nimi se srovnávati. Ani s Matějem z Janova nesrovnával se Hus ve všech jeho míněních, počínaje si ve mnohém mírněji než on. Ctění obrazů a ostatků svatých ku př. nebylo od něho nikdy tak ostře posuzováno jako od Matěje z Janova, aniž nesdílel s ním ani s Wiklefem prostého zavrhování řeholí mnišských.

Snažení Husovo nikdy nebylo, vynalézati v učení křesťanském něco nového, nýbrž učením křesťanským vzdělávati lid, a protož vštípiti jemu pravé pojmy o něm. K tomu bylo potřeba vykořeňovati ponětí bludná, která se s učením církve nikdy nesrovnávala, ve kterých však pokleslé duchovenstvo rádo lidí zanechávalo ano potvrzovalo pro svůj zisk nebo k vynášení sebe vysoko nad jiné stavy. V tom nacházel Hus velmi široké a plodné pole ve své činnosti co kazatel i co spisovatel. Kněží se za času Husova někdy chvastali, jak veliká jest jejich moc, že mohou kdy chtí stvořiti boha neboli boží tělo, totiž posvěcením svátosti, a že tudy kněz důstojnější jest

než Matka boží, protože ona jen jednou boha porodila. Hus vyvracel řeči takové jakožto bláznivé rouhání. Kněží se chlubívali, že oni, kdy chtí, odpouštějí hříchy člověku, a kdy nechtí, neodpustí, a že pošlí koho chtí do nebes, a koho chtí, do pekla. Hus však poučoval, že neodpouští hříchů kněz, nýbrž bůh prostředkem kněze, třeba nehodného, ano že možné jest po případu, míti odpuštění hříchů i bez rozhřešení kněžského. Kněží si dávali za zpověd platiti, a udělovali rozhřešení lehce za peníze. Hus však připomínal lidem, že není platné rozhřešení bez upřímného litování hříchu, bez oumyslu polepšení a bez náležitého zadostučinění. Kněží neříkali tomu nic, ano stvrzovali lidi v tom, když spoléhali přes míru na placené modlitby a mše, na přímluvy svatých, na putování k zázračným místům, na darování k záduším jakožto prostředky k dojití spasení. Hus vystříhal lid od toho, a připomínal, že není spasení bez milování boha nade všecko a bližního jako sebe samého. Pravil: „Klamají se velmi loupežníci, lichevníci a jiní zlí dobyvači zboží, mnějíce, by tím se bohu líbili, že mnoho zle dobudou a málo chudým dají neb oltářů nastaví a kaplanů." [17]) „Kdož dá jeden haléř pro boha za svého zdravého života, ten víc své duši prospěje, než by po smrti tolik zlata dal, což by se ho mezi zemí a nebem mohlo obdržeti." „Kdož jedno slovo protivné strpí, duši své více prospěje, než by tolik metel o svůj hřbet zbil, co by jich mohlo v největším lese vzrůsti." „Kdo se nejmenšímu pokoří, duši své více prospěje, než by od jednoho až do druhého konce světa putoval." „Kdož jednu slzu za své hříchy unoří, duši své více prospěje, nežli by po smrti tolik plakal, až by mu z očí dvě řeky tekly." „Kdož sobě pána boha nade všecko stvoření draze váží, své duši více prospěje, nežli by za něho Matka Boží se všemi svatými prosila." [18])

Ty a jiné podobné výroky ukazují nejlépe, oč Husovi šlo při jeho působení na lid. Působil pak netoliko slovem,

[17]) *Sebrané spisy Husovy* II. 305.
[18]) Tamže III. 147 oc.

nýbrž i příkladem svým. V povaze jeho nebyla sice taková umořující horlivost v konání skutků křesťanské lásky, kterou se stkvěl někdy Milič jakožto muž v pravdě svatého obcování; ale soukromý život jeho byl takový, že ani protivníci jeho nikdy nevytýkali mu žádné ouhony. Napomínaje jiných ke mravnému životu, vystříhal se i sám všeliké nemravnosti, kterou tehdejší duchovenstvo dávalo tolik pohoršení, a káraje jiné duchovní z jejich dychtění po obrocích a důchodech, přestával na skrovné výživě z nadání kaple Betlemské a ze svého zaměstnání v universitě, nesháněje se nikdy po žádném tučnějším beneficii, jak by byl mohl při velké přízni, kterou měl u mocných osob.

Vlastnosti tyto však nedocházely schvalujícího uznání od panující třídy duchovenstva, nýbrž byly jí pro zahanbující příklad neméně odporné při Husovi jako ondy při Miličovi. Protož byla také přízeň, které požíval Hus u arcibiskupa, a náklonnost arcibiskupova k působení jeho a jeho soudruhů duchovenstvu strany oné proti mysli, i hleděli ji podvrátiti. K tomu jim napomáhala obliba, ve které měla strana Husova knihy Wiklefovy. Když arcibiskup Zbyněk toho sobě nevšímal, obrátili se někteří praelati kostela jeho pod rukou ke dvoru papežskému, a udali tam, že se v Čechách rozšiřuje kacířství Wiklefovo. Z popudu toho vydal již r. 1405 dne 24 Června papež *Innocentius VII* bullu k arcibiskupu Pražskému, jíž napomínal ho, aby byl pilen vymýtění bludů oněch. Bulla tato patrně neměla hned žádaného účinku. Hus čtvrtého měsíce po vydání jí držel slavné ono kázání na synodě o sv Lukáši toho roku, které se potkalo s pochvalou arcibiskupa i bezděčně snad jeho generalného vikáře. Přízeň a důvěra arcibiskupova k němu tedy neutrpěla tím dokonce. Ale nevšichni přátelé a stoupenci Husovi, kteří čítali knihy Wiklefovy, zachovali se v pojímání smyslu jejich tak správně a opatrně jako on. Někteří přídrželi se skutečně jednotlivých odsouzených mínění Wiklefových; tak zejména *Stanislav ze Znojma* a *Štěpán Páleč*. Stanislav nepřestal na pouhých rozpravách soukromých o zůstávání podstaty chleba ve svátosti dle smyslu Wiklefova, po-

koušeje se jmenovitě i Husa nakloniti k svému mínění o tom, nýbrž sepsal i jistý traktat, kterým učení Wiklefovo jistým spůsobem nepřímým zastával. Ze spisu toho, jejž Stanislav uveřejnil diktováním jeho ve své komnatě v kolleji Karlově dne 9 Unora r. 1406, vzal pohoršení sám Jan Štěkna, spolukazatel Husův ve kapli Betlemské, a udal jej u ouřadu arcibiskupova jakožto bludný. Stanislav ze Znojma z počátku lehce to vážil, snad spoléhaje na přízeň arcibiskupovu. Pravilť, že bude Štěkna musit kleknouti před ním a prosit ho za odpuštění, že se opovážil traktat jeho nařknouti z bludu. Ale pro arcibiskupa musila věc taková býti ovšem velice nepříjemná, poněvadž bylo se mu báti nelibosti u dvoru papežského. Pročež vyšla na Stanislava obsílka k úřadu arcibiskupovu. Tu on obávaje se zlých následků, pomohl sobě výmluvou, pravě pod přísahou, že traktat ten nebyl od něho ještě dokonán. [19])

Nejspíš buď zrovna tento spis Stanislava ze Znojma buď jiná podobná projevení ve smyslu Wiklefově od některých osob z duchovenstva zavdala příčinu arcibiskupovi k vydání rozkazu *ze synody roku 1406*, kterým se nařizovalo výslovně učiti o svátosti oltářní, že po posvěcení hostie nezůstává v ní podstata chleba, než jen pravé tělo Kristovo, a po posvěcení kalicha rovněž nezůstává podstata vína, než jen krev Kristova. Kdož by učil neb tvrdil jinak, že má býti pod pokutou klatby oznámen arcibiskupu ku potrestání co kacíř. Následkem tohoto rozkazu bylo ještě téhož roku a během potomního 1407ho více osob duchovních i světských obviněno u ouřadu arcibiskupova z bludů Wiklefových, a musili se stavěti k tázání. Byl mezi nimi jistý kněz kaplan Křížův kramářův, Křížův krčmář, kožišník jeden jménem Abraham, jistý Sigmund a více jiných.

[19]) Viz svědectví Husovo o tom v Palackého *Docum.* 56. V rukopise kláštera Břevnovského nachází se traktat Stanislavův s tímto připiskem: Tractatus iste de venerabili sacramento editus per Reverendum magistrum Stanislaum facultatis theologicae professorem, et in commodo suo collegii Karoli de licentia venerabilis in Christo patris, domini, domini Sbinkonis Pragensis archiepiscopi publice pronuntiatus sub anno domini Mccccvi, finitus est die nona mensis Februarii.

Všichni se však z obvinění řádně vyvedli, a jsou zase propuštěni. Ani tím pak posavadní dobré dorozumění mezi Husem a arcibiskupem Zbyňkem se nepokazilo. Musí se tak souditi, poněvadž ještě i na podzim roku 1407 (18 Říj.) byl Hus kazatelem na tehdejší synodě.

Ale brzy potom musilo se smýšlení Zbyňka arcibiskupa o snahách duchovenstva strany Husovy měniti ku prospěchu jich protivníků. Bezpochyby podařilo se těm, zajmouti jej proti oněm uváděním jich povšechně v podezření kacířství; což mohlo býti tím snadněji, ježto arcibiskup při nedostatečných vědomostech svých theologických neměl sám o tom pevného vlastního soudu. Arcibiskup byl též pobádán znovu od dvoru papežského za nového papeže *Řehoře XII*, jemuž bylo doneseno, že jsou v Čechách sektáři smýšlející zle o svátosti oltářní dle návodu Wiklefova, ano že král sám některé v bludech takových hájí proti právu duchovnímu. To popudilo velice krále Václava, kterýž nechtěl trpěti takového nařčení a žádal tedy se své strany, aby se věc objasnila náležitým vyšetřením k očištění jeho království. Vyslovovalť svůj pevný úmysl, trestati i upálením, když by kdo v kacířství skutečně shledán
1408 byl.[20]) Z popudů těch přišlo tedy roku 1408 opět ku potahování některých osob k ouřadu arcibiskupovu pro obvinění, že se přídrželi zakázaných učení Wiklefových. Soudní stihání jich dálo se *Janem Kbelem*, který okolo polovice roku předešlého (1407) ustanoven byl za generalného vikáře, ježto se nástupcem jeho v officialství stal doktor *Mikuláš Zeiselmeister*, arcijahen Horšovský a děkan Boleslavský.

Dá se mysliti, že byla v těch okolnostech zvláště také kaple Betlemská předmětem útoků Husových nepřátel. Toť asi byla příčina, pro kterou toho času, po uplynutí šestnácti let od založení kaple Betlemské, Kříž kramář, co jediný ještě žijící zakladatel její, obrátil se se žádostí do Říma, aby prý k většímu povzbuzení zbožného lidu, který má obzvláštní lásku k této kapli a u velkém množství ji navštěvuje, založení její bylo

[20]) Viz u *Höflera* II. 137.

také potvrzeno z moci papežské. Měla tím kaple bezpochyby 1408
býti zabezpečena i proti nepřízni úřadu arcibiskupova, od něhož jediného byla předtím stvrzena. Skutečně dosáhl Kříž bully od papeže Řehoře XII dané dne 14 Května roku 1408, velmi pochvalného znění o zvláštním určení kaple ku kázání slova božího českým jazykem, jíž papež uložil arcibiskupu Zbyňkovi, aby, je-li tomu tak, jak žadatel udával, založení kaple stvrdil z jeho moci apoštolské. Bulla tato přišla však do Prahy v čase, když se již ostřeji pokračovalo od úřadu arcibiskupova proti podezřelým z Wiklefství, ano arcibiskup již patrně byl zaujat proti celému směru Husovu a jeho stoupenců; což nepochybně bylo také příčinou, že nového stvrzení kaple Betlemské dle smyslu papežské bully skutečně nevydal.

Jeden z obžalovaných tehdáž, že se přídržel učení Wiklefových, byl *Matěj z Knína*, přesděný *Pater*, mladý mistr svobodných umění, který byl dosáhl gradu teprv roku 1404, jak se zdá, žák Stanislava ze Znojma; neb ten byl jeho promotorem. Udali naň *Jan Eliášův*, na slovo vzatý professor theologie, a kanovník Pražský Jan, kterému říkali *Cifra*. Byv uvržen do vězení arcibiskupova, měl odvolati učení Wiklefovo o svátosti oltářní a očistiti se čtyrmi svědky, ačkoli nebylo naň plným řádem dokázáno, že se skutečně znal k tomu učení. Dne 14 Května roku 1408 zasedl k tomu arcibiskup na stolici soudné v hořejším paláci domu svého na Malé straně v slavném shromáždění, ku kterému byla svolána kapitula Pražská a mnoho mistrů a doktorů, u přítomnosti také velkého počtu lidu obecného, který byl k tomu připuštěn. Mistr bránil se z počátku, tázaje se, coby mělo znamenati odpřisáhnutí bludu neb kacířství od něho, když nebyl překázán. Generalný vikář Jan Kbel řekl mu: Musíš odpřisáhnouti kacířství, byť ho nikdy nedržel. Když pak hádání o to mezi nimi trvalo déle, pustil se do Matěje z Knína arcibiskup sám, pravě: Nech, mistře, dalších řečí; buď učiníš odpřisáhnutí, buď zůstaneš zde v mém dvoře. Ze strachu před dalším žalářováním a jinými tresty učinil tedy přísahu a očistu čtyrmi svědky, jak na něm bylo žádáno.

1408 Již šestý den potom, dne 20 Května, bylo držáno ***shromáždění národu českého*** v učení Pražském v domě u ***černé růže*** (č. 853) na příkopě na Novém městě Pražském, k němuž nepochybně byl dán podnět od krále Václava i od arcibiskupa Zbyňka, chtících věděti, jaké by bylo mínění tohoto sboru o 45 artikulích Wiklefových, o kterých se byla před pěti léty vyslovila celá obec učení Pražského. Shromáždění tohoto účastnilo se 75 mistrů u přítomnosti 150 bakalářů a asi 1000 študentů českých. Jednohlasně stalo se uzavření, aby řečení artikulové Wiklefovi od žádného člena národu českého nebyli držáni ani hájeni „ve smyslích jich kacířských nebo bludných nebo pohoršlivých“ pod vypověděním ze sboru čili národu; přitom pak zadruhé ustanoveno, aby pouhým študentům bylo zapověděno čtení knih Wiklefových řečených Dialogus a Trialogus i traktatu jeho o svátosti oltářní. Dle výslovného svědectví byl také Hus v tomto shromáždění, a radil svým hlasem k těmto uzavřením; žádný pak z jeho přátel žádným spůsobem se tomu neprotivil. Přídavkem „ve smyslích kacířských, bludných nebo pohoršlivých“ bylo upokojeno svědomí těch, kteří v knihách Wiklefových neshledávali ve všem toho smyslu, jaký se jim od vinitelů jich přikládal.

Nálezové tito oznámení arcibiskupu již nepostačili k obnovení u něho předešlého dobrého smýšlení o straně Husově. Sočilit na ni nepřátelé její také již jiným spůsobem než viněním z bludných učení. Žalovali totiž na kázání v Praze a jinde v dioecezí, jimiž se káralo živobytí praelatů a jiných duchovních, jakožto prý neužitečná a urážející mysl věřících, i přičítali také to podnětům z učení Wiklefova. Z příčiny té dal arcibiskup na *synodě*, která byla držána v obyčejný čas letní toho roku, dne 16 Června, netoliko znovu ohlásiti nařízení předešlé, jak mělo býti učeno o svátosti oltářní, nýbrž zakázal také, aby se napotom nemluvilo potupně o stavu duchovenstva na kázáních k obecnému lidu. Zároveň nařídil, aby všichni doktoři, mistři, bakaláři, študenti, kněží, nebo kdožbykoli jiný měl jaké exempláře *knih Wiklefových*, jemu tyto knihy položili v kanceláři pokladníka jeho ve dvoře arcibiskup-

ském do sv. Prokopa toho roku, aby byly zkoumány. Také 1408
zakázáno jest zpívání rozličných nových písniček ve kostelích. Již ve prvních dnech potom bylo dvěma kněžím, Mikulášovi z Velenovic s příjmím Abraham, a Sigmundovi z Jistebnice zapověděno kázání v Praze, protože neměli k tomu zvláštního ustanovení; když pak jeden z nich, Abraham, obeslán byv k vikáři generalnému Janovi Kbelovi, k domluvám od něho, že mu nepřísluší kázati bez povolení od arcibiskupa, odvolával se na své povolání k tomu co kněze, ano prohodil, že netoliko kněžím, nýbrž i laikům dovoleno jest hlásati evangelium: okřikl jej hned generalný vikář, že to jest tvrzení kacířské, a vzal jej ve vazbu, aby byl vyslýchán inquisitorem (30 Čv.). Úřad tento zastával tehdáž *Jaroslav biskup Sareptský* z řádu menších bratří spolu s mistrem *Mauriciem Rvačkou*, professorem theologie z řádu kajících bratří od sv. Kříže většího na Starém městě. Abraham měl dle obyčeje přísahati před výslechem, že chce mluviti pravdu; on chtěl přísahati na živého Boha, ale zpěčoval se přísahati na evangelium a obraz ukřižovaného, jak na něm žádali inquisitorové i generalný vikář. K tomu se přihodil Hus, maje býti svědkem výslechu, i přimlouval se za Abrahama s odvoláním na výrok sv. Jana Zlatoustého, žeť jest více přísahati na Boha než na stvoření. Ale Jan Kbel osopil se naň, pravě: Ha! mistře, jste tu, abyste slyšel, ne abyste vytýkal.

Hus vzal si z toho příčinu k dopisu k arcibiskupu Zbyňkovi, kterým odvolávaje se na jeho dávné uložení, aby mu oznamoval nedostatky ve správě církevní, představoval mu, že jest nehodné, takovýmto spůsobem stihati kněze pokorné, pilné ve svých povinnostech, kteří nejdouce za lakomstvím zdarma pracují v kázání slova božího, co zatím smilníci a nešlechetníci svobodně chodí a hrdě se vypínají bez pokárání. Pravil, že toho nepřičítá arcibiskupu samému, ale zuřivosti jiných lidí; myslilť tehdejší úředníky konsistoře. Jisté však jest, že se arcibiskup již nedal odvrátiti od rádců, kteří jím tehdáž vládli. Poněvadž posavadním vyšetřováním nikdo nebyl pře-

1408 kázán zatvrzelým přídržením se kacířství, byla brzy potom svolána mimořádně *synoda* dne 17 Července, na které arcibiskup dal slavným spůsobem ohlásiti, že učiniv ze svolení a z vůle krále Vácslava pilné pátrání ve městech Pražských a v dioecezí i provincii Pražské, nenalezl žádného bludaře ani kacíře a nemohl nalézti. Nicméně však setrval na svém předešlém rozkaze o vydání sobě knih Wiklefových i na jiných nálezích předešlé synody, které čelely proti kazatelům směru Husova. Úmysl jeho byl, všecky knihy Wiklefovy, v nichž se shledávaly bludy, dáti spáliti; i poslal z té příčiny zprávy o stavu věcí v Čechách ku papeži Řehoři XII, žádaje k tomu jeho zvláštního svolení.

Přirozeně spůsobily rozkazy arcibiskupovy nechuť proti němu v duchovenstvu směru Husova; nicméně uposlechli skoro všichni, a odvedli své exempláře knih Wiklefových, jak bylo nařízeno. Hus sám učinil to, odebrav se k arcibiskupu osobně; a odevzdav jemu své knihy, žádal, aby, kdež najde v nich co bludného, poznamenal; že on to co blud oznámí před celou obcí. Toliko pět študentů, z nichž tuším dva byli šlechtici, Přibík z Húzné, Hroch z Podvek, Michal z Drnovic, Petr z Valencie a Jan z Landšteina, uzavřeli postaviti se na odpor, a netoliko neodvedli svých spisů Wiklefových, nýbrž učinili také *odvolání ku papeži*. Vedliť stížnost proti rozkazu o vydání knih jakožto na porušení práv a svobod učení Pražského, a kárali předpis arcibiskupův, jak se mělo učiti o svátosti oltářní, z bludu ano z kacířství; bylotˇ doslovné znění jeho, žeby po posvěcení nezůstávalo v hostii nic než tělo Kristovo a v kalichu nic než krev Kristova, ovšem nesprávné, poněvadž dle učení církve v jedné i druhé spůsobě jest tělo i krev Kristova. Mimo to byly dne 5 Srpna časně ráno na více místech v Praze nalepeny potupné listy proti arcibiskupu a kanovníkům i také některým mistrům českým, kteří nedrželi s druhými.

Co právní zástupce študentů, kteří se odvolali, odebral se ke dvoru papežskému přítel Husův, mistr ***Marek z Hradce,***

jeden z tehdejších professorů fakulty artistské, který byl od roku 1403 kanovníkem Pražským. Arcibiskup Zbyněk vyřkl proti němu po některém čase klatbu, následkem čehož byl mistr Marek od 10 Ledna roku 1409 zbaven své praebendy při kostele Pražském;[21]) čímž se však nedal i napotom od účastenství ve snahách strany Husovy odstrašiti. Ani Husovi však neprospělo, že se onoho předsevzetí proti arcibiskupu sám neúčastnil. Zákazem arcibiskupovým proti kázáním o stavu duchovenstva osmělili se již protivníci Husovi, kterým kázání jeho od dávna byla proti mysli, a podali arcibiskupu žalobu naň ve jménu veškerého duchovenstva města i dioecezí Pražské. Vinili jej vůbec z kázání výtržných, kterými prý se lid stává odporným kněžstvu, víc než kdy předtím býval; zvláště pak vytýkali mu dvě věci z kázání, které byl držel víc než rok předtím, dne 17 Července r. 1407, tedy ještě před onou synodou lonskou, na které kázal z ustanovení arcibiskupova. Jedna věc byla, že se zmínil o kanovníkovi Petrovi ze Všerob, tehdáž zemřelém, který byl velkým hromaditelem obroků, maje větším dílem z přízně papežské čtyry kanovnické praebendy, v Praze, na Vyšehradě, v Olomouci a ve Vratislavi, a k tomu ještě arcijahenství Horšovské. Vyzývaje lid k modlení za jeho duši, vystříhal duchovní, kterých bylo mnoho na tom kázání, od lakomého dychtění po beneficiích, a prohodil přitom, žeby nechtěl vzíti celý svět za to, aby zemřel v držení tolika a takových obroků. Druhé bylo, že pokládal každému knězi za svatokupectví a tudy za kacířství, kdož by co vyžadoval od lidí, a zvláště chudých, za udělování svátostí neb za pohřeb; nebo, pravili žalobníci, tudy by prý všichni faráři musili býti kacíři. Byla to výtka svědčící o náramném sklesnutí vážnosti zákonů církevních při největší časti duchovenstva; neb co tu skladatelé žaloby pokládali Husovi za velké provinění, bylo zřejmé ustanovení provincialných statutů Arno- 1408

[21]) Nachází se o tom zápisek v rukopise kapituly Pražské obsahujícím počty z obedienci při roce 1409 (fol. 46): Item magister Marcus incepit excommunicari in festo S. Barnabae.

1408 štových, o jichž zachovávání však, jak viděti, bylo čím dál tím méně pečováno. [22])

5.

Rozepře mezi králem Václavem a Zbyňkem arcibiskupem z příčiny koncilia Pisanského. Vystěhování německých študentů z Prahy.

(1408 – 1409.)

Když se těmito běhy schylovalo vždy zřetelněji k velkým různicím mezi dvěma stranama v duchovenstvu českém, jednou, která se pilně pracujíc zasazovala o napravení stavu církve, a druhou, která se tomu protivila, nechtíc trpěti překážek ani námítek ve svých škodlivých zvyklostech; přišly konečně také události zevnější, které zavdaly podnět ještě k většímu rozkvašení myslí a tudy k prudčejšímu vypuknutí sváru, ano k nesmířitedlnému rozbroji.

Již od několika let jednalo se opravdověji než kdy předtím o konečné urovnání dlouhé *dvojice papežské* a obnovení jednoty ve hlavě církve. Dle myšlénky, o kterou se shodl král Václav IV s králem francouzským na sjezdě jich r. 1398, vynasnažoval se zvláště dvůr francouzský o to, aby se obadva tehdejší papežové v Římě a v Avignoně odřekli svého důstojen-

[22]) Znič artikul 65 statutů Arnoštových: In tantum peccatis exigentibus corda quorundam presbyterorum Simoniaca pravitas depravat, qui nec baptismi, eucharistiae, poenitentiae aut extremae unctionis sacramenta nec benedictionem nubentium aut exequias seu sepulturam mortuorum sive alia quaecunque spiritualia suis volunt subditis ministrare, nisi pro hujusmodi seu administratione ipsorum eis solvatur vel promittatur pretium, pro suae turpitudinis excusatione imo verius accusatione diuturnam consuetudinem praetendentes. Ne igitur tam perniciosam venalitatem pravitatis Simoniacae per impunitatem vendentium videamur nostris temporibus approbare, hujus sacri approbatione concilii duximus statuendum, quod singula praedicta sacramenta et res sacrae, non obstante quacunque consuetudine in contrarium, quae censenda est potius corruptela, per presbyteros sine exactione cujuscunque temporalis emolumenti libere conferantur.

ství, aby se mohlo svobodně přikročiti k nové volbě jednoho společného papeže. Již první nástupce papeže Bonifacia IX v Římě († 1404), Innocentius VII, dával k tomu své svolení, a po jeho smrti (1406, 6 Listop.) psal nástupce jeho Řehoř XII krátce po zvolení svém universitě učení Pražského, že jest jeho úmysl, ku prospěchu jednoty církve dobrovolně se vzdáti papežství, kdyžby též učinil protivník jeho Benedikt XIII v Avignoně, i poslal na důkaz toho přepis listu, jejž o tom učinil ke vzdoropapeži již 10 Prosince toho roku. Ani Řehoř XII však ani protivník jeho Benedikt nemínili s tím upřímně, nýbrž vyjednávali spolu delší čas potom jen na oko a tudy nadarmo. Tu však konečně přišlo k tomu, že se pominutím papežů dorozuměli spolu oba jejich sborové kardinalů, odtrhli se od jich poslušenství, a ohlásili v měsíci Červnu roku 1408 svolání *obecného koncilia* ve městě Pise ke dni 25 Března příštího roku, na kterém mělo býti uhoděno o prostředek k uvedení veškeré církve v poslušenství jednoho pravého papeže a měla se také státi oprava ve hlavě i v oudech církve, aby minuly neřesti, které se právě následkem dvojice papežské nejvíce byly rozmnožily. Kardinalové žádali všech panovníků křesťanských, a zvláště také krále Václava, aby jim ve předsevzetí tomto byli nápomocni, i aby až do usnešení koncilia zachovávali nestrannost čili *neutralnost* mezi papeži. 1408

Král Václav se nacházel od první polovice měsíce Září roku 1408 na cestě v Lužici a ve Slezsku za příčinou řízen rozličných tamějších záležitostí. Obdržev tam dopis od kardinalů, svolal v měsíci Listopadu knížata slezská a jiné přednější osoby stavu duchovního i světského k sobě do Vratislavě na poradu; odtamtud pak potom dne 24 Listopadu odepsal kardinalům, že míní učiniti dle jich žádosti, a jmenovitě vypraviti posly své ku koncilii, však kdyžby se měli k němu jakožto ku pravému králi Římskému a dle toho také ku poslům jeho se zachovali v koncilii. Poslal k nim zároveň co plnomocníka k dalšímu jednání svého dvořenína mistra *Jana řečeného Kardinala z Reinšteina*. Byl to jeden z přátel Husových, který byl od r. 1394 studoval práva v Praze, potom

1408 pak teprv roku 1404 stal se mistrem svobodných umění, při čemž Hus byl jeho promotorem. Zdá se, že král záhy bral potaz s přednějšími českými mistry v učení Pražském o této záležitosti; [23]) od nich pak bylo mu předsevzetí kardinalů rozhodné schvalováno. Musiloť v nich spůsobiti nemalé radostné nadšení, když se oprava církve, předmět všech jejich tužeb a snah od tak dávného času, oznamovala co vytčený úkol obecného koncilia. Ale z té samé příčiny popudili se proti kardinalům a nastávajícímu koncilii protivníci snah o opravu; nebo pojal je strach, žeby se nyní mohlo pomásti posavadní jejich svatokupecké a rozkošnické řádění. Arcibiskup Zbyněk byl již od nich opanován, a dal se tedy navésti k odporování záměrům krále Václava, když se jednalo o to, aby se duchovenstvo české přiznalo k neutralnosti mezi papeži dle žádosti kardinalů.

Již dříve než mistr Jan Kardinal (brzy po sv. Havle roku 1408) byli se odebrali do Italie často zmínění dva soudruzi mistra Jana Husi, *Stanislav ze Znojma* a *Štěpán z Pálče*, majíce též nějaké uložení od krále Václava v příčině nastávajícího koncilia, ač nevíme na jisto, byl-li to jediný nebo hlavní účel jejich cesty. Nenadále potkali se však přitom s protivenstvím. V Bononii totiž byli zadržáni z rozkazu tamějšího legata papežského, kardinala Baltazara z Kossy (potomního papeže Jana XXIII), pobrány jim jejich věci, jmenovitě koně a 207 zlatých v penězích, a uvrženi jsou ve vazbu jakožto podezřelí z kacířství. Stalo se to bezpochyby z nastrojení domácích jejich protivníků z Čech; nebo legat Baltazar nebyl odpůrcem, nýbrž rozhodným společníkem kardinalů shromážděných v Pise (doufaje sám prostředkem koncilia povznésti se na stolici papežskou); neměl tedy s té strany žádné příčiny k nepřátelskému sažení na ně. Proti Stanislavovi ze Znojma byl předmětem obžaloby hlavně onen traktat jeho o svátosti oltářní, pro který měl prvé opletání u ouřadu arcibiskupského v Praze.

[23]) Totiž aspoň již před odjezdem Stanislava ze Znojma a Pálče (v Říjnu 1408) do Italie, jak vysvítá z listu Husova v Palackého *Documenta* 26, 346.

Na zprávu o jich zajetí ujali se jich přátelé jejich Pražští, a 1408
zvláště mistr Jan Hus, mladší přítel jeho mistr *Jan z Jesenice*, znalý v právích, a mistr Křištan z Prachatic, který se byl před dvěma léty (1406) stal farářem u sv. Michala na Starém městě, co nástupce Bernarda křížovníka Zderazského. Jich přičiněním nejspíš stalo se, že bylo od university samé pod pečetí rektora Heninga z Baltenhagen vydáno velmi chvalné vysvědčení o obou zajatých mistřích, jakožto členech university dobře zachovalých a zasloužilých (5 Pros.), a posláno sboru kardinalů shromážděných v Pise se žádostí, aby spůsobili jich propuštění na svobodu.

Nedlouho potom, někdy v druhé polovici měsíce Prosince roku 1408, přijel král Václav z Vratislavě (kdež byl ještě 11 Prosince) do Kutnéhory, a pobyl tam delší čas s dvorem svým. Dle žádosti jeho měla se vysloviti universita Pražská v příčině neutralnosti mezi papeži, aby tím poraženy byly námítky arcibiskupovy proti záměru královu. Ve schůzi k tomu cíli svolané vyslovili se mistři národu českého zcela dle přání králova, které se srovnávalo se snahami většiny jich; mistři druhých tří národů v universitě však tomu odporovali. Na jejich straně byla ovšem většina; ale poněvadž to byla věc králi nemilá, neodvážil se rektor výše zmíněný Hening z Baltenhagen, národu saského, vyříci nález dle počtu hlasů, tak že se shromáždění rozešlo na ten čas bez výslovného uzavření. Mistři čeští setrvali však při svém mínění, a Hus jmenovitě působil platně radami svými při pánech zemských a jiných vznešených osobách, též kázáním k duchovenstvu i k lidu, aby nastoupení na neutralnost ku prospěchu jednoty církve došlo obecného schválení, ač jeho mínění nebylo, aby se dokonce vypověděla všecka poslušnost papeži Řehořovi XII, než toliko v tom, co se týkalo sporu jeho s druhým papežem. V tom však arcibiskup Zbyněk nacházel prohřešení proti poslušnosti k církvi, a nastoupil hned na tresty zapověděním konání všechněch jakýchkoli skutků ouřadu kněžského ve své diecezí všem mistrům učení Pražského, kteří se byli vyslovili pro neutralnost, zvláště pak Husovi. Zápověď ta byla zavěšením listů

1408 v jazyku latinském i českém veřejně ohlášena. Hus psal z té příčiny arcibiskupovi, vykládaje mu svůj smysl o neutralnosti, k jaké radil; však neznámo, s jakým účinkem.

Mezitím zostřila se různice mezi národy v universitě, vzniklá z nerovného mínění o neutralnosti, oživením starších nechutí mezi nimi a jmenovitě toužením národu českého na převahu tří národů cizích proti němu co domácímu, která se čím dál tím více příčila národnímu sebevědomí. Zprávy jsou příliš kusé, abychom věděli, kdo první věcí tou hnul a vzbudil myšlénku o obrácení posavadního poměru a vložení rozhodné moci v řízení university do rukou domácích členů; ale jisté jest, že se z mistrů českých zvláště Hus této věci ujímal, [24]) a že se zasadili o provedení jí přední důvěrníci čili milci krále Václava. Vidělot se jim býti nejkratším prostředkem, jak obdržeti schválení neutralnosti od učení Pražského dle přání králova, když by se rozhodnutí o to zavedením nového řádu v universitě dostalo do rukou mistrů českých. V dorozumění s nimi hleděl Hus přede vším docíliti jednosvorného smýšlení o tom v národě českém samém, totiž také s mistry, kteří byli ve věcech opravy církve jiného než on mínění. Mluvil jmenovitě s mistrem Ondřejem Brodským, professorem theologie, tázaje se ho pilně, zdali by věc pokládal za spravedlivou. Přisvědčil rozhodně, a tázal se Husa, zdali jest pro ně k tomu jaký vysvoboditel. Hus odpověděl: Doufám, že budeme míti vysvoboditele; i mínil tím nejspíš *Mikuláše z Prahy*, královského raddu a nejvyššího písaře urbury královské v Hoře, který potom hlavně vymohl splnění žádosti mistrů českých od krále. Po rozpravách soukromých toho druhu stalo se bezpochyby usnešení celého sboru národu českého, aby se ve směru tom vznesla žádost na krále; ale nejspíš rovněž také radili se národové němečtí, jak by záměry Čechů překazili.

1409 Někdy asi na začátku roku 1409 přijelo poselstvo krále francouzského ku králi Václavovi do Kutnehory, majíc s ním jednati o vypovědění poslušenství oběma papežům. Král po-

[24]) Viz jeho vlastní svědectví v Palackého *Documenta* oc. 181.

volal z té příčiny rektora university a přednější mistry všech 1409
čtyr národů k sobě do Hory. Z mistrů českých byli přitom professoři theologie Jan Eliášův a Ondřej z Broda právě zmíněný, Jan Hus i též mladší přítel jeho mistr *Jeronym z Prahy*, neznámého rodu, však zámožný a zjezdilý ve světě. Byl stavu světského, nepřijav žádného svěcení, a choval se dle toho jaksi po dvořenínsku, nevždy toliko co učenec. Zevně vyznačoval se dlouhými černými vousy při silné a zdravé postavě tělesné. Po dosažení toliko bakalářství v Praze byl roku 1398 několik let strávil ve studiích na cizích universitách, zejména v Oxfortě a v Paříži. Onde seznámil se s knihami Wiklefovými, a přepsal si jmenovitě Dialogus a Trialogus vlastní rukou. V učení Pařížském dosáhl mistrovství ve svobodných uměních, na kteréž dal se potom přijmouti také v učení Kolínském a Heidelberském (1406), po navrácení svém pak do Prahy také ve zdejším učení roku 1407. Mezitím vykonal roku 1403 cestu až do Jerusalema. Již v Paříži a v Heidelberce měl opletání pro zastávání se některých mínění Wiklefových, ku kterým potom i v Praze netajil své náchylnosti. V komnatě jeho stkvěla se podobizna Wiklefova mezi obrazy slavných filosofů, které sobě dal malovati. S Husem býval již roku 1401 pospolu v domě Vácslava češíře, a též po svém navrácení do vlasti účastnil se všelijak v jeho snahách.

Při dvoře královském v Kutnéhoře učinili poslové francouzští, jak se zdá, u přítomnosti mistrů Pražských přednesení své o odmítnutí poslušenství obou papežů, a král Vácslav žádal o tom slyšeti konečně zdání mistrů učení Pražského. Tu se nedal utajiti rozdíl mínění mezi nimi. Mistři čeští schvalovali návrh poslů francouzských; mistři němečtí odporovali mu. Nevíme jistě, zdali předtím čili potom teprv jednalo se také o změnu ve zřízení university, kterou sobě přáli členové národu českého. Žádaliť předně mistři národů německých, aby je král zachoval při jejich právích starodávných; což on slíbil jim. Teprv potom předložili mu mistři čeští svou žádost; král pak vyslechl je nejprvé ve zlém rozmaru. Obrátiv prý se k Husovi, řekl jemu hněvivě, že mu prý

1409 se společníkem svým Jeronymem pořád činí rozbroje; neopatří-li toho ti, kterým to náleží, že on sám jim dá oheň zapáliti. Ale po krátkém čase obrátily se věci jinak přičiněním radd královych, tak že král Vácslav splnil přání mistrů českých v míře přehojné. Vyšelť list královský daný v Kutnéhoře dne 18 Ledna roku 1409 k rektoru a vší obci učení Pražského, kterým se prohlašovalo za neslušné. že sobě národ německý, nemající práva obyvatelského v zemi české, přiosobil tři hlasy ve všech jednáních university, národ český pak, spravedlivý dědic této země, že neměl dotud než jednoho hlasu; pročež nařizoval král, aby napotom národ český ve všech radách, soudech, zkouškách, volbách a jakémkoli jiném řízení požíval *tří hlasů*, týmž řádem jak prý národ francouzský v Paříži a druzí národové v Lombardii a Italii ve svých učeních.

Hus obdržel z důvěrné ruky prvé než kdo jiný z mistrů přepis královského listu, hned jak s ním posel přijel z Kutnéhory do Prahy. Byl se mezitím těžce roznemohl, i přišli ho navštívit výše zmínění dva professorové theologie, Jan Eliášův a Ondřej z Broda. Hus se jich opět tázal, zdali by drželi za spravedlivé, aby měl národ český tři hlasy v učení Pražském. Aby to bůh dal! pravili, ale my prý toho nikdy nedojdeme. Tu jim ukázal přepis listu královského, z jehož obsahu byli naplněni nenadálým potěšením. Hus nedůvěřoval tehdáž ve své uzdravení, a napomínal jich, kdyby umřel, aby se zasadili o spravedlivost a o vysvobození svého národu.

Již čtvrtý den po vydání listu královského o třech hlasích (22 Led.) vyšlo též z Kutnéhory nařízení královské, kterým se zakazovalo všechněm vůbec, zvláště pak osobám duchovním jakéhokoli úřadu neb důstojenství, aby nepřijímali ani nezachovávali jakýchkoli listů papeže Řehoře XII, týkejteż se práv nebo milostí, aniž odváděli jemu jakýchkoli platů, dokud nebude jednota církve obnovena, s rozkazem ke všem úředníkům královským jakož i konšelům měst, městeček i vesnic, aby každého, kdož by se tomu protivil, zajali a postavili před králem. Potom odebrav se král Vácslav do Prahy, zavřel

tudíž dne 16 Unora slavnou smlouvu s kardinalem Landulfem, 1409
legatem vyslaným od obojího sboru kardinalů, kterou slíbil býti jim ve předsevzetí jejich nápomocen vší silou svou, vypraviti posly své ku koncilii nastávajícímu do Pisy a poslušenství k Řehořovi XII v zemích svých vším spůsobem zameziti až do konečného rozhodnutí koncilia; naproti tomu pak zavázal se kardinal Landulf ve jménu svých zmocnitelů, že bude koncilium hleděti ku králi Václavovi jakožto k jedinému pravému králi Římskému, a pečovati, aby se k němu tak též zachoval budoucí papež, i aby mu jmenovitě byl vší mocí nápomocen ku pokoření protivníka jeho v říši, Ruprechta falckého. Dne 15 Března král jmenoval slavné poselstvo, které mělo na jeho místě odebrati se ku koncilii s plnou mocí k napomáhání jemu všelijakým spůsobem. V čele poselstva toho byl Václav patriarcha Antiochenský, vedlé něho Tím biskup Míšenský a pan Beneš z Choustníka; přidáni pak k nim dva mužové v právích zběhlí, mistr Jeronym ze Seidenberka, Slezák, který již od delšího času sloužil králi Václavovi při dvoře papežském, a Pražan Jan Náz, doktor práv a kanovník Pražský, který náležel mezi raddy královské.

Mezitím byl list královský o třech hlasích ohlášen veřejně ve shromáždění všech čtyr národů v universitě, svolaném dne 26 Ledna. Členové tří národů německých byli obsahem jeho dojati ovšem nelibě, a s velkou rozhorčeností uzavřeli hned, s ním se nespokojiti. Staloť se usnešení mezi nimi, dle něhož měli se raději všichni odstěhovati z Prahy, než by se novému řádu podrobili, i zavázali se mezi sebou přísahou, učiniti tak a nikdy více k učení Pražskému se nevraceti pod čtverou pokutou, křivopřísežnictví, klatby, zbavení cti a propadnutí sto kop grošů, ač tak, aby se napřed užilo vší pilnosti při králi a jiných osobách, na kterých záleželo, aby byl list královský zase odvolán. K tomu cíli podali mistři národů německých již dne 6 Unora písemnou žádost králi Václavovi, aby je zachoval při starodávném řádu, od něhož by oni se ctí nemohli upustiti, představujíce jemu, že jest nařízení o třech hlasích národu českého jim velice

1409 obtížné ano nesnesitedlné, i žeby z něho, kdyby v platnosti své zůstalo, následovalo vyhlazení jich národů a zkáza celého učení. Kdyby však prý národ český pokládal sobě za ujmu, aby byl jak doposud jedenkaždý z ostatních tří národů jemu roven, tehdy žádali, aby král spůsobil oddělení národu českého od ostatních, tak aby měli Čechové sami pro sebe své raddy a soudy, své zkoušky a svá volení, ostatní pak tři národy též pro sebe. Následkem tohoto zadání počalo se další všelijaké vyjednávání mezi oběma stranama při dvoře královském, za kterouž příčinou mistři čeští i němečtí jezdili za králem jmenovitě na Žebrák a na Točník, kamž se odebral z Prahy v měsíci Dubnu toho roku. Němci zakládali se hlavně na staré zvyklosti a na statutech university od dávna platných, viníce mistry české až i z křivé přísahy, že chtěli tří hlasů dle listu královského skutečně užívati, poněvadž každý člen university musil přísahati na zachování statut. Čechové naproti tomu odvolávali se na právo královo k měnění statut jako jiných zákonů v zemi, na přirozené právo, aby Čechové měli přednost ve vlasti své a tedy v učení Pražském, jak ji měli Němci ve svých učeních ve Vídni nebo v Heidelberce, konečně na to, že se mistři čeští během času v učení Pražském zmohli nad německé jak v počtu tak ve vědomostech,[25]) pročež že se nehodilo již k nynějšímu stavu věcí, co mohlo míti svou příčinu v prvních počátcích učení.

Mezi vedením této pře zbraňovali mistři němečtí skutečné provedení nového řadu dle nařízení kralova všelijakým spůsobem. Tak jmenovitě, když přišel v postě toho roku obyčejný čas ku předsevzetí zkoušky na bakalářství, zvolili Němci dle starého řádu z každého národu po jednom examinatoru. Čechové se tomu však opřeli s odvoláním na své právo tří hlasů a překazili tudy skutečné předsevzetí zkoušky. Usilování však mistrů německých při králi a jeho raddě zůstalo konečně bez

[25]) Quia jam Deo auxiliante venit plenitudo temporis, in quo magistri Bohemi sunt super Teutonicorum magistros multiplicati et in omni scientia et facultate ultra extraneos elevati. Palackého *Docum.* 362.

účinku. Král Václav setrval pevně při svém nařízení o třech 1409
hlasích, a uvedl je i ve skutek. Rozhodná chvíle k tomu přišla, když o sv. Jiří roku 1409 nastalo volení rektora university a děkanů fakult. Mistři národů německých nechtěli se také při tom podrobiti novému řádu, a předsevzetí voleb stalo se tudy nemožné. Tu když již prošlo více než 14 dní od obyčejného času volby, uzavřel král Václav pro tentokrát osaditi úřady universitní mimořádně sám ze své moci. Z rozkazu králova svoláno jest shromáždění university ke dni 9 Května, ku kterémuž přišel co kommissař královský pan Mikuláš z Prahy jinak *Mikuláš Augustinův*, provodín konšely Starého města Pražského. Skoro všichni mistři všechněch čtyr národů dali se k tomu nalézti. Královský kommissař žádal předně na rektorovi Heningovi z Baltenhagen, aby mu vydal pečeť a matriku universitní jakožto znaky rektorského úřadu. Když pak rektor tak učinil, prý ze strachu, kázal pan Mikuláš ve dvoře kolleje Karlovy čísti list královský, jímž jmenován byl rektorem university kanovník Pražský *Zdeněk z Labouně*, mistr svobodných umění a bakalář v lékařství, dvořenín čili kaplan krále Václava jakožto písař kuchyně královské, a podobně děkanem fakulty artistské mistr *Šimon z Tišňova*, jeden z mladších následovníků Husových. O děkanech druhých fakult a o universitě právnické nečiní se přitom zmínka ve zprávách. Němečtí mistři nechtěli se jmenování tomuto podrobiti; Čechové však ovšem rádi přisvédčili, a Mikuláš z Prahy dosadil osoby králem jmenované bez dalších ohledů v jich úřady. [26]) Nyní zachovali se Němci dle svého zapřisáhnutí. Mistři, bakaláři i študenti, rozprodavše své věci, dali se všichni jednoho ustanoveného dne brzy po Božím vstoupení (16 Kv.) toho roku na cestu z Prahy, jedni pěší, druzí koňmo neb na vozích, v počtu několika tisíců. Nejvíce odstěhovalo se jich do Lipska,

[26]) Cochlaeus ve svých dějinách husitské války udává některé podrobnosti o tomto příběhu, které jsou čerpány z nějakého staršího pramene; ale poněvadž vypravování jeho obsahuje některá patrně nepravá udání, nelze s jistotou spolehnouti na pre· [illegible] ·statních; pročež pomíjíme jich raději dokonce.

1409 kdež ještě během téhož roku založeno jest nové obecné učení péčí markrabí míšenských.

Že událost tato spůsobila nemalé pohnutí myslí v Praze, dá se samo sebou pomysliti. Pocity byly však rozdílné. Mnozí želeli ovšem požitků, které přicházely živnostníkům z tolika cizích příchozích, dílem bohatých, a z té strany hleděli na věc bezpochyby zvláště němečtí obyvatelé Prahy. Český lid však shledával v tom skutek důležitý ku prospěchu své národnosti; a v tom smyslu Hus, který se zatím uzdravil ze své nemoci, mluvil ku posluchačům svým v Betlemě o vystěhování Němců jakožto o vítězství pro Čechy radostném, vyzývaje zvláště k díkůčinění panu Mikulášovi Augustinovu, že on to k žádosti Čechů vymohl u krále. Král Václav sám pokládal německým professorům spiknutí a vystěhování se jich za provinění jak proti universitě tak proti němu a zemi; pročež vyřkl zvláštním rozkazem dne 28 Června daným na Žebráce vypovědění jich, a jmenoval jiné k jich místům v universitě a v kollejích. [27])

Teprv po vystěhování mistrů a študentů německých z učení Pražského navrátili se mistrové *Stanislav ze Znojma* a *Štěpán z Pálče* ze svého zajetí v Bononii. Byloť k vysvobození jich odtamtud potřeba delšího usilování. Krom přímluvného dopisu university již zmíněného obrátil se později také národ český učení Pražského ještě obzvlášť se žádostí svou ku kardinalům o jich propuštění, neopominuv zmíniti se přitom o svém přičinění ku prospěchu snah sboru kardinalského ve věcech jednoty církve, a kterak i zajatí dva mistři byli toho svým časem účastni, jakož i o nebezpečenstvích, ve která se tím mistři národu českého vydali, ježto se druzí národové v universitě postavili tomu na odpor. Rozhodná byla však přímluva krále Václava samého učiněná ku kardinalům jak dopisem tak oustním vznešením na ně skrz posla jeho mistra Kardinala z Reinšteina, ku které král bezpochyby též spůsobením Husovým pohnut byl od svých radd s ním spřízněných. Dle žádosti

[27]) Viz u *Höflera* II. 156.

královy psali totiž kardinalové z Pisy dne 12 Unora 1409 legatovi Baltazarovi do Bononie, žádajíce, aby zajaté dva mistry české propustil a věci zabavené jim navrátil. Nestalo se to však ani tehdy bez všelikých okolků. Musilť jmenovitě Stanislav ze Znojma z uložení kardinala Burdegalského, jakožto apoštolského soudce, traktat svůj nedokonaný dokonati, to jest tak opraviti, že uznán jest za prostý všeho bludu; kterýž rozsudek o něm jest později stvrzen také od nového papeže Alexandra V. 1409

Mezitím různice mezi králem Václavem a arcibiskupem Zbyňkem o zastavení poslušenství k papeži Řehoři XII zavdala příčinu k velkým zmatkům a výtržnostem proti duchovenstvu jak v Praze tak v celém království českém. Arcibiskup Zbyněk totiž nechtěl se zachovati dle nařízení vydaných o tom od krále v dorozumění s kardinaly a jich plnomocníkem vypraveným do Prahy; jím pak spravovala se v tom větší část duchovenstva. Když následkem toho bylo v Praze i v jiných městech ve smyslu obecného nařízení králova saženo na některé osoby duchovní i na statky jejich, arcibiskup Zbyněk vydal *interdikt* na Prahu a na celé okolí do dvou mil vzdálí. Zdá se, že Hus a jeho přátelé kárali tento interdikt, a nepochybně nezachovávali ho. Z jednoho kázání Husova, které se snad vztahovalo k tomu předmětu, vyhrnul se lid s povykem na ulici, a shlukl se s pohrůžkami k domu arcibiskupovu. Ač z toho nepošlo nic horšího, prý opatrným zachováním se arcibiskupa, bylo to nejspíš příčinou, pro kterou arcibiskup Zbyněk opustiv Prahu odebral se na venkovské sídlo své v Roudnici a vzal s sebou bez vůle královy poklady chované ve hrobě sv. Václava v kostele Pražském. Tím popuzen ke hněvu, dal král Václav teprv tím přísněji stihati všecky duchovní, kteří se vedlé arcibiskupa protivili jeho rozkazům neb kteří stavili služby pro interdikt. Mnozí praelati, kanovníci a faráři Pražští odjeli za arcibiskupem rovněž z Prahy, a král dal zabaviti jejich statky a důchody; proti jiným nastupovali netoliko úřadové městští na pokuty nařizované králem, nýbrž rozvá také vášeň obecného lidu, který jich nenáviděl pro

1409 jich neřesti. Jedni byli zloupeni, jiní tupeni rozličným spůsobem; dáváno jim kuběnářů; někteří jsou polonazí se souložnicemi svými vyvoděni z domů a staveni na pranéře; blátem po nich házeno; vrháni do vod nebo s hanbou vyháněni z měst: a tak též i mnozí světští, kteří se jich ujímali, potkali se se škodou, i vypovídáni jsou z obcí.

Ačkoliv *koncilium* mezitím již shromážděné v *Pise* prohlásilo obadva předešlé papeže za ssazené, a dle rozsouzení tohoto kardinalové tudíž v měsíci Červnu zvolili nového papeže, již zmíněného *Alexandra V*, dosáhlo toto pronásledování duchovenstva v Čechách svého vrchu teprv v měsíci Červenci potom okolo sv. Maří Magdaleny (22 Čvce.), nepochybně proto, že se arcibiskup Zbyněk některý čas protivil i uznání papeže konciliem schváleného. Byl to odpor nerozvážlivý a málomocný, ježto čelel jak proti hmotné moci královĕ, tak proti smýšlení lidu i proti vyšší auktoritě v církvi; i musil od něho arcibiskup po nedlouhém čase upustiti s nemalou ztrátou na své vážnosti. Vzav totiž potaz se svými suffragany, Litomyšlským a Olomouckým, i s kapitulou svou a jinými osobami duchovními, vydal nařízení k veškerému duchovenstvu své dioecezí dne 2 Září toho roku, kterým oznámil své přistoupení ku poslušenství papeže Alexandra V, jakožto po odsouzení předešlých dvou papežů obecným koncilem řádně zvoleného a většinou církve uznaného. Z příčiny té vyzvánělo se slavně po celé Praze, a zpíváno téhož dne Te deum laudamus se mší o sv. Trojici po všech kostelích a klášteřích; což tak též nařízeno po celé zemi. Tu se oddalo také obyvatelstvo Pražské po předešlých různicích zjevům radosti z obnovené jednoty církve. Nazejtří dne 3 Září bylo třikrát vyzváněno velikým zvonem na radnici Staroměstské, před polednem o 16 hodině, odpoledne o 20, a po západu slunce o 24 hodině na velkém orloji. Po posledním zvonění zapáleny jsou radostné ohně před domy ve všech ulicích, kterých bylo dobře 600. Přitom jezdil purkmistr, tehdáž Petr Habartovic od bílého lva, s druhými konšely a s trubači koňmo po ulicích až do čtvrté hodiny večerní s hudbou radostnou.

6.
Rozbroje mezi arcibiskupem Zbyňkem a stranou Husovou.

(1409—1411.)

Když se mezitím chýlilo ku konci půlletí, na které byl Zdeněk z Labouně ustanoven od krále za rektora university Pražské, byla od něho dne 27 Září roku 1409 svolána schůze mistrů, ve které uzavřeno jest, aby list královský o třech hlasích národu českého vložen byl do knihy statut universitních, i aby vše, co se s ním nesnášelo v posavadních stanovách university nebo fakult, nemělo potom platnosti. Ve smyslu tom ustanoven jest nový spůsob volení rektora tří fakult tak, aby se zakládal jak doposud na rozdělení university ve čtyry národy, ale aby národ český volil tři, druzí pak společně toliko jednoho voliče, mezi nimiž, kdyby se hlasy rozdělily rovně, aby rozhodoval hlas rektora odstupujícího. Nálezy tyto byly ohlášeny a schváleny v plném shromáždění university dne 13 Října, a hned potom o sv. Havle byl dle tohoto řádu mistr Jan Hus první zvolen za rektora na půlletí do sv. Jiří r. 1410. 1409

Za opětného tohoto povznešení k nejvyššímu důstojenství v učení Pražském počala se pro Husa doba vždy větších útrap na dráze veřejného jeho života, od kterých nebylo mu již popřáno téměř žádného odpočinutí až do konečného podstoupení smrti mučennické. Snahy o napravení stavu církve, kterým on po příkladu nejšlechetnějších mužů několika desítiletí předtím obětoval všecky síly své, byly by mohly v rozsáhlejší míře dojíti svého cíle v zemi české cestou pokojnou a zákonnou, kdyby se jich byli ujali nejvyšší představení církve v zemi, jak se k tomu podobalo v počátcích arcibiskupství Zbyňka Zajíce z Hasenburka. Naděje tato však pohynula změněním smýšlení arcibiskupa věcí neznalého, kterýž se dal radami protivnými odvrátiti od dobré cesty, na niž byl prvé nastoupil. Škody a zahanbení, které zkusil arcibiskup s duchovenstvem svým ve zpozdilém pokuse o zvrácení záměrů koncilia Pisan-

1409 ského, popuzovaly je více než předtím ke hněvu na Husa a jeho stoupence, kteří se byli v tom proti nim postavili. Bezpochyby byl Hus jako jiní, kterých se to týkalo, nedbal na zapovědění sobě výkonů kněžského úřadu, kterým jej byl arcibiskup stihal hned na počátku této rozepře, a rozumí se samo sebou, že když arcibiskup musil konečně přiznáním se ku papeži Alexandrovi V schváliti to, čemu se prvé protivil, pokuty proti těm, kteří se již prvé zastávali věci vítězné, minuly. Ale rádci arcibiskupa Zbyňka pomýšleli hned na nové účinlivější prostředky ku pronásledování svých protivníků, aby se nepohodlných sobě snah jejich konečně docela sprostili. Jakkolivěk Hus doposud učení Wiklefova od církevních auktorit odsouzená zamítal, musilo právě Wiklefství sloužiti za zbraň proti němu; on a jeho přátelé musili býti znamenáni co podezřelí z kacířství, co lidé nepokojní a nebezpeční, aby táž skvrna ulpěla na veškerých snahách jejich, které předce arcibiskup ještě před nedávnem byl schvaloval a podporoval.

Hus byl hned po zadání žalobného spisu duchovních proti sobě r. 1408 písemně odpověděl arcibiskupu na výtky v něm obsažené, aniž jest známo, pokud to tehdáž postačovalo. Hned jak se po uplynutí asi roku od onoho času skončil odpor arcibiskupův proti papeži zvolenému na koncilii Pisanském, arcibiskup kázal Husovi ještě jednou, aby se ospravedlnil z věci v žalobném spise proti němu udaných i také některých jiných, které byly proti němu nově udány, před inquisitorem mistrem *Mauriciem Rvačkou*, bratrem řádu kajicího u sv. Kříže většího v Praze. Byly to řeči některé vytržené z důvěrných rozprav Husových před devíti i desíti léty na faře Svatomichalské a v domě Václava češíře, z kterých se vykládalo, jako by se byl přiznával k učení Wiklefovu o svátosti oltářní a k učení, že kněz ve hříchu nepůsobí svátosti. Udavatelem toho proti němu byl někdejší předchůdce jeho v kazatelství Betlemském, kněz Jan Protiva z Novévsi, který sobě byl roku 1407 za faru Bystřickou vyměnil faru u sv. Klimenta na Poříčí a přebýval odtud, ne-li již také dříve, v Praze. On schválně chodíval na kázání Husova v Betlemě, a dával pozor

na jeho řeči, aby jej v něčem stihl. Jednou viděl jej Hus, an 1409
sedí s hlavou sehnutou v šedivém plášti a zakrývaje si oblíčej kápucí; i zvěděv to prvé, že přišel, zvolal naň s kazatelny při vykládání rozdílu mezi zákonem božím a nálezy lidskými: Napiš to, kuklíku, a nes na onu stranu (to jest do dvoru arcibiskupova na Malé straně). Již se také v žalobách těch vytýkalo Husovi, co mluvil na synodě roku 1405 proti vybírání platů za udělování svátostí, ač byl tehdáž za to od generalného vikáře samého pochválen; a proti kázání jeho v Betlemě pravilo se, že se jím lidé odvádějí od svých představených duchovních, ježto by měli zůstávati ve svých osadách a tam bráti naučení o zákonu Kristovu. Z této příčiny bylo na něm také žádáno, aby se vykázal oprávněním svým ku kázání lidu ne svému, nýbrž cizímu v kapli Betlemské a k slavnému konání v ní služeb Božích. Byla to otázka od úřadu arcibiskupského podivná; neboť oprávnění to bylo z nadání a stvrzení kaple Betlemské docela nepochybné. Konečně byla z přičinění Husova o tři hlasy národu českého v učení Pražském také složena výtka, že prý činil různice mezi Čechy a Němci.

Hus odpověděl, čeho bylo potřeba k ospravedlnění jeho, netoliko u výslechu nařízeném od arcibiskupa, nýbrž zamítal od sebe obvinění z kacířství a podněcování Čechů proti Němcům také jistou ohláškou veřejnou. Pomluvy jmenovitě, že by byl kdy zastával učení Wiklefova výše zmíněná, odrážel odvoláním se k svým posluchačům v Betlemě, před nimiž že veřejně vždy učil toho opak. [28]) Arcibiskup Zbyněk však a jeho rádci nedávali tomu sluchu; nýbrž aby se sesílili vyšší auktoritou ku předsevzetí svému proti němu a jeho snahám, vypravili posly ku papeži Alexandrovi, opatřené prý hojnými dary, po kterých předložili jemu, že prý v Praze a v království českém, v markrabství moravském i také v některých jiných zemích srdce mnohých nakažena jsou bludnými arti-

[28]) Odpovědi Husovy ve výslechu onom nejsou nám doslovně povědomy, ale obsah jejich byl bezpochyby v podstatě asi týž, jako v poznámcích jeho sepsaných o tom roku 1414. Viz v Palackého *Dokumentech* 164.

1409 kuly Jana Wiklefa a zvláště učením jeho o svátosti oltářní, pročež že jest potřeba užiti rychlého prostředku proti tomu, a za prostředek takový navrhovali zvláště, aby bez ohledu na jakákoli udělení nesmělo býti nikde jinde kázáno, než ve kostelích kathedralných, kollegiatních, farních a klášterních. Hlavním původem této rady byl někdejší náměstek generalného vikářství a officialství Pražského, doktor Jiří Bor, který se zatím již byl stal kanovníkem Pražským. Bylo tím zaměřeno hlavně proti Husovi. Poněvadž nebylo na ten čas dokázané příčiny k zapovědění jemu kázání osobně, měl býti poražen tím, že kaple jeho Betlemská nenáležela k žádnému ze čtyr druhů kostelů právě uvedených. V čele toho poselství ku papeži byl opět světicí biskup Jaroslav Sareptský.

Arcibiskup Zbyněk Zajíc neměl dotud přízně u dvora papeže Alexandra V, protože byl tak dlouho odporoval přistoupiti k jeho poslušenství. Tomu asi jest přičísti, že odvolání proti němu předsevzaté před rokem od pěti študentů Pražských strany Husovy mělo jistý účinek. Jak se zdá, bylo odevzdáno mistrem Markem z Hradce teprv právě novému papeži Alexandrovi. Papež uložil je k vyřízení jednomu z tak zvaných auditorů svých, jejž zmocnil, aby obeslal arcibiskupa Pražského k výslechu. Obsílka tato byla skutečně na arcibiskupa vydána dne 8 Prosince roku 1409, tak že se měl osobně postaviti při dvoře papežově. Ale poslové jeho, kteří zatím přišli, obrátili smýšlení papeže a jeho dvoru brzy k jeho prospěchu, tak že již 12 dní po oné obsílce, dne 20 Prosince totiž, papež Alexander V vydal bullu, kterou odvolav předešlé nařízení své proti němu, ukládal arcibiskupovi, aby vezma k sobě čtyry mistry v theologii a dva doktory duchovního práva, dle jich uznání zakázal hlásání bludných artikulů z moci apoštolské, kterou naň k tomu vznášel; aby zapověděl kázání vůbec v jiných jakýchkoli místech krom kostelů čtvera druhu výše řečeného; aby žádal vydání sobě knih Wiklefových ode všech, kdož by které měli, aby mohli „z očí věřících býti vzdáleny“; i aby proti všem, kdož by se čemu tomu protivili, nastoupil na prostředky kázně s vyloučením dalšího odvolání.

Na první dni měsíce Ledna roku 1410, tedy v čase, když 1410
bulla tato ještě nebyla v Praze známa, připadala dle každoročního obyčeje fakulty svobodných umění tak zvaná *disputací de quolibet*, jíž se všichni mistři z povinnosti účastnili, odpovídajíce jednomu, který co quodlibetarius proti všechněm zastával jisté věty. Úkol quodlibetaria, jak obtížný tak čestný, připadl, poněvadž se mu mnozí starší mistři vyhýbali, na mladého onoho mistra *Matěje z Knína*, který byl před půldruhým rokem stihán úřadem arcibiskupským pro podezření Wiklefství. Přičiněním mistra Jeronyma Pražského byla disputací tato oslavena přítomností mnohých znamenitých osob, a jmenovitě vyslanců vévod burgundského a brabantského, meškajících tehdáž v Praze, kterých on k tomu pozval, jakož také konšelů Pražských. Jeronym pak učinil přitom pochvalnou řeč o mladém a nadaném mistru quodlibetariovi, ve které lituje tehdejšího utrpení jeho, s velkým důrazem zamítal kaceřování národu českého vůbec, prohlašuje nařčení jeho od nevlasteneckých zkažených kněží za lživé, a napomínal zvláště konšely Pražské, kteří jak řečeno byli přítomni slavnému shromáždění tomuto, aby obec českou svého města proti lživým nařčením těm dle vší možnosti své hájili; přitom pak vyslovil povšechně mínění své o knihách Wiklefových. Pravilť, že on čítal a studoval je jako knihy každého jiného doktora, a že se z nich naučil mnohému dobrému; ale aby se měl všeho, co v nich četl, držeti jako víry, že jest jeho daleko; neb to že přísluší jen písmu svatému. Protož radil také studujícím, aby knihy ty, a zvláště artistické, často čítali a pilně studovali, kdyžby pak našli v nich něco, čeho by pro nedostatečnost svou náležitě nechápali, aby sobě odložili k zralejšímu věku; neb že jsou v nich věci některé, které se zdají býti proti víře; těch aby nedrželi a nehájili, nýbrž víře se podrobili; rovněž aby knih těch nepůjčovali lidem, kteří jim nerozumějí.[29])

[29]) Řeč tato se nachází vytištěna u Höflera (II. 112), který ji přičítá Husovi. Mistr Matěj z Knína se v ní nepřipomíná zejména, ale o pří-

1410 Bulla papeže Alexandra proti knihám Wiklefovým dostala se do Prahy snad pro nepohodu na cestách času zimního teprv okolo 9 Března 1410. Arcibiskup Zbyněk nemeškal zříditi kommissí čtyr mistrů theologie a dvou doktorů práv ku prozkoumání knéh Wiklefových, jak bylo v ní předepsáno. Jak se zdá, byli mistři Ondřej Brodský a Jan Eliášův, též Adam z Nežetic a Jiří Bor jakožto doktoři práv členy této kommissí. Hus, jak zvėdėl o obsahu bully, učinil proti ní odvolání ku papeži Alexandrovi V, nedbaje na to, že se to bullou samou zabraňovalo. Bralť sobě za příčinu, že byl papež nedobře zpraven, protože nebylo posud na nikoho v Čechách ukázáno, žeby se zatvrzele přidržel učení Wiklefových, ano bylo to v přímém odporu s veřejným ohlášením arcibiskupovým na synodě roku 1408, že nenalezl žádného bludaře v Praze ani jinde v Čechách. Že mistři a doktoři od arcibi-

běnu jeho mluví se v ní tak, že nemůže nikdo jiný tím býti míněn. Jest pak také výslovná zpráva o tom, že Matěj z Knína držel disputací de quolibet, v žalobních kusích proti Jeronymovi v koncilii Kostnickém (viz *Hardt* IV. 636), ač tam klade se dle některých rukopisů na rok 1400 (patrně mylné), dle jiných na rok 1409. Z důvodů následujících mám za to, že náleží k roku 1410. Disputaci de quolibet začínala se dle statut fakulty vždy 3 Ledna, a pokračovalo se v ní několik dní; quodlibetarius pak býval vždy volen o půl léta dříve, aby se mohl náležité připraviti. Poněvadž se příběh Matěje z Knína z roku 1408 v řeči této připomíná, musí připadati teprv po tomto roce; začátek roku 1409 nehodí se pak k tomu, protože nařčení země kacířstvím, které má řečník na mysli, teprv později se stalo. Není také podobné, že by mistr teprv nedávno předtím od úřadu arcibiskupského stihaný, byl již ku konci Června roku 1408 býval ustanoven za quodlibetaria, v čase, když ještě němečtí mistři vládli universitou a fakultou. Později zase než k roku 1410 nehodí se řeč ta, protože patrně psána jest ještě před spálením knih Wiklefových: neb by sic jistě byla o něm v ní zmínka. Dle *Chronicon Univ. Prag.* nebyl také Matěj z Knína po onom svém stihání dlouho živ (post non longo tempore vixit), jakož se i v pamětech universitních nikdy více nepřipomíná. Že pak řeč tato byla držána od Jeronyma, musí se souditi z toho, že se mu v žalobních kusích oněch právě dává vina ze chválení knih Wiklefových v této disputací. Od spisů Husových rozeznává se značně ve formě, ač ovšem ne v míněních jí pronesených, ježto se v nich oba přátelé snášeli.

skupa zřízení uznají knihy za bludné ano kacířské, nemohlo 1410
však hned napřed býti pochybno. Dle úsudku jich a v dorozumění se svými suffragany i s děkanem a kapitulou Pražskou jakož i jinými praelaty dal arcibiskup na synodě o sv. Vítě toho roku dne 16 Června ohlásiti svůj rozsudek, dle něhož všecky knihy Wiklefovy jemu odevzdané, aby byly dle slov bully z očí věřících vzdáleny, měly býti spáleny ohněm; Přibík z Houzné, Hroch z Podvek, Michal z Drnovic, Petr z Valencie a Jan z Landšteina, kteří se byli odvolali ku papeži proti odevzdání knih Wiklefových, a právní zástupce jich mistr Marek z Hradce, jakož i všichni jiní, kdož by posud byli knih neodevzdali, s nimi se skrývajíce, napomenuti jsou, aby to učinili do šesti dní; hájení a učení bludů Wiklefových, a zvláště o svátosti oltářní, zakázáno pod zbavením církevních beneficií a jinými tresty, k jichž vykonání hrozil arcibiskup užiti také ramene světského a jmenovitě pomoci krále Václava, jakožto od papeže zároveň k tomu požádaného; konečně zapovídal v Praze kázání v jakýchkoli místech jak pravil soukromých, totiž mimo kostely kathedralné, kollegiatné, farní a klášterní, rovněž po šesti dnech od rozhlášení tohoto zákazu, pod trestem klatby.

Nařízení toto bylo osudným krokem, kterým náboženské hnutí v Čechách od času Waldhausera a Miliče vždy blahodějněji se rozkládající z vyvinutí svého pokojného a zákonného strženo bylo na cestu odboje. Arcibiskup Zbyněk a jeho rádci chtěli úskočným spůsobem užiti církevní moci ku potlačení snah o napravení církve, a uškodili tím vážnosti moci církevní. Nebo smýšlení o potřebě změny ve zkaženém stavu duchovenstva bylo v Čechách již takové, že se z něho ujímala i odhodlanost k odporu proti těm, kteří se mu protivili. Mezi Husem a Miličem neb Matiášem z Janova byl následkem zmožení se věci jinak té samé, o kterou se zasazovali, rozdíl v tom, že onino pokorně se podrobili zevnější auktoritě, když proti nim povstala; ale Hus odvážil se, slepé poslušenství odmítnouti, když se mu zdálo, že se auktority církve nadužívalo spůsobem nedovoleným proti vlastním účelům církve.

1410 Na zastávání se nařčených učení Wiklefových tolik mu nezáleželo. Co by bylo z nich řádně usouzeno za blud, byl pořád hotov zamítnouti, ač mu knihy Wiklefovy v celosti obsahu svého byly nad míru zalíbeny. Ale v zápovědi kázání v kaplích, kterým mělo býti zamezeno kárání panujících neřestí duchovenstva a navedení lidu ke hlubšímu pojímání pravého jádra učení křesťanského, spatřoval neospravedlněný útok na svobodu slova božího a tudy protivení ze zákonu Krista samého. To byla pro něj věc, ve které bylo poslouchati více boha než lidí.

Ponévadž papež Alexander V, ku kterému se byl odvolal, mezi tím časem zemřel (3 Kv.), uzavřel Hus učiniti odvolání opětné k novému papeži *Janovi XXIII*, který byl teprv před nedávnem, dne 1 Června toho roku, oznámil dle obyčeje nastoupení své rektoru a obci učení Pražského. Ale úmysl jeho byl pevný již napřed, zápovědi kázání v kaplích se nepodrobiti. Protož také hned první neděli po té zápovědi, dne 22 Června, kázal v Betlemě k množství lidu neobyčejně velikému, které se toho dne sešlo. Učiniv zmínku o zemřelém papeži, kterak nařídil bullou svou vykořenění bludů v Čechách, osvědčil předně, že on díky bohu neviděl posud žádného Čecha kacíře, totiž takového, který by byl zatvrzele setrval ve bludech protivných písmu svatému, a že v tom praelati čeští papeže křivě zpravili. „Lhou," zvolal přitom lid rozjařený. Mluvil dále proti nařízenému spálení knih Wiklefových, jakožto obsahujících mnoho dobrého; oznamoval, že míní odvolati se proti rozkazu arcibiskupovu, a tázal se, zdali se chtí jeho v tom přidržeti. Opět volal lid: „Chceme a přidržujeme se!" Tu jim oznámil konečně také, že on kázati nepřestane, byť měl vyhnán býti ze země nebo zemříti ve vězení, a napomínal k stálosti; neb žeť nastává potřeba jako v starém zákoně dle nařízení Mojžíšova, opásati se mečem a hájiti zákon boží. Byla to slova, která nalezla ohlas ve všech třídách obyvatelstva Prahy a království českého. Již za tři dni potom, dne 25 Června, bylo v kapli Betlemské před písařem veřejným a svědky k tomu požádanými čteno a ohlášeno *odvolání* k pa-

peži Janovi XXIII ve jménu Jana Husa, pana *Zdislava ze* 1410
Zvířetic, mistra svobodných umění, tří bakalářů, Jana z Brandýsa, Beneše z Lysé a Petra ze Sepekova, a tří študentů učení Pražského, Petra z Valencie, Michala z Drnovic a Jana z Landšteina, jakož i ve jménu všech jiných mistrů, doktorů, licentiatů, bakalářů a študentů řečeného učení, též pánů, zemanů, rytířů, panoší, správců krajů, okršků, měst, hradů, městeček, vesnic a obcí i jakýchkoli osob duchovních i světských, kteří by se jich v tom předsevzetí přídrželi.

Tři študenti v odvolání tom jmenovaní byli titíž, kteří se přede dvěma léty byli účastnili prvního odvolání proti arcibiskupu. Druzí dva jejich tehdejší spoluúčastníci, Přibík z Houzné a Hroch z Podvek, odstoupili tentokrát zpátkem, aby neupadli v klatbu. [30]) Zdislav ze Zvířetic, jinak z Wartenberka, který tu naproti tomu s jinými vystoupil do popředí vedlé Husa samého, byl mladý mistr, teprv 11 Března toho roku mistrem Janem Husí promovovaný, a nejstarší z oněch sedmi synů pana Viléma ze Zvířetic, o nichž jsme se na jiném místě zmínili, že přijali všichni zároveň vysvěcení za akolyty roku 1400. Odvolatelé užívali za hlavní důvod proti spálení knih Wiklefových, že jest nerozumné, chtíti zničiti zvláště některé z nich, obsahu logického, mathematického, filosofického a jiného, které žádného bludu neobsahovaly, nýbrž mnoho dobrého, a že jest nerozumné pálení i kacířských knih, protože učeným potřebí jest znáti je, aby je mohli poráželi a pravdu křesťanskou hájiti, osvědčujíce se přitom s ohledem na své nepřátely, že se nemíní žádného bludu jakýchkoli kněh zastávati neb je držeti, aniž dotud jakého se drželi neb jej zastávali. Proti zápovědi kázání v kaplích odvolávali se zvláště na privilegia kaple Betlemské a pro-

[30]) Petr z Valencie, může-li se dle místního jména tohoto souditi, rodem Španěl, byl chudý, a požíval předtím i potom asi šest neb sedm let podpory od mistra Jeronyma Pražského, jsa jeho služebníkem. Viz *von der Hardt* IV. 642. Přibík z Húzné nachází se později roku 1420 mezi odpovědníky Pražanů na straně krále Sigmunda. Viz *Archiv český* IV. 381.

1410 spěšnost jejího založení, nad to pak na nařízení Kristova, dle kterých že slovo boží nemá býti vázáno, nýbrž kázání jeho má býti skutkem nejsvobodnějším, jakož jest církvi nad jiné nejužitečnějším, i na příklad Kristův, jenž po všechen čas až do smrti své kázal ve školách, na ulicích, na cestách, na moři, na polích i na poušti.

Již den před vyhlášením rozkazů arcibiskupa Zbyňka na synodě, totiž dne 15 Června, byla z příčiny rozkazů těch, o nichž se napřed rozšířila pověst, svolána universita rektorem Janem Šindelem, proslulým mistrem v lékařství, který byl následoval v rektorství bezpostředně po Husovi; a ve schůzi té u přítomnosti velkého počtu mistrů, bakalářů i študentů vyřčeno, že se universita s arcibiskupem a praelaty nesnáší v úmyslu jich, aby knihy Wiklefovy byly spáleny, i uzavřeno, žádati krále, aby spálení takové překazil, aby z toho nepřišla hanba jemu a celé zemi i universitě. Všichni mistři přisvědčili k tomuto uzavření, vyjma těch několik, které byl arcibiskup vzal do kommissí k soudu nad knihami. K žádosti ve jménu university sobě přednesené král Václav také hned poslal k arcibiskupovi na přeptání. Následkem toho arcibiskup, který mínil knihy hned nazejtří po odsouzení jich spáliti, zadržel s tím, a slíbil, že neučiní ničeho mimo vůli královu, jmenovitě pak, že počká až do příchodu markrabí Jošta, který měl tehdáž přijíti do Prahy, poněvadž se král mínil o tom s markrabím poraditi. O několik dní později, dne 21 Června, vydala universita také veřejné ohlášení o tom, že rozsudku arcibiskupova, vyřčeného nad knihami, neschvaluje a nechce mlčením o něm státi se spoluvinnou té nepravosti.

Odvolání Husovo proti odsouzení kněh Wiklefových a proti zápovědi kázání v kaplích i odpory tyto jiné, které se stavěly arcibiskupovi v cestu, byly zatím jemu neboli jeho rádcům pohnůtkou k novému nepřátelskému kroku proti Husovi. Poslal totiž arcibiskup žalobu naň ku papeži, ve které jej nazýval hlavním původem a zastavatelem šíření bludů Wiklefových v Čechách, kladl jemu za vinu, že kázal po zapovědění kázání v kaplích, a oznamoval jmenovitě nebezpečný obsah

kázání jeho drženého v Betlemě dne 22 Června, ne bez všeli- 1410
jakého překrucování a snad i přidávání; na základě tom pak žádal, předně aby mu papež bez ohledu na odvolání jakékoli uložil další pokračování v tom, co mu z příčiny bludů Wiklefových bylo nařízeno od papeže Alexandra, zadruhé pak aby byl Hus obeslán osobně k dvoru papežovu a potažen k odpovídání i k trestu za své přestupky. Když potom markrabí Jošt dlouho do Prahy nepřijížděl, ano, jak se zdá, s příchodu jeho docela sešlo; nechtěl se arcibiskup Zbyněk déle vázati žádnými ohledy, i přistoupil ke skutečnému vykonání svého nálezu o knihách Wiklefových. Ve středu dne 16 Července svolal praelaty a jiných duchovních mnoho do domu arcibiskupského na Malé straně, dal dům odevšad zavříti a hlídati branným lidem, potom pak exempláře knih Wiklefových sobě odvedené položiti všecky na hranici ve dvoře uprostřed domu, kterouž svou rukou zapálil a odevzdal knihy tím spůsobem ohni. Když hořely, zpíváno přitom hlučné Te deum laudamus a zvoněno na zvony jako za mrtvé. Myslili, jak praví jeden letopisec souvěký, že měli nyní konec všech svízelů, a on z dopuštění božího byl teprv začátek.

Zdá se, že král Vácslav nebyl tu chvíli v Praze; sic by se spálení knih sotva bylo minulo s překážkou od něho. Arcibiskup Zbyněk, který znal smýšlení královo, hned po tom skutku, nejspíš ještě téhož dne, odjel do Roudnice; odtamtud však již pozejtří, dne 18 Července, vydal *klatbu* na Husa a na všecky jiné účastníky odvolání jeho ku papeži, jak ony, kteří byli v odvolání výslovně uvedeni, tak také všecky nenované jich pomocníky, pokládaje jim odvolání toto samo za protivení se jeho nařízením. Z toho se strhly velké rozbroje v lidu Pražském, jehož již větší část byla arcibiskupovi i duchovenstvu jeho, a jmenovitě kanovníkům a farářům odporná. Když dle rozkazu arcibiskupova kněží v kostelích Pražských počali první neděli potom ohlašovati klatbu při službách božích, což měli opakovati každou neděli a svátek, překážel im lid v tom na mnoha místech násilným odporem. V metropolitním kostele samém strhnul se ve svátek Maří Magdaleny

1410 (22 Čvce.) povyk takový, že duchovní, který sloužil velkou mši svatou pod infulí, a 40 kněží jiných, kteří měli mše u rozličných oltářů, musili od nich odejíti. Téhož dne v kostele sv. Štěpána na Novém městě, když kazatel mluvil potupně o Husovi, obořilo se naň šest mužů s tasenými meči, a hrozili mu smrtí. Jindy byli kněží vyhlašující klatbu napomínáni od lidí v kostele, aby na kázání nelhali. [31]) Výtržnosti jedné strany byly pak opláceny výtržnostmi se strany druhé. Nepovolaní napomínatelé takoví bývali totiž v kostele metropolitním od kněží a od žáků kůrních ve svatém místě samém chápáni, biti, rváni a poličkováni neb zavlečeni do obecnice čili refektáře žákovského a nemilostivě mrskáni metlami. Kůrní žáci dobývali sobě potom zásluhy takové také chytáním lidí přídržících se Husa i mimo kostel ve hradě Pražském a mrskáním jich v obecnici. Podobně činili mniši u Matky boží na Novém městě a v jiných klášteřích. Strana zastávající se Husa byla však přitom silnější; i sami dvořané královi stavěli se jí v čelo v předsevzetích toho druhu duchovenstvu protivných, až ze strachu všichni faráři Pražští dalšího ohlašování klateb zanechali. Obecný lid uvolňoval své nechuti proti duchovenstvu Husovi nepřátelskému také skládáním hanlivých písní a zpíváním jich na ulicích, což od druhé strany rovněž zase bylo odpláceno písněmi opačného tupení. O arcibiskupu zpívalo se s narážkou na jeho neumělost literní: „Zajíc biskup Abeceda. spálil knihy a nevěda, co jest v nich napsáno.“ Říkalo se také o spálení knih, že si původci jeho skvostnějších exemplářů podrželi a naložili místo nich stará registra a jiné pergameny k spálení. Pro zabránění horších nepořádků ve městě zakázal konečně král Václav jedné i druhé straně všecko podobné týrání a jmenovitě zpívání hanlivých písní, hroze i trestáním na hrdle; zároveň však nařizoval arcibiskupovi, aby těm, jejichž knihy spálil, učinil náhradu za škody jim tudy učiněné.

Hus a čtyři z jeho přátel v učení Pražském vystoupili mezitím proti spálení knih již vykonanému také tím spůsobem,

[31]) Husovy *Sebrané spisy* II. 124.

že oznámili veřejné disputací k hájení jistých kněh Wiklefových, o nichž důvěřovali si dokázati, že v nich nebyly obsaženy dokonce žádné bludy, ač byly spáleny s jinými spolu. Hus sám vzal na sebe knihu Wiklefovu o nejsvětější Trojici, mistr Jakoubek ze Stříbra knihu o desateru božích přikázání, Šimon z Tišňova de probationibus propositionum, Zdislav ze Zvířetic de universalibus, mistr Prokop z Plzně de ideis. Dle ohlášení byly tyto disputací vykonány v pěti dnech pořád běžících od neděle dne 27 až do čtvrtka dne 31 Července, každý den jedna, v pořádku, jak jsou jména mistrů zde uvedena. 1410

Král Václav byl tvrzením bully papeže Alexandra V, jako by bylo království jeho nakaženo bludy, ač posud proti nikomu nebyl proveden důkaz o tom, dojat jako urážkou jeho samého se týkající, a sdílel také s dvořeníny svými stanoviště Husovo, že jest zápověd kázání v kaplích rušením svobody slova božího; pročež mínil se ujmouti věci arcibiskupem Zbyňkem pronásledované přímluvou svou u dvoru papežského, a užil k tomu příležitosti, když za nedlouho toho času přijel do Prahy posel papežský Antonín de Monte Catino se zvyklým slavným ohlášením o nastoupení nového papeže Jana XXIII. Psal totiž papeži dne 12 Září roku 1410 své blahopřání, aby povýšení jeho na stolici apoštolskou sloužilo ke blahu církve vyslovil však přitom své ustrnutí nad bullou předchůdce jeho, obmezující kázání slova božího, ježto prý kterak bude moci prospívati církev ve víře, naději a lásce leč hlásáním evangelia? a stěžuje na pohanění svého království od nepřátelských utrhačů, žádal, aby rozkazy dané onou bullou Alexandrovou byly odvolány. V témž smyslu psal obzvlášť několika kardinalům, o kterých měl zprávu, že jim záležitost ta byla poručena; a ku psaní královu přidružili se zvláštními dopisy přímluvnými také manželka jeho královna Žofie, několik pánů českých, mezi nimiž zvláště nejvyšší hofmistr pan Lacek z Kravař, a bezpochyby k vybídnutí od krále samého také purkmistři a konšelé Starého (16 Září), Nového i Menšího měst P[illegible] [illegible]í). V dopise královny Žofie stála oblibená slo[illegible] slovo boží býti vázáno, nýbrž má býti [illegible]

1411 kazu králova, tehdy že ty listy zdvihl a „nemá jim toho za zlé aniž jim z čeho zlého dává vinu“.

Umluva tato byla by mohla spůsobiti konec tehdejší rozepři mezi arcibiskupem a částí duchovenstva, která se přídržela Jana Husi, ano mohla snad i míti za následek částečné provedení oprav ve věcech církevních v Čechách, kdyby byla opravdově a rozumně bývala uvedena ve skutek. Ale k tomu skutečně nepřišlo. Arcibiskup Zbyněk se dostavil osobně před králem, a bezpochyby učinil pokoření, jaké se na něm žádalo, ale nezískal sobě tím předešlé milosti u krále, jak snad doufal. Zdá se, že král Václav z jeho poddajnosti bral chuť, dát mu pocítiti moc svou tak jako někdy Janovi z Jenšteina ve své rozepři s ním, a choval se k němu příkře. Ještě pak více se podobá, že arcibiskup i krom toho brzy litoval umluvy, jížto se přes příliš vydal v moc krále, a že jej také podněcovali jeho rádci, kterých záměrům proti nenáviděné straně Husově umluva ta byla velikou překážkou; pročež hleděli ji zase podvrátiti. Dle výpovědi umluvců měl arcibiskup zdvihnouti interdikt, a učinil to; ale zpěčoval se propustiti z klateb duchovní, kteří za interdiktu nepřestali konati služby boží, tvrdě, že jest to hřích, z něhož měli hledati rozhřešení od papeže. Proti tomu namítala strana druhá, že arcibiskup, od něhož klatby vyšly, má také právo z nich propustiti, k čemuž byl výpovědí výslovně zavázán, a že tu také při kněžích, kteří sloužili, nebylo hříchu, protože interdikt nebyl spravedlivý, nýbrž zmatečný, berouce arcibiskupa za vlastní jeho slova o Pražanech, proti kterým byl interdikt vydán, že nebyli vinni. V tom smyslu vyslovil se o tom Štěpán z Pálče ve zvláštním spise;[32]) a král Václav naléhal na arcibiskupa, aby v týž spůsob učinil o tom písemné vyhlášení. Toho však arcibiskup Zbyněk odepřel, a nechtěl také psáti list ku papeži, jak mu výpovědí bylo uloženo, dle formy jemu z rozkazu králova předložené. Když tudy arcibiskup smlouvy neplnil, nebyla mu také ve všem plněna se strany krále. Mnozí kněží nebyli tedy hned ještě navráceni

[32]) Viz *Chronicon universitatis* u Höflera I. 22.

k svým statkům a důchodům; jiným dály se dle nahodilých 1411
příčin nové nátisky, a arcibiskup sám stěžoval, že se mu od dvořanů králových sáhalo do jeho duchovního práva, že se naň skládaly a přibíjely neb metaly potupné listy. Se samým proboštem Pražským Jiřím z Janovic měl tehdáž jakousi potržku, ve které onen prý se proti němu postavil brannou rukou. Král, jemuž arcibiskup prý chtěl přednésti své stížnosti, nechtěl mu dáti žádného slyšení, i jevil nechuť svou k němu rozličným jiným způsobem, až prý on, nejsa bezpečen, v pátý týden po umluvě odjel z Prahy.

Když tím způsobem již bylo zřejmo, že arcibiskup v umluvě státi nemíní, učinil Hus se své strany nicméně ještě jistý pokus, aby umluvu tu pokud možná obrátil sobě ku prospěchu. Psal totiž prosebně papeži, vyznávaje víru svou a odmítaje všeliké nařčení z bludných učení jakožto křivé, křivé jmenovitě, jako by byl učil, že v svátosti oltářní zůstává podstata hmotného chleba, nebo že kněz ve smrtelném hříchu nepůsobí svátosti, a jiné vše, co naň bylo udáno od jeho protivníků. Omlouval přitom své nejití k obsílce do Říma nebezpečenstvím života na cestě pro úklady sobě strojené, zvláště od Němců, odvolával se k tomu, že jest s arcibiskupem srovnán rozsudími, a žádal, aby hledíc k tomu sproštěn byl oné obsílky. List ten pro větší váhu předložil a sám četl dne 1 Září v plném shromáždění mistrů učení Pražského svolaném k tomu cíli od rektora Šimona z Tišňova, kterýž dle jednosvorného nálezu dal k němu přitisknouti pečeť university. Jiný list psal zároveň ke sboru kardinalů, žádaje o přímluvu jich, při čemž zvláště ukazoval k tomu, kterak se hněv arcibiskupův naň počal nejprvé z toho, že on se přídržel sboru kardinalů, když se jednalo o vypovědění poslušenství Řehoři XII, čemuž se arcibiskup Zbyněk tehdáž nemístně protivil. Možná, že prosebné tyto listy Husovy byly zároveň podporovány nějakým dopisem krále Václava ku papeži, jakýž aspoň král po zavření umluvy mezi stranama učiniti zamýšlel.

Arcibiskup Zbyněk mezitím k hájení moci své pomýšlel na jiné cesty, které by sotva byly vedly k pokoji, než spíše

1411 k větším zmatkům mezi duchovní a světskou mocí v zemi české. Odebralť se do Litomyšle, bezpochyby na poradu s tamějším biskupem Janem, králi Václavovi protivným, a poslal odtamtud králi list daný dne 5 Září, kterým vytýkal jemu nevlídné a stranné chování k sobě i nezdržení smlouvy, a oznamoval mu, že, poněvadž prý král nechce staviti křivd, ježto se mu dějí, musí jeti k bratru jeho, králi Sigmundovi, do Uher a jemu stěžovati i prý žádati, aby se za něj o to přimluvil u něho. Celý spůsob toho psaní ukazuje, že se arcibiskupu nejednalo o pouhou přímluvu, nýbrž o nějaké mocnější zakročení krále Sigmunda proti bratru, jemuž nikdy nebyl upřímným. Záměry tyto se však nesplnily; přetrhlať je smrt nenadálá. Arcibiskup Zbyněk dojel totiž z Litomyšle skrz Moravu toliko do Prešpurka. Tam se roznemohl a zemřel dne 28 Září r. 1411. Tělo jeho jest přivezeno do Prahy, a pohřbeno ve hrobě mramorovém v kapli pod novou věží kostela Pražského.

7.

Opřeni se Husa proti moci papežské.

(1411—1412.)

Vedlé rozepře o náboženství, která nejvíce hýbala myslemi lidu, dály se v Praze téhož času rozličné jiné věci v jiném směru důležité, o kterých však máme zprávy velmi nedostatečné. Náležejí k tomu předně rozepře mezi obcemi Starého a Nového města Pražského, které beze vší pochybnosti byly staršího původu, ale zrovna tehdáž vzaly zase nový podnět ze příčin nám neznámých.

Může býti, že Novoměstští, kteří se toho času těšili poněkud z větší milosti krále Václava než Staroměstští pro své chování za času jeho druhého zajetí, hleděli toho užiti k svému prospěchu a zejména ke sproštění se některých poměrů k Staroměstským, které jim byly nemilé. Týkalo se to zvláště *odvolávání* se od rozsudků Novoměstských ku konšelům Staroměstským jakožto k vyššímu právu, jemuž Novoměstští konšelé

počali se protiviti a nedávali mu místa. Byl také tehdáž nějaký spor mezi obcí Novoměstskou a úřadem podkomořího, zdali by podkomořímu příslušelo na Novém městě Pražském jako v jiných městech královských, ku př. i na Malé straně, konati mimořádný soud, tak zvaný podkomořský. Novoměstští popírali toho jakožto věci od vysazení města jejich nikdy nebývalé, a vypravili o to roku 1408 dne 11 Června posly ku králi Václavovi, čtyry konšely a dva z obecních, na Záběhlice, kdež se tehdáž zdržoval, nevíme, z jaké příhody; a král prý svolil k žádosti jejich, aby je měl od soudu podkomořího vyňaty, i také prý, aby k žádnému jinému nebylo se odvoláváno od soudů jejich než ku králi samému.

Zněla-li tak skutečně výpověd králova, nebylo by divu, jestliže se na ní zakládali Novoměstští, bráníce odvolávání do Starého města tím rozhodněji. Bylo také jiných neshod více mezi oběma městy. Když roku téhož dne 12 Srpna Staroměstští vznesli žádost na konšely a obec Novoměstskou, aby se s nimi srovnali o míru obilnou, totiž korec, tak jak loket, váha, pinta a jiné míry byly stejné, Novoměstští odepřeli toho z té příčiny, žeby prý potom Staroměstští chtěli si osobiti dohled na jejich míru, zdali se se Staroměstskou srovnává, a tím žeby oni podvodně byli z práv a svobod svých vyvedeni. Neznámo pro jakou jinou při později Novoměstští stavili všechny platy měšťanům Starého města, které měli na domích v jejich městě. Když však Staroměstští vedli stížnost na to jakož i na překážky činěné proti odvolávání se k jich soudu, vyšel rozkaz krále Václava z Kutnéhory dne 7 Ledna 1409, aby Novoměstští odvolávání nepřekáželi a stavení platů ihned zrušili; již pak desátého dne potom (17 Led.) následoval rozkaz druhý ostřejší, hrozící sice přísnými prostředky.

Rozkazem tímto nedali se však Novoměstští hned pohnouti, nýbrž překáželi dále odvoláním do Starého města, a byli bedliví na spolusousedy své, jestliže kteří v tom neb jiném nadržovali Staroměstským. Z toho byl viněn od konšelů pekař *Duchek Veliký* na Poříčí, s nímž měli od delšího času velké svízele. Byl se přistěhoval do Prahy z Nimburka,

— kdež byl roku 1400 odsouzen cti, víry i hrdla, že nevyvadiv rukojmí svých v jistém dluhu utekl byl času nočního proti danému slovu. O tom prý konšelé Novoměštští zvěděvše, nepřipouštěli ho do shromáždění obce. On však se jim za to mstil vzbuzováním nepokojů, tak že, když on do obce nepřišel, návodem jeho také mnoho jiných nechtěli přijíti, a meškal prý tím mnoho konšely v potřebách obecných. Konšelé stěžovali na to obci, kteráž vypověděla: kohožby koli zvěděli, ježto by se tak rotil a různice mezi nimi činil, aby nedali růsti těm zlým, nepočestným a šibalským obyčejům, ale aby popravili k životu takového i k statku. Tím spůsobem od obce zmocněni, konšelé dali Duchka zajmouti, a tu prý se ukázalo zjevně, že měl se Staroměstskými dorozumění tajné a obci škodné. Nebo když zrovna ten čas konšelé Novoměštští žádali na Staroměstských mistra popravného pro některé jiné vězně, Staroměštští nechtěli jim ho vydati, domnívajíce se, žeby šlo o bezživotí Duchka (v Unoru 1409). Zdá se však, že Duchek nalezl vyšší ochranu a musil po krátkém čase býti propuštěn, ano i v právní při jeho s věřiteli Nimburskými vyšel v měsíci Červnu nález konšelů Novoměstských jemu aspoň na čas příznivý. [34])

Mezitím hájili Staroměštští dále svůj soud odvolací, a král Václav dal jim opět za právo majestátem vydaným na Točníku dne 23 Června toho roku, kterým se odvolávání z Nového města stvrzovalo jakožto chvalitebný obyčej, stávající od počátku a od vysazení města tohoto císařem Karlem, a každému, kdož by se tomu protivil, hroženo pokutou jednoho sta hřiven stříbra. Ani tomu se však Novoměštští ještě nepodrobili. Veliká obec, jíž konšelé nepochybně učinili zprávu o svém posavadním jednání v té věci, dala sobě vyložiti zakladací listinu města, vydanou někdy císařem Karlem, od vrchního písaře městského Svatoslava, muže v právích zběhlého a učinili nález dne 22 Října roku 1409, aby odvolávání do Starého města dopouštěno nebylo, než aby šlo odvolání toliko ku králi, a to z té

[34]) Zápisy o tom v knize Novoměstské *Liber sententiarum aureus* B. 29, 30, C. 2, 3, 7, 8.

příčiny, že nás privilegia císařská, králem potvrzená, nezavazují tam se odvolávati. [35]) Rozumíme-li dobře zprávám o tom zachovaným, odebrala se obec hned u valném počtu ku králi tehdáž v Praze přebývajícímu, prosíc, aby od něho byla zachována při právích a svobodách otce jeho. K tomu král Václav přisvědčil, a dopustil nejspíš nového jednání o tu při. Když však Staroměstští na důkaz své spravedlivosti okázali listy odvolávací z předešlých časů pod vlastní pečetí konšelů Novoměstských, rozhněval prý se král velmi, a řekl: Ač by se kdo svolil k oběšení, sám by sebou vinen byl. Proti tomu pravili Novoměstští, že jestli toho konšelé jejich dopouštěli, není tím vinna obec; neměli toho činiti bez svolení obce. Ale námitka ta jim postačiti nemohla. Král Václav zůstal přitom, že se odvolávání do Starého města zakládalo na starodávném právě, jehož nedal rušiti; a po mnohonásobném vždy přísnějším napomínání musili Novoměstští konečně na tom přestati, tak že se ne-li dříve aspoň od roku 1411 dálo odvolávání do Starého města zase bez všelikého protivenství. [36])

Roku 1409, když ještě různice tato mezi městy trvala, měli Pražané Staroměstští nějaké nepřátelství se svými někdejšími odpovědníky z roku 1402, panem *Benešem z Hořovic* a bratrem jeho Bohuňkem, pro nějaké násilí učiněné zámožnému měšťanu Leutlovi nitníkovi čili Zwirnerovi z Dlouhé

[35]) Major communitas interposuit et arrestavit appellari in majorem civitatem Pragensem, sed ad dominum regem ut appelletur. Et causa fuit ista, quod privilegia imperatoris, confirmata per dominum regem, non ligant nos ad ibi appellandum. *Lib. sentent. aur.* G. 6.

[36]) Opak toho praví se ve spise *O dávních právích a rozepřích Nového a Starého měst Pražských*, vydaném v Časopise česk. musea r. 1836. Dle něho král Václav dal Novoměstským za právo, a odvolání do Starého města zrušil. Že však to jest nepravda, dokazují nejen listiny krále Václava z let 1408 a 1409 v *Lib. vetust. privil.* pag. 99, 101, nýbrž také celá řada skutečných odvolání se z let 1411 až 1418 v *Lib. sentent. aureus*, vydaná dílem v Palackého *Archivu českém* IV. Spis onen, složený asi v druhé polovici 15 století, zakládá se dílem na starších pravých zápisích nyní ztracených; nicméně lze jest ho užíti jen s velkou opatrností, a p[illegible] mu také dílem chronologická určitost.

třídy (čís. 616). Stalo se však o to přátelské narovnání dne 18 Dubna toho roku.

Jiné záští bylo s panem *Bohuslavem ze Švamberka* a bratřími jeho i panem *Půtou ze Skály*, které se týkalo Pražanů všech tří měst, Starého, Menšího i Nového, však na předním místě samého krále. Dne 22 Dubna 1409 zavřeno jen příměří na čtyrnedělní výpověd. Příčina záští toho jest neznáma. Čteme však ve krátkém starém letopise, že toho roku sťat jest pan Švamberk v Praze, bezpochyby jeden z bratří Bohuslavových; a skutek ten nepochybně se záštím oním souvisel.

Téhož léta strojila se také vojenská výprava proti zahraničnému nepříteli, markrabím *míšenským* totiž, s kterými trvalo záští od jejich vpádu do země roku 1401. Dne 10 Září roku 1409 poslal král Václav z Točníka tehdejšího místopurkrabí Pražského Ješka z Rotšteina k jednání s Pražany Starého, Menšího i Nového města o branný lid, jejž měli k tomu vypraviti. [37]) Není však více o tom známo, než že teprv o dvě léta později (1411 31 Říj.) zavřeno bylo s Míšenskými příměří asi na sedm měsíců.

Nelze nám také docela mlčením pominouti příběhu soukromé povahy, který nedlouho potom spůsobil v Praze velký povyk, a ku kterému bezpochyby něco přispělo strannické záští pocházející z tehdejší náboženské rozepře. Roku 1410 totiž dne 24 Ledna byl děkan Všech Svatých a králův sekretář, mistr *Zdeněk z Labouně*, jejž byl král Václav roku předešlého mimořádně ustanovil za rektora university pro rozepři mezi národy, nenadále zatčen v domě Jana kustosa Pražského na Starém městě z rozkazu konšelů Staroměstských, pro obvinění od souseda Mikuláše Frankova pekaře. Rozkaz konšelů byl vykonán Jakubem místorychtářem a písařem Petrem Hampeizem, kteří přišli s mnohými žoldnéři ozbrojenými a vedli Zdeňka veřejně a ve dne času předpoledního ulicemi na radnici, kdež vsazen jest do obyčejného vězení zločinců a chován tam až do druhého dne. Potom odvedli jej na Malou stranu

[37]) Viz u *Höflera* II. 192.

a vydali v moc arcibiskupa do vězení jeho, ve kterémž žalářník arcibiskupský Ojíř farář Kostelecký jal se ho přísně vyslýchati s užitím muk jak provazy tak jinými nástroji. Z čeho jej vinil Mikuláš Frankovic, neudává se. Zdeněk z Labouně byl, jak se zdá, světák, jak větší díl duchovních tehdejších, kteří sloužili při dvoře, a měl nejspíš všelijaké pletky a různice, ve kterých se nedála vždycky křivda jemu.[38]) Proto však předce lze se domýšleti, žeby byl arcibiskupský úřad nenastoupil proti němu tak ochotně na velkou přísnost, kdyby byl Zdeněk při tehdejších rozepřích mezi králem a arcibiskupem nebyl stál na straně králově jakožto jeden z jeho milostníků. Zajmutí jeho stalo se za nepřítomnosti královy v Praze, a nepraví se nám, co tomu král Václav říkal, když o něm zvěděl. Bezpochyby netrvalo dlouho, že musil Zdeněk z Labouně zase býti propuštěn; on pak žaloval Ojíře žalářníka, Mikuláše Frankova, všecky tehdejší konšely Staroměstské i Jakuba místorychtáře a Petra písaře u soudu papežova z násilí sobě učiněného. Následkem toho vyšel půhon na ně na všecky dne 12 Ledna 1411, dle něhož měli se Ojíř a Mikuláš Frankovic osobně, druzí třeba prostředkem plnomocníků stavěti při dvoře papežském v Bononii, neb kdež by se jinde nacházel. Jak se však věc skončila, o tom nezachovala se zpráva.

Téhož času, dne 18 Ledna roku 1411, zemřel na Moravě markrabí *Jošt*, bratranec krále Václava, jakož oznamovalo zvonění za něj v Praze v pátek potom dne 23 Ledna. Nebyla to pro Prahu lhostejná událost; nebo byl, jak jinde zmíněno, často přebýval v Praze; což nyní pominulo. Naproti tomu byla tím země moravská zase oužeji přivinuta k Čechám a ku Praze, ježto připadla bezprostředně ku panství krále Václava. Násled-

[38]) V krátkém letopise Lipském u *Höflera* I. 9 čte se o něm k r. 1408: Anno domini eodem in die nativitatis domini magister Zdeniko de Labun dedit alapam cuidam studenti in janua ecclesiae S. Galli. Ex hoc quidam studens vulneravit clientem magistri Zdeniconis nomine Kassatam in sinistra parte capitis. Qui sic vulneratus transivit usque ad ecclesiam S. Jacobi, et ibi corruit, et tactus est apoplexia in dextera parte corporis, nec loquebatur fere ad medium annum.

kem tohoto úmrtí staly se umluvy o smíření mezi Václavem a Sigmundem, jakožto jedinými ještě mužskými členy královského rodu českého, ku konci měsíce Června toho roku; za kterouž příčinou meškal tehdáž vojvoda sedmihradský Stibor v Praze co plnomocník Sigmundův. Král Václav dle umluv těch svolil mezi jiným ke zvolení Sigmunda za krále Římského, které se bylo stalo po smrti vzdorokrále Ruprechta falckého (1410 17 Kv.) od některých jeho stranníků, však vyhradiv sobě samotnému právo k dosažení koruny císařské. Smrt arcibiskupa Zbyňka z Hasenburka v Prešpurce na cestě ku králi Sigmundovi snad zabránila nové rozmíšky mezi oběma bratřími, ku kterým by lehce bylo mohlo přijíti, kdyby byl arcibiskup úmyslu svého při králi Sigmundovi dosáhl.

Toho roku bylo dne 30 Května v sobotu před nedělí Svatodušní značné *zemětřesení* v Praze a v okolí města. Bylo prý je pozorovati za chvíli, co by odříkal Otče náš a Zdrávas.

Krátce před smrtí arcibiskupa Zbyňka, však když se již byl vzdálil z Čech a meškal buď v Litomyšli buď již dále na cestě své do Uher, přijelo do Prahy poselstvo krále anglického Jindřicha, konající rovněž cestu do Uher ku králi Sigmundovi. Poněvadž se nacházelo v něm několik mistrů a doktorů anglických, mínili s nimi porozprávěti někteří mistři čeští, dychtivi jsouce nejspíš novin z Anglicka jakožto vlasti Wiklefovy, a navštívili je v hospodě jejich na Starém městě, vzavše i několik bakalářů a študentů s sebou ve průvodě. Mezi hostmi anglickými byl zvláště licentiat ve právích *Jan Stokes,* s nímž sobě po návštěvě krátké ranní přáli delší rozpravu; pročež se svolením rektora, mistra Šimona z Tišňova, zvali jej na odpoledne k větší poctě do kolleje Karlovy. Jan Stokes nepřijal však této návštěvy, poněvadž zradil mu to jiný člen poselstva, rytíř Hartung Glux. Brzy pak potom proslýchalo se o řečech Stoksových i Hartungových, které vedli o Wiklefovi a jeho následovnících ve smyslu straně Husově velice protivném.

Poněvadž vidělo se to býti na ujmu cti obyvatelů země české, odebralo se několik mistrů s veřejným písařem ke Sto-

kesovi, a tázali se ho opravdově, zdali chce státi v řečech těch. K čemuž on tak asi se vyslovil, že kdoby četl neb studoval ve knihách Wiklefových, byť byl jakkoli povahy dobré a u víře utvrzen, musí časem zabřísti do kacířství. Poněvadž v tom místři čeští jakožto ctitelé Wiklefovi spatřovali nařčení sebe, dal Hus přibíti ohlášení na dveřích domu, ve kterém bydlili poslové, že míní v neděli dne 13 Září disputovati o oněch slovích Stokesových, a vyzýval jej dle obyčeje školského, aby se k disputací té dostavil v obyčejné síni disputační a hájil své tvrzení. K tomu Stokes odpověděl jiným přibitím na dveřích kostela Pražského teprva v den k disputací ustanovený, že on jakožto z jiné příčiny, totiž v poselství přišlý nepokládá sobě za povinnost zde k hádání státi; ale chce-li Hus nebo kdo jiný přijíti do Paříže nebo ke dvoru Římskému nebo do kteréhokoli schváleného obecného učení, které by jim oběma bylo jednostejné, že chce tam své řeči hájiti, s hrdým podotčením, že neměl-li by onen na cestu, chce mu dáti. Přitom opravoval, ač nepodstatně, řeč sobě přičtenou, ale dodal k tomu výslovně, že tázán byv o Wiklefovi a mínění o něm v Anglicku, odpověděl, že jej tam mají za kacíře a učení jeho že jest odsouzeno co kacířské. Hus nedal se touto odpovědí zdržeti od ohlášené disputací, nýbrž držel ji bez přítomnosti Stokesovy, a hájil Wiklefa i učení jeho, pravě, že nevěří, by byl Wiklef kacíř, ale také nepopírá toho, však doufá, že není kacíř, nýbrž jeden z předurčených ke spasení.

Po smrti arcibiskupa Zbyňka nastalo velké tržení o arcibiskupství Pražské, kteréž bylo dle obyčejného řádu prozatím spravováno *administratory* z prostředka kapituly, kustosem Václavem z Radče, kterýž byl děkanem sv. Apollinaříše, a jiným kanovníkem Janem z Kralovic. Bylo neméně než čtyryadvadcet čekanců, kteří se o ně zasazovali, [39]) ovšem podávajíce za ně peněz, jak mnoho kdo mohl, buď u papežského dvora buď jinde. Byl mezi nimi také zase biskup *Jan Litomyšlský*, jemuž by byl toho již po smrti arcibiskupa Olbrama

[39]) Hus měl zaznamenána jich jména. Viz *Husovy spisy* I. 449.

1411 rád dopomohl král Sigmund.[40]) Ale vítězství nade všemi druhými obdržel muž v duchovenství dotud téměř naprosto neznámý, mistr *Albik*, životní lékař krále Václava od nás jinde vzpomenutý. Stalo se to patrně jen působením krále, kterému tehdáž více než kdy záleželo na tom, aby měl na arcibiskupské stolici sluhu sobě docela oddaného. Albik byl jednosvorně zvolen od kapituly, ale bezpochyby ne z jiné příčiny, nežli že král toho žádal; a z té samé příčiny stalo se zvolení jeho dosti brzy po smrti Zbyňkově, totiž dne 29 Října roku 1411, aby se předešlo vsažení dvoru papežského. Skutečně tvrdil potom papež Jan XXIII, že prý již za života arcibiskupa Zbyňka uzavřel vyhraditi jmenování nástupce jeho stolici apoštolské; ale když se zvolení stalo dříve, než vyhražení toto jak kapitule tak zvolenému vešlo ve známost, prohlásil sice zvolení za neplatné, ale jako z moci sobě vyhražené jmenoval sám Albika
1412 arcibiskupem bullou danou v Římě dne 25 Ledna 1412.

Albik byl rodem z Uničova na Moravě a dle mateřského jazyka svého Němec. Konav studia bezpochyby v učení Pražském, stal se r. 1382 tudíž bakalářem i asi o tři léta později (1385) mistrem svobodných umění, a držel potom také přednášky ve fakultě artistské aspoň do roku 1404, ač ne bez přetržek. Mezitím dal se na studia právnická; zapsán do matriky juristů v Praze roku 1387, a dosáhl bakalářství v té fakultě roku 1389. Brzy potom odebral se nejspíš na několik let na studia do cizích zemí, a zejména do Vlach, kdež se neznámého roku stal doktorem práv ve Padui. Hlavním však předmětem studií jeho bylo lékařství, které se stalo konečně životním jeho povoláním. Zdá se, že i v něm prospěl hlavně na cizích učeních, ač není známo, zdali stupně mistrského ve fakultě lékařské dosáhl v Praze čili jinde. Po roce 1389 nacházíme jej v Praze teprv zase roku 1394. Měl brzy potom dům na Novém městě v ulici kovářské, nynější Spálené (č. 95), ale prodal jej již roku 1396, a koupil sobě nejspíš hned tehdáž dům znamenitější na Starém městě v osadě Matky boží

[40]) Palackého *Docum.* 132.

na Louži (č. 91), ve kterém potom stále přebýval (1401 — 1412). Brzy proslul co „veliký mistr vnitřního lékařství" jak četnými spisy v tom oboru tak léčením nemocných i jakožto řádný professor ve fakultě lékařské. Již roku 1396 byl také životním lékařem krále Václava (physicus domini regis),[41]) u něhož si získal velkou milost zvláště vyléčením jeho z těžké nemoci roku 1398. Mistr Albik byl tehdáž ženat,[42]) a měl neznámo kolik dětí, z nichž r. 1413 byly na živě dvě dcery, Marketa a Kateřina;[43]) později stal se však vdovcem. Roku 1406 dal se co Paduanský doktor práv zapsati také mezi právnické doktory v učení Pražském. Jak ve službě královské tak nepochybně i jinak zaměstnáním svým zjednal sobě Albik znamenité jmění, a byl znám co člověk, který na peníze držel; protož bylo lidem obecně k víře podobno, že se v arcibiskupství vkoupil. Dá se mysliti, že bylo mimo vynasnažení krále Václava peněz potřeba k obdržení od papeže, aby dosazení Albika schválil spůsobem výše zmíněným; nebo by byl papež Jan nadarmo sobě nevyhradil osazení tak tučného místa. Nevadilo přitom nic, že zvolený arcibiskup nikdy předtím opravdově na kněžský stav ani nemyslil, ač byl neznámo od kterého času akolytou jako mnozí jiní, kteří přijmutím tohoto nejnižšího stupně svěcení hleděli toliko zjednati sobě tehdejší výhody stavu duchovního. Teprv po ustanovení svém od papeže za arcibiskupa dal se Albik dne 27 Února 1412 vysvětiti za podjahní, a později v měsíci Červnu dosáhl také svěcení na kněžství.[44])

[41]) Nazývá se tak ponejprv toho roku v Novoměstské pamětní knize na str. 159. *Lector ordinarius facultatis medicinae* nazývá jej listina krále Václava r. 1404.

[42]) Svědčí o tom listina u Pelzla *K. Wenceslaus* Urkdb. 99 (srov. Palackého *Formelb.* II. 159).

[43]) Viz *Základy místop. Pražského* II. 89 při čísle 116 b.

[44]) O vysvěcení Albika za podjahní nachází se úředně zapsáno v knize *ordinationum;* o svěcení na kněžství jest tam pominuto, ale dovídáme se o tom náhodou z Novoměstských register berní, kdež se k 21 Červnu připomíná darování malvazu k jeho slavnosti první mše: Feria tertia ante festum Johannis baptistae 4 sexagenas et 9 grossos Laurino pincernae pro malvasia propinata domino archiepiscopo ad novam missam.

1412 Dříve však již, ještě před dáním bully papežské na jeho jmenování, dne 16 Ledna totiž, prodal co arcibiskup volený dům svůj v osadě panny Marie na Louži, a přestěhoval se bezpochyby brzy potom do domu arcibiskupského na Malé straně, i uvázal se v statky a důchody arcibiskupské. Mohl býti tehdáž muž asi 54letý.

Mistru Albikovi nebylo přáno, požívati důchodů arcibiskupství Pražského v rozkoši a v pohodlí. Překáželo tomu hnutí náboženské, které nabývalo vždy větších a větších rozměrů, až se strhly z něho brzy po nastoupení nového arcibiskupa bouře zjevné v duchovenstvu i v lidu. Krátká naděje ve smíření, která byla zmařena opětnou nepovolností arcibiskupa Zbyňka za poslední doby jeho života, zanechala místa tím většímu rozhořčení v straně Husově proti vyšším úřadům církevním, kteréž vystupovalo vždy směleji na jevo. Hus byl již prvé na té cestě, že nemínil konečně poslouchati arcibiskupa ani papeže ve věcech, které se mu zdály býti proti Bohu, a utvrzoval se i s jinými vždy více v tomto předsevzetí.

Na začátku roku 1412 byla v kolleji Karlově dle obyčeje držána disputací de quolibet, při které byl quodlibetariem jeden z prohlášených stoupenců Husových, mistr Michal z Malenic příjmím Čížek, bakalář theologie. Při jeho disputací bylo veřejně tvrzeno a vykládáno, tuším od mistra Jakoubka ze Stříbra,[45]) že Antikrist, jejž předpověděło písmo svaté, ty dni drží první stupeň v církvi a vykonává nejvyšší moc nade vším duchovenstvem i lidem křesťanským, čímž tedy papež tehdejší Jan XXIII naznačoval se co Antikrist.

Za nedlouho přišlo k horším věcem z příčiny obecných rozkazů papežských, vydaných při sklonku roku minulého (1411 2 Pros.), kterými byl Jan XXIII protivníka svého Řehoře XII a *krále apulského Ladislava* jakožto pomocníka jeho vyhlásil za kacíře, nařídil zdvižení *křížové války* proti Ladi-

[45]) Zdá se, že k tomu se vztahují slova Jakoubkova v traktatu proti Ondřejovi z Brodu roku 1415: Et alibi plura posui in scola in quodlibeto probabiliter de Antichristo (*v. d. Hardt* III. 519).

slavovi a oznámil plné *odpustky* všem, kdož by se této války 1412
buď sami účastnili buď poskytli k ní pomocí peněžitých. V měsíci Květnu roku 1412 přijeli legatové čili kommissaři papežští do Prahy k udělování tohoto odpustku a přijímání zaň peněz, mezi nimiž byl přední *Václav Tiem*, děkan Passovský, a se svolením krále i arcibiskupa počali konati tento úkol svůj. V Čechách zůstávalo ještě v neblahé paměti prodávání odpustků, jak se bylo dálo za milostivého léta roku 1393; pročež jak se zdá uznala i arcibiskupská konsistoř za dobré, vydati nařízení, kterými by se některé křiklavé nespůsoby přitom tentokrát zamezily. Zakázalť arcibiskup jmenovitě, aby lidé na zpovědech nebyli odhadováni, totiž aby se jim neukládalo jako za onoho milostivého léta, kolik by kdo musil dáti za odpustek dle jmění svého neb jiných okolností. Ale kommissař papežský Tiem mnoho se na to neohlížel, nýbrž provozoval obchod s milostí Boží takovým spůsobem, jakým se nadál největšího a nejjistějšího zisku z něho. K usnadnění věci jal se pronajímati celé archidiakonaty neb dekanaty neb jednotlivé kostely kněžím podnikatelům, kteří mu odvedli ustanovené summy a těžili za ně pro sebe z odpustků. Za nájemníky takové nehodili se ovšem kněží zbožní, nýbrž lakomci, hráči, kuběnáři a zvyklí jiným tehdejším neřestem, kteříž pak tržili s lidmi na zpovědech nestoudně a páchali rozličné hanebnosti. Artikule, které Václav Tiem vydal za pravidlo kazatelům dle smyslu bully papežské, otvíraly jim přitom cestu širokou. V Praze, kterou legat nejspíš podržel pod svým vlastním řízením, byly tři kostely ustanoveny k slyšení zpovědí a udělování odpustků, totiž kostel metropolitní na hradě, kostel Vyšehradský a kostel panny Marie před Týnem. V každém z nich byla přikována truhla čili kapsa dobře okovaná, do které kladli lidé peníze. V kostele hradském nacházela se za oltářem sv. Víta, kde nejvíc lidí chodilo okolo.

Prodávání odpustků byla neřest, proti které se od zbožných kazatelů a spisovatelů dávno horlilo v Čechách, jakožto proti pramenu velkých nepravostí. Protož bulla papežova sama

1412 sebou, ale ještě více spůsob, kterým se dle ní jednalo, spůsobila velké rozčilení mezi duchovenstvem strany Husovy. Hus sám a jiní s ním pokládali věc za takovou, v níž se nemělo slepě poslouchati, a uzavřeli tedy protiviti se v tom vůli papežově. Učinili nejprvé otázku ve shromáždění university, zdali by členové její měli dle bully papežské dávati pomoci peněžité na válku křížovou proti Ladislavovi králi apulskému;[46]) kdež však opřeli se tomu přítomní doktoři theologie, pravíce, že jim nepřísluší bully papežské posuzovati ani protiviti se rozkazům královým, jimiž byly schváleny. V čele fakulty theologické stál tehdáž co děkan mistr *Štěpán z Pálče*. On, když se mu nejprvé dostaly do rukou artikule Václava Tiema, předepsané kazatelům, vyslovil se o nich v rozpravě s Husem na faře sv. Michala u mistra Křištana z Prachatic před více mistry, bakaláři a študenty, že obsahují bludy makavé. Ale když se jednalo o opření se jim a tudy rozkazům papežovým, v tom nechtěl přisvědčiti svému posavadnímu příteli Husovi, nýbrž postavil se mu rozhodně na odpor, a tak i starší a někdy odvážlivější soudruh jejich mistr Stanislav ze Znojma. Utrpení někdejší ve vazbě Bononské, jak soudil Hus, naplnilo je strachem před mocí papežovou. I oni stáli za jedno s druhými doktory theologie ve shromáždění university, a větší část shromáždění tentokrát rozhodla dle jejich mínění.

Hus se tím však nedal odvrátiti od svého předsevzetí, nýbrž jal se předně kázati o bulle papežské a vykládati námitky své proti neslušnému znění jejímu, kteréž také sestavil ve zvláštním spise o ní vydaném u veřejnost; po několika pak dnech ohlásil veřejnou *disputací* o bulle u velké síni kolleje Karlovy ke dni 7 Června, a učinil pozvání k tomu přibitím téměř po všech dveřích kostelů a klášterů ve městě i na hradě na kostele sv. Víta i na Vyšehradě, též na bráně mostské a všude jinde, kde přecházelo nejvíc lidí. Otázka od něho položena byla: Zdali dle zákona Kristova lze jest a užitečno,

[46]) Vypravuje o tom Hus ve svém traktatu *de ecclesia*, neurčitěji spis doktorů theologických v Palackého *Docum.* 449.

pro čest Boží a spasení lidu křesťanského i pro dobré země, bully papežovy o vyzdvižení kříže proti Ladislavovi králi apulskému a jeho tovaryšům schváliti Kristovým věřícím. Fakulta theologická hleděla záměr jeho překaziti, a vypravila dva mistry ze svého prostředka k arcibiskupu, žádajíc jeho, aby disputací tuto zapověděl. Hus byl bezpochyby z té příčiny povolán před arcibiskupa a zároveň pozván k tomu kommissaři čili legati papežští. Legati tázali se ho, zdali míní uposlechnouti rozkazů apoštolských. Odpověděl, že ochoten jest z celého srdce. Když však oni, rádi to slyšíce, obrátili se k arcibiskupu a pravili: Nuže, on tedy již chce uposlechnouti rozkazů pána našeho; vytrhnul je Hus z omylu, pravě: Rozumějte mi, páni, že nazývám rozkazy apoštolskými učení apoštolů Kristových, a pokud se rozkazy papeže Římského srovnávají s učením tím a s rozkazy těmi, potud chci ochotně jich poslouchati; ale když spatřím toho opak, neuposlechnu, a kdybyste mi postavili před oči oheň k upálení těla mého. Ještě pokusila se fakulta theologická o jiný prostředek. Vydala zákaz všem bakalářům svým, a dala jej přibíti též na mnoha místech, aby se žádný neopovažoval pojednávati proti bullám papežským. Byltě i Hus bakalářem theologie, a měl se tedy zákaz týkati i jeho; on však prý činil si z něho jen ousměšek jak ve školách tak s kazatelny. 1412

V ustanovený den byla disputací držána u přítomnosti valného počtu mistrů, bakalářů i študentů. Protivníci jak přátelé Husovi dali se nalézti.[47]) Mistři seděli dle stáří v obyčejném pořádku za sebou, a když Hus odůvodnil tvrzení své, že není slušné dávati peněz papeži pro vylévání krve křesťanské, vyslovovali po pořádku zdání své o tom, jedni jemu odporujíce, druzí přidávajíce se k jeho mínění. Nejhorlivějším pomocníkem Husovým byl přitom mistr *Jeronym* Pražský, který, když přišlo na něj, zastával mínění jeho řečí dlouhou a výmluv-

[47]) Souvěký vypravovatel o tom ve *Starých letopisech českých* (str. 16) uvodí mezi nimi mylně mistra (Blažeje) Vlka, který byl již r. 1410 zemřel, a nejspíš také mylně Kbela, někdejšího officiala, který se po roce 1410 aspoň již nikde jinde neuvodí mezi živými.

1412 nou. Z řeči té vzchopil se na konec, a povstav ze svého místa, pravil, že půjde tu chvíli na radnici a bude státi před konšely o to, že jsou to nepraví odpustkové. Hned vstalo množství veliké študentů, chtíce jíti s ním. Jen s těží podařilo se rektoru university, mistru *Markovi z Hradce* Králové, odvrátiti Jeronyma od toho vlídnými domluvami. „Slyšíš-li, mistře Marku, odporoval mu Jeronym; však ty za mne svého hrdla nedáš; jáť sám za se svou šíji dám.“ Konečně však předce dal se upokojiti, a disputací se dokonala se zachováním obyčejného řádu. Študenti doprovodili mistra Jeronyma k jeho příbytku ve větším počtu než Husa samého, jsouce nadšeni mocnou řečí jeho.

Hus po této disputací neopominul téměř na žádném kázání svém mluviti o odpustcích papežových a napomínati lidí, aby za ně peněz nedávali. V témž směru působil též četnými dopisy do rozličných krajin a míst v Čechách a na Moravě ano i v Polsku a v Uhřích. Psal mezi jiným i králi polskému Vladislavovi (10 Čv.), přimlouvaje jemu, aby se vynasnažil zapuditi svatokupectví z království svého. Slova jeho měla mocný účinek v lidu, tak že přicházela z toho netoliko velká ujma na důchodu z tržby odpustkové, nýbrž budil se i vůbec duch odporu proti moci církevní. V Praze obzvláště počaly se díti rozličné výtržnosti, kterými se vykonavatelům bullí papežských stěžoval jejich úkol a uváděl se ve posměch. Jednoho dne (20 Čv.) našel se v truhle přikované za oltářem sv. Víta v kostele metropolitním, do níž se měly klásti peníze za odpustky, spis proti prodavačům a zastavatelům odpustků, kterým nazýváni jsou Asmodeisty, belialisty a mamonisty, a pravilo se jim na konec: „Více jest věřiti Husovi pravdomluvnému než sboru praelatů podvodnému.“ O několik dní později, dne 24 Června, viděla Praha zvláštní divadlo, které nastrojil jeden z oblíbených dvořenínů krále Václava, pan *Voksa z Waldšteina*, jemuž prý v tom také mistr Jeronym Pražský byl lehkovážným spůsobem nápomocen. Vyšelť posměšný průvod na Malé straně Pražské, ve kterém vezen byl na úpravném voze stoje študent přestrojený za veřejnou nevěstku. Na krku a na rukou měl

dle tehdejší záliby stříbrné zvonečky, kterými zvonil, a z přední 1412
strany byly mu zavěšeny listiny zdělané dle spůsobu kanceláře papežské s bullami k nim přivěšenými. Před ním i za ním šlo mnoho rozpustilců, dílem študentů, ozbrojených meči neb holemi, v počtu několika set; a několik přistrojených za biřice vyvolávalo, že vezou bully a písma jednoho kacíře a rufiana, aby jakožto bludné a kacířské byly veřejně spáleny. Processí tato šla okolo arcibiskupského domu na Malé straně, potom přes most na Staré město a všemi ulicemi i přes rynk Staroměstský a mimo dvůr králův u sv. Benedikta až na Nové město, tam pak zase až na rynk, to jest na nynější Karlovo náměstí, kdež konečně vykonáno jest spálení listin pod pranéřem u velkém a hlučném shonu diváků.[48]) Také jali se ty dni mnozí mladíci, prý z návodu mistra Jeronyma, choditi po kostelích v čas kázání, a kdežkoli kazatelé oznamovali a schvalovali lidem odpustky, odmlouvali jim hlasitě, nazývajíce je lháři a podvodníky; nebo že jsou to odpustky docela neplatné.

Co se toto dálo v Praze, přebýval král Václav již asi od konce měsíce Března toho roku stále na zalíbených zámcích svých, Žebráce a Točníce. Tam docházely ho bezpochyby četné žaloby od legatů papežských i jiného duchovenstva na všecky tyto a jiné překážky jim činěné. Král nechtěl trpěti veřejného rušení pokoje, a povolal nejspíš z té příčiny některé konšely i starší obecní k sobě na *Žebrák* již asi okolo polovice měsíce Června.[49]) Stalo pak se nejspíš následkem promluvení s nimi, že od krále i od konšelů přísně zakázáno jest veřejným vy-

[48]) V paměti o tom u *v. d. Hardta* IV. 672 klade se průvod tento na rok 1411 feria III infra octavas Pentecostes. Ač rok jest patrně nepravý, však udání dne jest k roku 1412 docela příhodné. Starý svědek toho, Martin Lupáč (u Höflera II. 171), klade ještě chybněji rok 1408.

[49]) Svědčí o tom, pokud se týče Novoměstských, zápisky v knize berní městských k 18 Červnu: Andreae de Zittavia 15 gr. quos ad dominum regem exposuit in Mendicum; a opět ke 23 Červnu: unam sxg. Mathiae vectori de vectura dominorum consulum et communium ad dominum regem.

1412 hlášením, aby se nikdo napotom neopovážil odmlouvati kazatelům nebo bullám papežským.

Na tom nebylo však dosti protivníkům strany Husovy. Jednalo se jim pořád o úplné vykořenění snah jejích, které se příčily panující soustavě v duchovenstvu; a zbraň, které nejraději proti ní užívali, byla pořád, viniti ji z kacířství.[50]) Na tu cestu nastoupila nyní předně fakulta theologická, řízená *Pálčem* a *Stanislavem ze Znojma,* kteří se z osobních přátel Husových stali krátkým obratem nejjizlivějšími odpůrci jeho i všech oněch snah, ve kterých prvé s ním stáli za jedno. Zdá se, že král Václav sám žádal také na fakultě dobrého zdání. jak by se měl pokoj porušený náboženskou rozepří zas obnoviti. Sbor doktorů žádal předně na Husovi jakožto svém podřízenci (poněvadž byl v theologii toliko bakalářem), aby jim dal přepis svého spisu týkajícího se bully o odpustcích, aby o něm mohli učiniti svůj úsudek; Hus však jim toho odepřel. Tedy vzali sobě doktoři za základ 45 artikulů z knih Wiklefových, odsouzených před devíti a před čtyrmi léty od university a od národu českého, a vyřkli ještě jednou nad nimi, které by z nich byly kacířské, které bludné, které pohoršlivé nebo proti dobrým mravům. K tomu sestavili šest článků jiných se vztahem ku posledním běhům: předně že jest každý kacíř, kdo jinak smýšlí o svátostech a o klíčích církve než církev Římská; za druhé že jest blud, učiti, že Antikrist, který má přijíti na konec světa, tyto dni jest tu a kraluje; blud, žeby nařízení svatých otců a chvalitebné zvyklosti neměly býti držány, protože nejsou obsaženy v písmě svatém; blud, žeby ostatky svatých neměly býti ctěny od věřících; blud, žeby kněz nerozhřešoval služebně při svátosti pokání, než toliko ohlašoval zpovídajícímu se, že jest rozhřešen:

[50]) Hus vyslovuje se o tom v traktatu *de Ecclesia* cap. 11: Quia enim contra cleri pestiferi crimina sacerdotes Christi praedicarunt, ideo orta est dissensio . . . Sed dictorum doctorum erat intentio, quod evangelizantes contra cleri pestiferi malitiam sentirent haeretice de clavibus ecclesiae, quod auxiliante domino ad vitae suae tempora non probabunt.

a blud konečně, žeby nemohl papež volati Kristovy věřící nebo 1412
pomocí od nich žádati k hájení stolice apoštolské a ku pokárání protivníků a nepřátel křesťanských, udělujíc těm, kdož věrně přispějí a pravě litují a se zpovídají, plného odpuštění hříchů. Obojí artikule tyto předložila fakulta theologická králi, radíc, aby z rozkazu králova dal arcibiskup se souhlasem praelatů a kapituly Pražské i druhých kapitul, též university a všech jednotlivých doktorů a mistrů ohlásiti znovu odsouzení jich, tak aby, kdož by se napotom dle toho nezachoval, propadl klatbu i jiné pokuty, které by král k tomu přičinil dle svého uznání, a jmenovitě vypovědění ze země. Přidali k tomu také, aby jistým kazatelům, od nichž pošly nepokoje a různice v lidu, zapověděno bylo kázání. Samo sebou se rozumí, že se tím Hus mínil na předním místě.

Rozumíme-li dobře zprávám nedostatečným, král povolal doktory theologie i Husa a mistry strany jeho do *Žebráka* některý den z počátku měsíce Června k nějakému pokusu o srovnání jich mezi sebou. Obě strany sešly se nejprvé v domě farářově ve městě Žebráce. Tam Štěpán Páleč četl proti Husovi spis složený od něho a od Stanislava Znojemského ve jménu fakulty, kterým se mu dávala vina z neposlušnosti k fakultě pro nevydání spisu jeho, ano i ku králi samému, poněvadž prý byli raddové královští z rozkazu krále nařídili, aby spis ten vydal doktorům a doktoři aby o něm psali, co by bylo jejich zdání. Není známo, co Hus k tomu odpověděl v tomto shromáždění. Když však nejspíš potom teprv mistři obou stran byli svoláni před raddy královské a promlouváno s Husem, aby onen spis svůj vydal doktorům; řekl Hus, že jej vydá, chtí-li se s ním doktoři podvoliti na vzájem trestu upálení. Toho oni se ulekli, a žádali za vystoupenou na potaz; když pak se ze síně vrátili do jizby, oznámili, že chtí jednoho ze sebe vydati, ne však zavázati se všichni. K tomu Hus odpověděl, že když oni všichni stojí za jedno proti němu samotnému, musí také trest upálení přijíti buď na něj na samotného nebo na ně na všecky. Raddové královští však

1412 učinili konec té řeči, pravíce k obojím: Pěkně se spolu srovnejte; a s tím se rozešli.

Brzy potom, v neděli dne 10 Července, byly artikule fakulty theologické vzaty v uvážení ve schůzi ustanovených k tomu některých radd královských na Žebráce, ku které byli povoláni také zase Pražané, totiž po dvou konšelích a dvou obecních ze Starého, z Menšího i z Nového města. Schůze ta byla držána v domě královského podkomořího, totiž biskupa Olomouckého Konrada, ve městě Žebráce. Krom něho byli jí účastni nejvyšší kancléř Václav patriarcha Antiochenský, mistr Zdeněk z Labouně sekretář králův povýšený nedávno z děkana za probošta Všech Svatých, Jakub farář Berounský, písař komory královské, a dva toliko stavu světského, totiž Jan z Chotěmic heitman Vratislavský a Jan Laut stavu zemanského, nejvyšší lovčí. Artikule četl vrchní písař Staroměstských, mistr Sigmund z Weilburka. Jaké však uzavření se stalo, není známo.

Zrovna toho nedělního dne staly se však opět nové výtržnosti v Praze odmlouváním proti hlasatelům odpustků na kázáních. Tři jinoši, jak se zdá stavu řemeslnického,[51]) jejichž jména křestná byla *Martin*, *Jan* a *Stašek*, jsou z té příčiny zajati, jeden v kostele Týnském, druhý u sv. Jakuba v kostele klášterském, třetí v kostele sv. Víta na hradě, a odvedeni na radnici Staroměstskou, kdež s nimi konšelé mínili přísně naložiti dle nedávného ohlášení svého a rozkazu králova. Jiných více, kteří v tom též byli postiženi v kostele Pražském, bylo toliko urváno, zmrskáno neb kyji zbito od žáků kůrních.

Obávání, že zajatí tři jinoši budou měti ztrátou života splatiti své provinění, spůsobilo velké rozčilení v lidu Pražském, a pohnulo zvláště mistrem Janem Husí, poněvadž postavení se jeho proti odpustkům bylo pro zajaté vlastním podnětem k jejich činu. Z té příčiny Hus hned ráno druhého dne (11 Července) odebral se s mnohými mistry a študenty na radnici Staroměstskou, a žádal, aby byl puštěn před konšely ku

[51]) *Beneš minorita* pag. 67 nazývá je *famuli*.

promluvení s nimi. Puzen musil k tomu býti tím více, když 1412 hned ráno dali konšelé volati biřicům, aby se lidé, chudí i bohatí bez rozdílu, dali nalézti na rynku, což dalo tušiti něco neobyčejného. Konšelé shromáždění dovolili Husovi k sobě toliko s několika mistry; ostatní zůstali zatím státi dole před radnicí, mistři jak študenti, kterých dle vypravování očitého svědka mohlo býti na dva tisíce. Také jiného lidu sešlo se množství, jak následkem provolání tak k tomuto neobyčejnému výstupu. Hus prosil konšelů, aby nečinili nic třem zajatým, pravě, že on jest původ, aby těm odpustkům bylo odpíráno, pročež měli-li by oněm co proto učiniti, aby jemu prvé učinili. O to konšelé vzali potaz spolu, a odpověděli jemu a druhým mistrům, že se zajatým nic nestane, aby šli pokojně domů se svými. Tím upokojen odešel Hus do svého příbytku v Betlemě a druzí též na svá obydlí, jeho doprovodivše.

Konšelé však jen užili lsti k snadnějšímu provedení svého úmyslu. Když Hus s mistry a študenty odešel, kázali biřicům volati na ostatní lidi, stojící před radním domem, aby se též rozešli. Když se pak to částečně stalo, dali tři zajaté jinochy vyvésti na popravu. Velký zástup oděnců vyšel k tomu z radnice, jimiž zajatí byli obstoupeni. Nicméně nedovedli jich na obyčejné místo popravné, totiž pod pranéřem na půlnoční straně rynku, poněvadž nejspíš dav lidu opět se všech stran se sbíhajícího nedopustil toho; nýbrž zavřevše řadami oděnců těsný kruh okolo zajatých na místě blízko domu Jana Celného při rohu železné ulice (č. 548), tu stínali je. Přitom volal biřic: kdo by se téhož dopustil, že se mu má též státi. K slovům těm mnoho okolo stojících světských i duchovních, mužských i ženských volalo, že se stínaným křivda stala, že jsou hotovi pro to též podstoupiti. Někteří jsou také hned zjímáni a odvedeni do šatlavy. Ale tím větší bylo reptání a rozbroj v lidu. V tom, když nejspíš oděnci po vykonání popravy poodstoupili, tak že byl volný přístup k místu, přiběhla milosrdná žena, a položila na zem tři prostěradla bílá, aby těla sťatých jimi byla pokryta; a hned seřadil se velký průvod

1412 mistrů, bakalářů, studentů a jiného lidu, řízený mladým mistrem Janem z Jičína, kteříž před očima konšelů a oděnců vzali těla a počali je nésti nábožně ku pohřbu. Mistr Jičín začal velikým hlasem responsoř: Isti sunt sancti, to jest: tito jsou svatí, dle obyčeje zpěvu o svatých mučennicích; a tak neseni jsou svatí jinoši u velkém zástupu osob vznešených i obecných obojího pohlaví s hlasitým zpíváním i také s mnohým pláčem a lkáním do kaple Betlemské, a tam pohřbeni.

K náboženskému tomuto rozhorlení přiměšovalo se dílem také popuzení národního citu při českém obyvatelstvu proti německému. Přičítáť očitý svědek toho příběhu, starý letopisec český, velkou přísnost užitou proti jinochům také tomu, že prý tehdáž konšelé byli samí Němci, kteří sobě zjednali také oděnce vesměs německé, a horší se na německé obyvatele, kterých mnoho bylo přítomno, bezpochyby že jednání konšelů v tom schvalovali. Mezi konšely tehdejšími byli ze známých nám rodin německých Sigmund Rokycanský, Fridrich Kussenpfennig, Albrecht Kamaréř, Purkart z Aldemburka, Sigmund Klementer, Martin Cášský, kteříž s více jinými činili německou většinu v raddě, ač tvrzení, žeby všichni konšelé byli bývali Němci, nebylo pravé doslovně.

Rozčilení, jaké spůsobila tato poprava v obyvatelstvu Pražském, patrně překvapilo konšely, tak že se báli z něho zlých následků. Protož hned nazejtří, v outerý dne 12 Července, hleděli se zbaviti vězňů sebraných předešlého dne, nechtíce trestáním jich ještě více popuditi obce. Bylo pak jim k tomu potřeba užiti zase jisté lsti, protože věznové, jak se zdá, nechtěli jednoduše odjíti. Musiliť biřicové oznámiti zajatým, že mají jíti před konšely k výslechu; když pak k vyzvání tomu vyšli ze šatlavy, zavřeli biřicové šatlavu i radnici, a kázali jim pryč jíti k svým domovům; kteří pak se protivili a zůstali státi před radnicí, ty biči odhrozili odtud. Tím však jen ještě více osmělil se lid. Všudež mluvilo se proti konšelům, že dali nespravedlivě stíti nevinné lidi; a po kolik dní přicházelo vždy mnoho set lidí před radnici, volajíce, že chtí též umříti pro onu pravdu. Biřici měli co volati každý

den, aby se lidé před radnicí nescházeli; čím víc volali, tím 1412
víc jich přicházelo, a když je na chvíli rozehnali, scházeli se brzy znovu. Nevědouce, co si počíti, jeli konšelé ku králi, a žádali rozkazů od něho, poněvadž by rozbroje nemohli utišiti. Král Václav rozhněval se, a řekl jim prý: „Byť takových lidí bylo tisíc, ať se jim stane jako oněm, a nemáte-li dost popravců a katů v tomto království, dám přivésti z jiných zemí.“ Ale konšelé chránili se učiniti dle prchlých slov královských.

Rozezlení královo na vzdorné chování lidu Pražského přispělo však snad k tomu, že se konečně naklonil ke splnění rady fakulty theologické a nařídil společnou schůzi duchovenstva a university, jak ji fakulta navrhovala, aby se v ní stalo odsouzení artikulů výše zmíněných. Schůze tato na spůsob nějaké synody neobyčejné byla držána již první sobotu potom dne 16 Července na *radnici Staroměstské*. Byli v ní přítomni biskupové (snad Konrad podkomoří a některý z biskupů světicích, neznámo zdali též arcibiskup Albik), [62]) mnozí kanovníci, mezi nimiž připomíná se zejména někdejší generalný vikář doktor Jiří z Bora, někteří opatové, faráři Pražští a jiné duchovenstvo, též konšelé Staroměstští a snad i druhých měst Pražských; a pro strach lidu rozdrážděného byla radnice osazena mnohými oděnci. Universita však, která se měla zvláště účastniti odsouzení artikulů, rozdělila se na dvě strany. Doktoři theologie, mezi nimiž zvláště Štěpán Páleč, Stanislav ze Znojma, Jan Eliášův a Ondřej z Broda, i více jiných dostavili se na radnici, a byli hlavními návodčími v tamějším jednání; druzí však a takměř většina mistrů, totiž Husova strana v učení Pražském, a s nimi skoro všichni bakaláři a študenti shromáždili se v kolleji Karlově, kdež mistři vzali mezi sebou radu, majíce v čele svém rektora university, mistra Marka z Hradce Králové. Pokládajíce prosté odsouzení 45 artikulů z knih Wiklefových a schválení šesti artikulů fakulty theo-

[62]) Že byl arcibiskup Albik nazejtří potom dne 17 Července v Praze, svědčí listina v *lib. erect.* IX. O. 5.

1412 logické za nedůvodné, vypravili ze svého prostředka posly na radnici, aby členy university tam přítomné vyzvali, by se odebrali k nim do kolleje jakožto místa k jednání university ustanoveného. Poselství to podstoupil rektor sám spolu s dvěma jinými mistry, Fridrichem Epinge [53]) a Prokopem Plzenským, i jinými průvodčími. Když pak doktoři theologie a jejich soudruzi tomu místa dáti nechtěli, učinil mistr Marek se soudruhy svými ve shromáždění na radnici odpor proti odsouzení artikulů, pokud by nebylo odůvodněno z písma svatého. Shromáždění však, nedbajíc toho, učinilo nicméně nález, aby nikdo artikulů v něm čtených nehájil pod klatbou, pod ztrátou jmění a vypověděním ze země. [54])

V neděli nazejtří po této schůzi (17 Července) sešlo se množství lidu v Betlemě, dychtivi jsouce slyšeti, co by Hus řekl na kázání o jinoších odpravených. On však nebyl se ani účastnil oslaveného pohřbu jejich, [55]) ani se tentokrát nezmínil slovem o té příhodě; což mu lidé za zlé brali, pravíce, že prý mu biřic ústa zamkl a konšelé. Možná, že pohnútka jeho byla, nedrážditi lidu beztoho ještě až příliš pobouřeného. Teprvé v neděli druhou, o týden později (24 Července), učinil zmínku o mládencích, zvelebuje nevinnou smrt jejich a napomínaje posluchačů svých, aby se žádnými mukami nedávali odstrašiti od pravdy.

Zcela jináč již tehdáž mluvil někdejší přítel Husův Páleč. Maje kázání v kostele sv. Havla, vystříhal posluchače své

[53]) O Fridrichovi Epinge nenachází se žádná zmínka v úředních pamětech university. Hus o něm píše v traktatu *de ecclesia* cap. 22: (De excommunicatione) fecit positionem solempnem sanctae memoriae pius Christianus et magnus zelator et scrutator legis Christi magister Fridricus Epinge, baccalaureus juris canonici, tractans illum articulum: Nullus praelatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat, ipsum esse excommunicatum a Deo. Viděti z toho, že do roku 1414 zemřel.

[54]) Z rozličných příliš krátkých zpráv o tomto shromáždění na radnici jsou nejdůležitější listina v Palackého *Documenta* pag. 451—457, zmínky v českých *spisech Husových* II. 59, 80, a v traktatech jeho proti Stanislavovi ze Znojma *(Opera Hussii* I. 331), a *de ecclesia*.

[55]) Viz Palackého *Documenta* 312.

od učení Wiklefova, které byl jindy zastával. Zřejmě nazýval 1412
Wiklefa kacířem, a to kacířem tím nebezpečnějším, čím prý opatrněji bludy své ukryl a ohradil písmy. Tak osladlé, pravil, jsou mnohým spisy jeho, že jest jim sladko jíti pro ně na smrt; jakož jste viděli, kterak jsou někteří sladce a směle sklonili hlavy své pod meč. A toť prý jest velké znamení kacířství; neboť prý mezi námi sotva by se našel jeden a snad žádný, aby se vydal na smrt pro víru. A zase: Hle! prý, jak bojácná jest jejich víra, poněvadž nesmějí nikam s ní vyjíti. Nebo kdyby šli do Říma neb jinam, ku příkladu do Němec, a nechtěli se jí odříci, byli by upáleni co kacíři. Ale my s naší vírou můžeme bezpečně jíti kamkolivěk. — Málo těchto slov naznačuje tuším zřetelně lichou povahu člověka toho, s nímž Hus tehdáž již nemluvil. Byltě se s ním rozžehnal v jisté poslední rozpravě slovy: Přítel Páleč, přítelkyně pravda! když jsou obadva přátelé, svaté jest přední čest dáti pravdě.

Povstání Husovo proti odpustkům papežským bylo takovým útokem na svatokupeckou soustavu správy církevní, že musilo nevyhnutedlně vzbuditi proti němu bouři z nejvyššího místa v duchovenstvu, od dvora Římského. Tam se byla protahovala právní rozepře jeho s arcibiskupem Zbyňkem až do smrti arcibiskupovy bez ohledu na umluvu s ním učiněnou v Praze a bez všelikého jiného povšimnutí přímluv krále Václava, leč že papež Jan byl nedlouho po vyřknutí klatby proti Husovi od kardinala Colonny odevzdal další jednání v té při jiným několika kardinalům; když však tito dali místo výmluvám Husovým, proč se nestavěl osobně, aspoň potud, že připustili důkaz pravdy o nich skrze svědky, odňal jim při zase, a poručil ji toliko jednomu z nich, kardinalu Ludvíkovi de Brancatiis, který jí však nechal ležeti stranou, nečině žadného konce. Všeliké naléhání prokuratorů Husových o to bylo marné

Po smrti arcibiskupa Zbyňka, když se pokus o smíření s ním nedokonal, dali praelati kostela Pražského nejspíš ještě před konečným stvrzením mistra Albika za nástupce jeho vznésti opět žalobu na Husa u dvoru papežského skrze kanovníka Jana Cifru již výše zmíněného a kněze Michala ře-

1412 Po jeho odjezdu byla držána schůze na radnici Staroměstské, svolaná nejspíš od konšelů, ve které se jednalo o rozboření kaple Betlemské dle rozkazu bully papežovy. Bylo to nejspíš shromáždění celé obce, ve kterém však Čechové obzvlášť a Němci obzvlášť se radili. Němci prohlásili se, aby kaple byla zbořena, a také někteří sousedé čeští s nimi se v tom srovnali, z nichž jeden, jménem Jan Holubář z celetné ulice (č. 592), učinil potom promluvení k Čechům, zdali by k témuž chtěli přivoliti. Shromáždění sousedů českých však vyslovilo se proti skutku takovému, jehož se tudy strana druhá sama o sobě neodvážila.

Stranění pro Husa a proti Husovi bylo bezpochyby příčinou rozličných jiných rozbrojů a nepokojů ve městě. V měsíci Listopadu roku 1412 připomíná se zajmutí některých obyvatelů Novoměstských z osady sv. Petra na Poříčí, jehož příčina snad také souvisela s těmito náboženskými různicemi. Konšelé Novoměstští ujímali se jich, jezdíce s přímluvami za ně ku králi, a poskytli jim několikkrát po několika groších z obecních důchodů na přilepšení v jich vazbě. [58])

Také v universitě Pražské byla velká roztržka z příčiny náboženství, která se objevila jmenovitě při volení rektora tří fakult o sv. Havle roku 1412 po skončení rektorství mistra Marka z Hradce. Doktoři theologie, kteří byli v menšině s nepřátelským smýšlením svým proti Husovi a jeho stoupencům, zasazovali se o zvolení svého stranníka, mistra Mikuláše Hrnce (Cacabus), bakaláře v právích; a když většina nechtěla se k tomu nakloniti, odešli ze shromáždění, kteréž potom zvolilo Husova důvěrného přítele, mistra *Křišťana z Prachatic*, faráře sv. Michala na Starém městě. Po některém smlouvání mezi stranama nezbylo theologům nic jiného než se tomu podrobiti.

item ne dementes officium divinum arrestarent. S tím se dá v jistém smyslu srovnati udání žalobníků na Husa v Kostnici: quod idem Hus de anno domini 1412 propter rebellionem et inobedientiam suas praedictas fuit de civitate Pragensi expulsus oc. (*Docum.* 203.)

[58]) Zápisky o tom v knize berní Nového města A. 8—9.

Teprv někdy krátce po této volbě navrátil se do Prahy 1412
mistr *Jan z Jesenice*. Bylť po svém útěku z vězení papežského v Římě odešel odtamtud předně jen do Bononie, a tam zůstal, konaje dále svá studia právnická v tamějším obecném učení. Zdá se, že v Římě nevěděli, kde se zdržoval, když tam na něj byla vydána klatba dne 29 Července toho roku. O několik neděl později však, v měsíci Září, přišel do Bononie rozkaz od papeže Jana k generalnému vikáři biskupství tamějšího a ku představeným města, aby Jana z Jesenice zajali; což i stalo se. Tu však, jak se zdá, ujali se ho přátelé jeho v universitě Bononské na základě svobod svého učení, tak že vymohli propuštění jeho jakožto svého spolučlena z vězení obecního, ano vykonali i povýšení jeho za doktora práv, ač prý bez vědomí rektora a některých jiných, kterým náleželo v tom právo, a s pominutím obyčejných přitom obřadů. Prvé nejspíš, než se dvůr papežský o tom dověděl, zachránil se Jan z Jesenice bez dalšího meškání útěkem do Čech. Dne 18 Prosince držel za správy nového rektora university Pražské, Křištana z Prachatic, slavnou disputací v kolleji, kterou dokazoval ze zákonů církevních, že klatba vydaná od papeže proti Husovi byla právně neplatná a nijaká.

8.

Marné pokusy o utišeni různic v duchovenstvu až do Husova odjezdu do Kostnice.

(1412—1414.)

Nikdo nám nepraví výslovně, jaké bylo mínění krále Václava o vydání papežské klatby na Husa a o nařízení interdiktu v Praze, hned když se obojí stalo; ale z pozdějšího chování jeho dá se souditi, že mu bylo nemilé. Neb ač byl prvé nařizoval přísnost proti výtržníkům v Praze v různici o odpustky; později počal se předce zase ujímati strany Husovy; a dvořané jeho, jak bylo viděti, nikdy nepřestali napomáhati snahám Husovým; rovněž pak také královna Žofie nikdy ne-

1412 tajila své náchylnosti k nim, ano i po vyhlášení klatby a stížení i také za interdiktu zhusta navštěvovala osobně kázání Husova v Betlemě.

Král Václav, který po mnohá léta míval v největším zalíbení venkovská sídla svá na Žebráce a na Točníku, změnil nejspíš tohoto času chuť svou, když co padesátník již snad méně než jindy nacházel rozkoše v lovectví. Asi roku 1410 nebo ještě o něco dříve počal sobě stavěti zámek nedaleko Prahy v lese u Kunratic, který se měl dle jeho jména nazývati *Wenzelštein;* ale lidé říkali mu jen prostě *Novýhrad u Kunratic.*[59]) Již roku 1411 byl tento zámek nejspíš větším dílem dostaven, a počalo se dělání příkopu okolo něho, který měl býti 15 loket hluboký a 30 široký. Tak zněla smlouva o to zavřená dne 20 Června toho roku se zedníkem Novoméstským Řehořem a bratrem jeho Maříkem Otrole, kteří přejali to dílo za 150 kop grošů.[60]) Roku pak 1412 dne 8 Března byla zavřena smlouva se skalníkem Jakubem rovněž z Nového města o stavbu rybníka pod hradem, který měl jíti přes celou šíři tamějšího údolí od jedné stráně ke druhé; a musil Jakub skalník do rukou stavitele zámku Hertvina a kamenníka téhož díla Křížka i písaře stavebního Blažeje slíbiti pod ztracením hrdla, že dílo to hned započne a dokoná bez přetržení.[61]) Vozily se sic ještě v měsíci Září toho roku a ještě i později cihly ke stavbě Novéhohradu,[62]) ale nepochybně jen k menším dostávkám; neb téhož měsíce ne-li i dříve král Václav již na zámku tomto přebýval, a zdržel se tam asi do polovice měsíce Října; potom pak opět tam přebýval v měsíci Prosinci.

Ke dvoru krále Václava přijel toho času v měsíci Říjnu vévoda štyrský Arnošt z domu rakouského, a poměškal také

[59]) I v listině krále Václava dne 10 Října 1412 dané na tomto zámku zní datum německy: geben zum Newenhus bei Prage.
[60]) V pamětní knize Novoměstské f. 303.
[61]) V jiné pamětní knize téhož města A. 14.
[62]) *Liber collectarum Novae civit. Prag.* A. 6.

v Praze; i přijelo též několik znamenitých poselství, jakož 1412
jmenovitě od krále polského Vladislava. Možná, že s poselstvím tímto polským zároveň byl tehdáž v Praze také *Kejstut*, jinak Jindřich, bratr velikého knížete litevského Vitolda, kterýž se tu roznemohl a zemřel. Tělo jeho, jak jinde zmíněno, pohřbeno jest pod kamenem mramorovým v kostele sv. Tomáše bratří poustevníků.

Vlastní úmysl krále Vácslava při stavění Novéhohradu byl, jak se dá souditi, ten, že mínil stáleji než za předešlých časů bývati s dvorem svým v Praze a užívati přitom venkovského pobytu, kdykoli se mu zachtělo, v nejbližším okolí hlavního města bez dalekého jezdění. Nacházímeť jej v potomních létech větším dílem v Praze, kdež sobě znamenitě rozprostranil bydlo ve městě. Krom starodávných dvorů svých u černého orla a u sv. Benedikta i novějšího na Zderaze zřídil totiž pro svůj dvůr také tak zvaný *dům Hankův* (č. 587), někdy kancléře nejvyššího Hanka Brunonova, který naň spadl po jeho smrti; k tomu pak zdědiv po markrabí Joštovi moravském velký dům jeho na rynku Staroměstském (č. 930), daroval jej roku 1413 manželce své královně *Žofii*, kteráž tu nepochybně odtud přebývala s dvorem svým oddílně od dvoru králova.

Mezitím byl se Hus po svém odchodu z Prahy asi v měsíci Říjnu[63]) roku 1412 uchýlil nejprvé do krajiny velmi vzdálené v jižních stranách země české, kdež mu jeden ze ctitelů jeho stavu panského, pan Jan starší z *Ousti*, propůjčil útočiště na tvrzi řečené *Kosí* nedaleko městečka svého Oustí nad Lužnicí. Zdá se, že se některý čas s bydlištěm tímto tajil, tak že se o něm v Praze obecně nevědělo, a zvláště nevěděli

[63]) S jistotou ví se tolliko, že byl Hus z Prahy pryč již v měsíci Listopadu, ježto jest jeden z dopisů jeho venkovských (Palackého *Documenta* 44) psán před adventem, který se počínal toho roku dne 27 Listopadu; ale k víře podobá se, že se vzdálil z Prahy již dříve následkem tamějších útoků na sebe, když se tyto právě zjevují již 1 Října.

1412 o něm jeho nepřátelé. [64]) Odtamtud dopisoval častěji do Prahy, napomínaje někdejší posluchače své v Betlemě a Pražany vůbec ke stálosti ve víře. Dopisy tyto bývaly nejspíš čítány v kapli Betlemské, kdež Hus na čas svého vzdálení zůstavil náměstka ve svém úřadě kazatelském, jistého kněze Havla čili *Havlíka* a jemu ku pomoci tuším mladého mistra *Martina z Volyně*, [65]) vedlé důvěrného druha svého mistra Mikuláše Miličinského. Z Kozího psal Hus také nejvyšším úředníkům zemským a jiným pánům shromážděným na sněmě a soudě, který byl držán v Praze v druhé polovici měsíce Prosince čili o suchých dnech před hodem vánočním, veda stížnost na pronásledování, které zkoušel, a žádaje, aby se zastali svobody kázání slova božího.

Na soudě tomto zpěčoval se probošt sv. Jiljí Vítek z Černčic odpovídati k půhonu Albrechta z Konopiště ve při o svobodné dědiny, pod zámínkou, že se nacházel žalující v klatbě od arcibiskupa; ale páni uznali za právo se schválením krále Václava, aby námitka taková při soudě zemském neměla žádné platnosti. [66]) Také pak žádost Husova k sněmu nezůstala bez oučinku. Páni vzali v uvážení, jak by prý škodlivá příčina různice v duchovenstvu, pro kterou království toto a obyvatelé jeho v rozličných zemích okolních těžce jsou nařčeni, odstraněna a z kořene vyvrácena býti mohla; a dle usnešení jejich uzavřel král Václav, aby k tomu cíli byla držána mimořádná *synoda* duchovenstva.

Již některý čas předtím byla se stala zase změna s arcibiskupstvím Pražským. Mistra *Albika* omrzelo brzy vysoké toto důstojenství, bezpochyby pro těžkosti s ním spojené tehdejšího času, když pro různice náboženské bylo nesnadno zachovati se v něm jednostejně králi i dvoru Římskému. Albikovi byl milejší dobrý bezpečný důchod než čest spojená sice ještě s vět-

[64]) Quaeritant et colloquuntur sacerdotes similiterque alii, ubi sim ego, píše Hus v listě svém ku Pražanům ještě krátce před vánoci 1412 (*Docum.* 46).

[65]) Tento, jak za to mám, míní se v psaní Husově v Palackého *Docum.* 33 (magistris Martino et Nicolao de Miličín)

[66]) *Archiv český* IV. 539.

ším důchodem ale také s těžkými starostmi; i zavřel tedy 1412
smlouvu, jak se srovnávala se svatokupeckým obyčejem toho času, kterou arcibiskupství svého postoupil *Konradovi z Vechty* biskupu Olomouckému, Konrad pak svého biskupství postoupil patriarchovi Antiochenskému *Václavovi z Buřenic*, nejvyššímu kancléři královu, a patriarcha postoupil Albikovi proboštství Vyšehradského.[67]) Ke směně té bylo potřeba svolení dvoru papežského, jehož obdržení stálo něco času jakož nepochybně i mnoho peněz. Nicméně postoupili sobě velcí obročníci již napřed správy svých beneficií, někdy při sklonku roku 1412, a tudy počal se Konrad nazývati prozatím poručníkem a správcem arcibiskupství Pražského ve věcech duchovních i světských (gubernator et administrator in spiritualibus et temporalibus), Albik pak nazýval se správcem proboštství Vyšehradského.

Konrad z Vechty byl jako Albik rodem Němec, k tomu z ciziny, totiž z Westfal, přitom však králi Václavovi neméně oddaný, jakož stál od dávna v jeho službách, někdy co mincmistr, do té chvíle pak co královský podkomoří. Teprv bezpochyby po zavření smlouvy s Albikem o arcibiskupství vzdal se tohoto svého úřadu světského, ku kterému se ostatně vlastnosti jeho mnohem lépe hodily než k novému úřadu duchovnímu. Dle přání krále a sněmu vyšlo od něho co správce arci- 1413
biskupství nařízení ke všem praelatům, doktorům práv, mistrům a jiným „osvíceným mužům, jak světským tak řeholným“, aby se z příčiny výše oznámené dali najíti k zamýšlené synodě dne 2 Unora roku 1413 v Českém Brodě, městě arcibiskup-

[67]) Mirabile cambium fecerunt! praví o tom skladatel posloupnosti biskupů a arcibiskupů českých (*Script. rer. Boh.* II. 446). Sed utinam illud cambium esset sine Simonia maxima! — Smlouva tato musila se státi již někdy v měsíci Září 1412 nebo snad ještě dříve. Nebo Konrad biskup Olomoucký nepochybně teprv po té smlouvě složil úřad podkomořího; v úřadě tom pak nacházíme nástupce jeho již 10 Září 1412; připomínáť se co *novus subcamerarius* toho dne v berní knize Novoměstské, kdež Konrad naposledy ještě se uvodí co podkomoří 22 Června toho roku. Dne 8 Října uvodí se Albik ještě co arcibiskup v *lib. erect.* IX. O. 9, z čehož následuje, že se odevzdání správy arcibiskupství od něho Konradovi stalo teprv po tomto dni.

1413 kve ve všem, kdež nezapovídá se od nich pouhé dobré aniž přikazuje se pouhé zlé; zadruhé aby jednání proti tomuto všemu bylo zakázáno všem členům university pod pokutou klatby a vypovědění ze země, týž pak zákaz aby ohlášen byl všem duchovním i světským lidem na synodách a na kázáních; kdož pak by se proti tomu provinil, aby byl trestán dioecesanem, a tomu aby se nikdo nesměl protiviti, dále aby opět bylo zakázáno zpívání písniček dávno zapověděných na ulicích, po krčmách a jinde všude; konečně aby Hus nekázal, i aby přítomností svou buď zjevnou buď tajenou nepřekážel službám božím v Praze.

Návrhů takového spůsobu nemohla strana Husova schváliti, leč by byla chtěla odsouditi sama své posavadní chování a všecky své posavadní snahy. Hus a přátelé jeho popírali hlavní základ tohoto zdání doktorů theologie, totiž žeby příčinou různic bylo šíření kacířských učení, a zakládali se na tom, žeť posud nebyl nikdo z nich překázán z kacířství, jakož i že nařčení artikulové Wiklefovi nebyli posud odsouzeni za kacířské od nejvyšších auktorit církve, než toliko od jednotlivých sborů, na které se doktoři odvolávali. Pravá a vůbec známá příčina různic pravili že jest evangelické kázání, jímž kárají se předně svatokupci co úhlavní kacíři, kteří bují nejvíce při dvoře Římském a odtamtud rozkládají ratolesti své po celém světě, zadruhé zjevní cizoložníci a smilníci, za třetí lakomci a nadutci, kteří světsky panují v duchovenstvu. [70])

Když se mistři strany Husovy, kteří byli většinou v universitě, radili mezi sebou o návrh, který by měli učiniti synodě, předložil jim mistr *Jakoubek ze Stříbra* mínění své v ten smysl, že jest dvojí pokoj a svornost, o kterou by se mělo jednati, jedna dle světa, druhá dle Krista. Aby se napravil pokoj v Kristu, který záleží v zachování zákonu jeho, že potřebí jest, aby král s ostatními obyvateli země pečoval o stavování kacířství svatokupeckého, smilství a cizoložství, přílišného oplývání statky zemskými a světského panování v duchoven-

[70]) Viz Palackého *Docum.* 498.

stvu, aby svobodněji konalo svou povinnost kněžskou, i aby 1413
vypleněny byly všecky zvyklosti zavedené v lidu křesťanském proti zjevnému zákonu Kristovu, od krále počnouc až do posledního laika. Poněvadž pak Hus a druzí jeho se přídržící svým kázáním zasazovali se a přičiňovali o zavedení tohoto evangelického řádu v zemi, jim však mnozí duchovní zlostí zaslepení se protivili, nechať prý obesláni budou Hus a jeho stoupenci, aby odpovídali žalobám na sebe a očistili se z nařčení. Pakli by se tím nedosáhlo pokoje světského, který záleží v pokojném požívání statků zemských, nechať na pokoji dle zákona Kristova se přestane; neb že pak nařčení a kaceřování nebude království na škodu.

Sbor mistrský nepřijal sice doslovně návrhu tohoto, ale usnesl se o jiný, který vycházel z téhož stanoviště, dorozuměv se nejspíš napřed o něm s mistrem Janem Husí. Návrh ten, čtený v synodě rovněž dne 6 Unora,[71]) bral sobě základ z někdejší výpovědi radd královských mezi arcibiskupem Zbyňkem a stranou Husovou. Mistři žádali, aby výpověd tato byla zachovávána jakožto spravedlivá a slušná, a poněvadž arcibiskup Zbyněk tehdáž před raddou královskou Husa z ničeho neobvinil, aby byl Hus připuštěn k tomuto shromáždění, a kdo by ho chtěl viniti z nějakého bludu neb kacířství, aby to učinil před synodou se závazkem ku podstoupení rovné pokuty, když by viny nedokázal. Pakli by toho nikdo neučinil, aby ohlášeno bylo rozkazem královským po všech městech, a z nařízení biskupů také ode všech farářů, že jest Hus hotov odpovídati ze své víry; kdoby chtěl proti němu vystoupiti veřejně, aby to oznámil se svým jménem v kanceláři arcibiskupské. Kdyby se pak nikdo neohlásil, ať se obešlí ti, kteří udali u dvoru papežského, že jsou prý v království českém, ve městech Pražských a v markrabství moravském mnohých srdce kacířstvím nebo bludem nakažena, i ať toho dokáží, a

[71]) Udáni to nachází se v rukopise bibliotheky universitní v Praze V. G. 11 pag. 128: Oblata sunt haec consilia anno domini Mccccxiii in die alias immediate secunda feria post purificationem.

1413 nedokáží-li, ať jsou trestáni. Též aby byli tázáni všichni doktoři theologie a práv duchovních i kanovníci všech kapitul jedenkaždý obzvlášť, vědí-li jakého kacíře nebo bludaře, aby jej jmenovali, a nevědí-li, ať to vyznají před veřejnými písaři a pod svými pečetmi. Když by se pak toto vše stalo, aby král i arcibiskup zakázali pod pokutou, by žádný jiného nekaceřoval, leč by chtěl o něm dokázati, i aby potom král v dorozumění s pány vypravil slušné poselství ke dvoru Římskému, vezma na útraty sbírku od duchovenstva, k očištění království, a ti, kteří království nařkli u dvora Římského, ať též jdou s poselstvem na své vlastní útraty. Konečně pro přítomnost Husovu a kázání v Praze aby nebyl opět vyhlašován interdikt.

Ze dvou vrchních představených církve v Čechách, kteří měli dle přání krále Vácslava oba společně říditi tuto synodu, předsedal jí toliko jeden, totiž správce arcibiskupství Konrad. Druhý, biskup *Jan Litomyšlský*, nepřijel hned ze začátku, než mínil přijeti později. Obojí zdání, doktorů theologie i mistrů strany Husovy, jest mu proto posláno do Litomyšle ku posouzení; i vyřkl o nich mínění své písemně dne 10 Unora. Ovšem zamítl návrh strany Husovy docela rozhodně, a schválil návrh theologů, ano přidal k němu radu ještě zostřující v několika kusích. Navrhoval totiž, aby byl v universitě zřízen místokancléř, který by poblouzení mistrů a študentů vyhledával a trestal; aby Husovi a pomocníkům jeho bylo naskrze zastaveno kázání i aby vyklizeni byli z Betlema; též aby byly zapověděny všecky české knihy, kterými prý Hus a jeho pomocníci hleděli bludy své roztrousiti mezi laiky.

Pohříchu nezachovaly se nám o dalším běhu synody žádné zprávy, a jen tolik je jisto, že k obnovení svornosti mezi stranama v duchovenstvu nevedla. [72]) Biskup Jan Litomyšlský bezpochyby k ní ani později nepřišel, maje tehdáž jiné sou-

[72]) „Když w tom roku nic nebylo k oswobození slowa božího", praví o tom Hus ve Postille (*Spisy* II. 173).

kromě starosti,[73]) a správce arcibiskupství Konrad nejspíš se 1413
neodvážil učiniti rozhodnutí na základě rad tak velice sobě odporujících.

Nepřátelé Husovi dočkali se tehdáž velkého potěšení z Říma, kdež zrovna v čas synody Pražské držáno bylo shromáždění duchovenstva tamějšího, svolané papežem Janem XXIII a nazvané od něho obecným konciliem, ve kterémž dne 2 Unora 1413 vyřčeno jest odsouzení všechněch knih Wiklefových bez výjimky, tak aby jakožto věřícím škodlivé, byť prý obsahovaly ledacos pravého, vesměs byly páleny; následkem čehož stalo se také skutečně spálení jich, pokud se v Římě shledaly, dne 6 Unora na veřejném místě před basilikou sv. Petra. Radostnou zprávu o tom dostal ze Říma jmenovitě doktor Jiří z Bora dopisem, který ho došel nejspíš teprv nedlouho po skončení synody Pražské.[74])

Ale radost tato zkalila se brzy potom velice s jiné strany. Neustupné a vášnivé chování protivníků Husových na synodě, která dle přání krále Václava měla vésti k smíření, spůsobilo obrat jim škodlivý ve smýšlení krále. Strana Husova ukazovala k tomu, kterak základní tvrzení doktorů theologie, že jest část duchovenstva českého oddána kacířským učením, nemůže posloužiti míru, nýbrž žeť obsahuje opětné nařčení země z kacířství,[75]) o jehož odvrácení jednalo se právě králi Václavovi. Bezpochyby neopominuli dvořané královi straně Husově příznivi obrátiti k tomu pozornost jeho, a král počal následkem toho zase rozhodněji se nakloňovati k straně Husově. Když se utišení různic v duchovenstvu nepodařilo prostředkem synody, král uzavřel chopiti se k tomu jiného prostředku, i zřídil brzy po velkonocích toho roku (tedy po 23 Dubnu) zvláštní kom-

[73]) Svědčí o tom dopisy jeho v Palackého *Archivu českém* II. 522—530 dané dne 12 a 25 Unora i 11 Března vesměs v Litomyšli i jiných osob dopisy tamže.

[74]) Paternitati vestrae solatium magnum annuntio, jsou začáteční sl[ova] jeho. Palackého *Docum.* 469.

[75]) Viz začátek repliky složené od Jana z Jesenice v Palackého [Do]*cum.* 495.

1413 nictví a ku praebendám jejich při kostele Všech Svatých, s přikázáním, aby rozkaz tento královský byl veřejně vyhlášen v kolleji a jinde; neb že každý, kdož by se z jiných mistrů protivil jednotě o smíření, ježto kommissaři královští mají zjednati, trestán bude rovněž vypověděním a ztrátou beneficií. Rozkaz králův byl také bez odporu vykonán, a na místa vypověděných čtyr doktorů v kolleji a v kapitule Všech Svatých nastoupili mistři Křištan z Prachatic, Šimon z Tišňova, Šimon z Rokycan a Antonin z Loun. [76])

Mistr Jan Hus byl se po skončení synody navrátil do Prahy, a přebýval tu bez překážky až přes velkonoce toho roku, tudy asi do konce měsíce Dubna. Kněží strany protivné ani nestavili služeb božích pro jeho přítomnost, ač věděli o ní, leč teprv když se jal také kázati v Betlemě. [77]) Když se však mělo počíti jednání kommissí královské o smíření stran, vzdálil se Hus opět z Prahy, znaje bezpochyby, že tak bylo přání královo. [78]) Opět odebral se na tvrz čili hrad *Kozí;* tam pak nedal si nikým překážeti v kázání, jehož opomíjení pokládal sobě za hřích. Ano kázal netoliko na Kozím, kamž přicházelo mnoho lidí z okolí a zvláště z městečka Oustí, aby jej slyšeli, nýbrž počal i jezditi daleko široko po hradech, po městečkách a po vsech. Kde nemohl kázati v kostelích, kázal v šírém poli, v lese, na cestách a mezi ploty, odvolávaje se v tom na příklad spasitelův. Vyhledával zvláště příležitostí, kdež se nejvíce scházeli lidé, jakož o posvíceních, o svatbách neb což jiného se hodilo; všudež pak také lidé v zástupích chodili za ním neb jezdili, na koních i na vozích. [79])

[76]) Soudím tak z listiny v knihách *Erectionum* X. D. 6, kdež se čtyři tito mistři uvodí ponejprv mezi kanovníky Všech Svatých vedlé sebe.
[77]) *Spisy Husovy* II. 206.
[78]) Viz Palackého *Docum.* 282, kdež Hus praví, že nebyl v Praze, když čtyři doktoři theologie odešli z Prahy.
[79]) Krom zprávy ve *Starých letopisech českých* (19, 471) mluví o tom také Hus sám ve své Postille. Viz *Spisy Husovy* II. 256, 279, 341, též Palackého *Docum.* 43. Žeby byl Hus na Kozím také v stodole mši sloužil, jest zpráva velmi podezřelá.

Jednání synody Pražské zavdalo mezitím začátek k delší 1413
písemné polemice mezi přednějšími muži, kteří se ho byli účastnili, a s obou stran vedla se hádka s nemalou vášní. Předně sepsali Hus sám a horlivý pomocník jeho Jan z Jesenice každý obzvlášť repliku proti spisu doktorů theologie podanému na synodě, jehož skladateli byli Stanislav Znojemský a Páleč. [80]) Proti tomu vydali tito dva traktaty, též každý obzvlášť, brzy po svém útěku z Prahy, v nichž bojovali též proti osvědčením předneseným od jich protivníků ve sročení před kommissí na faře sv. Michala. Spisové tito zavdali podnět Husovi k sepsání obšírnějšího *traktatu o církvi* (de ecclesia), ve kterém vyložil hlavně mínění své o moci papežské. Traktat ten byl beze vší pochybnosti sepsán od něho na Kozím, ale byl odtamtud od něho zaslán do Prahy k rozšíření a k tomu cíli předříkán více přepisovačům zároveň v Betlemě, kdež dílo to dokonáno již 8 Července 1413. [81]) Nicméně sepsal Hus potom ještě také zvláštní odpovědi na dva traktaty Stanislava Znojemského a Štěpána z Pálče. Hádky mezi učenými přenášely se přitom také do širších kruhů mezi jich stoupence, kteříž počaly týrati se na vzájem jak jinými spůsoby, tak také dáváním sobě jmen na příkoř. Stoupenci Husovi bývali nazýváni *Wiklefisty* aneb také dle jeho křestného jména *Johanity*; oni zase nazývali protivníky své *Mahometisty*, vytýkajíce jim tímto jménem násilné jich počínání při provádění vůle své. [82])

Spisovatelská činnost Husova nepřestávala však přitom na těchto hádkách, vedených vesměs jazykem latinským, nýbrž

[80]) Od Jesenice byl složen spis začínající slovy: Primo fundamentum doctorum ɔc. vytištěný v Palackého *Docum.* 495. Svědčí o tom poznámka v rukopise bibliotheky universitní v Praze V. G. 11 na listě 4.

[81]) Zpráva o tom v rukopise bibliotheky universitní v Praze V. G. 11 fol. 112.

[82]) O názvích *Wiklefistae* a *Mahometistae* nachází se první zmínka v odpovědi Husa na traktat Stanislava ze Znojma roku 1413, *Johanité* v listu Ondřeje z Broda r. 1414 (viz Palackého *Docum.* 580). Co se mínilo názvem Mahometistů, vysvitá z traktatu Jakoubka ze Stříbra z roku 1415 (*v. d. Hardt* III. 648), kdež praví: Hanc enim legem, ut legitur in chronicis, Machmet docuit suos, ut scilicet persequerentur et occiderent, non Christus.

1413 obrátila se zároveň také ku předmětům obecné důležitosti. Vzdálení jeho z Prahy poskytlo mu k tomu mnohem více prázdně, než kdy předtím požíval; i jal se tedy hned od prvního počátku přebývání svého na Kozím skládati spisy jazykem českým, jimiž učení svému prorážel dráhu ve všech třídách obyvatelstva vlasti své. Toť byly hlavně ony knihy české, jichž zapovědění navrhoval biskup Litomyšlský na synodě Pražské v Unoru roku 1413. Vedlé jiných několika menších spisů byl totiž Hus již roku 1412 (před 11 Listop.) dokonal obšírný *výklad* svůj *na víru, na desatero božích přikázání a na páteř*, ve kterém v podobném duchu jako někdy Tomáš ze Štítného pojednal o hlavním obsahu víry a mravouky křesťanské. Hus nedosahoval svého předchůdce hloubkou myšlének ani přesností jazyka; za to však byl sloh jeho mnohem prostší a srozumitedlnější obecnému lidu. Potom dokonal do 2 Unora roku 1413 spis svůj o *svatokupectví*. Bylo to bezohledné vylíčení všech vad duchovenstva a celé tehdejší zkázy ve správě církve, ještě zevrubnější, než které byl předtím učinil Matěj z Janova, nicméně však nevykračující nikterak z mezí pravdy. Dalším během roku 1413 byl Hus zaneprázdněn hlavně spisováním *Postilly* své čili výkladu na čtení kostelní v neděle a ve svátky, kteréž dokonal na Kozím dne 28 Října.

Netoliko ve spise o svatokupectví, nýbrž více neb méně ve všech knihách svých dotýkal se Hus káravým spůsobem neřestí panujících v duchovenstvu, a vetkával do nich trpké zmínky o tehdejších příbězích jeho samého se týkajících; ale nikdež nezamítal žádného jednotlivého článku víry, žádné svátosti církevní, žádných obřadů neb obyčejů v církvi obecně přijatých, leč vždy toliko bojoval proti hrubým bludům ve pojímání jich. Základní spor mezi ním a jeho protivníky ve věcech víry týkal se mezí mocnosti čili auktority papežské, jichžto stávání připouští i nejnovější ustanovení o neomylnosti papeže. Protivníci Husovi nedopouštěli mezí takových téměř dokonce, berouce si za základ definicí, že jest církev papež s kardinaly. Proti tomu stavěl Hus ve svém traktatu o církvi definicí, že jest církev obec všech předurčených ke spasení.

Patrně byly obě tyto definicí chybné, každá v jiném směru. 1413
Protivníci Husovi žádali přitom poslušenství k papeži ve všem, pokud by se od něho nezakazovalo něco naprosto dobrého neb nepřikazovalo něco naprosto zlého. Hus zase pravil, že, co rozkazuje papež, nesmí býti v odporu se zákonem Kristovým a tedy s písmem svatým, poněvadž jediná hlava celé církve, rytěřující, spící a vítězné, jest Kristus sám, papež pak toliko náměstek v církvi rytěřující. Které z obou učení bylo pravější nebo v důsledcích svých škodlivější, jest otázka, o které tehdáž nejvyššími auktoritami v církvi nebylo rozhodnuto a mohlo se tedy badání o nich v jisté míře považovati za volné.

Pokládaje písmo svaté za nemylný a nejjistější pramen učení křesťanského, nemínil tím však Hus, žeby podání církve obecné nacházelo se v podstatném odporu s písmem, a žeby tedy nauka o víře a řádech křesťanských potřebovala nějakého zevrubného přesouzení a přetvoření na základě písma. Myšlénky takové zůstával vždy vzdálen, a neměl tudy úmyslu ani náklonnosti k tomu, aby se chtěl badáním v písmě svatém od učení církve uchýliti. Snažení jeho nebylo o novoty dogmatické neb liturgické, nýbrž vždy směřovalo na předním místě k napravení tehdejšího stavu správy církevní, k vyvrácení svatokupecké soustavy. Přemítaje o prostředcích, kterými by to mělo býti dosaženo, přál si na předním místě takového papeže, který by vystoupil co mocný opravce. Poněvadž však k tomu měl málo naděje, pokládal za dobré, aby knížata a páni světští ohavnému kupčení s duchovními úřady se opřeli, ano aby nadání duchovních příliš hojná jakožto vlastní zřídlo vší nákazy ve svou moc vzali a dali z nich kněžím toliko skrovnou potřebu; konečně pak aby také obecní lidé postavili se proti zjevným svatokupcům a proti duchovním zle žijícím, nedávajíce jim požitků, i aby se přitom odvážili na čas nedbati půhonů a klateb, jimiž prý oni brání své zlosti.[83]) Hlásaje zásady takovéto a pobádaje k nim lid vždy zřejměji,

[83]) Myšlénky ty nacházejí se od něho souvisle vysloveny zvláště ve spise o svatokupectví. (*Spisy* I. 464.)

1413 nacházel se Hus, abychom mluvili spůsobem řeči našeho času, na půdě revoluční. Ale zásady ty pocházely u něho z přesvědčení, že v jistých okolnostech více jest poslouchati Boha než lidí; a v zastávání jich čím dál tím více se tužil, ano vždy více utvrzoval se v úmyslu, nasaditi za ně i život.

V čas pilné literarné činnosti Husovy roku 1413 nacházel se přítel jeho *Jeronym Pražský* na dalekých cestách, ku kterým ho došlo čestné povolání od velikého knížete litevského *Vitolda.* Jednalo se přitom nejspíš o radu v záležitostech týkajících se poměrů mezi latinskou a východní církví v zemích litevských a ruských, stojících pod panstvím Vitoldovým. Veliký kníže hledal jí v Praze, kamž bezpochyby slavná pověst obecného učení zdejšího obracela jeho zraky. Náleželo to snad k úkolům bratra jeho Kejstuta, nedávno v Praze zemřelého, aby pozval k tomu cíli některého z mistrů zdejších na slovo vzatých ke dvoru Vitoldovu, a k tomu se hodil nad jiné mistr Jeronym jakožto muž zjezdilý. Již ku konci měsíce Března r. 1412 byl Jeronym v *Krakově,* kdež se několik dní zdržel, maje přístup u dvora krále Vladislava. Odtamtud jel v měsíci Dubnu dále ke dvoru knížete Vitolda do *Vilna*, a v průvodu jeho dostal se až do *Vitebska* a *Pskova*, odkudž zase do Vilna se navrátil. Pohříchu nemáme o této cestě žádných zpráv týkajících se pořízení jeho, kromě že tázán byv mezi jiným, zdali by lidé, kteří se v krajinách těch obraceli od ruské církve k latinské, měli býti znovu křtěni, zamítl opětování křtu, a radil, aby toliko byli poučeni o řádech církve, ku které přistoupili. Jinak nebyla cesta tato pro něj bez všelikých nepříjemností, poněvadž jej předcházela pověst o kacířství zmáhajícím se v Čechách. Již ve Krakově po objevení se Jeronyma před králem, královnou a panstvem u dvora jejich vzbudilo chování jeho nechuť duchovních; ano biskup Krakovský Albert Jastrzębiec vzal jej na zkoušku u přítomnosti arcibiskupa Hnězdenského, legata papežského Bernarda biskupa Castellského a mnohých doktoru a mistrů, tázaje se ho o 45 artikulích Wiklefových. Jeronym však odpovídal veskrz tak, že zamítal obsah artikulů. Ve Vitebsku a ve Pskově zase bralo

mu latinské duchovenstvo za zlé, že uznával zřejmě věřící církve ruské za dobré křesťany, navštěvoval kostely jejich a účastnil se jich pobožností. Jinde zase byla rozšířena pověst, že prý jel ku králi polskému a knížeti litevskému, aby je odvrátil od víry. Jistý professor theologie ve Vídni, jménem Jan Sivart ze Sedmihradska, psal tak biskupu Záhřebskému; což když se rozhlásilo, rektor university Pražské, mistr Michal z Malenic, zaslal stížný dopis na to k universitě Vídenské (8 Čvce.), a Jan Hus psal důtklivě Sivartovi samému (1 Čvce.). 1413

Rok tisící čtyrstý třináctý nebyl docela pokojný v zemi české, a také v Praze nebyl prost rozličných příhod hlučných, které tehdáž mimo rozepře náboženské obracely k sobě pozornost obecnou; nám však se o nich zachovaly zprávy tak kusé a nejasné, že nám větším dílem nelze vyložiti příčin a souvislosti jejich.

Zrovna v den sezení synody Pražské, ve kterém podány byly písemné návrhy doktorů theologie a mistrů strany Husovy, totiž v pondělí dne 6 Unora, stala se ohavná úkladná vražda v Praze, k níž bylo podnětem nějaké soukromé záští. Bylť časně z rána zabit v posteli *pan Půta mladší* v domě měšťana Staroměstského Jana Bechyně (č. 527), kdež nejspíš byl hospodou. Rozumí se nejspíš pan Půta ze Skály, syn Půty staršího, o jehož rozepři s králem a s městy Pražskými v roce 1409 učinili jsme zmínku na svém místě. Vrahové vyšli z města nepoznaní, zpívajíce si písničku „Svatý náš Václave". Jak se potom vůbec myslilo, byli k tomu zjednáni od syna pana Štěpána z Opočna, který později proslul pod jménem Jan Městecký. Příhoda ta spůsobila velké pobouření ve městě, poněvadž prý mnoho let předtím nic takového se nestalo. [84])

[84]) *Staří letop. čeští* pag. 23 kladou zprávu o tom na rok 1416 den sv. Doroty; ale starší jest zpráva v rukopise universitní bibliotheky Pražské V. G. 11 fol. 128, kdež po spise strany Husovy podaném v synodě roku 1413 stojí psáno: Oblata sunt haec consilia anno domini Mccccxiii in die alias immediate secunda feria ... cationem. Et eadem die occisus est dominus Pota juv... Pragae. Den sv. Doroty připadal roku 1413 na pondělí

1413 Nedlouho potom vypraven byl z rozkazu králova (20 Un.) místopurkrabí Pražský Vikéř z Myšlína s branným lidem do pole proti Petrovi *Malovcovi* panoši na Pacově, který se protivil nálezu soudu zemského, a zdá se že také Pražané v tažení tom se účastnili, ježto obecní počty Novoměstské z těch dní svědčí o vydáních na žoldnéře a na zbraně.[85])

Také rozepře s Bohuslavem ze Švamberka a Půtou ze Skály i jich příbuznými právě zmíněná, která byla roku 1409 odročena toliko příměřím, vypukla znovu, a zavdala příčinu k větší výpravě proti nim v letě roku tohoto, na které obležen jest hrad *Skála* v Klatovsku. Pražané vypravili k tomu též žoldnéře své do pole se stroji střílecími, při čemž heitmanem najatým od Novoměstských byl jistý Hájek. Stroje Novoměstských vezli tři vozatajové, jimž po celý čas výpravy platili čtyry kopy grošů týdně. Obležení Skály trvalo od měsíce Června až do začátku Listopadu. Jak se zdá, byl hrad konečně také dobyt;[86]) nicméně však teprv po roce stalo se smíření, jímž odbojní páni přijati jsou od krále na milost, a z rozkazu jeho také Pražané slíbili jim pokoj (1414 3 Čvce.). Byli to tři bratří z Janovic a z Risenberka, Racek, Jan a Půta, a tři Švamberkové, Bohuslav, Hynek Krušina a Jan, rovněž bratří. Při obležení tomto byly vojsku královskému čteny artikule práv vojenských, které tehdáž z rozkazu krále Vácslava sepsal královský podkomoří Jan Hájek z Hodětína.[87])

Mezitím byl správce arcibiskupství Pražského Konrad obdržel konečně stvrzení za arcibiskupa od papeže Jana, a rov-

udáním se srovnává, roku 1416 však na čtvrtek. Jiná zpráva u Höflera (II. 63) klade skutek rovněž mylně na rok 1412, ač též na pondělí v den sv. Doroty, kterýž den toho roku připadal na sobotu.

[85]) *Liber collectarum* A. 11—12 od 4 Března do 1 Dubna.

[86]) Jest o tom svědectví jen neurčité ve *Starých letopisech českých* (str. 24), kdež se praví o králi Vácslavovi povšechně, že mu ve válkách „vše pod ruku šlo, jakož jest to dokazoval i u *Skály*, u Wiežky, u Radyně i jinde“.

[87]) Krom úvodu ku právům těmto vytištěným ve Výboru z literatury české II. 167 nacházejí se zprávy o tomto obležení také v knize Novoměstské A. 13 až A. 18.

něž stvrzeny byly směny učiněné o biskupství Olomoucké a 1413
proboštství Vyšehradské, při čemž mistru Albikovi přidán také čestný název arcibiskupa *Caesarienského.* Následkem toho stalo se slavné uvedení Konrada v arcibiskupství Pražské dne 17 Července roku 1413. Vyšly k tomu processí proti němu, ku kterým jmenovitě na Starém městě duchovenstvo a lid sešli se u kostelů sv. Michala a sv. Mikuláše.

V měsíci Září toho roku, asi 14 dní před sv. Václavem, sadil král Václav konšely na Starém městě Pražském, a to veskrz nové na místě předešlých, jichž větší díl byl zůstával tehdáž v ouřadě již více než pět let, od počátku totiž r. 1408. Zdá se, že toho byla nějaká neobyčejná příčina, nejspíš nespokojenost některé části měšťanstva s konšely starými. Nedlouho potom, dne 21 Října, král vydal Starému městu list důležitého obsahu, o němž jest od nás učiněna zmínka již na rozličných místech jiných, privilegium totiž, kterým Staroměstští předně pro velké summy peněz, jimiž založili krále v předešlých létech, obdrželi osvobození ode všech dalších daní na 10 let; kterým zadruhé stvrdil král městskému soudu jejich právo nad měšťany proti jakémukoli žalobníku, i králi samému, byť se týkalo hrdel neb statků, aby měšťané nesměli jinam býti potahováni; a kterým se zatřetí zavázal i pod jistou ztrátou penězitou, budoucně sázeti konšely pokaždé hned po uplynutí roku, 14 dní před sv. Václavem, a ustanovil řád přitom, aby mu bylo vždy navrženo 50 osob od konšelů odstupujících, i aby polovice konšelů byli Čechové, polovice Němci.

Neuplynulo zouplna 14 dní od vydání listu tohoto, a již sťati jsou dva z nejčelnějších konšelů předešlých let na radnici Staroměstské dne 2 Listopadu, *Jan Ortlův* jinak *Domšík* řečený, jehož byl dům u bílého zvonu na rynku (č. 605), a *Čeněk kraječ* suken, který měl dva domy vedlé sebe na Novém tržišti (č. 501). Stalo se to nepochybně z rozkazu nových konšelů, neznámo pro jaké viny právem nebo neprávem přičítané, ano zdá se, že dílem z podnětů strannických, třeba poněkud i z národního záští Němců proti Čechům. Dle jmen soudíc, byli sťatí oba [illegible] Podobá se, že král Václav

1413 toho skutku neschvaloval a proto konšelům tehdejším odňal úřad před časem; nebo již v měsíci Prosinci toho roku, ne-li ještě dříve, úřadovali zase konšelé jiní, jichž většina byla z počtu předešlých konšelů, a mnozí z nich odtud zůstávali v raddě i více let potom; naproti tomu z oněch, za jichž úřadování stala se ona poprava, žádný se více nedostal ku konšelství po ostatní léta krále Václava. Také pak od toho času jeví se převaha živlu českého v obecním úřadě Staroměstském dosti zřetelně a rozhodně.[88]) Mimo to dal si král navrátiti zase privilegium krátce předtím Staroměstským vydané, snad pro ustanovení, jímž dávalo se právo nad hrdly i statky měšťanů tak bezvýminečně do rukou jedné strany v obci proti druhé. Dne 5 Prosince vydali konšelé, bezpochyby již noví, prvopis listiny té v domě Hankově do rukou podkomořího Hájka z Hodětína u přítomnosti jiných radd králových, zejména Václava patriarchy Antiochenského, pana Erharta z Kunštatu, Arnošta z Schönburka, Mikuláše z Prahy, Petra Zmrzlíka ze Svojšína, Janka z Chotěmic, Jakuba děkana Vyšehradského a Jindřicha z Lažan.

1414 Také v první polovici roku 1414 byla válka pro odboj v zemi, způsobená panem *Hynkem Krušinou z Lichtenburka*, který neznámo pro jakou rozepři sáhl mocí na věnná panství královny Žofie. Již však dne 9 Června a tedy ještě před zavřením míru s pány z Janovic a ze Švamberka bylo umluveno

[88]) Jediná zpráva o odpravení dvou řečených měšťanů, kterou jsem našel, jest v rukopise Budišinském (Ms. 56. pag. 243), kteráž zní: „Anno Mccccxiii na rozeslánie sw. apoštoluow porazil král polský Prušany. A téhož roku sťali Johánka a Čeňka konšely Starého města post Omnium Sanctorum in crastino.“ Jinou cituje Palacký v *Dějinách českých* dílu III. částce I. 139 ze souvěkého rukopisu Krumlovského, jehož jsem se posud nedohledal. Na příčinu toho skutku ze strannického zášti mezi měšťany naráží také starý letopisec český, právě při r. 1440: O! co jest za mé paměti w té Praze měšťanů, lidí znamenitých, stínáno, počnúc od pana Domšíka a pana Čeňka, w prawé prawdě mohli by jimi dobře welikú ulici osaditi! A to wšecko nic jiného nečiní, nežli pýcha a záwist; neb wždy jedni nad druhé chtie se pnúti, chtiece wlásti w Praze a na úřadech býti, aby zbohatěli.

příměří mezi králem a královnou se strany jedné a Krušinou 1414 i pomocníky jeho s druhé strany, pod kterýmž podali se na výpověď arcibiskupa Konrada a nejvyššího purkrabí Čeňka z Wartenberka. Měli-li také Pražané ve válce této jaké účastenství, není známo.

Mezitím byl přijel Hus v den Svátosti, to jest 20 Dubna toho roku opět ze svého bydla na Kozím do Prahy,[89]) kdež přebýval v Betlemě, ale nepochybně veřejně nekázal. Ačkoliv o jeho přítomnosti věděli kněží a jmenovitě i arcibiskup, nebyli ani tentokrát staveny proto služby boží, bezpochyby pro uvarování nepokoje v lidu. Hus složil za tohoto přebývání svého krátký spis „*o šesti bludech*", jímž káral chybná ponětí o moci kněžské, zlé užívání klateb a panující svatokupectví, i dal jej k stálému upozornění lidu napsati celý na stěny kaple Betlemské. Dokonav spis ten dne 6 Června, odebral se nejspíš brzy potom zase na Kozí, kdež však nejspíš zrovna toho času zemřel jeho posavadní ochránce a hostitel pan Jan starší z Oustí, a nad jeho syny stal se poručníkem bratr jeho Oldřich, smýšlení Husovi nepříznivého. Změna tato v rodině byla asi příčinou, pro kterou Hus již ku konci měsíce Června nepřebýval na Kozím, nýbrž ve městečku *Oustí*. Tamť dopsal dne 26 toho měsíce jiný krátký spisek svůj pod názvem *Jádro učení křesťanského*. Brzy však potom krajinu onu docela opustil, a odebral se na hrad *Krakovec* za Rakovníkem, kamž zván byl od jiného příznivce svého z panstva a při dvoře královském, pana *Jindřicha Lefla z Lažan*. Konaje tuto cestu nejspíš přes Prahu, zdá se že se tu zdržel několik dní a odjel dne 15 Července.[90])

[89]) Anno dom. Mccccxiiii magister Johannes venit ad ostensionem reliquiarum. Zápisek v rukop. bibliotheky univ. v Praze X. H. 17.

[90]) Na Krakovci složil Hus spis „proti knězi kuchmistrovi", který prý o něm pravil, že byl z jiného kraje (totiž z krajiny u Oustí) vyhnán. Hus to popírá pravě: „Wěděti má kněz kuchmistr, že welmi mne žádají w tom kraji, w němž jsem kázal w městech i we wsech i na polích i na hradech i pod hrady i w lese pod lipů u hradu, jenž slowe Kozí. A oznámiw jím prawdu boží, již jsem do jiného kraje se přibral, proto, abych tu prawdu také ohlásil. A potom,

1414 Zatím strojila se naň již zase nová protivenství, vzbuzovaná netoliko od dvoru papežského, nýbrž také s jiné strany ve vzdálené cizině. Pověst jeho byla tehdáž rozhlášena již skoro po všech zemích křesťanských, a popudila proti němu mezi jiným výtečného theologa francouzského *Jana s Gersona*, kancléře university Pařížské, který uznávaje sám potřebu opravy v církvi a jmenovitě v kázni duchovenstva, byl přitom vášnivým zastavatelem tuhé auktority a svrchovaného panství církve nad světskými mocnáři a národy. Směr auktoritám církevním protivný v Čechách vzbudil v něm nelibost; pročež psal dne 27 Května 1414 arcibiskupu Pražskému Konradovi, vykládaje jemu nebezpečnost učení Wiklefových, a kterak by těžké ano nemožné bylo napraviti rozšiřovatele jich rozumováním, než že potřebí jest užiti ramene světského k vyhubení kacířství i kacířů ohněm. Pročež pobádal ho, aby žádal k tomu pomoci od krále Vácslava, a kdyby potřeba bylo, aby ho hleděl i donutiti k tomu prostředkem klatby a jiných trestů ustanovených právy duchovními i světskými proti panovníkům vykořenění kacířství nedbajícím. Když později dodány mu byly některé spisy Husovy, vytáhl jmenovitě z traktatu jeho o církvi rozličné věty, prý buď doslovně buď vývodně (formaliter aut elicitive) v něm obsažené, a poslal je arcibiskupu Konradovi k uvážení jakožto bludné. Psal mu přitom podruhé dne 24 Září, a představoval, kterak nebezpečné jsou zásady tyto každé mocnosti, jak duchovní tak světské, opětuje, žeby obojí moc měla se vzebrati k vykořenění jich ohněm i mečem raději než pečlivým vyvracováním, i pobádal arcibiskupa, aby k tomu pilně obracel pozornost krále Vácslava.

Arcibiskup Konrad odpověděl Gersonovi hned na první jeho psaní zdvořile s vyslovením díků za jeho upozornění, ano osvědčoval svou ochotnost k zasazení se proti bludům, i kdyby měl proto vydati život (2 Srp.). Řeč taková jemu zajisté nešla

dá-li pán buoh, opět puojdu do jiného kraje." Jest asi pravda, co tu Hus praví o smýšlení lidu v krajině u Ousti; kněz kuchmistr však snad zase měl něco pravdy, hledě k zachování se nového držitele Ousti a Kozího k Husovi.

ze srdce, protože znal smýšlení krále Václava lépe než kancléř 1414
učení Pařížského a mínil se jím přede vším spravovati, pokud mu jen bylo možné. Ale i na krále Václava bylo již doráženo v témž směru. Psalť mu papež Jan XXIII z Bononie dne 11 Června toho roku, stěžuje opět na to, že se v zemích pod jeho panstvím stojících rozmáhá kacířské učení Wiklefovo, odsouzené nyní již obecným prý koncilem Římským, a že se hlásá neposlušnost proti stolici papežské a lehké vážení pokut církevních; při čemž vyslovoval důvěru svou v krále jakožto ochránce církve, že nasadí všechnu moc svou na vyhlazení této nákazy k zachránění cti a dobrého stavu svého království.[9])

Když papež Jan toto psaní vypravil, byl již více než rok vzdálen od svého sídla v Římě následkem dobytí jeho od úhlavního nepřítele, Ladislava krále apulského, dne 31 Května 1413. Rána, která tím na papeže přišla, pohnula jej, že po dlouhém předešlém zdráhání povolil konečně žádostem o svolání opravdového *obecného koncilia*, ku kterému byl zavázán nálezy sboru Pisanského; k naléhání pak krále Římského a uherského Sigmunda, který jemu ku pomoci i také z příčiny války mezi Uhry a Benátčany byl přitáhl do Italie, svolil také, aby koncilium drženo bylo ve městě německém, *Konstancii* ve Švábích (1413 9 Prosince). Počátek koncilia byl přitom ustanoven na 1 Listopadu roku 1414. Možná, že hned na osobním sjezdu o to papeže Jana s králem Sigmundem v Lodi ku konci roku 1413 bylo promlouváno mezi jiným o náboženské rozepři české, a podobá se k víře, že papež Jan, pobádaje potom krále Václava k vyplení kacířství, žádal zároveň i krále Sigmunda, aby mu byl v tom nápomocen. Tudy asi přišlo, že se počal Sigmund zanášeti věcí Husovou a přišel na myšlénku, aby Husa, který se nechtěl stavěti k soudu v Římě, pohnul staviti se před koncilem v Kostnici k ospravedlnění se ze své víry, k čemuž mínil mu zjednati volnou příležitost. Za pře-

[9]) Výtah z dopisu toho jest vytištěn u Berghauera (*Protomartyr poenitentiae* 395).

1414 bývání svého ve Furlansku někdy z jara roku 1414 požádal dvou pánů českých a dvořanů krále Václava, kteří tam byli u něho nejspíš s nějakým poselstvím, pana *Václava z Dubé* a z Leštna a pana *Jana z Chlumu* řečeného Kepky, aby po navrácení svém do Čech s Husem o to jednali. Později užil v tom také služeb pana Jindřicha Lefla z Lažan, u něhož přebýval Hus na Krakovci, i také pana Mikše Divokého z Jemniště. Byli to vesměs mužové přející Husovi a jeho straně.

Vyjednávání toto bylo snad příčinou, pro kterou Hus po dosti krátkém pobytí na Krakovci přijel odtamtud do Prahy dne 6 Srpna, s četným průvodem panoší a jiných lidí, kterým jej nejspíš opatřil pan Jindřich Lefl;[92]) mínilť se nepochybně poraditi o věc se svými přátely. Úmysl krále Sigmunda, jak jej poslové jeho Husovi oznámili, byl netoliko dáti mu ubezpečení na cestě do Konstancie, nýbrž zjednati jemu také bezpečné a svobodné veřejné slyšení v koncilii, tak sice, že když by se nechtěl podrobiti soudu koncilia, měl míti svobodnou a bezpečnou cestu zpátky do vlasti.[93]) Byli ovšem mezi přá-

[92]) Zápisek v rukop. univers. bibliotheky Pražské X. H. 17, vytištěný v Palackého *Documenta* 737, kdež se zpráva ta klade na rok 1412 in die Sixti a přitom stojí dále: in divisione apostolorum (15 Čvce.) recesserat. Nad slovy: in die Sixti stojí také: sabbato, což se skutečně hodí k roku 1412, a ne 1414. Nicméně nehodí se zpráva ta v celosti k r. 1412, protože jest v odporu se souvěkým svědectvím ve *Starých letop. českých*, dle kterého Hus nemohl 15 Července odjeti z Prahy; nebo byl tu ještě 17 i také 24 Července, a ještě ani v tom měsíci nemohl interdikt proti němu býti vyhlášen, pročež nebylo mu potřeba z Prahy vyjíti a tedy také již 6 Srpna zase se navrátiti.

[93]) Praví tak Hus ve psaní svém v měsíci Červnu 1415 (*Docum.* 114): Sic mihi intimavit (rex Sigismundus) per Henricum Lefl et per alios, quod vellet mihi ordinare sufficientem audientiam, et si me non submitterem judicio, *quod vellet me dirigere salvum vice versa.* Neuznávám žádné příčiny, proč by slovům jeho o tom měla býti odepřena víra. Že mu byly od krále učiněny sliby hojné, vysvítá ze psaní jeho k Sigmundovi samému dne 1 Září 1414, kdež píše králi: Consolatus denique sum de his, quae nobilis et strenuus dominus Mikess Diwoky, Vestrae Majestatis nuncius praeclarus, retulit, quod tam pie et intente mei Vestra Celsitudo gerit memoriam, *volens ad finem laudabilem factum meum deducere.* Že měl Hus užívati osobní svo-

tely a příznivci Husovými lidé, kteří dobře znajíce Sigmunda, 1414
vystříhali Husa hned tehdáž, aby se chránil jeho bezpečných listů. „On sám tě vydá nepřátelům,“ pravili mu; ano i pan Mikeš Divoký, který mu sliby Sigmundovy vyřizoval, řekl mu v důvěrné rozpravě u přítomnosti mistra Jana z Jesenice, aby věřil jistě, že bude odsouzen. Ale Hus dílem věřil v lepší smýšlení královo,[94]) dílem byl na všecko odhodlán. Chtěl užiti pomoci sobě podávané od Sigmunda ku pokusu o vítězství věci své v koncilii, a byť se nezdařilo, nechtěl se již vyhýbati nebezpečenství života. Pročež již někdy v měsíci Srpnu dal králi Sigmundovi písemnou odpověd, že míní přání jeho se podrobiti a odebrati se do koncilia pod jeho ubezpečením.

Mezitím bylo přišlo do Prahy posledně zmíněné psaní papeže Jana ku králi Vácslavovi, kterým ho žádal o vyplenění kacířství. O tom Hus byv zpraven, hleděl upokojiti krále tím brzčejším vyvedením sebe z nařčení.[95]) Měla dne 27 Srpna toho roku býti mimořádná *synoda* v Praze z příčiny nějaké záležitosti královy s duchovenstvem. Hus užil té příležitosti, a dal den předtím, 26 Srpna, přibíti a nalepiti vyhlášky jazykem latinským, českým a německým na kostele hradském a na jiných kostelích kollegiatných a farních v Praze, na všech kollejích, též na dveřích a vratech dvoru králova na Starém městě, dvoru arcibiskupova i domů mnohých pánů a knížat ve městě, a také rozeslal je po jiných městech, a dal je čísti na kázáních, kterýmižto vyhláškami vyzýval každého, kdož by ho chtěl viniti z nějaké zatvrzelosti v bludech nebo z kacířství, aby se zapsal jménem svým, že chce toho dokázati pod utrpením rovného trestu; neb že Hus chce státi před

body v Kostnici, leží také ve smyslu bezpečného listu, jejž mu Sigmund dle slibu svého dal, ježto se v něm praví: quatenus ipsum, dum ad vos pervenerit... transire, stare, *morari* et *redire libere* permittatis, což není smysl pouhého nějakého pasu, jak někteří pokoušejí se zastávati.

[94]) Aestimabam, quod saperet sibi lex Dei et veritas, praví Hus o Sigmundovi ve psaní výše zmíněném v Červnu 1415 (*Docum.* 114).

[95]) Viz zmínku Husovu o tom listě papežově v Palackého *Docum.* 68.

1414 arcibiskupem a praelaty a odpovídati každému ze své víry, když by pak byl usvědčen, utrpěti jako bludný neb jako kacíř; a týmž spůsobem že chce také každému státi v Konstancii před papežem a před konciliem obecným.

Nazejtří, dne 27 Srpna, když se synoda byla započala v domě arcibiskupově na Malé straně, přišel mistr Jan z Jesenice co plnomocník Husův před dům s veřejným písařem i se svědky k tomu dožádanými, a zaklepav na vrata, žádal aby byl buď Hus sám buď on na jeho místě vpuštěn do shromáždění před arcibiskupa, praelaty a jiné duchovenstvo v témž úmyslu, jak byl vyhláškami veřejnými oznámil. Na to vyšel ze dveří před dům maršálek arcibiskupův, slovutný Oldřich Šváb ze Švábenic, a oznámil mistru, že nyní, pokud shromáždění jedná o věc královskou, vpuštěn býti nemůže, než aby počkal někde venku a přišel zase, až by jednání bylo skončeno. Mistr Jesenic setrval ještě některou chvíli, prose, aby byl vpuštěn; když toho však obdržeti nemohl, dal o tom sepsati osvědčení své veřejným písařem. Svědkové toho byli mistr Šimon z Tišňova, někdy rektor university, čtyři mladší mistři: Šimon z Rokycan, Prokop z Plzně, Mikuláš ze Stojčína a Jan řečený Kněz ze Příbramě, k tomu čtyři študenti, z nichž dva byli synové sousedů Pražských, Frána Čotr a Jeronym Šrol syn Ludvíka Šrola kožišníka, jak se rozumí, vesměs stoupenci Husovi.

K vyhláškám Husovým, kterými vyzýval žalobníky proti sobě, nepřihlásil se nikdo; protož Hus učinil ohlášení jiné na vratech dvoru králova na Starém městě, znějící králi, královně, nejvyššímu hofmistru [96]) i všemu dvoru královskému, kterým vznášel na ně prosbu, aby mu o tom dali svědectví, že se k odpovídání podával a žádný se proti němu nezapsal, přitom oznamuje znovu, že chce státi v Konstancí na sboru obecném a neodmlouvá utrpěti jako kacíř, bude-li naň které kacířství dovedeno. Rovněž psal dne 1 Září králi Sigmundovi, a zaslal mu přepisy svých vyhlášek, žádaje na něm, aby mu dle za-

[96]) „Správci dvoru králova"; což tuším míní se o hofmistru.

slíbení svého dal bezpečný průvod na cestu do Konstancie a 1414
zjednal bezpečné a veřejné slyšení v koncilii; neb že doufá beze strachu veřejně vyznati Krista pána a pro jeho zákon nejpravější, když by potřeba bylo, smrt utrpěti.

Mezitím chopil se také jiného prostředku k zjednání sobě svědectví, že naň posud nebylo dokázáno žádné kacířství. Plnomocník jeho Jan z Jesenice předstoupil dne 30 Srpna v domě královského mincmistra Petra Zmrzlíka ze Svojšína blíž kostela sv. Jakuba před inquisitora kacířství v dioecezí Pražské, Mikuláše biskupa Nazaretského, a tázal se ho, zdali by věděl jaký blud neb jaké kacířství na mistra Jana Husa. Biskup odpověděl před svědky k tomu schvalně povolanými, že on často obcoval s mistrem Janem Husí při jídle a pití, že býval často na kázáních jeho a míval s ním mnohé rozpravy o rozličných předmětech písma svatého, ale že při něm neshledal nikdy žádného bludu ani kacířství, nýbrž ve všech řečech a skutcích jeho že jej shledal býti muže pravověřícího a katolického. Opět tázal se mistr Jesenic, zdali kdo u něho jakožto inquisitora od stolice papežské zvláště ustaveného vinil kdy Husa z bludu nebo z kacířství. Biskup dal odpověd, že se to nikdy nestalo od nikoho, jmenovitě ač Hus k tomu učinil ty dni vyzvání veřejné vyhláškami po celém městě. Svědkové toho byli pan Vilém z Wartenberka a ze Zvířetic, Petr syn jeho, pan Hlaváč z Ronova a slovutní panoši Vácslav ze Lnář, Oneš z Míkovic purkrabí na Lichtenburce, Ctibor z Bohdánče a Vilém z Doupova. Biskup Mikuláš vydal pak také Husovi na svědomí toho list otevřený pod svou pečetí (30 Srp.).

Protivníci Husovi nevystupovali proti němu veřejně, jak byli od něho vyzýváni, ale tím více shlukovali se podtají, jak zvěděli, že se mínil odebrati ku koncilii, a konali přípravy, jak by jej tam zkazili. Jali se totiž sbírati svědky proti němu a vyslýchati je, aby jej na základě výpovědí jejich mohli v koncilii obviniti z kacířství. Opět jako roku 1409 před úřadem arcibiskupským v Praze byl prvním mezi svědky těmito Jan Protiva farář od sv. Klimenta na Poříčí, vedlé něho pak mistr Ondřej z Broda, jeden z professorů theologie častěji zmí-

1414 něných a kanovník Pražský. Druzí byli Jan Peklo kazatel od sv. Jiljí, Beneš kazatel kostela metropolitního, Pavel kazatel od sv. Haštala, Mikuláš farář ve Všetatech, mistr Mikuláš z Podviní a veřejný písař Václav z Voděrad. Hlavní obsah jejich svědectví byl, že Hus učil zůstávání podstaty chleba ve svátosti po posvěcení a že kněz jsoucí ve hříchu nerozhřešuje. To naň udávali dílem ze soukromých rozprav vedených přede mnoha léty na faře u sv. Michala a v domě Václava čečíře, též při návštěvě přátelské, kterou jednou učinil Hus Ondřejovi z Brodu v jeho komnatě v kolleji Karlově u přítomnosti mistra Mikuláše z Podviní výše zmíněného a mistra Řehoře Lévova z Prahy, dílem z veřejných kázání Husových, při kterých lapali slova a odkládali jim jiný smysl. Přitom dávali mu také vinu z popouzení různic mezi Čechy a Němci, dotýkajíce se netoliko působení jeho v záležitosti tří hlasů národu českého roku 1409, nýbrž i kázání jeho v roce 1401 v čas obležení Prahy od Míšňanů. Ondřej z Broda neostýchal se pokládati Husovi za zlé vynasnažení jeho o tři hlasy, ačkoliv byl sám tehdáž, když se o to jednalo, s ním jedné mysli.

Hus, jenž se zatím byl zase vrátil z Prahy na Krakovec, zvěděl netoliko o úkladech svých nepřátel, nýbrž dostal i do rukou sepsání všechněch těchto výpovědí svědků se jmény jich. Nechtěje zustati v křivém nařčení, zvláště kdyby v Kostnici připraven byl o život, čehož možnosti nikterak sobě netajil, napsal poznámky k výpovědem těmto, jimiž ukazoval, že jsou křivé, a odmítal opět jako vždycky předtím mínění ona, která se mu tu znovu přičítala. Dle přání jeho měly tyto výpovědi svědků i s jeho odpověďmi býti ohlášeny po jeho odjezdu „všem věrným a milým bratřím i sestrám v pánu Ježíši, kteří jsou boží slovo skrze něho slýchali a přijali“, spolu s listem, který jim poslal na rozloučenou (10 Říj.), aby znajíce jeho mínění, nemátli se, kdyby pro které domnělé kacířství byl odsouzen.

Z příčiny obviňování vztahujícího se na přiřčení tří hlasů národu českému v universitě proti jednomu hlasu zůstavenému Němcům vyžádal sobě Hus ke své obraně od rektora

a raddy universitní výpis privilegia krále Václava i nálezu 1414
university samé o tom z knihy statut, a také výpis onoho uzavření university, kterým se vyslovila proti spálení knih Wiklefových arcibiskupem Zbyňkem. Mladý mistr Jan Příbram čili Jan Kněz ze Příbramě něco výše zmíněný byl přitom Husovým poslem a plnomocníkem k universitě. Ačkoliv nebyl mu ještě zaslán bezpečný list od krále Sigmunda, mínil se Hus i bez něho již dáti na cestu, a konal k tomu všecky potřebné přípravy. K bezpečnosti na cestě i v Konstancí měl mu prozatím sloužiti průvod tří zřízenců ustanovených králem Václavem, aby s ním jeli. Byli to titíž dva šlechtici, kteří nejprvé jednali s Husem od krále Sigmunda, pan Václav z Dubé a z Leštna a Jan rytíř z Chlumu; třetí pak příbuzný posledně řečeného, Jindřich ze Chlumu na Lacemboku.

Když mezitím v čase obyčejného zasedání soudu zemského o suchých dnech před sv. Michalem držán byl sněm v Praze, kterýž měl schůze své v klášteře sv. Jakuba na Starém městě, psal Hus ku pánům tudíž shromážděným, žádaje jich, aby se otázali arcibiskupa Konrada rovněž na sněmě přítomného, ví-li do něho které kacířství nebo blud; že se chce z něho zde v zemi napřed zpraviti a trpěti trest, kdyby se nezpravil; pakli neví, aby mu o tom dal vysvědčení. Páni učinili dotaz ten k arcibiskupu, kterýž oustně odpověděl, že neví žádného kacířství ani bludu na Husa aniž jemu dává viny; než papež že viní jej, pročež před ním aby se zpravil. O tom dali svědectví pan Čeněk z Wartenberka, nejvyšší purkrabí Pražský, Boček z Kunštatu odjinud z Poděbrad a Vilém z Wartenberka odjinud ze Zvířetic dopisem ku králi Sigmundovi dne 7 Října, kterým jeho také od sebe žádali, aby zjednal Husovi zjevné slyšení v koncilii, „aby nebyl pokoutně pohaněn k hanbě jazyku jich a země české“.

Již čtvrtý den potom, ve čtvrtek před sv. Havlem (11 Říj.) vyjel Hus s pány jej provázejícími z Krakovce na cestu do Konstancie.

9.

Počátkové strany přijímajících pod obojí. Odsouzení Husa v Kostnici.

(1414—1415.)

1414 Zdá se, že již za přebývání Husa u Oustí a na Krakovci mínění jím hlásané o prostředcích, kterými by bylo podvrátiti svatokupeckou soustavu v duchovenstvu, vedlo sem tam v Čechách i také v Praze k částečnému odporu proti moci církevní. Bylo prý jednotlivým kostelům neboli duchovenstvu při nich pobráno mnoho jmění, a již tehdáž byli prý také k některým kostelům farním dosazeni kněží od opravců jich, kteří se přídrželi Husa, o vlastní jejich ujmě, bez stvrzení od arcibiskupa neb od papeže. Kněží, kteří zachovávali interdikt a vyhlašovali klatby vyřčené proti Husovi, bývali prý zbavováni svých beneficií, a jiní sázeni na jich místa. [97])

Také však rozpouštěly se svazky poslušnosti v duchovenstvu i v lidu, a zmáhaly se tím různice mezi následovníky jedné i druhé strany. Pod ochranou panstva a lidu přídržících se učení Husova nedbali mnozí duchovní rozličných nařízení ve správě církevní, která překážela jejich snahám, a zvláště neohlížeti se na klatby proti Husovi a na stavování služeb božích pro jeho přítomnost v Praze, i když od jiných bylo zachováváno. Mezi správci farních kostelů Pražských byl počet rozhodných stoupenců Husových, kteří sobě tak počínali, ještě vždy velmi malý, tak totiž, že se tehdáž, jak se zdá, všeho všudy jen čtyry kostely farní nacházely v moci strany Husovy, totiž kostely sv. Michala, sv. Mikuláše a sv. Martina ve zdi na Starém, a sv. Vojtěcha v Jirchářích na Novém městě. Farářem sv. Michala byl často zmíněný přítel Husův mistr *Křišťan z Prachatic;* u sv. Martina ve zdi mladý mistr *Jan z Hradce;* a bohaté fary Svatomikulášské dosáhl teprv před nedávnem

[97]) Udává tak svědek ovšem velmi prolhaný, Michal de Causis ve své žalobě proti Husovi (viz Palackého *Docum.* 195, 196, 198).

toho roku (1414) jiný mistr učení Pražského, *Soběslav z Rožnova* řečený *Škola*, nepochybně přízní opravců téhož kostela, 1414
totiž tehdáž Pavla a Václava ze Škvorce, bratrů někdy arcibiskupa Olbrama, a jiných jejich příbuzných. Fara sv. Vojtěcha v Jirchářích náležela tehdáž právně posud jízlivému nepříteli Husovu, Michalovi de Causis, žijícímu v cizině, ale byla nejspíš spravována knězem strany Husovy jména nám neznámého. Toho asi byli dosadili osadníci o své ujmě, ježto jim náleželo podací toho kostela, ač ovšem společně s arcijahnem Pražským. Čtyři tito duchovní a podřízení jejich byli jiným správcům kostelů Pražských velice proti mysli. Tito pobádali proti nim některé jejich osadníky, tak že nechtěli u nich se zpovídati ani přijímati svátostí, poněvadž by to od nich bylo neplatné.[98]) Naopak nechtěli duchovní jiných kostelů farních i také poenitentiáři kostela metropolitního slyšeti zpovědí světských lidí, kteří chodili na kázání stoupenců Husových do Betlema neb jinam, a odháněli je od sebe; což bylo duchovním strany Husovy pohnútkou k navodění lidí, aby nedbali na posavadní pravidlo, dle kterého měl každý vykonávati zpověd v kostele své osady a ne jinde. Poněvadž se pak dály lidem nátisky od duchovenstva Husovi nepřátelského zvláště v případnostech, ve kterých bylo rozhřešení vyhraženo buď arcibiskupu buď papeži, jali se kněží strany Husovy přestupovati pravidlo také toho se týkající, a rozhřešovali v případnostech toho druhu z pouhé moci kněžské. V předsevzetích těch stavěl se jiným v čelo zvláště mistr *Jakoubek ze Stříbra*, kterýž také v tom následoval příkladu svého přítele, mistra Jana Husi, že jak Hus na venkově, tak on v Praze navštěvoval kostely mnohé a kázal v nich i konal služby boží, druhdy bez povolení a proti vůli správců jejich.[99])

Od něho počala se za nedlouho po odjezdu Husa do Konstancie novota v následcích svých mnohem důležitější, kterou

[98]) Viz Palackého *Documenta* 178.
[99]) Doklady k tomu nacházejí se ve spisech Ondřeje z Broda a mistra Jakoubka u *Hardta* Tom. III. 347, 350, 378, 380, 514.

1414 z Normberka ku králi, vydaný dne 18 Října ve Speyru, došel do Kostnice teprv po příchodu Husovu, neměl tam prvního času rovněž žádných překážek od nikoho. Papež Jan XXIII, který byl o několik dní dříve přijel do Kostnice s dvorem svým (28 Říj.), když mu druzí dva páni čeští, Jan ze Chlumu a Jindřich Lacembok, oznámili o příchodě Husa pod ubezpečením Sigmundovým, slíbil ničeho naň nedopustiti násilím (4 List.), ano po několika dnech (9 List.) dal mu i oznámiti zdvižení na ten čas klateb předešle proti němu vydaných a interdiktu z nich následujícího, tak aby mohl bez překážky navštěvovati také kostely s jistými výhradami. Pln naděje, že mu bude lze dle zaslíbení krále Sigmunda svobodně a veřejně v koncilii zastávati svou víru a mluviti ku prospěchu snah, kterým byl věnoval doposud všecky síly své, psal z Kostnice dne 16 Listopadu také k lidu Pražskému vůbec, napomínaje k stálosti ve všem dobrém. Dle uradění pak s pány, kteří mu byli za průvod, nemínil sám od sebe prvé ničeho bráti předse, leč po příjezdu krále Sigmunda, který měl také sám osobně přijeti do Konstancie asi o vánocích toho roku.

Osud jeho vzal však brzy jiný obrat, nadějím těmto naskrze protivný. Jak již ukázáno výše, nelenili nepřátelé jeho s přípravami k jeho zkáze, sbírajíce záhy všecko, čeho bylo potřeba k obžalování jeho v koncilii. aby jím byl odsouzen a tudy konečně potlačeno jeho působení jim protivné. Podnět k tomu vyšel, jak se zdá, z kapituly Pražské a Vyšehradské,[5]) jakožto oněch dvou sborů, ve kterých seděli nejbohatší hromaditelé beneficií a nejpřednější ředitelé všeho tehdejšího svatokupčení v zemi české, kterým proto na předním místě záleželo na obhájení panujícího dotud řádu. Bylo to bezpochyby jejich spůsobením, že sebrána jest daň z duchovenstva po všech děkanstvích na útraty pro biskupa *Jana Litomyšlského*, vyhlášeného nepřítele Husova, který se měl odebrati ku koncilii a říditi tam vše k dosažení cíle onoho. Rovněž bylo to beze vší pochybnosti z uložení kapituly Pražské, že se posavadní

[5]) Viz ve psaní Husovu v Palackého *Documentech* str. 138.

jednatel její v Římě, *Michal de Causis*, odebral odtamtud 1414
nyní do Konstancie, aby tam pokračoval ve při s Husem, kterou dotud byl spravoval při dvoře papežském. Ostnem záští osobního byli pobádáni proti Husovi někdejší dva přátelé jeho, *Stanislav ze Znojma* a *Štěpán z Pálče*, kteří se o své ujmě vydali též na cestu do Konstancie, aby svědčili a pomáhali proti němu. Stanislav, jenž se toho času nejspíš byl zdržoval v rodišti svém na Moravě, zemřel na této cestě náhle v Jindřichovu Hradci, byv raněn mrtvicí. Štěpán z Pálče však přijel, jak se zdá, ještě o některý den dříve než Hus do Kostnice, a spolčil se hned s Michalem v jeho díle. S nimi sdružili se také jiní nepřátelé Husovi, kteří se byli dostavili v Kostnici. Hned první dni byl mezi nimi někdejší děkan a tehdáž již probošt Passovský Václav Tiem, kterému byl Hus roku 1412 kazil tržení s odpustky v Praze.

Michal de Causis lepil hned nazejtří po příchodu Husa do Konstancie (4 Listop.) veřejná ohlášení proti němu jakožto zatvrzelému v klatbě a podezřelému z kacířství, a činil to potom bez přestání téměř každého dne, aniž Hus toho sobě všímal. Složil brzy potom také žalobný spis, [6]) jejž odevzdal netoliko papeži Janovi XXIII, nýbrž společně s Pálčem obíhal skoro každodenně kardinaly, arcibiskupy, biskupy a jiné praelaty, představuje jim nebezpečnost Husa hlavně s té strany, že vzbudil panstvo a lid proti duchovenstvu, a že příkoří bude ještě větší, vrátí-li se z koncilia domů svobodně. Vedlé toho líčil jej zároveň jakožto rozšiřovatele kacířských učení Wiklefových, ano dával mu vinu, že prý hned roku 1409, aby se zbavil překážek od mistrů německých v učení Pražském, způsobil odejmutí jim tří hlasů v universitě a následkem toho vystěhování jich z Prahy. Patrně hleděl tím zaujmouti proti Husovi německé účastníky koncilia popudem národní žárlivosti. Pobádání toto neminulo se také účinku, ježto ti, ku kterým bylo obráceno, byli jednoho ducha s pobadačem. Staloť se konečně usnešení mezi papežem Janem

[6]) *Documenta* 196.

1414 a kardinaly, kteří koncilium řídili, aby byl Hus zbaven svobody i aby se nastoupilo proti němu na soud, kterému se prvé nestáním k obsílce papežově do Říma byl vyhýbal. Dle uzavření toho byl pětadvadcátý den svého meškání v Konstancii, dne 28 Listopadu, prostředkem branné moci odveden ze svého příbytku do paláce papežova pod záminkou slyšení od kardinalů, z rozkazu jejich pak v pozdní noci po témž dni (29 Listop.) uvězněn nejprvé v domě kantora Kostnického, po osmi pak dnech (6 Pros.) odveden odtamtud do kláštera Dominikanů na břehu Rýna vedlé jezera Bodenského a uvržen tam do temného a smrdutého žaláře. Darmo namítal proti jednání tomuto pan Jan ze Chlumu bezpečný list daný Husovi od krále Sigmunda. Ani papež ani kardinalové nechtěli jeho dbáti; papež Jan se mu přitom toliko přetvařoval, jako by se zajetí nestalo z jeho vůle, nýbrž ze vnucení od kardinalů

Jak medle první krok byl učiněn, pracovali Michal a Páleč chutě dále, aby dosáhli zouplna svého záměru. Sepsaliť hned celou řadu artikulů žalobních proti Husovi, a podali jich papeži se žádostí, aby Hus o nich byl vyslýchán i aby k tomu zřízeni byli zvláštní kommissaři od papeže i od koncilia, jakožto i několik doktorů, kteří by prohlédli k témuž cíli knihy Husovy. Směle opětoval Michal de Causis v artikulích těchto všecky staré lži své o kacířských učeních Husových, a přidal k nim některé nové, zejména hned na prvním místě, že kázal Hus veřejně k lidu o potřebě přijímání svátosti pod obojí spůsobou. Jest prý to zřejmé z toho, že již žákové jeho v Praze skutečně svátost tak rozdávají. Žádost Michala a Pálče byla brzy splněna uzavřením koncilia dne 4 Prosince, jímž ustanoveni jsou za soudní kommissaře v záležitosti Husově Jan patriarcha Konstantinopolský, Jan biskup Lübecký a Bernard biskup Kastellský.

Žalář Husův byl tak krutý, že se v něm po krátkém čase těžce roznemohl, tak že se pochybovalo o jeho uzdravení. Zatím se snažil pan Jan z Chlumu o vybavení jeho, zpraviv krále Sigmunda o nešetření jeho bezpečného listu. *Sigmund* vypravil z popudu tohoto zvláštní posly své do Kon-

stancie, kteří ve jménu jeho žádali propuštění Husa. Papež 1414
a koncilium nechtěli však dbáti na jeho žádost. Konečně přijel král o božím hodu vánočním (25 Pros.) sám s dvorem svým do Konstancie, a mezi prvními jeho věcmi bylo osobní naléhání na papeže a koncilium, aby Husa propustili na svobodu. I nyní však toho odepřeli, a hrozbami jejich, žeby se koncilium sice raději rozešlo, dal se král pohnouti konečně k upuštění od své žádosti určitým slibem daným dne 1 Ledna
1415, že má koncilium v souzení kacířů míti úplnou svobodu. 1415
Papež Jan dal toliko poskytnouti Husovi lékařské pomoci a přenésti jej v klášteře, ve kterém byl uvězněn, do jiného místa blízko refektáře (8 Led.). [7])

Kommissaři jmenovaní od koncilia sbírali pilně všecko, co se zdálo býti vhodné k odsouzení Husa, a vyslýchali jmenovitě četné *svědky* proti němu. Poněvadž dle řádu práva duchovního měli svědkové před očima žalovaného přísahati, že míní svědčiti dle pravdy, byli k vykonání přísah těch uvodíni do vězení Husova k loži jeho, na kterém ležel v nejhorší zimnici. Byl mezi nimi z Prahy krom Štěpána z Pálče kanovník Pražský Mikuláš *Zeiselmeister*, někdejší official arcibiskupství Pražského, mnich *Petr z Uničova* řádu Dominikanského, doktor theologie a kazatel u sv. Klimenta na Starém městě Pražském, jiný mnich Petr, který byl někdy opatem u sv. Ambrože na Novém městě, i více jiných, z nichž někteří proti vůli své byli potaženi k svědectví. Také dva něměčtí professoři theologie a někdejší kollegiati kolleje Karlovy v Praze dostavili se, kteří od vystěhování roku 1409 přebývali v Lipsku, *Petr Štorch* a *Jan z Minsterberka*. Od žádného jiného nezkusil Hus větší trýzně přitom jak od zvrhlého přítele *Štěpána z Pálče*, který nemaje slitování s tělesným jeho utrpením, do očí spílal mu, že prý od narození Kristova nebylo nebezpečnějšího kacíře jak on kromě Wiklefa.

[7]) Cras octo hebdomadae erunt, quod hus posita est ad refectorium, píše Hus o sobě dne 4 Března. *Docum.* 98.

1415 Nemáme dostatečných výslovných zpráv o tom, jaký dojem spůsobila v Praze a jinde v zemi české první zpráva o zajmutí Husovu: ale rozumí se samo sebou, že měli z ní velkou radost jeho nepřátelé, a že spůsobila velkou bolest jeho přátelům a s nimi většině lidu Pražského i jiným stavům. Rozčilení myslí mírnilo se snad některý čas nadějí, žeť nedá král Sigmund zlehčiti svého bezpečného listu, který mu ukládal povinnost ujmouti se mistra. Soudruhové Husovi v učení Pražském zaslali ve jménu celé university dopis ku konšelům města Kostnice, kterým žádali, aby ve městě svém nedali činiti křivdy spolumistru jejich, ve mravích i učenosti chvalitebně zachovalému. Nemělit ovšem mocnějšího prostředku, jak se ho ujmouti. Někteří však, zejména mistr Jan z Jesenice, mistr Jeronym Pražský ano i starší a povážlivější mistr Křištan z Prachatic, zamýšleli jeti za ním do Kostnice, aby mu tam, pokud možná, byli nějakým spůsobem nápomocni.

Lítost nad osudem milovaného kazatele musila býti tím větší, když přišly zprávy o nelidském spůsobu jeho uvěznění a o těžkém onemocnění v žaláři, z něhož bylo se báti o život jeho. Obávání toto minulo při Husovi teprv asi v polovici měsíce Ledna. Uzdraviv se ze své těžké nemoci, sepsal dne 19 Ledna první *list* svůj *ze žaláře* k lidu Pražskému, určený ku přečtení v kapli Betlemské, jímž dávaje zprávu o svém těžkém utrpení a poroučeje toho do vůle boží, žádal modlitby za své setrvání v milosti božské až do smrti. Možnost dopisování byla mu zjednána přátely jeho meškajícími v Kostnici, kteří získali úplatkem některé strážné, aby mu psaní tajně donášeli a od něho přinášeli. Přední z nich byl pořád pan *Jan ze Chlumu*, muž osvícený a pevné povahy, jenž neunavně vyhledával, co mohlo sloužiti k vysvobození neb jinak ku prospěchu Husovu; a však přibyl také pan Váceslav z Dubé do Kostnice s dvorem krále Sigmunda, a byl tu rovněž Jindřich Lacembok a několik jiných českých dvořenínů ve službě Sigmundově. Z duchovních byl hned s Husem přijel oddaný jemu mistr *Jan Kardinal*, známý dvoru papežskému jakožto někdy posel v záležitostech krále Václava. On a s ním pan Jan ze

Chlumu byli buď hned z počátku neb aspoň později jmenováni 1415
posly učení Pražského ku koncilii,[8]) ač název tento osobil si také Štěpán z Pálče, maje snad jmenování k tomu toliko od doktorů theologie. S panem Janem ze Chlumu byl co písař jeho mladý muž, *Petr ze Mladenovic*, teprv bakalář svobodných umění, který potom složil paměti o příbězích Husových v Konstancii. Z jiných pak členů university, přídržících se Husa, byl tu též mladý mistr *Mikuláš ze Stoječína*. Také však počet nepřátel Husových z duchovenstva Pražského rozmnožil se časem v Kostnici. Přibylť již *biskup Litomyšlský* a s ním nejspíš zároveň co přířučí jeho mistr Pavel z Prahy, též z kanovníků Pražských doktor *Náz* a *Kuneš ze Zvole*, kterýžto byl zároveň plnomocníkem arcibiskupa Konrada. Od něho dostávala kapitula Pražská častější zprávy o příbězích v koncilii. K témuž asi účelu měl také opat Břevnovský svého posla v Konstancii, Jana z Hradce Králové, jinak nám neznámého.[9])

Soustrast, kterou měli s Husem přátelé jeho, nebyla ostatně málomyslná. Jakkoli litovali osobní nehody jeho, předce výše vážili věc, o kterou se byli zasadili společně s ním a jeho návodem. Jeden z předních ctitelů Husových, pan *Jindřich Škopek z Dubé*, dal mu oznámiti potěšení své z toho, že došel žádoucího pronásledování pro pravdu; a pan Jan z Chlumu přimlouval mu rovněž dopisy svými, aby od pravdy neustupoval pro žádný strach o bídný tento život. Toho smýšlení byl pak také Hus sám od počátku, připraven jsa jak na dobrý tak na zlý konec. Jak medle se poněkud uzdravil, počali jej soudní kommissaři vyslýchati o žalobách proti němu předložených. Žádali na něm jmenovitě písemného vyložení mínění jeho

[8]) Čte se v *Monum. univers. Prag.* I. 431 asi k měsíci Dubnu 1415: Facultas artium mutuavit universitati decem sexagenas grossorum pro ambasiatoribus universitatis, scilicet dno. Joanne de Chlum, milite strenuo, et mag. Joanne dicto Cardinalis de Reyssteyn pro propina et honorantia facienda, qui tunc erant in generali concilio Constantiensi procuratores et ambasiatores universitatis constituti ab ipsa universitate.

[9]) Johannes de Graecae Regina (sic) pro abbate in Oberdrens (sic) Pragensis dioecesis ordinis S. Benedicti. *Von der Hardt* IV. 594.

[illegible] jakož i odpovědi na [illegible] jeho o církvi [illegible] z téhož spisu kancléřem [illegible] sobě [illegible] v koncilii [illegible] Hus [illegible] odpovědi své o největší části jich [illegible] podložen jim na mnoze [illegible] osvědčoval se [illegible] přestati na [illegible] koncilia i [illegible]

[illegible] kommissaři několik [illegible] 12 neb 13 mistrů, kterým [illegible] Hus rozhodně odpo[illegible] tolikéž před celým koncilem [illegible] jeho v Praze [illegible] v právích, [illegible] odpovídal; Hus [illegible] koncilium [illegible] a pečoval toliko o [illegible] aby nemohly o něm [illegible] se prostředkem [illegible] krále Sigmunda, aby mu [illegible] koncilia, po [illegible] svého zajetí. Král Sig[illegible] mocnějšími přímluvami [illegible] Husovi pobouřilo [illegible] jakožto věc [illegible] koruny české". [illegible] jmenovitě [illegible] jakožto heitmanem [illegible] na začátku měsíce [illegible] *Mez [illegible]* [illegible] kterým žádali, aby [illegible] propuštění Husa a svobod[illegible] byla sice „[illegible] [illegible] žádali". Sigmund [illegible] hlasy skutečným [illegible] Hus prvé veřejně slyš[illegible]

nežby vynesen byl proti němu jaký rozsudek, k čemuž také 1415
konečně přednější osoby v koncilii přivolily.

Ačkoliv Hus, obdržev zprávu, že se někteří přátelé jeho svrchu jmenovaní chtěli za ním odebrati do Konstancie, vzkázal jim pilné výstrahy, aby toho nečinili; odvážil se předce této cesty starší přítel a dobrodinec jeho, mistr *Křištan z Prachatic;* a přátelé prvé meškající v Konstancii zjednali mu i přístup k Husovi ve vězení jeho (před 4 Břez.). Návštěva ta nenadálá vyrazila z očí Husových hojné slzy radosti. Mistr Křištan neminul se však přitom docela s nebezpečenstvím, kterého se Hus pro něj obával. Michal de Causis, jak se dověděl o jeho příchodu, vymohl stavení jeho v Konstancii, a zadal proti němu 30 artikulů, na které musil odpověditi písemně; však potom dílem přičiněním krále Sigmunda propuštěn jest ze své obstávky, učiniv toliko jistou přísahu před patriarchou Konstantinopolským, a následkem toho odjel dne 17 neboli 18 Březua svobodně nazpět z Konstancie. Také o mistra Jana Kardinala bál se Hus, aby neměl podobného stihání, a dával mu raditi, aby se pro bezpečnost svou držel jak nejvíce možná při dvořenínstvu krále Sigmunda.

Mezitím spůsobilo v Praze přijímání pod obojí spůsobou, začaté mistrem Jakoubkem ze Stříbra, různice v samé straně Husově, ježto nevšichni duchovní, kteří se Husa přídrželi, byli hned hotovi účastniti se této novoty, která s jich posavadními snahami, směřujícími k opravě církve, nutně nikterak nesouvisela. Sám jeden z náměstků Husových ve kapli Betlemské, kněz *Havlík*, postavil se v tom Jakoubkovi a stoupencům jeho na odpor, a zviklal se tím brzy i v náklonnosti své k zásadám Husovým vůbec i k osobě Husa. Rozdráždění jeho bylo takové, že když četl na kázání v Betlemě dopis Husův k lidu výše zmíněný, psaný ze žaláře, všimnuv si, že byl psán na roztrženém papíře, ukazoval jej s ouškleblem, pravě: Ha, ha! Husi již se papíru nedostává. K zamezení škodlivých následků nesvornosti přáli si mnozí zvěděti mínění Husovo o věci této jemu předtím neznámé, i požádán byl tedy panem Janem ze Chlumu, aby se o tom vyslovil.

1415 Dle zásady theoretické, že obyčej církve nesmí býti proti výslovnému znění písma svatého, nemohl Hus snadno odporovati novotě, kterou by sám ze svého podnětu sotva kdy byl začal; i sepsal tedy ve vězení svém krátký *traktat o přijímání pod obojí spůsobou*, zakládající se na tom, že učí tak evangelium i epištola sv. Pavla, a že tak držela církev prvotní; radil pak, aby se hledělo obdržeti aspoň povolení, by se podávalo pod obojí těm, kdož by ze zbožnosti toho žádali, s přiměřenými okolnostmi. Mimo to sepsal i více jiných menších traktatů ve vězení svém, týkajících se předmětů rozličných. Vyslovení jeho o přijímání pod obojí spůsobou bezpochyby velice přispělo k tomu, že již ve první polovici toho roku rozšířilo se nejen v Praze, nýbrž ve velmi mnohých jiných městech i také vesnicích v Čechách, tak sice, že se k němu již znala dobře větší část obyvatelstva země. [10])

Záležitost Husova vlekla se předtím do délky pro jiné úkoly koncilia, kterým věnovalo větší pozornost. Později přišla k tomu také velká roztržitost, která nastala v Konstancii, když dne 20 Března v noci papež Jan XXIII podtají utekl z města, chtěje tím koncilium zmařiti. Poněvadž za papežem odešli tehdáž také strážní žaláře Husova, odevzdavše klíče od něho králi Sigmundovi, přimlouvali jemu páni v Konstancii přítomní k žádosti Husově, aby jej propustil, maje jej nyní ve své moci. Ale Sigmund neměl k tomu již dobré vůle, ač se přátelům Husovým ještě poněkud přetvařoval. Již čtvrtého dne po útěku papežově (24 Března) odevzdal klíče od žaláře ve jménu svém i koncilia biskupu Kostnickému, kterýž hned v noci potom dal Husa odvézti z jeho tehdejšího vězení v klášteře Dominikanů na lodi po Rýně dolů na tvrz svou řečenou *Gottliben*. Tam byl Hus zavřen opět v jiném vězení v hořejší části věže, kdež se nacházel sic na dosti zdravém povětří, ale byl opoután na nohou okovy, a na noc býval pokaždé na lůžku svém připoután ke stěně za okov ruční, ano přitom také nedostatečně opatřován proti hladu a proti žízni, tak že brzy

[10]) Viz o tom souvěké výpovědi v Palackého *Docum.* 259 a 263.

zase trpěl na rozličné neduhy, jmenovitě také na kámen. Nedlouho potom zřízena jest od koncilia zase nová kommissí k vedení soudní pře nad ním i zároveň také ke zkoumání knih Wiklefových (6 Dub.). K návrhu jejímu vydalo koncilium po několika nedělích, dne 4 Května, nález stvrzující odsouzení knih těchto, učiněné před třemi léty tak zvaným koncilem Římským. 1415

Zatím dřív snad ještě, než mohl mistr Křištan z Prachatic navrátiti se z Konstancie do Prahy, vydal se odtud také jiný známý přítel Husův, mistr *Jeronym Pražský*, na cestu do Konstancie. Pobádal jej k tomu jakýsi cit povinnosti čestné, poněvadž byl Husovi před jeho odjezdem z Čech radil k jízdě ku koncilii, ano slíbil tam přijeti za ním, aby veřejně před koncilem dokázali oba svou pravověrnost a očistili pověst vlasti své.[11]) Dne 4 Dubna objevil se z nenadání přátelům Husovým v Konstancii; kteřížto však, znajíce nebezpečnost pro něj, úsilně mu přimlouvali, aby bez meškání odjel nazpět, prvé než by byl poznán Jeronym dal sobě říci potud, že se vzdálil do blízkého městečka, nejspíš Überlingen; odtud však zaslal do Konstancie dne 7 Dubna listy a dal je přibíti na branách městských, na dveřích kostelních a na domích kardinalů, jimiž žádal krále Sigmunda i také koncilium, aby mu dali list bezpečenství k svobodnému dostavení se v koncilii a k odpovídání každému veřejně, kdož by ho chtěl viniti z nějakého bludu neb kacířství. Když se však za dva dni nedočkal na to odpovědi, dal si to vysvědčiti písemně od pánů českých přítomných v Konstancii (9 Dub.), a s tímto vysvědčením teprv dal se po pětidenním přebývání v onom místě na zpátečnou cestu do Čech.

Koncilium, u něhož byl mistr Jeronym jako mnozí jiní ze soudruhů Husových nařčen z kacířství, uzavřelo teprv dne 17 Dubna vydati naň obsílku, kteráž nazejtří potom, dne 18 Dubna, ponejprv, dne 2 Května podruhé a dne 4 Května potřetí jest ohlášena přibitím na rozličných místech v Kon-

[11]) *Von der Hardt* IV. 759.

[illegible] znamenim [illegible]

[illegible] Brne [illegible] Praze [illegible] Zároveň [illegible] pánům, [illegible] přimlouvali [illegible]

[illegible] mohli se věci pana [illegible] koncilii samemu [illegible] prom bezpečném [illegible] vazbě, žádali, aby [illegible] jednou konec spravedlivý [illegible]. K žádosti [illegible] s nimi také někteří páni [illegible] přítomni v Konstanci [illegible] byl čten u přítom-

nosti všech podpisců Petrem z Mladenovic v sezení koncilia 1415
dne 13 Května. Přední z pánů českých přitom byli Václav z Dubé odjinud z Leštna, Jan ze Chlumu, Jindřich Lacembok a Půta z Ilburka; z pánů polských Januš Kališský a Záviše Černý, kteří byli posly krále svého ku koncilii. A poněvadž byl krátce předtím biskup Jan Litomyšlský ve shromáždění národu německého v koncilii učinil přednesení o novotě přijímání pod obojí spůsobou v Čechách a přidal k tomu rozličné pomluvy, kterak prý nedůstojně se přitom nakládá se svátostí; žádali páni čeští v témž spise, aby koncilium pomluvám takovým nevěřilo, jakožto pocházejícím od nepřátel a škůdců království českého. Proti tomu se ozval biskup Litomyšlský nejprvé ústně, potom po třech dnech (16 Kv.) také písemně, dílem zapíraje své řeči, dílem vykládaje, že to řekl ne v úmyslu pohanění země české, jakožto i své vlasti, nýbrž prý aby zamezením novot kacířských byla pověst její očištěna; k čemuž však páni dali mu o dva dni později ostrou a pyšnou odpověd (18 Kv.).

Nedlouho potom, dne 23 Května, byl přivezen mistr *Jeronym* do Konstancie. Průvodčí jeho odevzdali jej nejprvé falckrabí Ludvíkovi, bratru falckrabí Jana, meškajícímu v Kostnici, který jej sám jako ve vítězoslávě vedl hned dále ze svého příbytku do shromáždění koncilia, kráčeje před vozem, na kterém Jeronym byl vezen v těžkých okovech, obklopen velkým počtem branných. Ku poutu, které měl zajatý na ruce, byl připiat dlouhý řetěz, jejž drželi strážní, a za něj dovedli ho až do síně, ve které zasedalo koncilium. Přední mužové koncilia neuměli zadržeti zjevy radosti z tohoto polapení, a dali zajatému do očí znáti své popuzení proti němu. Přede všemi jinými, hned po přečtení půhonu na Jeronyma a po otázání jeho, proč se k němu nedostavil, oslovil jej úšklebně kancléř university Pařížské *Gerson*, připomínaje jemu učené hádky, které měl s ním v Paříži před mnoha léty o oblíbených filosofických předmětech ze stanoviště realismu a nominalismu; a podobné výčitky činili mu dle toho příkladu dva mistři přítomní z Kolína a z Heidelberka z času, když

1415 se zdržoval někdy v tamějších učeních. Po krátkých odpovědech, kterými jich odbyl, odevzdán jest pod hlídku Janovi Wallenrodovi arcibiskupu Rižskému, kterýž jej v noci téhož dne dal netoliko odvézti do těžkého žaláře ve věži městské blíž kostela a hřbitova sv. Pavla, nýbrž vsaditi také do klády spoutaného na rukou i na nohou, a mučil jej tím spůsobem jakož i nedostatkem potravy dva dni, až těžce onemocněl.

Když mezitím páni čeští a polští nedostávali dlouho žádné odpovědi na svou žádost předloženou v koncilii a zatím přišel do Konstancie dopis pánů moravských ze sjezdu Brněnského, kterým se ujímali Husa, bylo to oněm novou pobídkou, aby neustáli v naléhání svém na koncilium; i obrátili se opětným dopisem ku představeným čili deputovaným čtyr národů, na něž se koncilium dělilo, dne 31 Května. Představovaliť jim, že věci udané proti Husovi pocházejí vesměs od jeho nepřátel; že tito ze záští proti němu snaží se zaujmouti čelné osoby v koncilii míněním, jako by Hus chtěl zatvrzele státi ve škodlivých učeních; odvolávali se na častá jeho osvědčení starší i novější, dle kterých byl hotov každému lepšímu naučení poddati se; i žádali proto, aby byl Hus učenými muži v koncilii důkladně tázán o smyslu všech míst ze svých spisů, která dle jejich mínění byla z nich vyňata osekaná a překroucená; poněvadž pak by velice strýznén byl tuhým vězením a potřeboval zotavení k náležitému vysvětlení všeho, aby jej zbavili vězení toho a dali v moc několika biskupů neb jiných kommissarů koncilia; žeť páni postaví dostatečné rukojmí za něj, aby z moci těchto zřízenců nemohl vytrhnouti se útěkem až do konečného rozsouzení o jeho víře. Dopis tento dodali páni v přepise také králi Sigmundovi (1 Čv.), žádajíce jeho, aby se o splnění žádosti jejich u koncilia přičinil svým prostřednictvím. Deputovaní koncilia dali však pánům odpověď ještě téhož dne, co se týče propuštění Husa na svobodu, k tomu že nemohou svoliti, ani kdyby zaň postaveno bylo tisíc rukojmů; co se však týče žádosti již předešle od pánů na koncilium vznešené, k té že svolují, a že dají Husovi veřejné slyšení ve středu nejprvé příští dne 5 Června.

K tomu dni byl Hus přiveden z tvrze Gottlibenské zase zpět do Konstancie, a vsazen do jiného vězení v klášteře *Bosáků* čili menších bratří, v jehož refektáři koncilium držívalo svá zasedání; dohled pak nad vězením tím byl uložen témuž arcibiskupu Rižskému, který vězil také mistra Jeronyma nevelmi daleko odtud. *Veřejné slyšení* Husovi slíbené bylo však od koncilia docela jinak míněno, než bylo jeho přání. Ve schůzi držané v ustanovený den počaly se čísti žalobní artikule sebrané proti němu dílem z jeho spisů dílem z výpovědí svědků, dříve než ještě Hus byl přiveden do shromáždění, a koncept nálezu, kterým měly býti odsouzeny ještě před slyšením jeho, ležel již pohotově. To však znamenal jistý Čech Oldřich, který stál blízko čtenáře artikulů, a oznámil to Petrovi z Mladenovic; kterýž pospíšil oznámit pánům Vácslavovi z Dubé a Janovi z Chlumu; oni pak bez meškání běželi ku králi Sigmundovi, a vedli u něho důrazně stížnost na takovýto spůsob jednání. Pro zachování zevnější slušnosti nesměl toho Sigmund dopustiti, i poslal hned falckrabí Ludvíka a Fridricha purkrabí Normberského do shromáždění s rozkazem, aby se Husovi propůjčilo řádné slyšení a nic se toho dne nerozsuzovalo, nýbrž na čem by se koncilium chtělo usnésti, aby prvé bylo ukázáno králi k nahlédnutí. 1415

Mezi jinými věcmi, které se Husovi kladly za vinu, byl také vždy ještě za nepřítomnosti jeho čten list psaný od něho na rozloučenou s Čechy před odjezdem do Konstancie, do něhož byla podvodně vložena slova, jestli žeby co odvolal, aby věděli, že učiní jen ústy, ale v duchu že k tomu nepřivolí; což v listě jeho dokonce nestálo. Vzkázání učiněnému od krále Sigmunda po dvou knížatech právě řečených neodvážilo se koncilium postaviti se na odpor, i dalo tedy artikule žalobní čísti před Husem, jenž zatím byl přiveden do shromáždění ze svého žaláře. Ale když chtěl Hus odpovídati k jednotlivým artikulům a napravovati znění neb smysl jejich skroucený od udavačů, byl okřikován od mnohých členů koncilia, brzy s pravé, brz[illegible] strany, brzy ze zadu, aby prý nechal vytáček [illegible] mlčel, bráno to

1415 za přisvědčení a týrán jest rozličným spůsobem, konečně pak sezení nevedoucí k tomu, jak si koncilium bylo přálo, odročeno na pozejtří.

Toho dne (7 Čv.) odebral se král Sigmund osobně do shromáždění koncilia, a vzal s sebou Václava z Dubé a Jana z Chlumu i bakaláře Petra z Mladenovic, tak že mohli viděti a slyšeti všecko, co se dálo. Pokračovalo se ve čtení artikulů žalobních a dáno Husovi odpovídati k nim, při čemž měl zvláště příležitost vysloviti se obšírněji o zůstávání podstaty chleba ve svátosti, o čemž učení Wiklefovo i nyní tak jako často předtím určitě zamítal. Ani tentokrát nezdrželi se však protivníci jeho všeho náruživého dotírání naň, až dovolil si říci jim: „Myslil jsem, že jest ve sboru tomto více slušnosti, dobroty a kázně.“ Král Sigmund teprv zjednal ticho svým napomenutím. Ne bez úmyslu na škodu Husovu přivedl potom řeč kardinal Kambrajský, Petr z Alliaka, na slova Husova pověděná při zajetí jeho, že přišel svobodně do Konstancie, a kdyby byl nechtěl jíti, žeby ho ani král český ani Římský nebyli mohli přinutiti k tomu. Hus nepopíral slov těchto, nýbrž dotvrdil je tím, žeť jest mnoho pánů českých, kteří jej milují, na jichž hradech mohl míti útočiště. A když kardinal a mnozí jiní projevili svou nelibost nad tím, přisvědčil Husovi srdnatě pan Jan ze Chlumu, pravě: Játjsem chudý rytíř v zemi naší, ale chtěl bych jej hájiti rok, buď komu libo neb nelibo, že by ho nemohl dostati, a jiní že jsou mnozí mocnější, kteří by jej hájili, jak dlouho by chtěli, třeba proti oběma těmto králům.

Kardinal Kambrajský připomenul potom Husovi, že v soukromém výslechu ve věži Gottlibenské ještě před nedávnem řekl, že se rozsudku koncilia chce pokorně podrobiti, i tázal se ho, zdali chce tedy uposlechnouti naučení a pokárání od koncilia. Hus odpověděl, že ochotně, s obražením jak byl řekl. Naučení tedy od koncilia, řekl mu kardinal, že jest, aby artikule vytažené z jeho knih, ježto doktoři pokládají za bludné, odvolal, a co proti němu pověděli svědkové, aby odpřisáhl. K tomu se chopil slova král Sigmund, a zmínil se o svém

bezpečném listu daném Husovi. Pravil, že mu jej dal, aby se 1415
mu v Kostnici nečinil nátisk, nýbrž aby mu dali veřejné slyšení, ač prý říkají někteří, že neměl práva dáti bezpečný list kacíři nebo podezřelému z kacířství. Nyní že se mu slyšení takové dostalo, za něž on, král, koncilii děkuje. Protož aby Hus raději dříve než později v tom, co proti němu jest dokázáno, poddal se koncilii; žeť ono pro něj pro krále a pro bratra jeho i pro království české učiní jemu některou milost. Kacíře že on dle slibu svého daného koncilii žádného brániti nemíní, ano kdyby který v kacířství chtěl zatvrzele setrvati, že by on sám chtěl mu podpáliti hranici. Hus zvěděl tím způsobem z úst Sigmundových, jak on se mínil závazku bezpečného listu svého sprostiti, a vzpomněl si na výstrahy, které mu hned z počátku byly dávány, aby králi tomuto mnoho nevěřil.

Poněvadž sezení toto k vyslyšení všech artikulů žalobních nestačilo, byl ustanoven zejtřejší den, 8 Června, ku pokračování. Opět odebral se i král Sigmund do sezení, pojav s sebou Václava z Dubé a Jana z Chlumu i s Petrem ze Mladenovic. Čtlo se neméně než 39 artikulů vytažených ze tří latinských spisů Husových, de Ecclesia totiž a dvou traktatů psaných proti Stanislavovi a Pálčovi; a poněvadž byly vytaženy tak, že se málokterý docela srovnával ve smyslu se zněním spisů samých, bylo při každém čteno také místo ze spisů k němu příslušné dle předběžného udání Husova. Bylo také dopuštěno Husovi, oustně činiti poznámky k tomu; čehož však při takovém množství věcí v čase příliš krátkém nemohl užiti v míře dostatečné.

Když byly artikule dočteny, promluvil kardinal Kambrajský k Husovi v podobný smysl jako den předtím, dávaje mu radu, aby se poddal koncilii na milost; chtěl-li by další slyšení o některých artikulích, že mu bude dáno, však žeby mu neradil k tomu, aby se tím nezavedl ještě do větších bludů. Také pak jiní přimlouvali mu, aby se nechtěl držeti mínění svého zatvrzele. Hus se osvědčil, jak mohl nejopravdověji, že zatvrzelým býti nemíní, nýbrž poddati se naučení a roz-

1415 hodnutí i napravení od koncilia, však aby mu bylo dáno slyšení, aby mohl prvé ještě jasně vyložiti mínění své o některých kusích. K tomu odpověděl mu kardinal ve jménu koncilia opět, že jest naučení, které mu dává dobře 60 doktorů slyšených od koncilia, aby se z bludů svých, které dotud držel, vyznal, aby přísahal, že jich více držeti nebude, aby artikule proti němu přednesené veřejně odvolal a napotom opak jich vyznával a učil. Proti tomu namítal Hus, že se mu artikuly přednesenými přičítají bludy, kterých nikdy nedržel aniž mu kdy na mysl přišly; kdyby se k nim znal a je odpřisáhl, žeby bylo křivopřísežnictví; jiná mínění, ku kterým se zná, že hotov jest odvolati, však když by o nich jinak byl poučen. K tomu pověděl mu kardinal Florentský František Zabarella, též jeden z ředitelů koncilia, že mu bude dána formule odvolání, kterou si bude moci rozmysliti. Opět přimlouval také zase král Sigmund Husovi podobně jako dne předešlého; Hus pak odpověděl mu jako kardinalovi Kambrajskému, opětuje žádost svou o další slyšení, aby mohl jmenovitě vyložiti mínění své o povaze moci papeže a jiných představených a oudů církve.

Potom přivedena byla řeč na chování Husovo v příčině odpravení tří jinochů v Praze pro odpírání odpustkům r. 1412 a jiné některé příběhy, z nichž byla mu dávána vina. Tím pak jednání veřejné ukončeno, a Hus odveden zase do vězení pod dohledem arcibiskupa Rižského. Když se však potom shromáždění zdvihlo a větším dílem se rozešlo, zůstal ještě státi král Sigmund s kardinaly a jinými praelaty, a oznámil jim ještě zřejměji než předešlého dne své mínění o Husovi. Co o něm předneseno, že postačuje úplně k jeho odsouzení. Neodvolá-li toho, aby jej upálili aneb učinili jinak dle práv svých. Pakli odvolá, aby mu nevěřili; nebo vrátí-li se do Čech, že rozseje ještě větší bludy; pročež aby ho tam více nepouštěli a kázání jemu dokonce zapověděli. Též aby odsouzené artikule poslali do Čech bratru jeho, králi Vácslavovi, ano také do Polska a do jiných zemí, kdež prý má Hus již své tajné žáky a pomocníky mnohé, aby ti, kdož by se jich přídrželi,

byli od biskupů trestáni; i aby učinili konec také s tím druhým, totiž s mistrem Jeronymem, neb že on brzy musí z Kostnice odjeti. S tím budeme hotovi za jeden den, odpověděli praelati, neb ten jest toliko žák, onen mistr. Řeč tuto slyšeli páni Václav z Dubé a Jan ze Chlumu i Petr z Mladenovic, kteříž stáli opodál u okna, aniž král o nich věděl. Hus se dověděl od nich ještě lépe, zač stály sliby Sigmundovy, a páni čeští, kteří se ujímali snah Husových, zvěděli, čeho se jim bylo naditi od budoucího krále českého. 1415

Teprv po těchto veřejných slyšeních Husa došel do Konstancie list pánů českých ze sjezdu Pražského psaný ku králi Sigmundovi v záležitosti Husově, a byl čten v sezení koncilia dne 12 Června. Bylo k němu přivěšeno neméně než 250 pečetí. Musilo to spůsobiti nějaké hnutí ve sboru. Jaksi pro upokojení a k částečné potěše učinil k tomu Štěpán z Pálče připomenutí před celým sborem, že aspoň král Václav nebyl toho nikterak účasten. Nebo i o něm docházely koncilia zprávy, že držel se stranou Husovou, a podobaly se k víře již tím, že král Václav neposílal žádných poslů ku koncilii na jméno své a království českého, jako jiní panovníci. Čeští protivníci Husovi, a jmenovitě Jan biskup Litomyšlský, doktor Náz, Páleč a Kuneš ze Zvole snažili se však při rozličných příležitostech, jak jen mohlí, aby podezření koncilia proti němu vyvrátili. Dopis pánů českých ostatně jinak již neměl žádného účinku; a rovněž tak list university Pražské ku kardinalům, kteří předsedali koncilii, poslaný asi téhož času s přímluvou za Husa i také za mistra Jeronyma.

Spůsob jednání s Husem v koncilii Kostnickém byl od začátku až do konce patrně nepřátelský. Ač byl v koncilii některý počet mužů dobrého smýšlení, kteří se snažili o provedení opravy v církvi, předešlým koncilem Pisanským slíbené ale nedokonané, však většina členů jeho náležela k zastavatelům a odchovancům panující tehdejší soustavy, kteří nemohli na Husa jinak hleděti než jako na svého nebezpečného protivníka. Hus se byl postavil neřestem na odpor, v nichž většina jich tápala, a vykročil přitom částečně z poslušnosti

1415 proti představeným církevním. Majíce jej ve své moci nešetřením bezpečného listu Sigmundova, a postavivše se mu za soudce pominutím řádného soudu domácího, mohli dle práva vyšetřovati, jak velká byla v onom směru jeho vina, a dle toho jej trestati. Co soudcové spravedliví byli by však musili slyšeti svědky netoliko proti němu, nýbrž také pro něj svědčící; čehož naskrze nebylo. Ale k této stránce žalob proti Husovi neobracovali také ani mnoho pilnosti a pozornosti; zvláště ve veřejných slyšeních propůjčených jemu příliš málo se o ní jednalo. Hlavní věcí bylo jim obvinění jeho z kacířství, při kterém jediném jednalo se o život a o smrt; jen tou cestou mohl býti dokonce odstraněn. Kacířstvím bylo toliko zatvrzelé setrvávání v bludech. Hus však se pořád osvědčoval, bylo-li by co bludného v jeho učení, že hotov jest přijmouti *naučení* a podrobiti se *rozhodnutí* koncilia. Naučením a rozhodnutím bylo by bývalo, kdyby bylo koncilium po důkladném uvážení sporných mínění vyřklo, co má býti věřeno. Bylo by se přitom hlavně musilo jednati o theoretické určení objemu moci papežské a kněžské. Koncilium Kostnické, které zbavilo tři tehdejší papeže jejich moci a hlásalo, že moc jeho jest vyšší než moc papežova, nebylo by mohlo schváliti definicí doktorů Pražských v rozepři jejich s Husem, že jest církev papež s kardinaly; možná, že by se bylo stalo rozhodnutí, s kterým by se Hus dobře byl mohl srovnati. Ale to nebyla cesta, na které by protivníci Husovi byli s jistotou dosáhli svého cíle. Proto mělo Husovi postačovati za naučení, když se mu řeklo, že jsou mínění jeho bludná; aby je jednoduše odvolal. Ještě však nespravedlivější bylo přičítání jemu bludů, které on pořád rozhodně zavrhoval, na pouhé udání svědků, kteří byli osobní jeho nepřátelé, a bez slyšení jiných, které by on byl mohl vésti. Odvolání bludů těch bylo by bývalo přiznáním, že je někdy držel nebo jim učil.

Ačkoliv bylo v posledním veřejném slyšení Husově řečeno jemu od předsedatelů koncilia, bude-li si přáti dalšího slyšení, že mu bude propůjčeno, nepřišlo k tomu více. Byl však také král Sigmund v sezení onom řekl Husovi, že mu budou arti-

kule žalobní dány v přepise, aby na ně v krátkosti mohl odpověděti. Hus, jemuž záleželo na tom, aby po něm zůstalo písemné svědectví, jak o věcech sobě vytýkaných smýšlel, žádal dopisem z vězení svého snažně pánů v Konstancii přítomných, aby se všichni společně odebrali ku králi a zasadili se aspoň o splnění toho; což se i stalo a bylo svoleno. Koncilium uzavřelo v sezení svém dne 18 Června, artikule v krátkosti sestavené Husovi doručiti; kterýž sepsal odpovědi na ně během prvních dvou dní potom (do 20 Čv.). Ale pro další běh jednání proti němu nemělo to žádného účinku. 1415

Koncilium bylo již předtím dalo zkoumati otázku o *přijímání pod obojí spůsobou* skrz některé doktory theologie a práv, a vydalo o ní rozhodnutí své v sezení dne 15 Června. Rozhodnutí to v podstatě znělo, že ač prvotně svátost byla přijímána pod obojí spůsobou, však že potom z rozumných příčin zavedena jest zvyklost podávání svátosti lidem světským jen pod spůsobou chleba, kteréž jest dostatečné; pročež zvyklost tato má býti pokládána za zákon, a zákonu toho že nelze zavrhnouti ani měniti libovolně bez svolení církve; činiti tak že jest bludné, a kdožby v bludu takovém setrval zatvrzele, že jest kacíř. Zároveň vydalo koncilium nařízení ke všem arcibiskupům a biskupům, aby původce bludu tohoto, když by od něho nechtěli upustiti, stíhali tresty církevními jakožto kacíře, užitím, když by bylo potřeba, také pomoci ramene světského. Některý den potom vyřklo také koncilium rozsudek nad traktaty a knihami Husovými, jak latinskými tak českými, aby jakožto obsahující bludy byly páleny.

S Husem samým jednalo se zatím jen soukromí o spůsob, kterým by měl odvolati bludy dle vůle koncilia. Jeden z předních kardinalů, který jak se aspoň zdá byl laskav na Husa, složil k tomu jistou formuli, kterou mělo mu býti jaksi usnadněno odpřisáhnutí bludů křivě jemu přičítaných. Ani ta však nemohla mu postačiti, jednak že zanechávala v nejistotě, které by to bludy byly, jednak že Hus také v příčině kusů, ku kterým se znal, že je učil, nechtěl jednati proti svědomí svému, aby byl odpřisáhl něčeho, co držel za pravé, pokud se mu

1415 lepšího naučení o tom nedostalo. Více než na zachování života záleželo mu na věci, jíž byl věnoval všecky síly své; i nechtěl býti vinen zmatkem, který by na ujmu její byl musil vzniknouti mezi přátely a následovníky jeho v Čechách, kdyby byl učinil odvolání, jakého si přála většina koncilia. Více jiných mužů ze sboru Kostnického přicházelo k němu do vězení, a pokoušeli se přemluviti jej, že odpřisáhnutí bludů neobsahuje v sobě nevyhnutedlně přiznání se k nim pro minulost. Hus pravil jim, že odvolá ochotně v ten spůsob, že bludů těch a oněch nikdy nedržel a neučil a nebude jich nikdy držeti a učiti. K tomu umlkali, vědouce, že to většině koncilia nepostačovalo.

Rádcem k odpřisáhnutí byl Husovi také *Štěpán Páleč*. Hus žádal na kommissařích, jimž byla poručena jeho pře, aby mu byl povolen zpovědník, a vyslovil přání své, aby k tomu určen byl Páleč, zrovna proto, že byl největším jeho protivníkem. Byl mu dán zpovědník jiný, doktor a mnich, který jej rozhřešil laskavě. Nicméně však také Páleč jej potom navštívil (asi 22 Čv.), a upomínky na někdejší přátelství vzbudily se v něm při odprošování i vytýkání od Husa tak, že vylily se mu slzy z očí, ovšem pak také Husovi. Když mu Hus ku přimlouvání, aby odvolal, položil na srdce otázku, co by činil on, kdyby měl odpřisáhnouti, čeho nikdy nedržel, řekl s pláčem: Těžké jest. Zatím *Michal de Causis* byl ty dni každou chvíli přede dveřmi žaláře Husova, a rozprávěl se strážnými: Již z milosti boží brzy tohoto kacíře upálíme; však jsem já pro něj vydal mnoho zlatých.

Dne 1 Července odebrala se konečně kommissí osmi členů, s Janem Wallenrodem arcibiskupem Rižským v čele, do vězení Husova, aby na něm žádala platné konečné odpovědi. Hus dal odpověd písemnou obsahu toho, že všechněch artikulů vysvědčených proti sobě odvolati nemůže, aby se nedopustil křivé přísahy, poněvadž se zakládají na křivých svědectvích. Co se pak týče artikulů vytažených z jeho spisů, že zavrhuje všecko, co by v nich snad bylo nepravého, ale všecky

a jedenkaždý z nich odpřisáhnouti že nemíní, obávaje se, aby tím nepotupil pravdy. 1415

Od posledního veřejného slyšení v koncilii dne 8 Června myslil Hus na smrt, očekávaje takořka ode dne ke dni své odsouzení, však s myslí pokojnou a odhodlanou. Již dne 10 Června psal *list* otevřený ke všem *věrným Čechům* na rozloučenou s nimi, napomínaje všechněch, aby setrvávali při poznané pravdě, a jednoho každého stavu, aby se chovali křesťansky dle svého povolání, přitom poroučeje jim pány české a polské, kteří se ho statečně ujímali, aby jim byli vděčni za to a předně panu Václavovi z Dubé a panu Janovi z Chlumu. *Pražanů* zvláště žádal, aby byli laskavi na Betlem. Později psal však ještě dva listy určené k veřejnému čtení, dne 24 a 26 Června, ve kterých vypisoval nehodné nakládání koncilia s sebou, toužil na odsouzení knih svých českých, jimž ve sboru tom málokdo mohl rozuměti, a vyslovil káravé úsudky o sboru, jenž prý nazývá se nejsvětějším a jenž nemůže poblouditi, kterak většina jeho členů nemravným chováním svým spůsobila v sídle svém v Konstancii pohoršení obecné na dlouhá léta, a kterak svou hlavu, papeže Jana XXIII, jemuž se předtím klaněli co otci nejsvětějšímu, potupili za kacíře, že jest odpustky a biskupství a jiné obroky prodával, kdežto mnozí z nich předtím od něho sami kupovali a s ním svatokupčili. Také výrok koncilia proti přijímání pod obojí spůsobou viděl se mu býti nerozumný, ježto prý zvyklost církve Římské kladla se jím nad vlastní ustanovení Kristovo. Předvídaje, že nastane od koncilia velké protivenství kněžím jeho se přidržícím v Čechách, prosil snažně pánů zemských dopisem ku přátelům svým přítomným v Kostnici, aby se jich ujali a nedali jich utiskovati.

Vedlé péče o věc obecnou zabavovaly mysl jeho vzpomínky na přátely a příznivce v Praze a v Konstancii a soukromé jejich záležitosti. S některými loučil se zvláštními dopisy k nim ze svého žaláře, jiným vzkazoval pozdravení vroucná. Zvláštními díky cítil se do posledka zavázána hlavním svým dvěma ochráncům v Kostnici, panu *Janovi z Chlumu* a Václavovi z Dubé. Oběma přimlouval, aby zanechali kluzkých

1415 služeb dvorských a sloužili Bohu v tiché domácnosti; oba slíbili mu to k velkému jeho potěšení. Poněvadž pan Jan z Chlumu neměl velkého bohatství a meškaje k vůli Husovi tak dlouho v Konstancii podstoupil útraty, které přesahovaly jeho možnost; byli někteří jiní přátelé slíbili složiti se k nahrazení jemu, mezi nimi zvláště mincmistr královský pan *Petr Zmrzlík* a manželka jeho, paní *Anna z Frimburka*, horlivá ctitelka Husova. Hus pozdravil šlechetné manžely tyto dopisem dne 29 Června, a prosil jich pro Boha, aby nedali dobrodějci jeho škodnu býti. Sám odkázal panu Janovi jednoho koně a vůz, ač měl-li by ještě. Panu *Jindřichovi Škopkovi z Dubé* psal dne 9 Června pěkná naučení, a přidal k tomu písničku pro něj složenou na lístku pergamenu, který k tomu uchoval ve svém žaláři; když pak od něho tři dni potom (12 Čv.) obdržel dopis jej povzbuzující, poděkoval mu druhým listem hned nazejtří (13 Čv.). Také panu *Jindřichovi Leflovi* děkoval za jeho dobrodiní.

Již před svým odjezdem z Čech byl zůstavil zapečetěné psaní svému milovanému žáku a potom pomocníku v Betlemě, mistru Martinovi čili *Martínkovi z Volyně*, jehož neměl otvírati leč až by zvěděl o jeho smrti. Dával mu v něm mnohá něžná napomenutí a pravidla pro život, vyznávaje se sám z některých slabostí svých, v nichž aby ho nenásledoval. V podobném smyslu psal mu ještě jednou ze svého vězení dne 16 Června, a vyslovil mu rozličná poslední přání svá. Druhému náměstku svému v Betlemě, knězi *Havlíkovi*, již výše zmíněnému, psal dne 21 Června, bezpochyby neznaje celé proměny v jeho smýšlení, a prosil ho snažně, aby se neprotivil rozdávání svátosti pod obojí spůsobou a nestavěl se více proti mistru Jakoubkovi, aby nebyla škodlivá roztrž mezi věrnými. Mistru *Křišťanovi* přimlouval, aby setrval v hájení pravdy a v obvyklých ctnostech svých, v dobrotivosti ke chudým a v čistotě; a poněvadž již přede dvěma léty Křištan se rozmýšlel, neměl-li by se vzdáti fary u sv. Michala, prosil ho ještě i nyní, aby toho nečinil, aby tam věrní měli u něho útočiště jako u dobrého otce. Z mistrů pozdravoval *Jakoubka*

ze Stříbra, *Jesenice*, jemuž radil vstoupiti v stav manželský, 1415
mistra *Řehoře Lévova* z Prahy, Kubu čili *Jakuba ze Soběslavě*, *Šimona z Tišňova*, *Šimona z Rokycan*, *Mikuláše z Miličína* kazatele Betlemského i všecky jiné. Psal také ještě 27 Června vší *obci učení Pražského*, mistrům, bakalářům i študentům, napomínaje jich k svornosti a stálosti a dávaje zprávu o svém zachování se k žádosti koncilia, aby odvolal. I jich jako měšťanů Pražských žádal, aby milovali Betlem, přitom pak aby kněze Havlíka učinili jeho nástupcem v kazatelství. Poroučel jim také snažně *Petra z Mladenovic* jakožto svého nejvěrnějšího a nejstálejšího těšitele. Na mistra *Jeronyma* „bradatého“, jenž prý nechtěl poslechnouti rady přátelské, vzpomínal lítostivě ve mnohých dopisech svých, a předpovídal jemu smrt jako sobě. [12])

Mezi přátely, na které vzpomínal pozdravením, byl také někdejší místopisař zemský *Mařík Kačer*, též *Mikeška* zeť Václava češíře, více pak jiných, o kterých nám není odjinud povědomo, jakož jistý pan *Lideř*, pan *Skůček*, *Michal z Prachatic*, pan *Matěj Chudý*; ženského pohlaví krom manželek pana Škopka, pana Zmrzlíka, pana Jana z Chlumu a některých jiných jistá *paní na Zderaze*, a panny „v naději svaté“ *Kateřina* řečená *Hus* a *Petra z Říčan*, šlechtična přebývající, jak jinde řečeno, nedaleko Betlema s družkou Dûrou a s čeledí. [13]) Aneška ze Štítného snad tehdá již nebyla na živě. O skrovné pozůstalosti své poručil Hus, čeho bylo potřeba, mistru Martinkovi z Volyně a Petrovi z Mladenovic. Jim samým odkázal některé knihy své a jiné jiným přátelům z učení Pražského. Petr z Mladenovic měl si vzíti něco z knih Wiklefových a také

[12]) Si scirem, quomodo valet Barbatus, qui noluit obedire consilio amicorum. Palackého *Documenta* 108. Přípisek „barbatus Hieronymus“ v rukopise Mladenovicově zdá se ukazovati, že se tu míní Jeronym s rozdílem od jiného *Jana* Bradatého, který se připomíná jinde v listech Husových.

[13]) Salutabis spero sanctam Petram cum Dnora et familia *(Docum.* 120), a v jiném listě: virginem Petram cum ejus familia *(Doc.* 101). Že to byla Petra z Říčan, jest se snadno přesvědčiti ze zpráv o domě č. 291 b v *Základech místop. Praž.* I. 100.

1415 kožich. Pamatoval též na dva žáky, kteří mu sloužili v Betlemě; jeden se jmenoval Jiřík. druhému říkali Farář. [14]) Syny bratra svého ukládal mistru Martinkovi, vidělo-li by se mu, obrátiti na řemeslo, poněvadž nemyslil, žeby se hodili k stavu duchovnímu. Litoval, že nemohl zadost učiniti všem věřitelům svým. totiž hlavně těm, kteří mu z ochotnosti půjčili peněz na jeho osudnou cestu. Odkazoval je na odplatu Boží, s vyslovením přání, aby někteří bohatší z nich složili se a zaplatili chudším.

Ač není nikdež zřejmé paměti o tom, ujímal-li se král Václav Husa nějakým spůsobem v zajetí jeho v Konstancii, jisté jest, že jeho osud těžce nesl. Hus žádal přátel svých, aby také jemu a královně vyslovili díky jeho, že naň byli laskavi a že se pilně vynasnažovali o jeho vysvobození. [15]) *Královně*, své milostivé paní, dal také po panu Petrovi Zmrzlíkovi, mincmistru, a jeho choti, paní Anně, děkovati ze všeho dobrého; po panu Janovi z Chlumu pak dal ji obzvláště pozdravovati a žádati, aby byla stálá v pravdě a nehoršila se nad ním, jako by byl kacíř.

Od rozhodné odpovědi dané od Husa zřízencům koncilia dne 1 Července nebylo žádné další pochybnosti, jaký konec by měla vzíti jeho pře. Koncilium se usneslo o odsouzení jeho. Nicméně k žádosti krále Sigmunda odebrali se ještě dne 5 Července čtyři biskupové a páni Václav z Dubé a Jan ze Chlumu k Husovi do kláštera, ve kterém byl uvězněn, majíce zkusiti ještě naposledy, dal-li by se pohnouti k odvolání. Pan Jan z Chlumu nezapřel přitom svého smýšlení, nýbrž přimlouval Husovi, znal-li by se v čem vinna, co se mu vytýkalo,

[14]) O žákovi tomto jest zmínka roku 1426 v *knihách Nového města Pražského*, kdež Kříž vozataj koupil dům „erga Plebanum, clericum piae memoriae quondam magistri Johannis Hus“ (za 10 kop). Viz *Základy místop. Praž.* II. 326.

[15]) Že se od krále Václava něco skutečně dálo nebo připravovalo, lze souditi aspoň ze zápisku v berniční knize Novoměstské (A. 22), kdež se uvodí 120 kop odvedených od obce „domino regi in subsidium versus Constantiam“.

aby se neostýchal odvolati; bylo-li by však proti svědomí jeho, 1415
aby nezapíral pravdy. Hus se slzami setrval při svých předešlých osvědčeních, a biskupové shledali v tom opětný důkaz zatvrzelosti v kacířství. Dle uzavření koncilia vykonán jest tedy nazejtří dne 6 Července ukrutný obřad jeho odsouzení a upálení. Bylť uveden do plného shromáždění sboru, jemuž předsedal král Sigmund sám, v biskupském kostele Kostnickém; přečten tam celý běh soudu nad ním se všemi články žalobními, k nimž odpovídati již nedopouštěno jemu, jakkoli se proti tomu osvědčoval, a vyřčen rozsudek, kterým prohlášen jest za zatvrzelého kacíře. Potom odňali mu kněžské důstojenství, a odevzdali jej ramenu světskému, totiž králi Sigmundovi; z jehož rozkazu vyveden jest z města a zapálena okolo něho hranice.

10.

Čechové proti koncilii Kostnickému.

(1415—1418.)

Koncilium Kostnické vidělo zřetelně před sebou, že Hus nebyl osamotnělým hlasatelem mínění, jež ono pokládalo za nebezpečná a kacířská, nýbrž že měl velmi četné pomocníky a stoupence ve snahách svých. I ti měli býti potřeni. Pročež sbor hned 6 Července 1415 v témž sezení, ve kterém vydal Husa na smrt ohněm, počal se raditi o spůsob soudního jednání proti všem jeho hajitelům a podpůrcům. Přičiněním biskupa Jana Litomyšlského a jiných jeho druhů uzavřeno, především vydati listy do Čech s napomenutím po dobrém k arcibiskupu a všemu duchovenstvu, k pánům, ku knížatům slezským, k obcím měst a ke všem obyvatelům země vůbec, aby se sami vynasnažili proti dalšímu šíření odsouzených bludů.

Předběžně dal o tom biskup Litomyšlský zprávu králi Václavovi a arcibiskupu Pražskému Konradovi dvojím psaním z Konstancie hned 11 Července, kterým se jmenovitě hleděl zachovati králi, vypisuje jemu, kterak se zastával v koncilii dobré pověsti jeho proti těm, kteří jej vydávali za podporova-

1415 tele Husa, a přimlouval mu, aby již neprodléval s učiněním počestného poselství ku koncilii, pobádaje ho k tomu představováním, jak koncilium prospělo již jednotě církve odstraněním poslušenství dvou papežů, totiž Jana XXIII a Řehoře XII, i že nyní přistoupí k opravě řádu v duchovenstvu. Listy od koncilia samého vyšly potom dne 26 Července, jeden k arcibiskupu, kapitule, biskupům a všemu duchovenstvu provincie Pražské, jeden ku panstvu, jeden také k purkmistrům, konšelům a obcím Starého, Menšího a Nového měst Pražských. Koncilium vypisovalo jimi péči svou o vyhlazení zhoubného kacířství, předně Wiklefova, čelícího prý k vyvrácení víry katolické ze samých základů, potom též následovníků jeho, lidí prý nešlechetných a církvi svaté na nejvýš nebezpečných, Husa a Jeronyma, aby prý přeslavné království české mužů těch zkažených zbaveno bylo; vykládalo svůj spůsob jednání s Husem, jak prý přesvědčilo se o škodlivosti jeho učení, která taková jest, že kdyby ji všichni obyvatelé země české tak jasně poznali, byli by při své známé oddanosti k víře katolické člověka toho sami prvé dali zahladiti; nicméně že s ním bylo všelijak laskavě jednáno, aby od bludů svých upustil, ale on že při nich vždy s větší zatvrzelostí setrvával, až nic jiného nepozůstalo, než že musil býti odsouzen a odevzdán ramenu světskému; protož tedy, jak se sbor neunavně o vyplenění zlého zasadil, aby i oni dále toho pilni byli, a také krále, o jehož dobré vůli koncilium biskupem Litomyšlským a jinými doktory a mistry ze země české zpraveno jest, k napomáhání tomu pobádali, zejména pak aby lidem škodlivým, kteří učení odsouzených kacířů, Wiklefa a Husa, rozsévají, nedali kázati ve městech a krajích svých; s doložením konečným, že kdož by se spasitelnému úmyslu tomu protivili, v kacířství odsouzeném setrvávali nebo setrvávajících v něm hájili a jim napomáhali, koncilium míní s takovými naložiti dle zákonů církevních a trestati je dle zaslouženi jiným na příklad.

Zprávy o upálení Husa byly v Praze a jinde v Čechách ovšem ještě dříve, než přišly dopisy biskupa Litomyšlského, které o něm činily zmínku. Byly pak přijaty s pocity a úsudky

ze Stříbra, *Jesenice*, jemuž radil vstoupiti v stav manželský, 1415 mistra *Řehoře Lévova* z Prahy, Kubu čili *Jakuba ze Soběslavě*, *Šimona z Tišňova*, *Šimona z Rokycan*, *Mikuláše z Miličína* kazatele Betlemského i všecky jiné. Psal také ještě 27 Června vší *obci učení Pražského*, mistrům, bakalářům i študentům, napomínaje jich k svornosti a stálosti a dávaje zprávu o svém zachování se k žádosti koncilia, aby odvolal. I jich jako měšťanů Pražských žádal, aby milovali Betlem, přitom pak aby kněze Havlíka učinili jeho nástupcem v kazatelství. Poroučel jim také snažně *Petra z Mladenovic* jakožto svého nejvěrnějšího a nejstálejšího těšitele. Na mistra *Jeronyma* „bradatého", jenž prý nechtěl poslechnouti rady přátelské, vzpomínal lítostivě ve mnohých dopisech svých, a předpovídal jemu smrt jako sobě. [12])

Mezi přátely, na které vzpomínal pozdravením, byl také někdejší místopisař zemský *Mařík Kačer*, též *Mikeška* zeť Václava češíře, více pak jiných, o kterých nám není odjinud povědomo, jakož jistý pan *Lideř*, pan *Skůček*, *Michal z Prachatic*, pan *Matěj Chudý*; ženského pohlaví krom manželek pana Škopka, pana Zmrzlíka, pana Jana z Chlumu a některých jiných jistá *paní na Zderaze*, a panny „v naději svaté" *Kateřina* řečená *Hus* a *Petra z Říčan*, šlechtična přebývající, jak jinde řečeno, nedaleko Betlema s družkou Důrou a s čeledí. [13]) Aneška ze Štítného snad tehdá již nebyla na živě. O skrovné pozůstalosti své poručil Hus, čeho bylo potřeba, mistru Martinkovi z Volyně a Petrovi z Mladenovic. Jim samým odkázal některé knihy své a jiné jiným přátelům z učení Pražského. Petr z Mladenovic měl si vzíti něco z knih Wiklefových a také

[12]) Si scirem, quomodo valet Barbatus, qui noluit obedire consilio amicorum. Palackého *Documenta* 108. Připisek „barbatus Hieronymus" v rukopise Mladenovicově zdá se ukazovati, že se tu míní Jeronym s rozdílem od jiného *Jana* Bradatého, který se připomíná jinde v lístech Husových.

[13]) Salutabis spero sanctam Petram cum Dnora et familia (*Docum.* 120), a v jiném listě: virginem Petram cum ejus familia (*Doc.* 101). Že to byla Petra z Říčan, jest se snadno přesvědčiti ze zpráv o domě č. 291 b v *Základech místop. Praž.* I. 100.

1415 sovi, že byl muž dobrý, spravedlivý a katolický, který jich nikdy nevedl k žádným bludům, nýbrž k lásce křesťanské a k zachovávání zákonu božího; vytýkali sboru, že jej odsoudil na křivá udání ouhlavních nepřátel království českého a markrabství moravského ku pohanění těchto zemí a jich všechněch; jakož i mistra Jeronyma, muže skvělé výmluvnosti a filosofa výtečného, že koncilium beze všeho důvodu zajalo, uvěznilo, zmučilo a snad prý již také ukrutnou smrtí odpravilo. Co se pak týče nařčení království českého a markrabství moravského, jakož koncilium o tom psalo, žeby se tu zmáhaly bludy a kacířská učení, proti tomu ohražovali se tvrzením rozhodným, že kdož to pravil nebo praví, lže v hrdlo své jakožto nejhorší zrádce tohoto království a markrabství, sám jsa kacíř nejhorší a syn vší nepravosti ano ďáblův, jenž lhář jest. Oznamovali také, že na křivdy sobě učiněné budou časem svým šíře žalovati u budoucího papeže, až bude jeden a nepochybný pastýř církve; ostatně pak že míní zákon Kristův a pokorné i stálé kazatele jeho hájiti a chrániti až do prolití krve, beze strachu a bez ohlížení se na ustanovení lidská tomu protivná.

Zadruhé zavřeli páni a zemané v témž shromáždění *spolek* a smlouvu mezi sebou dne 5 Září, kterou sobě slíbili: 1. propustiti *svobodu kázání slova božího* na panstvích a statcích svých každému knězi, který by jí u nich žádal; byl-li by který nařčen z bludu, aby nad ním soudil biskup a jej trestal, když by naň bylo dovedeno písmem svatým; však aby se to dálo veřejně; pakli by chtěl biskup jinak sobě přitom počínati, žeby nedopustili více takových kněží pohnati před něj, než před rektora a *mistry* svatého písma *učení Pražského*; 2. nařiditi duchovenstvu na statcích svých, aby nepřijímalo žádných klateb od nikoho jiného než od domácích biskupů v Čechách a na Moravě; kdož by je chtěl tisknouti klatbami cizími, nebo žeby je domácí biskupové chtěli stihati klatbami nepořádnými buď pro slovo boží nebo pro věci, které jindy náležely k soudu světskému, proti tomu aby sobě byli pomocni; 3. až len byl řádně nový papež a uvázal se v moc svou d

řádu, aby k němu vypravili poselstvo a toužili mu pohanění a nařčení svého, chtíce jeho poslušni býti ve všem, ježto by nebylo proti Bohu a jeho zákonu. Pan Čeněk z Wartenberka, pan Lacek z Kravař a pan Boček starší z Kunštatu jinak z Poděbrad zvoleni jsou za náčelníky spolku s právem přijímání nových členů k němu. Trvání pak spolku ustanoveno na šest let, po kterých vyhraženo obnovení jeho, když by se uznala toho potřeba. K dopisu ku koncilii sbíraly se opět jako předešle také pečeti pánů a zemanů, kteří nebyli osobně shromáždění tohoto účastni. Jak viděti, snášely v sobě nálezy tyto odepření poslušenství koncilii, které si tehdáž mimořádně osobilo nejvyšší moc v církvi, a zároveň obmezení poslušenství k mocem řádným, totiž domácím biskupům a budoucímu papeži, dle zásady Husovy, že moci tyto nesmějí býti v odporu se zákonem božím. 1415

Koncilium zvědělo ještě dříve, než se sjezd tento počal, že se někteří páni a zemané čeští míní jemu protiviti a přídržeti se zásad od něho odsouzených, a spatřovalo důkaz toho jmenovitě v útocích na statky biskupa Litomyšlského, o kterých přišla do Konstancie zpráva. Sbor obrátil se předně dopisem dne 25 Srpna k jednomu z pánů českých, o kterém věděl, že byl smýšlení jemu příznivého, panu Janovi mladšímu z Hradce, žádaje jeho, aby poskytl biskupovi své obrany; již pak o několik dní později chopil se prvního prostředku přísnějšího ke zjednání sobě poslušnosti. Listem daným od koncilia dne 31 Srpna vypraven jest týž biskup *Jan Litomyšlský* do Čech s plnomocenstvím k vyplenění všelikého kacířství v království tomto i krajinách s ním sousedících. Všichni, kdož by v zemích těch byli podezřelí z kacířství, měli býti od něho napomenuti k odpřisežení, a kdož by se protivili, měli býti připraveni k tomu tresty. Proti osobám duchovním dána byla biskupu jmenovitě moc, zbaviti je beneficií, proti světským, což mnohem domýšlivější bylo, zbaviti je všech lén, ježto by drželi od svaté říše Římské (patrně nemělo koncilium dobré znár [illegible] ech českých) neb od jakékoli jiné

1415 mocnosti buď církevní buď světské. Když by potřeba bylo, měl se biskup dovolati pomoci ramene světského.

V Praze a jinde v Čechách dály se zatím pořád živější třenice mezi duchovenstvem a lidem přídržícím se jedné a druhé strany ve sporu o náboženství, jak jsme o nich již na jiném místě pověděli. Faráři a jiní kněží Pražští straně Husově odporní nechtěli zpovídati a rozhřešovati lidí těch, kteří chodili na kázání proslulých kazatelů jim protimyslných; ano odpírali svátostí nemocným i pohřbu mrtvých na hřbitovích, jakož i mší za zemřelé. Kazatelé hradští, totiž při kostele metropolitním, a také po jiných kostelích farních i klášterních neopomíjeli mimo to horliti proti kacířským učením a jich rozšiřovatelům; což již prvé, v měsíci Dubnu, zavdalo příčinu k nějakému zákazu, který ohlášen byl ve jménu krále, arcibiskupa, pánů zemských i konšelů Pražských v den Svátosti na věži prostřed rynku Novoměstského (12 Dubna), duchovenstvo však ho nedbalo. Dne 5 Září, tedy zrovna v den, když páni shromáždění v Praze zavřeli spolek svůj proti koncilii Kostnickému, vyšel od úřadu arcibiskupského nový rozkaz proti *přijímání pod obojí spůsobou*, jakožto již zakázanému koncilium. Generalní vikářové arcibiskupští nařídili totiž všem farářům a místofarářům Pražským i v celé dioecezí, aby zápověd o tom ohlásili lidem na kázáních a napomenuli jich, aby nikdo pod obojí spůsobou nepřijímal pod trestem klatby dle nálezu koncilia; což bezpochyby nechuť lidu proti panující straně v duchovenstvu ještě více popudilo. Nechuť ta dala se znáti v Praze brzy po shromáždění panstva *shromážděním lidu českého* ze všech tří měst v pondělí dne 16 Září, ze kterého vedena žaloba ku konšelům Starého, Nového i Menšího města na faráře a jiné kněžstvo ve jménu vší „obce české" pro všechny věci svrchu řečené, a žádáni jsou konšelé, aby se toho ujali, by se to od kněží více nedálo; neb že obec déle trpěti nemíní tak velikých bezpraví „proti pánu Bohu a proti řádu církve svaté ke škodě a k hanbě všeho našeho jazyka českého".

Co k tomu učinili konšelé, kteří již tehdáž bývali větš dílem národnosti české, není povědomo. Úřad arcibisk

však neohlížel se na tyto zjevy nespokojenosti, nýbrž již dva 1415
dni po tom shromáždění, dne 18 Září, vydal nový rozkaz straně Husově protivný, směřující totiž proti duchovním této strany, kteří kázali po cizích kostelích, nemajíce k tomu povolení od farářů. Generalní vikářové nařizovali všem farářům a místofarářům, aby takovým „kazatelům toulavým" bránili, a když by jich neuposlechli, aby proti nim ohlásili klatby, s odvoláním na synodalná nařízení z předešlých časů, dle kterých neměl nikdo kázati beze zvláštního povolení od arcibiskupa.

Mezitím nepochybně snažilo se vyšší duchovenstvo české, aby sobě proti hrozícímu spolku pánů a zemanů strany Husovy zjednalo též mocné obránce mezi panstvem; a již v Září byla v koncilii Kostnickém rozšířena zpráva, že se čtrnáct pánů českých spolčilo proti Wiklefistům, ano s nimi také král Václav; s panem Čeňkem z Wartenberka pak že jest jen pět pánů, kteří se chtějí Wiklefistů zastávati. Zpráva tato, ovšem velice mylná, spůsobila v koncilii náramnou radost, zvláště že dávala dobrou naději o králi, která se však na ten čas nesplnila. Skutečně sešlo se teprv dne 1 Října několik pánů, z nichž byl přední nejvyšší sudí, pan *Hynek Berka z Dubé*, s arcibiskupem Konradem ve městě jeho *Českém Brodě*, a učinili tam umluvu mezi sebou, kterou se zavázali povšechně, státi při církvi, vyslovujíce jaksi přesvědčení své o stejném smýšlení krále Vácslava, ale zároveň také úmysl svůj přídržeti se v tom bratra jeho krále Sigmunda, jehož mínění o straně Husově dodávalo jim více důvěry.

Koncilium Kostnické přikročilo zatím brzy po upálení Husa k soudnímu stihání mistra *Jeronyma* Pražského. Již 19 Července měl výslech ve svém žaláři o jistých artikulích žalob proti němu složených. Těžká muka žaláře a strach smrti přemohly jej, že se dal mnohými přímluvami po některém čase pohnouti k slibu odvolání, a učinil tomu zadost ve dvou veřejných sezeních koncilia dne 11 a 23 Září. Odpřisáhlť učení Wiklefova i Husova, z jichž přídržení se byl vinén, jakožto kacířská, bludná [illegible] ial odsouzení Husa za spravedlivé, poddal s[illegible] lia, a slíbil sám

1415 psáti o tom do Čech králi a královně, universitě učení Pražského a jiným osobám; což částečně splnil, zejména dopisem zaslaným panu Lackovi z Kravař, jednomu ze tří náčelníků jednoty panské. Za to byl od koncilia přede vším chován odtud v lehčejší vazbě, v níž nedopouštěn mu v ničem nedostatek.

V sezení poslednějším, dne 23 Září, ve kterém Jeronym odpřisáhnutí své musil učiniti v plnějším znění než dvanáct dní předtím, zřídilo koncilium zvláštní dva plnomocné kommissaře čili soudce, Jana patriarchu Konstantinopolského a Jana biskupa Senliského, jimž poručilo všecky pře, které by se vztahovaly na jiné pomocníky a následovníky kacířství Husova. Z toho přišlo mezi jiným k novému stihání mistra *Jana z Jesenice*, proti němuž, jak jsme jinde vypravovali, byla roku 1412 vydána klatba v Římě pro nestání k soudu ve věcech víry. Poněvadž on, klatby této nedbaje, byl odjel do Čech, byla později roku 1413 vyhlášena také aggravací čili stížení klatby této v Římě, a Michal de Causis stihal jej další žalobou pro útěk jeho z vězení a přijmutí doktorství v Bononii, následkem čehož bylo nálezem auditora papežského Petra Nardi v Bononii dne 1 Června 1414 ono povýšení jeho za doktora práv prohlášeno za neplatné. Poněvadž Jesenický posud všeho toho sobě nevšímal, přivedl Michal de Causis věc ku paměti u nových mimořádných soudců jmenovaných koncilíem, kteříž hned bez dalšího soudního jednání vydali proti Jesenicovi opětné stížení klatby čili reaggravací, spojenou s *interdiktem na Prahu,* pokud by tu přebýval. Nález jejich přišel do Prahy krátce před Všemi Svatými čili ku konci měsíce Října, a z rozkazu arcibiskupského úřadu staveny jsou služby boží po vší Praze, jak ve hlavním kostele na hradě tak ve všech kostelích klášterních i farních, kterými vládlo duchovenstvo stoupencům Husovým odporné.

Rozkaz tento spůsobil však teprv plné vypuknutí bouře, která se rozezlením větší části obyvatelstva Pražského proti duchovenstvu čím dál tím větším již delší čas připravovala. Česká obec splnila předešlé pohrožení své, že dalšího týrání od duchovenstva již trpěti nebude. Ozbrojené zástupy lidu

udeřily na kláštery, na fary a na jiné příbytky duchovních, 1415
kteří nechtěli konati služeb božích, a vypudili je z nich i učinili jim nemalé škody. Jen málokteří uchránili se toho splněním vůle lidu; tak ku příkladu mnichové Karmelitani u Matky Boží Sněžné, do jichž kláštera vtrhnul ozbrojený lid dne 3 Listopadu, žádaje, aby vydali klíče od domu i od sakristie, a hroze zabaviti všecko klášterské jmění, když by nepočali hned zase sloužiti; čemuž oni ze strachu před škodou a vyhnáním z města raději podvolili se. [17]) Lid bral věc dle prostého pravidla, že kdo nekoná služby, nemá práva žádati mzdy, a nalezl schválení neb aspoň dopuštění toho netoliko od konšelů všech tří měst, nýbrž také od krále Václava a dvoru jeho. Tudy byly nejen farářům a některým klášterům, nýbrž částečně i kapitule a jinému kněžstvu kostela Pražského zabaveny rozličné jejich důchody a statky ve městě i dílem v okolí. Na místo vypuzených duchovních jsou pak hned dosazeni kněží strany Husovy, kteříž se bez rozpaků uvázali v duchovní správu a zavedli všudež rozdávání svátosti pod obojí spůsobou. Skoro všechny farní kostely v Praze dostaly tím spůsobem jiných správců, vyjma těch několik, při kterých faráři již prvé se znali k straně Husově, jakožto na příklad u sv. Michala na Starém městě mistr Křištan z Prachatic. Interdikt, jenž měl býti káravou metlou na přívržence strany Husovy, obrátil se převratem tímto v trýzeň zrovna jen pro část obyvatelstva v poslušenství církve zůstávající, totiž hlavně pro obyvatelstvo německé. Nebo kdež kněží strany pod obojí volně konali služby boží skoro po celém městě, musili přívrženci druhé strany zacházeti do kostelů v blízkých místech v okolí města, zejména do Buben, do Ovence, do Psář a na Vyšehrad, na něž se interdikt nevztahoval. Nenáviděni od nich Wiklefové tropili si z nich proto rozpustilé ousměšky. [18])

[17]) Vypravuje o tom listina z roku 1417 (15 Kv.) chovaná v archivu kapituly Pražské.

[18]) Že prý chodí „na pes, na hownec, na buber' [illegible] ‑ec, Bubny). Viz u Höflera I. 71.

1415 Podobná násilí, jako v Praze, dála se duchovenstvu dílem také na venkově. Zabavování statků kapituly Pražské jmenovitě, nejspíš ve vzdálenějších místech od Prahy, účastnili se také někteří páni zemští, jako Otto z Bergova, Hynek Krušina z Lichtenburka, Jindřich z Wartenberka na Waldšteině. Ze zvláštních pak nějakých popudů udeřili v noci dne 1 Listopadu páni Jan mladší Městecký z Opočna a Otto z Bergova na klášter *Opatovický* v kraji Hradeckém, a zlezše jej zmučili opata Petra Lazura až do smrti, mnichy pak rozehnali.

Krátce před těmito bouřemi přijel do Čech biskup *Jan Litomyšlský* jakožto legat jmenovaný od koncilia, a vyžádal si přede vším bezpečný list od krále, aby mohl přijíti do Prahy k vyřízení svého poselství. Král Václav zaslal mu žádané bezpečenství dne 31 Října nebo některý den dříve, a mínil mu dáti slyšení 11 Listopadu, při kterém však mělo býti přítomno více pánů a mezi nimi zvláště pan Čeněk z Wartenberka, tu chvíli hlava strany pod obojí v Čechách. Nezdá se však nikterak, žeby k tomuto slyšení bylo přišlo, když hned ty dni potom strhlo se velké povstání proti duchovenstvu v Praze. Jisté jest, že biskup ničeho poselstvím svým nepořídil, ano nesměl se brzy ani veřejně ukázati, aniž známo jest, ve kterých místech v zemi se vlastně zdržoval, nejspíše však v sídle svého biskupství, totiž v Litomyšli.

Nepříjemné zprávy od něho přišly do Konstancie asi téhož času, když bylo koncilii odevzdáno vdorovité psaní pánů a zemanů českých a moravských ze předešlého sjezdu Pražského: což stalo se po zvláštním poslu, jistém prý služebníku zajatého mistra Jeronyma Pražského, dne 30 Prosince 1415. Bylo osm exemplářů dopisu toho, psaných na listech pergamenových, které byly na krajích kolem do kola ověšeny pečetmi, tak že všech pečetí sečtlo se 452. Koncilium musilo viděti jak z listů těchto tak ze příběhů tehdejších v Čechách, že se v různici spůsobené upálením Husa bylo činiti ne s [illegible] takým počtem jednotlivých lidí nespokojených; s velkou většinou obyvatelstva země české, a

se šlechtou i s králem a s dvorem jeho, a tak tudy v pravdě 1415
s národem v celosti vzatým,[19]) který dle práva přirozeného, tak jak byl před pěti sty léty přijmutím křesťanské víry dobrovolně vložil péči o duchovní blaho své do rukou církve Římské, musil míti na vůli, jestliže se mu to dále nepodobalo, vystoupiti zase z poslušenství jejího anebo vyjednati sobě výminky svého dalšího poslušenství; naproti čemuž církvi ovšem příslušelo souditi o tom, zdali bylo lépe výminky takové přijmouti nebo o odpadlé dále se nestarati. Úvahy o právích národů ve věcech náboženství nepřišly však tehdáž ve sboru Kostnickém nikomu na mysl. Koncilium, které kladlo svou moc výše než moc papežskou, potahovalo na sebe také všecky nároky svrchovanosti papežské nade vší mocí světskou, a přičítalo sobě právo proti národům jako proti jednotlivcům, k víře nutit a uchýlky od ní hmotně kárat až do vyhubení. Byly to zásady, které se tehdáž v Čechách pokládaly již za mahomedanské.

Psaní šlechty české a moravské bylo vzato v uvážení 1416
u veřejném sezení koncilia dne 20 Února 1416, a učiněno uzavření, aby všech 452 pánů a zemanů, kteří přivěsili k listu své pečeti, bylo pohnáno před soud koncilia, jakožto podezřelí z kacířství. *Půhon* ten byl již čtvrtý den potom (24 Ún.) vydán v opětném sezení sboru, a ustanovena jím lhůta k osobnímu stání před koncilem do padesáti dní od vyhlášení, kteréž se mělo státi veřejným přibitím na dveřích hlavních kostelů v Konstancii samé a ve třech jiných městech blíž království českého, poněvadž by nebylo bezpečného přístupu ku příbytkům všech obeslaných. Ať pak by se dostavili neb nedostavili, oznamováno jim, že budou soudně stiháni dle pořádku práva církevního. Měli býti tázáni o artikulích, z nichž viněn byl Hus sám, že jim učil; a kteří by jich neodpřisáhli, měli býti trestáni co kacíři. Mluvilo se již napřed o tom v koncilii, že

[19]) V koncilii samém mluvilo se o tom co o věci celého království čes[illegible] lici, quae tangit unum integrum regnum, videlicet [illegible] rdt IV. 826.

1416 měli i s rody svými býti zbaveni urozeného stavu; ano již tehdáž pomýšlelo se na zdvižení křížové války proti Čechům, aby u nich kacířství bylo vypleněno z kořene. K tomu cíli hledělo koncilium ujistiti se náchylností oněch pánů českých, kteří byli zavřeli jednotu mezi sebou v Českém Brodě, a žádalo jich dopisem dne 27 Března toho roku, aby dobré smýšlení své o prospěchu církve skutkem dokázali, aby k slávě boží zahlazením nepřátel božích nápomocni byli, a jmenovitě aby biskupu Litomyšlskému, horlivému obránci víry katolické, co legatu koncilia, v díle jeho poskytli podpory.

Koncilium, znajíc již smýšlení krále Václava sobě odporné, obracelo také zraky své ku králi *Sigmundovi*, aby on jemu v provedení nepřátelských záměrů proti Čechům byl nápomocen. Sigmund, jenž brzy po upálení Husa byl odjel z Konstancie (18 Čvce. 1415) a nastoupil na delší cestu předně do Francouz k jednání v záležitostech jednoty hlavy církve, která byla nejpilnější snahou jeho i koncilia, psal dne 21 Března z Paříže oběma stranám v panstvu českém a moravském. Pánů strany Čeňkovy z Wartenberka a Lackovy z Kravař napomínal, aby nechali různic pro Husa, dávaje na srozuměnou, že nelze jednání koncilia s Husem kárati, a omlouvaje přitom dle možnosti také své chování k němu; představoval zlé následky, které by pro ně mohlo míti popuzení koncilia proti sobě, a ukazoval také k tomu, že jest nezákonné zavírati stranné spolky v zemi, ježto co jedni proti druhým mají, měli by o tom na svém králi přestati; konečně podával jim také svého prostřednictví, pakli by k srovnání mezi stranama bylo pomoci jeho zapotřebí. Pánům spolku Českobrodského naproti tomu s arcibiskupem Konradem a již také biskupem Janem Litomyšlským v čele, děkoval Sigmund za to, že se pro dobré církve spolu zapsali, a utvrzoval je, aby v předsevzetí tom setrvali. Poslednější toto psaní, které se s prvním nesrovnávalo, bylo však patrně jen důvěrné, a mělo býti zachováno v tajnosti. K zakrytí jeho poslal Sigmund pánům jednoty Brodské již 30 Března jiné psaní z Paříže, které se obsahem svým podobalo ku psaní poslanému straně druhé, tak totiž, že i je

napomínal, aby zanechali stranných spolků a spravovali se 1416
králem svým, přitom pak rovněž podával své pomoci k smíření stran jakožto prý spravedlivý dědic koruny po svém bratru, s opatrným doložením, jestli prý jej bratr jeho přivolá k tomu ku pomoci.

Velké rozdráždění koncilia proti Čechům obrátilo se toho času ku konečné záhubě mistru *Jeronymovi* Pražskému. Odpřisáhnutí jeho, které učinil dle předpisu koncilia, bylo pošlo dílem ze strachu před smrtí, dílem také z naděje obdržení svobody. Tato naděje se mu však nesplnila. Soudcové sice, kterým byla poručena jeho pře, mezi nimiž kardinalové Petr Kambrajský a František Florentinský, lnuli k tomu, aby po odvolání učiněném byl propuštěn z vězení; ale proti tomu postavili se úporně osobní nepřátelé Jeronymovi, zvláště Michal de Causis a Štěpán z Pálče, snažíce se vzbuditi pochybnost o odpřisáhnutí jeho, zdali prý bylo upřímné, a v tom jim napomáhal zarputilý hajitel zásady, že jest lépe kacíře stihati zbraní než důvody, kancléř university Pařížské *Jan Gerson*, který již v měsíci Říjnu roku 1415 sepsal učené pojednání o tom, že i po odvolání může někdo zůstati podezřelým z kacířství. Neprozřetelná slova promluvená snad Jeronymem z omrzelosti, když se v očekávání svém zklamal, byla jim vítaná k dotvrzení donášek jejich, tím více, když Jeronym odkládal zaslání listů ku králi, královně a k universitě Pražské dle předešlého zaslíbení svého, ano konečně i odepřel sepsání jich. K tomu přišlo po některém čase několik bratří Karmelitanů z Prahy do Konstancie, nejspíš k omluvení se z toho, že se dali přinutiti ku konání služeb božích ve klášteře svém proti vyhlášenému interdiktu.[20]) Od nich zvěděl Michal de Causis nové žaloby proti Jeronymovi, vztahující se na potržky, které měl někdy s nimi, i užil jich k naléhání na opětné soudní jednání proti němu.

[20]) Dostali absoluci z toho od Jana patriarchy Konstantinopolského dne 15 Května 1417; o čemž nachází se listina v archivu kapituly Pražské.

1416 Věc přišla před koncilium dne 24 Unora roku 1416 v témž sezení, ve kterém byla vydána obsílka na pány a zemany české. Tu když kardinalové výše zmínění, kteří byli soudci v záležitosti Jeronymově, přimlouvali se za jeho propuštění, strhnul se proti tomu prudký odpor; ano mezi jinými ozval se doktor *Náz*, kanovník Pražský, který b. l jindy ubezpečoval koncilium o dobrém smýšlení krále Václava, že jest ku podivu, jak prý se ctihodní otcové mohou ujímati nejhoršího kacíře, od kterého duchovenstvo v Čechách zkusilo tolik zlého, snad že prý vzali ouplatek od kacířů neb od krále českého. Tím uraženi, složili kardinalové soudcovství se sebe, a sbor dosadil jiné soudce dva, Jana patriarchu Konstantinopolského a Mikuláše z Dinkelsbühla doktora theologie. Od těch počalo se nové vyšetřování proti Jeronymovi; on však dal jim jen některé nedostatečné odpovědi, a zpěčoval se odpovídati jim vůbec pod přísahou, žádaje, aby mu dáno bylo veřejné slyšení v koncilii. Toho se mu dostalo v sezení koncilia dne 23 a opět 26 Května, poněvadž jedno sezení nestačilo ku pojednání o všech artikulích žaloby, kterých bylo 107. Jeronym odpovídal s obratností a výmluvností, která vzbudila podivení všechněch, zamítaje jednak křivá svědectví, jednak osvědčuje svou víru; konečně však jal se v sezení druhém mluviti o mudrcích pohanských, židovských i křesťanských, co jich bylo, kteří nevinně podstoupili smrt pro pravdu; přivedl řeč na Husa, a chválil jej jakožto muže čistých a počestných mravů a kazatele evangelia věrného, i pokládal sobě za největší ze všech hříchů svých, že ve svém předešlém odvolání mluvil o dobrém a svatém muži tom a učení jeho nepravě. Tím ovšem pobouřil shromáždění všecko proti sobě, kteréž položilo mu lhůtu k slyšení rozsudku nad sebou ke dni čtvrtému potom, na sobotu totiž dne 30 Května, a dalo jej odvézti do žaláře, ve kterém byl opět ukrutně spoután na nohou i na rukou. V den předpověděný přiveden jest velkým zástupem branných do sezení koncilia ve hlavním kostele Kostnickém, kdež musil předně slyšeti potupnou řeč, kterou o něm držel biskup Lodský, potom rozsudek, kterým odevzdán jest ramenu světskému k upá-

lení. Vyveden před město na místo totéž, na kterém byl roku 1416
předešlého upálen Hus, podstoupil smrt jako on s myslí hrdinskou a zbožnou.

Již před tímto posledním jednáním s Jeronymem byl *půhon* na 452 pánů a zemanů českých i moravských dle nařízení koncilia ohlášen dne 3 Května v Passově, dne 5 Května v Kostnici, dne 10 Května ve Vídni, později pak dne 14 Června v Řezně. Když pak prošlo více než 50 dní od posledního ohlášení tohoto a žádný z obeslaných se nedostavil, zdvižena jest proti nim v sezení koncilia dne 4 Září vina pro nestání, a ustanoven soudce k dalšímu pokračování proti nim, Jan patriarcha Konstantinopolský. Jak velmi dychtivo bylo koncilium užívání přísnosti v tomto směru, zkusil mezitím pan *Jindřich Lacembok*, jeden z někdejších ochránců Husových v Kostnici, který v měsíci Květnu přijel v jistém poselství ku koncilii od krále Sigmunda z Londýna. Bylót i na něj udáno cosi, že se přídržel učení Husova, a musil učiniti jisté odvolání v sezení sboru dne 1 Července i vzíti na sebe povinnost donesení listu od koncilia do Čech ve příčině upálení Husa i Jeronyma. On prý však listu toho sotva odevzdal, a také zemřel brzy po návratu svém do Čech ve Hradci Králové. [21])

V Čechách vynasnažoval se mezitím *král Václav* dle svého rozumu způsobiti jakýsi zevnější mír mezi stranama v duchovenstvu i v lidu. Vůle jeho byla, aby strana straně nepřekážely a se netupily, služby boží aby se konaly a lidé aby měli svobodu navštěvovati kostely a slyšeti kázání dle své náklonnosti; [22]) začež hotov byl navrátiti duchovním za-

[21]) *Von der Hardt* IV. 796

[22]) V tom smyslu nařizoval král Domažlickým dne 18 Března 1416: quatenus rumores singulos in civitate vestra intercipere, et quemlibet libertate, vobis dudum de visitatione divinorum ac audientia praedicationis verbi Dei concessa, juxta cujuslibet liberi arbitrii voluntatem uti et gaudere permittere debeatis, et omnino pronibere, ne una pars aliam impediat seu infamet quoquomodo. Viz Palackého *Docum.* 642. A zase Budějovickým nařizuje dne 29 Června 1416, aby kněžím právi byli z jich platů, „ex quo ibidem divina peragunt juxta consuetudinem hactenus observatam". *Ibid.* 643.

1416 bavené důchody a statky, ano i nařídíti mistru *Janovi z Jesenice*, aby se vzdálil na čas z Prahy, aby tím příčina interdiktu byla odstraněna. Na nějakém takovém základě zdá se že docílil jakéhos dorozumění s arcibiskupem Pražským *Konradem*, tak že arcibiskup *interdikt stavil*, snad již někdy ku konci roku 1415. S tím souviselo nejspíš také nějaké narovnání o klášter Opatovický, tak že se arcibiskup postaral o dosazení v něm nového opata králi milého (1416 27 Ledna) a král za to slíbil navrátiti klášter ku předešlému stavu.[23]) Pány, kteří klášter vybili, vzal král na milost, a dle obyčeje byl jim dán na to list také od Pražanů jakožto příslušníků komory královské (31 Led.). Ale povolnost arcibiskupa Konrada, prokázaná v tom králi, vzbudila naň hněv v koncilii Kostnickém, tak že pro neoprávněné zrušení interdiktu, jakožto z koncilia vyšlého, byl osobně pohnán do Kostnice.[24]) Ze strachu z toho dal arcibiskup *interdikt* v Praze vyhlásiti hned zase *znovu* některý den před hromnicemi roku 1416; aniž se tím hněv koncilia proti němu hned ukrotil. Jsouť naň i potom sbírány žaloby a čteny ve shromáždění národu německého v koncilii, jimiž dávala se mu vina, že jest čarodějník, alchimista, svatokupec, nedbalý v ouřadě a jmenovitě v hájení duchovenstva, též že rozhazoval statky svého kostela. Arcibiskupa se zastávali plnomocníci jeho v koncilii, kanovník Kuneš ze Zvole a někdejší německý mistr svobodných umění v učení Pražském Albert Warrentrappe; také pak obě kapituly Pražská i Vyše-

[23]) Dle zápisu v *Lib. confirm.* 1416 F. 17 přikročili mniši Opatovičtí z kláštera svého vypuzení k volbě nového opata v Hradci Králové, kdež jedni volili bratra Petra faráře v Přelouči, druzí bratra Jana probošta v Komárově u Brna, v rozepři však o to podali se na výrok arcibiskupa Konrada, on pak jmenoval posledně řečeného, „quia invenimus, quod domino concedente ex favore et subsidio Serenissimi principis et domini, domini Wenceslai regis, quem ad praenominatum fratrem Johannem habere dinoscitur, ipsum monasterium poterit ad statum pristinum reduci.

[24]) Vztahuji k této době slova listiny v Palackého *Docum.* na str. 646: quoniam propter priorem resumtionem divinorum et violationem interdicti praefatus D. archiepiscopus fuit et est personaliter ad Constantiam citatus.

hradská poslaly do Konstancie dopisy, kterými dávaly arcibiskupu svědectví o dobrém hospodaření. Však koncilium přijalo svědectví tato s nedůvěrou, a arcibiskup Konrad musil se déle brániti, aby byl zbaven obsílky osobní, čehož útraty počítal sobě ku konci roku 1416 na 400 kop grošů. Také s Olomouckým biskupem *Václavem* patriarchou *Antiochenským*, který byl dvorským kancléřem krále Václava, nebylo koncilium spokojeno, z příčin podobných. 1416

V čas opětného vyhlášení interdiktu v Praze stala se příhoda v Kutnéhoře, kterou se objevila velká krvežíznivost protivníků strany Husovy. Král Václav poslal tam dva své dvořany, Racka řečeného *Kobylu* a Bořitu z Ostředka, k jednání s konšely o vyplacení sobě některé summu daně. Racek Kobyla byl onen, jenž roku 1411 z rozkazu králova zabavoval statky a důchody mnohých osob duchovních z příčiny spálení knih Wiklefových; pročež jej duchovenstvo mělo odtud u velké nenávisti. Tu když měl přijeti do Hory, štvali kněží tamější a zvláště jistý mistr Heřman kazatel, rodem cizozemec, hruby lid havířů proti němu; o čemž on a soudruh jeho, jak se zdá, zvěděvše napřed, rozpakovali se poněkud do města vejíti, ale byli ubezpečeni váženými měšťany vyslanými jim vstříc, od nichž počestně jsou doprovodíni. Tu když přišli do města ve svátek Hromnic (2 Ün.), shlukl se lid na ulici proti nim, a když se utekli do domu vykázaného jim za hospodu, byl dům od havířů vybit, a ti vtrhše do něho zabili Racka a dvanáct služebníků jeho, rozsekali těla jejich na kusy a vyházeli ven na ulici, kdež v divém rozvzteklení šlapali po nich; potom okrvavení s radostným prozpěvováním běhali v zástupích k domům kněží, aby přijali pochvalu za čin jim příjemný. Jen Bořita z Ostředka ušel smrti, skryv se v místě záchodním, na které lid v domě zuřící tu chvíli nepomyslil.

Král Václav, ve prvním hněvu ze zprávy o tom, hrozil a chystal se osobně vytáhnouti proti Hoře a pomstíti ohavný skutek na celé obci; ale dal se ukrotiti velkými stříbrnými dary od Horníků, kteříž k očištění sebe dali stíti dva z havířů. Dá se mysliti, že král v popuzení svém z toho tím více

1416 se naklonil ke straně Husově, kteráž se proto i dále těšila z jeho ochrany. Duchovenstvo jí protivné zůstávalo dílem vždy ještě zbaveno svých důchodů, a farní kostely v Praze byly dále spravovány kněžími dosazenými na místa vypuzených farářů. Také přiházely se opět rozličné případy, ve kterých konšelé Pražští nešetřili příslušnosti duchovních osob ku právu duchovnímu, nýbrž jímali a trestali je sami pro zločiny, někdy prý i na hrdle. Mezi jinými byl uvězen Vácslav farář od sv. Havla, neznámo z jaké příčiny. Král Vácslav přitom ještě nepřestal jednati s arcibiskupem *Konradem* i také s kapitulou Pražskou, aby zrušili interdikt, když zatím nařídil *Janovi z Jesenice*, aby opustil Prahu. Ale kapitula zpěčovala se, ukazujíc k tomu, že nyní krom Jesenice bylo více jiných příčin k stavení služeb božích, sáhnutí totiž na osoby duchovní i na statky a důchody jejich, jakož také, že Jan z Jesenice, ač se na čas vzdálil z Prahy, však podtají vracel se zase častěji do města, kdež i král a také královna Žofie dávali mu slyšení. Jesenic poddával se ve své při, pro kterou byl stihán klatbami, soudu arcibiskupovu; ale arcibiskup Konrad vymlouval se z toho králi, že věc nepříslušela jemu, nýbrž soudu koncilia, od něhož posledně byla klatba na Jesenice stížena. Dle usnešení s králem a jeho raddami arcibiskup vypravil poselství do Konstancie, žádaje rozhodnutí koncilia o tom. Pokud by rozhodnutí odtamtud nepřišlo, měl Jesenic zůstávati mimo Prahu; čehož on však nezdržel, když se věc buď protahovala, buď ukazovalo se proň málo naděje od koncilia. Arcibiskup stěžoval na to králi dne 19 Července toho roku dopisem z Roudnice, kdež tehdáž nejvíce přebýval.

Přísnost, s jakou zatím koncilium pokračovalo proti pánům strany Husovy, obsílajíc je před soud svůj, a nesnáze, které měl arcibiskup Konrad od koncilia pro svou shovívavost, působily však předce časem na krále Vácslava a snad také na některé raddy jeho, zvláště kteří byli stavu duchovního, že počali vyhledávati prostředky nějakého narovnání s koncilem, a někdy na podzim roku 1416 král vypravil za tou příčinou poselstvo k bratru svému, králi *Sigmundovi*.

chtěje užiti k tomu jeho pomoci. Vzkázal mu, žeby sobě přál, 1416
míti s ním osobní sjezd spolu s pány českými. Sigmund, jehož došli poslové někde v krajinách Rýnských na cestě jeho zpáteční z Londýna přes Holland do Konstancie, nejpodobněji v Cáchách, kdež se delší čas zdržel, dal za odpověd, žeby k sjezdu takovému mínil jinak svoliti, leč míní-li páni zanechati kacířství a navrátiti se ku poslušenství církve; bylo-li by tomu tak, chtěl zjednati, aby někteří přednější z pánů mohli svobodně přijíti do Konstancie, i aby koncilium zastavilo nálezy proti nim, až by se docílilo smíření. Nevíme jistě, zdali následkem tohoto vyjednávání čili již mezi ním naléhal král Václav také v Praze na nějaké narovnání mezi oběma stranama v duchovenstvu, o kteréž jednalo se nejspíš prostřednictvím několika radd královských mezi arcibiskupem *Konradem* samým s jedné strany a mistrem *Janem Kardinalem* jakožto tehdáž rektorem university se strany druhé. S povolností při straně stoupenců Husových, která musila míti své zvláštní pohnútky, nám nedosti jasné, stalo se usnešení někdy ku konci měsíce Listopadu toho roku, jímž se všem podstatným požadavkům arcibiskupovým stávalo zadost. Duchovenstvo všecko i lid měli se navrátiti ku poslušenství církve Římské i arcibiskupa a jeho úřadu, jak bývalo jindy. Faráři vypuzení měli býti do jisté lhůty navráceni k svým kostelům a důchodům. Žádný kněz neměl kázati bez vůle arcibiskupa a bez povolení faráře, jehož byl kostel. Mistr Jan z Jesenice měl odejíti z Prahy a nevraceti se, pokud by neobdržel rozhřešení od koncilia. Jen o přijímání pod obojí spůsobou rozcházelo se, k němuž arcibiskup nechtěl přivoliti proti zřejmému nálezu koncilia Kostnického, rektor Jan Kardinal naproti tomu žádal, aby bylo povoleno v několika kostelích v Praze až do rozhodnutí budoucího papeže. Dle usnešení tohoto, jakkoli nedokonaného, vydal král 2 Prosince toho roku nařízení do rozličných měst královských, aby platy zabavené byly duchovenstvu navráceny, aby obnovena byla poslušnost k církvi, aby se navrácení kostelů předešlým farářům stalo ve třech

1416 dnech, i aby ve farních kostelích nikdo nekázal bez povolení farářů. [25])

K mírnému jednání s nenáviděnými kacíři nebylo však žádného smyslu v koncilii Kostnickém, kteréž toho času, když všeliké nálezy jeho metané do Čech zůstávaly bez žádoucího účinku, vyhledávalo již ráznějších prostředků k vykonání jich a zjednání sobě poslušenství. Mínilot proti Čechům obrátiti *rameno světské*, to jest potříti je válkou, a uzavřelo požádati o to krále Sigmunda. Slavné poselstvo, skládající se z biskupů, doktorů a mistrů ustanovených k tomu ze všech pěti národů, na které se tehdáž koncilium dělilo, odebralo se k tomu cíli k Sigmundovi, tuším rovněž za přebývání jeho v Cáchách, a předneslo mu žádost koncilia, představujíc jemu zvláště nedbalost krále Václava v hájení církve ano domnění své, že protivníky její podporuje. Sigmund neprokázal se k tomu ochotným v té míře, jak sobě koncilium přálo. Pravilť, kdyby k žádosti koncilia svolil, žeby se mnohým mohlo zdáti, jakoby to činil, aby se snad zmocnil království proti bratru svému, což by pro něj nebylo počestné; pročež žádal, aby koncilium, chce-li vyzvati rameno světské proti Čechům neb jeho bratru, k jinému se o to obrátilo; komukoli však by to sbor uložil, že míní jemu býti nápomocen dle vší své možnosti. Také oznámil poslům běh svého jednání s posly krále Václava a úmysl svůj, jestližeby bratr jeho ukázal vůli opravdovou ku potlačení kacířství a neměl toliko dost moci k tomu pro veliký počet odbojných, že mu přispěje ku přemožení odporu vší mocí svou.

Po této odpovědi Sigmundově musilo koncilium válečné chuti své proti Čechům umírniti do času příhodnějšího; naproti tomu však uchopilo se ještě jiného prostředku ku pokárání a ku potlačení odporu proti sobě v Čechách, obrácením přísnosti své proti *universitě učení Pražského*.

[25]) Nařízení poslané purkmistru a konšelům Berounským jest vytištěno v Palackého *Docum.* 644.

Vystěhováním se mistrů a študentů německých z Prahy roku 1409 pozbylo učení Pražské své předešlé velikosti a povahy co ústavu světového, ježto bylo na ten čas opuštěno od největší části členů svých, kteří pocházeli z cizích zemí. Pokud se dá souditi ze zachovaných pamětí, sklesl tehdáž počet študentů v Praze asi na třetinu čísla předešlého. Nicméně bylo jich ještě roku 1412 více než 2000 jak vysvítá z tehdejších příběhů na rynku Staroměstském při odpravení tří mládenců. Byli to větším dílem Čechové a Moravané, ale vedlé nich také značný počet tak zvaného národu polského, to jest Slezáků, Lužičanů, jakožto příslušníků koruny české, i také něco z krajin samého království polského Těmto členům polského národu připadl tehdáž hlavně čtvrtý hlas, zůstavený národům cizím vedlé tří hlasů, které měl národ český v obou universitách i ve fakultách. Také však nebylo vystěhování mistrů a študentů dvou ostatních národů, bavorského a saského, naprosto beze všech výjimek; v létech pak prvních potom, zejména až do roku 1414, přicházeli předce zase i noví študenti z krajin těchto dvou národů, a dávali se zapisovati do učení Pražského, byť jen u velmi skrovném počtu, jak jest viděti aspoň z matriky university právnické, která se jediná zachovala. Kdyby nebylo bývalo potomních bouří náboženských, není pochyby, žeby se návštěva z cizích zemí byla časem zase rozmnožila u větší míře.

Při menším počtu mistrů a študentů než jindy zachovalo se učení Pražské nepochybně ve všech jednotlivých částech svých, tak že poskytovalo i napotom příležitosti ke vzdělání se ve všech fakultách. O theologii, o právích a o svobodných uměních svědčí o tom souvěké paměti; o fakultě lékařské není příčiny pochybovati, protože zprávy o ní jsou neméně nedostatečné z předešlého času jako po roce 1409. Fakulta theologická čítala roku 1413 osm přednášejících mistrů čili professorů; z nichž bylo pět Čechů, známých nám ze příběhů toho času, totiž Štěpán z Pálče, Stanislav ze Znojma, Petr ze Znojma, Jan Eliášův a Ondřej z Broda; jeden byl Němec národu saského, Jan z Hildesheima, který jsa kanovníkem Všech

Svatých a kollegiatem kolleje téhož jména, neopustil těchto míst, aby se s druhými Němci vystěhoval z Prahy; dva pak byli řeholníci, národnosti nám neznámé, bratr Heřman poustevník od sv. Tomáše na Malé straně Pražské a bratr Matouš Cisterciák Zbraslavský. Čtyři nejprvé řečení byli toho roku vypověděni z Prahy králem Václavem, jak na svém místě pověděno, a stolice jejich nebyly hned jinými osazeny. Mnohem větší byl však počet mistrů ve fakultě artistské, z nichž někteří, jako na př. Hus, Jakoubek ze Stříbra, Jan Kardinal a jiní, byli bakaláři theologie a působili ve vlastnosti té také v této fakultě, netoužíce v ní po vyšším stupni.

Za nového řádu, který nastal v učení Pražském po udělení tří hlasů národu českému, došla v něm roku 1411 tak zvaná *kollej královny Hedviky* svého konečného zřízení zakladací listinou, již dal složiti dne 29 Dubna toho roku Kříž kramář co plnomocník zemřelé královny dle rady Husa a druhého kazatele kaple Betlemské, mistra Mikuláše z Miličína. Byla určena pro jedenáct, a když by časem přibylo důchodů, pro více studujících, kteří v ní měli míti své opatření až do dosažení bakalářství a mistrství, podřízeni jsouce dohledu jednoho mistra co ředitele jejich studií. Mistra i studující měl budoucně dosazovati syn Křížův Václav a po něm jeho synové v pořádku stáří po sobě v dorozumění s druhým kazatelem kaple Betlemské; po jich pak všech smrti mělo právo toto přejíti na správce čili prvního kazatele Betlemského. Mezi studujícími, kteří prvé již byli přijati do kolleje Křížem samým, bylo sedm bakalářů, a čtyři byli pouhými študenty. Z bakalářů byl jeden Petr z Mladenovic, potomní mladý přítel Husův v Konstancii; ze študentů jeden byl Hroch z Podvek, spolupodpisce odvolání proti arcibiskupu Zbyňkovi v příčině spálení knih Wiklefových; mistrem dohližitelem pak byl Mikuláš ze Stojčína; z čehož patrné jest, že panoval v ústavu směr Husův. Sídlem kolleje byl ještě doposud dům v Jerusalemě, najatý od řádu Cistercienského; ale již po dvou létech bylo přeneseno odtud do zvláštního domu na trhu Svatohavelském, ležícího mezi kollejí krále Václava (č. 573) a k

národu českého (č. 587), jehož postoupili k tomu mistři kolleje posledně řečené (1413). Stalo se to již za Václava Křížovic co opravce, ježto byl Kříž mezitím zemřel, nedočkav se posledního osudu mistra Husa.

Různicemi o náboženství rozdělilo se učení Pražské na dvě strany dle tehdejších dvou stran v duchovenstvu českém. Mistři theologové stavěli se přitom do popředí mezi zastavateli práv církve, to jest vlastně panující tehdáž soustavy v duchovní správě, a s nimi drželi nepochybně větším dílem také doktoři práv; ve fakultě artistské naproti tomu měla již za života Husova strana jeho rozhodnou převahu, a utvrzovala se v ní čím dál tím více; a ponévadž počet členů této fakulty převyšoval druhé, nacházela se správa celé university třífakultní čím dále tím výhradněji v rukou stoupenců a následovníků Husových. To obracelo na sebe záhy pozornost koncilia Kostnického, ve kterém někdejší členové učení Pražského z cizích národů, kteří se byli roku 1409 z něho vystěhovali, i také spolčení s nimi čeští sokové Husa neopomíjeli žádné příležitosti k žalování na domnělou křivdu, která se jim stala, a dávali Husovi a jeho stoupencům vinu, jako by byli navlékli rozepře o tři hlasy v tom úmyslu, aby se zbavili Němců co překážky v šíření svých bludů, i jako by pozdější vypovědění čtyr theologů králem Václavem bylo se stalo jejich spůsobením. Po upálení Husa a Jeronyma pomýšlelo koncilium na vyplenění učení jejich jak v zemi české vůbec tak zvláště také v učení Pražském, jehož členové skoro všichni upadli již tím ve pokutu klatby, že se přídrželi rozdávání svátosti pod obojí spůsobou. Ponévadž pak stíhání jednotlivců bylo na ten čas nemožné neboli neplatné, obrátilo koncilium hněv svůj konečně proti ústavu v celosti. Zvláštním popudem k tomu 1416 bylo, jak se zdá, ohlášení učiněné od rektora a mistrů dne 11 Září roku 1416, jímž vydala universita Pražská *svědectví veřejné o Husovi* oslavujíc počestnost soukromého života jeho, horlivost ve správě duchovní a stálost víry stvrzenou smrtí, i označovala jej tudy jistým spůsobem co svatého mučenníka, [illegible] pak přitom o mistru Jeronymovi činila pochvalnou zmínku.

1416 Koncilium stěžovalo na toto chování university a na domnělé vytištění z něho všech hajitelů pravé víry v předložení učiněném králi Sigmundovi po poslích k němu posledně vypravených; nedlouho pak potom, asi ku konci roku 1416, vydalo nález proti celému učení Pražskému, kterým vyřklo stavení vší činnosti jeho na neurčitý čas do své nebo budoucího papeže libosti, tak aby na ten čas bylo zbaveno všech privilegií udělených jemu buď od papežů neb císařů a králů Římských neb jiných knížat a osob jakýchkolivěk, i aby pod trestem klatby nesměl v něm nikdo přednášeti neb konati jakékoli jiné skutky školské aniž gradů udělovati nebo přijímati v jakékoli fakultě.

1417 Nález tento nebyl universitě ještě znám, když na začátku roku 1417 přišel čas, ve kterém obyčejně hned po disputací de quolibet konal se ve fakultě svobodných umění examen na mistrovství. Děkan, mistr Mikuláš z Pavlíkova, odebral se dle předepsaného řádu dne 15 Ledna spolu se čtyrmi jinými mistry, kteří k tomu byli zvoleni, k místokancléři obecného učení, aby ho požádali o jmenování examinatorů; on však řekl jim, že míní o tom prvé učiniti oznámení arcibiskupu jakožto kancléři; po pěti dnech pak (20 Led.) oznámil, že jest mu rozkázáno od arcibiskupa, aby nedal žádné zkoušky na mistrovství otevříti leč ze zvláštního povolení od něho samého. Z uzavření fakulty vypraven jest posel k arcibiskupu Konradovi, jenž tehdáž přebýval v Roudnici, s žádostí psanou a s pečetí vyžádanou od krále na znamení přímluvy jeho. Ale ani to nespomohlo. Arcibiskup dal po poslu odpověd oustně, že tentokrát zkoušky povoliti nemíní, čehož příčinu že vyloží králi samému.

Z toho zamlčování příčiny zdá se, že se arcibiskup Konrad ostýchal, nález koncilia o stavení obecného učení Pražského veřejně vyhlásiti, pro obecné pohoršení, které z toho musilo pojíti. Mistři následkem jeho zákazu nedrželi zkoušky na dosažení mistrovství. Jinak však, ačkoli nález koncilia bezpochyby jinou cestou musil přijíti v jich známost, nedali sobě jím v ničem překážeti, nýbrž učili, disputovali a konali ve

školách všecko jako jindy, a to nejen ve fakultě svobodných 1417
umění, nýbrž snad i ve všech druhých, jak aspoň jisté jest o právnické, řízené muži, kteří nedrželi se stranou Husovou. Také v udělování aspoň stupně bakalářského nebylo mimo zákaz koncilia žádné překážky, ježto ke zkoušce bakalářské nebylo zvláštního povolení od arcibiskupa zapotřebí.

Arcibiskup Konrad, hledě zachovati se koncilii Kostnickému, počal toho času proti straně Husově užívati také jiného prostředku jí velice škodlivého, odpíraje totiž *svěcení na kněžství* čekancům jí se přídržícím. Stávalo se to nejspíš tím spůsobem, že bylo na všech, kteří se hlásili k stavu duchovnímu, žádáno před svěcením, aby se odřekli rozdávání svátosti oltářní pod obojí spůsobou. Také při žádostech o *stvrzení k beneficiím* ukládal úřad arcibiskupský kněžím, kteří mu byli podezřelí, *odpřisáhnutí* napřed bludů Wiklefových a rozdávání svátosti pod obojí; ano některým kněžím na venkově byly také odňaty fary z příčiny, že se přídrželi bludů a rozdávali pod obojí; což se s účinkem mohlo ovšem díti jen při kostelích, jejichž opravci byli protivníky kalicha. Na panstvích pánů strany pod obojí byli naproti tomu kněží, kteří se protivili kalichu nebo kteří se nechtěli odříci poslušenství koncilia, vypovídáni od svých kostelů a jiní dosazováni na jich místa, neohlížejíc se po stvrzení od arcibiskupa. Také královna *Žofie* činila tak na panstvích a ve věnných městech svých. Aby pak strana pod obojí netrpěla nedostatkem kněžstva, chopil se náčelník jednoty panské této strany, pan *Čeněk z Wartenberka*, prostředku rázného a krátkého. Dalť z nenadání zajmouti jednoho z tehdejších světicích biskupů Pražských, *Heřmana Nikopolského*, bratra řádu poustevničího sv. Augustina, v Německém Brodě, kdež se náhodou zdržoval, a dones jej na zámek svůj *Lipnici* v té krajině, přiměl jej tam k svěcení žákovstva ponejprv dne 6 Března roku 1417, potom pak vícekrát ještě, bez onoho vylučování. Arcibiskup Konrad, zvěděv o tom, odňal sice biskupu Heřmanovi úřad jeho již dne 15 Března toho roku; ale pan Čeněk, chovaje biskupa stále na Lipnici, opatřil jej dostatečnou výživou udělením jemu fary v Miličíně

1417 na statcích mladého pana Oldřicha z Rosenberka, jehož byl poručníkem.

Povážlivější na tu chvíli byly následovníkům Husovým *různice*, které zatím vznikly během času mezi nimi samými. Roztržka sice, která se stala z počátku pro přijímání pod obojí spůsobou, nepotrvala dlouho. Výrok Husův, vyžádaný na něm ze žaláře jeho v Kostnici, kterým novotu tuto schválil, měl tolik váhy, že asi bylo málo tehdejších stoupenců jeho, kteří by ho byli neuposlechli, ač byl mezi těmi zrovna náměstek jeho, kněz *Havlík;* kterýž proto přes přímluvu Husovu neobdržel po něm kazatelství v Betlemě od starších mistrů kolleje Karlovy, nýbrž musil kapli brzy po upálení Husa opustiti. *Přijímání pod obojí spůsobou,* jakkoli zavedení jeho beze vší pochybnosti pocházelo z pohnútek zbožných, bylo však nicméně chybným krokem, kterým se strana Husova ze snah o opravu církve uchýlila k novotám nepotřebným v řádech kostelních; po kterémž kroku prvním bylo nesnadno uchrániti se dalších na témž poli, bez všelikého praktického zisku, ale s nebezpečenstvím upadnutí ve zmatky a sváry. Hned první učená hádka o tom předmětu mezi Jakoubkem a Ondřejem z Brodu vzbudila otázku, zdali sluší svátosti oltářní podávati také *dítkám* po křtu. Jakoubek byl směrem svým veden k tomu, že se jal i toto mínění schvalovati; ale mnozí z jeho přátel jemu v tom odporovali. Nad to však našli se po některém čase mužové, kteří se jali *hloubati v písmě svatém,* nešetříce v tom míry rozumné, nýbrž pojednou přichytili se libovolné zásady, na které spočívala ovšem později všecka učení protestantská, že jen to jest učení a řád křesťanský, co výslovně obsaženo jest ve písmě svatém. Na základě tom počali předně brojiti proti učení o očistci a modlením i mšem za zemřelé, proti ctění ostatků svatých a obrazů, proti svěcení vody, soli, kočiček, vajec a jiných věcí velkonočních, proti zvonění a jiným kostelním zvykům rozličným.

Skoro veskrz byli to kněží méně učení, od kterých pocházeli tito vynálezové; ale tím více na nich sobě zakládali a tím hruběji sem tam dle nich zachovávali se, vyhazujíce

obrazy z kostelů nebo pálíce je, a potupujíce všelijak ostatky 1417
svatých. Dálo se to zvláště v některých místech vzdálenějších od Prahy, jakož jmenovitě od některých kněží v krajině u Kozího a u *Ousti* nad Lužnicí, kdež se byl někdy zdržoval Hus, též v *Plzni*, kdež konal výtržnosti takové kněz *Václav Koranda*, předtím proslulý co horlivý kazatel.

Novoty a výtržnosti tyto spůsobily velké pohoršení. Nepřátelé následovníků Husových radovali se z nich, protože pocházela odtud nesvornost mezi jich protivníky a že mohli tudy tím snáze zlehčovati jejich snahy. Přátelé mnozí zase rmoutili se, jmenovitě někteří z dvořanů krále Václava, kteří u něho stále pracovali ku prospěchu strany Husovy, ježto se jim tudy stěžovalo jejich vynasnažení; nebo králi byly věci takové proti mysli. K zamezení škodlivých těchto následků užili mistři učení Pražského vážnosti, které požívali u panstva i duchovenstva a lidu strany své, a vydali dne 25 Ledna roku 1417 veřejné ohlášení ve jménu rektora, tehdáž mistra *Jana Kardinala*, a vší obce učení Pražského, kterým napomínali a žádali všech věřících, aby se novot těch vystříhali a zůstali při starém řádu. Zdá se sic, že i mezi mistry samými nebylo docela jednostejné smýšlení o některých těchto věcech. Mistr *Jakoubek* ze Stříbra již první neděli potom (31 Led.) rozebíral v kostele Týnském otázku, zdali potřebí jest míti v kostelích obrazy a ctíti je, a vyslovil své mínění více dle někdejšího učení Matěje z Janova než mistra Jana Husi, že potřeby toho není, že jest se ctěním obrazů svatých spojeno jisté nebezpečenství pověr, a že tudy lépe a bezpečněji jest, nemíti jich. Panstvo strany pod obojí přidrželo se však nejspíš větším dílem ochotně nálezu university, a nařídilo také duchovenstvu na panstvích svých, jím se spravovati. Jmenovitě slíbil tak učiniti pan Čeněk z Wartenberka, s oznámením zároveň, že podávání svátosti dítkám hned po křtu žádným spůsobem trpěti nemíní, a ten že jest také úmysl králův.[16])

[16]) Viz Palackého *Docum.* 635, jakož i *Mon. concilii Basiliens.* I 386.

1417 K žádosti pánů a zemanů i jiných, kteří si přáli býti upokojeni o víře své, vzali potom mistři učení Pražského také otázku o *přijímání pod obojí spůsobou* ve společné uvážení, a vydali o tom nález svůj dne 10 Března toho roku, rovněž ještě za rektorství mistra Jana Kardinala a s jeho jménem v čele. Slovy důstojnými a pevnými vyslovili se, že jest tak nařízeno Kristem samým a zachováváno v prvotní církvi, berouce sobě k svědectví i koncilium Kostnické, ježto to bylo uznalo; proti kterémužto nařízení že žádný lidský rozkaz minulý ani budoucí nemůže míti platnosti; i napomínali proto, aby Kristovi věřící ku přijímání svátosti tím spůsobem jak nejčastěji se připravovali a přistupovali, připouštějíce však, že se bůh může smilovati nad těmi, kteří nečiní tak ze sprostnosti aneb činiti nemohou buď pro nemoc buď pro jinou překážku.

Zrovna toho času dostal se do rukou stoupenců strany Husovy, neznámo jakým spůsobem, mnich *Petr z Uničova*, řádu sv. Dominika, kazatel kláštera sv. Klimenta v Praze a mistr theologie, jeden ze svědků někdejších proti Husovi v Kostnici, který byl již roku 1410 v Bononii, když se v tamějším učení jednalo o knihy Wiklefovy, usiloval o spálení jich (ač darmo, proti mínění samého převora svého v tamějším klášteře)[27] a sočil přitom na Husa co bludaře. Stalo se to snad z naléhání pánů pod obojí neb jiných světských lidí, že byl jaksi v odvetu za upálení Husa vzat v kázeň a puštěn na něj strach smrti, již aby ušel, podrobil se odvolání všech řečí svých proti Husovi v Bononii, v Kostnici, v Praze neb kdekoli jinde pronesených, též všelikých řečí, kterými byl přijímající pod obojí spůsobou nařikal z kacířství. Odvolání toto stalo se dne 13 Března, tedy jen tři dni po vyhlášení nálezu mistrů Pražských o přijímání pod obojí spůsobou, v kolleji Karlově před rektorem a mistry učení Pražského u přítomnosti některých radů králových, konšelů všech tří měst Pražských a velkého počtu bakalářů a študentů i jiných osob světských i duchov-

[27] Srov. výše na str. 492.

ních. Vznešenější hosté stáli přitom na pavlačích kolem vel- 1417
kého dvoru v kolleji, študentstvo a lid ve dvoře, poněvadž nejspíš síně pro tak velké shromáždění nepostačovala. Dle formule odvolání sobě předepsané prosil zajatý také za přijmutí na milost od krále, od pánů a radd králových, od „matky své velebné, sboru učení Pražského, a zvláště od pánů konšelů a obcí měst Pražských", a poddával se pokání spasitelnému, které by mu bylo uloženo od rektora university. [28])

Chýlilo-li se při sklonku roku 1416 silně k jakémusi narovnání mezi arcibiskupem a duchovenstvem strany pod obojí v Čechách prostřednictvím rektora university na základě navrácení se ku poslušenství arcibiskupovu, jest ze příběhů těchto pozdějších patrno, že narovnání ono domácí nedošlo svého konce, ne-li pro jiné ještě příčiny, jistě následkem nálezu koncilia, kterým brzy potom stavilo práva učení Pražského. Přispělo-li tehdáž naléhání krále Václava nejvíc ku povolnosti, kterou universita prokázala v jednání s arcibiskupem, musil od té doby král zase změniti smýšlení své více ku prospěchu strany pod obojí, tak že se jí od něho nedály žádné překážky, a rozkazy tehdejší královy, jmenovitě o navrácení vypuzených farářů ku kostelům jich, zůstaly nesplněny. Král Václav nepřestal sice i potom vyjednávati s bratrem

[28]) Odvolání toto nachází se v rozličných rukopisích souvěkých česky, latinsky i německy. V rukopise bibliotheky univ. Pražské III. G. 16 jest při něm poznamenáno: Facta est (haec revocatio) in collegio magno, assistente magna multitudine populi, saecularium et spiritualium, tota universitate Pragensi, magistris civium et juratis civitatum Pragensium et consilio regis Wenceslai in pavimentis stantium, et vulgo in curia. Že se odvolání to stalo z přinucení, vysvítá ze spisu proti Pražanům asi z roku 1421 vytištěného u Höflera II. 311. — V témž spise děje se také zmínka o jakémsi pronásledování mistra Jana z Hradce proto, že odporoval přijímání pod obojí spůsobou, což zdá se že připadá do téhož času. Byl to farář od sv. Martina ve zdi a tudy nejspíš tentýž, který roku 1414 první rozdával pod obojí spůsobou. Roku 1418 vzdal se této fary; a z toho, že resignací jeho a dosazení nového faráře se stvrzením od arcibiskupa zapsána jest ve knihách confirmationum, dá se souditi, že mezitím od přijímání pod obojí spůsobou odpadl.

1417 svým *Sigmundem* o osobní sjezd za příčinou náboženských věcí českých. Vypravilť k tomu společně s pány několiko poselství a dopisů k němu do Konstancie, kamž se byl Sigmund 27 Ledna roku 1417 navrátil z cest svých. Ale úmysly obou králů se přitom od sebe rozcházely. Král Václav a páni čeští přáli si s koncilíem nějaké narovnání, ku kterému měl jim Sigmund býti prostředníkem, ale nemínili se naprosto a bez výminek koncilii podrobiti. V měsíci Květnu roku 1417 bylo již cosi umluveno, že měl sjezd Václava se Sigmundem býti držán v Budějovicích o sv. Janu křtiteli. Dne 19 Května dal o tom král Václav již rozkazy purkmistru a konšelům Budějovickým, aby pečovali o dostatek potrav a jiných potřeb ve městě svém k tomu času.[19]) Ale potomní běh věcí v koncilii Kostnickém nedopustil Sigmundovi ani na chvíli odtamtud se vzdáliti; pročež musil sjezd ten na neurčitý čas býti zase odložen.

Zatím spůsobilo veřejné vyhlášení university Pražské o potřebě přijímání pod obojí spůsobou nové popuzení koncilia proti mistrům českým a straně jejich. Byl vyzván od sboru učený kancléř university Pařížské *Jan z Gersona*, aby dal dobré zdání, jak by se učení o přijímání pod obojí spůsobou mělo porážeti. Gerson podal koncilii dne 20 Srpna 1417 jistých náčrtků hlavních důvodů, kterých by se mělo v tom užívati: ale neopominul i tentokrát raditi, aby se proti bludařům užívalo raději ramene světského než důvodů, poněvadž by věc jejich byla koncilíem již rozhodnuta; ukazoval pak přitom opět na potřebu pomoci od krále Sigmunda. Dle návodu jeho bylo potom sepsáno od rozličných učenců v koncilii několik traktatů proti přijímání pod obojí spůsobou, z nichž jeden od českého theologa bratra *Maříka Rvačky* byl koncilii předložen dne 8 Prosince toho roku. Králi Sigmundovi předkládalo zatím koncilium stížnosti své na bratra jeho, krále Václava, a projevovalo již úmysl svůj, nastoupiti také proti němu na tresty církevní. Sigmund však zdržoval sbor od toho, doufaje

[19]) Původní list ve městském archivu Budějovickém.

vždy přivésti bratra svého na jinou cestu. Aby zatím aspoň 1417
něčím se zachoval dle přání koncilia, psal dne 4 září z Konstancie pánům českým, napomínaje jich ještě jednou, aby se vynasnažili o vyplenění kacířství v zemi své, s doložením, jestližeby koncilium při neúčinlivosti trestů církevních nuceno bylo volati jinou pomoc, aby jej v tom měli vymluvena.

Toho času byla pozornost koncilia po odstranění všech překážek obnovení jednoty ve hlavě církve obracována k jinému ze hlavních úkolů jeho, totiž k zaslibované již od času koncilia Pisanského *opravě církve ve hlavě i v oudech*. Koncilium bylo již dávno zřídilo četnou kommissí přednějších členů svých ze všech jednotlivých národů, která měla vypracovati potřebné k tomu návrhy; kommissí pak již dokonala dílo své, tak zvané *reformatorium*, a předložila je sboru. Bylo to dílo rozsáhlé a důkladné, svědčící o plné opravdovosti mužů, od kterych pocházelo, ve snaze o opravu, a srovnávalo se ve směru a duchu svém až ku podivu s opravnými snahami v Čechách. Všecko, co někdy arcibiskup Arnošt ve statutech svých provincialných, co Waldhauser a Milič, co Matěj z Janova i co Hus a stejně s ním smýšlející přátelé jeho vytýkali jakožto neřest v životě církevním, bylo i v reformatorii tomto co neřest káráno a navrhovány zákony k zamezení toho. A jako hlasatelé opravy v Čechách, horlilo toto reformatorium nejen proti všeliké nemravnosti, nedbalosti, lakomství duchovenstva vůbec, nýbrž uznávalo též, že se hlavní pramen zlého nacházel při dvoře papežském, v jeho lakomém potahování na sebe moci k udělování všech lepších beneficií a hanebném tržení s nimi, v libovolném sáhání do řádné moci biskupů, zvláště ve věcech soudních, ve příliš mnohých reservatech zpovědních, užívaných co prostředku k vydírání peněz, v udělování odpustků za peníze, v lehkomyslném užívání klateb ve případnostech, kde nebylo smrtelného hříchu, a jiných všech zlořádech svatokupecké soustavy, jak jsme o nich do podrobna jednali na jiných místech.

O návrzích těchto mělo se nyní státi rozhodnutí koncilia, pročež se častěji promlouvalo ve sboru o potřebě opravy vůbec.

1418 pežské, jakož také jinak choval se k ní shovívavě. Ve smýšlení tom udržovali krále i tehdy přednější důvěrníci jeho, mezi nimi zvláště nejvyšší lovčí královský *Jan Sádlo* ze Smilkova, mincmistr *Petr Zmrzlík* i manželka jeho, *Hájek* z Hodětína, někdejší podkomoří, tehdáž mistr kuchyně královské, pan *Jindřich Lefl* z Lažan, u něhož byl někdy Hus přebýval na Krakovci, pan *Jan z Chlumu*, věrný přítel Husův v Konstancí, který jak jest viděti, nezbavil se předce hned služby dvorské, jak byl někdy Husovi připověděl, a jiní dva dvořenínové *Jan Řitka* z Bezdědic a jakýsi *Smolík*, nám jinak neznámý. S nimi stál posud za jedno z duchovních dvorských *Zdeněk z Labouně*, probošt Všech Svatých a královský sekretář. Naproti tomu odchýlil se od strany pod obojí nedávný zvítězitel nad Plavenským *Mikuláš Chudý z Lobkovic*, který se stal zapsáním od krále držitelem dobytého hradu Hasišteina. Jiný někdejší příznivec strany Husovy pan Mikuláš Bohatý z Prahy, předchůdce Chudého v nejvyšším písařství zemském, byl zemřel asi před dvěma léty.

Volnost, které pod ochranou královou požívaly snahy protivné tehdejším auktoritám církevním, byla mezi jiným příčinou, že jednotliví účastníci snah podobných, kteří v jiných zemích neměli bezpečnosti, obraceli se do Čech, hledajíce tu útočiště. Tím spůsobem uchýlil se do Prahy jeden ze starších někdejších mistrů učení Pražského, *Petr z Drážďan*, který prý roku 1409 vedlé jiných mistrů německých byl odtud odešel, později pak ve vlasti své byl viněn kacířstvím Valdenským; s ním pak zároveň objevuje se tu také mladší jeho krajan *Mikuláš z Drážďan*. [38]) Oba přídrželi se v Praze strany Husovy;

[38]) O Petrovi z Drážďan podává tu zprávu Aeneáš Sylvius, pravě, že se v Praze živil vyučováním hochů. O Mikulášovi z Drážďan děje se zmínka ve Přídavcích k *Starým letopisům českým* 472; také však nacházejí se dva traktaty jemu přičítané v rukopise universitní bibliotheky Pražské III. G. 9, jeden de communicatione sub utraque specie (proti uzavřením koncilia Kostnického roku 1415), jejž však v. d. Hardt (III. 591) přičítá Jakoubkovi ze Stříbra, druhý de usura. Dle děkanské knihy fakulty artistské (*Monum. univ.* Tom. I.) stal se Petr z Drážďan v Praze bakalářem roku 1379, mistrem 1386 a

o Petrovi pak praví se, že hledal přitom výživy učením mládeže. Později, někdy z počátku roku 1418, přibyl do Prahy Angličan *Petr Payne*, mistr učení Oxfortského, stoupenec učení Wiklefových, a vykonav, co se dle statut požadovalo, přijat jest dne 13 Unora do fakulty svobodných umění v učení Pražském. Mistr Křištan z Prachatic byl přitom jeho tazatelem, totiž členem fakulty ustanoveným k uložení jemu jisté otázky. 1418

Mnohem více než to zaujal však obecnou pozornost obyvatelstva Pražského během téhož roku příchod celého zástupu cizího lidu národnosti francouzské, kteříž pravili, že jsou pro zákon boží vypuzeni od praelatů z vlasti své, a slyševše, že je v království českém největší svoboda pravdy evangelické, že jsou se do něho obrátili. Bylo jich 42 mužských s ženami a dětmi, i byliť vyznavači náboženství *Valdenského*. Pražané je přijali vlídně, a poskytli jim rádi všeho potřebného. Sama královna Žofie s dvořany královými navštěvovala je častěji v jejich příbytcích, těšila je a poskytovala jim pomoci; rovněž jiní lidé bohatí. Brzy však se na nich všelicos obecně nelíbilo. Pozorovaloť se, že málokdy chodili k službě boží, že nepřijímali pod obojí spůsobou a také neměli pravého kněze, než toliko jistého muže latiníka, který jim čítal z knih psaných jejich jazykem. Někteří seznámili se blíže s jejich učením a oblíbili si je; jiní však vesměs vzali je v podezření kacířství, nazývajíce je *Pikarty* čili bekardy; čehož oni se ulekše, odešli zase z Prahy, aniž vědělo se, kam se obrátili Několik jich také v Praze zemřelo.

Neobyčejným těmto hostům přičítalo se částečně další rozmnožení *novot* v náboženství, které byly vzaly počátek již prvé v zemi proti vůli mužů majících za cíl opravu církevní

působil ve fakultě ještě v létech 1396 a 1397, neznámo zdali později. Mikuláš z Drážďan stal se bakalářem r. 1396, při čemž Petr z Drážďan byl jeho determinatorem. Aeneáš Sylvius a někteří jiní pozdější spisovatelé přičítali Petrovi z Drážďan první podnět k učení o přijímání pod obojí spůsobou, však nedůvodně. Viz o tom Palackého *Dějiny české* III. 202 (nového vydání).

1418 provázeli je zbožně v processí přes rynk Staroměstský, ulicí celetnou a ke dvoru královu, potom přes část Nového tržiště, kdež se nyní nachází ovocný trh, a dále Novým městem až ke věži na náměstí tamějším, kdež se ostatky ukazovaly.[41])

Náboženskému ruchu českému nebylo však popřáno vyvinutí pokojné. Protivenství strojené proti němu prvé od koncilia Kostnického, potom od nového papeže Martina, blížilo se vždy více, a spůsobilo konečně domácí bouře, když se propůjčil papeži za nástroj bratr krále Václava *Sigmund* král Římský a uherský. Vyjednávání mezi Václavem a Sigmundem o stavu náboženství v Čechách, ve kterém se pořád ještě pokračovalo prostředkem rozličných poselství, vzbuzovalo v králi Václavovi čím dál tím více obávání, aby Sigmund nechtěl vmícháním se do této věci užiti příležitosti ke zmocnění se panství proti němu v Čechách ve spolku s pány pod jednou, kteří byli nespokojeni s jeho chováním straně Husově příznivým, tak jako před léty ve spolku s protivnou jemu jednotou panskou. Obávání pak toto nebylo bezdůvodné. Sigmund sic prvé úmysly takové od sebe odmítal, a vymlouval se koncilii Konstanskému ze splnění žádosti jeho o obrácení ramene světského proti Čechům, aby prý tím nespůsobil sobě domnění, jako by chtěl bratra zbaviti království. Ale když potom také papež Martin naléhal na křížovou válku proti Čechům, uvažoval Sigmund nepochybně, coby se mohlo státi, kdyby se vedení války té dostalo do jiných rukou než jeho, zdali by to nemohlo obrátiti se na jeho ujmu, jakožto budoucího dědice Václavova. Proto nakloňoval se vždy více k tomu, aby buď bratra svého přiměl ku konečnému potlačení Husitství dle

[41]) Viz o tom v zápiscích souvěkých vydaných od Höflera II. 65. Faráři sv. Mikuláše a p. Marie před Týnem nazývají se tam obadva Petrové, ale byli to kněží dosazení k farám těm nepochybně od lidu proti vlastním farářům dosazeným řádnou cestou. Právně byl totiž farářem Týnským v létech 1415 až 1419 Mikuláš z Heřmaně, a farářem u sv. Mikuláše na Starém městě mistr Soběslav z Rožnova. Posledně řečený, jenž prvotně držel se stranou Husovou (viz na str. 561), dle toho byl od ní odstoupil, snad jako Betlemský kněz Havlík hned pro přijímání pod obojí.

přání papežova, buď uvázal se sám v ten úkol, ovšem i válkou s bratrem. 1418

Nejspíš staly se nějaké umluvy v ten smysl mezi Sigmundem a papežem Martinem ještě za pobytu jejich v Konstancii, odkudž papež po rozpuštění koncilia odjel dne 16 Května, král o pět dní později, dne 21 téhož měsíce. Sigmund přede vším vykonal delší jízdu po některých krajinách na Rýně, jmenovitě po Elsassu; odtamtud však dal se na podzim r. 1418 na cestu do svého království uherského, jeda přes Řezno (asi 11 Listop.) a přes Passov; na této pak cestě konal pilné přípravy ku provedení svých záměrů ve věcech českých. K tomu cíli vyžádal sobě ku pomoci zvláštního legata papežského kardinala sv. Sixta jménem *Jana Dominikova*, jemuž dal papež již 10 Července plnomocenství k vyplení kacířství v Čechách dle smyslu bully předtím o tom vydané. V *Passově*, kdež se delší čas zdržel, přijeli k němu noví poslové krále Václava s psaním od něho, kterým Václav vyslovoval zřejmě svou nedůvěru k němu, s oznámením, že dokud jest živ, míní sám kralovati a spravovati země své.[42]) K tomu Sigmund odpověděl psaním velmi důtklivým ano hrozebným dne 4 Prosince. Káralť Václava pro vlažnost jeho v záležitosti, o kterou se jednalo; vyčítal mu, co proň byl učinil v Konstancii, aby od něho odvrátil vydání klateb; když by však déle váhal potlačiti bludy, žeby se ho dále ujímati nemohl, aby sám neupadl v nebezpečenství zbavenu býti všech svých důstojenství; ano oznamoval mu přímo, že jej nebude moci za bratra míti, leč ostane ve víře předků jejich a vyčistí, což jest bludného v jeho zemi; přijde-li pak k tomu, že církev povstane proti němu co svému nepříteli, propustí many a poddané jeho z přísah věrnosti a vydá kříž proti němu a jeho pomocníkům, žeť i on

[42]) Také, bratře milý! jako jsú Wám prwé naši poslowé od nás pravili, že jsme častokrát wystřiecháni, že když bychom se sjeli a my Wám swých wěci swěřili, žeby Wy přijmúce jiné protiwníky naše, i chtěli w našie koruně a w našich zemích jednati, ježto by bylo proti našie wóli ꝛc. Palackého *Documenta* 682.

1418 bude musiti poslušen býti přikázání církve a vzíti meč ved jiných knížat křesťanských.

Za delšího pobytu svého v Passově vyjednával Sigmu již s pány strany pod jednou v Čechách a na Moravě, kte byli hotovi spojiti se s ním k hájení práv církve, to je vlastně vyššího duchovenstva, v němž tolik synů nejvznešeně ších rodin panských drželo vysoká důstojenství a bohatá ben ficia; neb již veškeré duchovenstvo v zemi, které se zasaz valo o zachování svého starého řádu, obracelo zraky své k Sig mundovi, když naděje v krále Václava mizela. [43]) Sigmun umluvil se s nimi o sjezd, který měl býti držán po hromni cích příštího roku ve městě jeho uherském *Skalici*. Někte z pánů těchto zavázali se mu ke zvláštním službám, jakož aspoň svědčí list daný jednomu z nich, Petrovi ze Šternberk a na Konopišti, dne 30 Prosince tudíž v Passově, kterým je Sigmund přijal za služebníka svého se znamenitým roční platem 300 kop grošů. [44])

Král Václav vypravil k Sigmundovi po obdržení dopis onoho jisté posly, se vzkázáním, které posud neprojevovalo žádné velké chuti k zachování se dle domluv jeho. Pravil, že neví o žádných lidech bludných ve svém království; kdyby jací takoví byli, žeby byl hotov jim se protiviti a vyhladiti je. Poslové tito stihli Sigmunda na další cestě jeho z Passova do Uher v *Linci*; kdež on vyslech je dal jim do ruky odpověd písemnou dle potazu s legatem kardinalem Janem Domi-
1419 nikovým dne 19 Ledna 1419 na lodi připravené nejspíše již k jeho odjezdu při břehu Dunaje před branou městskou. Vyslovil v ní své podivení nad tím, žeby král Václav jediný nevěděl o bludech ve své zemi, ježto prý ví celý svět o ně řčení království z nich; i kladl mu určitou žádost, aby poslal své plnomocníky ke sjezdu Skalickému, na němž bude se jednati o záležitosti týchž bludů, a to sice s tím svolením, aby

[43]) Vyslovuje se to ve veršované satyře proti Husitům, vytištěné v Palackého *Dokumentech* 687.

[44]) Viz Palackého *Archiv český* I. 147.

ti, kdož bludů se přídrží, od nich odstoupili a přiznali se 1419
k církvi katolické a jejímu učení, ti jmenovitě, kteří se mezi sebou spolčili a přivěsili pečeti své k listům ku koncilii i proto stíženi jsou klatbami. Ukládal mu také výslovně, kteří by to plnomocníci měli býti, totiž raddové jeho Vilém z Hasenburka, Albert z Koldic, Jan z Chotěmic, Jindřich Lefl z Lažan, Jan Sádlo ze Smilkova, Mikuláš z Lobkovic a Filipp Lauta z Dědic. Jak viděti, bylo mezi nimi několik rozhodných stoupenců a několik rozhodných protivníků strany Husovy. Když by král Vácslav tak učinil, sliboval mu své pomoci k dobrému konci; pakli by plnomocníků těch neposlal, vystříhal jej od následků neodvratných, které by to musilo míti.

Při tomto jednání Lineckém byli mimo několik hrabat německých a velmožů uherských přítomni někteří páni čeští, kteří již jak se zdá sloužili králi Sigmundovi, totiž Jan z Michalovic, Jindřich z Kravař, Vilém Zajíc z Valdeka, Půta z Ilburka a také pan *Vácslav z Dubé* a z Leštna, druhý ochránce Husův v Kostnici vedlé pana Jana z Chlumu. I on nesplnil slibu jemu daného, že se odřekne služby dvorské, ano přestoupil i k straně jeho protivníků.

Hrozbami Sigmundovými dal se král Vácslav konečně ustrašiti, a vypravil raddy své k němu na sjezd do Skalice, nejspíš ty samy, které on jmenoval, ač pochybno, zdali zrovna s plnomocenstvím jemu docela postačujícím. Ale částečně počal se hned také spravovati dle jeho žádostí. Nařídilť předně mistru *Janovi z Jesenice* rozhodně, aby opustil Prahu, a vydal rozkaz, aby vypuzení faráři jak v Praze tak jinde všude byli navráceni k svým kostelům. Rozkaz tento byl v Praze skutečně vykonán, ale spůsobil hned velké rozkvašení v obyvatelstvu. Faráři navrácení ku kostelům učinili netoliko konec rozdávání svátosti pod obojí spůsobou, nýbrž kormoutili také přívržence a milovníky jeho všemožným spůsobem, jak se srovnávalo s přísnými nálezy papežovými proti kacířství českému. Jalit se nejen nově vysvěcovati a omývati kostely a oltáře pokradmu času nočního, jako sprzněné sloužením v nich od kněží strany protivné, nýbrž také neuctivě pohazovati hostie

1419 a vylévati víno posvěcené od oněch svých předchůdců. Kaplanům čili oltářníkům, kteří za předešlých správců kostelů konali v nich své povinnosti, zabránili napotom sloužení mší u oltářů jejich, ano i na školmistřích a žácích, kteří byli posluhovali a zpívali při službách božích aneb přijímali pod obojí spůsobou, vyžadovali pokání z toho, nechtíce jich sice podržeti při kostele, ač o to hned zprvu byla s nimi učiněna jakási umluva, že je měli zůstaviti. Také nechtěli konati služeb božích u přítomnosti mnohých sousedů a jiných obyvatelů, kteří se přídrželi strany pod obojí, nýbrž dávali je vyváděti z kostelů, a nemocným odpírali udělení svátostí, leč by se odpřisáhli kalicha.

Chování toto popudilo velkou většinu obyvatelstva Pražského, a zavdalo brzy příčinu ke vznášení stížností na krále, jimž se konšelé všech tří královských měst Pražských propůjčili za prostředníky; neb jak většina lidu vůbec, zvláště českého, tak také zastupitelstvo obcí znalo se k straně pod obojí. Z 18 konšelů Staroměstských bylo tehdáž jen pět, kteří drželi s kněžstvem strany protivné, totiž Ludvík apotekář z Florencie, Sigmund Taschner, Hanuš zlatník z Chotěbuze, Prokop Cášský a Chval kramář; ostatní všichni a tak také skoro všichni konšelé Novoměstští a Menšího města drželi se stranou Husovou. Král Václav, kterému záleželo na zachování veřejného pokoje, položil stranám rok před některými raddami svými ke dni 25 Unora, totiž zástupcům obcí s jedné a kapitule Pražské i farářům městským se strany druhé, chtěje zjednati mezi nimi nějaký spůsob mírného snášení se. Od měst přišli k tomu konšelé i starší obecní Starého a Nového města i Malostranští, v jichžto všech jménu přednesl všecky svrchu zmíněné stížnosti tehdejší purkmistr Staroměstský *Jan Reček*. Se strany duchovenstva dostavili se však teprv po chvíli toliko Mikuláš Ubaldin kanovník Pražský a Vyšehradský, arcibiskupský korrektor, tuším Martin farář Žitomiřský, a tři jiní kněží, kteříž slyševše žaloby měšťanů, žádali odkladu do zejtřka, aby mohli vzíti potaz s jinými. Raddové královští vyslovili jim nelibost svou proto, že se nedostavili dle vůle královy ve větší

počtu, a vystříhali je před hněvem královým z toho; když pak 1419
kněží, obdrževše žádanou lhůtu odešli, kázali měšťanům počkati, až by vznesli věc na krále. Od něho se vrátivše, oznámili jim rozhodnutí jeho, kterým předně dal svobodu přijímajícím pod obojí ve dvou kostelích klášterních, u *sv. Ambrože* a u *Matky boží Sněžné* na Novém i ve farním kostele *sv. Benedikta* (rytířů německých) na Starém městě, aby v nich kněží jejich směli vedlé mnichů sloužiti mše, kázati a rozdávati svátost pod obojí spůsobou, dávaje mimo to na vůli oltářníkům, kterým by faráři zakazovali sloužiti, aby sloužili mše jinde, kdež by mohli, třeba po domích, jak to někteří již činili, kromě zpívaných mší aby po domích nebylo. Přitom zakazoval král všeliké bouření a sváry ve městě pod ztracením hrdel i statků, a odkazoval obce na svolání sněmu zemského o suchých dnech postních nejprvé příštích; neb že do té doby vrátí se raddové, které král vyslal k bratru svému, králi uherskému, a na tom sněmě že dá král v uvážení vzíti papežské klatby vydané na všecko království, a potáže se jak s pány tak i s mistry, zdali jsou spravedlivé.

Ačkoliv se tu král Václav stavěl na stanoviště, s kterým se duchovenstvo stojící v poslušenství papeže srozuměti nemohlo, dosáhl nicméně toho, že hned nazejtří po tomto sročení, v neděli dne 26 Unora, prohlášeno bylo konečně *zdvižení interdiktu*, který byl po tři léta trval z příčiny Jana z Jesenice, a počaly se služby boží také ve hlavním kostele na hradě a všudež jinde v Praze, kde snad toho dotud nebylo; částečným pak uvolněním a dalšími sliby královými nejspíš se obyvatelstvo na některý čas upokojilo. Pohříchu nemáme žádných zpráv o jednání na sjezdě *Skalickém* ani na *sněmě* Pražském o středopostí. Žeby však byly mohly vésti k nějakému pokoji mezi náboženskými stranami, jak si jej přál král Václav, nedá se ani mysliti, protože záměry papeže a krále Sigmunda takového pokoje dokonce nedopouštěly. Utišení v Praze nemohlo proto trvati dlouho; nýbrž týrání lidu od duchovenstva a rozličné vzdory proti tomu počaly se znovu, a vedly k výtržnostem mnohdy krvavým.

1419 Poněvadž faráři nechtěli trpěti *žáků*, kteří přijímali pod obojí spůsobou, ujali se toho osadníci, a vzali školy ve svou moc, pravíce, že jsou jejich, ne farářů, i nedali v nich žákům ubližovati. Naproti tomu vzali sobě faráři ku pomoci při službách božích žáky jiné, kterým vykázali místa k bydlení a k učení se na věžích a na zvonicích. Tím byl uvržen do mládeže podnět ke svárům. Dvojí žáci při každém kostele škádlili se na potkání rozličným spůsobem, zvláště zpíváním na sebe potupných písní, latinských i českých; z toho přicházelo ke rvačkám, a do nich míchalo se často jiné obyvatelstvo jedné i druhé strany. O posvícení u sv. Petra na Poříčí přišli školníci ze školy Zderazské, strany pod jednou, k tomu kostelu, povoláni byvše nejspíš ku pomáhání při službách božích od faráře jménem Mikuláše z řádu křížovníků. Ti začali rozepři se žáky školy Svatopetrské, kteří byli pod obojí, až přišlo k pranici. Svatopetrští dali se ve zvonění na poplach, a na to sběhli se jim ku pomoci sousedé okolní, jmenovitě pekaři, a zahnali Zderazské. Z těchto jeden jménem Křížek, utíkaje, obrátil se na jiného, který běžel v patách za ním, jménem Král, jeho soudruh, a maje jej za protivníka, vrazil mu nůž do krku, a zabil jej. Zatím obrátila se bouře proti faráři. Žena jedna začala házet kamením na faru, a učinila tím nejspíš začátek k útoku obecnému. Farář Mikuláš sotva se zachránil útěkem z farního domu do blízkého dvoru špitálského; tu pak hned osadníci uvázali se ve faru, a dosadili k ní jiného kněze, rozdávajícího pod obojí.[45]) Král Vácslav, když o tom uslyšel, dal zajmouti třináct sousedů z osady sv. Petra, chtěje je trestati; ale potom propustil je, snad na přímluvy konšelů Novoměstských.

Podobných výtržností stalo se ve městě více. U sv. Michala v Opatovicích na Novém městě povadili se spolu na hřbitově jeden kněz jménem Sigmund a jeden laik přívrženec

[45]) O faráři tomto Mikulášovi křížovníku praví letopis Prokopa písaře (u Höflera I. 72), že předtím některý čas rozdával v kostele svém pod jednou i pod obojí spůsobou; pod obojí u hlavního, pod jednou u postranního oltáře.

strany Husovy, až kněz laika tudíž zabil. Jiného dne, 18 Června 1419
v první neděli po sv. Trojici, na kterou připadalo posvícení v kostele sv. Mikuláše na Starém městě, strhla se potržka, ve které přijímající pod obojí, jsouce nejspíš vylučováni ze služeb božích, vtrhli mocí do kostela tohoto a spůsobili prý tam náramně mnoho zlého. Duchovní jeden nižšího svěcení, jménem Mikuláš z Hradce Jindřichova, bránil vybijcům, kteří vtrhli do sakristie, aby prý nerozebrali náčiní a klenotů kostelních; byl však zajat a nazejtří sťat, nejspíše že přitom spáchal nějakou vraždu.

Nepokoje tyto byly králi Václavovi tím více proti mysli, ježto se zatím počaly díti věci neobyčejné také mimo Prahu jinde v zemi. Rozkazy královy o navrácení kostelů vypuzeným farářům byly také v jiných místech mnohých plněny; ale vzbudily trpný odpor zvláštního spůsobu. Lidé přestali choditi do kostelů, ve kterých byli pro přijímání pod obojí spůsobou kaceřováni, a začali vedením kněží strany Husovy ve dni sváteční scházeti se pod nebem, zvláště na jistých horách, kterým dávali nová jména vzatá z příběhů biblických, a konali tam služby boží, slýchajíce kázání dle směru Husa a jeho následovníků i přijímajíce tudíž svátost pod obojí spůsobou bez překážky. Shromáždění tato počala se brzy z jara od velkonoc toho roku (16 Dub.), nejspíš hned jak toho dopouštělo mírnější počasí. Prvním místem k tomu vybraným byla rozsáhlá rovina na hoře nedaleko města Bechyně nazvané nově *Tábor;* při každém pak shromáždění ustanovilo se napřed místo a den shromáždění budoucího. Hlučné toto sbírání lidu našlo brzy také následování v Praze, tak totiž, že přijímající pod obojí, když byli z největšího počtu kostelů ve městě vyloučeni, počali ve dni sváteční z rozličných částí města s kněžími a žáky svými ve hlučných *processích* choditi do dvou kostelů u sv. Ambrože a u Matky boží Sněžné, ve kterých bylo jim kázání a přijímání dle jejich spůsobu propuštěno. Tím navykal sobě lid pod příčinou pobožnosti velké shluky na ulicích, které vzbuzovaly obávání větších nepokojů. Když král Václav toho času s dvorem svým přebýval v domě svém

1419 u sv. Apollinaříše na hoře Větrné na Novém městě Pražském, obstoupilo jej tam jednoho dne nenadále velké množství lidu mužského i ženského pohlaví, veskrz sice bezbraného, v jehož jméně šlechtic *Mikuláš z Husi*, někdy purkrabí královský na zámku tohoto jména v krajině za Prachatici, přednesl králi prosbu, aby osvobodil přijímání pod oboji spůsobou. Co král překvapený k tomu odpověděl, nepraví se, než toliko, že řečníka toho nemilého hned potom vypověděl z Prahy. Podobně se stalo téhož času nejspíš z nějaké podobné příčiny jednomu měšťanu Pražskému jménem Mikulášovi. Král Václav jej dal zajmouti. Z toho pozdvihlo prý se všecko obyvatelstvo obojího pohlaví, žádajíce za propuštění jeho. Král pustil jej na svobodu, však pod výminkou, aby nezůstal v zemi české.[46])

Vzdorné chování lidu, který se nechtěl již více podrobiti bývalému řádu, dráždilo bezpochyby vždy více popudlivou mysl krále Václava, a jistě bylo na něj mezitím vždy také doléháno od bratra jeho Sigmunda, tak že čím dále tím víc odvracel se od strany Husovy a pomýšlel opravdověji na potlačení jí. Ačkoli většina jeho rádců a důvěrníků vždy zůstávala při smýšlení tomu odporném, však nedovedli konečně této změny v něm zastaviti, až se i přestal ve věcech náboženství spravovati jejich radou a dorozuměl se s několika málo těmi, kteří se při jeho dvoře znali k straně protivné. Dle jich rady uzavřel dosaditi jiné konšely ve městech Pražských, kteří by zavedli přísnější pořádek ve hlavním městě a připravili tudy cestu ku provedení rozkazů papeže a nálezů koncilia Kostnického; i učinil to předně na Novém městě dne 6 Července. *Noví konšelé* byli veskrz protivníci strany Husovy; prvním purkmistrem mezi nimi byl *Jan Podvinský*. Předsevzetím jejich nejpřednějším bylo, že vypudili žáky strany Husovy ze

[46]) Jest o tom zpráva v rukop. Budišinském Ms. 56 pag. 243: Anno xix captivavit rex Nicolaum civem. Tunc consurrexerunt omnes cives utriusque sexus, quod eum mitteret. Tunc dimisit eum ista conditione, ut in regno Boemiae non maneret. Možná vždy, že jest to nějaká mylná zpráva o příběhu tom, který se stal Mikulášovi z Husi.

škol a uvedli do nich žáky přijaté od farářů; zadruhé jali se 1419
přetrhovati hlučná processí po ulicích.

Následek toho však byl, že se mysli lidu tím více jitřily a že se smělejší vůdci, kteří se počali stavěti do popředí, zanášeli se záměry násilného povstání. Dne 22 Července, ve svátek sv. Maří Magdaleny, byla zřízena opětná veliká pouť na horu *Tábor*, ku kteréž sebralo se lidstvo četné jak nikdy předtím z měst, městeček a vesnic jižních krajin země české z daleka široka. Kněží přítomní spočítali, že tam toho dne 40.000 a něco přes 20 lidí bylo u svatého přijímání. Pobožnost odbývala se jako pokaždé předtím v pokoji a v pořádku. Od rána do poledne pracovali s lidem četní kněží rozdělení k trojímu úkolu. Jedni kázali zástupům rozděleným dle věku a pohlaví, mužům obzvlášť, obzvlášť ženám a obzvlášť mládeži; druzí slyšeli zpovědi, třetí čtli mše pod stanem na spůsob kaple zřízeným, a rozdávali svátost oltářní. Po střídmém obědě, při kterém bohatí a chudí požívali všeho společně co přinesli, nazývajíce se *bratřími* a *sestrami*, šli s kněžími processím okolo hory, zpívajíce pobožné písně; potom pak rozešli se klidně, každý zástup k svému domovu, pečujíce pilně, aby nevykračovali z cest a nečinili žádnému škody na polích. Ale kázání měla na mnoze za předmět neřesti panující v duchovenstvě a spůsob, kterými by měly býti vypleněny; a ne li veřejně před lidem, aspoň nejspíš mezi vůdci, kteří shromáždění tato řídili, promlouvalo se o prostředcích k odporu proti straně nepřátelské, ano prý stalo se také usnešení mezi shromážděnými, dle kteréhož slíbili sobě raději smrt podstoupiti, než by upustili od přijímání pod obojí spůsobou, a oznámili prý to potom také po poselstvu králi. Z vůdců oněch vynikal nad jiné *Mikuláš z Husi*, vypověděný před nedávnem z Prahy. Obecně rozšířila se pověst, že se na Táboře jednalo o ssazení krále a zvolení jiného na jeho místo jakož i nového arcibiskupa k hájení zákonu božího, tak sice, že krále Václava pojal z toho strach a vzal Mikuláše z Husi v podezření, že by chtěl vzbouřením lidu zmocniti se jeho trůnu. O záměrech takových donesli mu zprávy noví konšelé Novoměstští, kteří

1419 aby se králi zalíbili, poslali tajné zřízence své ke shromáždění tomu na Tábor, aby se vmísili mezi lid a zvídali, co se dálo. Od nich byl král také zpraven, že se na Táboře uzavřelo, o sv. Václavě toho roku oblehnouti *Novýhrad* u Kunratic, v němž toho času přebýval skoro stále.

Bouře strhla se však mnohem dříve a v Praze samé. V kostele u Matky boží Sněžné, kdež měli pod obojí posud svobodu ve svém náboženství, zastával jim místo kazatele kněz *Jan ze Želiva*, mnich řádu Praemonstratského, který byl opustil svůj klášter, člověk dychtící po přízni obecného lidu, hbitý řečník, opovážlivý a krvavých záměrů se nehrozící. On byl jedním z prvních mezi muži, kteří již nemínili, aby strana jejich déle trpěla útisky, nýbrž aby násilí porážela násilím. V neděli ráno dne 30 Července, jen osmý den po valném sebrání lidu na Táboře, měla na vzdor zákazům konšelským býti opět velká *processí* po ulicích Pražských k ukázání síly přijímajících pod obojí. Kněz Jan držel nejdřív kázání v kostele, ve kterém užívaje slov zjevení sv. Jana, předpovídal trest a pomstu nepřátelům zákonu božího, přitom pak zvláště narážel na nenáviděné konšely Novoměstské. Potom vyšel s velebnou svátostí v processí, která byla vedena nejspíš po Koňském trhu a ulicí Štěpánskou nahoru až ku kostelu sv. Štěpána. Účastníci byli na mnoze ozbrojeni meči neb holemi, patrně v úmyslu, aby se postavili na odpor, kdyby se jim od úřadu městského dály překážky. V kostele sv. Štěpána konal právě farář Jan řádu křížovnického služby boží o zavřených dveřích, nepochybně aby byl zabráněn vstup všem viněným z kacířství. Processí dobylo si však vpuštění násilným vyražením dveří, a opanovalo kostel pro sebe. Vypuzeni jsou z něho jmenovitě žáci, jichž služeb užíval farář, i se školmistrem, a také fara jest vybita a zloupena. [47]) Odtud obrátil

[47]) Žeby byl farář Jan přitom zabit, jak vypravuje Cochlaeus a po něm jiní, musí býti pozdější smyšlenka, poněvadž ani *Anonymus de origine Taboritarum* (u Höflera 528) ani *Prokop písař* tamže 74 o tom ničeho nevědí, ač oba vypravují obšírněji a oba se smýšlením Husitům protivným; také pak v žádném jiném starším prameni

se průvod jinou cestou zpátky, totiž přes rynk Novoměstský 1419
a dále mimo radnici. Tam dal kněz Želivský Jan přednésti žádost konšelům, aby propustili vězně, kteří byli za posledního času předtím zajati pro nepokoje náboženské. Konšelé odepřeli toho, a davše zavříti radnici, strojili se k obraně proti zástupům, kteří dům obklopili; ano s oken radnice házelo se kamením na lid, při čemž prý udeřena jest monstrancí v rukou kněze Jana. Tím se rozvzteklila chudina, a počala útok na radnici, jehož zúčastnil se i jeden z dvořenínů krále Václava stavu zemanského, jednooký, *Jan Žižka* z Trocnova.[48]) Tu jsou vypáčena vrata, chátra vedrala se do domu a do síní, popadla koho stihla z osob nenáviděných, a jala se shazovat je z vysokých oken dolů na náměstí. Dole stojící napichovali je v letu na oštípy, na sudlice, na meče a na kordy; kdo se tak neproklál, toho dobili na místě, a ještě do těl mrtvých a do hlav tloukli vztekle cepy a sekerami, i bodali dýkami, tak že zohavena jsou k nepoznání. Shozeno bylo tím způsobem deset osob, totiž purkmistr *Jan Podvinský*, dva konšelé Kliment Šťastník a jirchář Tomášek, místorychtář Mikuláš čili Niklasek a pacholek jeho Sasín, též pět sousedů, kteří drželi s konšely. Čeněk Patriarchův, Řehla drevník z Pod-

není o tom zmínky. Ku příběhům toho dne zdá se náležeti zpráva v listině z roku 1428 v *Actis consistorii* U. XIX. fol. 55 o Václavovi někdy kazateli u sv. Štěpána, jemuž vysvědčují guardian a konvent menších bratří v Jihlavě, quod per nefandissimos Wiclefistas, Hussitas ac catholicae fidei aemulos in eadem ecclesia (in Praga Novae civitatis in Rybniczka) est captus cum aliis undecim et omnibus rebus suis est spoliatus, literis et formatis sibi super ordinibus sacris concessis; ideo ad nos ob salutem corporis sui confugiens, honeste et laudabiliter fere per quinquennium, piarum subventione elemosinarum vivendo, nobis commansit. Poněvadž se však o zajmutí osob v jiných zprávách také nic nepraví, možné jest vždy také, že jest tu míněn příběh nějaký o něco pozdější.

[48]) O Žižkovi, že byl přitom, zmiňují se jen Vavřinec z Březové a Bartošek z Drahonic, ale tak krátce, že o způsobu jeho účastenství nedávají jasné zprávy; a poněvadž žádný jiný pramen ani nečiní zmínky o něm, jmenovitě pak *Anonymus de origine Taboritarum* jen právě Jana Želivského zná co původce všeho, zdá se téměř, že se Žižka jen nahodile dostal k tomu.

1419 skalí, Jan Humpolec, Vácslav Barbořin a Jan Kábův. Jiný konšel Řehák valchář byl zabit v mučírně na radnici. [49]) Po celý čas krvavého příběhu toho zůstal kněz Jan státi s velebnou svátostí, a nepřestal pobádati lidu ve strašlivém jeho zůření, při kterém ostatně nevzbudila se žádná dychtivost loupeže; nikdo nebral ničeho z věcí, které zavraždění měli na sobě, nýbrž skvostné čepice a opásání stříbrná každého z nich položili na mrtvé tělo. Když se hlas o velkém povstání lidu roznesl po městě, sebral podkomoří královský Jan Bechyně branný lid svůj tří set jezdců, a přispíšil, aby se pokusil o přemožení bouře; ale spatřiv rozkacené zástupy, pozbyl odvahy a ustoupil.

Vzbouřený lid a vůdcové jeho nemyslili také na žádné poddání. Hned po spáchání krvavého činu vyšlo provolání od těch, kteří se ho zúčastnili, ke všem obyvatelům města, aby se všichni, jak sousedé tak podruzi, dali nalézti na radnici se zbraní svou pod ztrátou hrdla nebo vypověděním z města. Toho se ulekli protivníci strany Husovy, a mnozí dali se na útěk, obávajíce se nebezpečenství. Obec svolaná zvolila pak čtyry *heitmany* co prozatímné ředitele své až do řádného zvolení nových konšelů, a odevzdala jim pečet a jiné znaky konšelského úřadu. Přitom osazena jest radnice četným lidem branným a hlídána po více dní ve dne v noci.

Král *Vácslav*, když ho na hrádku jeho u Kunratic došla zpráva o šeredném smetání konšelů, rozhněval se náramně, a hrozil všecky Husy a Wiklefy, zvláště pak kněží jejich vyhubiti. Když jeden z dvořanů jeho neopatrně prohodil, že on dávno cos takového předvídal, obořil se naň král jako na nějakého spoluvinníka, a poraziv jej na zem, byl by jej zabil dýkou, kdyby ho druzí přítomní nebyli zadrželi. Raddové královští, kteří se přídrželi strany Husovy a přijímání pod obojí

[49]) *Staré letopisy české* udávají počet shozených z oken na 13. *Anonymus de origine Taboritarum* na 13 neb 14; nejjistější však udání zdá se býti *Beneše minority* (u Dobnera IV. 67), poněvadž i jména všech zavražděných.

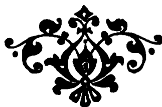
spůsobou, dovedli však předce hněv jeho zase ukrotiti, dorozuměvše se s konšely a staršími Starého města, kteříž se spolu s nimi postavili za prostředníky ke smíření mezi králem a obcí Novoměstskou. Vyjednávání jejich vedlo k umluvě, dle které obec Novoměstská pokořila se uraženému králi, žádajíc za odpuštění své těžké viny; naproti tomu pak král svolil, aby si obec sama zvolila *nové konšely* a předložila mu je k stvrzení. Stvrzení to stalo se již dne 2 Srpna, tedy třetí den po strašlivém příběhu, na Novém hradě Kunratickém.[50]) Za prvního purkmistra byl dosazen řezník *Petr Kus*, rozhodný přívrženec strany Husovy, muž jak se zdá králi z předešlého času nemilý; nebo při sazení konšelů dne 19 Ledna r. 1417 byl král všem předešlým konšelům prodloužil úřad, jen jeho a druhého Vácslava Kněze vypustil. 1419

Král Vácslav patrně se dal tímto spůsobem smířiti jen bezděčně, znamenaje, že rozjitření v lidu již přerůstalo moc jeho; z čehož od té doby rmoutil se velice. Strach v něm vzbuzený velkým sebráním lidu na hoře Tábor v deň sv. Maří Magdaleny množil se vždy více, ježto sebrání taková opětovala se i dále bez přestání téměř od týhodne k témudni a vždy větší lid se hrnul k nim i ze vzdálených krajin země, od Plzně, od Hradce Králové, též od Prahy ano i ze země moravské; také pak veřejný pořádek byl porušen mimo Prahu v několika místech, zvláště udeřením na mnichy žebravé, zejména Dominikany a Menší bratří, i pobořením šesti neb sedmi klášterů těchto dvou řádů v předměstí Klatovském, v Plzni, v Žatci a v Lounech.

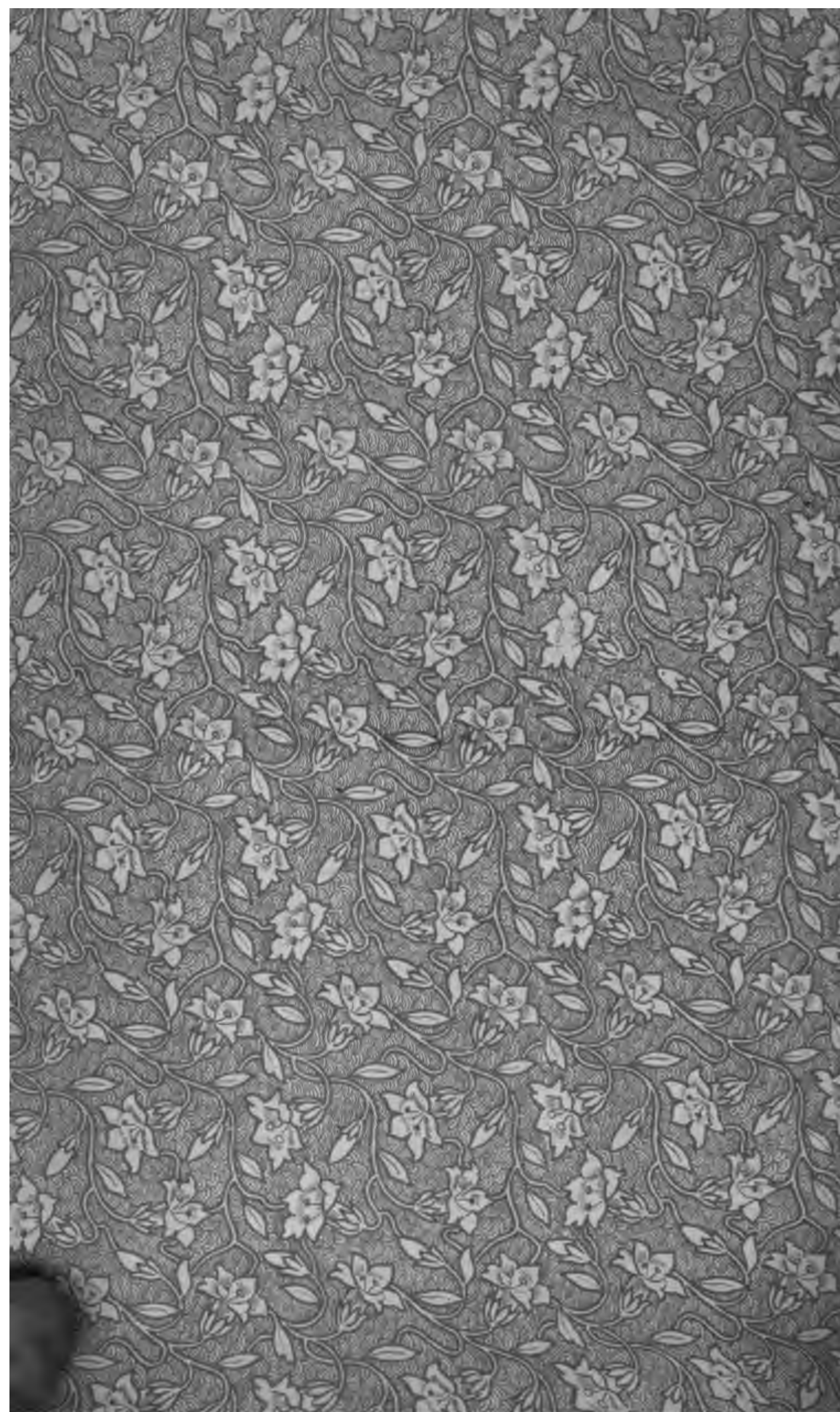
Překvapení strašlivou zprávou o smetání konšelů a velké rozzůření krále, které měla za následek první okamžení, dotklo se však zatím také zdraví králova. Asi týden po onom příběhu počal naříkati na bolest v levé ruce, kterou odtud cítil neustále, a k tomu přišly potom také jiné neduhy. Dne 15 Srpna, ve slavný den nanebevzetí panny Marie, cítě se

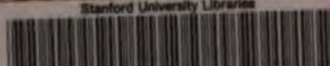
[50]) Udání dne a místa nachází se v souvěké pamětní knize Novoměstské K. 1.

1419 lepším, vykonal zpověď, ale svátosti oltářní nemohl přijmouti pro dávení. Nazejtří dne 16 Srpna neměl do poledne žádné jiné bolesti než onu v levé ruce. Po obědě však hned v hodinu devatenáctou, to jest asi nynější jednu, byl nenadále těžce raněn *mrtvicí*. Krutá bolest vyrazila z něho křik jako prý řvání lvové. Dvořané v užasnutí shromáždili se okolo lože jeho, na kterém po tři hodiny těžce zápasil se smrtí, až skonal v hodinu dvaadvadcátou, jinak nešporní.

Registřík.

Stanford University Libraries
3 6105 013 397 166

